

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA
O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI**

A. QURONBEKOV, A. VOHIDOV, T. ZIYAYEVA

FORS TILI

*O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta‘lim vazirligi
tomonidan oliy o‘quv yurtlari uchun darslik sifatida
tavsiya etilgan*

**“Musiq” nashriyoti
Toshkent
2006**

81.2 Pers

K 80

Toshkent Davlat sharqshunoslik instituti o'quv-uslubiy kengashi tomonidan nashrga tavsiya etilgan.

A.Quronbekov, A.Vohidov, T.Ziyayeva

K 80 Fors tili: Oliy o'quv yurtlari uchun darslik /

A.Quronbekov, A.Vohidov, T.Ziyayeva;– T.: “Musiqqa”, 2006 – 568 b.

I. 1,2 muallifdosh.

BBK 81.2Pers ya722

Filologiya fanlari doktori, professor A.Quronbekov tahriri ostida

Forscha matn muharriri – *Seyyed Javad Jalali-Kiyasari*

Taqrizchilar – *M.Imomnazarov, filologiya fanlari doktori, professor*

X.Uralov, filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

№ 388 – 2006

Alisher Navoiy nomidagi O‘zbekiston Milliy kutubxonasi

Qat’iy buyurtma.

© O‘zbekiston davlat konservatoriyasining “Musiqqa” nashriyoti, 2006 y.

وزارات آموزش عالی و متوسط مخصوص جمهوری ازبکستان

احمد قرانییکوف، عوض بیک واحدوف، توخته خان ضیایوا

زبان فارسی

از طرف وزارت آموزش عالی و متوسط مخصوص جمهوری ازبکستان

بماتابه کتاب درسی زبان فارسی توصیه شده است

ویراستر کل: احمد قرانییکوف

ویراستر متن فارسی: سید جواد جلالی کیاسری

انتشارات "موسیقیه"

تاشکند

۲۰۰۶

Ushbu darslik filologiya (fors tili va adabiyoti) ta'limi yo'nalishi bo'yicha tahsil oluvchilarga mo'ljallangan. Darslik ta'limning birinchi yili materiallari, ya'ni fors tili grammatikasi asoslarini, og'zaki so'zlashuv malakasini shakllantiruvchi va mustahkamlovchi matnlar va dialoglarni o'z ichiga oladi.

Kitobdan oliy o'quv yurtlarining fors tilini xorijiy til sifatida o'rganayotgan talabalari hamda fors tilini mustaqil o'rganayotganlar ham foydalanishlari mumkin. Darslikdan foydalanishda qulaylik yaratish uchun kitob oxiriga mashg'ulotlar leksik birliklarini qamrab olgan lug'at ilova qilingan.

SO‘Z BOSHI

Fors tili O‘zbekistonda qadim zamonlardan o‘rganilib kelmoqda. O‘tmish madaniy merosimizning kattagina bir qismi fors tilida yozilgan.

Hozirgi paytda fors tili O‘zbekistonda ilmiy va amaliy maqsadlarda o‘rganiladi.

Sizga taqdim etilayotgan ushbu «Fors tili» darsligi fors tilini nazariy va amaliy maqsadlarda o‘rganayotgan talabalar uchun mo‘ljallangan. Bu darslikdan Toshkent Davlat sharqshunoslik institutida fors tilini o‘rganuvchi guruhlarining 1-kurs va fors tilini ikkinchi xorijiy til sifatida o‘rganayotgan universitetlarning filologiya va tarix fakultetlari va litseylari talabalari foydalanishlari mumkin.

Darslik II qism, 25 darsdan iborat bo‘lib, har bir dars 5-6 soat mashg‘ulotga bo‘lingan. Lekin talabalarining bilim saviyasiga qarab, 8-10 soat ham mashg‘ulot o‘tkazish mumkin.

Kitobning birinchi qismi beshta darsdan iborat bo‘lib, asosan e‘tibor fonetika va grafikaga qaratilgan.

Fors tilining fonetik sistemasi bir qarashda o‘zbek tili fonetik tizimi bilan bir xilday ko‘rinadi. Lekin aslida unday emas. Ayniqsa, cho‘ziq unli fonemalar o‘zbek tili fonemalaridan keskin farq qiladi. Fors tili fonetik sistemasini o‘zbek o‘quvchisi va talabalariga o‘rgatayotganda mana shu keskin farqqa alohida e‘tibor berish kerak. O‘qituvchi to hamma talabalar bu fonemalar talaffuzini to‘g‘ri o‘rganib olgunga qadar mashq qildirishi kerak.

Unli fonemalarda o‘zbek talabalari o‘rganishi qiyin kechadigan yana bir fonetik jihat bu «ye» va «i», «o» bilan «u», «ye» bilan «a»ning ishlatilishi va talaffuzidir. Buning sababi o‘zbek tilidagi fors va arab tilidan o‘zlashgan so‘zlarning o‘ziga xos talaffuzidir. Macalan, o‘zbek tilidagi "Eron", "muallim" "tuhfa", "kitob" so‘zlari fors tilida "Irān", "moallem", "tohfe", "ketāb" deb talaffuz qilinadi. Lekin shuni ham aytish kerakki, bu farqlar muntazam emas, balki ba‘zi o‘rinlarda bu fonemalar fors tili va o‘zbek tilida o‘zaro hamohangdir. Masalan, "nur", "pir", "sher", "qalam" so‘zlari fors va o‘zbek tillarida bir xil talaffuz qilinadi.

Undosh fonemalardan "q", "y" fonemalarining farqini bilib olish o‘zbek tolibi uchun qiyin kechadi.

Fors tilida «q» fonemasi yo'q, arab va turkiy tillardan kirib qolgan o'zlashmalardagi «q» fonemasi fors tilida "γ" shaklida yoki yopiq bo'g'inglarda «x» shaklida talaffuz qilinadi. Masalan, "qoshiq" - "yāsoq" shaklida, "iqtisod" "extesād" shaklida talaffuz qilinadi.

Fors tilini o'rganishda yana bir xususiyat, bu fors tili uchun qabul qilingan arab yozuvidir. Arab tili fonologik tizimiga mos alifbodagi 28 belgi forscha to'la qabul qilingan, lekin ularning talaffuzi arab tilidan farqli. Masalan, fors tilida "s" undoshini ifodalash uchun س, ص, ه, "h" fonemasi uchun ح, ه, "z" fonemasi uchun ذ, ظ, "t" fonemasi uchun ط, "γ" fonemasi uchun غ, ق belgilari ishlatiladi. Bular faqat yozuvda farq qilib, talaffuzda bir xil talaffuz qilinadi. O'qituvchi bu fonemalarni o'rgatishda ham har gal qaysi o'rinda qaysi harf ishlatilishiga talabalarning e'tiborini qaratishi kerak.

Odatda, fors tilining fonetik tizimini o'tayotganda o'qituvchilar harflarni yozishga va o'qishga ko'proq vaqt ajratishadi va ularning talaffuziga ko'pda e'tibor berishmaydi.

Natijada bu talabalar institutni bitirguncha ham to'g'ri talaffuz qilishni o'rganmaydi. O'qituvchi fonetik tizimni o'rgatishga jiddiy e'tibor berishi, ajratilgan soatlardan to'la foydalanishi va, albatta, lingafon vositalaridan foydalanib, tolibga yo'l qo'yayotgan xatolarini ko'rsatishi kerak. Shuni unutmash kerakki, har bir noto'g'ri talaffuz qilingan so'z til egasi uchun savodsizlik nishonasi. Tolib tilning grammatikasi va so'z boyligini yaxshi o'rgansa-yu, noto'g'ri talaffuz qilsa, til egasi "Talaba, umuman, tilni bilmaydi» degan hukm chiqaradi.

Darslikning ikkinchi qismi ko'proq fors tilidagi so'z turkumlarining o'ziga xos xususiyatlari va ularning grammatik kategoriyalarini tushuntirish va o'rganishga bag'ishlangan. Bu qismda har bir so'z turkumining umumiy shakllari, yasalishi, boshqa so'zlar bilan bog'lanishi va gapdagi vazifalariga ta'rif beriladi. Bu xususiyatlarni talaba mustahkam egallab olishi uchun har biriga bir yoki bir nechta mashq beriladi.

Har bir grammatik mavzu o'tilgandan keyin shunga mos matn hamda bir tomonlama va ikki tomonlama suhbatlar berilgan.

Bu matn va suhbatlar, bir tomondan, tolibning nazariy bilimlarini mustahkamlashga, ikkinchi tomondan, uning amaliy bilimini oshirishga mo'ljallangan.

Har bir matnda, odatda, 70-80% soʻzlar qaytariladi, faqat 20-30% yangi soʻz va iboralar kiritiladi.

Yangi kiritilgan soʻzlar va koʻp qoʻllaniladigan iboralarni mustahkamlash uchun har bir matnga leksik izohlar berilgan.

Uchinchi qismda asosiy eʼtibor soʻz birikmasi, sodda gap va qoʻshma gap sintaksisi asoslarini oʻrgatishga qaratilgan. Bu qismda ham har bir mavzu bir qator mashqlar bilan mustahkamlanadi.

Darslikda talabalarning yod olish quvvatini oshirish uchun koʻplab sheʼr, hikoyat, maqol va hikmatli soʻzlar berilgan.

Darslikni toʻla oʻzlashtirgan talaba fors tili fonetikasi, morfologiyasi va sintaksisi asoslarini toʻla oʻrganib oladi, undan tashqari 1000-1200 soʻz va ogʻzaki nutq iboralarini aktiv oʻzlashtiradi.

Darslikni tuzishda I.K.Ovchinnkovaning «Uchebnik persidskogo yazika», Y.A.Samarening «Āmuzeš-e zabān-e fārsi» va Eronda chiqqan qator «Fors tili» darsliklaridan foydalanildi.

Mualliflar darslikning kamchilik va xatolarini koʻrsatib, oʻz mulohazalarini bildiradigan kishilarga oldindan minnatdorchiilik bildiradilar.

BIRINCHI QISM

BIRINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

Fors tilidagi fonemalar tizimi

Inson nutqining tarkibiy bo'laklarini tashkil etuvchi tovushlarga fonemalar deyiladi. Fonemani ifodalovchi tovushlar tabiatdagi boshqa tovushlardan farqli o'laroq muayyan shaklga ega. Fonemalar insoniyat rivoji davomida turli xalqlarda turli shakllarni kasb etgan.

Shu sababli turli millatlar tilidagi nutq tovushlari – fonemalar bir xil emas. Masalan: o'zbek tilidagi "q" tovushi fors tilida yo'q, shuning uchun ikkala tilda mavjud bolgan ayni so'zlar boshqa-boshqa talaffuz qilinadi:

	o'zbek tilida	fors tilida
Masalan:	qoshiq	<i>yāšoy</i>
	qaymoq	<i>yeymāy</i>

Undan tashqari ikkala tildagi ayni fonemalar ham bir xilda talaffuz qilinmaydi va o'ziga xos talaffuz qoidalariga ega.

Mana shu zikr etilgan mulohazalarga ko'ra har bir tilning fonemalar (tovushlar) tizimi alohida o'rganiladi. Bu fonemalarning o'xshash va farqli jihatlarini til o'rganuvchi oson anglashi uchun, odatda, u ona tilidagi tovushlar tizimi bilan qiyosiy o'rganiladi.

1-mashq. O'zbek va fors tillarida ishlatiladigan quyidagi bir xil so'zlarning talaffuzini qiyoslang.

<i>o'zbek tilida</i>	<i>fors tilida</i>	<i>o'zbek tilida</i>	<i>fors tilida</i>
<i>kitob</i>	<i>ketāb</i>	<i>kalit</i>	<i>kelid</i>
<i>qalam</i>	<i>yalam</i>	<i>sher</i>	<i>šir</i>
<i>xona</i>	<i>xāne</i>	<i>noma</i>	<i>nāme</i>
<i>maydon</i>	<i>meydān</i>	<i>hikmat</i>	<i>hekmat</i>
<i>daraxt</i>	<i>deraxt</i>	<i>maqola</i>	<i>mayāle</i>
<i>do'st</i>	<i>dust</i>	<i>risola</i>	<i>resāle</i>

Fonema va harf tushunchasi

Fonema(tovush)lar yozuvda ma'lum shaklda ifodalanadi. Tovushlarning yozuvdagi shakli shartli bo'lib, har bir millat o'zining tiliga va undagi tovushlar tizimiga mos yozuvga ega bo'lishi mumkin. Lekin dunyodagi barcha tillar ham o'z yozuv tizimiga ega emas. Buning asosiy sabablaridan biri jahondagi tillar taraqqiyotining turli xil tarixiy sharoitda rivojlanganligi bilan izohlanadi.

Shuning oqibatida dunyoda keng tarqalgan yozuv turlari uncha ko'p emas, asosan lotin yozuvi (taxminan jahonning 70% aholisi qo'llaydi), arab yozuvi, xitoy yozuvi, hind yozuvi, kirill yozuvidan foydalaniladi. Ba'zi millatlarning, masalan: gruzinlar, armanlar, yahudiylarning va shunga o'xshash millatlarning o'z yozuvi bo'lib, bu faqat o'sha millat doirasida qo'llaniladi va boshqa xalqlarga tarqalmagan.

Fors tilida arab yozuvidan foydalaniladi. Bu yozuv Eronda 7-8-asrlarda arablar fathidan keyin rasm bo'la boshladi va hozirgi davrda ham arab alifbosidan foydalaniladi.

Arab alifbosi fors tili fonologik tizimini to'la aks ettirmaydi va ba'zi unli tovushlar ("e", "o", "a"), umuman, alifbo tizimiga kirmagan, ba'zi undoshlar ikki xil, uch xil va 4 xil harflar bilan ifodalanadi. Bu esa til o'rganuvchi uchun muayyan qiyinchiliklar tug'diradi.

Shu sababdan bo'lsa kerak, 60-70-yillarda Eronda lotin alifbosiga o'tish harakati gazeta va jurnallarda keng muhokama etilgandi. Lekin hozircha Eronda arab alifbosi yagona yozuv vositasi sifatida qo'llaniladi.

O'zbek tilida hozirgi kunda lotin alifbosiga o'tish jarayoni ketyapti, shuning uchun fors yozuvidagi va o'zbek yozuvidagi harflar lotin alifbosiga qiyosan o'rgatiladi.

Harflar orasida tallaffuz farqlarini ifodalash va uni yozuvda ko'rsatish uchun shartli belgilar tizimi – transkripsiyadan foydalaniladi.

“Transkripsiya” soʻzi lotincha boʻlib “trans” – oʻtkazish, “criptum” – yozuv maʼnosini anglatadi. Yaʼni bir yozuvdan ikkinchi yozuvga oʻtkazish maʼnosini beradi.

Fors tilida hozirgacha mavjud manbalarda ikki xil transkripsiya sistemasidan foydalaniladi:

1) Lotin harflari asosidagi transkripsiya sistemasi:

Hh	ه	Šš	ش	Āā (choʻziq)	آ
Tt	ة	Ss	ص	Bb	ب
Yy	ي	Zz	ض	Pp	پ
Āā	ي	Tt	ط	Tt	ت
ʻ	ء	Zz	ظ	Ss	ث
Aa	ʻ	ʻ	ع	Jj	ج
Ee	ʻ	γ	غ	Čč	چ
Oo	ʻ	Ff	ف	Hh	ح
Uu	و	γ	ق	Xx	خ
li	ي	Kk	ك	Dd	د
An	ʻ	Gg	گ	Zz	ذ
On	ʻ	Ll	ل	Rr	ر
Tashdid (ikki marta)	ʻ	Mm	م	Zz	ز
		Nn	ن	Žž	ژ
		Ww	و	Ss	س

2) Kirill alifbosi asosidagi transkripsiya sistemasi

Āā	آ	Рр	ر	Гг	گی
Аа	ا	Зз	ز	Лл	ل
Ээ	ا	Жж	ژ	Мм	م
Оо	ا	Сс	س	Нн	ن
Бб	ب	Шш	ش	В,о,у,оу	و
Пп	پ	Сс	ص	Н,э,(е)	ه
Тт	ت	Зз	ض	Й,и,эй(ей)	ي
Сс	ث	Тт	ط		
Дж	ج	Зз	ظ		
Чч	چ	Ā,Э,О,-'	ع		
Н н	ح	ʻ	غ		
Хх	خ	Фф	ف		
Дд	د	ʻ	ق		
Зз	ذ	Кк	ك		

Fors tili o'rganuvchilari uchun bu ikkala transkripsiya majmuasi zarur bo'lib, shu kungacha chop etilgan kitoblardan foydalanishda qo'l keladi.

2-mashq. Quyidagi so'zlarning o'zbek tilida lotin alifbosida ifodalanishi bilan lotin alifbosi asosida tuzilgan transkripsiyada ifodalanishini qiyoslang:

o'zbek tilida

*Nargiz
muhojir
majlis*

fors tilida

*narges
mohājer
majles*

o'zbek tilida

*qudrat
fozil
adliya*

fors tilida

*yodrat
fāzel
adliyye*

<i>lojuvard</i>	<i>lāj(e)vard</i>	<i>sherdor</i>	<i>šerdār</i>
<i>guliston</i>	<i>golestān</i>	<i>sazovor</i>	<i>sazāvār</i>
<i>ko‘r</i>	<i>kur</i>	<i>ro‘zg‘or</i>	<i>ruzegār</i>
<i>go‘dak</i>	<i>kudak</i>	<i>daxmaza</i>	<i>daxmaze</i>
<i>kosa</i>	<i>kāse</i>	<i>xurjun</i>	<i>xorjin</i>

Ikkinchi mashg‘ulot

Fors tilidagi unli tovushlar (umumiy ta‘rifi)

Unli tovushlar deb talaffuz jarayonida biron to‘siqqa uchramaydigan tovushlarga aytiladi.

Fors tilida 6 unli fonema va 2 ta diftong bor: Bular quyidagilar: “i”, “e”, “ā”, “u”, “o”, “a” yakka unlilar va “ey” va “ou” diftonglari.

Unli tovushlar odatda ularning xossasiga ko‘ra tasnif etiladi: Unli tovushning xossalari uch belgiga ega:

- a) hosil bo‘lish qatoriga ko‘ra;
- b) til ko‘tarilishi darajasiga ko‘ra;
- c) lablarning qatnashuviga ko‘ra.

Fors tilidagi unililar hosil bo‘lish qatoriga ko‘ra “old qator” va “orqa qator” unililariga bo‘linadi. “i”, “e”, “a” unililari old qator va “u”, “o”, “ā” orqa qator unililari hisoblanadi.

Har bir qatorda tilning uch xil ko‘tarilish darajasi ko‘zda tutiladi; yuqori, o‘rta va quyi. Oldingi qator unililardan “i” yuqori daraja, “e” o‘rta daraja, “a” quyi darajada til ko‘tarilishidan hosil bo‘ladigan unli tovushlar hisoblanadi. O‘zbek tilidagi orqa qator unililardan “u” yuqori daraja, “o” o‘rta daraja va “ā” quyi darajada til ko‘tarilishidan hosil bo‘ladigan unililar hisoblanadi. “i”, “e”, “a” oldingi qator unililari lablanmagan, “u”, “o”, “ā” orqa qator unililari lablangan unililardir:

Fors tilidagi unililar jadvali

Qator	lablanmagan		lablangan
Til ko‘tarilish darajasi	old	o‘rta	orqa
Yuqori darajasi	I	—	U
O‘rta darajasi	E	—	O

Quyidagi darajasi	A	—	Ā
-------------------	---	---	---

Fors tili unililarining o'ziga xos belgilaridan biri ulardagi cho'ziq qisqalik xususiyatidir.

Zamoniy ko'rsatgichga ko'ra:

“i”, “u”, “ā” cho'ziq unililar, “e”, “a”, “o” qisqa unililar hisoblanadi. Cho'ziq unililar urg'uli, urg'usiz, ochiq yoki yopiq bo'g'inlarda kelishidan qat'i nazar, o'z cho'ziqlik xususiyatini saqlab qoladi.

Qisqa unililar esa urg'uli bo'g'inlarda urg'u tushmaydigan bo'g'inlarga nisbatan cho'ziqroq talaffuz qilinadi. Shuning uchun ba'zan bu unililarning bu xususiyatlarini nazarga olgan holda sobit unililar: “i”, “u”, “ā” va nosobit unililar “e”, “a”, “o” ga ham ajratiladi.

3-mashq. Quyidagi so'zlarda unililarning talaffuz xususiyatlariga e'tibor bering.

**Qisqa unilili
so'zlar:**

sar
ser(r)
to
xodrou
madrase
yek
do
panj
gol
pesar
doxtar
pedar

**Cho'ziq unilili
so'zlar:**

bini
dānā
pir
māmān
nuri
sāl
pir
sālār
tutun
sāmāni
kutāh
mānus
niru

4-mashq. Qisqa va cho'ziq unililardan iborat so'zlarning talaffuziga e'tibor bering.

Mādar, mardāne, mihmānxāne, ābrumand, goftogu, xānegi, kabutar, kelid, navisande, zanāne, šefāxāne, xoršid, setāre, māhetābān, ketābxāne, ketābe darsi, bimārestān.

Fors va o‘zbek tilidagi unlilar talaffuzidagi asosiy farqlar

O‘zbek tilida ham fors tilidagi kabi oltita unli fonema mavjud: a, o, i, “e”,(e) u, o‘. Ular son jihatdan bir xil – 6 ta, lekin sifati bilan farq qiladi.

Birinchi farq bu fors tilidagi unlilarning hosil bo‘lish qatoridagi farqidir; o‘zbek tilidagi “i” unlisi fors tilidan farqli ravishda til orqa qatoriga ham xosdir “u” va ”o‘ ” unlilarining, fors tilidan farqli ravishda, til oldi varianti ham mavjud:

Mas: til oldi qatori	til orqa qatori
<i>ish</i>	<i>qızyıq</i>
<i>tısh</i>	<i>qıg</i>
<i>bız</i>	<i>qıyz</i>
<i>keling</i>	<i>qıymız</i>
<i>kul</i>	<i>qul</i>
<i>gul</i>	<i>pul</i>
<i>uzum</i>	<i>qulun</i>
<i>sunbul</i>	<i>qum</i>
<i>o‘rdak</i>	<i>o‘roq</i>
<i>ko‘l</i>	<i>qo‘l</i>
<i>ko‘klam</i>	<i>yo‘l</i>
<i>g‘o‘za</i>	<i>bo‘l</i>

Fors tilidagi unlilarning o‘zbek tilidagi unlilardan ikkinchi bir keskin farqi “i”, “u” fonemalarining cho‘ziqlik xususiyatidir. O‘zbek tilidagi “i” va “u” unlilari cho‘ziqlik xususiyatiga ega emas. Fors tilidagi “ā” unlisi bilan o‘zbek tilidagi “o” unlisi deyarli bir xil cho‘ziq talaffuz qilinadi.

5-mashq. Quyidagi so‘zlarda unlilarning talaffuzidagi farq va o‘xshashlikka e‘tibor bering.

“i” unlisi

Fors tilida til oldi	O‘zbek tilida til oldi	O‘zbek tilida til orqa
<i>ijād</i>	<i>iliq</i>	<i>idish</i>
<i>digar</i>	<i>mil</i>	<i>mix</i>

<i>imān</i>	<i>til</i>	<i>tigʻ</i>
<i>niru</i>	<i>siz</i>	<i>sir</i>
<i>pišin</i>	<i>yirik</i>	<i>qizil</i>
<i>nāmiy</i>	<i>birikish</i>	<i>qimiz</i>
<i>hādiy</i>	<i>ming</i>	<i>qirgʻiz</i>

“u” unlisi

Fors tilida	yumshoq”u”	qattiq”u”
<i>nur</i>	<i>gul</i>	<i>qush</i>
<i>niru</i>	<i>kul</i>	<i>qul</i>
<i>buy</i>	<i>uch</i>	<i>tur</i>
<i>bute</i>	<i>uchun</i>	<i>qur</i>
<i>bud</i>	<i>kuch</i>	<i>bur</i>
<i>pul</i>	<i>puch</i>	<i>ur</i>
<i>puš</i>	<i>bulbul</i>	<i>qum</i>

“ā” unlisi

Fors tilida	Oʻzbek tilida
<i>ābād</i>	<i>obod</i>
<i>āsmān</i>	<i>osmon</i>
<i>ādāb</i>	<i>odob</i>
<i>ālam</i>	<i>olam</i>

Uchinchi mashgʻulot

Diftonglar

Fors tilida unilardan tashqari ikkita diftong: “ey” va “ou” uchraydi. Ikkita unli tovush birikmasini ifodalagan tovushga diftong deyiladi. Masalan: *eyvān, keyvān, sougand, xodrou*.

Diftonglar soʻzda faqat undosh tovushlardan avval soʻz boshida, soʻz oʻrtasida va oxirida uchraydi.

Unli tovushlardan oldin hech qachon diftonglar uchramaydi va bunday holatlarda diftong birikmasining ikkinchi boʻlagi undosh tovushga aylanadi: masalan; *peyrou-peyrovān-peyravi. Farroxpey-farroxpeyān*.

6-mashq. Quyidagi soʻzlarni oʻzbek tilidagi ayni soʻzlarning talaffuzi bilan qiyoslang.

Fors tilida	Oʻzbek tilida	Fors tilida	Oʻzbek tilida
<i>eyvān</i>	ayvon	<i>housale</i>	hafsala
<i>beyray</i>	bayroq	<i>houz</i>	hovuz
<i>peydā</i>	paydo	<i>houle</i>	hovli
<i>peyrou</i>	payrov	<i>dourān</i>	davron
<i>peyyāmbār</i>	paygʻambar	<i>doure</i>	davra
<i>peymān</i>	paymon	<i>doulat</i>	davlat
<i>heyvān</i>	hayvon	<i>roushan</i>	ravshan
<i>heydar</i>	haydar	<i>roushaniy</i>	roʻshnolik
<i>reyhān</i>	rayhon	<i>zouraḡ</i>	zavraq
<i>zeytun</i>	zaytun		

7-mashq. Berilgan soʻzlardan diftongli soʻzlarni ajrating.

āsāyeš, ouyāt, avval, āvizān, āine, innou, bālāye, bāvar, bāyad, barāye, beyān, beyt, bidār, beyn, biniyāz, pāyin, piyāz, tošak, tavajjoh, touzih, tavallod, tahiye, jelou, javāb, jour, jouhar, čāy, četour, hekāyat, houle, heyāt, xāvar, xiyābān, xeyli, dey, davāzdah, devist, divāne.

Toʻrtinchi mashgʻulot

Undoshlar

Undosh tovushlar (fonemalar) deb, ichkaridan chiqayotgan havo nutq aʼzolarining biron yerida toʻsiqqa uchrab sado hosil qilishiga aytiladi.

Unlilardan farqli ravishda undoshlarni tasnif qilish ancha murakkabroq boʻlib, paydo boʻlish oʻrni, aytilish usuli, tovush paychalari ishtiroki, ovoz ishtiroki, tarkibi va yana boshqa xususiyatlariga koʻra aniqlanadi.

Fors tilida 23 ta undosh boʻlib, ular quyidagilardan iborat: b, p, t, s, j, č, h, x, d, z, r, ž, š, γ, f, k, g, l, m, n, w, y ʻ

Fors tilidagi undoshlar yuqoridagi belgilariga qarab farqlanishi jadvalda shunday aks topadi.

Fors tili undoshlari jadvali

Portlovchi	Sof		Lab-lab	Lab-tish	Til oldi	Til o'rtta	Til orqa	Halqum	Kekirdak	Bo'g'iz	
		Bedimog'	P,b		T,d	K,g					
		Dimog'li	M		N						
Qorishiq				Ç,j							
Sarg'aluvchi	O'rtta	Bir manbali		F,v	S,z	Y		X,γ	H		
		Ikki manbali			Ş,ž						
	Yon			L							
Titroqli				R							

Fors tilidagi undoshlar bilan o'zbek tilidagi undoshlarning o'xshash va farqli tomonlari

O'zbek adabiy tili undoshlar tizimida 25 ta fonema bor. Miqdor jihatidan fors tiliga nisbatan 2 ta fonema ko'p.

Fors tilidagi asosiy undoshlar tizimi, ularning talaffuzidagi o'ziga xos xususiyatlarga qaramasdan, deyarli bir xil.

Fors tili undoshlar tizimidagi fonemalarning o'zbek tilidagi undoshlardan farqli tomoni shundaki, fors tilida "q" undoshi uchramaydi va o'zbek yoki boshqa tillardan o'zlashgan so'zlardagi "q" tovushi ham "γ" shaklida talaffuz qilinadi. Masalan: turkiy tildagi "cho(p)qu", "*chāyu*" shaklida, arabcha "qudrat", "*yodrat*" shaklida va h.k.

Fors tilida "*ma'ni*", "*ta'lim*", "*erfān*" so'zlaridagi " ' " tovushi bo'g'iz tovushi sifatida ajratiladi. Bu tovush arabchadan o'zlashgan so'zlarda uchrasa ham fors tilida arab tilidagi artikulyatsiya xususiyatlarini saqlab qolmagan va faqat tovushlarni cho'ziqroq talaffuz qilish va bir-biridan ayirish uchun xizmat qiladi hamda bu jihatdan o'zbek tilidagi talaffuziga o'xshash.

y-6404/3

Nizomiy nomli
T D P U
kutubxonasi

8-mashq. Quyidagi fors va o‘zbek tillaridagi bir xul undoshlarning talaffuziga e’tibor bering.

O‘zbek tilida	Fors tilida
qobil	<i>yābel</i>
qozi	<i>yāzi</i>
qoq	<i>yāy</i>
qolib	<i>yāleb</i>
qonun	<i>yānun</i>
qadah	<i>yadah</i>
qudrat	<i>yodrat</i>
qurbon	<i>yorbān</i>
qorako‘l	<i>yarakol</i>
qozoq	<i>yazzāy</i>

9-mashq. Fors va o‘zbek tillaridagi arab tilidan kirib kelgan bo‘g‘iz tovushi “ ’ ” ning talaffuziga e’tibor bering”.

Fors tilida	O‘zbek tilida	Fors tilida	O‘zb.tilida
<i>E‘āne</i>	iona	<i>ta‘bir</i>	ta‘bir
<i>e‘tebār</i>	e‘tibor	<i>yat‘i</i>	qat‘iy
<i>e‘tcdāl</i>	e‘tidol	<i>taajjob</i>	taajjub
<i>e‘terāz</i>	e‘tiroz	<i>šam‘</i>	sham
<i>e‘teyād</i>	e‘tiqod	<i>tame‘</i>	tama
<i>ba‘zi</i>	ba‘zi	<i>man‘</i>	man
<i>ta‘ādol</i>	taodil	<i>naf‘</i>	naf
<i>ta‘ārof</i>	taorif	<i>yal‘e</i>	qal‘a
<i>vā‘ez</i>	voyiz		

Fors tilida undoshlarning so‘zda ishlatilishining ba‘zi xususiyatlari

1. Fors tilining o‘ziga xos xususiyatlaridan biri shuki, so‘z boshida qo‘sh undoshlar yonma-yon kelmaydi. Agar chet tillardan o‘zlashgan so‘zlarda shunday holatlar uchrasa ular orasiga yoki ulardan oldin “e” yoki “o” unlisi orttiriladi. Masalan: “stakan”, ”estakan”, ”traktor” – “teraktor” va shunga o‘xshash. Bu hodisa oldinlari o‘zbek tilida ham kuzatilgan, lekin sho‘rolar davrida rus va internasional so‘zlar aynan talaffuz shaklini saqlab qolishi rasm

bo'ldi. Masalan: stol-ustal, shtraf-ishtaraf, stansiya-istansa shaklida talaffuz qilingan edi.

“j” va “r” undosh tovushlaridan iborat soʻzlar bundan mustasno. Masalan: ”proje”, ”plan” va shunga oʻxshash.

2. Arab tilidan kirib kelgan baʼzi soʻzlar oxirida kelgan qoʻsh undoshlardan biri tushib qoladi. Masalan: arab tilidagi *hadd*, *durr*, *sirr* soʻzlari fors tilida, *had*, *dor*, *ser* shaklida talaffuz qilinadi.

Fors tilidagi bu soʻzlar oxiriga boshqa qoʻshimcha qoʻshilishi bilan qoʻsh undoshlar talaffuzi tiklanadi. Masalan: “*had-de hadde*”, “*dor-dorre yatim*” va h.k.

Beshinchi mashgʻulot

“j”, “u”, “ā” choʻziq unlilari

“j”, “u”, “ā” unlilari oʻz talaffuz xususiyatlariga koʻra har doim bir xil choʻziqlikka ega boʻlib, oʻzining urgʻuli yoki urgʻusiz boʻgʻinda kelishi, qaysi harflardan keyin kelishidan qatʼiy nazar doimo sobit talaffuz qilinadi. “j” unlisi – old qator, yuqori koʻtarilgan, lablanmagan, choʻziq (sobit) unlidir.

a) Fors tilidagi “j” unlisi keskin farq qiladi. Oʻzbek tilidagi “j” unlisi qisqa unli boʻlib, old qator “i” va orqa qator “j” (ы) variantlariga ega. Fors tilida esa “j” unlisi soʻz boshida, oʻrtasida, yoki oxirida kelishidan qatʼiy nazar doimo choʻziq talaffuz qilinadi.

b) Fors tilidagi undoshlar “j” unlisidan oldin biroz yumshoq talaffuz qilinadi. Masalan: *sin*, *din*, *bini*.

Fors tilidagi “u” unlisi orqa qator, yuqori koʻtarilgan, lablangan choʻziq (sobit) unlidir.

Fors tilidan farqli ravishda oʻzbek tilidagi “u” unlisi qisqa talaffuz qilinadi.

Oʻzbek tilidagi “u” unlisining fors tilidan farqli ravishda ham orqa qator va ham old qator variantlari mavjud. Masalan: orqa qator: gul, kul, buyuk.

c) Fors tilidagi “u” unlisi urgʻuli yoki urgʻusiz boʻgʻinda kelishidan qatʼi nazar, choʻziq talaffuz qilinadi. Masalan: *rude*, *niru*, *kur*.

Fors tilidagi “ā” unlisi, orqa qator, quyi koʻtarilgan, lablangan, choʻziq (sobit) unlidir.

a) O‘zbek tilidagi “o” unlisining fors tilidagi “ō” unlisidan farqi shuki, o‘zbek tilidagi “o” lablashgan ochiq unlidir.

b) O‘zbek tilidagi “o” unlisi urg‘uli bo‘g‘inda cho‘ziqroq talaffuz qilinadi va urg‘usiz bo‘g‘inda qisqaroq. Fors tilida “ō” unlisi qaysi bo‘g‘inda kelishidan qat‘iy nazar birday cho‘ziq talaffuz qilinadi.

10-mashq. Quyidagi so‘zlarni o‘qituvchi bilan talaffuz qiling.

a) *in, si, ċin, nim, sir, sini, bini, simin, šir, širin, yir, tir, pīr;*

b) *mu, ru, bu, su, dur, nur, gur, burni, birun, tuman, tut, pušāk, duri;*

s) *ān, mā, nān, nām, mār, mārs, bādām, bārān, bāzār, bimār, bidār, bānu,*

zānu, bāzu, fārsi, zibā, irān.

11-mashq. Quyidagi so‘zlarni yod oling.

mu - soch

bāzār - bozor

bini - burun

mā - biz

nān - non

fārsi - fors tili

mār - ilon

bāzu - bilak

mādar - ona

zānu - tizza

u - u

Irān - Eron

ru - yuz

zibā - chiroyli

nām - ot, ism

bār - yuk

Oltinchi mashg‘ulot

Qisqa unlilar: “e”, “a”, “o”

Qisqa unlilar, cho‘ziq unlilardan farqli ravishda, so‘zda tutgan o‘rniga va fonetik holatiga qarab o‘zgarib turadi. Qisqa unlilar ham miqdor, ham sifat jihatidan o‘zgaruvchan tovushlardir. Qisqa unlilar urg‘u tushish-tushmasligiga qarab, gohida cho‘ziq, gohida o‘ta qisqa talaffuz qilinadi. Undan tashqari qisqa unlilar talaffuziga uning qanday undoshlar bilan yonma-yon turishi ham ta’sir ko‘rsatadi. Qisqa unlilar sifat jihatidan ham turli pozitsiyada turlicha: gohida oldingi qatorda, gohida orqa qatorda talaffuz qilinadi.

Qisqa unlilardan “e” unlisi oldingi qator, o‘rta ko‘tarilgan, lablanmagan, nosobit tovushdir.

“E” qisqa unlisi fors va o‘zbek tillari uchun mushtarak so‘zlarda “Ē”ga aylanib, ba’zida majhul “e” shaklida talaffuz qilinadi: Masalan:

fors tilida*eybāl**eslām**ketāb**nāder**nāme***o‘zbek tilida**

iqbol

islom

kitob

nodir

noma

O‘zbek tilida “*e*” unlisi ko‘pincha so‘z boshida va so‘z o‘rtasida uchraydi, so‘z oxirida faqat o‘zlashgan so‘zlarda uchlashi mumkin.

Fors tilida bu unli so‘z boshida, asosan, arab tilidan o‘zlashgan so‘zlarda uchraydi, o‘zbek tilidagi “*e*” ga ko‘ra orqa qatorda, yopiqroq va kuch bilan talaffuz qilinadigan tovushdir.

“*E*” unlisi ikkita jarangsiz undosh orasida va urg‘usiz bo‘g‘inlarda ko‘proq qisqaradi. Masalan: ketāb - kitob, *sekke* – tanga. “*E*” tovushi “*y*” undoshidan va “*i*” unlisidan oldin kelganda o‘ta qisqa va yopiq tovushga aylanadi. Masalan: *beist-biist*, *beyabiya* shaklida talaffuz qilinadi.

“*E*” tovushi so‘z oxirida o‘zbek tilidagi “*e*” ga yaqinroq ochiq va old qatorda, yumshoqroq talaffuz qilinadi: masalan; *sine* – sina, *gune* – yanoq, *rude* – ichak va shunga o‘xshash. “*A*” qisqa unlisi oldingi qator quyi ko‘tarilgan, lablanmagan, nosobit tovushdur. Uning talaffuz xususiyatlari o‘zbek tilidagi “*a*” tovushi bilan deyarli bir xil. Farqi shundaki “*a*” unlisi so‘z oxirida deyarli uchramaydi va hatto o‘zlashgan so‘zlardagi so‘z oxiridagi “*a*” tovushi “*e*” ga aylanib ketadi. Masalan: qovurma – *yurme*, Nadima – *nadime* va h. k. “*A*” unlisi so‘z boshida kelganda ochiqroq, kengroq talaffuz qilinadi. Masalan: *amal-amal*, *agar-agar* va h.k.

So‘z o‘rtasida, ayniqsa, “*y*” undoshi va “*i*” unlisidan oldin o‘ta qisqa va tor talaffuz qilinadi. Masalan: *nayā-neya* (kelma) va *naist-neist* (turma) shaklida talaffuz qilinadi.

Arab tilidan o‘zlashgan ba‘zi so‘zlarda “*a*” tovushi til orqa tovushiga aylanib yopiqroq talaffuz qilinadi: Masalan: *ta’rix*-tarix, *ta’min* so‘zlari kabi.

“*O*” unlisi – orqa qator, o‘rta ko‘tarilgan, lablangan, qisqa tovush bo‘lib, o‘zbek tilidagi orqa qator “*o*” tovushiga yaqin talaffuz qilinadi. O‘zbek tilida fors tilidan farqli ravishda old qator “*o*” tovushi ham uchraydi.

“O” unlisi barcha qisqa unlilar kabi yopiq bo‘g‘in va urg‘usiz bo‘g‘inlarda o‘ta qisqa talaffuz qilinadi.

fors tilida	o‘zbek tilida	fors tilida	o‘zbek tilida
<i>omr</i>	umr	<i>mohem</i>	muhim
<i>ostād</i>	ustoz	<i>tabarroq</i>	tabarruk
<i>ostoxān</i>	ustuxon	<i>xānom</i>	xonim
<i>bot</i>	but	<i>xorram</i>	xurram
<i>bohrān</i>	buhron	<i>γodrat</i>	qudrat
<i>Boxārā</i>	Buxoro	<i>gorji</i>	gurji

12-mashq. Quyidagi so‘zlarni yod oling.

<i>gorbe</i>	- mushuk	<i>pedar</i>	- ota
<i>abru</i>	- qosh	<i>pesar</i>	- o‘g‘il
<i>pā</i>	- oyoq	<i>doxtar</i>	- qiz
<i>bālāpuš</i>	- palto	<i>sandali</i>	- stul, kursi
<i>dar</i>	- eshik	<i>zan</i>	- ayol
<i>zamin</i>	- yer	<i>šomā</i>	- siz
<i>barādar</i>	- aka, uka	<i>bām</i>	- tom

IKKINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

Fors tili yozuv tizimi

Fors yozuv tizimi arab alifbosi asosida qurilgan. Fors yozuvida 32 ta harf mavjud. Fors tilida mavjud, arab tilida ucharamaydigan undoshlarni ifodalash uchun arab tilidagi 28 ta harfga qo'shimcha to'rtta harf kiritilgan.

Arab yozuvining bosma va qo'lda yozish shakllari biroz farq qiladi. Bosma shakli ko'proq "nasx" uslubida va yozma shakli "nasta'liq" uslubida yoziladi.

Bu harflarning Yevropa tillari yozuvidan farqi shundaki, arab yozuvi o'ngdan chapga qarab yoziladi.

Fors alifbosining bosma shakli

Harf nomi	fonema	oxirida	o'rtasida	so'z boshida	alohida shakl
alef	a, o, e, ā	ا	-	-	ا
be	b	ب	ب	ب	ب
pe	p	پ	پ	پ	پ
te	t	ت	ت	ت	ت
se	s	ث	ث	ث	ث
jim	j	ج	ج	ج	ج
chim	č	چ	چ	چ	چ
he(hoye hutti)	h	ح	ح	ح	ح
xe	x	خ	خ	خ	خ
dol	d	د	-	-	د
zol	z	ذ	-	-	ذ
re	r	ر	-	-	ر

ze	z	ز	-	-	ز
Je	Ž	ژ	-	-	ژ
sin	S	س	س	س	س
shin	Š	ش	ش	ش	ش
sod	S	ص	ص	ص	ص
zod	Z	ض	ض	ض	ض
to	T	ط	ط	ط	ط
zo	Z	ظ	ظ	ظ	ظ
‘ayn	‘	ع	ع	ع	ع
γayn	γ	غ	غ	غ	غ
fe	F	ف	ف	ف	ف
qof	γ	ق	ق	ق	ق
kof	k	ك	ك	ك	ك
gof	g	ج	ج	ج	ج
lom	l	ل	ل	ل	ل
mim	m	م	م	م	م
nun	n	ن	ن	ن	ن
vov	v	و	-	-	و
he (hoye hav-vaz)	h	ه	ه	ه	ه
yo	y	ي	ي	ي	ي

Ikkinchi mashg‘ulot

Fors alifbosidagi harflarning lotin alifbosidan farqi shundaki, harflarning alohida yoziladigan shakli, so‘z boshidagi, o‘rtasidagi va

oxiridagi shakllarining yozilishi bir-biridan farq qiladi. Undan tashqari fors alifbosida o'zidan keyingi harflarga qo'shiladigan (حروف متصله) va o'zidan keyingi harflarga qo'shilmaydigan harflar (حروف منفصله) mavjud.

Qo'shiladigan harflar soni 25 ta va qo'shilmaydigan harflar soni 7ta.

O'zidan keyingilari bilan birikadigan harflar: (حروف متصله)

ب، پ، ت، ث، ج، ق، ف، غ، ع، ظ، ط، ص، ض، ش، س، خ، ح، چ، ك، گ، ل، م، ن، ه، ي.

1-mashq. Qo'shiladigan harflarning alohida yozilishini mashq qiling.

2-mashq. Qo'shiladigan harflarning so'z boshidagi shakllarini yozib mashq qiling.

3-mashq. Qo'shiladigan harflarning so'z o'rtasidagi shaklini yozishni mashq qiling.

4-mashq. Qo'shiladigan harflarning so'z oxirida yozilishini mashq qiling.

Yod olinadigan so'zlar

<i>daftar</i>	- daftar	<i>kārd</i>	- pichoq
<i>panjare</i>	- deraza	<i>kuze</i>	- ko'za
<i>āsmān</i>	- osmon	<i>sib</i>	- olma
<i>bačče</i>	- bola	<i>golābi</i>	- nok
<i>dast</i>	- qo'l	<i>gusfand</i>	- qo'y
<i>dastkeš</i>	- qo'lqop	<i>fil</i>	- fil
<i>došak</i>	- to'shak	<i>gorg</i>	- bo'ri
<i>patu</i>	- adyol	<i>alefbā</i>	- alifbo

Iboralar:

Dars-e zabāne fārsi

- fors tili darsi

<i>Dars šoru' šode ast benevisid</i>	- dars boshlandi, yozing
<i>Bebinid, dorost-āst</i>	- qarang, to'g'rimi?
<i>Guš konid</i>	- eshiting
<i>Dorost nist</i>	- noto'g'ri

Uchinchi mashg'ulot

O'zidan keyingilariga qo'shilmaydigan harflar

(حروف منفصله)

Bunday harflar quyidagilardan iborat: ا د ذ ر ز و

Bu harflar qo'shiladigan harflarga o'xshab to'rtta shakldan iborat bo'lmay faqat ikki – so'z boshi va soz oxiridagi shakllarga ega:

Alohida yozilishi: و ، ز ، ژ ، و

O'zidan oldingi harf bilan qo'shib yozilish shakli: و ، ز ، ژ ، و

5-mashq. Quyidagi so'zlarni o'qing va yozishni mashq qiling.

زار-راز-دار-داد-را-راد-دار-او-از-وادار-واو-دادار-دارو-آر-

زر-زور-دور.

6-mashq. Quyidagi so'zlarni o'qing va yozishni mashq qiling.

مرد-مادر-سرد-کارد-بابا-مروارید-زمرد-قربان-مادر-قدرت-صدر-

صبر-برابر-موي-مبارک-مشترک-توکل-ترتیب-طرز.

7-mashq. Berilgan so'zlarni fors alifbosida yozing.

Dur, dud, rud, dour, zud, zur, dāru, rāz, dānā, panjare, āsmān, dast, del, kārd, kuze.

8-mashq. Berilgan harflardan soʻz yasang. Misol:

گ و س ف ن د - گوسفند

ن ان	پ اپ
ب ار ان	ب ار
ت اب ان	ت اب
ي ار	ب از
ي اد	ت ار
پ اي ان	پ اد شاه
پ اي	ب از ار
ن ار	ن از

Toʻrtinchi mashgʻulot

Choʻziq unililarning yozuvda ifodalanishi

Fors tilida, yuqorida zikr etilganday, 6 ta unli tovush boʻlib shulardan faqat uchta choʻziq unli yozuvda harflar bilan ifodalanadi. Bu tovushlar i, u, ā tovushlaridir. Shuni ham eslatib oʻtish kerakki, qisqa unilar yozuvda ifodalanmaydi, ularni ifodalash uchun maxsus belgilar “harakat”lardan foydalaniladi. “Harakat”lar haqida alohida mashgʻulotda tushuntirish beriladi.

Choʻziq unililarning soʻz boshi, soʻz oʻrtasi va oxiridagi shakllari bir-biridan farq qiladi. Shuning uchun quyida ularning har birining yozuvdagi ifodasi alohida koʻrsatiladi. Soʻz boshida kelgan madda “ā” unlisini ifodalash uchun ishlatiladi. “ā” choʻziq unlisi soʻz boshida “آ” shaklida, soʻz oʻrtasi va oxirida ا (*alef*) harfi bilan ifodalanadi, mas: آزاد، باران، دارا، دان

"I" cho'ziq unlisi so'z boshida اي (alef ya) shaklida, so'z o'rtasi va oxirida ي (ya) shaklida ifodalanadi. ايران، ايمان، يري، شر، شيرين، زري. "U" cho'ziq unlisi so'z boshida kelsa "او" (*alef vov*) harflari bilan, so'z o'rtasi va oxirida "و" (*vov*) harfi bilan ifodalanadi.

Masalan: اوکراين، اوستا، نور، نرو، بيرون، خود

Cho'ziq unlilardan tashqari, "ou", "ey" diftonglari ham cho'ziq unlilar bilan ayni shaklda so'z boshi, o'rtasi va oxirida ifodalanadi.

Masalan: so'z boshida: yuqori nuqta- [ouj] اوج؛ bezori - [oubās] اوباش؛ shunday - [eydun] ايدون؛ ayvon - [eyvān] ايوان.

So'z o'rtasi va oxirida:

Boshqa, o'zga - [ɣeyr] غير؛ mayl - [meyl] ميل؛ shakl, usul - [tour] طور؛ davr - [dour] دور؛ nay, qamish - [ney] ني؛ o'tish - [ter] طي؛ garov - [gerou] گرو؛ bor - [berou] برو.

9-mashq. Quyidagi so'zlarni talaffuz qiling va ularning qaysi unlilarni ifoda etayotganligiga e'tibor bering.

[istgāh] ايستگاه؛ [u] او؛ [uf] اوت؛ [budan] بودن؛ [busidan] بوسيدن؛ [inak] اينك؛ [in] اين؛ [bidār] بيدار؛ [bičāre] بيچاره؛ [bu] بو؛ [āšnā] آشنا؛ [āftāb] آفتاب؛ [ālu] آلو؛ [āhu] آهو؛ [birun] بيرون؛ [sini] سيني؛ [bini] بيبي؛ [āfarin] آفارين؛ [āfā] آفا؛ [čubin] چوبين؛ [xošbu] خوشبو؛ [porru] پررو؛ [imān] ايمان.

10-mashq. Quyidagi so'zlardagi diftonglarni fors harflarida ifodalang.

Beyt, beyn, touzih, tousif, goud, nou, rou, ɣeyr, key, eyvān.

11-mashq. Quyidagi soʻzlarni transkripsiyada yozing.

پیر، پا، باد، بار، بازو، پادشاه، نو، دوز، روز، زیر، سیر، شیر، پیش، ریش، ساز، قاز، راز، کار، یار، نار، یاد، داد، دود، سود، میل، قیل، نیم، دور، رود.

Soʻzlarni yod oling:

sariq - [zard] زرد	ha - [bale] بله
tez, tezlik bilan - [tond] تند	yangi - [nou] نو
badan - [badan] بدن	yoʻq - [na] نه
qari - [pir] پیر	til - [zabān] زبان
tan - [tan] تن	oshiqmang - [ajale nakonid] عجله نکنید
tilla - [zar] زر	kun - [ruz] روز
dengiz - [daryā] دریا	oʻylab koʻring - [fekar konid] فکر کنید
goʻzal - [zibā] زیبا	kecha - [diruz] دیروز
toʻla - [por] پر	pishloq - [panir] پنیر

Beshinchi mashgʻulot

Qisqa unlilarning yozuvda ifodalanishi

Fors yozuvida “a”, “e”, “o” qisqa unlilarini ifodalovchi harflar yoʻq, ularni ifodalash uchun maxsus belgilar (harakatlar حرکت)dan oʻquv- mashq maqsadlarida foydalaniladi.

Fors tilida qoʻllaniladigan harakatlar quyidagilardan iborat:

- ___ zabar yoki fatha “a” unlisini ifodalaydi. Mas.: ذر، زر، من
- ___ zir yoki kasre “e” unlisini ifodalaydi. Mas.: گردو، چشم، مهر
- ___ pish yoki zamme “o” unlisini ifodalaydi. Mas.: دزد، گرد

Harakatlar ba'zan lug'atlarda so'zlarning tarkibidagi qisqa unilarni aniqlash uchun qo'llaniladi. Fors tilidagi matnlarda harakatlar qo'yilmaydi.

Qisqa unilarning so'z boshida, so'z o'rtasida va so'z oxirida ishlatilishi o'zaro bir- biridan farq qiladi. "A" qisqa unlisi so'z boshida **ا** (*alif zabar*) bilan, so'z o'rtasida o'zidan oldingi undosh tepasiga **َ** (*zabar*) qo'yish yo'li bilan, masalan: **مَرْدُم** ifodalanadi. "A" qisqa unlisi so'z oxirida uchramaydi. "E" qisqa unlisi so'z boshida **ا** (*alif zir*) bilan, so'z o'rtasida **ِ** (*zir*) bilan ifodalanadi. So'z oxirida "e" qisqa unlisi "ه" (*ho-ye havvaz*) bilan ifodalanadi. "O" qisqa unlisi so'z boshida, **اُ** (*alif pish*) bilan, so'z o'rtasida- **ُ** (*pish*) bilan, masalan **پَر** ifodalanadi. "o" qisqa unlisi so'z oxirida deyarli uchramaydi va uchragan hollarda ham "و" harfi bilan ifodalanadi. mas: **دو** [*do*] - ikki, **تو** [*to*] - sen va h.k. Undan tashqari ikki undosh orasida unli yo'qligini ifodalash uchun "ـُ" "*sokun*" harakati qo'llaniladi. Masalan: **سَرْد**

12-mashq. Quyidagi so'zlarni ko'chirib yozing va undagi harakatlarni transkripsiyada ifodalang.

اِبْتِدَا، اَبْجَد، اَبْد، اَبْر، اَبْرُو، اَبْرِشْم، اِتِّفَاق، اَثْوَبُوس، اَثْوَكَش، اِجَارَه، اِجَازَه
اِحْتِاق، احْتِرَام، احْتِمَال، اِحْتِياج، اَخْتَر، اِخْتِصَاص، اِخْتِلاف، اَدَب، اَدْبِي، اِرَادَه،
بُسْتَان، بِلَه، بَهَار، پُرْسِيدَن، تَصَوُّر، خَمْر، دُرُود، دُزْد، دَه، رَقْم، زَنْجِير، زَن، زَمْبِير.

13-mashq. Quyidagi so'zlarni fors alifbosida yozing.

Asad, otubus, tond, parde, panbe, sobh, bašar, karam, yalam, yermez.

14-mashq. Quyidagi soʻzlarni lugʻatdan toping va transkripsiyasiga qarab harakatlarini qoʻyib chiqing.

ابر، اجازہ، احتیاج، احمق، احوالپرسي، اسباب، استاد، استراحت، اشتها،
اکتبر، امشب، امید، ببر، بد، برف، بونج، بز، بزرگ، بلبل، پوشش، پزشک، پر،
پشت، پل، پنجشنبه، ترجمہ، ترش، نفس، هرم، حکیم، گلبرگ، گم کردن،
وسط.

Quyidagi soʻz va iboralarni yod oling:

Yevropa – اروپا [orupā]	ruxsat – اجازہ [ejāze]
ular – آنها [ānhā]	bugun – امروز [emruz]
u – آن [ān]	soʻz – واژه [vāže]
bu – این [in]	davom – ادامه [edāme]
anor – انار [anār]	qaytadan – دوباره [do bāre]
suv – آب [āb]	juda, oʻta – بسیار [besyār]
bulut – ابر [abr]	ozod – آزاد [āzād]
un – آرد [ārd]	yana bir bor yozing - دوباره بنویسید
kirsam maylimi? – اجازه است؟	[do bāre benavisid]
[ejāze ast]	tushundingizmi? - فهمیدید؟
davom ettiring - ادامه دهید	[fahmidid]
[edāme bedehid]	tushundim – فهمیدم [fahmidam]

Oltinchi mashgʻulot

Fors tilida “x” va “h” (خ، ح، ه) harflarining qoʻllanilishi

Fors va oʻzbek tillarida “x” va “h” harfi ishlatiladigan soʻzlar koʻpincha mushtarak boʻlib, asosan, arab tilidan oʻzlashgan.

O‘zbek talabalari uchun, ayniqsa, Toshkent shevasida “x” bilan “h” harflarini ajratib olish qiyin kechadi.

Birinchi bosqichda “x” tovushi til orqa, qattiq talaffuzga ega ekanligini va “h” tovushi bo‘g‘izdan sirg‘alib chiquvchi, yumshoq talaffuz qilinadigan tovush ekanligini bilish kifoya.

Arab tilida “h” tovushi ikkita harf “ه” (*hā-ye havvaz*) va “ح” (*ho-ye hutti*) bilan ifodalanib, talaffuzda farq qiladi. Fors tilida bu farq yo‘qolgan va ikkalasi bir xilda talaffuz qilinadi.

Faqat tarixan arab tiliga taalluqli bo‘lgan so‘zlarda ularning asl shakli yozuvda saqlanib qolgan.

Fors tilida to‘g‘ri yozish uchun keyinchalik bu so‘zlarning arabcha o‘zaklarini yod olish ularning boblardagi hosilalarini bexato yozish imkoniyatini beradi.

Fors tilida qattiq “x” va yumshoq “h” tovushlarini o‘zaro almashtirish qo‘pol xatoga olib keladi, chunki so‘zning mazmuni butunlay o‘zgarib ketadi.

Forscha o‘zakdan yasalgan so‘zlarda mutlaq “ه” harfi ishlatiladi.

Arab tilidan kirib kelgan so‘zlarning ko‘pchiligini “ح” harfi tashkil qiladi.

15-mashq. Quyidagi so‘zlarni o‘qituvchi bilan birga talaffuz qiling.

a) *xāb, xub, xande, xabar, doxtar, soxan, sorx, xarāb, xārej, šuxi, talx, deraxt, xun, saxt, naxeyr, xorāk, taxte, xoršid, xāli, xāne;*

b) *xar-har, šāx-šāh, xam-ham, taxt-taht, kāx-kāh, maxsus-mahsus*

c) *xāhar, xāhcš, sāhebxāne, mixāham, mixāhi, mixāhad, xunxāh, xālmāhi, haramxāne, harāmxor, halālxor.*

16-mashq. Quyidagi so‘zlarni transkripsiya qiling.

دختر، خانه، درخت، تخته، کارخانه، نخیر، خربزه، هندوانه، خروس، خیلی،

خسته، خوب، خراب، اختیار، احتمال، هر، همیشه، هنوز، مهم، همراه، همخانه،

هفت، تحسین، احسان، نجات، بهرام، بمبودی، سخت، سهل، دل، رحم، زخمی،
ظاهر، سهراب، صحیح، فخر، قهر، ناھار، حاضر، خرم، محترم، احتیاج، خطر.

17-mashq. Quyidagi soʻzlarni fors alifbosiga koʻchiring.

Harf, hesāb, houle, heyvān, rāh, xārej, xāle, xāmuš, xodā hāfez, xabar, xormā,

xābgāh, xāhar, xorāk, xošbaxti, xošhāl, xiyābān, dahr, hijdah, hadye, hafdah, hafte, hawāxāh, maxluq, xāheš, mihmān.

Quyidagi soʻz va iboralarni yod oling:

yoʻq – نغیر [naxeyr]	qiz - دختر [doxtar]
qovun – خربزه [xarboze]	uy – خانه [xāne]
tarvuz – هندوانه [hendovāne]	daraxt – درخت [deraxt]
xoʻroz - خروس [xorus]	korxona – کارخانه [kārkhāne]
taxta – تخته [taxte]	charchadingizmi? - خسته شدید - [xaste šodid]
juda خیلی [xeyli]	
yaxshi - خوب [xub]	ha, charchadim – خسته شدم - [bale xaste šodam]
marhamat, taxtaning oldiga chiqing - بفارماید پای تخته بیاید - pāye taxte biyāyid]	yoʻq charchamadim – خسته نشدم [naxeyr xaste našodam]
taxtani arting [taxterā pāk konid]	kechirasiz – ببخشید [bebaxšid]
juda yaxshi خوب, بسیار خوب - [xeyli xub, besyār xub]	

UCHINCHI DARS

ع (ayn) harfini yozish va o'qish qoidalarini

ع (ayn) harfi arab tilida sirg'aluvchi o'ngach tovushini ifodalab, fors tilida o'z talaffuz xususiyatlarini saqlab qolmagan. Faqat aholining ba'zi tabaqalari talaffuzida arab tilidagi xususiyatlarini ilg'ab olish mumkin.

ع harfi faqat arab tilidan o'zlashgan so'zlar imlosida saqlangan bo'lib, fors tili va boshqa tillarga mansub so'zlarda uchramaydi.

a) ع (ayn) harfi so'z boshida undoshlardan oldin kelganda qisqa "a", "e", "o" tovushlarini ifodalaydi: mas: علاقه [alāqe] – qiziqish, علم [elm] – ilm, عمر [omr] – umr.

b) So'z o'rtasida ikkita undosh orasida kelganida cho'ziq "a", "e", "o" unililar shaklida yoki ikkita qisqa unli shaklida talaffuz qilinadi: mas: تعليم [ta'lim] – ta'lim, معلم [moa'llem] – muallim, معمار [me'mār] – me'mor, بعد [bo'd] – masofa. Cho'ziq unililardan keyin qisqa unli shaklida o'qiladi: masalan: ساعت [sāat] – soat, فاعل [fā'e] –harakatchan.

c) So'z oxirida undoshlardan keyin ع (ayn) harfi ajratish belgisi sifatida undoshdan so'ng yengil tin olish bilan ifodalanadi. mas: رفع [raf] – qaytarish, ريع [rob] – chorak, منع [man] – man qilish.

Cho'ziq unililardan keyin so'z oxirida ع (ayn) harfi odatda talaffuz qilinmaydi. mas; شروع [šoru] – boshlash, سريع [sari] – tez.

So'z boshida alif harfidan oldin kelsa cho'ziq "a" shaklida o'qiladi. و (vov) harfidan oldin diftong "ou" shaklida yoki cho'ziq "u" shaklida o'qiladi. ي (yāy) harfidan oldin kelsa diftong "ey"

shaklida yoki cho‘ziq “i” shaklida talaffuz qilinadi. Mas: عاشق [āšeq] – oshiq, عون [oun] – ko‘mak, عود [ud] – ud daraxti, عيب [eyb] – ayb, عيسى [isā] – Iso.

d) So‘z o‘rtasida va oxirida عا (*ayn va alif*), عو (*ayn va vov*) va عي (*ayn va ya*) birikmasi kelsa undoshlardan so‘ng ajratish belgisi qo‘yiladi.

Masalan: مسعود [mas‘ud] – baxtli, تبعد [tab‘id] – badarg‘a, افعى [af‘i] – zaharli ilon, انعام [en‘ām] – sovg‘a.

e) (*alif va ayn*) shaklida kelsa cho‘ziq “e” yoki “a” tovushini ifodalaydi. Mas: اعتبار [e‘tebār] – e‘tibor, اعطا [a‘tā].

1-mashq. Quyidagi fors va o‘zbek tilidagi “ع” (*ayn*) harfi mavjud so‘zlarning talaffuziga e‘tibor bering.

alohida - [‘alahedde] عليحدة

uzr - [o‘zr] عذر

umr - [‘omr] عمر

Iroq - [‘arāy] عراق

umumiy - [‘omumi] عمومي

aziz - [‘aziz] عزيز

udda - [‘ohde] عهده

asr - [‘asr] عصر

hayit - [‘eyd] عيد

aloqa - [‘alāye] علاقه

oynak - [‘eynak] عينك

alomat - [‘alāmat] علامت

- sho'ba – [ʃo'be] شعبه
ilm - ['elm] علم
she'r - [ʃe'r] شعر
odat - [ā'dat] عادت
fe'l - [fe'l] فعل
odil - [ā'del] عادل
sayi harakat - [sa'y] سعی
ud - [ʊd] عود
da'vat - [da'vat] دعوت
avrat - [ourat] عورت
in'om - [en'ām] انعام
taajjub - [ta'ajjub] تعجب
mas'ud – [mas'ud] مسعود
ta'rif - [ta'rif] تعريف
e'tiqod - [e'reyād] اعتقاد
ta'til – [ta'til] تعطيل
e'timod - [e'temād] اعتماد
jam - [jam'] جمع
a'lo hazrat - [a'lā hazrat] اعلیٰ حضرت
man - [man] منع
a'mol - [a'māl] اعمال
tab - [tab] طبع

2-mashq. Quyidagi soʻzlarni arab alifbosiga koʻchiring.

'oyāb, na'lbeki, 'asr, ra'd, sā'at, šoru', ma'ni, ta'rif, ta'ne, tam'e, 'omr, ā'jel, 'esmat, e'terāf, e'teyād, i'sā, ā'ref, ā'lem, ma'ruf, ma'āl, ma'mul, a'lā, tolu'.

Quyidagi soʻzlarni yod oling:

likopcha - [na'lbeki] نعلبكي

burgut - ['oyāb] عقاب

lavlagi - [čoyondar] چغندر

zog',qarg'a - [zāy] زاغ

sharq - [šary] شرق

limon - [limu] ليمو

g'arb - [yarb] غرب

1) tovuq; 2) qush - [mory] مرغ

g'oz - [yāz] غاز

1) qog'oz; 2) xat - [kāyaz] کاغذ

1) asr(kechki payt): 2) davr, asr - ['asr] عصر

yashin - [ra'd] رعد

soat - [sā'at] ساعت

boshlanish - [šoru] شروع

apelsin - [portoyāl] پرتقال

mandarin - [nārangī] نارنگي

این عبارات را یاد بگیرید

اول بنویسید بعد بخوانید [avval benevisid ba'd bexānid] - Avval yozing, keyin o'qing.

شما درست تلفظ می کنید [šomā dorost talaffuz mikonid] - Siz to'g'ri talaffuz qilyapsiz.

مانع نشوید [māne' našavid] - Xalaqit bermang.

بنویس، بنویس، آخر می شوی خوشنویس [Benevis, benevis, āxer mišavi xošnevis] - Ko'p mashq qilgan xushxat bo'lur.

TO‘RTINCHI DARS

Ba‘zi birga kelgan harf birikmalarining o‘qilish qoidalari

1. Fors tilida \ddot{u} harfidan keyin ب harfi kelsa, bunday birikma “m” shaklida o‘qiladi. Mas: [šambe] شنبه yozilishi “šanbe”, [gombad] گنبد yozilishda “gonbad” va sh.o‘.

2. \ddot{u} birikmasi ba‘zi so‘zlarda “xā” shaklida talaffuz qilinadi. Mas: خواب [xāb](uyqu), خوارزم [Xārazm] va sh.o‘. Lekin har doim shunday talaffuz qilinmaydi. Mas: خواص [xavās] o‘qiladi, [xās] o‘qilmaydi.

3. \ddot{u} birikmasi ba‘zi bir forscha so‘zlarda “x” shaklida o‘qiladi, ya’ni “v” harfi tushirib qoldiriladi. Mas: خویش [xiš] – o‘z shaklida, خویشی [xišī] – qarindoshlik shaklida talaffuz qilinadi. Lekin har doim emas. Mas: خوی [xuy] - fe‘l-atvorda “j”, “u” shaklida o‘qiladi.

4. Ba‘zi fors so‘zlarida o‘rtada kelgan “j” cho‘ziq “u” shaklida emas, qisqa “o” shkalida talaffuz qilinadi. Mas: خود [xod] – o‘zi; agar [xud] talaffuz qilinsa uning ma‘nosi o‘zgarib, “dubulg‘a” ma‘nosini ifodalaydi. خوراك [xorāk] – ovqat, yemish va sh. o‘.

5. Ikkita cho‘ziq unli ketma-ket kelganda ularning orasida “j” tovushi paydo bo‘ladi. Mas; گویا [guyā] – gapiruvchi, پایه [pāye]- poya, بیا [biyā] – kel va sh. o‘x. holatlarda.

1-mashq. Quyidagi so‘zlarni transkripsiyada bering.

ا) تنبل، گنبد، پنه، یکشنبه، تنبک، سنبه.

ب) خواهش، خواروبار، خواندن، خواب، خواهر.

ج) خویش، خویشا وندي، خویشان، خویشیگری.

د) مایه، بیابان، خیابان، سیاه، پایان، میان.

ه) طبقه، تخته، شنبه، کتابخانه، نامه، کارخانه، کوزه، پنجره گربه، میوه،

جمعه، تشنه، گذشته، منبع، شکنجه.

2-mashq. Quyida berilgan soʻzlarni arab-fors imlosiga koʻchiring.

Panjare, mive, kuze, ketabxāne, nāme, taxte, šambe, gorosne, to, pālto, rādio, kārxane, gorbe, muze.

Yod oling:

intilish - سعي [sayʻ]

xat - نامه [nāme]

bino - عمارت [emārat]

taroq - شانه [šāne]

yelka - شانه [šāne]

shoir - شاعر [šāer]

bodring - خیار [xiyār]

koʻcha - خیابان [xiyābān]

piyoz - پیاز [piyāz]

sheʻr - شعر [šeʻr]

kutubxona - کتابخانه [ketābxāne]

tor koʻcha - کوچه [kuče]

bunday - اینطور [intour]

bilim - دانش [dāneš]

opa-singil - خواهر [xāhar];

suhbat - صحبت [sohbat]

Eslab qoling:

Shovqin qilmang - سروصدا نکنید [sar-o sedā nakonid]

Oʻqituvchiday yozishga harakat qiling - کوشش کنید مانند استاد بنویسید -
[kušeš konid mānand-e ostād benevisid].

BESHINCHI DARS

Fors – arab yozuvida ishlatiladigan ba’zi harakatlar

Yuqorida ko’rsatib o’tganimizdek, fors-arab yozuvida qisqa unlihar harakatlar bilan ifodalanadi. Harakatlar–bu harflarning ustiga yoki tagiga qo’yiladigan belgilar bo’lib, muayyan bir vazifani bajaradi.

a) Satr ustiga qo’yiladigan “ ˆ ” belgisi “tashdid” deb nomlanadi va ikkilik harflarni ifodalaydi. Mas: مَدَّت [moddat]- muddat; دَرَّ [dorr]-dur; حَدَّ [hadd]-chegara va sh.o’.

b) Fors tilida qo’llaniladigan ba’zi arab o’zlashmalarida “ ˆ ” belgisi oxirgi alifdan so’ng qo’yilib, “tanvīn” deb ataladi va [an] deb o’qiladi. Mas: رَسَمًا [rasman]- rasman, شَخْصًا [shaxsan]-shaxsan.

Bunday so’zlar o’zbek tilida ham uchraydi.

c) Asosan so’z boshida va ba’zan so’z o’rtasida qo’llaniladigan “ ˆ ” belgisi “madda” deb ataladi va cho’ziq “ā” tovushini ifodalaydi. Mas: آب [āb]-suv, آمَدَن [āmadan]-kelmoq, تَآتَر [teātr]-teatr, جَلَالَت مَآب [jalālatmaāb]- janobi oliy;

d) “hamze” deb ataluvchi “ ء ” belgisi arab tilidan o’zlashgan ba’zi so’zlarda uchraydi va, asosan, unli harflarning cho’ziq talaffuzi yoki ayirish belgisi vazifasini bajaradi. Mas: تَارِيخ [tā’rix]- tarix, تَاخِير [ta’hir]-kechikish, رَئِيس [ra’is]-rais, مَسْئُول [mas’ul]-mas’ul va h.k. So’z boshida va so’z oxirida kelgan “hamza” belgisi ko’pincha tushirib qoldiriladi. Mas: اَمْر [amr] - buyruq yoki جُزْء [joz] - bo’lak so’zlarida. “Hamza” harakati ba’zan forscha so’zlarda qo’llanilib, hozirgi fors imlosida ularni “ ى ” harfi bilan almashtirish tavsiya qilinadi. Mas: پَايِن emas پَايِن [pāyin]-qu’yi va گُوْبِي emas گُوْبِي [guyi]- go’yo shaklida qo’llash to’g’ri bo’ladi.

1-mashq. Quyidagi soʻzlarni oʻqing va transkripsiya shaklida koʻchiring.

ا- بچه، خط، اول، سر، حمام، نقاش، بنا، حس، حق، شدت.

ب- كاملاً، ظاهراً، حتماً، مخصوصاً، غالباً.

ج- مأمول، رؤساء، مسئول، مسئولیت، مأمون، جزئی.

2-mashq. Arab-fors yozuviga koʻchiring.

Avval, dovvom, sevvom, nayyāš, bannā, pāiz, āine, miāyi, miguyi, bayyāl, horriyat, makkār, jabbār, nazzāre.

Yod oling:

qayerda? - [kojā] كجا

kecha - [diruz] دیروز

oyna - [āyine] آینه

qish - [zemestān] زمستان

butunlay - [kāmēlan] کاملاً

oʻtgan kuni - [pariruz] پرویز

muzey - [muze] موزه

rassom - [nayyāš] نقاش

choy - [čāyi] چایی

bu yerda - [injā] اینجا

uyqu - [xāb] خواب

harbiy - [nezāmi] نظامی

kuz - [pāyiz] پاییز

u yerda - [ānjā] آنجا

bugun - [emruz] امروز

maydon - [meydān] میدان

yoz - [tābestān] تابستان

xat - [nāme] نامه

IKKINCHI QISM

BIRINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

Ot kesimli sodda yig'iq gaplar

Kesimi fe'ldan boshqa so'z turkumida ifodalangan gaplar ot kesimli sodda yig'iq gaplar deyiladi. Ot kesimli gaplarni hosil qilishda avval ega, so'ng ot kesim yoziladi.

Ot kesimdan so'ng bog'lama است [astf] keladi. Demak, ot kesim ikki qismdan iborat bo'ladi, ot qism+ bog'lama است [astf]. Masalan: احمد شاگرد است [Ahmad šāgerd astf]. Mazkur jumlada Ahmad - ega, šāgerd ast - ot kesim. Ot kesim shāgerd va ast bog'lamasining birikmasidan tashkil topgan.

Kesim bog'lamasi است o'zidan oldingi so'zga qo'shib o'qiladi, ya'ni ot kesimning ot qismi bilan bog'lama orasiga pauza qo'yilmaydi. Ot kesimli gaplarning o'qilishida egadan so'ng pauza qo'yiladi va gapning asosiy urg'usi ot kesimning oxirgi bo'g'iniga tushadi. احمد شاگرد است [Ahmad šāgerdastf] - Ahmad tolibdir kabi.

Ot kesimli sodda gaplarning bo'lishsiz shakli (inkor formasi)ni yasash uchun نه [na] inkor yuklamasini kesim bog'lamasiga qo'shish orqali hosil qilingan نیست [nistf] shaklidan foydalaniladi. Na+ ast→ nist. Demak, Ahmad tolib emas jumlasini quyidagi ko'rinishga ega bo'ladi: احمد شاگرد نیست

Mazkur jumlaning talaffuz tarzi uning bo'lishli shaklidan farq qiladi. Ya'ni bog'lamaning inkor formasi ot kesimga qo'shib o'qilmasligi mumkin.

Masalan: اکرم دانشجو نیست [Akram danešju nist] - Akram talaba emas. لیلی کارگر نیست [Leylā kārgar nistf] - Laylo ishchi emas.

Ko'rsatish olmoshlari

Fors tilida ikkita ko'rsatish olmoshi mavjud:

این - [in]-bu. Yaqindagi predmet yoki shaxsni ko'rsatish uchun ishlatiladi. آن-[ān]-u, uzoqdagi predmet yoki shaxsni ko'rsatish uchun ishlatiladi. Bu olmoshlar ot kesimli gaplarda ega vazifasida kelishlari mumkin : آن دفتر است [in ketāb ast]-bu kitobdir. این کتاب است [ān daftar ast] – u daftardir.

Yuqoridagi gapda آن- ega, دفتر است ot-kesim vazifasida kelgan.

آن va این olmoshlari ayrim otlarga nisbatan aniqlovchi vazifasida kelishi mumkin. Bunda olmosh (این آن) o'zi aniqlab kelayotgan ot oldidan keladi va o'sha ot bilan qo'shib o'qiladi hamda bitishuvli birikma hosil qiladi. آن بچه [ān bache]-u bola.

آن مرد [ān marā]-u kishi, این خانه [in doxtar]-bu qiz, این دختر [in xāne]-bu uy, این مرد [ān marā]-u kishi.

Eslatma: bog'laması o'zbek tilidagi "dir" qo'shimchasiga to'g'ri keladi. O'zbek tilida sodda gaplarda – "dir" qo'shimchasi tushib qolishi mumkin, lekin fors tilida bog'lama است tushib qolmaydi.

1-mashq. O'qing va tarjima qiling.

آن چراغ است. چراغ روشن است. شب دراز و تاریک است. روز روشن است. این درخت سبز است. آن درخت سبز نیست. آن سنگ سرخ است. سعادت کارگر است. گرگ بزرگ است. آن گرگ کوچک نیست. آن گل زرد است. این گل زرد نیست سرخ است. سعادت کارگر نیست پژشک

است. آن زن پزشك نیست معلم است. دیوار سفید است و در هم سفید است. این کتاب بد نیست خوب است.

2-mashq. Quyidagi gaplarni fors tiliga tarjima qiling:

Bu xonadir. Bu xona yorug' va katta. Bu kitob yomon emas, yaxshidir. Nasrin o'g'il bola emas, qiz boladir. Bu daraxt yashildir. U tosh qizildir. Saodat ishchi emas, shifokordir. Bu gul sariq emas, qizildir. Devor oqdir va eshik ham oqdir. Bu kishi ishchidir. Bu ishchi yaxshidir. Bu bino katta va balanddir. U bino baland emas. U bo'ri kichkina emas, kattadir.

Ikkinchi mashg'ulot

So'roq gaplarning yasalishi

Fors tilida ot kesimli sodda gaplarga savol tuzish uchun turli usullardan foydalaniladi.

1. Intonatsiya orqali;
2. **که** va **چه** so'roq olmoshlari orqali;
3. So'roq yuklamalari orqali;
4. So'roq olmoshlari va so'roq so'zlari orqali.

که [ke] va **چه** [che] so'roq olmoshlari

Fors tilida **که** [ke] kim? **چه** [che] nima? deyiladi. **که**-so'roq olmoshi inson uchun, **چه** so'roq olmoshi jonli, jonsiz predmetlar uchun ishlatiladi. Bu so'roq olmoshlari **است** - ast bog'lamasiga qo'shilib, quyidagi shakl hosil qiladi.

Ki+ast=kist? - kim? [dir] کیست = است + کی

Çe+ ast=çist? - nima? [dir] چیست = است + چه

3-mashq. O'qing va tarjima qiling.

این سیب سرخ است؟ آن کیست؟ آن مهندس است. این دانشیار است.
 سیب سرخ انگور سبز است. این کتاب است. آن دفتر است. نان گرم است.
 این غذا خوشمزه است. آن غذا خوشمزه نیست. آن مرد جوان نیست پیر است.
 دیوار سفید نیست، آبی است. کتاب بد نیست کتاب خوب است.
 این کیست؟ این نانوايي است. این زن کیست؟ آن زن کیست؟ آن مرد
 کیست؟ این کیست؟ این کارگر است. آن زن بافنده است. این چیست؟ این
 کتاب است. آن چیست؟ آن اسب است و این سگ است. سگ بزرگ
 نیست. اسب بزرگ است؟ آن چیست؟ آن میز است. این چیست؟ این در
 است و آن دیوار است.

4-mashq. Quyida berilgan savollardagi nuqtalar o'rnini tegishli so'roq so'zlari bilan to'ldiring.

این مرد نانوا است. این مرد.....؟

این زن بافنده است. این زن.....؟

آن اسب است. آن.....؟

آن سگ است. آن.....؟

این زن است. این.....؟

آن دیوار است. آن.....؟

Intonatsiya (Ohang)

Ma'lumki, darak gaplarda gap ohangi baland tovushda boshlanib past tovushda tugaydi, ya'ni gapning boshi kuchliroq, oxiri kuchsizroq talaffuz etiladi. Darak gapning ohangini o'zgartirish yo'li bilan so'roq gap hosil qilish mumkin. Buning uchun gapning bosh qismi past tovushda boshlab, oxiri baland tovushda talaffuz qilinadi. Masalan:

ما آشنا هستيم؟ [mā āšnā hastim]- Biz tanishmizmi? (So‘roq gap)

ما آشنا هستيم [mā āšnā hastim]- Biz tanishmiz. (Darak gap)

So‘roq so‘zlarisiz yasalgan so‘roq gaplarning talaffuzi quyidagicha ko‘rinishga ega; avval ton-ohang ot kesimning urg‘uli bo‘g‘inigacha ko‘tariladi, so‘ng ohang biroz pasayib yana oxirgi ko‘tarilgan sathiga qaytadi.

Mā āšnā hastim?

5-mashq. Quyidagi darak gaplardan intonatsiya yordamida so‘roq gaplar tuzing.

آن نمک است. این نمکدان است. این کودک اکرم است. آن سوزن است.
سوزن کوچک است. آن سینی است. سینی بزرگ است. آن مرد معلم است.
این معلم خوب است. این میوه شیرین نیست. آن آب سرد نیست. هوا خوب
نیست.

6-mashq. Quyidagi jummalarni tinglang, takrorlang va daftaringizga yozing.

In keāb ast. In divār boland ast? Ān keāb xub ast? Ān mive širin nist. Havā xub nist? Āb sard nist. Akram bā huš ast? In miz siyāh ast? In daftar sefid ast? Ān daftar kasif nist?

1. آیا [āyā], مگر [magar] so‘roq yuklamalari orqali so‘roq gaplarning yasalishi.

Fors tilida آیا [āyā] va مگر [magar] so‘roq yuklamalari orqali ham so‘roq gaplar yasaladi. Bu yuklamalar gapning boshida turadi va o‘zbek tilidagi –mi so‘roq yuklamasiga mos keladi.

آیا این مرد استاد است؟ [āyā in mard ostād ast] Bu kishi o‘qituvchimi?

آیا آن گلآبی آبدار است؟ [āyā ān golābi ābdār ast] U nok sersuvmi?

مگر [*magar*] yuklamasi so‘roq gapda ifodalangan fikrga nisbatan gumon, ikkilanish ma‘nolari bildirilganda ishlatiladi.

مگر این مرد استاد است؟ [*magar in mard ostād ast?*] Bu kishi o‘qituvchimi? (Nahotki bu kishi o‘qituvchi bo‘lsa?)

2. So‘roq so‘zlari orqali so‘roq gaplarning yasalishi.

Fors tilida so‘roq gaplar so‘roq ma‘nosini bildiruvchi چطور [*četour*], کجا [*kojā*], چه رنگ [*čerang*] so‘zlari چکاره [*čekāre*], کدام [*kodām*], چند [*čand*], چه را [*čera*] (+چرا) kabi so‘roq olmoshlari yordamida ham yasalishi mumkin.

چطور [*četour*]- qanday, qanaqa ma‘nolarini bildirib, biror shaxsning holi-ahvoli, kayfiyatini, predmet yoki hodisalarning holatini, shakl-qiyofasini, yaxshi, yomonligini bilish uchun ishlatiladigan so‘roq so‘zdir. Masalan:

این خانه چطور است؟ [*in xāne četour ast?*] Bu xona qanday?

این خانه بزرگ است [*in xāne bozorg ast*] Bu xona kattadir.

این انگور چطور است؟ [*in angur četour ast*] Bu uzum qanaqa?

این انگور ترش است [*in angur torsh ast*] Bu uzum nordon.

احوال آن دختر چطور است؟ [*ahvāle ān dōxtar četour ast*] U qizning ahvoli qanday?

احوال آن دختر خوب است [*ahvāle ān doxtār xub ast*] U qizning ahvoli yaxshidir

3. چکاره [*čekāre*] biror shaxsning kasbi-korini, kim bo‘lib ishlashini bilish uchun ishlatiladigan so‘roq so‘zdir. Masalan:

آن مرد چکاره است؟ [*ān mard čekāre ast*] U kishi nima ish qiladi?
U kishi kim?

آن مرد استاد است. [*ān mard ostād ast*] U kishi o‘qituvchidir.

[*Fātme čekāre ast*] Fotimaning kasbi nima?

[*Fātme bāfande ast*] Fotima to'quvchidir.

4. چه رنگ [*čerang*] predmetning qaysi rangda ekanligini bilish uchun ishlatiladi.

[*pambe čerang ast?*] Paxta qaysi rangda?

[*pambe sefid ast*] Paxta oqdir.

[*in pārče čerang ast*] Bu mato qaysi rangda?

[*in pārče siyāh ast*] Bu mato qora rangdadir.

5. کجا [*kojā*] so'roq olmoshi qaerda?, qaerga?, qae? ma'nolarini bildirib, predmet yoki shaxslarning yo'nalishi yoki uning o'rnini bilish uchun ishlatiladi.

[*dāneshgāh kojā ast?*] - Universtitet qaerda?

[*Ahmad kojās*] - Ahmad qaerda?

[*injā kojā(a)st*] - Bu yer qayer?

7-mashq. O'qing va tarjima qiling.

این خانه است. این استاد است، آن شاگرد است. این تخته است، آن گج است. این خانه بزرگ و روشن است. استاد اینجا است. آن شاگرد باسواد است. این میز نیست. مگر این میز نیست؟ آیا آن شاگرد باسواد است؟ آیا درخت سبز است؟ مگر این سیب آبدار است؟ این دوشیزه چکاره است؟ این دوشیزه پزشک است؟ آن خانم چکاره است؟ آن خانم نقاش است. سعادت چکاره است؟ سعادت بافنده است. این روزنامه چطور است؟ این روزنامه خوب است. آن کتاب چطور است؟ تخته چه رنگ است؟ تخته سیاه است. این

چيست؟ اين كلم است. آن چيست؟ آن كدو است. اين كيست؟ اين خانم
ايراني است؟ آن آقا كيست؟ آن آقا احمد يزدي است.

8-mashq. Quyida berilgan so'zlardan ot kesimli sodda yig'iq
gaplar: a) bo'lishli gap, b) inkor gap, c) ohang yordamida so'roq
gaplar, d) آیا، مگر yuklmalari bilan so'roq gaplar tuzing.

Ega	Ot kesim
<i>In</i>	<i>sib</i>
<i>Sib</i>	<i>torš</i>
<i>Ān</i>	<i>ruznāme xub</i>
<i>Ruznāme</i>	<i>Fātme</i>
<i>In zan</i>	<i>pezešk</i>
<i>Fātme</i>	<i>boland</i>
<i>In divār</i>	<i>jāleb</i>
<i>In ketāb</i>	<i>qašang</i>
<i>ān xiyābān</i>	

9-mashq. Berilgan savollarga bo'lishli yoki inkor shaklda
javoblar bering.

آيا اين در سفيد است؟	آيا اين مرد نقاش است؟
مگر اين مداد سرخ است؟	مگر آن خانم پزشك است؟
آن گل چه رنگ است؟	اين برگ چه رنگ است؟
اين آقا چكاره است؟	اين بانو چكاره است؟
اين سگ چطور است؟	اين اسب چطور است؟

10-mashq. Quyidagi jumalarda berilgan savollarni tegishli
so'roq so'zlar bilan to'ldiring.

اين ديوار است. اين...؟ اين دختر است. اين...؟ اين پنجره است.
پنجره...؟ آن مرد تاجر است؟ آن مرد...؟ اين مجله خوب است. اين مجله...
؟ اين در سفيد است. اين در...؟ اين كاغذ زرد است. اين كاغذ...؟ اينجا

دانشکده است. اینجا...؟ آن درخت بلند است. آن درخت...؟ این درخت
پست است. این درخت...؟

11-mashq. Gaplarni fors tiliga tarjima qiling.

Bu daftar. Daftar oqdir. U daftar oq emas. U daftar ham oq emasmi? Bu olma qizildir. U olma qaysi rangda? Bu olma shirin emas, u olma shirindir. Bu nok qanaqa? Bu nok shiralidir. Bu ayol kim? Bu ayol dehqondir. Bu kishi kim? Bu kishi ishchidir. U kishi ishchi emas, o'qituvchidir.

Bu fil qanaqa? Bu fil katta. Bu ot qanaqa? Bu ot katta emas. Bu mushuk qorami? Bu itmi?

بله [bale] va نخير [naxeyr] so'zlari

So'roq gaplarga beriladigan javoblar ijobiy yoki inkor shaklda bo'lishi mumkin. Agar savolga ijobiy javob berilsa, jumla boshiga tasdiq ma'nosini bildiruvchi بله [bale] so'zi qo'yiladi. بله [bale] so'zi o'zbek tilida "ha" degan ma'noni bildiradi.

آيا اين مداد است؟ [āyā in medād ast] Bu qalammi?

بله اين مداد است [bale, in medād ast] Ha, bu qalam

مگر اين دختر شاگرد است؟ [magar in doxtar šāgerd ast?] Bu qiz o'quvchimi?

بله اين دختر شاگرد است. [bale in doxtar šāgerd ast] Ha, bu qiz o'quvchidir

Agar savolga inkor javobi berilsa, jumla boshiga "yo'q" ma'nosini anglatuvchi نخير [naxeyr] so'zi qo'yiladi va gapning kesimi inkor shaklda bo'ladi.

آيا اين مداد است؟ [āyā in medād ast?] Bu qalammi?

نخير اين مداد نيست [naxeyr in medād nist] Yo'q, bu qalam emas

آيا اين دختر شاگرد است؟ [āyā in doxtar šāgerd ast?] Bu qiz o'quvchimi?

نخیر این دختر شاگرد نیست [naxeyr in doxtar šāgerd nist] Yo‘q bu qiz o‘quvchi emas.

مگر خانه بزرگ است؟ [magar xāne bozorg ast?] Bu uy kattami?

نخیر این خانه بزرگ نیست کوچک است [naxeyr in xāne bozorg nist kuček ast] Yo‘q bu uy katta emas, kichikdir.

بله [bale] va نخیر [naxeyr] so‘zlari gapning boshqa bo‘laklari bilan grammatik aloqada bo‘lmaydi va talaffuzda bu so‘zlardan so‘ng kichik pauza qo‘yiladi.

Uchinchi mashg‘ulot

هست bog‘lamasi va uning to‘liq shakli [hast]

Ot kesimli gaplar ma‘lum bir shaxs va songa oid bo‘lsa, kesimlik bog‘lamasi o‘sha shaxs va songa mos ravishda o‘zgaradi.

Kesimlik bog‘lamasining bunday holatlarda ishlatilishi uchun ikki xil – to‘liq va qisqa shakli mavjud.

Bog‘lamaning to‘liq shakli هست [hast] ko‘rinishiga ega. Uning qisqa shakli esa ko‘proq og‘zaki nutqda ishlatiladi.

Ot kesimning shaxs va sonda turlanishini o‘rganish uchun kishilik olmoshlarini bilishimiz zarur.

Kishilik olmoshlari

Birlik	Ko‘plik
من [man] - men	ما [mā] - biz
تو [to] - sen	شما [šomā] - siz
او / وې [u], [vey] - u	آنها / ایشان [ānha] - ular

Uchinchi shaxs birlikda او – u olmoshi bilan bir qatorda uning sinonimi وې [vey] ham ishlatiladi va u ko‘proq kitobiy uslubga

xosdir. Shuningdek, III shaxs ko‘plik uchun **آما** [*ānhā*]dan tashqari unga sinonim bo‘lib, **ایشان** [*išān*]- ular varianti ham mavjuddir.

هست [*hast*] bog‘lamasining tuslanishi

Agar ot kesimli sodda gaplarning egasi ma‘lum bir shaxsni bildirsa, ot kesim o‘sha shaxsга mutanosib ravishda shaxs va sonda o‘zgaradi. Faqat III shaxs birlik bundan mustasno bo‘lib, hech qanday o‘zgarishsiz bog‘lama **است** ning o‘zi qolaveradi, ya‘ni **است** bog‘lamasi III shaxs birlikdagi ega bilan mos keladi;

احمد شاگرد است [*Ahmad šāgerd ast*] - Ahmad tolibdir.

او شاگرد است [*u šāgerd ast*] - U tolibdir.

Qolgan shaxs va songa tegishli bo‘lgan ega uchun ot kesim quyidagicha yasaladi: Buning uchun “ast” bog‘lamasining to‘liq ko‘rinishi, ya‘ni **هست** [*hāst*] shakliga shaxs va son qo‘shimchalari qo‘shiladi.

Bog‘lamaning qisqa shakli

	Birlik	Ko‘plik
I shaxs	مَ [am]	مِ [im]
II shaxs	ي [i]	يد [id]
III shaxs	است [ast]	ند [and]

است bog‘lamasining qisqa shakli ot kesimga bevosita qo‘shiladi va urg‘u qabul qilmaydi. O‘qilayotganda ham ot kesimga qo‘shib o‘qiladi. Masalan:

من پزeshkam [*man pezeškam*]

ما پزeshkim [*mā pezeškim*]

تو پزeshki [*to pezeški*]

شما پزeshkid [*šomā pezeškid*]

[*u pezeškast*] او پزשك است

[*ānhā pezeškand*] آھا پزشكند

Bog'lamaning to'liq shaklining tuslanishi

Birlik

I shaxs هستم [*hastam*]

II shaxs هستي [*hasti*]

III shaxs هستم [*hast*]

Ko'plik

I shaxs هستیم [*hastim*]

II shaxs هستید [*hastid*]

III shaxs هستند [*hastand*]

Bog'lamaning to'liq shakli uning qisqa shakli bilan bir xil sintaktik funksiyalarni bajaradi. Qiyoslang:

[*man pezešk* man پزشك هستم = [*man pezešk* man پزشك هستم],
ast],

[*to pezešk* to پزشك هستي = [*to pezešk* to پزشك هستي]

[*u pezešk* u پزشك است = [*u pezešk* u پزشك است],

[*mā pezešk* mā پزشك هستیم = [*mā pezešk* mā پزشك هستیم],

[*šomā pezešk* šomā پزشك هستید = [*šomā pezešk* šomā پزشك هستید],

[*ānhā pezešk* ānhā پزشك هستند = [*ānhā pezešk* ānhā پزشك هستند].

Yuqorida ko'rinib turganidek, III shaxs birlikda har ikkala holat bir xildir.

[*kist*] کيست, [*čist*] چيست, [*nist*] نيست ning tuslanishi

Turli shaxs va sondagi ot kesimli sodda gaplarning bo'lishsiz shakli bog'lamaning inkor formasi "*nist*"ga bog'lamaning qisqa shaklini qo'shish orqali yasaladi. III shaxs birlik odatdagidek qo'shimcha qabul qilmay "*nist*"ligicha qolaveradi.

Birlilik	Ko'plik
نیستم [nīstām]	نیستیم [nīstīm]
نیستی [nīstī]	نیستید [nīstīd]
نیست [nīst]	نیستند [nīstānd]

من نقاش نیستم [man naryyās nīstām]- Men rassom emasman.

تو نقاش نیستی [to naryyās nīstī]- Sen rassom emassan.

او نقاش نیست [u naryyās nīst]- U rassom emas.

ما نقاش نیستیم [mā naryyās nīstīm]- Biz rassom emasmiz.

شما نقاش نیستید [šomā naryyās nīstīd] - Sizlar naqqosh emassiz.

آنها نقاش نیستند [ānhā naryyās nīstānd]- Ular rassom emaslar.

کی bog'lamasining [ki] so'roq olmoshi bilan birikishi natijasida yasalgan کیست [kīst] birikmasi ham xuddi "nīst" kabi turlanadi.

کیستم [kīstām] kimman	چیستم [čīstām] nimaman
کیستی [kīstī] kimsan	چیستی [čīstī] nimasan
کیست [kīst] (u) kim	چیست [čīst] (u) nima
کیستیم [kīstīm] kimimiz	چیستیم [čīstīm] nimamiz
کیستید [kīstīd] kimsiz	چیستید [čīstīd] nimasiz
کیستند [kīstānd] (ular) kimlar	چیستند [čīstānd] (ular) nimalar

12-mashq. O'qing va tarjima qiling.

تو کیستی؟ من بازارگام. آن مرد کیست؟ آن مرد هم بازارگان است. این زن فروشنده است. ما کارگریم. آنها دانشیارند. آیا شما هم دانشیارید؟ بلی ما

هم دانشياريم. من دهقانم. تو دهقاني. او دهقان نيست. مگر آن روزنامه است؟
 نخير آن روزنامه نيست، مجله است. آيا شما شاعر هستيد؟ آيا آنها استاد هستند؟
 من شاگرد نيستم، آموزگارم. تو كارگر نيستي، دهقاني. او دهقان نيست.
 كارگر است. ما نويسنده هستيم. شما دانشيار هستيد. آنها سلماني هستند. مگر
 تو سلماني نيستي؟ نخير من سلماني نيستم. آيا ما فروشنده هستيم، بلي ما
 فروشنده هستيم، بافنده نيستيم.

13-mashq. Quyida berilgan soʻzlardan boʻlishli, boʻlishsiz darak gaplar va soʻroq gaplar yasang.

Ega	Kesimning ot qismi
<i>Man</i>	<i>Saādat</i>
<i>To</i>	<i>Akram</i>
<i>U</i>	<i>Musā</i>
<i>Mā</i>	<i>Dānešyār</i>
<i>Šomā</i>	<i>Salmāni</i>
<i>Ānhā</i>	<i>Irāni</i>

14-mashq. Savollarga berilgan javoblarni toʻldiring.

آيا من ازبكم؟ بلي من ازبك.... آيا تو سمرقندي هستي؟ نخير من
 سمرقندي.... تاشكنددي.... ما كيستيم؟ ما بازرگان.... شما دانشياريد؟ بلي ما
 دانشيار.... آيا آنها با سوادند؟ آنها باسواد.... مگر او بي سواد است؟ نخير او
 بي سواد....

15-mashq. Quyidagi jummalarda bogʻlamaning qisqa shaklini tegishli joyda toʻliq shakli bilan almashtiring.

آنها مهندسند. تو با من دوستي. ما پزشكيم. خانم ايراده نقاش است. شما
 زبانشناسيد. تو با هوشي. او با سواد است. ما شاگرديم. شما نانوايد. آنها
 تاجرند. تو با سواددي. او هم با سواد است.

16-mashq. Quyidagi soʻzlarni ishtirok ettirib, gap tuzing.

ایرانی، تشنه، باهوشی، آشنا، نان، پیر، سیب، ازبکستان، مجله.

17-mashq. Quyidagi jummalarga savollar tuzing.

من زبانشناسم. تو مردی. آن زن پزشک است. ما شاگردیم. شما دانشیارید.

آنها نویسنده هستند.

18-mashq. Jummalarni fors tiliga tarjima qiling.

Bu olma chiroylidir. Bu gul sariqdir. Siz kimsiz? Men oʻzbekman. Bu janob eronlikdir. Bu til osonmi? Ha bu til osondir. Sen oʻquvchimisan? U bola ham oʻquvchimi? Ular kimlar? Biz hammamiz oʻquvchimiz. Biz tanishmiz. Bu kitob qanaqa? Bu kitob yaxshi. Sen Ahmadsan. U qiz Saodatdir. Bu shahar emas, qishloqdir. Bugun havo yaxshi. Biz eronlik emasmiz. Bu daraxt yashildir. Bu barg sariqdir.

Toʻrtinchi mashgʻulot

Izofa

Izofa fors tilida soʻz birikmasini tuzish uchun ishlatiladigan vositadir.

Soʻz birikmasi deganda ikki yoki undan ortiq soʻzlarning maʼno va grammatik jihatdan bir-biriga birikkan shakli tushuniladi. Izofa ikki yoki undan ortiq soʻzlarni bir-biriga biriktirib, soʻz birikmasi tuzadi.

Izofiy usul bilan soʻz birikmasi yasalganda aniqlovchi (tobe soʻz) va aniqlanmish (bosh soʻz), qaratqich (tobe soʻz) va qaralmish (bosh soʻz) bir-biriga qisqa “e” tovushi bilan birikadi. Oʻzbek tilida oldin aniqlovchi (qaratqich), keyin aniqlanmish (qaralmish) kelsa, fors tilida, aksincha, avval aniqlanmish (qaralmish), soʻng aniqlovchi (qaratqich) keladi. Yaʼni soʻz birikmasining joylashish tartibi oʻzbek tiliga nisbatan teskari boʻladi.

O'zbek tilida:

qizil gul, mening ukam
↓ ↓ ↓ ↓
aniqlovchi aniqlanmish qaratqich qaralmish

Fors tilida:

گل سرخ [gol-e sorx], برادر من [barādar-e man]
↓ ↓ ↓ ↓
aniqlovchi, aniqlanmish qaratqich qaralmish

Aniqlovchi vazifasida ot, sifat, ravish yoki olmosh ishlatilishi mumkin.

دفتر خوب [daftar-e xub] - Yaxshi daftar.

دفتر اکرم [daftar-e Akram] - Akramning daftari.

دفتر من [daftar-e man] - Mening daftarim.

کتاب او [ketāb-e u] - Uning kitobi.

19-mashq. Quyidagi izofiy birikmalarni o'qing va tarjima qiling.

دست مادر، کشور ایران، شهر تاشکند، زن فرهاد، برگ سبز، گوشت
گوساله، گوشت گاو، رنگ سرخ، اسب قشنگ، مال من، نان نرم، کتاب
احمد، کشور ما، مادر نادر، پدر سیما، برادر تو، خواهر او، مادر بزرگ من،
پدر بزرگ ایشان.

Yuqoridagi misollardan aniqlovchi – aniqlanmish va qaratqich – qaralmishni topib, ajratib yozing.

Izofiy birikma tarkibida kelgan ko'rsatish olmoshlari

Izofiy birikma tarkibida aniqlovchi vazifasini bajarayotgan ot o'z ko'rsatkichiga آن yoki این ga ega bo'lishi mumkin. Bunday holatda این va آن ko'rsatish olmoshlari bevosita o'zi ko'rsatayotgan predmet

yoki shaxs nomi, yoki aniqlovchidan oldin keladi va izofiy birikmaning o'rtasiga tushib qoladi.

پیراهن این دختر [*pirāhan-e in doxtar*] – Bu qizning ko'yilagi.

خانه ی آن مرد [*xāne-ye ān mard*] – U kishining xonasi.

Shuningdek, izofiy birikmada aniqlanmish ham o'z ko'rsatkichiga ega bo'lsa, ko'rsatish olmoshlari aniqlanmishdan oldin keladi.

این پیراهن دختر [*in pirāhan-e doxtar*] – Qizning bu ko'yilagi.

آن خانه مرد [*ān xāne-ye mard*] – Kishining u xonasi.

Bir vaqtning o'zida ham aniqlanmish, ham aniqlovchi o'z ko'rsatkichlariga ega bo'lishlari mumkin.

این پیراهن آن دختر [*in pirāhan-e ān doxtar*] – U qizning bu ko'yilagi.

آن خانه این مرد [*ān xāne-ye in mard*] – Bu kishining u xonasi.

Fors tilida izofa ko'rsatkichi (-e) doimo aniqlanmish yoki qaralmishga qo'shib talaffuz qilinadi va izofiy birikma bir butunlikni tashkil etadi.

مادر این خانم [*mādar-e in xānom*]- Bu xonimning onasi.

کلاه این پسر [*kolāh-e in pesar*]- Bu bolaning qalpog'i.

این کلاه پسر [*in kolāh-e pesar*] - Bolaning bu qalpog'i.

Izofiy birikmaning gapda ishlatilishi

Izofiy birikmalar gapda aniqlovchisi bor bo'lgan ega vazifasida kelishi mumkin.

زن احمد مهندس است [*zan-e Ahmad mohandes ast*] Ahmadning xotini injenerdir.

برادر تو چکاره است؟ [*barādar-e to čekār-e ast?*] Sening akang kim? (nima ish qiladi?).

Ot kesimli sodda gaplarda izofiy birikmalar kesimning ot qismi vazifasida ham ishlatilishi mumkin.

است [in medād-e man ast]- Bu mening qalamim (dir).

است [Tāškand pāytaxt-e O‘zbekistān ast]

– Toshkent - O‘zbekistonning poytaxti.

20-mashq. O‘qing, tarjima qiling va izofiy birikmalarni ajratib ko‘rsating.

سيما: سلام پروين

پروين: سلام

سيما: احوال شما چطور است.

پروين: من خوبم (خوب هستم) شما چطور هستيد؟

سيما: من هم خوب هستم. پروين، برادر شما چكاره است؟

پروين: برادر من معلم دبیرستان است.

سيما: خواهر بزرگ شما چكاره است؟

پروين: خواهر بزرگ من پزشك است.

سيما: پزشك چيست؟

پروين: پزشك بچه ها است.

21-mashq. O‘qing va fors alifbosida yozing.

Divār-e in xāne sefid ast. Xāhar-e man šā‘er ast. Barādar-e to dānešyār ast. Mādar-e man zan-e zibā ast. Šahr-e Tāškand bozorg va zibā ast. Xiyābān-e Amir Temur qašang ast. In dar-e sefid boland nist, ān dar-e sefid boland ast. Magar pedar-e to ostād-e fizik nist? Bale pedar-e man ostād-e fizik ast.

22-mashq. Quyidagi so‘zlardan ma‘nolari bir-biriga mos keladiganini toping va izofiy birikma tuzing.

Šahr; man; xub; zibā; doxtar; mādar; bozorg; kuček; barādar; to; siyāh; šāgerd; dānešyār; dānešgāh; lebās; šomā; gušt; garm; panir; Tāškand;

23-mashq. Quyida keltirilgan soʻzlardan izofiy birikmalar tuzing. Koʻrsatish olmoshlari bir gal aniqlovchiga, bir gal aniqlanmishga tegishli boʻlsin.

- 1) *In, xāne, panjare.*
- 2) *Ān, ketāb, safhe*
- 3) *In lebās, doxtar*
- 4) *Ān qalam, dānešju*
- 5) *In, bāy, dāneškade*
- 6) *Ān šahr Jomhuri*
- 7) *In lab daryā.*

Koʻrsatish olmoshlarining oʻrni almashganda maʼno qanday oʻzgarishini aytib bering.

24-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Toshkent juda chiroyli shahardir. Tehron shahri – Eron mamlakatining poytaxti(dir). Moskva shahri – Rossiya davlatining poytaxti(dir).

Bizning vatanimiz - Oʻzbekistondir. Bu chiroyli qiz – universtitet studentidir. Bu bolaning akasi ishchi emas, tish doktoridir. Siymoning onasi fors tili oʻqituvchisi(dir). Sizning onangiz ham oʻqituvchimi? Akramning onasi nima ish qiladi? Bu qizning paltosi qorami? Bizning hovlimiz chiroyli va kengdir.

Beshinchi mashgʻulot

Izofaning imlo qoidasi

Izofa koʻrsatkichi (-e) qisqa unli tovushdan iborat boʻlganligi uchun quyidagi imlo qoidalariga ega:

1. Agar aniqlanmish (qaralmish) undosh tovush bilan tugasa izofa koʻrsatkichi –e aniqlanmish yoki qaralmishga toʻgʻridan-toʻgʻri qoʻshib talaffuz qilinadi. Yozuvda esa aniqlanmishning oxiriga “zir” belgisi qoʻyiladi.

میهن ما [mihan-e mā] - Bizning vatanimiz.

کتاب خوب [kefāb-e xub] - Yaxshi kitob.

پدر پروین [pedar-e Parvin] - Parvinning otasi.

دختر قشنگ [doxtar-e yašang] - Chiroyli qiz.

جمهوری ازبکستان [jomhuri-ye o'zbekestān] - O'zbekiston Respublikasi.

2. Aniqlanmish qisqa “e” tovushi bilan tugasa (-mive, majalle) izofa bunday so‘zlarga qo‘shilganda –ye tarzida o‘qiladi. Yozuvda aniqlanmishning oxiridagi o [hāye havvaz] dan keyin ى harfi qo‘yiladi.

خانہ ی بزرگ - [xāne-ye bozorg] - Katta uy.

دوشیزه ی قشنگ - [dušize-ye yašang]- Chiroyli qiz (bo‘yi yetgan).

Eslatma: Yuqoridagi holatda ى harfi yozuvda tushib qolishi mumkin. (Asosan darslik kitoblarda qo‘yiladi.) Talaffuzda esa saqlanadi.

3. Aniqlanmish cho‘ziq “r” tovushi bilan tugasa izofa –ye tarzida qo‘shiladi, faqat yozuvda hech qanday qo‘shimcha orttirilmaydi. Aniqlanmishning oxiridagi “r” tovushi bir vaqtning o‘zida –ye tovushini ifodalaydi.

بستنی عالی - [bastani- ye āli] – Zo‘r muzqaymoq.

شیرینی خوشمزه - [širini-ye xušmazze]- Totli shirinlik.

صندلی راحتی - [sandali – ye rāhati]- Yumshoq kreslo.

4. Aniqlanmish cho‘ziq “ā” va “u” unilari bilan tugasa izofa talaffuzda –ye tarzida aniqlanmishga qo‘shiladi. Yozuvda esa aniqlanmishdan so‘ng bir ي harfi orttiriladi.

موی سیاه [mu-ye siyāh]- Qora soch.

بوی گل [bu-ye gol]- Gulning hidi.

صحرای کبیر [sahrā-ye Kabir] Sahroyi Kabir (Katta sahro).

پای میز [pā-ye miz] Stolning oyog‘i.

5. Aniqlanmish “ou” diftongi bilan tugasa izofa yozuvda ifodalanmaydi. Talaffuzda esa “ou” diftongi “ov”ga aylanadi.

راهرو دراز [rāhrov-e derāz] - uzun yo'lak .

هست [hast] so'zining mustaqil ma'nosi

هست [hast] so'zi kesimlik bog'lamasini ning to'liq shakli bo'libgina qolmay, o'zi mustaqil "bor", "mavjud" degan ma'noga ham egadir. Masalan:

اینجا مجله هست [injā majalle hast] – Bu yerda jurnal bor.

در تالار کی هست؟ [dar tālār ki hast?] – Zalda kim bor?

هست so'zi mustaqil "bor", "mavjud" ma'nosida kelganda kesim vazifasini bajaradi, hamda shaxs-sonda quyidagicha tuslanadi:

Bo'lishli shakl

مفرد birlik

من هستم [man hastam] - Men borman .

تو هستی [to hasti] - Sen borsan .

او هست [u hast] - U bor .

جمع ko'plik

ما هستیم [mā hastim] - Biz bormiz .

شما هستید [šomā hastid] - Siz borsiz .

آنها هستند [ānhā hastand] - Ular borlar .

Masalan:

من در اتاق هستم [man dar otāy hastam] - Men xonadaman .

تو در اتاق هستی [to dar otāy hasti] - Sen xonadasan .

او در اتاق هست [u dar otāy hast] - U xonadadir (bor) .

ما در اتاق هستیم [mā dar otāy hastim] - Biz xonadamiz .

شما در اطاق هستید [šomā dar otāy hastid] - Siz xonadasiz.

آنها در اطاق هستند [ānhā dar otāy hastand] - Ular xonadalar.

Mustaqil kesim vazifasida kelgan هست [hast] so'zining bo'lishsiz shakli ham نیست [nist] bo'lib, yo'q degan ma'noni anglatadi. Masalan:

من در اطاق نیستم [man dar otāy nistam]- Men xonada emasman (yo'qman).

تو در اطاق نیستی [to dar otāy nisti]- Sen xonada yo'qsan.

او در اطاق نیست [u dar otāy nist]- U xonada yo'q.

ما در اطاق نیستیم [mā dar otāy nistim]- Biz xonada yo'qmiz.

شما در اطاق نیستید [šomā dar otāy nistid]- Siz xonada yo'qsiz.

آنها در اطاق نیستند [ānhā dar otāy nistand]- Ular xonada yo'qlar.

نیست so'zining bog'lovchi yoki mustaqil ma'nodagi so'z ekanligi gapning mazmuniga qarab belgilanadi.

این مجله نیست [in majalle nist]- Bu jurnal emas.

اینجا مجله نیست [injā majalle nist]- Bu yerda jurnal yo'q.

هست so'zi "bor", "mavjud" ma'nosida tarixiy هستان [hastan] "bor bo'lmoq", "mavjud bo'lmoq" fe'lining turg'un shakli hisoblanadi va u gapda kesim vazifasida kelganda gapning mantiqiy urg'usi ana shu هست ga tushadi.

هست در اطاق صندلی هست [dar otāy sandali hast] Xonada stul bor.

نیست در اطاق صندلی نیست [dar otāy sandali nist] Xonada stul yo'q.

Matn

خانه ي من

من دانشجوي دانشگاه هستم. برادر بزرگ من هم دانشجو است. خانه ي من بزرگ و روشن است. در خانه ي من ميز تحرير، صندلي و تخت خواب هست. ديوار خانه سفيد است. پنجره ي خانه تميز نيست. اينجا يك قفسه ي کتاب هم هست. خانه بلند و تميز است. من فردا شب تا شام در خانه هستم. برادر بزرگ من با آقاي عسکري دوست هستند. شما و خانم پروين داوري خواهر هستيد. بچه هاي خانم پروين داوري زيبا هستند. آيا خانه ي شما هم زيبا است؟ پنجره و در خانه ي شما تميز است يا کثيف است؟

25-mashq. Quyidagilarni o'qing va fors alifbosida yozing.

a) *Ružhā kojā hastid va šabhā kojā? Tābestān havā xub ast. Zemestān havā abrnāk ast. Mā har ruz injā hastim. Emruz šomā xāne hastid. In dānešju dar dānešgāh nist. Dar šahr-e Tāškand metro hast.*

b) *Man har ruz dar xāne hastam. To har ruz dar xāne hasti. U har ruz dar xāne ast. Mā har ruz dar xāne hastim. Šomā har ruz dar xāne hastid. Ānhā har ruz dar xāne hastand.*

c) *āyā dar šahr-e Tāškand metro hast? Magar dar šahr-e Tehrān metro nist? In dānešju-ye dāneškade bā estedād ast? āyā muze-ye tarix dar Tāškand hast? Āyā dar Samarqand ketābxāne-ye bozorg hast? Šahr-e Qarshi četour ast?*

d) *Bu-ye gol xeyli xub ast. Ān doxtar-e zibā xāhar-e man ast. Pedar-e šhomā donešyār-e čhist? Pedar-e man donešyār-e fizik ast. Ān ketāb-e jaleb ru-ye miz ast. Jomhuri-ye Ozbekestān koja vāye' ast? Jomhuri-ye Ozbekestān dar āsiyā-ye markazi vāye' ast.*

26-mashq. Quyidagi so'zlar ishtirokida gaplar tuzing.

۱. هستيد، كجا، شما، فردا، شب.

۲. است، چند، كيلو، پياز، تومان، دو.

۳. هست، کتاب، مغازه، در، جالب، کتابفروشی.

۴. خانه، آنها، نیستند، هستند، در، دانشگاه.

۵. شهر، پایتخت، تاشکند، جمهوری، ازبکستان است.

27-mashq. Savollarga javob bering.

آیا لباس او کثیف است یا تمیز؟ آیا دانشیار شما در کلاس است؟ مگر خانم سیما و خانم پروین داوری دوست هستند؟ آنجا چه هست؟ مگر شما امروز در دانشکده هستید؟ آیا در مغازه نان ملایم هست؟ مگر مادر تو استاد زبان ازبکی نیست؟

28-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga tarjima qiling va farqini aniqlang.

- a) 1. Bu qizil olmadir. Bu olma qizildir.
2. Bu gul chiroylidir. Bu chiroyli guldir.
3. Bu kitob qiziqarlidir. Bu qiziqarli kitobdir.
4. Bu yigit yoshdir. Bu yosh yigitdir.

b) Bizning sinfda doska bor. Mening akam ham studentdir. Bizning xonamiz katta va yorug'dir. Bu yerda kitob javoni ham bor. Xonaning devori baland va oqdir. Ahmad ertaga uyda bo'ladi. Bu xonimning qizi chiroylidir. Uning kiyimi tozami? Biz sen bilan do'stmiz.

IKKINCHI DARS

Birinchi va ikkinchi mashg'ulot

Fe'l فعل

Fe'l predmet yoki shaxsning ish-harakatini ko'rsatadi. Bu ish-harakat ma'lum zamonda ma'lum shaxs tomonidan bajariladi. Fe'lda zamon, shaxs-son ma'nosi o'z aksini topadi. Fe'ning bunday shakli fe'ning aniq shakli deyiladi. Masalan: ketyapman (men - I shaxs, birlik, hozirgi zamon). Fe'ning noaniq shaklida zamon tushunchasi ham, shaxs-son ma'nosi ham anglashilmaydi, masalan: ketmoq (qachon? qaerga? kim?).

Fors tilida fe'llar lug'atlarda noaniq shaklda, ya'ni infinitiv shaklda beriladi. Fe'ning noaniq shakli (infinitiv) fors tilida doimo ان -an qo'shimchasi bilan tugaydi va "masdar" deb ataladi.

دیدن - *didan* - ko'rmoq

گرفتن - *gereftan* - olmoq

دادن - *dādan* - bermoq va hokazolar.

Fe'ning turlari.

Fors tilida fe'llar tuzilishiga ko'ra uch turga bo'linadi:

1. Sodda fe'llar.

2. Prefiksli fe'llar.

3. Murakkab fe'llar yoki qo'shma fe'llar.

Sodda fe'llar bitta butun so'zdan iborat bo'ladi.

Fors tilida fe'llarning aniq zamon shakllarini hosil qilish uchun fe'llarning negizlaridan foydalaniladi, fe'l negizlari esa 2 xil bo'ladi:

1. Fe'ning o'tgan zamon negizi.

2. Fe'ning hozirgi zamon negizi.

Fe'ning o'tgan zamon negizi yordamida o'tgan zamon fe'l formalari yasaladi.

Fe'ning hozirgi zamon negizi yordamida hozirgi zamon va kelasi zamon fe'l formalari yasaladi.

Fe'ning o'tgan zamon negizi fe'ning noaniq shaklidan ان - an qo'shimchasini olib tashlash yo'li orqali yasaladi, masalan:

خواندن [xāndan] → o'tgan zamon negizi خواند [xānd]

پرسیدن [porsidan] → پرسید [porsid]

دیدن [didan] → دید [did] va h.k.

Fe'ning hozirgi zamon negizi o'tgan zamon negizi kabi aniq qoidaga muvofiq ravishda yasalmaydi. Bu negizlar har bir fe'ldan o'ziga xos usulda yasaladi. Shuning uchun fe'ning hozirgi zamon negizi lug'atlarda infinitiv yonida qavs ichida beriladi va u yodlash yo'li bilan o'zlashtiriladi, masalan:

رفتن [raftan] → hoz.zam.negizi رو [rou].

کردن [kardan] → hoz.zam.negizi کن [kon].

آمدن [āmadan] → hoz.zam.negizi آ (ي) [ā(y)].

Faqat ayrim turdagi fe'llardan ularning hozirgi zamon negizini aniq qoidaga muvofiq yasash mumkin. Bunday fe'llarning hozirgi zamon negizlari lug'atlarda berilmaydi. Ular ikki guruhga bo'linadi:

a) *-idan* qo'shimchasi bilan tugaydigan fe'llar. Bunday fe'llarning noaniq shaklidan mazkur *-idan* qo'shimchasini olib tashlash orqali hozirgi zamon negizi hosil qilinadi.

خریدن [xaridan] → hoz.zam. negizi- خر [xar].

پرسیدن [porsidan] → hoz.zam.negizi- پرس [pors].

رسیدن [rasidan] → hoz.zam.negizi رس [ras].

Faqat دیدن [didan] - ko'rmoq va شنیدن [šenidan] - eshitmoq fe'llari bu qoidadan mustasno. Ularning hozirgi zamon negizi شنیدن [shenidan] dan شنو [šenou], دیدن [didan] fe'llarning negizi esa بین [bin] shaklida yasaladi.

b) *-ādan* qo'shimchasi bilan tugovchi افتادن [-ofīādan]-yiqilmoq, فادن [nehādan]-qo'yimoq fe'llaridan ularning hozirgi zamon negizi *-ādan* qo'shimchasini olib tashlash yo'li orqali yasaladi:

افتادن [oftādan] → الفت [oft]

فُادَن [nehādan] → نه [neh]

1-mashq. Quydagi fe'llardan yasalgan hozirgi zamon negizini yodingizda saqlang.

رفتن [raftan] bormoq رو [rou].

گفتن [goftan] demoq گو [gu]

دیدن [didan] ko'rmoq بین [bin]

آمدن [āmadan] kelmoq آی [ā(y)]

خریدن [xaridan] sotib olmoq خر [xar]

نوشتن [naveštan] yozmoq نویس [navis]

خواندن [xāndan] o'qimoq خوان [xān].

نشستن [nešastan] o'tirmoq نشین [nešin]

ایستادن [istādan] → turmoq, to'xtamoq → ایست [ist]

خوردن [xordan] → yemoq, ichmoq → خور [xor]

بردن [bordan] → olib bermoq, olib ketmoq → بر [bar]

شستن [šostan] yuvmoq → شور, شو [šu, šor]

بودن [budan] bo'lmoq → باش [bāš]

2-mashq. Quydagi fe'llarning o'tgan zamon negizini yasang.

افتادن، فُادَن، شنیدن، بردن، شدن، کردن، خوابیدن، گرفتن، نمودن،
داشتن، زدن، شکستن، چشیدن، ریختن، انداختن، گذاشتن، گذاشتن، گریختن،
دادن، آمدن.

3-mashq. Yuqoridagi mashqda berilgan fe'llarning hozirgi zamon negizini lug'atdan toping va yod oling.

Hozirgi-kelasi zamon fe'li

مضارع اخباري

Hozirgi-kelasi zamon fe'li fe'lining hozirgi zamon negizi oldiga *مي* - *mi* old qo'shimchasini va oxiriga tegishli shaxs-son qo'shimchalarini qo'shish orqali yasaladi:

Shaxs-son qo'shimchasi + fe'ning hoz. zam. negizi + *مي*
qo'shimchasi.

Shaxs-son qo'shimchalari quyidagi ko'rinishga ega:

	Birlik:	Ko'plik:
I-shaxs	<i>am</i> اَم	<i>im</i> اِم
II-shaxs	<i>i</i> يِ	<i>id</i> يِد
III-shaxs	<i>ad</i> دَ	<i>and</i> نَد

گرفتن [gereftan] fe'lining hozirgi-kelasi zamonda tuslanishi

Birlik.

I-sh. *مي گيرم* [migiram]- olyapman, olaman

II-sh. *مي گيري* [migiri]- olyapsiz, olasiz.

III-sh. *مي گيرد* [migirad]- oladi, olyapti

Ko'plik.

I-sh. *مي گيريم* [migirim]- olyapmiz, olamiz

II-sh. *مي گيريد* [migirid]- olyapsiz, olasiz

III-sh. *مي گيرند* [migirand]- olyaptilar, oladilar

Hozirgi-kelasi zamon fe'lida ikkita urg'u bo'lib, ulardan biri *mi*-old qo'shimchasiga, ikkinchisi esa shaxs-son qo'shimchalariga tushadi.

می – *mi* old qo‘shimchasi hozirgi zamon fors tili imlo qoidalari bo‘yicha alohida yoziladi.

mibinam می بینم

mibini می بینی va h.k.z.

Eronda chiqqan manbalarda –*mi* old qo‘shimchasi ilgari qo‘shib yozilgan.

Hozirgi-kelasi zamon fe‘lining bo‘lishsiz shakli fe‘lning oldiga نه – *na* inkor yuklamasini qo‘shish orqali hosil qilinadi. می – *mi* old qo‘shimchasiga tushadigan asosiy urg‘u نه – *na* inkor yuklamasiga ko‘chadi. Kuchsizroq urg‘u esa shaxs-son qoshimchalarida qolaveradi. Masalan: خواندن – [*xāndan*] fe‘li hozirgi-kelasi zamon bo‘lishsiz shaklda quyidagi ko‘rinishga ega bo‘ladi:

Birlik:

I-sh. نمی خوانم [*namixānam*] o‘qimayapman

[*nemixānam*] o‘qimayman.

II-sh. نمی خوانی [*namixāni*] o‘qimayapsan

[*nemixāni*] o‘qimaysan.

III-sh. نمی خواند [*namixānad*] o‘qimayapti

[*nemixānad*] o‘qimaysan.

Ko‘plik:

I-sh. نمی خوانیم [*namixānim*] o‘qimayapmiz

[*nemixānim*] o‘qimaymiz

II-sh. نمی خوانید [*namixānid*] o‘qimayapsiz

[*nemixānid*] o‘qimaysiz

III-sh. نمی خوانند [*namixānand*] o‘qimayaptilar

[*nemixānand*] o‘qimaydilar

Hozirgi - kelasi zamon fe'li quyidagi uch ma'noni bildiradi:

1. Ayni paytda, hozirning o'zida bo'layotgan ish-harakatni ifodalaydi.

Hozir nima qilyapsan? *حالا چه مي کنی؟*

Kitob o'qiyapman *کتاب مي خوانم*

2. Har kuni yoki doimiy bajariladigan ish-harakatni ifodalaydi.

Har kuni nima qilasan? *هر روز چه مي کنی؟*

Kitob o'qiyman *کتاب مي خوانم*

3. Kelasi zamonda bajariladigan ish-harakatni ifodalaydi.

Ertaga nima qilasan? *فردا چه مي کنی؟*

Kitob o'qiyman *کتاب مي خوانم*

Imlosi

1. Fe'ning hozirgi zamon negizi "ou" diftongi bilan tugasa shaxs-son qo'shimchalari qo'shilganda "ou" diftong "av"ga aylanadi: masalan: رفتن [*raftan*] – "bormoq" fe'lining negizi [*rou*]. Mazkur fe'l tuslanganda quyidagicha bo'ladi.

	Birlik	Ko'plik
I-shaxs	<i>مي روم</i> [<i>miravam</i>]	<i>مي رويم</i> [<i>miravim</i>]
II-shaxs	<i>مي روي</i> [<i>miravi</i>]	<i>مي رويد</i> [<i>miravid</i>]
III-shaxs	<i>مي رود</i> [<i>miravad</i>]	<i>مي روند</i> [<i>miravand</i>]

2. Fe'ning hozirgi zamon negizi "a" va "u" uzun unlisi bilan tugasa, shaxs-son qo'shimchalari oldidan bir yoy *ي* orttirib yoziladi va I-shaxs birlik, III-shaxs birlik va ko'plikda "y" undoshi tarzida o'qiladi. Bunga misol qilib آمدن [*āmadan*] va گفتن [*goftan*] fe'llarining tuslanishini ko'rib chiqamiz.

	Birlik	Ko'plik
I-shaxs	<i>مي آيم</i> [<i>miāyam</i>]	<i>مي آييم</i> [<i>miāyim</i>]

I-shaxs	مي آئي [miāyi]	مي آئيد [miāyid]
III-shaxs	مي آيد [miāyad]	مي آيند [miāyand]

م - alifning maddasi saqlanadi.

	Birlik	Ko'plik
I-shaxs	مي گويم [miguyam]	مي گويم [miguyim]
I-shaxs	مي گويي [miguyi]	مي گويد [miguyid]
III-shaxs	مي گويد [miguyad]	مي گويند [miguyand]

Ko'rib turganimizdek, I-shaxs birlik va III-shaxs birlik, ko'plikda "yāy" harfining o'zi, qolgan shaxslarda esa hozirgi imlodagi 2 ta "yāy" yoziladi.

1. داشتن [dāştan]-ega bo'lmoq, bor bo'lmoq fe'li (hozirgi zamon negizi- دار) hozirgi-kelasi zamonda tuslanayotganda mi old qo'shimchasini olmaydi:

من دارم [man dāram]	ما داريم [mā dārim]
تو داري [to dāri]	شما داريد [šomā dārid]
او دارد [u dārad]	آنها دارند [ānhā dārand]

Inkor shaklda:

من ندارم [man nadāram]	ما نداريم [mā nadārim]
تو نداري [to nadāri]	شما نداريد [šomā nadārid]
او ندارد [u nadārad]	آنها ندارند [ānhā nadārand]

2. Fe'ning hozirgi zamon negizi "i" cho'ziq unlisi bilan boshlansa (ايستادن - istādan - turmoq, to'xtamoq) mi old qo'shimchasini alohida yozish lozim. مي ايستم، مي ايستي va h.k.

4-mashq. Quyidagi fe'llarning hozirgi zamon negizini toping va ularni hozirgi-kelasi zamon bo'lishli shaklda tuslang.

شدن، خندیدن، نوشیدن، ترسیدن، بوسیدن.

5-mashq. Quyidagi fe'llarni hozirgi-kelasi zamon bo'lishsiz shaklda tuslang.

گريختن، گذاشتن، گذشت.

Fe'l kesimli gaplarning tuzilishi

Fe'l kesimli gaplarda gap bo'laklarining joylashish tartibi quyidagicha:

Birinchi o'rinda ega turadi. Gapning oxirida kesim. Payt holi ko'pincha egadan oldin kelishi mumkin. To'ldiruvchilar (vositali-vositasiz) kesimga yaqinroq turadi. Ega vazifasini bajaruvchi olmoshlar gapda tushib qolishi ham mumkin.

Eslatma: Umuman olganda, fe'l kesimli gaplarda gap bo'laklarining joylashish tartibi o'zgarib turishi mumkin, ya'ni kesim gapning boshida ham kelishi mumkin.

من امسال به تهران مي روم

امسال من به تهران مي روم

مي روم امسال به تهران

Fe'l bilan otlarning o'zaro sintaktik munosabatining ifodalanishi

Fors tili analitik tillar guruhiga kiradi, ya'ni kelishik kategoriyasi yo'q. Fe'l bilan otlarning o'zaro sintaktik munosabati turli vositalar orqali amalga oshiriladi:

1. Old ko'makchilar orqali.
2. Izofa orqali.
3. Bitishuv orqali.

Old ko'makchilar

حروف اضافه

Fors tilida old ko'makchilar tarkibiga ko'ra uch xil bo'ladi:

1. Asosiy.
2. Izofali.
3. Murakkab.

Umuman olganda, old ko'makchilar deb, so'zlarning oldidan qo'yilib yo'nalish, o'rin va chiqish ma'nolarini beruvchi yordamchi vositalarga aytiladi.

Asosiy ko'makchilar

Asosiy ko'makchilar 7 ta:

1. *be* [*be*] ko'makchisi o'zbek tilidagi -ga qo'shimchasi ma'nosini beradi:

[Ostād-e fārsi har ruz be dānešgāh miāyad] - استاد فارسي هر روز به دانشگاه می آید. - Fors tili o'qituvchisi har kuni Universitetga keladi.

[Man emšab be xāne miāyam] - من امشب به خانه می آیم. - Bugun kechqurun uyga kelaman.

2. *dar* [*dar*]. O'rin-payt kelishigi bildirgan ma'nolarni bildiradi va "...da" qo'shimchasi bilan tarjima qilinadi.

[Barādaram dar dabirestān dars mixānad] - برادرم در دبیرستان درس می خواند. - Ukam maktabda o'qiydi.

[Dar xāne hič kas nist] - در خانه هیچ کس نیست. - Uyda hech kim yo'q.

3. *az* [*az*]. O'zbek tilidagi -dan qo'shimchasiga to'g'ri keladi, ya'ni chiqish kelishigi anglatgan ma'nolarni beradi.

[Simā az mādaraš miporsad] - سیما از مادرش می پرسد. - Simo onasidan so'raydi.

[*az kojā miāyi va be kojā miravi*] از کجا می آیی و به کجا می روی؟
- Qayerdan kelyapsan va qayerga ketyapsan?

4. با [*bā*] - o‘zbek tilidagi “bilan” ko‘makchisining ma’nosini beradi.

[*Man bā dustam be tātr miravim*] - من با دوستم به تآتر می روم.
Men do‘stim bilan teatrga boraman.

Ayrim hollarda ish-harakatning biron vosita yordamida bajarilganligini anglatadi.

[*U tamrin-rā bā medād minavisad*] - او تمرین را با مداد می نویسد.
U mashqni qalam bilan yozyapti.

5. تا [*tā*] ko‘makchisi. O‘zbek tilidagi – gacha qo‘shimchasini beradi:

a) *Masofa birligi*: [*tā dānešgāh piyāde miravim*] – دانشگاه پیاده می روم
– Universitetgacha piyoda boramiz.

[*tā mayāze-ye ketābforuši tanhā miravi?*] – تا مغازه ی کتابفروشی تنها می روی؟
- Kitob magazinigacha (o‘zing) yolg‘iz borasanmi?

b) *Vaqt birligi*: [*az sobh tā šām kār mikonim*] – از صبح تا شام کار می کنیم
- Ertalabdan kechgacha ishlaymiz.

6. برای [*barāye*]. O‘zbek tilidagi “uchun” ko‘makchisi ma’nosini ham ifodalaydi. Ba‘zan – ga qo‘shimchasining ma’nosini beradi.

[*Pedaram barāye man lebās-e tābestāni mixarad*] – Otam men uchun (menga) yozlik kiyim sotib oladi.

7. بر [*bar*]. Bu ko‘makchi, asosan, she‘r va g‘azallarda uchraydi, o‘zbek tiliga –ga, –da qo‘shimchalari orqali tarjima qilinadi.

[*harfhāyaš bar man asar kard*] – حرف هایش بر من اثر کرد.
So‘zlari menga ta’sir qildi.

6-mashq. Asosiy old ko'makchilar ishtirokida gaplar tuzing, old ko'makchilarning o'mini aniqlang.

7-mashq. Mashqni o'qing va tarjima qiling.

شما کجا میروید؟ من به دانشگاه میروم. توبه او چه میدهی؟ من به او قهوه
باشیر میدهم. ماچه میکنیم؟ ما چای میخوریم. مگر شما هم چای میخورید؟ نخیر
ما چای نمیخوریم قهوه میخوریم. برادر تو چه میکند؟ برادر من کتاب فارسی
میخواند. مگر ما اینجا کتاب نداریم؟ چرا، داریم ولی کتاب فارسی نیست.
دوست تو احمد کجا است؟ دوست من در دانشکده است. امروز ما هم به
دانشکده میرویم. تا دانشکده يك ساعت راه است. امروز صبح مادر من از
سمرقند میآید. برای مادرم هدیه میخرم.

Ravish va otlarning ravish o'rnida qo'llanishi

Fors tilida ayni ravishlarning o'zi juda ko'p emas, ammo ko'pgina otlar, sifat, hatto ismiy so'z birikmalari ham ravish kabi gapda hol bo'lib kelishi mumkin, masalan:

روز [ruz]-kun, صبح [sobh]-ertalab, هرروز [har ruz]-har kuni va h.k.

8-mashq. Quyidagi so'zlarni yod oling va esda saqlang:

امروز [emruz]-bugun

دیروز [diruz]-kecha

فردا [fardā]-ertaga

پس فردا [pas fardā]-indinga

امروز صبح [emruz sobh]-bugun ertalab

فردا صبح [fardā sobh]-ertaga ertalab

دیروز صبح [diruz sobh]-kecha ertalab

عصر [asr]-asr vaqti

شام [šām]-shom(da), shom vaqti.

شب [šab]-kechasi (tunda)

شب نصف [nesfe šab]-yarim kecha(da)

عصر امروز [emruz asr]-bugun asrda

عصر فردا [fardā asr]-ertaga asrda

امشب [emšab]-bugun kechasi (tunda)

فردا شب [fardā šab]-ertaga kechasi (tunda)

شب پس فردا [pas fardā šab]-indin kechasi (...tunda)

هر روز [har ruz]-har kuni

همیشه [hamiša]-hamisha, doim

گاهی [gāhi]-gohi-gohida, ba'zan

9-mashq. Oldingi mashqda keltirilgan so'zlarni qo'llab gaplar tuzing va ularni daftaringizga yozing.

10-mashq. O'qing va tarjima qiling.

من هر روز يك كيلو خیار از سبزي فروشي ميخرم. پدر افشين هر سال يك گلدان بزرگ براي افشين مي آورد. مردم در فصل تابستان ميوه بيشتري مي خرنند. تو كجا مي روي؟ من هم مي روم بازار. ما هر ماه به اينجا مي آيم. همزاد هميشه روي آن صندلي مي نشيند. تو به من كتاب مي دهی. شما چه مي كنيد؟ من به دانشگاه مي روم. مادر پروين چه مي كند؟ مادر پروين چائي مي خورد. پدر احمد هر روز صبح به كارخانه مي رود. آنها فردا شام به خانه ي ما مي آيند. فصل تابستان همه ميوه مي خورند. آيا فردا به تاتر مي روي؟ نخبر فردا به تاتر نمي روم. امسال ما به شهر بخارا مي رويم. دانشجوي با استعداد كتاب مي خواند. ما هم اينجا كتاب مي خوانيم. امروز آنها به دانشگاه تاشكند

ئىي رۇنىى. مۇن از پىنجىرىه خۇرشىىىى را مى بىنىم. تۇ از پىنجىرىه چى مى بىنى؟ برادر بىزىگ مۇن امسال مېھنىىس برىق مى شۇىى.

11-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni hozirgi-kelasi zamon shakliga qo'ying.

از كىىام فرۇشگىاه برىج و رۇغىن (خۇرىىىىى)؟ دوست مۇن به مۇن كىتاب فراسىى (ىىىىى). او همىشه رۇى يىكىشنىه به ىىىىى مامىر اىىى (رفىق). مۇن امسال پىزشىك كۇىككىن (شىىىى). مىگر شىما برادر (ىاشىق)؟ سىما همىشه اىنچا (نىشىق). شىما كىتاب عربى (خۇوانىىىى). حالا پىلىر مۇن چاىى (خۇرىىىىى). تۇ از پىنجىرىه چى (ىىىىى)؟

12-mashq. Nuqtalar o'rniga tegishli fe'llarning mosini hozirgi-kelasi zamonda qo'yib ko'chiring.

ىىىىى-ىاشىق

خۇرىىىىى-كۇرىىىى

ىىىىى-گىفىق

رفىق-خۇوانىىىى

شىىىى-

تۇ امروىى صىب چى...؟ پىزشىك به شىما چى...؟

آىا ما كىتاب...؟ مىگر شىما خۇواهر...؟

فرىىا آىما كىچا...؟ مۇن امروىى به شىما كىتاب...؟

مىگر برادر تۇ امسال پىزشىك...؟

13-mashq. Berilgan savollarga bo'lishli, bo'lishsiz shaklda javob bering.

هر صىب پىلىر شىما با كىى به كارخانىه مى رۇىى؟ آىا امروىى به ىانىشگىاه ئىىى رۇىىى؟ آىا ىانىشىار به ىانىشجۇ كىتاب مى ىىىى؟ ىرى يك هفىه چىىى ساعى كلاس فراسىى ىارىىىى؟ آىا دوست شىما پىلىر بىزىگ ىارىىى؟ مىگر خۇواهر شىما ىانىشجۇ نىسىى؟

14-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Siz ertalab nima qilasis? Unda inglizcha kitob bormi? Bu yil ular Tehron shahriga boradilar. Student o'qituvchiga nima deyapti? Bu

chiroyli ayol nima ish qiladi? Behruz hamisha men bilan o'tiradi. Ertaga Samarqanddan do'stim keladi. Yoz faslida ko'proq meva sotib olamiz.

Uchinchi va to'rtinchi mashg'ulot

Izofiy zanjir, uning tarkibi va gapda qo'llanilishi

Izofiy zanjir deb, aniqlanmish (qaralmish)ning ikki yoki undan ortiq aniqlovchisi bo'lgan so'zlar birikmasiga aytiladi.

Aniqlovchilarning hammasi aniqlanmishga izofa orqali bog'lanadi va butun bir birlikni, ya'ni zanjirni hosil qiladi. Zanjirning qanchalik uzun bo'lishidan qat'iy nazar, ohang pasayishi kuzatilmaydi, ya'ni bir nafasda o'qiladi.

Quyidagi misollarda izofiy zanjirning turli tarkiblari kuzatiladi:

گل زیبا

گل زیبای باغ

گل زیبای باغ بزرگ

گل زیبای باغ بزرگ دانشگاه

گل زیبای باغ بزرگ دانشگاه دولتی تاشکند.

Izofa zanjiri yasalishida quyidagilarga amal qilinadi:

1. Aniqlovchilarning o'z o'rni bor, ya'ni aniqlovchilardan biriga tobe bo'lgan ikkinchi aniqlovchi o'sha so'zdan keyin qo'yilishi kerak, aks holda ma'no o'zgarib ketadi, masalan:

گل باغ زیبا [gol-e bāy-e zibā] - Chiroyli bog'ning guli.

گل زیبای باغ [gol-e zibā-ye bāy] - Bog'ning chiroyli guli.

Birinchi zanjirning ma'nosiga ko'ra زیبا [zibā] so'zi باغ [bāy] ga tegishli edi, ya'ni bog' chiroyli edi.

2. Aniqlovchilarning biri sifat, ikkinchisi ot bo'lsa, aniqlanmishdan so'ng avval sifat aniqlovchi, so'ng ot aniqlovchi keladi. Ularning o'rni almashib qolsa ma'no o'zgaradi:

. کتاب خوب دانشجو . [ketāb-e xub-e dānešju] - Studentning yaxshi kitobi .

. کتاب دانشجوي خوب . [ketāb-e dānešju-ye xub] - Yaxshi studentning kitobi .

3. Zanjir tarkibidagi aniqlovchi-otning ham o'z sifat belgisi bo'lishi mumkin. Sifat-belgini ifodalovchi so'z o'sha aniqlovchidan keyin yoziladi. Yo'qsa ma'no o'zgaradi.

گل زیبای باغ بزرگ [gol-e zibā-ye bāy-e bozorg] - Katta bog'ning chiroyli guli .

گل زیبای باغ بزرگ [gol-e zibā-ye bozorg-e bāy] - Bog'ning chiroyli-katta guli .

4. Izofiy zanjirda aniqlovchilardan biri kishilik olmoshi yoki atoqli ot bo'lsa, ular zanjirning oxiriga qo'yiladi.

دختر کوچک عموي من [doxtar-e kuček-e amu-ye man] - Mening amakimning kichik qizi.

خیابان های قشنگ شهر تاشکند . [xiyābānhā-ye yašang-e šahr-e Tāškand] - Tashkent shahrining chiroyli ko'chalari .

15-mashq. Berilgan so'zlardan izofa zanjiri yasang.

من پالتو زمستاني

دراز راهرو دانشگاه

تولد تو روز

ما میهن پایتخت

تاشکند قشنگ شهر بناها

خاورشناسي دولتي دانشکده تاشکند

پیراهن بزرگ زیبا خواهر شما

جنوبي همسايه دولت ما

پسر دانشيار کوچک فارسي زبان

خانه عمو احمد بلند .

16-mashq. Berilgan izofiy zanjirlarni tarjima qiling. Aniqllovchilarning o'omini almashtiring, so'ng hosil bo'lgan birikmalarning ma'nosini avvalgisi bilan solishtiring.

کارگر خوب کارخانه
 پسر رفیق دانشیار ما
 هوای صاف اطراف
 بوی گل زیبا
 دیوار بلند این اطاق
 دانشجوی با استعداد دانشگاه
 دختر باهوش خاله ی تو
 صدای بلند رادیو

Unli bilan boshlanuvchi fe'llarning hozirgi-kelasi zamonda yozilishi

“o”, “ā”, “ī” unilari bilan boshlangan fe'llar (افتادن) [oftādan] ایستادن -tashlamoq, (انداز) [andāxtan] انداختن - yiqilmoq, (افت) [istādan] to'xtamoq, turmoq (ایست) hozirgi-kelasi zamonda tuslanganda, mi doimo ajratib yoziladi.

می افتم [mioftam]

می افتیم [mioftim]

می افتی [miofti]

می افتید [mioftid]

می افتاد [mioftad]

می افتاد [mioftand]

می اندازم [miandāzam]

می اندازیم [miandāzim]

می اندازی [miandāzī]

می اندازید [miandāzid]

می اندازد [miandāzad]

می اندازند [miandāzand]

مي ايستم [miistam]

مي ايستيم [miistim]

مي ايسقي [miisti]

مي ايسيد [miistid]

مي ايستد [miistad]

مي ايستند [miistand]

Bo'lishsiz shaklda:

غمي الفتم [namioftam]

غمي الفتيم [namioftim]

غمي الفتى [namiofti]

غمي الفتيد [namioftid]

غمي الفتد [namioftad]

غمي الفتند [namioftand]

غمي اندازم [namiandāzam]

غمي اندازيم [namiandāzim]

غمي اندازي [namiandāzi]

غمي اندازيد [namiandāzid]

غمي اندازد [namiandāzad]

غمي اندازند [namiandāzand]

غمي ايستم [namiistam]

غمي ايستيم [namiistim]

غمي ايسقي [namiisti]

غمي ايسيد [namiistid]

غمي ايستد [namiistad]

غمي ايستند [namiistand]

آمدن - [āmadan]- kelmoq fe'li hozirgi-kelasi zamonda

tuslanayotganda *mi*-yoki inkor formada *mi* old qo'shimchalari qo'shib yozilsa, alifning "madda"si saqlanadi.

مي آيم [miāyam]

مي آييم [miāyim]

مي آيي [miāyi]

مي آيد [miāyid]

مي آيد [miāyad]

مي آيند [miāyand]

غمي آيم [namiāyam]

غمي آييم [namiāyim]

غمي آيي [namiāyi]

غمي آيد [namiāyid]

غمي آيد [namiāyad]

غمي آيند [namiāyand]

Qo'shma fe'llar

Fors tilida sodda fe'llardan tashqari qo'shma fe'llar va prefiksli (old ko'makchili) fe'llar ham keng ko'lamda ishlatiladi.

Qo'shma fe'llar fors tili grammatikasida fe'l tarkibining ko'p qismini tashkil etadi. Qo'shma fe'llar ayrim manbalarda "murakkab fe'llar" deb ham yuritiladi.

Qo'shma fe'llar ikki qismdan iborat bo'ladi:

1. Ot qism. 2. Fe'l qism.

1. Ot qism o'rnida - sifat, ot, son, olmosh, ravish so'z turkumlariga oid so'zlar qo'llaniladi.

Fe'l qism o'rnida - sodda fe'llarning birortasi qo'llaniladi.

Qo'shma fe'llarni hosil qilishda ko'proq کردن [kardan], بودن [budan], شدن [šodan], نمودن [namudan], گردیدن [gardidan], آمدن [āmadan] fe'llari ishtirok etadi. Masalan:

کار کردن [kār kardan]- ishlamoq, کار-ish (ot), کردن-qilmoq (sodda fe'l), استراحت کردن [esterāhat kardan]- dam olmoq, استراحت-dam (ot), کردن-qilmoq (sodda fe'l).

Qo'shma fe'llar hozirgi-kelasi zamonda tuslanayotganda ularning fe'l qismi shaxs va sonda o'zgaradi, ot qismi esa o'zgarishsiz turaveradi. استراحت کردن [esterāhat kardan] fe'lining hozirgi-kelasi zamonda tuslanishi:

Bo'lishli shaklda:

Birlik

استراحت میکنم [esterāhat mikonam] - dam olaman (olyapman)

استراحت میکنی [esterāhat mikoni] - dam olasan (olyapsan)

استراحت میکند [esterāhat mikonad] - dam oladi (olyapti)

Ko'plik

استراحت میکنیم [esterāhat mikonim] - dam olamiz (olyapmiz)

استراحت میکنید [esterāhat mikonid] - dam olasiz (olyapsiz)

استراحت میکنند [esterāhat mikonand] - dam oladilar (olyaptilar)

Bo'lishsiz shaklda:

Birlik

استراحت نمیکنم [esterāhat namikonam] - dam olmayman

استراحت نمیکنی [esterāhat namikoni] - dam olmaysan

استراحت نمیکند [esterāhat namikonad] - dam olmaydi

Ko'plik

استراحت نمیکنیم [esterāhat namikonim] - dam olmaymiz

استراحت نمیکنید [esterāhat namikonid] - dam olmaysiz

استراحت نمیکنند [esterāhat namikonand] - dam olmaydilar

17- mashq. Quyidagi jadvalga qarab qo'shma fe'llar tuzing. Ularning ma'nolarini lug'atdan toping va yod oling.

فعل - Fe'l

اسم صفت قید - Ot, sifat, ravish

بودن	یاد، غصه، سرد، گرم، تشنه، گرسنه، سبخت، آسان، آمده،
کردن	بی خبر، ناراحت، سیر، حاضر.
خوردن	غصه، سرد، گرم، تشنه، گرسنه، داخل، وارد، بیرون، دچار
شدن	پشیمان، تبدیل.
گرفتن	غصه، خنده، گریه، درد، خواب، کج.
آمدن	یاد، خوش، بد، درد، خواب، حیف، زور، در، بیرون.
بردن	خواب، مات. خشک، یاد.
زدن	
رفتن	

18-mashq. Yuqoridagi qo'shma fe'llardan foydalanib 10 ta gap tuzing.

Prefiksli fe'llar

Prefiksli fe'llar sodda va qo'shma fe'llarga nisbatan kammahsuldir.

Prefiksli fe'llar ham qo'shma fe'llar kabi ikki qismdan iborat bo'ladi:

1. Old ko'makchi;

2. Fe'l qism.

Masalan: بر گشتن، در آمدن، فرا گرفتن، فرو رفتن، برخاستن

Prefiksli fe'llar hozirgi-kelasi zamonda tuslanayotganda ularning fe'l qismi shaxs va sonda o'zgaradi, old qism – prefiks esa o'zgarishsiz qoladi. Masalan: بر گشتن [*bar gashtan*] – “qaytmoq, qaytib kelmoq” fe'li hozirgi-kelasi zamonda quyidagicha tuslanadi:

Bo'lishli shaklda:

Birlik

بر مي گردم [*bar migardam*] – qaytaman

بر مي گردي [*bar migardi*] – qaytasan

بر مي گردد [*bar migardad*] – qaytadi

Ko'plik

بر مي گرديم [*bar migardim*] – qaytamiz

بر مي گرديد [*bar migardid*] – qaytasiz

بر مي گرديد [*bar migardand*] – qaytadilar

Bo'lishsiz shaklda:

Birlik

بر نمي گردم [*bar namigardam*] – qaytmayman

بر نمي گردي [*bar namigardi*] – qaytmaysan

بر نمي گردد [*bar namigardad*] – qaytmaydi

Ko'plik

بر نمي گردهم [bar namigardim] – qaytmaymiz

بر نمي گرديد [bar namigardid] – qaytmaysiz

بر نمي گردند [bar namigardand] – qaytmaydilar

19-mashq. Quyidagi fe'llarni hozirgi-kelasi zamonda tuslang.

بر خاستن، فرا گرفتن.

20-mashq. Quyidagi gaplarni o'qing va tarjima qiling.

فردي دخترخاله ام از شيراز بر مي گردد. وقتي استاد به کلاس وارد

مي شود، دانشجويان از جاي خود بر مي خيزند. من، هم زبان فارسي و هم

زبان عربي فرا مي گيرم. شما کي از شيراز برمي گرديد؟ او چرا برمي گردد؟

چرا شما برمي خيزيد؟ پسر عموم زبان فارسي فرا نمي گيرد.

21-mashq. Prefiksli fe'llar ishtirokida ham bo'lishli shaklda, ham bo'lishsiz shaklda 6 ta gap tuzing.

Izofali old ko'makchilar

Izofali old ko'makchilar asosiy old ko'makchilardan farq qiladi. Ular doimo izofa olgan holda ishlatilganligi uchun izofali old ko'makchilar deyiladi.

Izofali old ko'makchilar ham yo'nalish, o'rin ma'nolarini ifodalaydi. Bu ma'nolar ularning leksik ma'nosidan anglashiladi.

Izofali old ko'makchilar o'zi mustaqil ma'noga ega bo'lgan ot, ravishlar asosida yasaladi. Bunday so'zlar izofali old ko'makchilar vazifasida kelganda qisman bo'lsa-da, o'zining mustaqil ma'nosini saqlaydi. Ular quyidagilar:

1. روي [ru-ye] - ustida, yuzida, ustiga, yuziga ma'nolarini ifodalaydi. رو- yuz, bet so'zi asosida yasaladi.

[*Ru-ye divār-e samt-e rāst naqše-ye Irān āvizān ast*] - O'ng tarafdagi devorda Eron xaritasi osig'liqdir.

[*ru-ye to mesle māh ast*] - Sening yuzing oy kabidir.

Ikkinchi misolda ro so'zi o'z mustaqil ot ma'nosida kelgan.

2. [iʃ-e] - oldida, oldiga ma'nolarini ifodalaydi. پیش - [piʃ] old so'zi asosida yasalgan.

[*Mā fardā piš-e šomā miāyim*] - Biz ertaga sizning oldingizga kelamiz.

[*Bače-ye man piš-e ki hast?*]. Mening bolam kimda (kimning oldida)?

so'zi "oldin, ilgari" ma'nolarini ham ifodalaydi va unda izofasiz o'qiladi.

[*do sāl piš*] - ikki yil oldin.

[*yek hafte piš*] - bir hafta oldin.

3. [pahu-ye] - yonida, yoniga ma'nolarini ifodalaydi. پهلو - [pahu]- yon so'zi asosida yasalgan.

[*yalame man pahu-ye šomā ast?*] - Mening ruchkam sizdami (yoningizdami)?

[*pahu-ye in emārat yek mayāze misāzand*] - Bu imorat yoniga bir magazin qurayaptilar.

4. [zire] - ostida, ostiga, tagida, tagiga ma'nolarini ifodalaydi. زیر [zir] - ost, tag ma'noli so'zidan yasalgan.

[*zir-e kāse nim kāse ast*] - Kosa tagida nim kosa. (Maqol)

[*man zir-e deraxt miistam*] - Men daraxt tagida turaman.

5. نزد [*nazd-e*] – oldida, oldiga, yaqinida, yaqiniga ma'nolarini ifodalaydi. نزد [*nazd*] - old, yon so'zlari asosida yasalgan.

نزد دانشگاه ما کارخانه ی قالی بافی هست. [*Nazd-e dānešgāh-e mā kārxāne-ye yāli bāfi hast*] - Bizning universitet yonida gilam to'qish korxonasi bor.

اتوبوس نزدیک ایستگاه مترو می ایستد. [*Otobus nazdik-e istgāhe metro miistad*] - Avtobus metro bekati yaqinida to'xtaydi.

6. سر [*sar-e*]-Bu izofali old ko'makchi o'zbek tilidagi -ga, -da, qo'shimchalarining ma'nolarini ifodalaydi. Bu so'zning asl ma'nosi "bosh" bo'lib, izofali old ko'makchi bo'lib kelganda o'z ma'nosini yo'qotadi.

ما همه سر میز غذا خوری مینشینیم و غذا میخوریم. [*Mā hame sare miz-e yazāxori mineshinim va yazā mixorim*] - Biz hammamiz ovqatlanish stoli atrofida o'tiramiz va ovqat yeymiz.

دوستم سر جای خود می نشیند. [*dustam sar-e jā-ye xod minešinad*] - Do'stim o'z o'rnida o'tiradi.

7. بالای [*bālā-ye*]- tepasida, tepasiga, yuqorisida, yuqorisiga, ustiga, ustida ma'nolarini ifodalaydi. بالا [*bālā*] – "tepa, yuqori, ust" so'zi asosida yasalgan.

تپانینگ اوستدا نېما بور؟ [*Bālā-ye tappe ėe hast?*]. Tepaning ustida nima bor?

دراخت تپاسیدا بیر چیرویلی قوش اوتیریبدی. [*Bālā-ye deraxt yek mory-e yašang minešinad*] - Daraxt tepasida bir chiroyli qush o'tiribdi.

8. میان [*miyān-e*] va بین [*beyne*]- o'rtasida, o'rtasiga, oraga, orada ma'nolarini ifodalaydi. میان [*miyān*] va [beyn] – o'rta, ora so'zlaridan yasalgan.

Yusef beyn-e Bijan va Parviz [Yusef beyn-e Bijan va Parviz minešinad] - Yusuf Bijan bilan Parviz o'rtasida o'tiradi.

Umuman olganda izofali old ko'makchilar soni 20 dan ortiq bo'lib, yuqorida keltirilgan old ko'makchilarga yana quyidagi izofali old ko'makchilarni kiritish mumkin:

عقب – <i>ayab-e</i>	- orqasiga(da)
پشت – <i>pošt-e</i>	- orqasida
برابر – <i>barābar-e</i>	- qarshisiga(da)
روبروي – <i>ruberuye</i>	- ro'parasida(ga)
توي – <i>tuye</i>	- ichida
درون – <i>darun-e</i>	- ichiga
کنار – <i>kenāre</i>	- yoqasida, yoqasiga
جلو – <i>jelove</i>	- labida, labiga
پایین – <i>pāyine</i>	- pastida, pastiga
بیرون – <i>birune</i>	- tashqarisiga, tashqarisida

22-mashq. Nuqtalar o'rmini chap tomonda berilgan old ko'makchilarning mosini qo'yib to'ldiring.

روي، توي	ما هرروز... دانشگاه میروم. دوست من امروز... میاید. شما
به، پیش	فردا... او میروید؟ نخبیر من فردا... او نمیروم... این صندلی کی
نزد، پهلو	مینشیند؟ کتاب دانشیار... میز بزرگ است. منزل ما... مغازه
سر، از	بزرگی قرار دارد. غیر از علی همه... درس هستند. مجله
تا، با	شما کجاست؟ - مجله من... میز است. پدر من هم... کارخانه...
برای	اتوبوس میروم... خانه ما... دانشکده خاورشناسی یک ساعت راه
	است. مادر من... برادر من یک پیراهن قشنگ میخرد.

23-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni hozirgi-kelasi zamonda tegishli shaxs va sonda yozing.

پدر تو در تابستان بیشتر (کار کردن). خواهر شما فارسي (فهمیدن) يا عربي.
در اين فروشگاه لباسهاي عالي (فروختن). زن شما فيلم هاي هندي را (دوست
داشتن)? مادر احمد هر روز از تلويزيون به خبرهاي تازه اي (گوش دادن). فردا
ما با تمام افراد خانواده ي خود به سوي سمرقند (حرکت کردن). دوست من
بيژن در ايران (زندگي کردن) و او هميشه به من نامه (نوشتن). روز تعطيل آنها
در باغ استقلال (گردش کردن) و بعد به خانه (برگشتن).

Matn

(در دانشگاه)

در دانشکده ي خاورشناسي

خواهر بزرگ من، ليلي-دانشجوي سال اول دانشکده ي دولتي
خاورشناسي تاشکند است. دوستش مهين هم دانشجوي هين دانشکده است.
آنها هر روز باهم به دانشکده ي دولتي خاورشناسي مي روند. ليلي هميشه با
مترو به دانشکده مي رود. مهين با اتوبوس مي رود. اتوبوس جلوي دانشکده
نمي ايستد. او تا ايستگاه امير تيمور با اتوبوس مي رود و آنجا پياده مي شود و
بعد تا دانشکده پياده مي رود. ليلي و مهين در شعبه ي زبان فارسي درس مي
خوانند.

دانشکده ي خاورشناسي تاشکند خيلي بزرگ است و چند شعبه دارد.
مثلاً شعبه ي عربي، فارسي، هندي، ژاپني، چيني، ترکي و غيره. شعبه ي زبان

فارسي در اشكويه ي هشتم قرار دارد. كلاسهاي شعبه ي زبان فارسي خيلي بزرگ و روشن است. آنها كتابخانه هم دارند. امروز روز تعطيل است.

خواهر من ليلي امروز به دانشكده نهي رود. دوست او مهين امروز پيش ليلي مي آيد و آنها با هم درس فردا را حاضر مي كنند. هم ليلي و هم مهين دانشجويان با استعدادي هستند. آنها زبان فارسي را خيلي دوست دارند و با علاقه ي خاصي زبان فارسي را ياد مي گيرند. شبيها ليلي قواعد دستور زبان فارسي را مي آموزد و كتاب ادبي مي خواند. ليلي از كار خود خيلي راضي است.

Leksik izohlar

1. Fors tilida biron transport vositasida harakatni ifodalash uchun ba [bā]- “bilan” old ko‘makchisi ishlatiladi:

Metroda borish- رفتن- با مترو رفتن [bā metro ‘raftan]

Autobusda kelish- آمدن با اتوبوس آمدن [bā otobus āmadan]

2. [rāzi budan] راضي بودن – rozi bo‘lmoq fe’li ko‘makchisini talab qiladi. از ... راضي بودن – biror narsadan rozi bo‘lmoq.

3. [raftan] رفتن – bormoq, ketmoq, آمدن [āmadan]- kelmoq - harakatni anglatuvchi fe’llar biror joyga borish-kelish ma’nosida ba old ko‘makchisi bilan, biror shaxsning oldiga borish ma’nosida pish ko‘makchisi bilan ifodalanadi.

Masalan: [piš-e Ahmad raftan] پيش احمد رفتن, به دانشكده رفتن [be dāneškade raftan], [piš-e Ahmad āmadan] پيش احمد آمدن, به دانشكده آمدن [be dāneškade āmadan]

22-mashq. Nuqtalar o‘rnini tegishli fe’llarni qo‘yib to‘ldiring.

کار کردن، آمدن رفتن، داخل شدن گرفتن، پرسیدن	فردا پیش من.... امروز صبح آنها کجا.... این مرد هر روز.... کجا.... مهین به مغازه.... ما کالا های تازه.... برادر زاده ی تو پیش پزشک.... ما با هم درس.... اول به کلاس... و بعد کتاب زبان فارسی را.... استاد سر درس از دانشجو....
---	--

25-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Siz qayerda o'qiysiz? U bugun kutubxonaga bormaydi, mening oldimga keladi. Bu trolleybus qayerda to'xtaydi? Bu trolleybus universitet yonida to'xtaydi. Biz bugun dam olmaymiz, ishlaymiz. Dam olish kuni Ahmadning onasi shirin kulchalar pishiradi. Do'stimning singlisi Toshkent Davlat agrar universitetining tolibasidir. U har kuni universitetga metroda boradi. Lolazor ko'chasidagi qahvaxona yonida katta kitob magazini bor.

26-mashq. Nuqtalar o'rmini to'ldiring.

- 1) معلم... هر... ساعت... يك... مي.... (سيب، ده، ما، روز، خورد)
- 2) علي... گوشت... ن... خور.... (هيچوقت، - مي، گوسفند، -د)
- 3) روي... صنللي... نشين... است. (کيف، اين، ن، يد).
- 4) مادر... هر... او... به... مي.... (روز، را، مدرسه، حميد، برد).
- 5) شما... روزي... بار... ها... ترا... شو...؟ (چمد، معمولاً، مي، دست، تيد، ينان).
- 6) فردا... تان... به... مي آور.... (-م، -تان، کتاب، را، شما).

Beshinchi mashg'ulot

است [ast] bog'lamasining unli bilan tugagan so'zlarga qo'shilishi

1. [ast] bog'lamasi "a", "i", "u", "ā" unli tovushlari bilan tugagan ot-kesimga qo'shilganida o'zining "a" unlisini yo'qotadi va ot kesimga qo'shib o'qiladi:

Māhin dānāst = Māhin dānā ast

Bijan dānešjust = Bijan dānešju ast

In mard nezāmist = In mard nezāmi ast

In pāltost = In pālto ast

Yozuvda esa har ikkala holatda, ya'ni "alif" bilan yoki "alifsiz" yozish mumkin.

مهين دانااست = مھين دانااست

بيژن دانشجوست = بيژن دانشجواست

اين مرد نظاميست = اين مرد نظامي است

اين پالتوست = اين پالتو است

2. bog'lamasidan oldin keluvchi so'z diftong "ou" bilan tugagan bo'lsa, uning ikkinchi tovushi "u" "v" undosh tovushiga aylanadi. ("ou" → "ov") va است ning ا tovushi "a" o'qiladi va yoziladi.

اين پالتو نواست *in pālto nou ast = in pālto novast.*

3. "E" qisqa unlisi bilan tugagan so'zlar ot kesim vazifasida kelsa "ast" bog'lamasi ularga qo'shib o'qiladi, go'yo o'rtada "ea"ga o'xshash uzun unli tovush hosil bo'ladi. Yozuvda esa "ast"ning alifi saqlanadi.

اين مرد نويسنده است *In mard navisande ast*

Matn

من دانشجو هستم

من در دانشگاه دولتی تاشکند درس میخوانم. دانشکده‌ی ما دانشکده‌ی زبان و ادبیات ازبک است. من هر روز درس میخوانم. ما در دانشکده، زبان ازبکی، روسی و ادبیات و تاریخ ادبیات را می‌آموزیم. در کلاس سوم، زبان فارسی را هم یاد میدهند. این زبان، خیلی شیرین و آسان است. در کلاس ما حسن به زبان فارسی و روسی خیلی خوب حرف می‌زند. دانشیار زبان روسی با ما به روسی گفتگو میکند.

گاهی من هنگام تفریح با دانشیار زبان فارسی به زبان فارسی حرف می‌زنم. غیر از زبان فارسی و روسی و ازبکی، ما تاریخ ازبکستان و تاریخ جهان را هم یاد میگیریم. دانشیار تاریخ به ما تاریخ ازبکستان را یاد میدهد. سال تحصیلی به دو قسمت تقسیم میشود. بعد از قسمت اول، یک ماه دوره‌ی امتحانات است.

سر درس زبان فارسی یا روسی، گاهی ما انشا مینویسیم، گاهی دیکت مینویسیم. همه‌ی استادان از من راضی هستند. بعد از پایان دوره‌ی تحصیلی امتحان میدهم. مثلاً در امتحان زبان روسی با استاد فقط به زبان روسی گفتگو میکنیم. تابستان دو ماه تعطیل است. در تعطیلات تابستانی، من برای گردش و هوا خوری بیرون شهر میروم.

Leksik izoh

I. کردن [goftogu kardan] گفتگو کردن va [harf zadan] حرف زدن I. gapirmoq, gaplashmoq fe'llari quyidagi old ko'makchilar bilan ishlatiladi:

با... گفتگو کردن. Kim bilandir gaplashmoq [bā]- bilan. 1.

با... حرف زدن

2. در باره ي. [dar bāre-ye]- haqida, to'g'risida. Nima haqidadir, kim to'g'risidadir gaplashmoq.

در باره ي... گفتگو کردن

در باره ي... حرف زدن

3. به [be]- Biron bir tilda gaplashmoq.

به زبان... حرف زدن

به زبان... گفتگو کردن

Masalan: [Man bā dustam] من با دوستم به زبان فارسي حرف مي زخم. [bezaḅāne fārsi harf mizanam] – Men do'stim bilan forscha gaplashaman.

II. O'zbek tilidagi "forscha", "ruscha" so'zlari fors tilida به old ko'makchisi bilan beriladi. Masalan: به روسي [befārsi], به فارسي [berusi].

[U bā man berusi harf namizanaḅ] - او با من به روسي حرف نمي زند.

U men bilan ruscha gaplashmaydi. Og'zaki tilda به tushib qolishi ham mumkin:

[U bā man rusi harf mizanaḅ] او با من روسي حرف ميزند

III. راضي بودن [rāzi budan]- rozi bo'lmoq fe'li از az- ko'makchisi bilan ishlatiladi. [pedar-am az man rāzi ast]- پدرم از من راضي است. Otam mendan rozi(dir).

27-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni hozirgi-kelasi zamon bo'lishli va bo'lishsiz shaklda qo'yib gaplarni ko'chiring.

من در دانشكده ي خاورشناسي (درس خواندن). دانشيار ما درس زبان

فارسي (دادن). آما زبان فارسي (خواندن). شما به زبان روسي (گفتگو کردن).

من به زبان ازبکي (نوشتن). آنها در باره ي درس زبان فارسي (گفتگو کردن).
 تو از مادر من چه (پرسیدن). مادر من به تو چه (جواب دادن). امروز درس
 زبان فارسي دير (تمام شدن). ما ادبيات فارسي هم (آموختن). هنگام تفریح باهم
 به زبان ازبکي (حرف زدن).

28-mashq. Nuqtalar o‘rnini to‘ldiring.

داشتن، حرف زدن	محمود با استاد زبان فارسي.... بیژن از من.... سر
رفتن، پرسیدن	درس آنها کتاب ادبي.... دوست بیژن در بازار دو
خواندن، خریدن،	کیلو انار.... فردا من هم به بازار.... شما در باره ي
راضی بودن	چه.... استاد فارسي از ما.... امروز ما يك ساعت
	درس.... من هم کتاب فارسي....

29-mashq. Nuqtalar o‘rnini kerakli old ko‘makchilar bilan to‘ldiring.

عموي دوست ليلي... ليلي مي پرسد: دوست تو كجا مي رود؟ ليلي... او
 جواب مي دهد: دوست من... دانشگاه مي رود. شاگرد... مداد نمي نويسد...
 قلم مي نويسد. دانشيار ما... زبان فارسي حرف مي زند. آنها... دبستان درس
 نمي خوانند بلکه... دبستان درس مي خوانند. گاهي هنگام تفریح ما... درس...
 فارسي گفتگو مي كنيم. من... بازار دو كيلو انگور مي خرم. او هر روز
 صبح... مادر و پدرش سلام مي دهد. دانشيار... زبان فارسي مي پرسد و من
 هم... زبان فارسي جواب مي دهم.

30-mashq. Nuqtalar o‘rnini “rusi”, “forsi” so‘zlari yoki [ast] bog‘lamasi bilan to‘ldiring.

برادر من دانشجوي دانشگاه دولتي.... او... خوب حرف مي زند. من هم
 گاهي با او... گفتگو مي كنم. کشور ایران، همسایه ي جنوبي کشور ما....

دوست برادر من ایرانی.... دوست من دانشجو.... او با مادر من... حرف نمی زند... حرف می زند. حالا مادر تو کیجا.... دانشیار ما در راهرو.... این کتاب هم نو.... آنها... خوب می خوانند. من... بد می نویسم.

31-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Men O'zbekiston Milliy universitetida o'qiyman. Bizning fakultet o'zbek tili va adabiyoti fakultetidir. Mening akam ham shu yerda o'qiydi. Biz har kuni universtitetga birga boramiz. Akam uchinchi kurs tolibi. Uchinchi kursda fors tilini ham o'rgatadilar. Akam fors tilida yaxshi gapiradi. Tanaffus vaqtida u do'stlari va o'qituvchi bilan ruscha gaplashmaydi, balki forscha gaplashadi.

Biz O'zbekiston tarixini ham o'rganamiz. O'zbekiston juda qadimgi mamlakatdir. O'qituvchi hamisha bizdan rozi. Men ham akam bilan fors tilida gaplashaman. U mendan Eron davlati haqida so'raydi. Men unga forscha javob beraman.

Oltinchi mashg'ulot

عدد Son

Miqdor sonlar va ularning yozilishi quyidagichadir:

- 0 - صفر [sefr]- nol - ۰
- 1 - يك [yek]- bir - ۱
- 2 - دو [do]- ikki - ۲
- 3 - سه [se]- uch - ۳
- 4 - چهار [chahār] [čār]- to'rt - ۴
- 5 - پنج [panj]- besh - ۵
- 6 - شش [šes]- olti - ۶
- 7 - هفت [haft]- yetti - ۷
- 8 - هشت [hašt]- sakkiz - ۸

9 – نه [noh]- to‘qqiz - ۹

10 – ده [dah]- o‘n – ۱۰

Sonlarni ifodalashda arab raqamlari bilan bir qatorda rim raqamlaridan ham foydalaniladi. Ko‘p raqamli sonlar chap tarafdin o‘ngga qarab yoziladi, ya’ni fors yozuviga teskari ravishda. Miqdor sonlar otlar bilan birikkanda son otdan oldin yoziladi va bitishuvli birikma hosil qiladi. Ot so‘z turkumiga oid so‘z birlik formada bo‘ladi.

ده کتاب [dah ketāb]- o‘n(ta) kitob

پنج دانشجو [panj dānešju]- besh(ta) student

دو خانه [do xāne]- ikki(ta) xona.

Birlik va noaniqlikni ifodalovchi “yoy”

ياي وحده و ياي نكره

Fors tilida ot turkumiga oid so‘zlarning oxiriga bir *yoy* tovushi qo‘shilib, o‘sha predmet yoki shaxsning bittaligini yoki noma’lumligini ko‘rsatishi mumkin. Predmet yoki shaxsning bittaligini ko‘rsatuvchi *yoy* وحده [yā-ye vahdat], ya’ni birlik “yoyi” deb ataladi.

Masalan: کتاب+ي=کتابي [ketāb+i=kētābi] - bir kitob

Predmet yoki shaxsning noma’lum yoki noaniqligini ko‘rsatish uchun qo‘shiluvchi *yoy* نكره ياي [yā-ye nakare]- ya’ni noaniqlik “yoyi” deyiladi. Masalan: کتاب+ي=کتابي [ketāb+i=kētābi], qandaydir noma’lum kitob. ياي نكره va ياي وحده shakl va talaffuz jihatdan bir-biridan farq qilmaydi. Biror so‘zga qaysi “i” tovushi qo‘shilganligini faqat gap ichida, gapning umumiy mazmunidan tushunish mumkin. Masalan:

دختری کتاب میخواند [doxtar-i ketāb mixānad] - Bir qiz kitob o'qiyapti. Bu yerda "bir qiz" – ياي نکره

دوست پدر من دو دختر و پسری دارد. [dust-e pedar-e man do doxtar va pesar-i dārad] - Otamning do'stining ikki qizi va bir o'g'li bor. Bu yerda "pesar-i" ياي وحده -

Imlosi:

1. Undosh tovush bilan tugagan so'zlarga to'g'ridan-to'g'ri qo'shiladi:

مرد + ي = مردی [mard+i=mardī] - bir kishi

آدم + ي = آدمی [ādam+i=ādāmī] - bir odam

2. "ā" va "ū" uzun unlilari bilan tugagan so'zlarga ياي وحده yoki نکره ياي qo'shilganda, yana bir "ي" orttiriladi:

صحرا + ي + ي = صحرائی [sahrā+i=sahrāī] - bir sahro

دانشجو + ي + ي = دانشجویی [dāneshju+i=dāneshjuī] – bir talaba.

3. "e" va "i" unlilari bilan tugagan so'zlarga alif yordamida qo'shiladi: ماهی + ي = ماهی ماهی [bačē+i=bačēī] - bir bola, بچه + ي = بچه ای ای [mā-hi+i=māhiī] - bir baliq.

Agar birlik yoki noaniqlik "yā"sini qabul qiluvchi so'z o'z aniqlovchisiga ega bo'lsa, ya'ni izofiy birikmada aniqlanmish vazifasida turgan bo'lsa, -i tovushi aniqlovchiga qo'shiladi:

خانه ی بزرگی [xāne-ye bozorgī] – (Qandaydir) Bir katta uy.

دانشجوی خوبی [dāneshju-ye xub-i] - Bir(qandaydir) yaxshi student.

1. چه so'roq olmoshi bilan birikib kelgan otlarga qo'shiladi.

این چه خانه ای است؟ [in če xāne-ist] - Bu qanday xona?

امروز چه روزی است؟ [emruz če ruz-ist] - Bugun qanaqa kun?

Siz [šomā be che zabān-i harf mizani]d? شما به چه زبانی حرف میزنید؟
qaysi tilda gaplashasiz?

4. Ko‘pincha izofiy birikmada ifodalangan ot-kesimning aniqlovchisiga qo‘shiladi.

[xāhar-e u doxtar-e zibā-ist] - Uning خواهر او دختر زیبایی است.
opasi chiroyli qizdir.

[barādar-e man dānešju-ye bā iste‘dād-ist] - Mening akam qobiliyatli student(dir). برادر من دانشجوی با استعدادی است.

Fors tilida noma‘lum bir shaxsni ifodalash uchun ياي نکره bilan birgalikda يك (yek) - bir soni ham ishlatilishi mumkin. Solishtiring:

Bir kishi - مرد + ي = مردی

Bir kishi - يك + مرد = يك مرد

Bir kishi - يك + مرد + ي = يك مردی

Eslatma: Birlik va noaniqlik “yo”siga urg‘u tushmaydi.

چه [če] so‘roq olmoshi

1. چه - so‘roq olmoshi bevosita “nima?” ma‘nosida ishlatiladi.

Masalan: [pedar bozorg-e to az qeran براي تو چه می آورد؟] - Buvang Tehrondan senga nima olib keladi? پدر بزرگ تو از قران برای تو چه می آورد؟

2. چه - so‘roq olmoshi aniqlovchi vazifasida kelishi mumkin.

Bunday hollarda u aniqlanmishdan oldin keladi va “qanday?”, “qanaqa?” degan savolga javob bo‘ladi. Bunday izofiy birikmaning aniqlanmishiga ياي نکره qo‘shilgan bo‘ladi.

[šomā če zabāni miāmuzid?] - Sizlar شما چه زبانی می آموزید؟
qanday (qanaqa) til o‘rganyapsizlar?

Ko‘pincha taajjubni, hayajonni ifodalashda ishlatiladi.

[če] چه خانه ي تميزي! Qanday yaxshi kun!, [če ruz-i]- چه روزي!
xāne-ye tamiz-i!]- Qanday toza uy.

گفتگو

- بیژن - سلام علیکم
لیلی - علیکم السلام
بیژن - لیلی جان به زبان فارسي حرف مي زي؟
لیلی - آره.
بیژن - مادر تو پزشك چيست؟
لیلی - مادر من پزشك امراض داخلي است.
بیژن - تو در دانشگاه چكار مي كني؟
لیلی - من در دانشگاه درس مي خوانم.
بیژن - امروز شب (امشب) چه مي كنيد؟
لیلی - امروز شب (امشب) به مهماني مي روم.
بیژن - چه ميوهائي دوست داريد؟
لیلی - من سيب دوست دارم.
بیژن - چه كسي براي شما شام درست مي كند؟
لیلی - مادرم براي ما شام درست مي كند.
بیژن - شما با چه كسي به كنسرت و سينما ميرويد؟
لیلی - ما همه با هم به كنسرت و سينما مي روم.
بیژن - در كلاس شما كي بهتر از همه به فارسي حرف مي زند؟

ليلي- در کلاس ما محسن بهتر از همه به زبان فارسي حرف مي زند.

بيژن - در کلاس، استاد از شما چه مي پرسد؟

ليلي - مثلاً استاد مي پرسد. امروز چه روزي است؟ من جواب مي دهم،

امروز دوشنبه است. و يا مي پرسد: آیا تاشکند پایتخت ازبکستان است؟ يکي

از دانشجويان جواب مي دهند: بلي تاشکند پایتخت جمهوري ازبکستان است.

ما در کلاس با استاد به فارسي حرف مي زنيم.

بيژن - اينجا دانشگاه است. خدا حافظ.

ليلي - خدا حافظ (مرحمت زياد).

32-mashq. Nuqtalar o'rnini olmoshi yoki 1-10 gacha bo'lgan sonlar bilan to'ldiring.

ما امروز... ساعت درس داريم.... کتاب روسي روي ميز است. در کلاس

ما... دانشجو است.... دانشجو پسوند و... دانشجو دخترند. آنها هر روز...

ساعت کار مي کنند و... ساعت استراحت مي کنند. درس زبان فارسي...

ساعت ادامه دارد.... دانشجو به دانشکده نيامدند. من... برادر و... خواهر

دارم.... دانشجو به زبان فارسي گفتگو مي کنند.

33-mashq. Quyidagi savollarga javob bering.

خواهر شما سالي چند هزار ريال خرج لباس مي کند؟

شما ماهي چند تومان خرج مي کنيد و ماهي چند هزار ريال پس انداز

مي کنيد؟

شما چند برادر زاده و چند خواهرزاده داريد؟

يك استاد دانشگاه سالي چند صوم حقوق مي گيرد؟

هفته اي چند ساعت کلاس فارسي داريد؟

کارمندان این بانک، سالی چند ماه مرخصی دارند؟
معمولاً روزی چند ساعت به کتابخانه می‌روید و درس می‌خوانید.
عادتاً در خانه با مادر به چه زبانی گفتگو می‌کنید؟
او زبان فارسی دوست دارد یا انگلیسی؟
مگر زبان روسی زبان مشکلی است؟

34-mashq. Quyidagilarni eshiting va o'qituvchidan so'ng takrorlang.

شیراز در جنوب ایران قرار دارد. از قهران تا شیراز ۵ ساعت راه است.
شیراز پایتخت کشور ایران نیست، بلکه قهران پایتخت ایران است. پایتخت
ازبکستان شهر تاشکند است. شهر تاشکند، مثل قهران بزرگ و قشنگ است.
ما در دانشکده ی زبان فارسی درس می‌خوانیم. ما زبان فارسی دوست داریم.
روزی دو ساعت کلاس زبان فارسی داریم. آیا شما زبان انگلیسی می‌خوانید؟
کدام زبان آسان تر است، زبان فارسی یا انگلیسی؟
امروز چند ساعت کار می‌کنید؟ فردا چند ساعت درس دارید؟ امروز با
چند دانشجو گفتگو می‌کنید؟ استاد شما از چند دانشجو راضی است؟
در کلاس شما چند دانشجو است؟

35-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Sizning onangiz qanday (qanaqa) shifokor? Siz forsha bilasizmi? Biz bugun ishlamaymiz, balki dam olamiz. Bizning guruhda 10 ta tolib bor. Ularning 3 tasi qiz bola, 7 tasi o'g'il bola. Uyingizda kechki ovqatni kim tayyorlaydi? Otangiz necha so'm maosh oladi? Biz bir yilda bir oy dam olamiz. O'qituvchi bizdan rozi. Siz ham ertaga kinoga borasizmi? Sizning yotoqxonangiz qerda joylashgan?

UCHINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

را - rā ko'makchisi va uning vazifalari

را - rā ort ko'makchisi so'zlarning oxiriga qo'shilib, o'zbek tilidagi ~~so'zlarning oxiriga~~ ~~ni~~ qo'shimchasini ma'nosini beradi va vositasiz to'ldiruvchi ~~ni~~ ifodalaydi.

Masalan: من احمد را در دبیرستان می بینم. [Man Ahmad-rā dabirestān mibinam] - Men Ahmadni maktabda ko'raman.

Agar jumla tarkibidagi vositasiz to'ldiruvchi o'z aniqlovchi ~~ni~~ ega bo'lsa yoki izofiy zanjir tarkibida bo'lsa, ra-rā ort ko'makchisi ~~ni~~ izofiy birikma yoki zanjirdan so'ng qo'yiladi.

Masalan: من این کتاب جالب را هر روز می خوانم. [man in ketab jāleb-rā har ruz mixānam] - Men bu qiziqarli kitobni har kuni o'qiyman.

من این کتاب جالب دوست اورا هر روز می خوانم. [man in ketab jāleb-e dust-e u-rā har ruz mixānam] - Men uning do'stining qiziqarli kitobini har kuni o'qiyman.

را - ort ko'makchisi urg'u qabul qilmaydi va o'zidan oldin ~~ni~~ so'zga qo'shib yozilishi ham, alohida yozilishi ham mumkin.

کتابرا = کتاب را

را - ort ko'makchisi [man] kishilik olmoshiga qo'shilgan ~~ni~~ [man] so'zidagi "n" tovushi tushib qoladi va marā deb o'qiladi.

من+را=مرا [marā] - meni

تو - [to] kishilik olmoshiga qo'shilganda talaffuzda hech na ~~ni~~ o'zgarmaydi, yozuvda esa ikki xil yozilishi mumkin.

تو+را=تورا [torā].

[*torā*] تو+را=ترا

را - *rā* ort ko'makchisi vositasiz to'ldiruvchini ifodalayotganda, ma'lum bir aniq predmet haqida gap ketayotgan bo'lsa qo'yiladi. Agar, umuman, predmet haqida gap ketayotgan bo'lsa ra-*rā* ort ko'makchisi qo'yilmaydi.

[*ostād be dānešju ketāb midehad*] - استاد به دانشجو کتاب می دهد.
O'qituvchi studentga kitob beradi. (Bu yerda umuman kitob haqida gap ketayapti)

[*ostād be dānešju ketābrā midehad*] - استاد به دانشجو کتاب را می دهد.
O'qituvchi studentga kitob beradi. (Bu yerda aniq bir ko'zda tutilgan kitob haqida gapirilyapti)

Agar vositasiz to'ldiruvchi atoqli otlar, kishilik olmoshlari, so'roq olmoshlaridan *ki* va ko'rsatish olmoshlari bilan ifodalangan bo'lsa ra-*rā* ort ko'makchisi tushib qolmaydi.

[*u ke-rā miguyad?*] - او کی را می گوید؟

[*man doxtar-e Simā-rā dust dāram*] - من دختر سیمارا دوست دارم.
Men Simoning qizini yaxshi ko'raman.

چه - *če* so'roq olmoshi to'ldiruvchi bo'lib kelganda, ra ort ko'makchisini qabul qilmaydi.

[*ostād be šāgerd-e xod če miguyad*] - استاد به شاگرد خود چه می گوید؟
O'qituvchi o'z o'quvchisiga nima deyapti?

1-mashq. O'qing va tarjima qiling.

هر وقت از خانه بیرون می روم، من شمارا میبینم. من خانه ی شمارا بلد نیستم و شماره ی تلفن شمارا هم نمی دانم. شما دوست احمدرا می شناسید. من اورا نمی شناسم. رفیق من هر روز مرا در ایستگاه مترو می بیند. من اسم آن خانم را از خواهر شما می پرسم. این کتاب جالب را کی می خوانید. این جمله ی

فارسي را به زبان ازبكي هين حالا ترجمه مي كنيم و به استاد مي دهيم. آنها داستان اين نويسنده معروف را مي خرنند. ما اسم كارگر اين كارخانه را نمي دانيم. اينجا هيچ كسي شمارا نمي شناسد. من آدرس جديد او را نفهميدم.

2-mashq. Nuqtalar o'rni ni chap tomonda berilgan so'zlardan mosini qo'yib to'ldiring. Kerakli joyda ra -rā ort ko'makchisini ishlatang.

اسم این دانشجو،	ما... دوست داریم. شما... فردا می خوانید....
شهر تاشکند، این داستان،	امروز نمی بینم. آنها... دوست دارند. آیا تو... به
مادر او، او، این جمله آسان،	من نمی گوئی؟ این دانشجو... می نویسد؟
داستان نوي این نویسنده،	دانشیار... به زبان فارسي می گوید. من... هر
احمد، کار، برادر، رفیق	روز می بینم... کی می خوانید؟ او... ادامه
من، کتاب، مادر من.	می دهد. شما... کجا می بینید؟ آیا هر روز...
	می خوانی؟

3-mashq. Berilgan savollarga bo'lishli yoki bo'lishsiz javob bering.

این روسري را براي کي (چه کسی) می خرید؟
 مگر شما مادر دوست او را نمی شناسید؟
 این داستان صادق هدايت را کي (چه وقت) می خوانید؟
 آیا شما هر روز او را می بینید؟
 امروز بعد از ناهار آنها به خانه ي ما می آیند یا نه؟
 آسمان چه رنگ است، کبود یا آبی؟
 این کتاب را به که (چه کسی) می دهید؟
 به شب نشینی او را هم دعوت می کنید؟
 آیا شما هم زبان ترکی را دوست دارید؟

4-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Uning akasi fors tili grammatikasini o'rgatadi. Biz ba'zan bu kitobni birga o'qiyimiz. Bu ro'molni kimga sotib olasiz? Bu kasalxonaning shifokorini taniysizmi? Biz uni har kuni Lohutiy ko'chasida ko'ramiz.

Onamning ismlarini bilasizmi? Uni kim so'rayapti? Biz ba'zan univertitetga bormaymiz. Bu forscha jumalani rus tiliga tarjima qilmang, o'zbek tiliga tarjima qiling. Yozda dam olish uchun Tehron shahriga boramiz.

Ikkinchi mashg'ulot

Otlarning ko'plik shakli

O'zbek tilida otlarning ko'plik shakli bitta qo'shimcha, ya'ni **-lar** qo'shimchasini qo'shish orqali yasaladi. Bu qo'shimcha jonli, jonsiz predmet nomlariga ham qo'shilaveradi: kitoblar, odamlar va h.k.

Fors tilida esa otlarning ko'plik formasini yasash uchun ikki xil qo'shimchadan foydalaniladi. Ulardan biri **ها-hā** qo'shimchasi, ikkinchisi esa **ان-ān** qo'shimchasidir. Bu ikkala qo'shimcha **ان-ān** va **ها-hā** o'zbek tilidagi **-lar** qo'shimchasiga teng keladi, lekin ularning ishlatilishi bir oz farq qiladi.

1. **ان-ān**. Bu qo'shimcha jonli predmet nomlariga qo'shiladi.

Masalan: مردان = مرد + ان [mardān] – erkaklar.

زنان = زن + ان [zanān] – ayollar.

دختران = دختر + ان [doxtarān] – qizlar.

2. **ها-hā**. Bu qo'shimcha universal hisoblanib, asosan, jonsiz predmet nomlariga qo'shiladi.

داfterها = دفتر + ها [daftarhā] - daftarlar.

کتابها = کتاب + ها [ketābhā] - kitoblar.

Ba'zi hollarda ان-ān ko'plik qo'shimchasi o'rniga ko'proq ها-hā qo'shimchasi ishlatilishi mumkin, ya'ni ها-hā jonli predmet nomlariga ham qo'shilaveradi. دختران=دخترها

Bu hodisa hozirgi paytda ان ān qo'shimchasi o'rnida ko'proq ها-qo'shimchasining ishlatilishi bilan izohlanadi. Lekin ba'zan ularni bir-biri bilan almashtirish mumkin emas, aks holda ma'no o'zgarib ketadi.

سر [sar]-bosh

سران [sarān]-boshliqlar

سرها [sarhā]-boshlar

آن-ān ko'plik qo'shimchasining imlosi

1. So'z "ā", "u" cho'ziq unlilari bilan tugasa ان ko'plik qo'shimchasi ularga ي harfi yordamida qo'shiladi.

دانشجویان = دانشجو+ان [dānešjuyān]

دانايان = دانا+ان [dānāyān]

2. So'z "r" unlisi bilan tugagan bo'lsa, ان-qo'shilganda yozuvda hech narsa ortirilmaydi, lekin talaffuzda bir "yoy" ortirib o'qiladi.

ایرانیان = ایرانی+ان [irāniyān]-eronliklar.

3. So'z "e - ē" qisqa unlisi bilan tugagan bo'lsa, bunday so'zlarga ان-ān qo'shimchasi گ-g harfi yordamida qo'shiladi. Yozuvda so'zning oxiridagi e - hāye havvaz tushib qoladi. Talaffuzda esa "ē" qisqa unlisi saqlanadi. Masalan:

بچهگان = بچه+ان [bače+ān=bačegān]- bolalar.

نویسنده+گان = نویسندگان - *[navisandegān]*- yozuvchilar.

4. “u” cho‘ziq unlisi bilan tugagan ayrim so‘zlarga ان – ān qo‘shimchasi qo‘shilganda و-v orttiriladi. Bunda so‘zning oxiridagi “u” tovushi “o” ga aylanadi.

بانو – بانو [bānu] - [bānovān] - xonim, xonimlar

بازو – بازو [bāzu] - [bāzovān]- bilak, bilaklar

Eslatma: ان - ān ko‘plik qo‘shimchasi tananing juft a‘zolariga ham qo‘shiladi.

لبان → لب - [labān] - lablar

چشمان → چشم - [česhmān] - ko‘zlar

ابروان → ابرو - [abrovān] - qoshlar

Lekin دست - [dast] - qo‘l, پا [pā] - oyoq so‘zlariga ان qo‘shimchasi emas ha-hā qo‘shimchasi qo‘shiladi.

دستها → دست - [dasthā] - qo‘llar

پاها → پا [pāhā] - oyoqlar

Matn

آیا شما این آقایان و خانم هارا می شناسید؟ آنها کارمند این بانک هستند. مگر تو می دانی این مردان چه می کنند؟ این مردان بازرگان هستند و همیشه به خرید و فروش مشغول هستند. شما نمی دانید دوستان من کی (چه وقت) پیش شما می آیند؟ آنها فردا صبح پیش شما می آیند. آیا پزشکان معروف این بیمارستان را می شناسید؟ بلی، ما می دانیم که آنها پزشکان خوبی هستند. آیا استاد تو به زبان فارسی خوب حرف میزند. دانشجویان دانشگاه شما، روزی

چند ساعت کلاس فارسي دارند؟ دانشجویان دانشگاه ما روزي دو ساعت کلاس فارسي دارند. این بانوان با بچه هاي خود گردش مي کنند. این کتابهاي نويسنده ي معروف را به من مي دهيد يا به احمد؟ دانشجویان معمولاً دير مي خوابند و زود از خواب بيدار مي شوند.

Leksik izoh

[*dānestan*] دانش و شناختن va [*šenāxtan*]

fe'llari haqida

[*šenāxtan*]-fe'li شناختن, "bilmoq", [*dānestan*]-fe'li دانش "tanimoq" deb tarjima qilinadi. fe'li jonsiz predmetlarni bilish ma'nosida keladi زبان فارسي مي دانم

Ko'pincha to'ldiruvchi ergash gapda bosh gapning kesimi vazifasini bajaradi. [*šenāxtan*] fe'li biron kimsani tanimoq, tanish bo'lmoq ma'nosida ishlatiladi.

[*man mādar-e to-rā xub mišenāsam*]-من مادر تورا خوب مي شناسم.
Men sening onangni yaxshi taniyman.

5-mashq. Qavs ichida berilgan so'zlarni ko'plik formaga qo'yib ko'chiring.

در مغازه (مشرى) زياد هستند. (دفتر و مجله) ي فارسي داريد؟ آنها در باره ي (شهر) بزرگ مي نويسند. من هر روز از بازار (ميوه) ي تازه مي خرم. (داستان) کوتاه را دوست ندارم. او (شعر) فارسي زياد ياد مي گيرد. (دختر و پسر) اين دانشکده همه با استعداد هستند. (کارمند) اين بانک سالي يك ماه مرخصي دارند. (کارگر) اين (کارخانه) امسال براي استراحت بيرون شهر مي روند. من (شهر) بزرگ جهان را مي دانم.

6-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Erta kechqurun qo'shnilarimiz bu kitobni o'qiydilar. Men uning qarindoshlarini tanimayman. Bu uyning derazalari ochiq. Ahmadning kitoblari, daftarlari stolning ustida. O'qituvchi sinfda biz bilan ruscha gaplashadi. Men bilaman-ki, hozir o'z darslarini tayyorlamoqda. Biz uning o'qituvchilarini yaxshi tanimiz. Bu ko'chani binolari baland va chiroylidir. O'zbekistonning qadimiy shaharlarini bilasizmi? Bizning sinfimiz o'quvchilari tanaffus vaqtida faqat forsha gaplashadilar.

7-mashq. Nuqtalar o'rniga دانستان yoki شناختن fe'llaridan mosini qo'yib, ko'chiring.

دانشجویان، این نویسنده را خوب... استادان ما زبان فارسی... من دوست پدر اورا... تو... کجا می رویم؟ ما... که کارگران، شب کار نمی کنیم؟ آیا شما رفیق مرا...؟ مگر تو... دوستان شما به خانه ی ما می آیند یانه؟ آیا شما اسم مرا...؟ مگر آنها... این پسر کیست؟ مگر آنها این دختر را...؟

Uchinchi mashg'ulot

وجه امری mayli buyruq

Fors tilida buyruq mayli fe'lining hozirgi zamon negiziga *be* - old qo'shimchasini qo'shish orqali yasaladi. Buyruq mayli fe'ning faqat II-shaxsiga qaratilgan bo'ladi. Shuning uchun fe'ning II-shaxs birlik va II-shaxs ko'plik shakllarigina mavjud. Ikkinchi shaxs ko'plik formasida fe'ning hozirgi zamon negizi oxiriga II-shaxs-son qo'shimchasi qo'shiladi.

o'qi [*bexān*] به+خوان ← بخوان

o'qing [*bexānid*] به+خوان+ید ← بخوانید

به - *be* old qo‘shimchasi:

1. به – *be* old qo‘shimchasi sodda fe‘llarga doimo qo‘shiladi.

Birlik

Ko‘plik

بکن [bekon] – qil بکنید [bekonid] - qiling

2. Prefiksli fe‘llarga qo‘shilmaydi. Masalan: برداشتن [bar dāštan] fe‘lining buyruq formasi birlikda بردار [bar dār]- ko‘tar, ko‘plikda بردارید [bardārid]- ko‘taringlar.

3. Murakkab fe‘llarga به old qo‘shimchasi qo‘shilishi ham, qo‘shilmasligi ham mumkin. Masalan:

کارکن [kār kon] // کار بکن [kār bekon]-ishla

کار کنید [kār konid] // کار بکنید [kār bekonid]- ishlanglar

Buyruq maylida urg‘u به – *be* old qo‘shimchasiga tushadi.

Buyruq maylining bo‘lishsiz shakli به old qo‘shimchasi o‘rniga na نه - inkor yuklamasini yozish orqali yasaladi.

بخوان [bexān] - o‘qi, نخوان [naxān] - o‘qima

بخوانید [bexānid] - o‘qing, نخوانید [naxānid] – o‘qimang

کار نکن [kār nakon] - ishlama, کار نکنید [kār nakonid] - ishlamang

Buyruq maylining bo‘lishsiz shaklida urg‘u نه na inkor yuklamasiga tushadi.

Imlosi:

1. Agar fe‘l “ā” va “a” unilari bilan boshlansa “*be*” va “*na*” qo‘shimchalaridan so‘ng undosh “*y*” tovushi orttiriladi. Bu *y* tovushi yozuvda ي “*yoy*” shaklida yoziladi. Fe‘lning birinchi harfi ا *alif* saqlanadi.

Bo'lishli shakl**Birlik**

بیا [beyā]-kel

بیانداز [beyandāz]-tashla

Ko'pplik

بیایید [beyāyid]-keling(lar)

بیاندازید [beyandāzid]- tashlang(lar)

Bo'lishsiz shakl**Birlik**

نیا [nayā]- kelma

نیانداز [nayandāz]- tashlama

Ko'pplik

نیایید [nayāyid]-kelmang(lar)

نیاندازید [nayandāzid]- tashlamang(lar)

2. Agar fe'l unli "o" tovushi bilan boshlansa buyruq mayli yasalayotganda "be" va "na" qo'shimchalarini bilan fe'l orasiga "yoy" harfi yoziladi. Bu "yoy" harfi y undosh tovushi shaklida o'qiladi. Yozuvda *alif* saqlanmaydi. Masalan: *افتادن* [oftādan]- yiqilmoq fe'lini ko'rib chiqaylik. Uning hozirgi zamon negizi *افت* [oft].

Bo'lishli shakli	
Birlik	Ko'pplik
بیفت [beoft]	بیفتید [beoftid]
Bo'lishsiz shakli	
نیفت [nayofit]	نیفتید [nayoftid]

Unli tovush bilan boshlanuvchi fe'llarda orttirilgan “y” undoshi به – [be] qo‘shimchasining “e” tovushiga ta’sir qilishi natijasida ba’zi hollarda “be” – “bi” tarzida o‘qilishi mumkin; *biyā, biyandāz, biyoft*. Shuningdek “na” - inkor yuklamasi ham “ne”-tarzida o‘qilishi mumkin; *neyā, neyandāz, neyoft* va h.k.

3. ایستادن [istādan]- “turmoq, to‘xtamoq” fe’llaridan buyruq mayli yasalayotganda ا alif yozuvda saqlanadi.

Bo‘lishli shakli	
Birlik	Ko‘plik
بایست – <i>beist</i>	بایستید – <i>beistid</i>
Bo‘lishsiz shakl	
نایست – <i>naist</i>	نایستید – <i>naistid</i>

Bu yerda ham yuqoridagi assimilyatsiya hodisasi oqibatida ایستادن [istādan] fe’lining buyruq mayli quyidagicha o‘qilishi mumkin: *biist, biistid, neist, neistid*.

Buyruq mayli biror ish-harakatning bajarilishi uchun buyurish, iltimos qilish ma’nolarini anglatadi. Shuning uchun jumla tarkibida ko‘pincha “marhamat”, “marhamat qilib” لطفاً [befarmāid], [lotfan] yoki خواهش می کنم [xāheš mikonam]-iltimos, iltimos qilaman kabi yordamchi so‘z va fe’llar ham ishlatiladi;

بفرمائید این کتاب را بخوانید [befarmāid, in ketāb-rā bexānid] - Marhamat qilib, bu kitobni o‘qing. خواهش می کنیم این کتاب را بخوانید [xāheš mikonim in ketāb-rā bexānid] - Iltimos, bu kitobni o‘qing.

Eslatma: a) بودن [budan]- bo‘lmoq fe’lidan buyruq mayli yasalayotganda به – *be* old qo‘shimchasi ishlatilmaydi. بودن [budan] fe’lining hozirgi zamon negizi باش [bāš].

Bo'lishli shakli	
Birlik	Ko'plik
باش [bāš]- bo'ʻl	باشيد [bāšid]-bo'ling
Bo'lishsiz shakli	
نباش [nabāš]-bo'lma	نباشيد [nabāšid]-bo'lmang

b) داشتن [dāštan]-ega bo'lmoq fe'lining buyruq maylini yasash uchun uning o'tgan zamon sifatdoshi داشته [dāšte] olinib, unga بودن [budan]ning buyruq shakli qo'shiladi.

باش داشته [dāšte bāš]- ega bo'ʻl

باشيد داشته [dāšte bāšid]- ega bo'linglar

Inkor shaklida esa نه – inkor yuklamasi داشته [dāšhte]-sifatdoshiga qo'shiladi. نداشته باش [nadāšte bāš], نداشته باشيد [nadāšte bāšid].

c) Ko'pincha she'riy asarlar, maqollar tarkibida, hamda og'zaki nutqda نه inkor yuklamasining ما –ma varianti ham uchraydi. اين كاررا. Bu ishni qilma! مرو [marou] – borma!

Matn

این جمله را تکرار کنید! لطفاً این کتاب را به من بده. لطفاً يك لیوان آب به او بدهید. این پیراهن خیلی ارزان است، آن را بخرید. لطفاً امروز برای ناهار بیایید خانه ی ما! اسم آن دختر قشنگ را اینجا بنویس! خواهش می کنم اسم مرا به کسی نگوئید! بفرمائید برای صبحانه چیزی حاضر کنید! سوپ را قبل از غذا و چای را بعد از غذا بخورید. کتابها را روی میز بگذارید! بفرمائید بنشینید! با من چای بخورید. لطفاً در اطاق را باز نکنید. پنجره را باز کنید! لطفاً نشانی خانه ی او را به من بگوئید! تخته را پاک کنید و این متن را روی تخته بنویسید! آن

جمله هاي فارسي را تکرار کنید. با پدر و مادر خود پيش پزشک برو! بفرومائيد کتاب مرا باز کنید و چيستان هاي فارسي را در دفتر خود بنويسيد.

Leksik izoh

کسي [kasi] va چيزي [čizi] haqida.

کسي [kasi] va چيزي [čizi] - [kas] کس - odam, shaxs; چيز [čiz] - buyum, narsa- so'zlariga ياي نکره qo'shilishi bilan yasalgan.

Agar bu ikkala olmosh ishlatilgan gap bo'lishli shaklda bo'lsa, ular "kimdir", "nimadir" deb tarjima qilinadi.

[bā ostād-e mā kasi sohbāt mikonad] - Bizning o'qituvchisimiz bilan kimdir suhbatlashyapti

[dānešju be ostād čizi miguyad] - دانشجو به استاد چيزي مي گويد.
Talaba o'qituvchiga nimadir deyapti

Inkor ma'nodagi jummalarda کسي [kasi] - hech kim, [chizi] - hech nima degan ma'noni bildiradi.

[injā kasi nist] - اینجا کسي نيست. - Bu yerda hech kim yo'q

[ostād be dānešju čizi nemiguyad] - استاد به دانشجو چيزي نمي گويد.
- O'qituvchi talabaga hech nima demayapti

[če kasi] چه کسي so'z so'roq olmoshi bilan qo'shilib [kasi] birikmasini tashkil etadi va u "kim" degan ma'noni beradi.

[Fardā če kasi piše šomā miāyad] - فردا چه کسي پيش شما مي آيد؟
Ertaga sizning oldingizga kim keladi?

8-mashq. O'qing va tarjima qiling.

من امروز چيزي براي شما هديه مي کنم. هر روز کسي باشما تلفني صحبت مي کند. او فردا چيزي به من مي دهد. اینجا چيزي بنويسيد. دوست شما در

رستوران چيزي مي خورد. آیا شما اينجا کسي را مي شناسيد؟ چه کسي شما را با اتومبيل به دانشگاه مي رساند؟ هفته آینده ي چه کسي را به شام دعوت مي کنيد؟ آیا اينجا چيزي مي بينيد؟ من اينجا کسي را نمي شناسم. آقا هر روز چيزي مي خوانند.

9-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni buyruq maylida qo'yib, gaplarni ko'chiring.

لطفاً اين کتاب را (باز کردن). خواهش مي کنم در را (بستن). بفرمائيد اين جمله را (تکرار کردن). خواهش مي کنم کتاب خود را اينجا (گذاشتن). لطفاً چاي (خوردن). لطفاً براي ما دو بشقاب (دادن). خواهش مي کنم با من به مغازه (رفتن). کمي اينجا (نشستن) و بعد (رفتن). بفرمائيد چراغ را (روشن کردن). خواهش مي کنم چراغ را (خاموش کردن). خواهش مي کنم اسم آن دختر زيارا به من (گفتن). لطفاً فردا شب، خانه ي ما (تشریف آوردن). اول کار را (تمام کردن) و بعد (استراحت کردن).

10-mashq. Berilgan fe'llarning mosini bo'lishli yoki bo'lishsiz shaklda qo'yib, nuqtalar o'mini to'ldiring.

آمدن - تمام کردن	بفرمائيد تخته را... و آن جمله فارسي را در
نوشتن - پرسيدن	دفتر خود... پنجره را... ملوي خواهر خود....
باز کردن - نشستن	اسم اين دختر خوشگل (زيا) را از من.... چراغ
روشن کردن - خاموش کردن.	را...! بعد از غذا آب سرد...! امشب خانه ي ...!
پاک کردن - خوردن	فردا کار خود را زود...! ... استاد مي آيد! خواهش
عجله کردن - دادن	مي کنم کتاب انگليسي را به من...!

11-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Bu eski uyni soting va yangi, chiroyli uy sotib oling. Ko'p pul bilan uydan chiqmang. Iltimos, avtomobilingizni bu yerda to'xtatmang. Ertalab turing-da, bir necha daqiqa badan tarbiya qiling. O'zbekistonning chiroyli shaharlarini tomosha qilishni esdan chiqarmang. Iltimos, gaplashmang. Iltimos, televizorni o'chiring. Marhamat, menga yordamlashing. Bu yil Yevropaga safar qilmang. Iltimos, menga ozroq suv bering. Iltimos, ertaga uyda bo'ling. Bu janob bilan hazillashmang.

12-mashq. Eshiting va takrorlang.

خواهش مي كنم مرا سر ساعت هفت بيدار كنيد. لطفاً از حوله و صابون من استفاده نكنيد. به نظر من هر چه لازم داريد از فروشگاه دانشگاه بخريد. خواهش مي كنم فقط دوستان خيلي نزديك را دعوت كنيد. روز هاي تعطيل در خانه نمانيد و به گردش برويد. شما به بچه ها شام بدهيد و بعد براي آما قصه بخوانيد. راهتان نزديك است، پياده برويد و پياده بر گرديد. خواهش مي كنم آب را آلوده مكنيد. همين جا بنشينيد و حرف بزويد و چاي، شيريني و ميوه ميل كنيد.

To'rtinchi mashg'ulot

Bog'lamaning qisqa shaklining unli bilan tugagan so'zlarga qo'shilishi

Ot kesimli sodda gaplarda kesimlik bog'lamasi *[ast]ning* qisqa shakli undosh bilan tugagan ot kesimlarga to'g'ridan to'g'ri qo'shilishini yuqorida ko'rgan edik. Masalan:

من شاگردم [*man šāgerdam*] – Men talabaman.

تو شاگردی [*to šāgerdi*] – Sen talabasan.

او شاگرد است. [*u šāgerd ast*] – U talaba va h.k.

1. Agar kesimning ot qismi “ā” va “u” cho‘ziq unlilari bilan tugasa, bog‘lamaning qisqa shakli *ي-yoy* harfi yordamida bog‘lanadi.

Birlikda:

من نانوايم [man nānvāyam]-Men nonvoyman.

تو نانوايي [to nānvāi]- Sen nonvoysan.

او نانواست [u nānvāst]- U nonvoy(dir).

Demak bu yerda *man nānvāam* o‘qilmaydi-da, *nānvāyam* o‘qiladi.

III-shaxs birlik doimo o‘zgarishsiz qolaveradi.

Ko‘plikda:

ما نانوايم [mā nānvāyim]- Biz nonvoymiz.

شما نانوايد [šomā nānvāyid]- Siz nonvoysiz.

آنها نانوياند [ānhā nānvāyand]- Ular nonvoylar.

2. Ot kesim *o* – “e” qisqa unlisi va *ي* – “i” cho‘ziq unlisi bilan tugasa, bog‘lamaning qisqa shakli kesimga *ا* –*alif* yordamida bog‘lanadi:

Birlikda:

من گوینده ایم/من کشیکچی ایم

تو گوینده ای/تو کشیکچی ای

او گوینده است/او کشیکچی است

Ko‘plikda:

ما گوینده ایم/ما کشیکچی ایم

شما گوینده اید/شما کشیکچی اید

آنها گوینده اند/آنها کشیکچی اند

Matn

کار روزانه ي جمشيد

دوست من جمشيد

قسمت اول

جمشيد دوست خانوادگي ماست و سالهاست که خانواده هاي ما يکديگر را مي شناسند. جمشيد دانشجوي دانشگاه است و در يکي از شبانه روزي هاي دانشگاه زندگي مي کند. جمشيد، اهل سمرقند است و بيشتر از شش ماه نيست که در تاشکند زندگي مي کند. دوست من هر روز هفته به دانشگاه مي رود و در رشته ي مهندسي برق درس مي خواند. او هر روز ساعت شش صبح از خواب بيدار مي شود. پيش از هر کار، تقريباً بيست دقيقه ورزش مي کند و بعد حمام مي گيرد و دست و روي خود را مي شويد. گاهي هم دوش آب سرد مي گيرد، چون آب گرم دوست ندارد. تقريباً ساعت هفت به آشپزخانه مي رود و صبحانه درست مي کند. صبحانه، جمشيد، معمولاً نان و تخم مرغ و کره و قهوه است و گاهي هم نان و پنير و چاي مي خورد. پس از خوردن صبحانه، جمشيد لباس مي پوشد و ساعت هفت و نيم از خانه بيرون مي رود. او غالباً پياده به دانشگاه مي رود. ولي هر وقت عجله دارد يا هوا خوب نيست، مثلاً باران مي آيد و يا برف مي بارد يا هوا خيلي سرد است، سوار اتوبوس مي شود. کرايه ي اتوبوس خيلي گران نيست ولي جمشيد دانشجوست و خيلي پول ندارد. پلر جمشيد، هر ماه سه هزار صوم براي او مي فرستد. جمشيد روزي شش ساعت درس دارد. غير از اين، جمشيد هر هفته ده ساعت در کتابخانه ي دانشگاه و پنج ساعت در آزمايشگاه شبانه کار مي کند.

Leksik izoh

Vaqtning soatlarda ifodalash uchun ساعت soʻziga miqdor sonini qoʻshish kerak. Bunda ساعت izofa bilan oʻqiladi. ساعت شش [sāat-e šēš]- soat 6 da, ساعت دو [sāat-e do]- soat 2 da. Yuqoridagi holat vaqtning maʼlum bir nuqtasini bildiradi.

Vaqt birlikdagi biron-bir boʻlakni ifodalash uchun, (masalan: uch soat, besh soat) ساعت [sāat] soʻzi bilan miqdor son bitishuv birikma hosil qiladi, yaʼni miqdor son ساعت [sāat] soʻzidan oldin keladi.

دو ساعت [do sāat]- ikki soat

پنج ساعت [panj sāat]- besh soat

Misollar:

Belgilangan vaqt	Muddat
درس ساعت دو تمام می شود. [dars sāat-e do tamām mišavad] - Dars soat ikkida tugaydi	امروز دو ساعت درس داریم. [emruz do sāat dars dārim] - Bugun ikki soat darsimiz bor

Qoʻshma feʼllarning birgalikda va ayrim kelish holati

Birgalikdagi holat (kontakt) - qoʻshma feʼlning ot qismi bilan feʼl qismining yonma-yon turishi va ayrim (distant) kelish holati - ot qismi bilan feʼl qismining bir-biridan ajralgan holda yozilishi quyidagicha:

----- - birgalikdagi holat.

----- ... ----- - ayrim kelish holati.

Baʼzi qoʻshma feʼllarning ot qismi va feʼl qismi ham birgalikda, yaʼni yonma-yon, ham ayrim kelishi, yaʼni bir-biridan uzoqda turishi mumkin.

Ayrim kelish holatida ot qismi va feʼl qismi orasiga gapning boshqa boʻlaklari kiradi va ular qoʻshma feʼlning ot qismiga izofa orqali bogʻlanadi.

من سوار اتوبوس مي شوم. [man savār-e otobus mišavam] - Men avtobusga chiqaman. Bu misolda سوار شدن [savār šodan] fe'li ayrim kelish holatida turibdi.

Ushbu fe'li birgalikda holatda ishlatilishi ham mumkin. Unda به -be old ko'makchisi ishlatiladi. من به اتوبوس سوار مي شوم. [man be otobus savār mišavam] - Men avtobusga chiqaman.

Ayirim kelish holatida ishlatiladigan fe'llar u qadar ko'p emas. Masalan:

سوار شدن، داخل شدن، وارد شدن

منتظر بودن، دچار شدن، بیرون رفتن

مشغول بودن، دارا بودن، حارې بودن va boshqalar.

13-mashq. Nuqtalar o'rnini muayyan muddat yoki belgilangan vaqtni ko'rsatuvchi birikmalar bilan to'ldiring.

روزانه... کار مي کنيد. هر روز صبح... از خواب بيدار مي شوم.

امروز... مي خوام. فردا... ناهار مي خورم.... زنگ مي زند و درس تمام مي شود.... سوار تاکسي مي شود.... استراحت مي کنيد و پس از آن... کار کنيد. هر روز... درس مي خوانيم. او اين کار را تا... ادامه مي دهد. درس... ادامه دارد. فردا تا... کار مي کنيم و پس از آن به هوا خوري مي روم.

14-mashq. Nuqtalar o'mniga chap qatordagi fe'llarning mosini qo'yib ko'chiring.

حاضر کردن-دادن	پدرم معمولاً هر روز صبح... و شب... لطفاً بعداً....
خوردن-خوابيدن	در رستوران خوراك را خوب.... درس زبان فارسي را
ورزش کردن، سيگار	دانشجویان کلاس ما در قرائت خانه.... ساعت ۹... و
کشيدن، تلفن کردن،	دوست محمود تا ساعت ۸

۸.... لطفاً این فیچہ را بہ من.... | وارد شدن، زنگ زدن

15-mashq. Savollarga javob bering.

مگر تو گویندہ ای؟ آیا دوستان شما دانایند؟ مگر پدر تو بازرگان است؟ آیا مادران آنها بافندہ اند؟ آیا شما دانشجویید؟ مگر من تروسیم؟ مگر ما ہنرپیشہ ایم؟

16-mashq. Nuqtalar o'rnini kerakli so'zlar yoki bog'lovchilar bilan to'ldiring.

نوشتان - م - نیم -	هر روز صبح تو... تاکسی... و سر کار
ید - اخبار - ند -	می روی. این زن و... همیشه باهم... حرف
ی - م - آشپزخانه -	می زند. من... نامه می نویسم. آیا تو هم
شوهر - آلمانی - سوار شدن -	دانشجو... ؟ در رستوران دانشگاه... را
نامه - ی - مشغول -	خوب حاضر می کنید. آنها هم هنرپیشه... ما
سالاد - کارخانه	نظامی... مادر شما در... چکار می کند؟
	الآن... کاری هستم. ساعت شش و... بعد از
	ظهر همه... گوش می دهند. شما نویسنده... و
	داستانهای خوب... من هم نظامی...

17-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Men ishchiman. Ukam ham ishchi. Biz har kuni o'nmimizdan erta turamiz. Soat 7 ga qadar badan tarbiya qilamiz. So'ng o'zimiz uchun nonushta tayyorlaymiz. Bizning nonushta odatda non, sariyog', tuxum, choydan iboratdir. Gohida non va pishloq ham yeymiz. Biz nonushtadan so'ng uydan chiqamiz va ishga ketamiz. Ishimiz unchalik qiyin emas. Soat 1 da tushlik qilamiz. Tushlikni zavod oshxonasida yeymiz. U yerda ovqatni yaxshi tayyorlashadi. Tushlikdan so'ng bir oz dam olamiz. Bizning ishimiz soat 5 gacha davom etadi. Soat 5 yarimda uyga ketamiz. Uyda dam olamiz, televizor ko'ramiz. Soat 7 da shom ovqatini yeymiz. So'ng kitob o'qiyamiz va soat 10 da uyquga ketamiz.

Beshinchi mashg'ulot

دوست من جمشید

قسمت دوم

جمشید دانشجوئی باهوش و بسیار پُر کاری است و وقت را هرگز تلف نمی کند. روزی دو یا سه کلاس دارد. او نزدیک غروب به خانه می آید. غالباً پیاده به خانه می آید ولی گاهی سوار اتوبوس می شود، چون خیلی خسته است. حدود ساعت هفت بعد از ظهر به خانه می رسد و حدود ساعت هشت شام می خورد و چند دقیقه استراحت می کند. جمشید حاضر کردن شام را دوست ندارد و هر وقت که فرصت می کند، مثلاً روزهای تعطیل غذای سهرقندی درست می کند. حدود ساعت نه، باز درس می خواند و تا کمی بعد از نیمه شب مشغول درس خواندن است. نزدیک امتحان، معمولاً تا ساعت دو بعد از نیمه شب و گاهی هم تا دیرتر بیدار می ماند و کار می کند. دو هفته ای یک بار به خانواده ی خود که از او دور هستند، نامه می نویسد. روزهای یکشنبه دانشگاه تعطیل است. جمشید تقریباً آزاد است و او به گردش می رود و یا پیش دوستانش می رود. من و جمشید ماهی یکی دو بار همدیگر را می بینیم و گاهی هم به هم تلفن می کنیم و چند دقیقه ای حرف می زنیم.

Leksik izoh

1. خواندن. [xāndan]-fe'li biror narsani o'qimoq (gazeta, kitob)ni bildiradi. درس خواندن. [dars xāndan]- dars tayyorlamoq, biror yerda tahsil olmoq (o'qimoq) ma'nolarini bildiradi. Masalan:

من تا ساعت هشت شب درس مي خوانم. [*man tā sāat-e hašt-e šab dars mixānam*] – Men soat sakkizgacha dars tayyorlayman.

احمد در دانشگاه درس مي خواند. [*Ahmad dar dānešgāh dars mixānad*] – Ahmad universtitetda o‘qiydi.

Bulardan tashqari خواندن [*xāndan*] fe’li "chaqirmoq" ma’nosiga ham ega. Bu o‘rinda u صدا کردن [*sedā kardan*] fe’liga sinonim bo‘ladi. او مرا خواند؟ [*u marā xānd*] – U meni chaqirdimi?

او مرا صدا کرد؟ [*u marā sedā kard*] – U meni chaqirdimi?

2. دور [*dur*] - uzoq, uzoqda sifati از - az old ko‘makchisi bilan ishlatiladi. خانه شان دور از ايستگاه است. [*xāne-yešān dur az istgāh ast*] – Ularning uylari bekatdan uzoq. نزديك [*nazdik*] - yaqinida ma’nosida kelsa, izofa bilan ishlatiladi. نزديك دانشگاه - Universtitet yaqinida.

Biror joyga yaqin ma’nosida kelsa به - old ko‘makchisi bilan ishlatiladi. خانه ي من به دانشگاه نزديك است. [*xāne-ye man be dānešgāh nazdik ast*] - Uyim universitetga yaqin.

3. حدود [*hodud*] - so‘zi حد [*had*] - chegara so‘zining ko‘plik formasi bo‘lib, bu yerda chegaralar ma’nosida emas, "qariyb", "taxminan" ma’nosida kelgan. Bunday hollarda u izofa bilan o‘qiladi.

18-mashq. Savollarga javob bering.

تو هر روز صبح چه ساعتی از خواب بيدار مي شوي؟ دوست تو تا چه ساعتی مي خواند؟ درس شما چه ساعتی شروع مي شود؟ صبح زود پدر شما چكار مي كند؟ آيا شما هم ورزش مي_كنيد؟ صبحانه را براي شما كي (چه كسي) حاضر مي كند؟ صبحانه ي دوست تو چه چيزهايي است. صبحانه ي

شما چه چیزهایی است؟ برادر تو تا کارخانه با اتوبوس می رود یا پیاده؟ تو هم با اتوبوس می روی؟ آیا بعد از درس کمی استراحت می کنی؟ ناهار را کجا می خوری؟ آیا در آشپزخانه‌ی دانشگاه خوراک را خوب حاضر می کنی؟ آیا این خوراک خوشمزه است؟ دوست تو در دانشگاه شطرنج بازی می کند یا نه؟ شما کجا والیبال بازی می کنید؟ تو تا نیمه شب درس می خوانی یا از آن هم دیرتر؟ او چند ساعت می خوابد؟ روزهای تعطیل، شما چه می کنید؟

19-mashq. Nuqtalar oʻrnini kerakli old koʻmakchilar bilan toʻldiring.

خانه‌ی شما... کارخانه دور است. مگر مغازه... ایستگاه مترو دور است. سالن مطالعه‌ی دانشگاه... خانه‌ی آنها نزدیک است. مگر رستوران دانشگاه... سالن مطالعه دور است. مگر ایستگاه اتوبوس... اینجا نزدیک است؟ ایستگاه اتوبوس... اینجا دور نیست، نزدیک است. خاله‌ی آنها... ما نزدیک نیست.

20-mashq. Savollarga ogʻzaki javob bering.

پنیر را به زبان ازبکی چه می گویند؟ میز را به زبان انگلیسی چه می گویند؟ پنجره را به زبان دری چه می گویند؟ مادر را به زبان عربی چه می گویند؟ شما می دانید صدلی را به زبان دری چه می گویند؟ آیا پدر را به زبان انگلیسی هم پدر می گویند؟ آیا دانشجویان کلاس شما می دانند برادر را به زبان روسی چه می گویند؟ خواهر را عربی هم خواهر می گویند؟ کتاب را به زبان انگلیسی چه می گویند؟

21-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Korxonada ish soat sakkiz yarimda boshlanadi va kech tamom boʻladi. Uning uyi zavoddan uzoq emas. U hamisha ishga piyoda boradi. Men kech soat ikkigacha dars tayyorlayman. Har kuni mening onam nonushta tayyorlaydi. Men nonushta tayyorlashni yoqtirmayman. Darsda biz bir-birimiz bilan gaplashmaymiz. Tanaffusda biz oʻzaro

TO'RTINCHI DARS

Birinchi mashg'ilot

Aniq o'tgan zamon fe'li

ماضي مطلق

Aniq o'tgan zamon fe'li ish-harakatning o'tgan zamonda bajarilganligini bildiradi.

Aniq o'tgan zamoni yasash uchun fe'ning o'tgan zamon negiziga tegishli shaxs-son qo'shimchalarini qo'shish kerak. Shaxs-son qo'shimchalari bog'lamaning qisqa shakli bilan bir xil, faqat III shaxs birlik shaklida fe'l negiziga hech qanday qo'shimcha qo'shilmaydi.

(Fe'ning o'tgan zamon negizini yasash haqida avvalgi darslarda tushuntirish berilgan).

	Birlik	Ko'plik
I shaxs	رفتم	رفتيم
II shaxs	رفتې	رفتيد
III shaxs	رفت	رفتند

Urg'u fe'l o'zagiga tushadi.

Fe'ning bo'lishsiz shakli

Fe'ning bo'lishsiz shakli bo'lishli fe'lga **نه** - *na* inkor yuklamasini qo'shish orqali yasaladi.

	Birlik	Ko'plik
I shaxs	نرفتم	نرفتيم
II shaxs	نرفتې	نرفتيد
III shaxs	نرفت	نرفتند

Murakkab fe'llarda **نه** - *na* inkor yuklamasi fe'l qismga qo'shiladi.

	Birlik	Ko'plik
I shaxs	کار نکردم	کار نکردیم
II shaxs	کار نکردی	کار نکردید
III shaxs	کار نکرد	کار نکردند

4- *na* inkor yuklamasi unli tovush bilan boshlanuvshi fe'llarga quyidagicha qo'shiladi:

1. \bar{a} – \bar{a} cho'ziq unlisi bilan boshlanuvchi fe'llarga *-yāy* orqali qo'shiladi.

	Birlik	Ko'plik
I shaxs	نیامدم	نیامدیم
II shaxs	نیامدی	نیامدید
III shaxs	نیامد	نیامدند

2. "a" va "o" tovushlari bilan boshlangan fe'llarga qo'shilganda, so'z boshidagi alif harfi tushib qolishi ham mumkin, yozilishi ham mumkin.

انداختن ← انداخت

التادن ← التاد

Birlik

نیانداختم // نیانداختیم [*nayandāxtam*] – tashlamadim

نیانداختی // نیانداختیدی [*nayandāxti*] – tashlamading

نیانداخت // نیانداختند [*nayandāxt*] – tashlamadi

Ko'plik

نیانداختیم // نیانداختیدیم [*nayandāxtim*] – tashlamadik

نیانداختید // نیانداختیدیز [*nayandāxtid*] – tashlamadingiz

نیانداختند // نیانداختند [*nayandāxtand*] – tashlamadilar

Birlik

نیافتادم // نیافتادم [nayoftādam] – yiqilmadim

نیافتادی // نیافتادی [nayoftādi] – yiqilmading

نیافتاد // نیافتاد [nayoftād] – yiqilmadi

Ko‘plik

نیافتادم // نیافتادم [nayoftādim] – yiqilmadik

نیافتادید // نیافتادید [nayoftādid] – yiqilmadingiz

نیافتادند // نیافتادند [nayoftādand] – yiqilmadilar

Talaffuzda orttirilgan “y” undosh tovushi ta’sirida نه *na* inkor yuklamaning “ā” tovushi “e” tarzida o‘qilishi mumkin. *Neyandāxtam, neyandāxti, neyoftādam* va.h.k.z.

3. Agar fe’l “i” cho‘ziq unlisi bilan boshlansa, نه inkor yuklamasi qo‘shilganda fe’l boshidagi i saqlanadi, نه *na* inkor yuklamasi esa نه *ne* tarzida o‘qilishi mumkin.

Birlik

نایستادم [naistādam] – turmadim

نایستادی [naistādi] – turmading

نایستاد [naistād] – turmadi

Ko‘plik

نایستادم [naistādim] – turmadik

نایستادید [naistādid] – turmadingiz

نایستادند [naistādand] – turmadilar

بودن [budan]- bo‘lmoq, emoaq va داشتن [dāstan]- ega bo‘lmoq, bor bo‘lmoq fe’llari o‘tgan zamondagi ish-harakatni emas, holatni bildiradi. [diruz to kojā budi?] - Kecha sen qacda

eding? داشتَم [man diruz dars dāštam]- Kecha darsim bor edi.

1-mashq. Quyidagi fe'llarni aniq o'tgan zamonda tuslang:

بوشیدن - افکندن - دوست داشتن - راضی بودن.

2-mashq. O'qing va tarjima qiling.

دیروز چه ساعتی از خانه بیرون آمدید؟ دیروز درست ساعت ۹ از خانه بیرون آمدم. چند روز پیش به شما تلفن کردم ولی ظاهراً خانه نبودید. کتابهای کتابخانه را کجی (چه وقت) پس دادید؟ پریروز کتابخانه باز بود، کتابها را پس دادم. ماه گذشته چند صوم پس انداز کردید؟ ماه گذشته من هزار صوم پس انداز کردم و برای مادرم هدیه خریدم. وقتی به آمریکا آمدم، انگلیسی خوب درک نمی کردم و مخصوصاً حرف دیگران را هیچ درک نمی کردم. ناچار به راهنمایی یکی از دوستانم به کلاس انگلیسی رفتم و ثبت نام کردم. بالاخره پس از دو سال انگلیسی را کاملاً یاد گرفتم. ما چهار سال پیش باهم آشنا شدیم. او امسال متأسفانه در سفر بود و روز تولد را جشن نگرفت. من و او باهم به کلاس انگلیسی رفتیم. وقتی که استاد به کلاس آمد، همه حاضر بودند. استاد گاهی از جواب دانشجویان راضی بود، گاهی راضی نبود. دیروز از ساعت پنج تا پنج و نیم، منتظر شما بودم ولی نیامدید. پاییز امسال، هوا چندان سرد نبود. این کتاب را برادر جمشید از ایران برای من فرستاد. ماه پیش چند نامه برای شما فرستادم، ولی هیچ کدام را جواب ندادید. من منتظر جواب تو بودم، ولی تو چیزی نگفتی.

3-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni aniq o'tgan zamon bo'lishli yoki bo'lishsiz shaklga qo'yib, gaplarni ko'chiring.

من هفته اي شش ساعت کلاس فارسي (داشتن). اتوبوس کي (چه وقت) به ايستگاه (رسيدن) و کي (حرکت کردن). آنها بعد از چند ماه کم کم به (راه افتادن) و فارسي (ياد گرفتن). کي شما (ازدواج کردن). ديشب متأسفانه ميهمان (داشتن) و ناچار در خانه (ماندن). رفيق تو پهلوي من (نشستن) ولي چيزي (گفتن). آنها اين جمله ي فارسي را چند بار (خواندن) ولي (ترجمه کردن). استاد تخته را (پاک کردن) و مثالي چند روي تخته (نوشتن). شما چرا ديروز پيش من (آمدن). پدر او را کي و کجا (ديدن) و با او کجا (رفتن). اسم او را (پرسيدن) و او را به ميهماني (دعوت کردن). دوست شما را در راهرو دانشکده (ديدن) ولي (شناختن).

4-mashq. Nuqtalar o'rnini berilgan fe'llarning mosini aniq o'tgan zamonda qo'yib to'ldiring.

داشتم - نوشتم - استراحت	هفته ي پيش دو دست لباس، دوخت ايتاليا براي
کردن - انتخاب کردن	خود.... اينجا کسي او را.... ديروز قلم
رساندن - درس خواندن	خود نويس را در کتابخانه ي مرکزي دانشگاه....
بودن - واليهال بازي کردن -	و ناچار با اين خودکار خراب.... در حدود ده
جا گذاشتم - خوردن -	دقيقه... ولي او.... من با اتومبيل او را به
منتظر شدن - حرف زدن -	مدرسه.... ديروز هوا گرم... ولي امروز خيلي
گم کردن - شناختن -	سرد است. يك ساعت در پارک... و خوب....
شطرنج بازي کردن - آمدن	پس از آنکه دانشجويان ناهار... کمي در حياط
	دانشگاه.... وقتي دانشجو در خوابگاه... يك
	همخانه ي خيلي تبيل او با دانشجويان ديگر....

5-mashq. Eshiting va tarjima qiling.

تو روی این صندلی نشستی و دوست تو آنجا نشست. کی (چه وقت) به اینجا آمدید و کی اینجا بودید؟ چرا دیر آمدید؟ بیخشید، فقط پنج دقیقه دیر آمدم. شما دیروز صبح دو کیلو گوشت گوسفند از قصابی خریدید. دیروز ساعت پنج بعد از ظهر کجا بودید؟

من دیروز اینجا نبودم. تو دیروز پیش من نیامدی. او این جمله را به زبان فارسی نوشت. دیروز به دانشکده نیامدم. آنها روز گذشته از من چیزی نپرسیدند. دیروز شما خانه نبودید. هیچ کسی هلموی او نایستاد. دوستان تو منتظر من نبودند. احمد به فارسی خوب نوشت. بعد کار را ادامه دادیم. تو صبح زود از خواب بیدار شدی. او کمی شطرنج بازی کرد و بعد به سالن مطالعه رفت.

6-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Mehrixonim sizga nima olib keldi? Ular qayerga bordilar? Simo o'g'liga nima sotib oldi? Simo oq tufli sotib oldimi yoki qorami? Tuflining narxi qancha ekan? Sizning pulingiz ko'pmi? Nega forscha kitob sotib olmaymiz?

Men kecha katta ko'chada uning do'stini ko'rdim, lekin u meni tanimadi. Biz har kuni kitob o'qiyamiz. Bu qiyin jumlaning hech kim tarjima qilmadi. Farruxning otasi kecha kelmadi, bugun keladi. U necha bor telefon qildi, lekin siz uyda yo'q edingiz. Biz soat 8 larda keldik va birga voleybol o'ynadik.

Ikkinchi mashg'ulot

Egalik olmoshlarining qisqa shakli yoki egalik qo'shimchalari

Fors tilida kishilik olmoshlaridan tashqari, egalik, mansublikni ifodalovchi qisqa olmoshlar ham borki, ular mustaqil holda ishlatilmaydi. Ular bog'lama olmoshlar yoki egalik qo'shimchalari

deb ataladi. Bu qo‘shimchalar o‘zbek tilida ham, fors tilida ham so‘zlarning oxiriga qo‘shiladi.

Fors tilida		
	Birlik	Ko‘plik
I shaxs	<i>am-</i> م	<i>emān-</i> مان
II shaxs	<i>at</i> - ت	<i>etān</i> - تان
III shaxs	<i>aš</i> - ش	<i>ešān</i> - شان
O‘zbek tilida:		
	Birlik	Ko‘plik
I shaxs	(i)m	(i)miz
II shaxs	(i)ng	(i)ngiz
III shaxs	(i)-	(i)lari

Egalik qo‘shimchalarining imlosi:

1. So‘z undosh bilan tugasa, egalik qo‘shimchalari to‘g‘ridan-to‘g‘ri qo‘shilaveradi.

Birlik

کتاب+م=کتابم [ketābam] – kitobim

کتاب+ت=کتابت [ketābat] – kitobing

کتاب+ش=کتابش [ketābaš] – kitobi

Ko‘plik

کتاب+مان=کتابمان [ketābemān] – kitobimiz

کتاب+تان=کتابتان [ketābetān] – kitobingiz

کتاب+شان=کتابشان [ketābešān] – kitoblari

2. So‘z –“i” cho‘ziq unlisi va –e qisqa unlisi bilan tugasa, birlikda *alif* yordamida egalik qo‘shimchasi so‘zga qo‘shiladi, ko‘plikda esa talaffuzda –ye tovushini orttirish orqali yasaladi.

Birlik

قىچى ام [yeyčiyam] – qaychim

قىچى ات [yeyčiyat] – qayching

قىچى اش [yeyčiyaş] – qaychisi

Ko‘plik

قىچى مان [yeyčiyemān] – qaychimiz

قىچى تان [yeyčiyetān] – qaychingiz

قىچى شان [yeyčiyeshān] – qaychilari

برنامه ام [barnāmeam] – dasturim

برنامه ات [barnāmeat] – dasturing

برنامه اش [barnāmeaş] – dasturi

برنامه مان [barnāmeyemān] – dasturimiz

برنامه تان [barnāmeyetān] – dasturingiz

برنامه شان [barnāmeyeshān] – dasturlari

3. So‘z “ā” va “u” cho‘ziq unilari bilan tugasa, egalik qo‘shimchasi oldidan ي – “yāy” orttirish orqali so‘zlarga qo‘shiladi.

Birlik

غذايم [yazāyam] – ovqatim

غذايت [yazāyat] – ovqating

غذايش [yazāyaş] – ovqati

Ko‘plik

غذايمان [yazāyemān] – ovqatimiz

غذایان [yazāyetān] – ovqatingiz

غذایشان [yazāyeshān] – ovqatlari

مویم [muyam] – sochim

مویت [muyat] – soching

مویش [muyash] – sochi

مویمان [muyemān] – sochimiz

مویتان [muyetān] – sochingiz

مویشان [muyeshān] – sochlari

4. Soʻz “ou” diftongi bilan tugasa, egalik qoʻshimchalari qoʻshilayotganda “ou”ning ikkinchi harfi “u”-“v” undoshiga aylanadi. Masalan: راهروم [-rāhrovam]- dahlizim.

Agar egalik qoʻshimchalarini oluvchi soʻz koʻplikda turgan boʻlsa, egalik qoʻshimchalari koʻplik qoʻshimchalaridan soʻng qoʻshiladi.

کتابهایم [ketābhā-yam] – kitoblarim

دانشجویانش [dāneshjuyān-ash] – studentlari

Egalik qoʻshimchasi qoʻshiladigan soʻz oʻz aniqlovchisiga ega boʻlsa, yaʼni izofiy birikmaning aniqlanmishi boʻlsa, egalik qoʻshimchalari aniqlovchiga qoʻshiladi. Agar u zanjirdan iborat boʻlsa, izofiy zanjirning oxirgi soʻziga qoʻshiladi:

خانه‌ی بزرگم [xāne-ye bozorgam]- Katta uyim.

همسایه‌ی نزدیکمان [hamsāye-ye nazdik-emān]- Yaqin qoʻshnimiz .

کیف سیاه کهنه‌ام [kif-e siyāh-e kohne-am]- Eski qora sumkam .

Egalik qoʻshimchalari urgʻu olmaydi.

7-mashq. Quyidagi soʻzlarga egalik qoʻshimchalari qoʻshib turlang.

همسايه - بستني - معلم - بانو - پا .

8-mashq. Har ikkala ustunda berilgan so'zlarni o'zaro taqqoslang va ular ishtirokida 10 ta gap tuzing.

- پدرش - پدر او -

- شوهرش - شوهر او -

- خانمش - خانم او -

- همسايه اش - همسايه ي او -

- دوستش - دوست او -

- اتاقش - اتاق او -

- دخترش - دختر او -

- مادرم - مادر من -

- خانم - خانم من -

- اتاقت - اتاق تو -

- حالت - حال تو -

- دوستان - دوست شما -

- نامزد تان - نامزد شما -

- معلمشان - معلم آنها -

- مرلشان - مرل آنها -

9-mashq. O'qing, tarjima qiling.

خانه مان روبروي دانشگاه است. رفیقم از من پرسید پدرت کجا کار

می کند؟ آیا خاله تان کارمند بانک است؟ مادرش هم در بانک ملی ازبکستان

کار می کند. شما کتابهایتان را روی کدام میز گذاشتید؟ او پارسال خیلی جاق

بود، ولی امسال خوشبختانه لاغر شد. مادرتان فارسی خیلی خوب می فهمد،

ولي فرانسوي بلد نيست. من خواهر زيبايش را خوب مي شناسم. ما ميهن عزيزمان را دوست داريم. ديروز لباس نوش را ديدم. زبان مادرت کدام زبان است؟ خانه ات از دانشکده دور نيست. آنها گفتگويشان را تمام کردند. از گفته هاي او صورتش سرخ شد. لطفاً يك فنجان قهوه بدهيد.

10-mashq. Izofiy birikmalarda kishilik olmoshlari o'rniga egalik qo'shimchalarini qo'yib yozing.

استاد ما ديروز با من به زبان فارسي گفتگو کرد. لباس نوي تو خيلي زيبا است. تو صورت اورا نديدي. اسم پدر او نادري است. آنها در اتاق مارا باز کردند. روز تعطيل شما چه روزي است؟ من کتاب اورا ديروز خواندم. زبان مادري شما چه زباني است؟ صندلي اورا جلو پنجره بگذاريد. بفرمائيد پتوي آنها را به من بدهيد. دختر من اطوي تورا روي ميز گذاشت. آيا تو خواهر زيباي مرا نمي شناسي؟ خانه ي آنها از دانشگاه دور نيست. من روزنامه ي تورا مي خوانم. کتاب تورا از او مي گيرم.

11-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Toshkent respublikamizning poytaxtidir. Mening ona tilim o'zbek tilidir, do'stimning ona tilisi - fors tili. Biz o'z vatanimizni sevamiz. Mening uyimda ikkita katta oyna bor. Men sizning onangizni kutyapman. Kitoblaringiz qaerda? U mendan daftar va qizil avtoruchkamni so'radi. Bizning do'stlarimiz Buxoro Davlat universitetida o'qishadi. U o'z kitobini senga bermaydi. Sizning ona tilingiz qaysi til? Ular o'z vatanlarini sevadilarmi? Ahvolim hozir yaxshi. Sizning ahvolingiz qanday?

Uchinchi va to'rtinchi mashg'ulot

خود O'zlik olmoshi

ضمير مشترك

خود – o'zlik olmoshi o'zbek tilidagi o'zlik olmoshiga mos keladi.
Bu olmosh gap tarkibidagi vazifasiga ko'ra ikki xil bo'ladi.

1. Agar خود [xod]- o'zlik olmoshi gap tarkibida ega yoki to'ldiruvchi vazifasini bajarsa, unga egalik qo'shimchalari qo'shiladi.

من خودم آمدم [man xodam āmadam] - Men o'zim keldim.

... او خود مي داند که... [u xod midānad ke...] - U o'zi biladi-ki ...

2. Agar خود [xod] olmoshi gapda aniqlovchi vazifasida kelsa, unga egalik qo'shimchalari qo'shilmaydi.

او لباس دختر خود را پوشاند. [u lebās-e doxtar-e xod-rā pušānd] - U o'z qiziga kiyimini kiydirdi.

از استاد خود پرسیدم. [az ostād-e xod porsidam] - O'z o'qituvchimdan so'radim.

خود o'zlik olmoshiga egalik qo'shimchalari qo'shilganda quyidagi ko'rinishga ega bo'ladi:

Birlik

خودم [xodam] o'zim + م ← خودم

خودت [xodat] o'zing + ت ← خودت

خودش [xodas] o'zi + ش ← خودش

Ko'plik

خودمان [xodemān] o'zimiz + مان ← خودمان

خودتان [xodetān] o'zingiz + تان ← خودتان

خودشان [xodeshān] o'zlari + شان ← خودشان

خود o'zlik olmoshi gaplarda ega vazifasida kelganda turli variantlarda ishlatilishi mumkin. Masalan:

خودم شمارا دیدم [xodam šomārā didam]

خود من شمارا دیدم [xode man šomārā didam]

من خودم شمارا دیدم [man xodam šomārā didam]

من خود شمارا دیدم [man xod šomārā didam]

Yuqoridagi gaplarning tarjiması:

خودم شمارا دیدم – o'zim sizni ko'rdim

خود من شمارا دیدم – mening o'zim sizni ko'rdim

من خودم شمارا دیدم – men o'zim sizni ko'rdim

من خود شمارا دیدم – men o'zim sizni ko'rdim

خود o'zlik olmoshining sinonimi [xiš] dir. Bu olmosh ham "o'z" ma'nosini beradi. Lekin خود kabi egalik qo'shimchalari bilan turlanmaydi. U gapda aniqlovchi vazifasida keladi.

احمد پسر خویش را به من نشان داد. [Ahmad pesar-e xišrā be man nešān dād] – Ahmad o'z o'g'lini menga ko'rsatdi.

نهیذ پول خویشرا خرج کرد. [Nāhid pul-e xišrā xarj kard] – Nohid o'z pulini ishlatdi.

روز تعطیل

دیروز روز تعطیل بود. من بعد از صرف صبحانه با برادر کوچکم به خانه عموم رفتیم. دختر عموی من ناهید، ماشاء الله خیلی همدوست است. بر عکس، من از بچگی به رقص و موسیقی خیلی علاقمند بودم. وقتی چهار ساله بود، عموم او را به کلاس رقص گذاشت. او رقصهای فرنگی (مثل بالت، تانگو، والس) یاد گرفت. ناهید، رقص ازبکی هم دوست داشت و یک کمی

رقص ایرانی هم یاد گرفت. وی، برای موسیقی معلم سر خانه داشت. ناهید پیانو را با علاقه‌ی بسیار یاد گرفت. بالاخره به هنرستان موسیقی رفت و حالا دو سال است که در هنرستان موسیقی استاد است و پیانو درس می‌دهد. ما با ناهید، بعد از صرف ناهار به تئاتر رفتیم و آنجا نمایش خیلی جالبی را تماشا کردیم. ما از برنامه‌ی تئاتر خیلی راضی بودیم. دیروز هوا خیلی خوب بود. ما تا ساعت ۷ شب در خیابانهای تاشکند گردش کردیم و ساعت ۹ شب به خانه آمدیم. پدر و مادرمان منتظر ما بودند. با هم شام خوردیم، کمی استراحت کردیم و بعد خوابیدیم. روز تعطیل ما خوش گذشت.

Leksik izoh

1. گذاشتن [*gozāshān*] fe'lining ma'nosi "qo'ymoq" bo'lib, "kiritmoq" ma'nosini ham beradi.

montazer budan] – kutmoq fe'li yuqorida aytilganidek ayrim (distant) holatda ishlatiladi va uning ot qismi izofa bilan o'qiladi.

[*man montazer-e šomā budam*] – Sizni kutdim

[*man montazer-e to hastam*] – Men منتظر تو هستم (می باشم).
seni kutayapman

2. Murakkab fe'llar tarkibida ko'pincha بودن fe'li o'rnida hozirgi-kelasi zamonda kesimlik bog'laması ishlatiladi.

من منتظر استاد هستم.

من منتظر استادام.

من منتظر استاد می باشم.

Uchala jumlaning tarjiması bir xil: "Men o'qituvchini kutayapman."

12-mashq. Quyidagi birikmalarni takrorlang va ular ishtirokida 10 ta gap tuzing.

خود ناصر، خود برادر هایش، خود پدرم، من خودم، ما خودمان، آنها خودشان، خود آنها، او خودش، دوست خود من، پسر خودتان، خانه ي خودمان، تو خودت، خود تو، خود ليلي، ليلي خودش، خودمان.

13-mashq. Nuqtalar o‘rmini chap tomonda berilgan fe’llarning mosini tegishli zamonda qo‘yib, to‘ldiring.

من کتاب خودم را.... چرا با خود.... ما مېهن	زنگ زدن، تشریف آوردن
خودمان را.... دوست من خودرو خودش	حاضر شدن، بودن، نشستن،
را.... خود آقاي ناهید اینجا.... برادرم هر روز	خوردن، تراشیدن، وارد
صورتش را... پس از آنکه صبحانه... ما دور	شدن، داخل شدن، فروختن،
میز... و صبحانه.... من هر روز سه ساعت	حرف زدن، دوست داشتن،
کلاس فارسي.... هواي ديروز خيلي خوب....	داشتن
ساعت ۹... و همه به کلاس....	

14-mashq. Har ikkala tomonda berilgan so‘zlardan foydalanib, so‘z birikmalari tuzing.

بودن	علاقمند
خوردن	صورت
پوشیدن	شام
تراشیدن	لباس
جمع کردن	ناراحت
بودن	با دست

15-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Amir Temur ko'chasida men sizni bir soat kutdim. Siz kimni kutayapsiz? Men o'z do'stimni kutayapman. Sizing javobingizni kutayapmiz. O'tgan kuni meni kutmabsiz. Nohid uni kutayaptimi? Ha, Nohid Hasanni kutayapti.

16- mashq. روز تعطيل matniga savollar tuzing.

17-mashq. O'z dam olish kuningizni gapirib bering.

18-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Dam olish kuni men uyqudan kech turdim. Nonushtadan so'ng men ukam bilan amakimnikiga bordim. Amakimning uyi bizning uydan uncha uzoq emas. Amakimning qizi Nohid raqs va musiqa bilan shug'ullangan. U yevropacha raqslarni biladi. Hozir u musiqa bilim yurtida dars beradi. Biz Nohid bilan birga teatrga bordik. U yerda bir ajoyib spektaklni ko'rdik. Teatrdan chiqib, Toshkent ko'chalarida sayr qildik. Havo iliq edi. Soat 7 da uyga keldik. Ota-onamiz bizni kutishayotgan edi. Birga kechki ovqatni yedik. Men dam olish kunimni yaxshi o'tkazdim.

Beshinchi mashg'ulot

گفتگو

- فېروز تو روز تعطيل راجطور مي گذراني؟
- روز تعطيل من و تمام افراد خانواده مان استراحت مي كنيم. مثلاً پريروز روز تعطيل بود. من خيلي خوب استراحت كردم و با برادرم به خانه عموم رفتيم.
- پريروز چه ساعتی از خواب بيدار شدي؟
- پريروز ساعت ۱۰ از خواب بيدار شلم.
- اول چه کارهايي كردي؟

- اولاً دست و روي خود را شستم، ورزش كردم، با آب سرد دوش گرفتم، موهام را شانه زدم، لباس پوشيدم و بعد صبحانه خوردم.
- تو هر روز بعد از ورزش دوش سرد ميگيري؟ چرا دوش گرم نمي گيري؟
- من دوش گرم دوست ندارم، آب سرد براي سلامتي خيلي مفيد است و بدن را قوي مي سازد.
- تو خودت ريشت را مي تراشي؟
- بله صورتم را خودم مي تراشم.
- در خانواده ي شما روز هاي تعطيل، صبحانه را كي (چه كسي) حاضر ميكند؟
- معمولاً مادرم حاضر مي كند، ولي پريروز چون روز تعطيل بود، خواهر بزرگم صبحانه را حاضر كرد.
- فقط با برادرت به تاتر رفتي؟
- نخير، من و برادرم، اول رفتيم به خانه ي عمويان. آنجا با دختر عموم ناهيد به تاتر رفتيم. تو البته دختر عموم را مي شناسي.
- بلي، ناهيد خانم حالا هم به رقص و موسيقي علاقمند هستند؟
- آره، ناهيد خانم در هنرستان موسيقي استاد است، بيانو ياد مي دهد. رقص هاي ازبكي، فرنگي و ايراني هم مي داند.
- رقص ايراني را از كجا ياد گرفت؟
- رقص ايراني را در خانه از يك خانم ايراني ياد گرفت.
- آيا ناهيد آواز نمي خواند؟
- چرا، ناهيد صداي خوبي دارد و خيلي قشنگ آواز مي خواند.

- با دختر عمویت به کدام تآتر رفتید؟
- به تآتر علیشیرنوائی. آنجا بالت خیلی جالبی تماشا کردیم و بعد از آن در خیابانهای قشنگ تاشکند گردش کردیم و از ناهید تشکر کردیم و به خانه آمدیم. بدین ترتیب روز تعطیل ما خوش گذشت.
- خدا حافظ
- مرحمت زیاد.

Leksik izoh

1. کردن [tašakkor kardan]- "rahmat aytmoq", "tashakkur bildirmoq" va متشکر بودن [motašakker budan]- "mamnun bo'lmoq" fe'llari از [az] old ko'makchisi bilan ishlatiladi. O'zbek tilida kimgadir rahmat aytmoq jo'nalish kelishigi qo'shimchasi bilan ishlatiladi. Fors tilida esa kesim to'ldiruvchi oldiga از [az]- old ko'makchisi qo'yiladi.

[u az man tašakkor kard]- U menga rahmat aytdi.

[man az šomā motašakkeram] - Sizga rahmat.

19- mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni hozirgi-kelasi zamonga yoki aniq o'tgan zamonga qo'yib, gaplarni ko'chiring.

او خیلی قشنگ (آواز خواندن). به رقص هم (علاقمند بودن). شوهرش هر روز صبح دوش (گرفتن). پدرم از من (تشکر کردن). روز تعطیل خوش (گذشتن). او روز تولدش را خوب (گلراندن).

20-mashq. o'zlik olmoshiga tegishli egalik qo'shimchalarini qo'shing.

هر روز دست و روي خود را با آب سرد مي شويم. تو خواهر كوچك خود را خيلي دوست داري. استاد اسم دانشجوي خود را تكرر كرد. از خود پرسيدم: آيا زبان فارسي آسان است؟ تو خود مي داني كه زبان فارسي، هم آسان و هم شيرين است. آقا خود، صورتشان را مي تراشند. آيا شما خود صبحانه حاضر مي كنيد؟ مگر خودت ريشت را مي تراشي؟

21-mashq. Nuqtalar o'rni ni chap tomonda berilgan so'zlarning mosi bilan to'ldiring.

مثل - مانند	من ... ديروز به شما تلفن كردم، ولي شما خانه
نه فقط	نيويدید... اين كتاب را بخوانيد... آن را به استاد
هرگز - الآن	زبان روسي بلهيد. حرفهاي شما را... به روي خود
اول - بعد	نمي آورد. روز هاي... من از تبلي او عصباني
خودم - هرگز	شدم... به روي خود نمي آورم... من و مادرم هم
ولي -	اين داستان جالب را خوانديم. در خيابان او را
	ديدم... ديوانه با خودش حرف مي زد.

22-mashq. fe'llarini ishtirok ettirib yoki تشکر کردن gaplar tuzing.

To'ldiruvchi	Ega
مادر	شما
دانشيار خود	من
مدیر دفتر	تو
شاگردان	دانشيار

کمیسیون

آتما

خاله

دختر خاله

من

مادر بزرگ

23-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Biz uni bir necha daqiqa kutdik. So'ng o'zimiz parkka aylanishga ketdik. Parkda odam ko'p edi. Yoshlar parkda dam olar edilar. Men parkda kitob o'qidim, shaxmat o'ynadim, ba'zilar voleybol o'ynadilar, Biz o'z o'qituvchimizdan rozimiz. Avval kiyimlaringizni kiying, so'ng sochingizni tarang. Uni kim kutayapti? Ular bosh oshpazga rahmat aytdilar. Sovuq suv ichmang. Uning gaplarini o'zimga olmadim. U mening gaplarimni o'ziga olmadi.

BESHICNHI DARS

Birinchi mashg'ulot

O'tgan zamon davom fe'li ماضي استمراري [mäzi-ye estemrâri]

O'tgan zamon davom fe'li o'tgan zamon fe'l negiziga *mi* – *mi* old qo'shimchasi va shaxs-son qo'shimchalarini qo'shish orqali yasaladi. (III-shaxs birlikda shaxs-son qo'shimcgalari qo'shilmaydi.)

Shaxs-son qo'shimchasi + o'tgan zamon negizi + *mi*

خوالدن ← خوالد

	Birlik	Ko'plik
I shaxs	مي خوالدم	مي خوالديم
II shaxs	مي خوالدي	مي خوالديد
III shaxs	مي خوالد	مي خوالدند

O'tgan zamon davom fe'lida ikkita urg'u bo'ladi.

1. Asosiy kuchli urg'u *mi* – old ko'makchisiga tushadi.

2. Kuchsiz urg'u shaxs-son qo'shimchasiga tushadi.

O'tgan zamon davom fe'lining bo'lishsiz shakli *mi* – *mi* old qo'shimchasi oldiga *ne* – *na* inkor yuklamasini orttirish orqali yasaladi. Bunda kuchli urg'u *ne* – *na* inkor yuklamasiga ko'chadi.

	Birlik	Ko'plik
I.	ئمي خوالدم	ئمي خوالديم
II.	ئمي خوالدي	ئمي خوالديد
III.	ئمي خوالد	ئمي خوالدند
I.	o'qimadim	o'qimadik
II.	o'qimading	o'qimadingiz
III.	o'qimadi	o'qimadilar

Og‘zaki nutqda نه – *na* inkor yuklamasining “a” unlisi مي – *mi* old qo‘shimchasi yonida “e” kabi eshitiladi: *nemixāndam*, *nemixāndi* va h.k.

O‘tgan zamon davom fe‘li ish-harakatning a) ma‘lum paytda boshlanib, ma‘lum paytgacha davom etganligini; b) takroran, ya‘ni bir necha marta takrorlanganligini; c) bir vaqtning o‘zida ikki ish-harakat haqida gap ketsa, biri ikkinchisidan oldinroq boshlanganligini bildiradi.

[*man tamāme ruz kār mikardam*] - من تمام روز کار می کردم. - Kun bo‘yi ishlardim.

[*hafte-i se bār be ketābxāne miraftam*] - هفته ای سه بار به کتابخانه می رفتم. - Haftada uch marta kutubxonaga borardim.

[*vaqti to āmadi barādaram be golhā āb midād*] - وقتی تو آمدی، برادرم به گلها آب می داد. - Sen kelgan paytingda akam gullarni sug‘orardi.

Old qo‘shimchali (prefiksli) fe‘llar

الفعال پیشوندی

Yuqoridagi boblarda sodda fe‘llar va murakkab fe‘llar haqida so‘z yuriltilgan edi. Fors tilida sodda fe‘llar va murakkab fe‘llardan tashqari old qo‘shimchali (prefiksli) fe‘llar ham mavjud. Ular ikki qismdan iborat bo‘ladi, ya‘ni sodda fe‘l oldiga old qo‘shimcha qo‘yiladi. Shuning uchun bunday fe‘llarga old qo‘shimchali fe‘llar deyiladi. Masalan:

بر آمدن [*bar āmadan*]- chiqmoq, ko‘tarilmoq.

در آمدن [*dar āmadan*]- kirmoq

در آوردن [*dar āvardan*]- chiqarmoq, olmoq

Bunday hollarda ko‘pincha در [*dar*] va بر – [*bar*] old qo‘shimchalari ishtirok etadi.

Old qo‘shimchali fe‘llar ma‘lum bir zamonda tuslanayotganda fe‘l qismi tuslanadi, old qo‘shimcha o‘zgarishsiz qoladi. Masalan. مي –mi qo‘shimchasi, نه –na inkor yuklamasi fe‘l qismga qo‘shiladi;

Old qo‘shimchali fe‘llardan buyruq mayli yasalayotganda به – old qo‘shimchasi qo‘shilmaydi. Masalan; برگشتن fe‘lini ko‘raylik.

Hozirgi-kelasi zamonda:

I sh. برمي گر دم [bar migardam] – qaytaman

II sh. برمي گر دي [bar migardi] – qaytasan

III sh. برمي گر دد [bar migardad] – qaytadi

Hozirgi-kelasi zamon bo‘lishsiz shaklida:

برمي گر دم [bar namigardam] – qaytmayman

برمي گر دي [bar namigardi] – qaytmaysan

برمي گر دد [bar namigardad] – qaytmaydi

Buyruq mayli

بر گرد [bar gard] – qayt

بر گرديد [bar gardid] – qayting

بر نگر د [bar nagard] – qaytma

بر نگرديد [bar nagardid] – qaytmang

O‘tgan zamon davom fe‘li

I برمي گشتم [bar migaštam] – qaytardim

II برمي گشتي [bar migašti] – qaytarding

III برمي گشت [bar migašt] – qaytardi

Bo‘lishsiz shaklda

I برمي گشتم [bar namigaštam] – qaytmasdim

II برنمي گشتي [bar namigašti] – qaytmasding

III برنمي گشت [bar namigašt] – qaytmasdi

Old qo‘shimchali fe‘llar tuslanayotganda bo‘lishli shaklda urg‘u old qo‘shimchaga tushadi, inkor shaklda urg‘u inkor yuklamaga tushadi.

1-mashq. O‘qing, tarjima qiling.

وقتي دانشجو بودم، يك همخانه‌ي خيلي تنبل داشتم كه هيچ وقت كار نمي كرد، بيشتر وقتها در رختخواب دراز مي كشيد و روز نامه و مجله مي خواند، با به موسيقي گوش مي داد. وقت شام و ناهار هميشه پيش از همه سر ميز مي نشست، ولي هرگز نه اتاق خود را تميز مي كرد، نه آشپزي مي كرد و نه ظرف مي شست. ناچار من خودم، هم آشپزي مي كردم و هم اتاق را تميز مي كردم و هم ظرف را مي شستم و او هرگز به روي خود نمي آورد. روزهاي اول، من از تبلي او عصباني مي شدم، ولي هرگز گله اي نمي كردم. اين هم اتاق برادر بزرگ من بود.

2-mashq. Quyidagi fe‘llarni o‘tgan zamon davom fe‘lida tuslang.

فراگرفتن – برخاستن – گذاشتن.

3-mashq. Qavs ichida berilgan fe‘llarni o‘tgan zamon davom fe‘lining bo‘lishli yoki bo‘lishsiz shaklida yozing.

هر وقت از خانه (بيرون آمدن) من شما را (ديدن). كاشكي وقتان را (تلف كردن) و بيشتر (مطالعه كردن). اگر (مجبور كردن) تلويزيون (تماشا كردن). وقتي كه به خانه (برگشتن) پدرم با برادرم (شطرنج بازي كردن). من هر روز پهلوي او (نشستن) و با او به زبان فارسي (حرف زدن). اگر با هم (آشتي

کردن) همهي ما (خوشحال شدن). سالانه دانشجويان با استعداد را به ايران (فرستادن). او هر روز ساعت شش (از خواب بيدار شدن).

4-mashq. Nuqtalar o'rnini berilgan fe'llarning mosi bilan to'ldiring.

بردن - خوردن	هر	آنها صدای مرا.... هیچ کسی مقاله های او را.... هر
حاضر کردن	من	روز به اتاق آقای رئیس.... تا آمدن من چه.... من
شنیدن - نوشتن	را	همیشه برادر زاده ام را با خود.... او معمولاً ناهار را
خریدن	در این رستوران....	وقتی در مسکو بودم، ماهی دو بار
خواندن - رفتن	برایش نامه....	تا به حال مادرم صبحانه.... اگر پول
		داشتم این لباس را....

5-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

U o'z kiyimlarini mana shu magazindan sotib olardi. Biz darstdan so'ng doimo kutubxonaga borardik. O'qituvchi so'raganda men javob berardim. Biz har yili yozda mana shu bozorga kelardik. Idishlarni u yuvmasdi. O'tgan hafta har kuni soat 9 da uyga qaytardik. U hech narsa yemasdi, faqat qahva ichardi. Kechqurunlari Toshkent ko'chalarida sayr qilardik. Men kelgan vaqtimda u xat o'qirdi. Sen hech qachon o'z kitoblaringni menga bermagansan.

Ikkinchi va uchinchi mashg'ulot

Sifat. Sifat darajalari

Sifatlar ikki xil bo'ladi:

1. Asliy sifat.

2. Nisbiy sifat, ya'ni boshqa so'z turkumlaridan yasalgan sifat.

Sifat darajalari faqat asliy sifatlardan yasaladi.

Sifat darajalari uch xil bo'ladi:

a) oddiy daraja;

b) qiyosiy daraja;

c) orttirma daraja.

Oddiy darajadagi sifat hech qanday qo‘shimchaga ega bo‘lmaydi va predmetning yoki shaxsning belgisini ko‘rsatadi. Masalan:

بلند [boland] - baland, خوب[xub]- yaxshi, بد [bad]- yomon, زيبا [zibā]- chiroyli, بزرگ [bozorg] – katta.

Qiyosiy darajadagi sifat oddiy daraja sifatga تر – tar qo‘shimchasini qo‘shish bilan yasaladi va ikki yoki undan ortiq predmet yoki shaxslarni belgi va xususiyat jihatdan bir-biri bilan taqqoslaydi.

بزرگتر ← بزرگ [bozorgtar] – kattaroq

بدتر ← بد [badtar] - yomonroq

Orttirma daraja sifatlar oddiy daraja sifatlarga ترین – tarin qo‘shimchasini qo‘shish bilan yasaladi va bir necha predmet yoki shaxs orasidan eng kuchli sifat egasini ajratib ko‘rsatadi. O‘zbek tiliga “eng ...” deb tarjima qilinadi.

بزرگترین ← بزرگ [bozorgtarin] - eng katta

زیباترین ← زیبا [zibātarin] - eng chiroyli

Demak:

قشنگ ← قشنگتر ← قشنگترین

eng chiroyli chiroyliroq chiroyli.

Qiyosiy daraja va orttirma daraja sifatlarda urg‘u so‘zning oxirgi bo‘g‘iniga tushadi. “تر” tar va “ترین” tarin qo‘shimchalarini qo‘shib yozish ham mumkin, ajratib yozish ham mumkin.

جوانتر = جوان تر

کوچکترین = کوچک تر

Hamma oddiy daraja sifatlardan qiyosiy daraja va orttirma darajalari yasalavermaydi. Masalan, hozirgi fors tilida خوب “xub”- yaxshi sifati o‘rniga uning sinonimi به – beh dan qiyosiy va orttirma daraja yasaladi.

بہتر – *behtar* – yaxshiroq

بہترین – *behtarin* – eng yaxshi

Qiyosiy darajaning qo‘llanishi:

Qiyosiy daraja sifatlar gap tarkibida ikki xil maqsadda ishlatiladi.

1. Predmet yoki shaxslarni bir-biriga solishtirish uchun. Bunday holatda qiyosiy daraja sifat gapda ko‘pincha ot kesim, hol vazifasida keladi.

2. Ish-harakatning qay darajada bajarilishini ko‘rsatish uchun. Bunday holatda u gapda hol vazifasida keladi.

1. Predmet yoki shaxslarni bir-biriga taqqoslash uchun uch xil usul mavjud:

a) Ega + از + taqqoslanayotgan ob‘yekt + qiyosiy daraja sifat.

محمود + از + من + بزرگتر است = محمود از من بزرگتر است.

b) Ega + qiyosiy daraja sifat + از + taqqoslanayotgan ob‘yekt + است.

محمود + بزرگتر + از + من + است = محمود بزرگتر از من است.

c) Ega + qiyosiy daraja sifat + است + از + qiyoslanayotgan ob‘yekt.

محمود + بزرگتر + است + از + من = محمود بزرگتر است از من.

Demak:

محمود از من بزرگتر است = محمود بزرگتر از من است = محمود بزرگتر

است از من.

از [Ahmad az man bozorgtar ast] jumlasida احمد از من بزرگتر است.

من – *az man* birikmasidan oldin va keyin pauza – (tinish) qo‘yiladi.

Ish-harakatning holatini ham taqqoslash mumkin.

او زبان فارسي را بہتر از تو میدانند.

او بهتر از تو زبان فارسی را میداند.

Har ikkala jumlaning ma'nosi bir: "U fors tilini sendan yaxshiroq biladi."

2. Ish-harakatning qay tarzda bajarilishini ko'rsatish uchun qiyosiy daraja sifatlar mustaqil ishlatiladi.

[U *bištar be zabān-e englisi*] او بیشتر به زبان انگلیسی حرف میزند.
[*harf mizānad*] - U ko'proq ingliz tilida gaplashadi.

Eslatma: 1) *[biš-]* بیش "ko'p" oddiy daraja sifatining [bilan] birikmasi *[bišh az]* - ham qiyosiy daraja sifat bergan ma'noni beradi va "ko'proq" deb tarjima qilinadi. Ish-harakatni solishtirish-taqqoslash uchun ishlatiladi.

[*barādar-e bozorgam biš az man ketab mixānad*] برادر بزرگم بیش از من کتاب میخواند.
[*man ketab mixānad*] - Akam mendan ko'proq kitob o'qiydi.

Shu jumlani quyidagicha aytish ham mumkin:

برادر بزرگم بیشتر از من کتاب میخواند.

2. Predmet yoki shaxslarni bir-biriga taqqoslashda [az] old ko'makchisi o'miga ta [ta], که [ke] ko'makchilari ham ishlatilgan hollar uchrab turadi.

[*āmrikā bozorgtar ast tā Irān*] - آمریکا بزرگتر است تا ایران.
Amerika Erondan kattaroq.

6-mashq. O'qing va tarjima qiling.

پدر من از پدر تو جوان تر است. کوچه های این ده، تمیزتر از خیابانهای آن ده است. زمستان امسال، خیلی سرد تر و بدتر بود. در باغ ما درخت میوه زیادتیر است از باغ شما. هوای دیروز، بدتر از هوای پریروز بود. هر روز بیش از بیش زبان فارسی را دوست دارم. این آپارتمان بلندتر از آن آپارتمان است. کشور ما کوچکتر است از کشور ایران. پارسال میوه خیلی ارزان تر بود. من

پولدار تر از شما بودم، و لی حالا شما خیلی پولدار تر هستید. این فروشگاه در زمستان خیلی بیشتر از تابستان لباس می فروشد. زن شما خیلی بهتر از شما فارسی می فهمد و حرف میزند. اتاق من بزرگ است، ولی اتاق شما بزرگتر است. استادان آن دانشگاه خوبند، ولی استادان این دانشگاه بهترند. این گلها از گلهاي تو قشنگتر است. کیف شما سنگین است، ولی چمدان دوستان خیلی سنگین تر است.

7-mashq. Quyidagi jumalarda so'zlar tartibini o'zgartiring.

Masalan:

شهر تاشکند از شهر قران کوچکتر است - شهر تاشکند کوچکتر از شهر قران است - شهر تاشکند کوچکتر است از شهر قران.

پیراهن من از پیراهن شما گرانتر است. این دختر خانم، لاغرتر از شما است. در این ده، آب از آن ده لازم تر بود. خیابانهای شهر ما تمیز تر است از خیابانهای شهر شما. مگر زبان فارسی از زبان ازبکی آسانتر نیست؟ خواهر شما، فارسی را بهتر می فهمد تا عربی. این سیب، شیرین تر از آن سیب است. پدر من سالمتر است از مادرم.

8-mashq. Eshiting va takrorlang.

من کمتر از تو استراحت میکنم - من از تو کمتر استراحت میکنم. در ایران، میوه از افغانستان فراوان تر است - در ایران میوه فراوان تر از افغانستان است - در ایران میوه فراوان تر است از افغانستان. زبان ازبکی از زبان روسی آسان تر است - زبان ازبکی آسان تر است از زبان روسی - زبان ازبکی آسان تر از زبان روسی است. آنها دیرتر از ما آمدند و زودتر رفتند - آنها از ما دیرتر آمدند و زودتر رفتند. اکبر بیشتر از ناهید درس می خواند - اکبر از

ناهيد بيشتر درس مي خواند. من سالاد و ميوه بيشتر دوست دارم تا گوشت و نان. اين شهر خراب تر است تا آن ده- اين شهر خراب تر از آن ده است.

9-mashq. Nuqtalar o'rmini chap tomonda berilgan sifatlarning qiyosiy darajasidan mosini qo'yib, to'ldiring.

لذيذ - نو	خيابان نوايي... از خيابان امير تيمور است. امشب
بيش - بد	حالش... شد. ماهي... از مرغ است. اين... است يا آن؟
كوتاه - خوب	من كتاب... از شما دارم ولي كتابهاي شما... است.
دور - زود	بازار... از دانشگاه است. صبح هوا خوب بود ولي
زيبا - جالب	شب... شد. من امروز... از ديروز برخاستم. پالتوي من
گران	نو است، ولي پالتوي تو... است. اين كتاب... است از
	آن كتاب. اين مغازه گران است ولي اين سوپرماركتها از
	آن هم... هستند.

10-mashq. Quyidagi sifatlarning antonimlarini ayting.

آسان - شيرين - دير - نزديك - بلند.

زياد - پير - ارزان - لاغر - گشاد.

دراز - سفيد - خوشمزه - بزرگ - كثيف.

زيبا - قوي - بيش - نرم - سرد.

11-mashq. Quyida berilgan jummalardan aynan shu ma'noni beradigan gaplar tuzing. Buning uchun qiyosiy darajadagi sifatlarning antonimlaridan foydalanish mumkin.

من از تو جوانتر هستم = تو از من پير تري.

امشب حالش خيلي بهتر است. دانشگاه قران از دانشگاه تبريز بزرگتر است. خانه ي ما كوچكتر است از خانه ي دوستم. رضا بلندتر از محمود است.

راه اصفهان درازتر است از راه قم. زبان آلمانی خیلی سخت تر است از زبان فرانسوی. زمستان امسال خیلی سردتر است از زمستان پارسال. من کمتر از شما به زبان فارسی گفتگو نمی‌کنم. هوای سمرقند از هوای اینجا بدتر نیست. این کتاب 'جالب تر است از آن مجله'. پیراهن شوهرتان گران تر از پیراهن شماست.

12-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Sizning opangiz uning qizidan chiroyliroqdir. Eron O'zbekistondan kichikroq emas. U mendan yoshroq va fors tilini mendan yaxshiroq biladi. Toshkent Qozog'iston poytaxtidan kattaroq va chiroyliroqdir. U mendan ko'ra qahvani ko'proq ichadi. Siz o'z ona tilingizda mendan yomonroq gaplashar ekansiz. U sizdan iste'dodliroqdir. Meva va sabzavotlar go'shtdan arzonroq. Bugun havo yaxshiroq. Yozda meva sharbati choydan yaxshiroqdir.

To'rtinchi mashg'ulot

کارهای روز مَرّه

نام من فرخ است. پنج سال پیش از دانشگاه دولتی تاشکند فارغ شدم. در انستیتوی شیمی نباتات فرهنگستان علوم ازبکستان کار می‌کردم. دوست من نادر هم بامن کار می‌کرد. من هنوز اتومبیل نداشتم و رانندگی بلد نبودم. هر روز صبح از خانه تا ایستگاه اتوبوس پیاده می‌رفتم و آنجا سوار اتوبوس خط چهار می‌شدم و سرکار می‌رفتم. راه من زیاد دور نبود و غالباً بعد از نیم ساعت می‌رسیدم. در اتاق ما میز من رو بروی میز دوستم نادر بود. ما مسئله‌های مهم را از همدیگر می‌پرسیدیم و به همدیگر می‌گفتیم. عصرها باهم از انستیتو خارج می‌رفتم و اگر خسته نبودیم و هوا هم خوب بود، پیاده به خانه برمی‌گشتیم. منزل نادر کمی پایین تر از خانه‌ی ماست. گاهی هم که

حوصله نداشتیم، یا هوا خیلی سرد بود، یا اتوبوس شلوغ بود، یا هوا بارانی یا برفی بود، سوار تاکسی می شدیم. آن روز ها کرایه ی تاکسی گران نبود. هفته ای پنج روز کار می کردیم. کار ما سر ساعت هشت شروع می شد و درست ساعت چهار و نیم بعد از ظهر تمام می شد.

Leksik izoh

1. همدیگر [*hamdigar*]- olmoshi quyidagi shakllarda ishlatiladi:
به همدیگر گفتن [*be hamdigar goftan*]- bir-biriga aytmoq (gapirmoq).
از همدیگر پرسیدن [*az hamdigar porsidan*]- bir-biridan so'ramoq.
همدیگر نشستن [*pahlu-ye hamdigar nešastan*]- bir-birining yonida o'tirmoq, yoki هم نشستن [*pahlu-ye ham nešastan*]
همدیگر را دیدن [*hamdigar-rā didan*]- bir-birini ko'rmoq.
همدیگر [*hamdigar*]- olmoshiga یکدیگر [*yekdigar*]- olmoshi sinonim bo'la oladi.
با همدیگر صحبت کردن [*bā hamdigar sohbat kardan*] – bir-biri bilan suhbatlashmoq; با هم رفیق بودن [*bā ham rafīy budan*] – bir-biri bilan do'st bo'lmoq; همدیگر را شناختن [*hamdigarrā šenāxtan*] – bir-birini tanimoq.
2. Fors tilida soatni ifodalashda "roppa-rosa" so'zi درست [*dorosť*]- so'zi bilan beriladi.
soat roppa-rosa 8 dir. ساعت، درست هشت است.

13-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni o'tgan zamon davom fe'lida yoki aniq o'tgan zamon fe'lida yozing.

وقتي در آمريكا بودم، هفته اي سه بار تلفني با مادرم (حرف زدن) و احوالش را (پرسيدن). بدبختانه نه شماره تلفنشان را (دانستن) و نه خانه تان را (بلد بودن). سالها پيش وقتي خيالي جوان (بودن) هم درس (خواندن) و هم در يك شركت كوچك (كار كردن). دو سال پيش با دوشيزه اي (آشنا شدن) و خيالي زود (ازدواج كردن). پدرم هميشه روي همين صندلي (نشستن) و به اخبار راديو (گوش دادن). حرفهاي شمارا هيچ (فهميدن). متأسفانه در اين شهر، هيچ كسي را (شناختن) و كاملاً تنها (بودن). او ديشب ميهمان (داشتن) و ناچار در خانه (ماندن). در ماه گذشته، چند بار يكديگر را (ديدن) ولي باهم (حرف زدن). دو ماه پيش خانه شان را (فروختن) و يك آپارتمان راحت (اجاره كردن).

14-mashq. همدیگر yoki هم olmoshlarini ishlatib, gaplarni fors tiliga tarjima qiling.

Bir-biringizga savol bering. Siz hamisha bir-biringiz bilan forschga gaplashasizmi? Yonma-yon o'tirmang. Biz bir-birimiz bilan o'zaro o'rtoqmiz – siz ham o'rtoqmisiz? Ular har kuni ko'rishib turadilar. Biz bir-birimizni tanimaymiz. O'tgan hafta har kuni birgalikda kutubxonaga bordik.

15-mashq. Nuqtalar o'rmini to'ldiring.

گفتن-شنیدن	هنوز فارسي خوب... من... سينما منتظر استاد بودم...
سیگار کشیدن	شمارا... وقتي که تو به دانشگاه... من تو را دیدم.
دیدن-رسیدن	هنگام تنفس دانشجویان در راهرو... تو به او... ولي
یاد گرفتن - کي	او... براي ترجمه... لازم است... اين کتاب را چاپ
کتاب لغت - نزد	مي کنند.

16-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Besh yil oldin men student edim va universitetda o'qirdim. Biz har hafta stadionga borardik. U yerda birgalikda voleybol, futbol o'ynardik. Bir-birimiz bilan suhbatlashardik. Gohida kutubxonaga borardik. O'rtoqlarim bilan yonma-yon o'tirardik va gazeta, jurnallar o'qirdik. Birgalikda fors tilini o'rganardik. O'zbek tilidan fors tiliga, fors tilidan o'zbek tiliga tarjima qilardik. Bizga lug'at juda kerak bo'lardi. Har bir darsdan so'ng 10 minut dam olardik. Sinfimizda Farrux fors tilini hammadan yaxshiroq bilardi. U hatto o'qituvchi bilan ham forscha gaplashardi. Keyin soat 8 da uyga qaytardik. Bir oz dam olardik, so'ng uyquga ketardik.

Beshinchi mashg'ulot

گفتگو

- سلام
- سلام حالت چطوره؟
- بد نیستم تو چطوري؟
- من هم خوم متشکرم. کجا مي روي؟
- سر کار مي روم. کارم را عوض کردم.
- تا به حال کجا کار مي کردي؟
- من در انستيتوي شيمي نباتات فرهنگستان کار مي کردم، حالا در يك شرکت کوچک کار مي کنم.
- کار روزمرهات چه بود؟
- هر روز ساعت ۷ از خواب بيدار مي شدم و ساعت ۸ به انستيتو مي رفتم و درست ساعت ۴ و نيم کار ما تمام مي شد و به خانه بر مي گشتم.
- اين کار هرروزه ي من بود که قريب ۵ سال ادامه داشت.

- محل کارت از اینجا دور است؟ چطور سر کار می روی؟
- معمولاً با خودرو تا محل کارم ده دقیقه راه است، بیشتر نیست.
- خوب خودت چطوری؟ بچه هایت چطورند؟ انشاءالله که دخترت بزرگ شد؟
- خوبند. بلی دخترم به دبیرستان می رود و زبان فارسی یاد می گیرد.
- خیلی خوب است. زبان فارسی را کی می آموزد؟
- یک خانم ایرانی به او زبان فارسی می آموزد. دخترم زبان فارسی را دوست دارد و در آینده به دانشکده‌ی خاورشناسی خواهد رفت.
- الان کتابهای فارسی هم دارد؟
- بلی. دستور زبان فارسی خریدم. کتاب لغت فارسی به ازبکی هم برایش خریدم.

Leksik izoh

1. یاد گرفتن [yād gereftan] fe'llari sinonim bo'lib "o'rganmoq" degan ma'noni beradi.

[Man ham zabān-e fārsi ham inglisi miyāmuzam (yād migiram)] - Men ham fors tili, ham ingliz tilini o'rganyapman. Xuddi shu ma'noda خواندن [xāndan] fe'li ham ishlatilishi mumkin.

من، هم زبان فارسی هم انگلیسی می آموزم. یاد می گیرم. [Man ham zabān-e fārsi, ham inglisi mixānam (miyāmuzam, yād migiram)] - Men ham fors tilini, ham ingliz tilini o'rganyapman.

یاد دادن [yād dādan] fe'liga ham sinonim bo'la oladi. Ular "o'rgatmoq" ma'nosini beradilar. Agar "kingadir o'rgatmoq" ma'nosida kelsa به old qo'shimchasi ishlatiladi.

[pedaram be man xāndan-rā yād dād (āmuxt)] - Otam menga o'qishni o'rgatdi.

“Nimanidir o'rgatmoq” o'rganmoq ma'nosida kelsa – vositasiz to'ldiruvchini boshqaradi. استاد ما زبان فارسي ياد مي دهد.

Demak, آموختن fe'lining o'rganmoq, o'rgatmoq ma'nolari bor ekan.

“Qaerdadir o'qimoq” ma'nosida خواندن [dars xāndan] fe'li ishlatiladi. دوستم در دانشگاه درس ميخواند. [dustam dar dānešgāh dars mixānad] - Do'stim universitetda o'qiydi.

2. “Yurmoq” fe'li fors tilida راه رفتن [rāh raftan]dir.

[Dānešjuyān dar rāhrov-e dānešgāh rāh miravand] - Studentlar universitet yo'lagida yuribdilar. دانشجویان در راهروي دانشگاه راه مي روند.

17-mahsq. Gaplarni qavs ichida berilgan fe'llar bilan to'ldiring.

احمد آقا! شما چند تا زبان (بلد بودن). شما ماشاءالله فارسي خيلي خوب (حرف زدن). كجا به اين خويي فارسي (ياد گرفتن) من هر روز از دانشگاه به كتابخانه (رفتن). خودت تنها در آنجا (راه رفتن) و يا با دوستان (راه رفتن). كتابها را با دقت (خواندن) براي آنكه آنها براي من خيلي لازم (بودن). من هر روز خيلي دير (خوابيدن). دوستم پاي تلفن با كسي (حرف زدن) من فقط يك بار نصف شب به منزل (برگشتن) برادرزاده ي او در انستيتوي ماشين سازي (درس خواندن) و خواهر زاده اش هنوز (شوهر كردن). ما آماده هستيم با شما به تآتر (رفتن).

18-mashq. Nuqtalar o'rnini to'ldiring.

۱) ... آقا... اين... چند...؟ (كلاه، قيمت، بيشديد، است.)

۲) من... جفت... و... زیروش سه... دکمه... -نخر. (تا، چند، به- تا، برای، جوراب).

۳) من... ۸ از..... دانشگاه می - م. (ساعت، کتابخانه، معمولاً، به - رو-).

۴) ... شنبه و ... نه ... باز است ... کارخانه- ... می کنند. (یکشنبه، بانک، روزهای، نه - ها، کار).

۵) ... بعد ... درس ... می کردیم ... در راهرو (از، راه، رفتن، ما، استراحت).

۶) ... خانم، ... خیلی خوبی ... اول ... خورید ... بخريد، كيلو ... پنج ... است. (به، بعد، و، انگور، -ست، -ش، سوم).

۷) این ... خیلی ... دقت ... - کند و دانشیار ... او ... است. (با، کار، از، دانشجو، راضي، می-).

19-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Ko'p televizor ko'rmang, ko'z uchun yaxshi emas. Har kuni ochiq havoda yolg'iz sayr qilaman. Studentlar to'plandilar va Eron Islom Jumhuriyatining ko'rgazmasiga ketdilar. Shanba, yakshanbadan tashqari har kuni kutubxonaga borardim va dars tayyorlardim. Bizning guruhimiz qizlari ingliz tilini ham o'rganardilar. Hozir mendan boshqa hech kim yo'q. Ahmad fors tilini diqqat bilan o'rganyapti. Hodining jiyani dangasa emas, u har kuni onasiga ko'maklashadi, ukasiga ingliz tilini o'rgatadi. Uning akasi tibbiyot institutida o'qiydi. Odatda men universitetga undan avvalroq kelaman. Xonim, bu uzumni oling, bir kilosi 25 tuman.

20-mashq. Savollarga javob bering.

- چرا شما از این کتاب لغت استفاده می کنید؟
- معمولاً چه ساعتی از خواب بیدار می شوید؟

- هفته‌ي گذشته چه کارهاي مي کرديد؟
- آيا دختر عمويتان اينجا است؟
- دوستان احمد بعد از درس کجا مي روند؟
- وقتي که شما آمديد در خانه کي (چه کسي) بود؟
- شما زبان فارسي ياد مي دهيد و يا ياد مي گيريد؟
- خواهر زاده اش کجا درس مي خواند؟
- قيمت اين سيب هاي شيرين چند است؟
- امشب کجا مي رويد، به تآتر يا به ميهماني؟

OLTINCHI DARS

Birinchi – uchinchi mashg'ulot

Hozirgi-kelasi zamon shart-istak mayli (Aorist)

مضارع التزامي

Aoristning yasalishi

Hozirgi-kelasi zamon shart-istak mayli ingliz tilida “aorist” deb yuritiladi. Bu shakldagi fe'llarda bir necha xil ma'no jamlangan bo'ladi.

Aorist ma'lum bir ish-harakatning bajarilishiga oid:

xohish, istak, qodirlik, imkoniyat, zarurat, ehtimollik, gumon kabi ma'nolarini anglatadi.

Aorist hozirgi zamon fe'l negiziga به be old qo'shimchasini va oxiriga shaxs-son qo'shimchalarini qo'shish orqali yasaladi.

Shaxs-son qo'shimchalari + hozirgi zamon fe'l negizi + به

Birlik

I بخوانم [*bexānam*] - o'qiymi? o'qitaymi

II بخوانی [*bexāni*] - o'qisang, o'qigin

III بخواند [*bexānad*] - o'qisa, o'qisin

Ko'plik

I بخوانیم [*bexānim*] - o'qiylik, o'qisak

II بخوانید [*bexānid*] - o'qisangiz, o'qingiz

III بخوانند [*bexānand*] - o'qisalar, o'qisinlar

Aoristning bo'lishli shaklida ikkita urg'u bo'lib, asosiy urg'u به be-old qo'shimchasiga tushadi, ikkinchi zaifroq urg'u shaxs-son qo'shimchalariga tushadi.

Murakkab fe'llardan hozirgi-kelasi zamon shart-istak mayli yasalganda به *be-* old qo'shimchasi qo'shilishi ham, qo'shilmasligi ham mumkin.

کار بکنم [*kār bekonam*] = کار کنم [*kār konam*] – ishlasam, ishlay

کار بکنی [*kār bekonī*] = کار کنی [*kār konī*] – ishlasang, ishla

کار بکند [*kār bekonad*] = کار کند [*kār konad*] – ishlasa, ishlasin

Old qo'shimchali (prefiksli) fe'llardan aorist yasalganda به *-be* old qo'shimchasi tushib qoladi. Masalan; فرا گرفتن [*farā gereftan*] fe'lini olib ko'raylik. Uning hozirgi- zamon negizi فرا گیر [*farā gir*].

Birlik

فرا گیرم [*farā giram*] – qamrab olsam

فرا گیری [*farā giri*] – qamrab olsang

فرا گیرد [*farā girad*] – qamrab olsa

Ko'plik

فرا گیریم [*farā girim*] – qamrab olsak

فرا گیرید [*farā girid*] – qamrab olsangiz

فرا گیرند [*farā girand*] – qamrab olsalar

Aoristning bo'lishsiz shakli به *-be* old qo'shimchasini tushirib qoldirish va uning o'rniga نه *-na* inkor yuklamasini qo'yish orqali yasaladi.

	Birlik	Ko'plik
I	نخوانم [<i>naxā nam</i>] – o'qimasam	نخوانیم [<i>naxānim</i>] – o'qimasak
II	نخوانی [<i>naxāni</i>] – o'qimasang	نخوانید [<i>naxānid</i>] – o'qimasangiz
III	نخواند [<i>naxā nad</i>] – o'qimasa	نخوانند [<i>naxānand</i>] – o'qimasalar

Bu yerda ham asosiy urg'u **ه** – *na* inkor yuklamasiga tushadi, shaxs-son qo'shimchalariga esa kuchsizroq urg'u tushadi.

Eslatma: 1. بودن – [*budan*]- bo'lmoq, emoq fe'li aorist shaklida kelganda **ه** – *be* old qo'shimchasini olmaydi.

Birlik

I sh. باشم [*bāšam*] – bo'lsam

II sh. باشي [*bāšī*] – bo'lsang

III sh. باشد [*bāšad*] – bo'lsa

Ko'plik

باشيم [*bāšim*] – bo'lsak

باشيد [*bāšid*] – bo'lsangiz

باشند [*bāšand*] – bo'lsalar

2. Old qo'shimchali fe'llar va murakkab fe'llardan aoristning bo'lishsiz shakli yasalayotganda **ه** – *na* inkor yuklamasi fe'l qismga qo'shiladi.

کار نکیم [*kār nakonam*] - ishlamasam, فرا نگیرم [*farā nagiram*] – qamrab olmasam va h. k.

3. Hozirgi zamon negizi unli tovush bilan boshlanuvchi yoki tugovchi fe'lining aoristdagi imlo qoidasi xuddi hozirgi-kelasi zamon fe'li kabi bo'ladi.

Fe'ning aorist shakli quyidagi holatlarda ishlatiladi:

1. Orzu-istak bildirilgan sodda gaplarda,
2. Modal fe'l va modal so'zlardan so'ng.
3. Maqsad ergash gaplarda,
4. To'ldiruvchi ergash gaplarda.
5. Shart ergash gaplarda.

Aoristning sodda gaplarda ishlatilishi

Sodda gaplar tarkibidagi aorist quyidagi holatlarda ishlatiladi:

1. Harakatga undash, yumshatilgan buyruq ma'nolarida. Bu turdagi sodda gaplar ko'proq I shaxs ko'plik formada bo'ladi.

بنویسیم [benavisim]- (kelinglar) yozamiz, yozaylik(mi)

بگوئیم [beguyim]- (kelinglar) aytamiz, aytaylik (mi)

Shu yuqoridagi ma'noni ifodalash uchun fe'lning aorist shakli oldidan بیا [beyā]- kel, بیاید [beyāyid]- keling yuklamalari ishlatilishi mumkin.

بیا برویم [beyā beravim]- kel, ketdik; kel, ketaylik

بیاید برویم [beyāyid beravim]- kelinglar, ketamiz; qani, ketaylik

III shaxs birlikda بگذار [begozār, bogzār] - qo'y, qo'yaver yuklamalari kelishi mumkin.

بگذار بخواند [begozār bexānad]- qo'y, o'qisin; qo'yaver,

o'qiyversin. بگذار برود [begozār beravad]- qo'y, ketaqolsin; qo'yaver, ketaversin, mayli ketsin.

2. Xohishni, ikkilanishni bildirayotgan sodda so'roq gaplarda ishlatiladi.

بخوانم؟ [bexānam]- O'qiyimi?

او هم بیاید؟ [U ham beyāyad]- U ham kelsinmi?

اینجا باشیم؟ [injā bāšim]- Shu yerda bo'laylikmi?

1-mashq. Quyidagi fe'llarni hozirgi zamon shart-istak maylida tuslang.

برگشتن- فروختن - صحبت کردن

2-mashq. O'qing va tarjima qiling.

اجازه می دهید تا فردا از این کتاب لغت استفاده کنیم (بکنیم)؟ مجبور بودم چند ساعت بیشتر در کتابخانه بمانم و کار بکنم. پدر و مادرم دوست ندارند من در این خانه زندگی بکنم. من از خود پرسیدم امروز درس زبان فارسی را یاد بگیرم یا فردا؟ او به احمد گفت، این جمله‌ی مشکل را دو باره بنویسیم. پرویز به دوستان خود پیشنهاد کردم روز تعطیل برویم بازار و شب گردش بکنیم. مادرم گفت: بگذار دوستان هم بیایند. پدر به پسرش گفت: بیا پسرم شطرنج بازی کنیم. استاد از شاگردانش پرسید، این را دو باره تکرار کنم؟ مادر بزرگم گفتند: بگذار برود. مادرت صبح زود تورا بیدار نکرد و گفت: بگذار بخوابد! تابستان آینده به اروپا سفر کنیم. خواهرم دیروز گفت: بعد از ظهر پیش خاله مان بروم. دوستم گفت در قرائتخانه هملوی همدیگر بنشینیم و درس فردا را باهم یاد بگیریم. من تصمیم دارم، فارسی را خوب بیاموزم. او از دوستش پرسید: ناهار را کجا می خوری؟ من از مادرم پرسیدم دوست خود را به خانه‌ی ما دعوت کنم.

3-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni aoristning bo'lishli yoki bo'lishsiz shakliga qo'yib, gaplarni ko'chiring.

لازم نیست که پیش من (آمدن). او امکان دارد لباس های خوب (خریدن). تو مجبور نبودی آن کار را (کردن). خواهرم گفت: بگذار برادرم روی میز را (پاک کردن). بیا این قصه را باهم (خواندن). من فکر نمی کنم بدون کمک شما از این کتاب (استفاده کردن). دوستانم از من پرسیدند: این جمله را (خواندن) و یا (نوشتن). آیا این مجله را به شما (دادن). خواهر کوچکم به زبان فارسی پرسید: در را (باز کردن). مادرم گفت: بگذار صبحانه را

خواهرت (آمده کردن). استاد از دانشجو پرسید: این جمله را روی تخته (نوشتن).

4-mashq. Nuqtalar o'rnini chap qatorda berilgan fe'llarning aorist formasining bo'lishli yoki bo'lishsiz shaklida to'ldiring.

مادرم پرسید: چه چیزهایی... استاد به دانشجو	ماندن- بودن،
فرمود که او اینجا زیاد... تو در خانه... تا	آمدن- خریدن
من... ما امکان نداریم این پالتو را بگذار	کار کردن
احمد این داستان را... من فکر کردم بگذار پدرم	پختن- خواندن
امروز... بلکه فردا... بیا امروز... فردا... هوا	استراحت کردن
بد است. مجبورم... ممکن است پدر زخم امشب از	رفتن- برگشتن
سفر....	

5-mashq. Eshiting va takrorlang.

بیا گردش برویم. امروز به پارک برویم، بتأثر برویم. کتاب این نویسنده را بخوانیم. بگذار دانشجو این جمله را چند بار تکرار کند. بگذار او هم از این سبب شرین بخرد. بیا برای مادرمان این کتاب روسی را بخویم. بیا با هم صبحانه حاضر کنیم و بعد بخوریم. تو هم می خواهی قهوه بخوری؟ پنجره را باز کنیم؟ روی میزرا پاک کنیم؟ ناهار را من حاضر کنیم یا خواهرم؟ فردا چه ساعتی از خواب بیدار شویم؟ این حکایت را دو باره بخوانیم؟ اسم او را به شما بگویم؟ امروز بعد از ظهر، بازار برویم یا مغازه؟ این روزنامه را به شما بدهم یا به دانشیار؟

6-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Sizing bu yerda qolishingiz yaxshi emas. Mening bu xonada yashashimni onam yoqtirmaydilar. Dam olish kuni bozorga boraylik

va kechqurun aylanishga chiqaylik. Opam dedi: “Tushdan so‘ng xolaning oldiga boramiz”. Men fors tilini yaxshi o‘rganishga qaror qilganman. Parvin onasidan so‘radi: “Do‘stimni uyga taklif qilaymi?” Bu jumlani biz ham yozaylikmi? Otam aytdilar: “Qo‘yaver ketaversin, albatta, ertaga keladi”. Ota o‘g‘liga dedi: “Kel bolam, birga ishlaymiz”. Sizga nima sotib olay, gazetami yoki jurnal. Mening oldimga kelishingiz lozim emas. Uning yaxshi palto sotib olishga imkoni bor.

To‘rtinchi mashg‘ulot

Otlarning ko‘plik shakli

Fors tilida ان –*ān* va ها –*hā* ko‘plik yasovchi qo‘shimchalardan tashqari arabcha ko‘plik qo‘shimchalari ham ishlatiladi. Arab ko‘plik qo‘shimchalari asosan fors tilida ishlatiluvchi arabcha so‘zlar tarkibida uchraydi:

1. ين –*in*. Shaxs nomini bildiruvchi arabcha so‘zlarga qo‘shiladi. معلم [moallem]- muallim, معلمين [moallemīn]- muallimlar. مالك [mālek]- mulkdor, مالكين [mālekin]- mulkdorlar. حاضر [hāzer]- ishtirok etuvchi- حاضرین [hāzerīn]- yig‘ilganlar.

2. ون –(*y*)un, “*r*” unlisi bilan tugagan shaxs nomini bildiruvchi arabcha so‘zlardan ko‘plik yasaydi. انقلابي [enqelābī]-inqilobchi, انقلابيون [enqelābiyūn]-inqilobchilar; روحاني [ruhānī]- ruhoniy, روحانيون [ruhāniyūn]- ruhoniylar.

3. ات –*āt*. Yuqoridagi ko‘plik qo‘shimchalariga nisbatan ancha sermahsul bo‘lib arab so‘zlaridan ko‘plik yasaydi: تعليم [ta‘lim]- ta‘lim, تعليمات [ta‘limāt]- ta‘limlar, اطلاع [ettelā]- xabar, اطلاعات [ettelā‘āt]- xabarlar.

Ayrim forsiy soʻzlarning koʻplik shakli shu qoʻshimcha yordamida yasaladi.

باغ [bāy]- bogʻ باغات [bāyāt]- bogʻlar

ده [deh]- qishloq دهات [dehāt] - qishloqlar

Arab tilida ات – “āt” koʻplik qoʻshimchasi yordamida muannasga oid oxiri e-e yoki ت – “at” bilan tugovchi soʻzlardan koʻplik yasalayotganda soʻz oxiridagi e-e yoki ت – “at” tushib qoladi.

مجلة [majalle]- jurnal, مجلات [majallāt] - jurnallar

اداره [edāre]- idora, ادارات [edārāt] - idoralar

حكايت [hekāyat]- hikoya, حكايات [hekāyāt] - hikoyalar

4. جات – “jāt”. Bu suffiks fors tilida hosil boʻlgan ات – “āt” suffiksining boshqa bir fonetik koʻrinishidir. Bu qoʻshimcha yordamida e –e tovushi bilan tugovchi forsiy soʻzlardan koʻplik forma yasaladi:

کارخانه [kārḫāne]- korxonona, کارخانجات [kārḫānejāt]- korxonalar

میوه [mive]- meva, میوهات [mivejāt]- mevalar

Arab koʻplik qoʻshimchalari yordamida yasalgan otlarning koʻplik formasi lugʻatlarda uning birlilik shakli bilan bir qatorda beriladi va ular yodlash yoʻli bilan oʻzlashtiriladi.

Eslatma: Arab koʻplik qoʻshimchalari ين – “in”, ون – “(y)un”, ات – “āt”, جات – “jāt” lar yordamida yasalgan otlardan fors koʻplik qoʻshimchalari ها – “hā” va ان – “ān” orqali ham koʻplik yasash mumkin:

حكايت [hekāyat] = حكايات [hekāyāt] = حكايتها [hekāyathā]

میوه [mive] = میوهات [mivejāt] = میوهها [mivehā]

[ruhānihā] روحاني ها = [ruhāniyun] روحانيون = [ruhāni] روحاني.

7-mashq. O'qing va tarjima qiling.

استاد پیشنهادات خود را پیش دانشجویان گفت و آنها راضی شدند. دهقانان در دهات زندگی می کنند. این مجلات جالب را برای دختر کوچکم خریدم. حاضرین داستان های این نویسنده را خواندند. از حیوانات اهلی کدام حیوانات را می شناسید؟ این کلمات مشکل را دو باره خواندیم، ولی نفهمیدیم. معلمین این دبیرستان، گاهی به دانشکده ی ما می آیند. استاد به دانشجویان توضیح داد، ولی توضیحات او نافهمیدنی بود. این مردان کجا زندگی می کنند؟ این مردان در دهات زندگی می کنند. آیا تو داستان های این نویسنده را خواندی؟ بلی من هم داستان های این نویسنده را خواندم. بفرمائید جملات خود را تکرار کنید!

8-mashq. Quyidagi otlardan ko'plik shakl yasang.

توضیح - ساعت - جمله - پیشنهاد - کارخانه - مقاله - حکایت - منتقد - متخصص - شاعر - اعتصابی - درجه.

9-mashq. Qavs ichida berilgan otlarni ko'plik shaklga qo'yib. gaplarni ko'chiring.

(روحانی) این کشور به آمریکا سفر کردند. از (حیوان) وحشی کدام (حیوان) را می شناسید؟ پدرم در (کارخانه) تاشکند کار می کرد. (مقاله) این کارمند علمی خیلی جالب بود. (منتقد) (داستان) این نویسنده ی جوان را مورد انتقاد قرار دادند. (اعتصابی) این جبهه، خیلی خشمگین بودند. (حاضر) برای او کف زدند. (استاد) برای کار آموزی به شهر دیگر رفتند.

10-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Ish tashlovchilar shu shahar zavodlarining ishchilaridir. Men o'z maktab o'qituvchilarimni sevardim. Ishchilar shaharlarda ishlaydilar, dehqonlar qishloqlarda. Studentlar bu qiyin jumalarni bir necha bor takrorladilar, so'ng yozdilar. Bu maqolalarni, albatta, o'qing. Sizning hikoyalaringiz juda qiziqarli. Tovuq - uy parrandalaridan, mushuk esa uy hayvonlaridan biridir. Yig'ilganlar o'zaro suhbatlashdilar, shaxmat o'ynadilar, so'ng uylariga ketdilar. O'zbekiston mutaxassisleri ham bu sohada orqada qolmaydilar.

Beshinchi mashg'ulot

در کلاس

درس زبان انگلیسی تمام شد و آنگاه روز دانشجویان حروف صدا دار و بی صدای انگلیسی را یاد گرفتند و باهم صحبت می کردند. در این هنگام زنگ زدند و دانشجویان به کلاس رفتند. درس زبان فارسی بود. یکی از دانشجویان از استاد زبان فارسی پرسید: موضوع درس امروز چیست؟ استاد گفت: من به شما گفته بودم که پیرامون شناختن کلمات عربی در زبان فارسی سخن می گویم. اول بفرمائید تخته را پاک کنید. من تخته سیاه را پاک کردم. بعد استاد توضیحات خود را شروع کرد.

شما خوب به یاد داشته باشید که کلمات دارای حروف "ث"، "ح"، "ص"، "ض"، "ط"، "ظ"، "ع"، "غ" معمولاً کلمات غیر فارسی هستند. علاوه بر این به خاطر بسپارید که حرکات کلمه های عربی در تصریفات دگرگونی می پذیرند. در کلمه ی «کتاب» که حرکت زیر (-) دارد، همان حرف در کلمه ی «کتبه» حرکت زیر (-) دارد و در کلمه ی «کُتِب» که شکل جمع «کتاب» است، حرکت پیش (-) به خود می گیرد. استاد تمام این کلمات را روی تخته نوشت و ما هم در دفترمان نوشتیم. وی چند جمله ی دیگر هم گفت

و ما آن را هم نوشتیم. استاد گفت: این جمله های عربی و فارسی را خوب یاد بگیرد. در این وقت، زنگ تفریح را زدند. هنگام تفریح من با دوستم در باره ی گردش فردا صحبت کردیم. دوستم مرا دعوت کرد: بیا فردا با هم به گردش برویم. من پرسیدم: کجا برویم؟ دوستم جواب داد: برای گردش به پارک برویم. من دعوت او را پذیرفتم.

Leksik izoh

1. گردش [*gardeş*] – sayr so‘zi turli fe‘llar bilan kelib murakkab fe‘l hosil qiladi.

a) گردش کردن [*gardeş kardan*] – sayr qilmoq (kim bilan?, qayerda?, qachon?) savollariga javob bera oladi.

[*man bā dustam gardeş kardam*]- Men do‘stim bilan sayr qildim.

[*man dar pārk gardeş kardam*]- Men parkda sayr qildim.

[*man diruz gardeş kardam*] – Men kecha sayr qildim.

b) گردش رفتن [*gardeş raftan*] yoki به گردش رفتن [*be gardeş raftan*]- sayr qilishga bormoq. Umuman, sayr qilishga borganlik haqida ma‘lumot berilganda ishlatiladi, ya‘ni qayerga borganligini aytish zarur bo‘lmagan hollarda ishlatiladi.

[*diruz mā be gardeş raftim*]- Biz kecha sayr qilishga (aylanishga) bordik.

c) گردش رفتن [*barāye gardeş raftan*]- sayr qilish uchun biror yerga bormoq. Bu fe‘l birikmasi ishlatilganda jumlada, albatta, o‘rin holi ishtirok etadi.

[mā fardā barāye] ما فردا براي گردش به پارک «ديسني لند» مي روم.
gardeş be pâr-k-e "Disney lend" miravim- Biz sayr qilish uchun
 ertaga "Disney Lend" parkiga boramiz.

11-mashq. Nuqtalar o'rmini to'ldiring; fe'llarni tegishli zamonga qo'ying.

استاد... را... نخته... و گفت... نخته پاك كن... و نخته سپاه را...
 (پاي، خواستن، شاگرد... بفرمائيد، را، بر داشتن، پاك كردن).
 مادرم... چاي... يا قهوه؟ (ريختن، فرمودن).
 ... دانشجو... نخته با... مي نويسد، دانشجويان... در دفتر... قلم...
 (ديگر، با، يك، روي، گج، با، نوشن).
 ... شما... او...؟ (دعوت، چرا، را... پذيرفتن).
 ... است، حرف... درست... (شما، بودن، ممكن).
 ... اين يك خورده... را... باش، هفته ي آينده... شش... تو... - دهم.
 (مي - را، فعلاً پول، دانستن بقيه - به).
 پلر و مادرم قهميزند كه... كهني... را... (مبلمان - خود را فروختن).

12-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni kerakli zamonga qo'yib, gaplarni ko'chiring.

من خيلي نامه (نوشتن) ولي حالا به برادرم نامه (نوشتن). در خانه، هميشه
 فارسي (حرف زدن) و گرنه از (ياد رفتن). الان مشغول كار (هستن)، لطفاً بعداً
 تلفن (كردن). دوستم مرا به خانه ي خود (دعوت كردن) و من دعوت او را
 (پذيرفتن). استاد گفت: بگذار دانشجوي ديگر اين اشتباه را (اصلاح كردن).
 سال گذشته ما هر هفته براي گردش به پارک «بابر» (رفتن). احمد پرسيد: الان
 ناهيد پاي نخته (رفتن)؟ مادرم (پيشنهاد كردن) بعد از ظهر باهم (گردش رفتن).

من پرسیدم: این مجلات را هم (خواندن). صبح زود (بلند شدن) و چند دقیقه (ورزش کردن).

13-mashq. Tagiga chizilgan so‘zlarga savol bering.

استاد دیروز مرا پای تخته نخواست. دوستم فردا با مادرش به خانه ی ما می آید. برادرم دفتر خود را به من نداد. در کلاس ما فرخ خوب فارسی حرف می زند. ما میهن خود از بکستان را دوست داریم. آیا شما هم فردا به بازار می روید؟ در کلاس شما ۹ نفر دانشجوست. من هر روز ساعت ۷ از خواب بیدار می شوم.

14-mashq Fors tiliga tarjima qiling.

Ingliz tili darsi tugadi va o‘sha kuni studentlar dars haqida o‘zaro suhbatlashdilar. Shu payt qo‘ng‘iroq chalindi va studentlar sinfga kirdilar. Fors tili darsida o‘qituvchi so‘radi: “Darsda kim yo‘q?” Navbatchi javob berdi: “Hamma shu yerda”. So‘ng o‘qituvchi darsni boshladi. Keyin Ahmad taxtani artidi. O‘qituvchi bir forscha jumlani taxtaga yozishimni mendan so‘radi. Men jumlani taxtaga yozdim, lekin 1 ta xato qildim. Studentlar so‘radilar: “Biz ham yozaylikmi?” O‘qituvchi javob berdi: “Avval xatoni tuzating va so‘ng yozing”. Men so‘radim: “Bu jumlani qayta yozaymi?” U javob berdi: “Ha, qayta yozing”. Biz bir nechta jummalarni taxtaga yozdik. Dars tugadi. Darsdan so‘ng do‘stim bilan sayr qilish uchun “Disney Lend” parkiga bordik. U yerda soat 4 gacha aylandik, so‘ng uyga qaytdik.

YETTINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

Shart – istak maylining modal soʻzlar va modal fe'llardan soʻng ishlatilishi.

Modal fe'llar deb gapning tarkibida ishlatilganda o'z mustaqil ma'nosini yo'qotib, asosiy ish-harakatni ifodalovchi fe'lga nisbatan qo'shimcha ma'no anglatuvchi fe'llarga aytiladi.

Modal fe'llar va modal soʻzlar ishlatilgan gapning kesimi hozirgi-kelasi zamon shart-istak mayli (aorist)da bo'lishi shart. Ya'ni modal fe'l (soʻz) + aorist shaklida ishlatiladi.

Aoristning o'zida ma'nolar turli tuman bo'ladi (xohish, istak, shart, majburiyat, gumon va boshqa.) Modal fe'l yoki modal soʻz ana shu ma'nolardan qay biri ishlatilayotganligini ko'rsatadi.

Fors tilida quyidagi modal fe'llar mavjud:

1. خواستن [xāstan] (hozir. zam. neg. خواه) – xohlamoq, istamoq.
2. توانستن [tavānestan] (hozir. zam. neg. توان) – qodir bo'lmoq.
3. بایستن [bāyestan] (hozir. zam. neg. باید) – kerak bo'lmoq, zarurat, keraklilik ma'nolarini anglatadi.

Bu modal fe'llar ma'lum bir fe'lning aorist shakli bilan birga ishlatilib, tegishli ma'nolarni ifodalaydi.

Modal soʻzlar:

1. شاید [shāyad] – ehtimollik ma'nosini ifodalaydi.
2. ممکن است [momken ast] (ممکن نیست) – imkoniyat ma'nosini ifodalaydi.
3. احتمال می رود [ehtemāl miravad] احتمال نمی رود [ehtemāl namiravad] – gumon ma'nosini ifodalaydi.

خواستن [xāstan] modal fe'lini ishlatganda, u hozirgi-kelasi zamon fe'li shaklida yoziladi va ish-harakatni bildiruvchi yetakchi fe'l aorist shaklida turadi. Modal fe'l bilan aoristda turgan fe'l shaxs va sonda o'zaro moslashadi.

Bu [mixāham in ketābrā bexānam] mi xoham in ketāb ra bixwān. - Bu kitobni o'qimoqchiman.

[tavānestan] modal fe'li ishlatilganda u ham hozirgi-kelasi zamon fe'li shaklida bo'ladi. Asosiy fe'l aorist shaklida turadi.

Bu [mitavānam in ketāb-rā bexānam] mi towān in ketāb ra bixwān. - Bu kitobni o'qiy olaman (o'qishga qodirman).

[bāyestan] fe'li gap tarkibida kelganda tuslanmaydi, ya'ni hech qanday shaxs-sonni ko'rsatmaydi. Uning [bāyad] shakli barcha shaxs va sonda turgan aorist bilan moslashaveradi.

Bu [bāyad in ketāb-rā bexānam] mi bāyad in ketāb ra bixwān. - Bu kitobni o'qishim kerak.

Mil dāshān (h. z. neg. کن), xohlamoq [xāheš kardan] xohāsh kardan [meyl dāshān] (h.z. دار) fe'li ham modal fe'llar sirasiga kirib, xohlamoq, istamoq ma'nolarini beradi. Bu fe'l ishlatilgan gapning kesimi ham aoristda turadi.

Bu [meyl dāram in ketāb-rā bexānam] mi dāram in ketāb ra bixwān. - Bu kitobni o'qimoqchiman (o'qish istagim bor).

Bunday jumalarning tuzilishi quyidagicha bo'ladi:

1. Modal fe'l egadan so'ng turadi, aorist shaklidagi yetakchi fe'l gapning oxirida keladi. Gapning ikkinchi darajali bo'laklari ikki fe'l oralig'iga joylashadi:

[to mixāhi bā dustāne xod barāye gardeš be pārk beravi] to mi xohāhi bā dustāne xod barāye gardeš be pārk beravi - Sen o'z do'stlaring bilan sayr qilish uchun parkka bormoqchimisan?

2. Modal fe'l va aorist shaklidagi yetakchi fe'l yonma-yon holatda gapning oxirida turishi mumkin.

[tamām-e afrād-e xānevāde-ye mā mixāhand esterāhat konand] tamām-e afrād-e xānevāde-ye mā mixāhand esterāhat konand - Oilamizning hamma a'zolari dam olmoqchilar.

Modal fe'l va aorist juftligidagi bo'lishsiz ma'no *نه -na* inkor yuklamasini modal fe'lga qo'shish orqali yasaladi.

من نمی خواهم بنویسم

من نمی توانم بنویسم

من نباید بنویسم

To'ldiruvchi ergash gap

Umuman, to'ldiruvchi sodda gap tarkibida ishtirok etsa, kesimni to'ldiradi, ya'ni o'sha ish-harakatning nimaga yo'naltirilganligini, nima vositasida bajarilganligini yoki bajarilishini bildiradi.

Xuddi shuningdek, to'ldiruvchi ergash gap ham bosh gapdagi kesimni shunday usulda to'ldiradi.

To'ldiruvchi ergash gap umumiy kimni? nimani? kim? nima? so'roqlariga javob bo'ladi. Fors tilida oldin bosh gap keyin to'ldiruvchi ergash gap keladi va ular faqat *که -ke* bog'lovchisi orqali bog'lanadi.

من می دانم که شما به زبان فارسی خوب حرف می زنید.

شما به زبان فارسی خوب حرف, bosh gap, [*man midānam*]- من می دانم.

.to'ldiruvchi ergash gap, [*šomā be zabāne fārsi xub harf mizaniđ*]- می زنید.

Tarjimasi:

1. Men bilamanki, siz fors tilida yaxshi gaplashasiz.

2. Men sizning fors tilida yaxshi gaplashishingizni bilaman.

Agar bosh gapning kesimi modal fe'llarning biri bilan ifodalangan bo'lsa, to'ldiruvchi ergash gapning kesimi aoristda turadi.

[*to mixāhi ke mādarat*] تو می خواهی که مادرت پیش استاد تو برود.
[*piš-e ostād-e to beravad*]- Sen onang o'qituvching oldiga borishlarini xohlaysan.

man az u xāheš [man az u xāheš kardam ke sāat-e haft-e šab beyāyad]-Undan soat yettida kelishini so'radim.

To'ldiruvchi ergash gap talaffuz qilinayotganda bosh gapdan pauza – to'xtalish orqali ajratiladi. Bosh gap balandroq ohangda o'qiladi.

1-mashq. O'qing, tarjima qiling.

دلم مي خواهد بنشينم و چند دقيقه استراحت بکنم. تابستان آینده مي خواهيم به اروپا سفر کنيم. در کتابخانه نمي توانيد با سرو صدا بخوانيد. امروز ممکن است برف بياید و هوا طوفاني شود. در اتوبوس هاي شهري نمي توانيد سيگار بکشيد. فردا اگر وقت داريد به خانه ي ما بياييد و به ما کمک کنيد. دلم مي خواهد امشب در رستوران شام بخورم، ولي پول کافي ندارم. مجبور بودم چند ساعت بيشتر در کتابخانه بمانم و کار بکنم. اجازه مي دهيد ما فردا شب از اين اتاق استفاده کنيم. در اين کشور، مردم مجبور هستند ماليات بدهند. در نظر داريم که سال آینده اين خانه را بفروشيم و به شهر ديگر برويم. بدبختانه امشب نمي توانيم يکديگرا ببينيم. لازم نيست که شام منتظر ما باشند (بماند).

2-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni tegishli zamonga qo'yib, gaplarni ko'chiring.

ما ميخواهيم (رفتن) حقوق اين ماهمان را (گرفتن). دوستان ما نمي توانند سوار اتوبوس (شدن) و مجبورند تاكسي (گرفتن). لطفاً به من ياد بدهيد چطور مي توانم از اين ماشين (استفاده کردن). اين كتاب را به شما مي دهم که شما هم داستان هاي اين نويسنده را (خواندن). بعد از درس، دانشجويان به کتابخانه رفتند براي آنکه كتاب لغت (گرفتن). دوستم به خاله ي ما آمد تا پدر و مادرم

را (دیدن). از شهر تاشکند می‌توانید به همه جای دنیا (تلفن کردن). برادرم می‌خواهد امشب با نامزد خود در میهمانی (رقصیدن).

3-mashq. Berilgan gaplarning tartibini o'zgartiring. (Modal fe'lga nisbatan to'ldiruvchi, holning o'rmini almashtiring)

پدرم می‌خواهد امروز به دوست خود تلفن کند. ما می‌خواهیم روز جشن به میدان استقلال برویم. شما میل ندارید قوم و خویشان را دعوت بکنید؟ او نمی‌خواهد این کتاب را بخواند. میل داری امشب به تئاتر بروی؟ خواهش می‌کنم این کتاب لغت را به استاد ندهید. شما با قلم می‌خواهید بنویسید و یا با مداد؟ هر روز او مدرسه نمی‌رود. دوستم می‌تواند برای من آن کتاب جالب را پیدا کند.

4-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Bu kitobni sizga bera olmayman, chunki o'zim avval o'qimoqchiman. Siz ertaga biznikiga kela olasizmi? U har kuni ro'znoma o'qishni xohlaydi. Biz O'zbekiston tarixini o'rganishni xohlaymiz. U kelgusi yil yozda Eronning poytaxti Tehronga safar qilmoqchi.

Bu yil Yevropaga safar qilmang, xarajati juda qimmat. Hodining onasi o'z nevaralariga tufli sovg'a qilmoqchi. Men bu ishni o'z vaqtida qila olmayman. Uning ertaga biznikiga kelishga imkoni yo'q. Men mehmondorchilikka qora libosda bormoqchiman.

Ikkinchi mashg'ulot

Maqsad ergash gap

Maqsad ergash gap bosh gapdagi kesim ifodalayotgan ish-harakatning maqsadini, nima uchun bajarilayotganini izohlab beradi.

Maqsad ergash gap bosh gapga که [ke], تا [tā], برای اینکه [barāye inke], bog'lovchilari bilan bog'lanadi.

Bosh gapning kesimi har xil zamon shakllarida bo'lishi mumkin. Maqsad ergash gapning kesimi doimo orist shaklida turadi.

Fors tilida, asosan, avval bosh gap, keyin bog'lovchi, so'ngra maqsad ergash gap joylashadi.

من به برادرم تلفن کردم که زودتر بیاید. [man be barādaram telefon kardam ke zudtar beyāyad] - Men akamga tezroq kelsin deb qong'iroq qildim.

من به برادرم تلفن کردم تا زودتر بیاید.

من به برادرم تلفن کردم برای اینکه زودتر بیاید.

من به برادرم تلفن کردم برای آنکه زودتر بیاید.

Bog'lovchilardan bog'lovchi [barāye inke]، bog'lovchi [barāye ānke] ba'zan gapning boshida kelishi mumkin. Bunda u o'zi bilan birga maqsad ergash gapni oldinga olib chiqadi.

برای اینکه (برای آنکه) زودتر بیاید، من به برادرم تلفن کردم.

Bog'lovchilar bir-birining o'rniga ishlatilishi mumkin.

Bosh gap bilan maqsad ergash gapning egasi bir shaxsda ifodalangan bo'lsa (ya'ni ikki gapning sub'yekti o'zaro mos bo'lsa), bog'lovchi ishlatilmasligi ham mumkin. Bunday hollarda maqsad ergash gap bosh gapdan keyin keladi. Masalan:

Men yangi kitob o'qish uchun kutubxonaga bordim.

من به کتابخانه رفتم که کتاب تازه بخوانم

من به کتابخانه رفتم تا کتاب تازه بخوانم

من به کتابخانه رفتم کتاب تازه بخوانم

5-mashq. Nuqtalar o'rniga maqsad ergash gapning bog'lovchilaridan birini qo'yib, gaplarni ko'chiring.

همکلاسان ما در حیاط دانشگاه جمع شدند... پیش حسن بروند. آنها زیاد

درس می خوانند... زبان عربی را بهتر بدانند.... بچه ام در هوای آزاد بخوابد،

من پنجره‌ی اتاق را باز کردم. من این سینی را به شما می‌دهم... از آن استفاده کنید. استاد کتاب لغت خود را به ما داد... این جملات فارسی را به ازبکی ترجمه کنیم.... سرما بخورید، چای با لیمو بخورید.

6-mashq. Savollarga bo'lishli yoki bo'lishsiz shaklda javob bering.

آیا شما میل دارید با من به کشور ایران سفر کنید؟
مگر تو نمی خواهی پسرت سالم و قوی باشد؟
او می تواند این خانه را برای یک شب به ما بدهد؟
آیا شما میل ندارید که استادان از شما راضی باشند؟
آنها می توانند این کار را امروز انجام بدهند؟
تو آمدی که خواهرم را ببینی؟
مگر ما میل نداریم در خیابان های شهر قشنگ مان گردش کنیم؟
آیا شما می توانید بگویید کدام زبان شیرین تر است؟ فارسی یا عربی؟
دخترت می خواهد کجا درس بخواند؟
چرا تو نمی خواهی در این خانه زندگی کنی؟

7-mashq. Maqsad va to'ldiruvchi ergash gaplar bo'yicha bir nechta misollar tuzing va ularni solishtiring.

8-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Men bu kitobni sizga bermoqchiman. Sen ertaga bizning uyga kela olasan. U har kuni gazeta o'qishni xohlaydi. Biz bugun darsdan so'ng shaxmat o'ynamoqchimiz. Siz bu jumlanı qaytadan yozmoqchisiz. Ular Eron tarixini o'rganmoqchilar.

Men bu kitobni sizga bera olaman. Sen ertaga bizning uyga kelmoqchisan. U har kuni yangi gazetalarnı o'qiy oladi. Biz bugun darsdan so'ng shaxmat o'ynay olamiz. Siz bu qiyin jumlanı qayta yoza olasizmi? Ular Eron tarixini o'rgana oladilar.

Sen bu kitobni o'qib tarjima qilishimni xohlaysan. U ertaga biznikiga kelishni xohlaydi. Ertangi darslarni bugun qilishimizni xohlaydi. Ular darsning tezroq tamom bo'lishini istaydilar. U birga ketishimizni istamayapti.

Bu yerga sizni ko'rish uchun keldim. Studentlar bir oz dam olish uchun yo'lakka chiqdilar. Shamollab qolmaslik uchun ko'proq limonli choy iching. Mustaqillik maydonida sayr qilish uchun shahar markaziga bordim. U ingliz tilini yaxshiroq o'rganay deb, ko'proq dars qiladi.

Uchinchi mashg'ulot

Son (عدد)

O'ndan yigirmagacha bo'lgan sonlar

- يازده [yāzdah]- ۱۱- o'n bir
دوازده [davāzdah]- ۱۲- o'n ikki
سیزده [sizdah]- ۱۳- o'n uch
چهارده [čahārdah, čārdah]- ۱۴- o'n to'rt
پانزده [pānzdah] - ۱۵ - o'n besh
شانزده [šānzdah] - ۱۶- o'n olti
هفده [hefdah] - ۱۷- o'n yetti
هجده [hejdah, hijdah] - ۱۸ - o'n sakkiz
نوزده [nuzdah] - ۱۹- o'n to'qqiz
بیست [bist] - ۲۰- yigirma

Ko'p xonali sonlar chap tomondan o'ngga qarab yoziladi.

دوره‌ی آموزش

من هفده سال دارم و امسال وارد دانشکده‌ی دولتی خاورشناسی شدم و در شعبه‌ی زبان و ادبیات فارسی درس می‌خوانم. با علاقه‌ی زیاد، زبان فارسی، تاریخ و ادبیات ایران را می‌آموزم. در آینده، استاد زبان فارسی می‌شوم. ما در خانواده، پنج نفر فرزند هستیم. من دو برادر و دو خواهر دارم. برادر بزرگم، نوزده سال دارد، یعنی دو سال از من بزرگتر است. او هم دانشجویست و در دانشگاه دولتی تاشکند در دانشکده‌ی فیزیک درس می‌خواند. خواهر بزرگم، بیست سال دارد. او در دانشگاه زبانه‌ی خارجی تدریس می‌کند. خواهر بزرگم از برادر بزرگم یک سال بزرگتر است. او زبان انگلیسی را یاد می‌گیرد. پس ما در خانواده سه نفر دانشجو هستیم. من باز هم یک خواهر کوچک و یک برادر کوچک دارم. یکی پانزده سال و دیگری دوازده سال دارد. آنها دانش آموزان دبیرستان هستند. برادر کوچکم دو سال از من کوچکتر است و خواهر کوچکم، هشت سال از خواهر بزرگم کوچکتر است. دبیرستان آنها چندان دور نیست و از منزل ما تا دبیرستان هیچ‌جده دقیقه راه است. مَدَنًا است که ما در شهر تاشکند زندگی می‌کنیم.

Leksik izoh

1. Fors tilida yoshni ifodalash uchun داشتن [dāštan]- "ega bo'Imoq, bor bo'Imoq" fe'lidan foydalaniladi.

[man šānzdah sāl dāram]- Men o'n olti yoshdaman.

[xāharam panj sāl dārad] - Singlim besh yoshda.

2. بزرگ [bozorg] va کوچک [kuček] quyidagi soʻzlarga qoʻshilganda turli maʼnoni anglatadi:

برادرِ بزرگ [barādar-e bozorg] – aka (katta aka)

برادرِ کوچک [barādar-e kuček] – uka

خواهرِ بزرگ [xāhar-e bozorg] – opa

خواهرِ کوچک [xāhar-e kuček] – singil

مادرِ بزرگ [mādar bozorg]- buvi. Bu yerda izofa tushib qoladi.

پدرِ بزرگ [pedar bozorg]- buva. Bu yerda izofa tushib qoladi.

دخترِ بزرگ [doxtar-e bozorg] - katta qiz

دخترِ کوچک [doxtar-e kuček] - kichik qiz

3. ... منگما است که... [moddathā ast ke] birikmasi "... ancha boʻldi", "anchadan beri ..." deb tarjima qilinadi.

منگما است که مادرِ بزرگم مُرده است. [moddathā ast ke mādar bozorgam mord-e ast] - Buvimning vafot etganlariga ancha boʻldi.

منگما است که اورا ندیدم. [moddathā ast ke uro nadidam] - Uni anchadan beri koʻrmadim.

... پنج سال است که... birikmasi "besh yildan beri", "besh yildir-ki ..." deb tarjima qilinadi.

پنج سال است که در مسکو زندگی نمی کنیم. [panj sāl ast ke dar moskou zendegi nami konim] - Besh yildan beri Moskvada yashamayapmiz. Besh yildir-ki, Moskvada yashamayapmiz.

4. يك [yek] va دیگر [digar] soʻzlariga ي "i" tovushi qoʻshilsa, bir turdagi predmet yoki shaxslarni bir-biridan ajratib koʻrsatish uchun يکی [yeki]- biri, دیگری [digari]- boshqasi degan soʻzlarga aylanadi.

دیگر so'zi gapda aniqlovchi vazifasini bajarsa, دیگری [digari]- ot vazifasida, ya'ni ega bo'lib keladi.

دانشجوی دیگری گفت. [dāneshju-ye digar goff] - Boshqa student dedi...

دیگری گفت. [digari goff]- boshqasi dedi....

9-mashq. Nuqtalar o'rnini kerakli sonlar bilan to'ldiring.

دوستم بیست سال دارد و از برادر کوچکش سه سال بزرگتر است، پس برادر کوچکش... سال دارد. خواهر کوچکم ۱۳ سال دارد، برادر کوچکم هفت سال دارد، پس بین آنها... سال تفاوت است. مهین دو برادر دارد، یکی از آنها ۱۰ سال و دیگری ۷ سال از او بزرگتر است، پس او... سال دارد. برادر کوچکم ۹ سال دارد. برادر کوچک احمد ۴ سال بزرگتر است، پس او... سال دارد. در کلاس ما ۸ نفر دانشجو است، در کلاس شما ۷ نفر دانشجوست، پس روی هم رفته در کلاس ما و شما... نفر دانشجوست. تو ۱۷ سال داری، احمد از تو یک سال کوچکتر است، پس او... سال دارد. تو ۱۹ سال داری، من ۱۴ سال دارم، پس من از تو... سال کوچکترم. روی میز ۱۴ کتاب است، ۵ تا از آن کتاب‌ها مال من است،... کتاب مال توست.

10-mashq. O'zbek tiliga tarjima qiling.

دو سال است که ما با او آشنا هستیم. یازده سال است که خانواده‌ی عموم در آمریکا زندگی می‌کنند. چند سال است که خانواده‌ی شما در تهران زندگی می‌کنند. برادر بزرگم مدتی است که کار نمی‌کند. مدتها است که من هر روز صبح ورزش می‌کنم. چند سال است که به مسکو نرفتی؟ پنج روز است که مادرم به شهر سمرقند رفت. دوستم دو روز است که مریض است. یک ماه است که ما کلاس زبان عربی نداریم.

11-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Nohid 14 yoshda. Uning opasi 18 yoshda. Ularning orasida 4 yosh farq bor. Mening ukam 13 yoshda. Sening ukang necha yoshda? Siz 20 yoshdasiz, Parvin sizdan 5 yosh kichik, demak u 15 yoshda. Ular 11 yoshdalar va 16 yoshda maktabni bitiradilar, 17 yoshda talaba bo'ladilar.

12-mashq. Eshiting va takrorlang.

خواهش مي كنم مرا سر ساعت هفت بيدار كنيد. لطفاً از حوله و صابون من استفاده نكنيد. تصميم دارم همه ي دوستانم را به شام دعوت بكنم. ديشب مي خواستم به شما تلفن كنم، ولي متاسفانه وقت نكردم. نامه اي به پدرتان بنويسيد و از او كمك بخواهيد. متاسفانه تا آخر اين هفته نمي توانم پول شما را پس بدهم. فراموش نكنيد كه ساعت ۱۱ به من تلفن كنيد. فكر نمي كنم بتوانم بدون كمك شما از اين كتاب استفاده كنم. خوشبختانه از اينجا بروم. شما نمي توانيد اتومبيل خود را در خيابان بگذاريد. مگر آقا ميل ندارند هر روز روزنامه ي فارسي بخوانند تا فارسي شان قوي شود.

Yuqoridagi jumlalarning kesimi qaysi fe'l shaklida kelganini aytib bering.

13-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Sizning opangiz necha yoshda va qayerda o'qiydi? Mening ukam 16 yoshda, bu yil maktabni tamomlaydi. Uch yildir-ki, biz u yerda yashamaymiz. Toshkentda yashaymiz. Ular doim birga dars tayyorlaydilar. Biri o'qiydi, ikkinchisi tarjima qiladi. Feruzning akasi Nohidning akasi bilan bir universtitetda o'qiydi. Biri fizika o'qituvchisi, ikkinchisi kimyo o'qituvchisi bo'ladi. Uch yildir-ki, biz bir-birimizni ko'rmaymiz.

Do'stim Ahmad bugun avtobusga chiqa olmadi va taksi to'xtatishga majbur bo'ldi. Marhamat qilib, menga o'rgating, bu mashinadan qanday foydalaniladi? Sizning ko'magingizsiz bu kitobni o'qiy olmayman deb o'ylayman.

Uchinchi mashg'ulot

گفتگو

- امشب شب جشن استقلال مین ماست. میل داری باهم به گردش بروم؟
- البته، میل دارم. بهتر است که با افراد خانواده مان بروم.
- چطور وقت مان را تقسیم کنیم؟
- ساعت ۱۵ درس ما تمام می شود، بعد از ناهار، يك ساعت استراحت می کنیم و ساعت ۱۷ ملاقات می کنیم و به پارک «الفیک» بروم و یکی دو ساعت آنجا گردش بکنیم.
- بعد کجا می روم؟
- بعد به مرکز شهر، به میدان استقلال بروم و آنجا تماشا کنیم.
- میل نداری به میدان دوستی ملل بروم؟
- خیلی مایلیم، می دانی که همیشه در این میدان مردم برای تماشا جمع می شوند، ما هم بروم.
- در خیابانهای قشنگ تاشکند گردش نکنیم؟
- چرا گردش نکنیم، تمام خیابانهای شهر، شب جشن خیلی قشنگ است، عمارات شهر را چقدر خوب چراغانی می کنند.
- در میدان استقلال چه خبر است؟
- آنجا شبها موزیک می زنند، هنرپیشگان معروف در این خیابانها کنسرت می دهند. دختران و پسران جوان آنجا می رقصند.
- خوب، ما هم بروم آنجا.
- گردش ما تا چه ساعتی طول می کشد؟

- فکر می‌کنم که تا ساعت ۱۱ شب، بعد از آن به خانه بر می‌گردم.

Leksik izoh

1. بهتر است [*behtar ast*] iborasidan keyin kelayotgan fe'l aorist shaklida turadi.

[*behtar ast esterāhat konim, kār nakonim*] – Dam olsak yaxshi bo'lardi, ishlamasak bo'lardi.

2. شب [*šab*] – tun, kechasi so'zi ayrim birikmalarda "arafasi, arafasida" ma'nolarini beradi. Masalan:

[*emšab šab-e jašn-e esteqlāl ast*] – Bugun mustaqilligimiz bayrami arafasidir.

O'zbek tilida: "musiqa chalinadi" (majhul daraja) deyilsa, fors tilida موزیک می‌زنند [*muzik mizanand*] – "musiqa chaladi" (aniq daraja, III shaxs, ko'plik) deyiladi.

14-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni kerakli shaklga qo'yib, gaplarni ko'chiring.

شب جشن، عمارات (ساختمان های) شهر مارا خیلی (جراغانی کردن). هر شب اینجا هنرپیشگان (کنسرت دادن). دختران و پسران جوان آنجا (رقصیدن). آیا تو هم میل داری (رقصیدن). شما میل دارید در خیابانهای جشنگ تاشکند (گردش کردن). روزهای جشن از ولایات مختلف جمهوری مان میهمانان به شهر ما (تشریف آوردن). روزهای جشن ما هم خانه (نشستن) بلکه برای گردش به مرکز شهر (رفتن). بهتر است که امروز (کار کردن) (استراحت کردن).

15-mashq. Quyidagi savollarga javob bering.

روزهاي جشن شما كجا مي رويد؟ در شهر شما هم ميدان بزرگ هست؟ آيا روز جشن عمارات (ساختمان هاي) شهر شما را هم چراغاني مي كنند؟ خيابانهاي شهر شما روز جشن چطور مي شود؟ كجا موزيك مي زنند؟ شما - جوانان در شب جشن مي رقصيد؟ گردش شما تا ساعت چند طول مي كشد؟ مگر شما روزهاي جشن كار مي كنيد؟ كدام جشن را بهترين جشن مي شماريد؟

16-mashq. Nuqtalar o'rniga so'zlardan mosini qo'yib, ko'chiring.

چراغاني كردن، جشن،	امشب... جشن استقلال جمهوري ما است.
دانشكده، هميشه، طول	روزهاي... عمارات شهر تاشكند را خيلي
كشيدن، شب، پختن،	قشنگ... ميدان استقلال از... ما دور نيست....
خيابانها، ما، رقصيدن،	را خيلي زيبا چراغاني مي كنند. ما... روز جشن به
خوش گذشتن.	گردش مي روم. صحبت آنها يك ساعت.....
	مادرم روز جشن، شريفني هاي رنگارنگ.... هر
	شب... و دختران و پسران جوان آنجا....
	خوشبختانه جشن استقلال ما....

17-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Mustaqillik bayrami kechasi bizning uyga mehmonlar kelishdi. Otam ularni ikki kun oldin uyimizga taklif qilgandi. Oila a'zolarimiz va mehmonlar stol atrofida o'tirdik va kechki ovqatni yedik. O'sha kuni onam turli-tuman shirinliklar pishirdi. Shomdan so'ng men taklif qildim: "Kelinglar, mustaqillik maydoniga boramiz. U yerni juda chiroyli qilib bezatganlar. Toshkent ko'chalarida sayr qilishni xohlamaysizmi?". Mehmonlar mening taklifimni qabul qildilar. Biz avval Ulug'bek bog'iga bordik. U yerda bolalar o'ynadilar, sayr qildilar. Bog'da musiqa chalinardi. Yoshlar raqs tushardilar.

Mustaqillik maydonida ham artistlar konsert berardilar. Hamma shod va xurram edi. Bizning sayrimiz soat 11 gacha davom etdi. Biz ham, mehmonlar ham bayram kechasidan rozi edik. Uyga qaytdik va bir oz suhbatlashdik, so'ng uyquga ketdik.

To'rtinchi mashg'ulot

گفتگو

در فروشگاه

- بېخشيد آقا! جنس اين كراوات چيست؟

- كدام يكي را مي فرمائيد؟

- آن كراوات دومي از سمت "چپ" زمينه ي راه راه.

- اين ابريشم خالص است، دوخت ايتاليا است، جنسش خيالي عالي است.

- مي توانم بينم؟

- البته، خواهش مي كنم، مغازه ي خودتان است. بفرمائيد، به لباس شما

خيالي مي آيد. ماشاءالله خيالي خوش سليقه هستيد.

- معشكرم، ولي متأسفانه براي خودم ليست، هديه است. چهارشنبه

ديگر، روز تولد برادرم است. براي او مي خرم. بدبختانه خيالي مشكل پسند

است. قيمتش چند است؟

- قابلي ندارد قربان، ۱۸ دلار.

- چرا اينقدر گران است، كمتر حساب كنيد.

- متأسفانه تخفيف ندارد.

- راستي، بتر است يك پيراهن بخرم.

- چه جور پيراهن مي خواهيد، اسپورت يا كراواتي.

- مي خواهم يك پيراهن بخرم كه با اين كراوات مناسب باشد و آنقدر گران هم نباشد.
- پيراهن هاي رنگي و چهارخانه و راه راه، چه اندازه اي مي خواهيد؟
- يقه ي پانزده ولي آستين کوتاه، همين خوب است متشكرم.
- بفرمائيد، انشاالله مبارك باشد.
- راستي، اگر برادرم اينهارا نپسندد، پس مي گريد؟
- بله، فقط پيراهن را تا يك هفته ي ديگر مي توانيد پس بياوريد، البته به شرطي كه باز نكنيد. ولي كراوات را نمي توانيم پس بگيريم.
- خدا كند برادرم خوشش بيايد. خيالي مشكل پسند است.

Leksik izoh

1. فرمودن [*farmudan*] fe'lining asl ma'nosi "buyurmoq" bo'lib, u og'zaki nutqda yana boshqa ma'nolarni ham anglatadi:

a) چاي بخوريد [*befarmāyid cāy bexorid*] – Marhamat, choy iching.

b) کدام يکي را مي فرمائيد؟ [*kodām yeki-rā mifarmāyid?*] – Qay birini aytayapsiz, so'rayapsiz?

2. آمدن [*āmadan*] fe'lining "kelmoq"dan tashqari "yarashmoq" ma'nosi ham bor. به لباس شما مي آيد. [*be lebās-e šomā miyāyad*]- Kiyiminhgizga yarashadi.

3. خوش سلیقه [*xuš saliqe*]- didli degan ma'noni beradi.
شما خوش سلیقه هستيد. [*šomā xuš saliqe hastid*] - Didingiz yaxshi ekan.

4. مشکل پسند [*moškel pesand*]- "injiq" degan ma'noni anglatadi.

5. *behtar ast* [behtar ast] iborasidan keyin kelayotgan fe'l aoristda turadi va o'zbek tiliga "yaxshisi...", "...yaxshi bo'lardi" deb tarjima qilinadi.

behtar ast ke yek pirāhan ham bexaram] - Bir ko'ylak sotib olsam ham yaxshi bo'lardi.

6. *pas* [pas] so'zi ko'p ma'nolarga ega bo'lib, old ko'makchi sifatida fe'llar bilan qo'shilib old ko'makchili fe'l hosil qiladi.

pas gereftan] - qaytarib olmoq

pas dādan] - qaytarib bermoq

pas āmadan] - qaytib kelmoq

18-mashq. Quyidagi savollarga javob bering.

روزهاي جشن شما کجا مي رويد؟ در شهر شما هم ميدان بزرگ هست؟
روز جشن عمارات (ساختمان هاي) شهر شما را هم چراغان مي کنند؟ خيابانهاي
شهر شما روز جشن چطور مي شود؟ کجا موزيک مي زنند؟ شما با جوانان در
شب مي رقصيد؟ گردش شما تا ساعت چند طول مي کشد؟ مگر شما روزهاي
جشن کار مي کنيد؟ کدام جشن را بهترين جشن مي شماريد؟

19-mashq. Nuqtalar o'rniga so'zlardan mosini qo'yib, ko'chiring.

چراغاني کردن	امشب... جشن استقلال جمهوري ماست.
جشن - دانشکده	روزهاي... عمارات (ساختمان هاي) شهر
همیشه - طول کشيدن	تاشکند را خيلي قشنگ... ميدان استقلال
شب - پختن	از... ما دور نيست..... را خيلي زيبا
خيابانها - ما	چراغاني مي کنند. ما... روز جشن به گردش
رقصيدن - خوش	مي رويم. صحبت آنها يك ساعت... مادرم
گذشتن.	روز جشن، شيريني هاي رنگارنگ... هر

شب... و دختران و پسران جوان آنجا...
خوشبختانه جشن استقلال ما....

Beshinchi mashg'ulot

من در تاشکند زندگی می کنم

ما تاشکندی اصیل هستیم و ملّماً است که در تاشکند زندگی می کنیم. نیاکان ما هم تاشکندی بودند. پدر بزرگم برای من نقل می کرد که در سابق، تاشکند نام دیگری داشت و مانند امروز نبود.

در زمان امپراتوری روسیه، تاشکند به مرکز جدید اداری، بازرگانی، سیاسی و صنعتی تبدیل شد و اکنون هم به عنوان مرکز جمهوری ازبکستان، مهمترین شهر آسیای مرکزی است. تاشکند در دوران ازبکستان شوروی آنقدر (چندان) زیبا نبود و خیابانهای آن وسیع نبود. ولی بعد از استقلال جمهوری ازبکستان، تاشکند خیلی تغییر شکل داد و روز بروز قشنگتر می شود. تمام خیابانها و میدان های آن را از نو می سازند. اکنون میدان مرکزی، میدان استقلال نام دارد. دو سه میدان جدید به وجود آمد و خیابان های سرسبز تاشکند دارای ساختمان های بلند و زیباست. تمام شهر را درختان مختلف پوشانده است. از وسط شهر رود «بِزسو» می گذرد. در کنار شهر يك رودخانه هم هست. در تاشکند، مردم به آنجا برای گردش و هواخوری می روند. تاشکندی ها و میهمانان آن، این شهر باستانی را خیلی دوست دارند. در شهر تاشکند چند باغ بزرگ وجود دارد. مثلاً باغ عبدالله قادری، باغ علی شیر نوبی، باغ بابر، باغ الوغبیک و غیره. در این باغات برای تفریح مردم، همه وسایل حاضر است. به جای ساختمان های کهنه ساختمان

هاي نوي چند طبقه اي مي سازند، رستورانهاي جديد به وجود مي آيد روز به روز شهر عزيز ما قشنگ تر مي شود.

Leksik izoh

1. مردم [mardom] so'zi ega vazifasida kelganda birlik formada turgan bo'lsa ham kesimi bilan ko'plikda moslashadi.

[mardom barāye tafrih miravand] - Xalq dam olish uchun boradi. O'zbek tilida esa birlikda moslashadi.

2. روز به روز - [ruz beruz] "kundan kunga", "kun sayin", "bora-bora" deb tarjima qilinishi mumkin.

20-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni tegishli zamonga qo'yib, gaplarni ko'chiring.

من در تاشکند (زندگی کردن). در سابق، تاشکند نام دیگری (داشتن). مردم برای هواخوری بیرون شهر (رفتن). ما شهر خود را (دوست داشتن). بعد از استقلال، کشورما (رشد یافتن). در خیابانهای این شهر، عمارات و ساختمانهای نو (بوجود آمدن). در باغات (پارک ها) برای تفریح مردم، همه وسایل (حاضر بودن). رود بزرگ از میان این شهر (گذشتن). مردم ازبکستان همیشه به کشورهای همسایه (احترام گذاشتن). من اینجارا بیشتر از هر جا (دوست داشتن).

21-mashq. Nuqtalar o'rnini chap tomonda berilgan so'zlar, so'z birikmalari bilan to'ldiring.

مانند - نو	... که ما در شهر تاشکند زندگی می کنیم. در شهر
وسیع - بُزسو	ما باغات و... زیاد است. میدان استقلال در... نام
تفریح - آنقدر	دیگر داشت. نام تاشکند هم... بود. در سابق، شهر
سابق - دگرگون	ما... امروز نبود. در خیابانهای این شهر

مدتها است
باغ - هواخوري

ساختمانهاي... به دنيا آمد. شما کدام ميدان ...
تاشکند را مي دانيد؟ رود... از مرکز شهر
مي گذرد. مردم براي... و... به بيرون شهر
مي روند. خيابان نوايي... وسيع نيست ولي خيلي
قشنگ است.

22-mashq. Berilgan savollarga bo'lishli yoki bo'lishsiz shaklda javob bering.

شما اهل کجائيد؟ چند سال است که شما در تاشکند زندگي مي کنيد؟ در سابق نام تاشکند چه بود؟ مگر تاشکند در دوزان شوراها هم مثل امروز بود؟ تاشکند کي به مرکز تبديل شد؟ ميدان مرکزي تاشکند در دوران ازبکستان شوروي چه نام داشت؟ آيا شما مي دانيد بعد از استقلال در جمهوري ازبکستان چه تغييراتي به عمل مي آيد؟ در شهر تاشکند چند ميدان هست؟ خيابانهاي شهر چطور است؟ غير از بؤسو کدام رودهارا مي دانيد؟ رودخانه ي حومه شهر چه نام دارد؟ شما تعطيلات تابستاني را کجا مي گذرانيد؟ کدامیک از باغات شهر را بلذ هستند؟ روزهاي تعطيل براي تفریح به کدام باغ مي رويد؟ غير از تاشکند، کدامیک از شهرهاي هاي جمهوري تان را مي دانيد؟

23-mashq. Nuqtalar o'rniga ko'makchi so'zlardan mosini qo'yib, gaplarni ko'chiring.

روز جشن استقلال ميهن ما... کشور هاي مختلف، ميهمانان آمدند.
بچه ها، روزهاي تعطيل... باغات گردش مي کنند. ما... گردش... باغ
«عبدالله قادري» رفتم. مرلشان... دانشگاه دولتي تاشکند نيست... قهوه
خانه است. پدرم... من از مسکو يك پالتوي زمستاني آورد. من خودم اين

کتاب... خواندم ولي آن را نغمي توانم... شما بدهم. در باره ي اين شاعر معروف... مي دانيد؟ ميدان استقلال... مرکز شهر واقع است. ما ميهن خودمان... دوست داريم. دانشکده ي ما... خيابان لاهوتي قرار دارد. ما مي خواهيم امشب... خيابان امير تيمور گردش کنيم. او امروز نغمي تواند... من بيايد. من وقت نکردم... خواهرزاده ام هديه بخرم.

24-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Biz anchadan beri Toshkentda yashaymiz. O'tmishda bu shaharning nomi Toshkent emas edi. Toshkent Markaziy Osiyoning muhim shaharlaridan biridir. Sho'ro davrida Toshkent u qadar chiroyli emas edi. 1991 yili xalqimiz o'z mustaqilligini qo'lga kiritdi. Uning ko'chalari va maydonlarini qaytadan qurayptilar. Shaharni ko'm - ko'k daraxtlar o'rab turadi. Shahar markazidan Bo'zsvu daryosi oqib o'tadi. Shahar chetida ko'l ham bor. Yozda aholi dam olish va sayr qilish uchun u yerga boradi. Bu go'zal shaharda bog'lar ko'p. Masalan: A. Qodiriy bog'i, Bobur bog'i, Ulug'bek bog'i, A. Navoiy bog'i va boshqalar. Bog'larda dam olish uchun hamma sharoit mavjud. Biz o'z shahrimizni sevamiz.

SAKKIZINCHI DARS

من در تاشکند زندگی می‌کنم

(ادامه)

دفعه‌ی پیش، صحبتان در باره‌ی شهر تاشکند ناقص ماند و حالا آن را ادامه می‌دهم. من گفتم که تاشکند دارای ساختمان‌های نوساز زیادی است. مثلاً ساختمان‌های شهرداری تاشکند، بناهای زیبای بانک ملی، موزه‌ی امیر تیمور، هتل اینترکانتیننتل و غیره. ساختمان‌های شهرداری تاشکند خیلی قشنگ است و در خیابان امیر تیمور واقع است. این خیابان، پیاده‌روهای وسیعی دارد. من هر روز از این خیابان می‌گذرم. روزهای جشن، این خیابان و بنای شهرداری را بیشتر از هر جا چراغانی می‌کنند. دو سال پیش، نزد خانه‌ی ما یک بنای بانک ملی ساختند که خیلی عالی است. در شهر تاشکند، وسایل نقلیه مثل: اتوبوس، اتوبوس برقی و تاکسی کار می‌کند. مترو هم هست. متروی تاشکند، دارای ایستگاههای قشنگی است. در شهر ما، باغ وحش درست کردند. هفته‌ی گذشته من با دوستانم به دیدن آن رفتیم. عصرها در میدان‌های تاشکند مردم خیلی زیاد هستند و کودکان و جوانان، دور فواره‌های مختلف تفریح می‌کنند. روزهای آفتابی تابستان، شهرنشینان و میهمانان آن در باغات سرسبز پُرسایه استراحت می‌کنند و یا بیرون شهر می‌روند. در میدان علیشیرنوائی مجسمه شاعر معروف ازبک، علیشیرنوائی قرار دارد و این میدان، محل گردش و تفریح مردم است. مردم، شاعران و نویسندگان خود را دوست دارند و احترام می‌گذارند. میهمانان تاشکند، همیشه پای مجسمه‌ی «علی شیرنوائی» گل می‌گذارند. تابستانها، هر روز عصر در این میدان، مردم

زیادی جمع می شوند. تاشکند، موزه های زیادی دارد. مثلاً موزه ی تاریخ، موزه ی صنایع دستی، موزه ی هنر، موزه ی طبیعت و غیره. تاشکند با بازارهای مختلف خود هم شهرت دارد. هر وقت که بازار بروید همه چیز را پیدا می کنید. من، شهر تاشکند - پایتخت میهن خود را خیلی دوست دارم.

Leksik izoh

1. Vaqt bo'lagini bildiruvchi روز [ruz]- kun, عصر [asr]- kechki payt (asr), شب [shab]- kechasi, tun، تابستان [tābestān]- yoz va h.k.lar payt holi sifatida ham birlik shaklda, ham ko'plik shaklda ishlatilishi mumkin. عصرها با دوستم صحبت می کردم. [asrhā bā dustam sohbat mukardam] - Kechki paytlari do'stim bilan suhbatlashardim.

2. دارا بودن [dārā budan] - "ega bo'lmoq, bor bo'lmoq" fe'li distant holatda ishlatiladi.

تاشکند دارای باغ وحش نویی است. [Tāškand dārāye bāy-e vahš -e nou asf] - Toshkentda yangi hayvonot bog'i bor. (Toshkent yangi hayvonot bog'iga ega.)

1-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni tegishli shaklga qo'yib, gaplarni ko'chiring.

دفعه ی گذشته، صحبتان (اتمام مالیدن). من هر روز از این خیابان (گذشتن). روزهای جشن، این عمارات (ساختمان ها) را خیلی (چراغانی کردن). من نمی توانم همه ی میدانها و خیابانهای تاشکند را (نام بردن). آیا او می تواند نام هر کوچه و خیابان شهر خود را (نام بردن). مردم به شاعر معروف ازبک (احترام گذاشتن). آیا شما (میل داشتن) به شهر سمرقند (رفتن). عصرها اینجا مردم (تفریح کردن). بانک مرکزی در کدام خیابان (قرار داشتن)؟

خواهش مي كنم مرا هم به مركز شهر (رساندن). ما استاد خود را (دوست داشتن).

2-mashq. Nuqtalar o'rniga chap qatorda berilgan so'zlarning mosini qo'yib, gaplarni ko'chiring.

گذشته - برگشتن	در تمام... شاعر معروف ازبك، «علي شير نوايي»
جشن - گردش كردن	را مي شناسند و به او.... بفرومائيد چند ميدان...
دنيا - مركزي - وسط	را نام بپريد. مادرم روزهاي... خودش غذا
آماده كردن - سفر كردن	مي يزد. دانشجويان دوست دارند در خيابانهاي
احترام گذاشتن - بعد	تاشكند.... ما سال... به شهر تهران... و يك
	هفته..... موزه نوي در... شهر قرار دارد. همه
	دوستام به مادرم...

3-mashq. Quyidagi jummalarni tarjima qilishda fe'lidan foydalaning.

Uning ikkita avtomobili bor. Bu shaharda bir nechta bog' va baland imoratlar bor. Men forscha-ruscha lug'atga egaman. Hatto shu kichik ko'chada ham kinoteatr bor. Yaqinda u chiroyli uyga ega bo'ladi. Do'stim bu kitobga ega emas. Toshkent shahrida metro bormi? Nohidda pianino bor, lekin uning do'stida yo'q. Shaharda biz bir nechta magazinga egamiz.

4-mashq. O'z tug'ilib o'sgan shahringiz haqida insho yozing.

5-mashq. Savollarga javob bering.

آيا تاشكند داراي ساختمان هاي نوساز است؟ كداميك از آنها را بلد هستيد؟
آيا شما مي توانيد موزه هاي تاشكند را نام بپريد؟ بني شهرداري تاشكند در كدام
خيابان واقع شده است؟ روزهاي جشن را تاشكندي ها چگونه
مي گزرانند؟ باغ وحش نوي تاشكند را شما ديديد؟ ميدانهاي شهر شما چگونه است؟

روزهای تابستان شما کجا می روید؟ کدام یک از میدانهای تاشکند محل گردش و تفریح است؟ آیا تاشکند جاهای سرسبز وسیع دارد؟ مجسمه «علی شیرنویی» کجا است؟ چرا به این شاعر معروف احترام می گذارند؟ آیا شما می توانید در باره شب جشن استقلال صحبت کنید؟ شما غیر از جشن استقلال چه جشنی دارید؟ آیا روزهای عید فطر و عید قربان تعطیل است یا نه؟ روز زنان چه روزی است؟ آنها میل دارند روز تعطیل با هم برای هواخوری بروند؟ ازبکستان در آسیای مرکزی چه موقعیتی دارد؟

6-mashq. Eshiting va takrorlang, so'ng yoddan yozing.

۱) منتهما است که من در شهر بخارا زندگی نمی کنم. پنج سال است که در تاشکند اقامت دارم. دو روز است که پیش دوستم نرفتم. يك هفته است که از پدرم نامه ای دریافت نکردم. مدتی است که این شاعر بزرگ را دوست دارم. مدتی است که دانشجویان به فارسی خوب حرف می زنند. چند سال است که تو در تاشکند زندگی می کنی؟ چند ساعت است که اینجا هستی؟ چند روز است که او را می شناسی؟ چند سال است که تاشکند، پایتخت ازبکستان است؟

ب) مادرم دارای دو برادر کوچک و يك خواهر بزرگ است. او هم دارای برادر زاده است. من کتاب عربی ندارم، کتاب فارسی دارم. آنها هم دارای این کتاب لغت هستند، ولی ما نداریم. تو هم دارای مغازه هستی؟ شاگردان این استاد داستان «علی شیرنویی» خواندند.

7-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Men Toshkentning ko'pgina ko'chalarini va maydonlarini bilaman. Toshkent ko'chalarida magazinlar ko'p. Kundan-kunga bu shahar chiroy ochib bormoqda. Shahar hokimiyati binosi Movarounnahr

ko'chasida joylashgan. Bayram kunlari toshkentliklar bu markaziy maydonda dam oladilar. Men har kuni bu ko'chadan o'taman, chunki bizning institut shu ko'chada joylashgan. Har yili Toshkentga turli mamlakatlardan ko'plab mehmonlar kelishadi. Siz bizning shahar bozorlarini ko'rdingizmi? Bozorlarda hamma narsalar bor. Qishin-yozin ho'l mevalar sotiladi. Toshkentda transport vositalaridan metro, avtobus, trolleybus, taksi ishlab turibdi. Metroning bekatlari juda chiroyli. Shaharliklarning ko'pchiligi metrodan foydalanadilar. Men ham ishga metroda boraman. Biz o'z shahrimizni sevamiz.

Ikkinchi va uchinchi mashg'ulot

O'tgan zamon natijali fe'li

ماضي نقلي

O'tgan zamon natijali fe'li (perfekt) – o'tgan zamon sifatdoshiga bog'lamaning qisqa shaklini qo'shish orqali yasaladi.

O'tgan zamon sifatdoshi esa o'tgan zamon fe'l negiziga yozuvda *o* (*hāye-havvaz*), talaffuzda “e” suffiksini orttirish bilan hosil qilinadi.

آمدن → آمد + o → آمده [*āmade*]- kelgan

پرسیدن → پرسید + o → پرسیده [*porside*]- so'ragan

O'tgan zamon natijali fe'li quyidagi shaklda tuslanadi:

Birlik

I sh. آمده ام [*āmade-am*] – kelganman

II sh. آمده اي [*āmade-i*] – kelgansan

III sh. آمده است [*āmade ast*] – kelgan

Ko'plik

I sh. آمده ایم [*āmade-im*] – kelganmiz

II sh. آمده اید [*āmade-id*] – kelgansiz

III sh. آمده اند [*āmade-and*] – kelganlar

Birlik

- I sh. پرسیده ام [*porside-am*] – so‘raganman
II sh. پرسیده ای [*porside-i*] – so‘ragansan
III sh. پرسیده است [*porside ast*] – so‘ragan

Ko‘plik

- I sh. پرسیده ایم [*porside-im*] – so‘raganmiz
II sh. پرسیده اید [*porside-id*] – so‘ragansiz
III sh. پرسیده اند [*porside-and*] – so‘raganlar

Bog‘lamaning qisqa shakli oldidan alif orttirilib, u alohida yoziladi. Urg‘u sifatdoshning oxirgi bo‘g‘iniga tushadi.

O‘tgan zamon natijali fe‘lining bo‘lishsiz shaklini yasash uchun o‘tgan zamon sifatdoshi oldiga نه – *na* inkor yuklamasini qo‘shish

kerak. Asosiy urg‘u نه – *na* inkor yuklamasiga tushadi.

Birlik

- I sh. نپرسیده ام [*naporside-am*] – so‘ramaganman
II sh. نپرسیده ای [*naporside-i*] – so‘ramagansan
III sh. نپرسیده است [*naporside ast*] – so‘ramagan

Ko‘plik

- I sh. نپرسیده ایم [*naporside-im*] – so‘ramaganmiz
II sh. نپرسیده اید [*naporside-id*] – so‘ramagansiz
III sh. نپرسیده اند [*naporside-and*] – so‘ramaganlar

Birlik

- I sh. نیامده ام [*nayāmade-am*] – kelmaganman
II sh. نیامده ای [*nayāmade-i*] – kelmagansan

III sh. نیامده است [*nayāmade ast*] – kelmagan

Ko'plik

I sh. نیامده ایم [*nayāmade-im*] – kelmaganmiz

II sh. نیامده اید [*nayāmade-id*] – kelmagansiz

III sh. نیامده اند [*nayāmade-and*] – kelmaganlar

Qo'shma fe'llarning o'tgan zamon natijali fe'li shaklida tuslanishi quyidagicha:

Birlik

I sh. دوست داشته ام [*dust dāšte-am*] – yaxshi ko'rganman

II sh. دوست داشته ای [*dust dāšte-i*] – yaxshi ko'rgansan

III sh. دوست داشته است [*dust dāšte ast*] – yaxshi ko'rgan

Ko'plik

I sh. دوست داشته ایم [*dust dāšte-im*] – yaxshi ko'rganmiz

II sh. دوست داشته اید [*dust dāšte-id*] – yaxshi ko'rgansiz

III sh. دوست داشته اند [*dust dāšte and*] – yaxshi ko'rganlar

Bo'lishsiz shaklda:

Birlik

I sh. دوست نداشته ام [*dust nadāšte-am*] – yaxshi ko'rmaganman

II sh. دوست نداشته ای [*dust nadāšte-i*] – yaxshi ko'rmagansan

III sh. دوست نداشته است [*dust nadāšte ast*] – yaxshi ko'rmagan

Ko'plik

I sh. دوست نداشته ایم [*dust nadāšte-im*] – yaxshi ko'rmaganmiz

II sh. دوست نداشته اید [*dust nadāšte-id*] – yaxshi ko'rmagansiz

III sh. دوست نداشته اند [*dust nadāšte-and*] – yaxshi ko'rmaganlar

Old qo‘shimchali fe‘llarning tuslanishi:

Birlilik

- I sh. فرا گرفته ام [*farā gerefte-am*] – qamrab olganman
II sh. فرا گرفته اي [*farā gerefte-i*] – qamrab olgansan
III sh. فرا گرفته است [*farā gerefte as?*] – qamrab olgan

Ko‘plik

- I sh. فرا گرفته ایم [*farā gerefte-im*] – qamrab olganmiz
II sh. فرا گرفته اید [*farā gerefte-id*] – qamrab olgansiz
III sh. فرا گرفته اند [*farā gerefte and*] – qamrab olganlar

Inkor shaklda:

Birlilik

- I sh. فرا نگرفته ام [*farā nagerefte-am*] – qamrab olmaganman
II sh. فرا نگرفته اي [*farā nagerefte-i*] – qamrab olmagansan
III sh. فرا نگرفته است [*farā nagerefte as?*] – qamrab olmagan

Ko‘plik

- I sh. فرا نگرفته ایم [*farā nagerefte-im*] – qamrab olmaganmiz
II sh. فرا نگرفته اید [*farā nagerefte-id*] – qamrab olmagansiz
III sh. فرا نگرفته اند [*farā nagerefte and*] – qamrab olmaganlar

O‘tgan zamon natijali fe‘lining qo‘llanilishi

O‘tgan zamon natijali fe‘li ma‘lum bir ish-harakatning o‘tgan zamonda bajarilganligini va uning natijasi hozirda ham mavjud ekanligini ifodalaydi. O‘tgan zamon natijali fe‘lining boshqa o‘tgan zamon fe‘l shakllaridan farqi ham - uning ish-harakat natijasini ko‘rsatishidir.

من این کتاب را خواندم. [*man in ketāb-rā xāndam*] – Men bu kitobni o‘qidim.

من این کتاب را هر روز می خواندم. [*man in ketāb-rā har ruz mixāndam*] – Men bu kitobni har kuni o'qirdim.

من این کتاب را خوانده ام. [*man in ketāb-rā xānde-am*] – Men bu kitobni o'qiganman.

Birinchi gapda umuman, darak ma'nosi, ikkinchi gapda davomli ish-harakat haqida xabar ma'nosi mavjud. Uchinchi gapda esa ish-harakatning natijasi, ya'ni o'qilgan kitobni hozir aytib bera olish mumkinligi ma'nosi ifodalangan. Ba'zi hollarda o'tgan zamon natijali fe'li sodda o'tgan zamon fe'li kabi tarjima qilinadi.

گفتگو

– سلام احمد

– سلام جمشید

– چطور هستی، منقاست که تورا ندیده ام.

– بلی، چون آخر نیمه اول سال تحصیلی بود، خیلی گرفتار بودم. خودت

چطوری؟

– متشکرم، من هم خوبم. روزهای تعطیل پیش مادر و پدرتان رفتم

بودی؟

– نه، آنجا مرول نیستند. پدر و مادرم به اروپا سفر کرده اند و هنوز

برنگشته اند. دو روز پیش تلفن کرده اند و این روزها خودشان می آیند

تاشکند.

– دفعه ی پیش گفتی که می خواهی برای خواهر کوچکت يك پالتوی

زمستانی هدیه بکنی، خریدی؟

- آره، ولي نخریده ام، زیرا آن ماه خیلی خرج کرده ام و هیچ پس انداز نکرده ام. تا روز تولدش وقت هست. این ماه ان شاء الله می خرم. خودت امتحانات نیمه‌ی اول را چگونه سپرده‌ای؟

- بد نیست. فارسی را خوب یاد گرفته ام و در امتحان موفق شدم و نمره‌ی عالی گرفتم.

- حالا چه می‌کنی؟

- دوره تعطیل است، می‌خواهم با دوستانم به شهرهای دیگر ازبکستان سفر کنم. بلی، یادم آمد روز یکشنبه - فردا دوستان و آشنايان را به شام دعوت کرده‌ام، امیدوارم که تو هم بیایی.

- متشکرم، البته می‌آیم. اتوبوس من می‌آید، مجبورم با تو خدا حافظی کنم.

- تا دیدار.

8-mashq. Quyidagi fe'llarni o'tgan zamon natijali fe'li shaklida tuslang.

گرفتن - انداختن - برخاستن - جشن گرفتن.

Tuslagan fe'llaringiz ishtirokida 10 ta gap tuzing va gaplarning ma'nosiga ahamiyat bering.

9-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni o'tgan zamon natijali bo'lishli yoki bo'lishsiz shaklida yozing.

هنوز فارسی خوب (یاد گرفتن). چرا استاد امروز به دانشگاه (آمدن). يك ماه تمام، نامزد هستند، ولي هنوز (عروسی کردن). این هفته، خیلی (گرفتار بودن) و (وقت کردن) به مادرم تلفن کنم. قطار، ساعت پنج (حرکت کردن) و هنوز به ایستگاه (رسیدن). چندین سال است که با هم زندگی می‌کنیم ولي

هنوز يکديگر را خوب (شناختن). چه کسي، بي اجازه به اتاق من (رفتن)؟ برف
 بسيار (باريدن) و همهي دبستانهارا تعطيل (کردن). (شيندن) کسي به شما (کممک
 کردن). ما اين برنامه ي تلويزيوني را (تماشا کردن). دوستم چراغ را (خاموش
 کردن) و (به خواب رفتن). او چندين نامه به من (نوشتن)، ولي هنوز (جواب
 دادن). بچه هارا مادرشان به سينما (بردن).

10-mashq. Nuqtalar oʻrnini chap qatordagi soʻzlardan mosi bilan toʻldiring.

اجاره، فهميدن، هرگز، بارها، آيارتمان، گذشتن، پياده رفتن، هميشه، دانشكده ي پزشكي، مذلما است، معذرت خواستن، مهندس برق، براي من، چند سال است، دانشگاه دولتي تاشكند، خرج کردن	فکر مي کنم خانه شان را فروخته اند و يك... خريده اند. او... در خانه ي اجاره اي زندگي کرده است و... اجازه داده است. شهين، درس ديشب را خوب.... پدرم... خودرو نداشته است و هميشه.... ما... از اين خيابان... ولي هرگز شمارا ندیده ام. برادرم... را تمام کرده است و... که در بيمارستان کار مي کند. از دوستم... ولي هنوز آشتي نکرده ام. برادر کوچکم... است و... که در کارخانه ي ماشين سازي کار مي کند. من شنيدم که دوستم مي خواهد در... درس بخواند. همهي پولم را... و پدرم هنوز پول... نفرستاده است.
--	---

11-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Oʻtgan hafta ota-onamga telefon qilmaganman. Biz bu kitobni oʻqiganmiz, siz ham uni oʻqishingiz mumkin. Doʻstim universtitetni tugatgan va hozirda maktabda dars berayapti. Anchadan beri uni koʻrmagandim, bugun u biznikiga keladi. Biz televideniyeining bu programmasini tomosha qildik. Doʻstim chiroqni oʻchirdi va yotdi. Uning ota-onasi Yevropaga safar qilganlari uchun u uyiga bormagan.

Ularning Toshkentdan ketganlariga 7 yil bo'ldi, hozir Moskvada yashaydilar. Ikki oydirki bu firma o'z xizmatchilariga oylik bermaydi. Safardan qaytganimizga ikki soat bo'ldi. Biz anchadan beri bir birimizni ko'maymiz. Ikki kechadir-ki, axborotga quloq solmadim. Bu kitobdan foydalanganmisiz? U bu film haqida kimga gapirib bergan? Tushlik qilganimga yarim soat bo'ldi.

To'rtinchi va beshinchi mashg'ulot

Uzoq o'tgan zamon fe'li

ماضي بعيد

Uzoq o'tgan zamon fe'li - o'tgan zamon sifatdoshiga **بودن** [*budan*]- "bo'lmoq" fe'lini qo'shish orqali yasaladi.

Uzoq o'tgan zamon fe'li qo'shma fe'l ko'rinishiga ega. U ikki qismdan iborat bo'ladi. Birinchi qismi-o'tgan zamon sifatdoshi o'zgarishsiz holda turadi, ikkinchi qismi **بودن** [*budan*] esa, aniq o'tgan zamon shakliga ega bo'ladi. Masalan:

	Birlik	Ko'plik
I sh.	خوانده بودم	خوانده بوديم
II sh.	خوانده بودي	خوانده بوديد
III sh.	خوانده بود	خوانده بودند

Murakkab fe'llar uzoq o'tgan zamonda tuzlanganda quyidagi ko'rinishga ega bo'ladi:

	Birlik	Ko'plik
I sh.	ياد گرفته بودم	ياد گرفته بوديم
II sh.	ياد گرفته بودي	ياد گرفته بوديد
III sh.	ياد گرفته بود	ياد گرفته بودند

Old ko'makchili fe'llarning uzoq o'tgan zamonda tuslanishi quyidagicha:

	Birlik	Ko'plik
I sh.	برگشته بودم	برگشته بودم
II sh.	برگشته بودي	برگشته بوديد
III sh.	برگشته بود	برگشته بودند

Uzoq o'tgan zamon fe'lida sifatdoshning oxirgi bo'g'iniga ham, fe'l qismining oxirgi bo'g'iniga ham urg'u tushadi. Urg'ularning kuchi bir xil bo'ladi.

Uzoq o'tgan zamon fe'lining bo'lishsiz shakli quyidagi ko'rinishiga ega:

1. Sodda fe'llar

	Birlik	Ko'plik
I sh.	نخوانده بودم	نخوانده بودم
II sh.	نخوانده بودي	نخوانده بوديد
III sh.	نخوانده بود	نخوانده بودند

2. Murakkab fe'llar

	Birlik	Ko'plik
I sh.	ياد نگرته بودم	ياد نگرته بودم
II sh.	ياد نگرته بودي	ياد نگرته بوديد
III sh.	ياد نگرته بود	ياد نگرته بودند

3. Old ko'makchili fe'llar

	Birlik	Ko'plik
I sh.	برنگشته بودم	برنگشته بودیم
II sh.	برنگشته بودی	برنگشته بودید
III sh.	برنگشته بود	برنگشته بودند

Uzoq o'tgan zamon fe'lining qo'llanishi

Uzoq o'tgan zamon fe'li ish-harakatning o'tgan zamonda bo'lib o'tganligini bildiradi. Agar bir vaqtning o'zida ikki ish-harakatning o'tgan zamonda bajarilganligi haqida ma'lumot berilsa, ikkinchisiga nisbatan avvalroq bajarilgan ish-harakat uzoq o'tgan zamon fe'li shaklida qo'yiladi, ikkinchi ish-harakat esa sodda o'tgan zamonda yoki davomli o'tgan zamonda qo'yiladi.

vaqtike be u telfon mikardam be dānešgāh rafte bud] - Unga telefon qilganimda universitetga ketgan ekan.

پدرم دیشب ساعت یازده به خانه آمد و من هنوز نخوابیده بودم.
[*Pedaram diruz sāāt-e yāzdah-e šab be xāne āmad va man tā in vaqt naxābide budam*] - Otam kecha kechqurun soat 11 da uyga keldi va men o'sha vaqtgacha uxlamagan edim.

Uzoq o'tgan zamon fe'li ba'zi manbalarda o'tgan zamon hikoya fe'li deb ham yuritiladi.

12-mashq. Quyidagi fe'llarni uzoq o'tgan zamon fe'lining bo'lishli yoki bo'lishsiz shaklida tuslang.

دیدن - راه رفتن - برخاستن - پرسیدن.

13-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni uzoq o'tgan zamon fe'lida yozing.

ما پیش از شما به ایستگاه (رسیدن). نامه‌ی پدرم تا آن لحظه به دست من (رسیدن). ما دیوانه (شدن)! تو چرا این قدر گیج (شدن)؟! آنها از گرسنگی

بي طاقت (شدن) ا وقتي كه به خانه رسيدي، من تقريباً نصف غذايم را (خوردن).
 مذلماً است كه دايمي اش به شهر ديگر (رفتن). وقتي كه من صبحانه حاضر
 كردم، او هنوز از خواب (بيدار شدن). تو اين موضوع را قبلاً به من (گفتن).
 من تازه (خوابيدن) كه صداي دوستم به گوشم رسيد. كاشكي به مهماني
 ديشب (آمدن) و يكدیگر را (ديدن). كاشكي در جواني، بيشر (تحصيل
 كردن).

14-mashq. Nuqtalar o'rniga chap qatordagi so'zlarning mosini
 qo'yib, gaplarni ko'chiring.

فاسد - نااميد،	شما از سرما... شده بوديد. ماهي در هواي گرم، خيلي
نصف شب، كبرد،	زود... مي شود. بعضي از آدمها زود... مي شوند. آنها
بانكها - موفق شدن	تا ساعت دوي بعد از... نخواستيد بودند. كاشكي وقتان
مردن، تلفن كردن	را... و بيشر مطالعه مي كرديد. كاشكي روزهاي شنبه
گفتن - بد بختانه،	و يکشنبه... بسته نبودند. اگر دلتان مي خواهد... بايد
دانشكدهي پزشكي	كار كنيد و زحمت بكشيد. در قران به من... كه مسكو
گرفتن	براي كساني است كه از سرما ترسند... نيويورك شهر
	بيسر گراني است و پس از چند روز به كشور خود
	برگشتم. من شنيدم كه دوستم مي خواهد در... درس
	بخواند. پدر بزرگم....

15-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Men o'tgan yili Tehronga borgan edim. Bu yil ham
 bormoqchiman. U o'tgan hafta otasidan xat olgan edi, hozir javob
 yozyapti. U mening taklifimni qabul qilmagan edi. Akam uyga kech
 keldi va men hali uxlamagan edim. Biz hammadan oldin bekatga
 yetib kelgan edik. Sen nega juda asabiylashgan eding? Men
 nonushtani tayyor qilganimda u hanuz uyqudan turmagan edi. Sen

kelganingda u endi uxlagan edi. Men Moskvaga poezdda borgan edim, samolyotda qaytdim. Uni necha oylab kutgan edim, nihoyat keldi va biz diydor ko'rishdik. Sizning salomingizni unga yetkazgan edim.

TO‘QQIZINCHI DARS

Birinchi mashg‘ulot

قوم و خویش من

ما در خانواده مان شش نفر هستیم. پدر و مادر، دو برادر بزرگ، يك خواهر بزرگ و من. پدرم مدتى طولاني در يکي از کارخانه هاي تاشکند کار کرده بود و حالا باز نشسته است. مادرم به خانه داري مشغول است. چند سال پيش، برادر بزرگم دانشگاه دولتي تاشکند را تمام کرده است و در عين حال در يکي از مؤسسات پژوهشي فرهنگستان علوم ازبکستان کار مي کند. او با ما زندگي نمي کند، با خانواده ي خود از ما جدا زندگي مي کند. برادر بزرگ ديگرم مهندس است و در کارخانه ي هواپيما سازي کار مي کند. چند سال قبل، او هم خانه گرفته است و از خانه ي ما رفته است. خواهر بزرگم، پزشک اطفال است. او مطبّ خصوصي دارد. خواهرم شوهر کرده است. شوهرش مدير شرکت تجارتي است آنها تا به حال بچه دار نشده اند. خواهرم با شوهرش در شهر فرغانه زندگي مي کنند. من خودم دانشجوي دانشکده ي حقوق هستم و با پدر و مادرم زندگي مي کنم. غير از برادر و خواهر، من دو خاله، يك دايي و يك عمّه و يك عمو هم دارم. عمويم، نزديک خانه ي ما با فرزندانش زندگي مي کند. او هم مثل پدرم باز نشسته است. زنش چند سال پيش فوت کرده است. عمّه ام مثلما است که در شهر تاشکند زندگي نمي کند. او با خانواده ي خود به شهري ديگر رفته اند و دايي ام در رياست داد گستري کار مي کند. خاله ي بزرگم، مثل خواهرم پزشک است و با خواهرم در يك جا کار مي کنند. خاله ي کوچکم به خانه داري مشغول است و بچه هاي زيادي دارد. او در يکي از خيابان هاي قشنگ تاشکند، خياطي دارد. همه ي آنها با هم

زندگي مي کنند. يکي از فرزندان در ده، زندگي مي کند. تعطيلات تابستاني براي هواخوري به خاندني او به مهماني مي روم. پدر بزرگم ده سال پيش فوت کرده است. مادر بزرگم تا به حال با ما زندگي کرده بود، متأسفانه يك سال است که او هم فوت کرده است.

Leksik izoh

1. پيش [pīʃ], قبل [qabl]- oldin, ilgari soʻzlari va بعد [baʻd]- soʻng, keyin soʻzi payt holi vazifasida ishlatilganda, vaqt boʻlagini bildiruvchi soʻz bilan bitishuvli birikma hosil qiladi:

[do ruz pīʃ] دو روز پيش	}	ikki kun oldin
[do ruz qabl] دو روز قبل		

[do ruz baʻd]- دو روز بعد - ikki kun keyin (soʻng)

Baʻzi hollarda پيش va بعد soʻzlari مدت soʻzi va چند soʻroq olmoshi bilan birikib مدها پيش [moddathā pīʃ]- ancha ilgari, ancha muddat ilgari , چندي پيش [čandi pīʃ]- bir qancha vaqt ilgari, qancha ilgari, چندي بعد [čandi baʻd]- bir qancha vaqt keyin, ancha keyin birikmalarini hosil qiladi.

Bir ozdan keyin Buxoro – چندي بعد، مي خواهم به شهر بخارا بروم. shahriga bormoqchiman.

چند سال است که ... bir necha yildirki, ... bir necha yil boʻldi. [čand sāl ast ke] –...

مدتیست که [moddatist ke]

مدتهاست که [moddathāst ke]

} anchadan beri

birikmalaridan so'ng gapning kesimi hozirgi-kelasi zamonda, yoki natijali o'tgan zamonda qo'yiladi.

[čānd sāl ast ke ānha injā zendegi namikonand]- Bir necha yildirki, ular bu yerda yashamaydilar.

[čānd sāl ast ke dāneškaderā tamām karde ast]- Institutni tugatganiga bir necha yil bo'ldi.

3. خانه [xāne] so'zi gapning mazmuniga muvofiq turli ma'nolarni ifodalashi mumkin.

خانه [xāne] uy, (bino)

خانه [xāne] bo'lma

خانه [xāne] katak

1-mashq. Savollarga javob bering.

برادرِ پسر را چه می گویند؟ برادرِ مادر را چه می گویند؟ خواهرِ پسر را چه می گویند؟ خواهرِ مادر را چه می گویند؟ پسرِ مادر را چه می گویند؟ پسرِ پدر را چه می گویند؟ مادرِ مادر را چه می گویند؟ مادرِ پدر را چه می گویند؟ دخترِ برادر را چه می گویند؟ پسرِ برادر را چه می گویند؟ دخترِ خواهر را چه می گویند؟ پسرِ خواهر را چه می گویند؟ پسرِ خاله را چه می گویند؟ دخترِ خاله را چه می گویند؟ پسرِ عمه را چه می گویند؟ دخترِ عمه را چه می گویند؟

2-mashq. Nuqtalar o‘rnini **so‘zlarining mosi bilan** – **قبل** – **پيش** bilan to‘ldirib, yozing.

قلم من... شماست. هفته... بچه ها... مادرم بودند. چند روز... خانه ي شما آمده ام و... از دو روز مي روم به سمرقند. تو چند روز... کتاب خود را به من مي دهی. او دو سال... دانشگاه را تمام کرده است. شما مدّقا... به اروپا رفته بودید و حالا هم مي توانيد برويد. دو روز... ملاقات مي کنيم. ده دقیقه... چه درس زبان فارسي تمام مي شود. روز... چه خورده ايد؟ در ماههاي... چه کتابي را خوانده ايد؟ نويستنده، اين داستان زيبا را يك سال و نيم... نوشته است.

3-mashq. Tagiga chizilgan iboralarni ularning sinonimlari bilan almashtiring.

دو ساعت قبل درس تمام شد و دانشجويان به خانه رفتند. چند سال قبل با او آشنا شده ام، ما تا به حال دوست هستيم. يك روز پيش، نامزدم مرا به خانه ي خود دعوت کرد و من دعوت او را قبول کردم. مادرم چند سال پيش در کارخانه ي نساجي کار مي کرد. چند ساعت پيش، من هم به خانه برگشتم.

4-mashq. Fosr tiliga tarjima qiling.

Bizning oila 6 kishidan iborat. Otam, onam, ikki akam, bir opam va men. Bizning oila Toshkentning chiroyli ko‘chalaridan birida yashaydi. Otam uzoq muddat zavodda ishlagan edilar, hozirda nafaqadalar. Onam uy ishlari bilan mashg‘ullar.

Katta akam bir necha yil oldin universtitetni tugatgan va hozir O‘zbekiston Fanlar akademiyasining institutlaridan birida ishlaydi. U biz bilan birga yashamaydi. O‘z oilasi bilan bizdan bo‘lak yashaydi. Ikkinchi akam injener, u samolyotsozlik zavodida ishlaydi. Bir necha yil oldin u ham bizning uydan chiqib ketgan.

Opam bolalar shifokori. Uning xususiy poliklinikasi bor. Opam turmush qurgan, uning eri tijorat firmasining boshlig‘i. Ularning shu

paytgacha bolalari yo‘q. Ulardan tashqari mening ikkita xolam, bitta ammam, tog‘am va bitta amakim bor. Amakimning farzandlari ko‘p. Ular bizning uy yaqinida turishadi. Amakim ham otam kabi nafaqada. Katta oyim va katta dadam biz bilan turar edilar. Afsus, ular vafot etganlar. Biz o‘z qarindosh-urug‘larimizni hurmat qilamiz. Bayram kunlari ammam, tog‘am biznikiga kelishadi, yoki biz ularnikiga boramiz. Amakimning farzandlaridan biri qishloqda yashaydi. Yozgi dam olish kunlari uning uyiga mehmonga boramiz. Xolalarimdan biri shifokor. U ham opam bilan birga ishlaydi.

Ikkinchi mashg‘ulot

SON عدد (davomi)

O‘nliklar

دە	[dah]- ۱۰	- o‘n
بیست	[bist]- ۲۰	- yigirma
سی	[si]- ۳۰	- o‘ttiz
چهل	[čehel/čel]- ۴۰	- qirq
پنجاه	[panjāh]- ۵۰	- ellik
شصت	[šast]- ۶۰	- oltmish
هفتاد	[haftād]- ۷۰	- yetmish
هشتاد	[haštād]- ۸۰	- sakson
نود	[navad]- ۹۰	- to‘qson

Yuzliklar

صد	[sad]- ۱۰۰	- yuz
دویست	[devist]- ۲۰۰	- ikki yuz

سیصد	[sisad]- ۳۰۰	- uch yuz
چهار صد	[čahār sad, čār sad]- ۴۰۰	- to'rt yuz
پانصد	[pānsad]- ۵۰۰	- besh yuz
ششصد	[šeš sad]- ۶۰۰	- olti yuz
هفتصد	[haftsad]- ۷۰۰	- yetti yuz
هشتصد	[haštsad]- ۸۰۰	- sakkiz yuz
نمصد	[nohsad]- ۹۰۰	- to'qqiz yuz

Mingliklar

یک هزار/هزار	[hezār, yek hezār]- ۱۰۰۰-	ming/bir ming
دو هزار	[do hezār]- ۲۰۰۰-	ikki ming
سه هزار	[se hezār]- ۳۰۰۰-	uch ming
چهار هزار	[čahār hezār, čār hezār]- ۴۰۰۰-	to'rt ming
پنج هزار	[panj hezār]- ۵۰۰۰-	besh ming. va h.k.

Millionlar

میلیون	[melyun] // [milyun]-	million
دو میلیون	[do melyun] // [do milyun]-	ikki million
سه میلیون	[se melyun] // [se milyun]-	uch million va h.k.

Milliardlar

میلیارد	[milyārd]-	milliard
دو میلیارد	[do milyārd]-	ikki milliard
سه میلیارد	[se milyārd]-	uch milliard va. h.z.

Eslatma: 1) mingliklar, millionlar, milliardlar yasash uchun shu soʻzlar oldiga birlikdagi sonlarni qoʻyish kerak.

دو ميليارد، دو مليون، دو هزار

2) Ikki yuz soni دو يوست [devist] hech qachon [dosat] tarzida oʻqilmaydi.

Fors tilida koʻp xonali sonlarni yasash uchun birlik, oʻnlik, yuzlik, minglikdagi sonlar orasiga و – “o” bogʻlovchisi orttiriladi. Albatta, avval eng katta xonadagi son, keyin undan keyingi xonadagi son tartib bilan yoziladi.

39/ ۳۹ – نه سي [si – yo – noh],

439/ ۴۳۹ – نه سي و سي و چهار صد [čār sad – o – si – yo – noh],

5439/ ۵۴۳۹ – نه سي و سي و چهار صد و پنج هزار [panj hezār-o- čārsad – o si – yo – noh].

همه [hame] jamlovchi olmoshi

همه [hame] jamlovchi olmoshi mustaqil holda ham, birikma tarzida ham ishlatilishi mumkin. U "hamma, barcha" soʻzlarini ifodalaydi. Yakka holda ishlatilganda gap qaysi shaxs haqida ketayotganligini kesimning qaysi shaxs-sonda turganligiga qarab bilib olish mumkin.

همه حاضرند بروند [hame hāzerand beravand]- Hamma ketishga tayyor.

همه مي دانيم كه ... [hame midānim ke ...]- Biz hammamiz bilamizki...

همه olmoshining otlar bilan atributiv birikma hosil qilishi ikki xil usul bilan amalga oshiriladi:

1) Izofa orqali. Bunda همه jamlovchi olmoshidan so'ng keluvchi ot ko'plik shaklda turadi. همه so'zi esa izofa bilan o'qiladi.

همه ي دانشجويان [*hame –ye dānešjuyān*]- talabalarning hammasi, hamma talabalar. همه ي مردم [*hame –ye mardom*]- odamlarning hammasi, hamma odamlar.

2) Izofasiz bog'lanadi. همه olmoshi otdan oldin keladi. Undan keyin keluvchi ot birlik formada turadi. همه olmoshi izofasiz o'qiladi, ya'ni oddiy bitishuv yo'li bilan birikadi.

همه كس [*hame kas*] – hamma

همه چيز [*hame čiz*] – hamma narsa

همه جا [*hame jā*] – hamma yer, hammayoq, hamma joy

Eslatma: مردم [*mardom*], دنيا [*donyā*] kabi jamlanma otlar, shaklan birlik formada tursa ham, همه olmoshi bilan izofali birikadilar.

همه دنيا [*hame donyā*] – butun dunyo.

5-mashq. Quyidagi sonlarni forsha harflar bilan yozing va ovoz chiqarib o'qing.

10; 23; 37; 492; 761; 1849; 1999; 23.945; 95.909; 164.100; 10001; 107;107; 44; 5555; 8.932; 467.

6-mashq. O'qing va tarjima qiling.

همه ي دوستانم اينجا جمع شده اند. همه ي دانشجويان اين جمله ي مشکل را ترجمه نکردند. همه ي آنها از خواهر کوچکم بزرگترند. همه ي ما اسم اورا مي دانيم. همه جا را گشتيم، ولي پيدا نشد که نشد. همه كس از اين خبر دارند. همه ي مردم دنيا طرفدار صلح هستند. همه ي جوانان رقص و موسيقي را دوست دارند. همه چيز در مغازه ي آقاي نادري پيد مي شود.

Uchinchi mashg'ulot

Nisbiy sifatlarning yasalishi

صفتِ نسبی

Ot turkumiga oid so'zlarning oxiriga bir *ي* (*i*) tovushi qo'shish orqali nisbiy sifatlarning yasaladi. Bu *ي* (*yāy*) *ي* *نسبت* [*yā-ye nesbat*] deyiladi.

ديوار [*divār*] → ديوارى [*divāri*]-devoriy

نفت [*naft*] → نفتى [*nafti*]- neftdan qilingan

اقتصاد [*eytesād*] → اقتصادى [*eytesādi*]- iqtisodiy

Imlosi: 1. “*ā*” va “*u*” unilari bilan tugagan otlardan nisbiy sifatlarning yasalayotganda *ي* *نسبت* dan oldin yana bir “yoy” qo'shiladi.

آسيا [*āsiyā*] → آسياى [*āsiyā-yi*]- Osiyoga oid, osiyolik

باکو [*bāku*] → باکوى [*bākuyi*]- Bokuga oid

2. Agar so'z *ه* (*e*) qisqa unlisi bilan tugagan bo'lsa, *ي* *نسبت* oldidan undosh *گ* *g* orttiriladi, ba'zi so'zlarda esa *ا* *alif* orttirilib yoziladi.

خانه [*xāne*] → خانگى [*xānegi*]- uyi, uyga oid

نقره [*noyre*] → نقره اى [*noyrei*]- kumush, kumushdan qilingan

So'z oxiridagi “*e*” tovushi har ikkala holda saqlanib qoladi.

3. “*a*”, “*e*”, “*r*” unilari bilan tugagan ayrim so'zlardan nisbiy sifatlarning yasaladigan bo'lsa, o'sha so'zning oxirgi tovushi o'zgarishga uchraydi va *ي* *نسبت* oldidan “*v*” tovushi orttiriladi.

فرانسه [*fārānse*] → فرانسوى [*fārānsavi*] – fransuz, fransuzcha

معني [ma'ni] → معنوي [ma'navi] – ma'naviy

شورا [šorā] → شوروي [šoravi] – kengash, kengashga oid.

Otlarning siniq ko'pligi

Fors tilida maxsus suffikslar orqali yasalgan ko'plikdagi so'zlardan tashqari arab tilida uchraydigan siniq ko'plik formalari ham ishlatiladi. Siniq ko'plik (ba'zi ma'nalarda shikasta ko'plik deb ham yuritiladi) arab tiliga xos bo'lib, so'zlarning ichki fleksiyalarini qisman yozuvda va talaffuzda o'zgartirish, y'ani qo'shimcha harflar orttirish yoki ayrim harflarni tushirib qoldirish orqali yasaladi. Arab siniq ko'plik formasining yasalishi birmuncha murakkab bo'lgani uchun, lug'atlarda so'zning birlik formasi bilan bir qatorda uning siniq ko'plik shakli ham beriladi.

Bu yo'l bilan yasalgan ko'plik shaklidagi so'zlar fors tiliga tayyor holda kirib kelgan. Masalan:

شعر [še'r] - she'r → اشعار [aš'ār] - she'rlar

وزير [vazir] - ministr → وزراء [vozarā] - vazirlar

كتاب [ketāb] - kitob → كُتُب [kotob] - kitoblar

Ayrim siniq ko'pligi mavjud so'zlardan suffikslar orqali ko'plik shakl yasash mumkin.

كتاب → كتابا → كتب

[ketāb] → [ketābhā] → [kotob]

8-mashq. Quyidagi so'zlardan nisbiy sifat yasang.

آهن، دریا، هند، آسیا، آفریقا، اروپا، شرق، پشم، شهر، روستا، طلا،
نایلون، زمین، روس، هوا، فلز، آمریکا، غرب، یونان، شمال، مس.

9-mashq. Quyidagi birikmalar ishtirokida gaplar tuzing.

صندلي چوبي، دخترانِ هندي، لباسِ پشمي، کشورهاي غربي، رسوم
آمریکايي، ميزِ فلزي، مردِ روستايي، پلِ آهني، پارچه‌ي نايلوني.

10-mashq. Quyidagi so'zlarning siniq ko'pligini lug'atdan toping va yod oling.

رفیق، اثر، وزیر، رسم، شاعر، جمهوری، ادیب، ملت، شعر، دولت، شخص، رجل، مرکز، فن، وسیله، اسم، درس، کتاب، مکتوب.

Matn

روز تولد من

دو روز پیش، روز تولد من بود. من سال ۱۹۷۹ متولد شده ام و بیست و یک سالم شد. صبح زود، اول پدر و مادرم، به من روز تولد را تبریک گفتند و هدیه دادند. بعد، برادر و خواهر کوچکم هم یکی بعد از دیگری به من تبریک گفتند و هدایایی دادند. مادرم تمام روز مشغول پخت و پز بود و خواهرم به مادرم کمک می کرد و آما شیرینی های مختلف پختند و سالاد های گوناگون آماده کردند. مادرم گفت که برای شام، آبگوشت و جوجه کباب هم می پزد. شب، قوم و خویش و دوستانم به خانه ی ما تشریف آوردند. میهمانان خیلی زیاد بودند. برادر بزرگم با زن و فرزندانش آمدند. او چهل سال دارد و سال ۱۹۵۹ تولد یافته است. وی پزشک جراح است. برادر بزرگم - کامران در یکی از بیمارستانهای تاشکند کار می کند. او پزشک خوبی است. کامران با ما زندگی نمی کند، شش سال پیش خانه خریده است و با زن و فرزندانش آنجا زندگی می کند. خواهر بزرگم ۳۷ سال دارد. اسم او لیلی است. لیلی در سال ۱۹۶۲ متولد شده است. مدتها پیش، دانشکده ی پزشکی تاشکند را تمام کرده است و حالا پزشک امراض داخلی است و اکنون خودش یک مطب خصوصی دارد. لیلی، پسری ۱۷ ساله دارد. او دو دختر هم دارد. یکی از دخترانش ۱۰ ساله است و دیگری پنج سالش است. پسرش امسال از دبیرستان

فارغ التحصيل می شود. او می خواهد مثل مادرش پزشک بشود و در دانشکده‌ی پزشکی تاشکند درس بخواند. دو دخترش دانش آموز هستند. من آنها را خیلی دوست دارم. آنها - برادرزاده و خواهرزاده هایم - روز تولدم پیش من بودند. غیر از اینها عمه ام با فرزندانش، خاله، دایی و عموم هم آمده بودند. همه‌ی آنها روز تولدم را به من تبریک گفتند و هدیه دادند. فقط پسر عموم، نتوانست بیاید. زیرا او در شهر تاشکند زندگی نمی کند. در شهر بیشکک زندگی می کند. پسر عموم برای من از طریق تلگراف تبریک فرستاد. دایی ام به من "گلستان و بوستان" سعدی را هدیه داد. یکی از فرزندان عمه ام هم "رباعیات" عمر خیام را هدیه نمود. آن روز دوستان من هم آمدند. از دوستانم هادی، ایرج و ناهید آمدند و به من، یک دسته گل هدیه کردند. من از تشریف آوردن آنها خیلی خوشحال شدم. میهمانان، ساعت ۷ شب جمع شدند. من دوستانم را با پسر دایی و دختر دایی ام آشنا کردم. آنها هم مثل ما دانشجوی هستند. پسر دایی ام، دانشجوی دانشکده‌ی حقوق است. دختر دایی ام، امسال موفق شد دانشجوی دانشکده‌ی مالی بشود. دوستانم با آنها زود آشنایی پیدا کردند. ساعت ۸ شب، افراد خانواده و میهمانان همه دور میز نشستیم و با اشتباهی تمام شام خوردیم. دختر عموم در هنرستان موسیقی، استاد است و پیانو درس می دهد. او رقص را هم خیلی خوب یاد گرفته بود. ولی از وقتی شوهر کرد، رقص را کنار گذاشت، چون شوهرش با رقصیدن او مخالف بود. دختر عموم صدای خوبی دارد و خیلی قشنگ آواز می خواند. آن روز، بعد از شام، دختر عموم پیانو زد و آواز خواند. دوستانم، برادرزاده و خواهرزاده ام و همه‌ی جوانان رقصیدند. عمه، خاله، دایی و والدین من در اتاق دیگر باهم صحبت می کردند. همه از مجلس شب نشینی راضی بودند. من البته بیشتر از

همه شاد و خوشحال بودم و آن روز برای من، روزی خاطره انگیز بود.
والسلام.

Leksik izoh

1. Vaqtning ma'lum bir bo'lagini yillarda ifodalash kerak bo'lsa, *سال* [sāl] so'zi, vaqtning miqdorini bildiruvchi son bilan qo'shilib bitishuvli birikma hosil qiladi. Bunda sana oldin keladi, *سال* [sāl] so'zi esa keyin keladi.

سال دو [do sāl]- ikki yil, *سال صد* [sad sāl]- yuz yil.

Yillarni sana bo'yicha ifodalashda sonlar *سال* [sāl] so'ziga izofa orqali bog'lanadilar. Albatta, *سال* so'zi aniqlanmish o'rni bo'ladi;

سال هزار و نود و نه [sāl-e hezār-o-noh-sad-o navad-o noh]-
1999 yil.

من در سال هزار و نصد و پنجاه و دو متولد شده ام.
[man dar sāl-e hezār-o nohsad-o panjāh-o do motavallod šode-am] – Men 1952 yili tug'ilganman.

2. Yoshning ifodalanishi. Fors tilida yoshni ifodalash uchun quyidagi usullardan foydalaniladi.

a) *داشتن* [dāštan]- ega bo'lmoq, bor bo'lmoq fe'li orqali, *داشتن* fe'li kerakli zamon, shaxs va sonda turadi.

من هجده سال دارم.
[man hejdah sāl dāram] – Men o'n sakkiz yoshdaman.

Amakim qirq yoshda edi.
[amuyam čehel sāl dāšt] – Amakim qirq yoshda edi.

b) Ot-kesim *است بودن* [budan] - bo'lmoq fe'li (zamoniga muvofiq) orqali ifodalanadi. *بودن* fe'li o'tgan zamon, III shaxs birlik shaklda, *است بودن* ham III shaxs birlik shaklda turadi. *Sāl* so'ziga esa egalik qo'shimchalari qo'shiladi.

18 yoshdaman. [hejdah sālam ast] هیجده سالم است.

18 yoshdasan. [hejdah sālat ast] هیجده سالت است.

U 40 yoshda edi. [čehel sālaš bud] چهل سالش بود.

Xuddi shunday iboralarni شدن [šodan] va تمام شدن [tamām šodan] fe'llari yordamida ham tuzish mumkin.

20 yoshga kirdim. [bist sālam šod] بیست سالم شد.

30 yoshga kirding. [si sālat šod] سی سالت شد.

Men o'n sakkiz yoshga to'ldim. [hejdah sālam tamām šod] هیجده سالم تمام شد.

U yigirma besh yoshga to'ldi. [bist-o panj sālam tamām šod] بیست و پنج سالش تمام شد.

c) Yoshni ifodalovchi سال [sāl] so'ziga "ه"–e tovushi qo'shilsa, "yashar", "yoshli" yoki "yillik" ma'nolarini ifodalaydi.

بesh yashar, besh yoshli, besh yillik. [panj sāle] پنج ساله → پنج سال

Dustam doxtar-e panj sāle dārad] دختر پنج ساله دارد. Do'stimning besh yashar (besh yoshli) qizi bor.

[in deraxt-e xormā panj sāle ast] این درخت خرما، پنج ساله است. Bu besh yillik xurmo daraxtidir.

11-mashq. Nuqtalar o'rini سال so'zi bilan keladigan birikmalar bilan to'ldiring.

من ... است که در دانشکده ی فارسی می خوانم.... است که مادرم به مسکو نرفته است.... پدرم هر روز، صبح زود از خواب بیدار می شود. تقریباً... است او را می شناسم، ولی نمی دانم کجا زندگی می کند. درست نمی دانم... بود در این شهر زندگی می کنند.... است دبیرستان را تمام کرده

است. تقریباً... است پزشك داخلي شده است و در بیمارستان کار می کند... بود یکدیگر را ندیده بودیم و از حال همدیگر خبری نداشتیم... است مادر بزرگم فوت کرده است.

12-mashq. Nuqtalar o'rnini chap qatordagi so'zlarning mosi bilan to'ldiring.

<p>غیر از، تلگراف تبریک هدیه – توانستن، والدین پیش – خوشمزه، جلد – خیلی، تبریک گفتن، همه – زن و فرزندانش، شش سال</p>	<p>دیروز... دوستم احمد رفتم. روز تولدش را به او... من میهمانان زیاد بودند. دایه اش به او... فرستاده بود... دوستانش به او... دادند. پسر عمویش... روز تولدش را به او تبریک بگویند... احمد از ما خیلی خوب پذیرایی کردند. مادرش شیرینی های... پخته بود. من به احمد دو... کتاب هدیه دادم و او... راضی بود. برادر بزرگش با... آمده بودند. برادر زاده ی احمد... از من بزرگتر است.</p>
--	--

13-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Mening ukam o'n olti yoshda. Kecha sen yigirma uchga to'lding. Ikki kun avval u o'ttiz besh yoshga to'lgan edi. Otam ellik besh yoshda. Uning o'n ikki yoshli o'g'li maktabda o'qiydi va u juda odoblidir. Bizning qizimiz yetti yoshga kirdi. Men yigirma ikki yoshimda universitetni tugatgan edim. Sizning singlingiz uch kundan so'ng o'n sakkizga kiradi. Ularning o'qituvchilari qirq yoki qirq bir yoshda. Ikki yildan so'ng o'g'lim universitetni tugatadi.

14-mashq. Nuqtalar o'rniga tegishli sonlarni qo'yib, gaplarni ko'chiring.

مادر بزرگم ۷۲ سال دارد. مادر تو از او پنج سال کوچکتر است، پس مادر تو... سال دارد. پدر دوستم ۶۰ سال دارد. پدر من از پدر دوستم ۷

سال بزرگتر است، پس پدر من... سال دارد. من ۲۱ سال دارم، تو ۳۸ سال داری، پس تو از من... سال بزرگتری. دایی تو ۳۵ سال دارد، خاله ات ۸ سال از او کوچکتر است، پس خاله ات... سال دارد. آن کتاب ۷۷۰ صفحه دارد که نصفش... صفحه می شود. پسر بزرگم از پسر تو... سال تفاوت دارد. شما در سال... متولد شده اید. پدر شما سال... تولد یافته است. مادر تان سال... تولد یافته اند. پدر بزرگتان در سال... چشم از جهان فرو بسته است.

15-mashq. Quyidagi so'zlarning siniq ko'pligidan foydalanib, gaplar tuzing.

مرکز - شخص - دولت - شعر - فرد - کتاب - دختر - درس - جلسه - فن.

16-mashq. Quyidagi jummalarni sinonimlari bilan almashtiring.

برادرم ۲۲ سالش است. من ۱۹ سال دارم. وقتی که خاله ام شوهر کرد، ۱۷ سالش بود. وقتی که دبیرستان را تمام کردی، ۱۶ سال داشتی. پنج سال پیش مادرم ۳۰ سال داشت، پس حالا ۳۵ سالش است.

17-mashq. Eshiting va o'qituvchi ketidan takrorlang.

همه ی افراد خانواده مان او را دوست داریم. همه ی آنها فارسی حرف می زنند. ما همه دور میز جمع شدیم. همه ی دوستانم به من تبریک گفتند. همه ی میهمانان از شب نشینی راضی بودند. از همه ی دوستانم خوشم می آید.

18-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Ikki kun avval mening tug'ilgan kunim edi. Avval ota-onam tabrikladilar va sovg'alar berdilar. So'ng akam va singlim birin-ketin tabriklashdi. O'sha kuni onam juda ko'p shirinliklar pishirdi, salatlar tayyorladi. Men singlim bilan unga yordam berdim. Kechqurun mehmonlar kelishdi. Katta akam va opam o'z oilalari bilan kelishdi. Ular biz bilan turishmaydi. Akam o'z oilasi va farzandlari bilan

yangi uyda turishadi. Katta akam Toshkent kasalxonalaridan birida jarroh bo‘lib ishlaydi. Opam bir necha yil oldin tibbiyot institutini tugallagan, hozir u terapevt bo‘lib ishlaydi.

O‘sha kuni amma-xolalarim, tog‘a-amakilarim ham kelishdi. Men guruhimizning hamma talabalarini taklif qilgan edim. Do‘stlarim menga gul sovg‘a qilishdi. Do‘stlarimni tog‘amning bolalari bilan tanishtirdim, ular ham biz kabi talabadirlar. Biz hammamiz soat sakkizda ishtaha bilan kechki ovqatni yedik. Ovqatdan so‘ng yoshlar raqs tushdilar, ashula aytdilar.

Ota-onam o‘z aka-ukalari va opa-singillari bilan suhbatlashib o‘tirdilar.

Mehmonlar kech soat o‘n birda uylariga ketdilar. Men o‘sha kuni shod va xursand, kechadan rozi bo‘ldim.

19-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Biz hammamiz uni sevamiz. Ular hammalari meni tug‘ilgan kunim bilan tabrikladilar. Hamma studentlar bu kitobdan sotib oldilar. Hamma mehmonlar stol atrofida o‘tirdilar. Do‘stlarimning hammasi kelishdi. Hamma joyda narx-navo bir xil. Stol ustida hamma narsa bor edi.

To‘rtinchi mashg‘ulot

Shaxssiz gap

Ma‘lumki, gaplar ikki turga bo‘linadi:

1. Shaxsi ma‘lum gaplar. امروز احمد با مادرش به بازار رفت [emruz Ahmad bā mādarash be bāzār raft] kabi. Bu yerda ish-harakatni boshqaruvchi ega aniq.

2. Shaxsi noma‘lum gaplar.

Shaxsi noma‘lum (shaxssiz) gaplarda ish-harakatning bajaruvchisi noma‘lum, noaniq bo‘ladi, ya‘ni ish-harakat kim tomonidan bajarilganligi (yoki bajarilishi) gapda o‘z ifodasini topmaydi. Bunday gaplarda kesim ma‘lum qoida asosida tuziladi.

Shaxssiz gaplarning kesimi می توان [mišavad], می شود [mitavān]-

“bo‘ladi, mumkin”, نمی توان [namitavān], نمی شود [namišavad]-

“mumkin emas, bo‘lmaydi” so‘zlarining qisqa infinitiv bilan birikuvidan yasaladi. Masalan:

مي شود گفت [mišavad gofi] - aytish mumkin

مي توان گفت [mitavān gofi] - aytsa bo‘ladi

نمي شود گفت [namišavad gofi] - aytib bo‘lmaydi

نمي توان گفت [namitavān gofi] aytish mumkin emas

[emruz be varzešgāh mišavad rafi] امروز به ورزشگاه مي شود رفت.

- Bugun stadionga borish mumkin.

20-mashq. O‘qing va tarjima qiling.

این کتاب را مي شود خواند. مي توان گفت که امروز هوا خيلي آزاد است. مي شود گفت که دختر عموم در آینده مهندس خوبي مي شود. نمي توان اسامي آنها را نام برد. نمي شود گفت که آن را اینجا بياورند. زبان فارسي را به آساني مي شود یاد گرفت. تا خيابان استقلال چطور مي توان رفت؟ مگر مي شود او را دعوت کرد؟ سر درس زبان فارسي، نمي شود به روسي حرف زد.

21-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Bu yerda o‘tirsā bo‘ladimi? Shifokorni uyidan topsa bo‘ladi. Sovuq havoda uydan chiqib bo‘lmaydi. U 18 yoshda desa ham bo‘ladi. Uyqudan oldin ko‘p ovqat yeb bo‘lmaydi. Aytish mumkin-ki, u kelajakda yaxshi artist bo‘ladi. Yoz oylari dam olish uchun Chimyon tog‘lariga chiqsa bo‘ladi. Uni kimdan so‘rasa bo‘ladi? Olmani shu yerda sotsa bo‘ladi.

Beshinchi mashg‘ulot

گفتگو

- سلام عليکم آقاي جمشيد.
- سلام عرض مي کنم آقاي هادي. چند روز است که شمارا ندیده ايم.

- بلي، دو سه روز در تاشكند نبودم. چون روز تولد برادر بزرگم بود، با اهل خانواده ام پيش او به شهر فرغانه رفته بوديم.
- شما چند برادر و خواهر داريد؟
- من دو برادر بزرگ، يك خواهر بزرگ و يك خواهر كوچك دارم.
- همهي آنها با شما در يك خانه زندگي مي كنند؟
- نه، چون گفته بودم برادر بزرگم با زن و فرزندانش در شهر فرغانه زندگي مي كنند، خواهر بزرگم شوهر کرده است و در خيابان ما مرل (خانه) دارند. يك برادر و خواهر كوچكم با ما زندگي مي كنند.
- برادر بزرگتان چند سال دارند؟
- او چهل سالش شد و در سال ۱۹۵۹ متولد شده است.
- برادر بزرگتان و خواهر بزرگتان چه شغلي دارند؟
- برادر بزرگم، پزشك جراح است، خواهر بزرگم پزشك امراض داخلي است.
- برادر بزرگم - كامران، در يكي از بیمارستان هاي تاشكند كار مي كند، خواهر بزرگم، مطب خصوصي دارد.
- ان شاء الله كه آنها فرزند دارند؟
- آره، برادر بزرگم فرزند دارد. خواهر بزرگم هم سه فرزند دارد، يك پسر ۱۷ ساله و دو دختر ۱۰ ساله و پنج ساله دارد. پسرش مي خواهد مثل مادرش پزشك بشود. آنها در دبیرستان درس مي خوانند.
- آنها هم با شما به شهر فرغانه رفتند؟
- بلي، هم آنها و هم و دختر بزرگم به شهر فرغانه رفتند.
- در فرغانه روز ها چطور گذشت؟

- خيلى خوب، ديدني هاي آن شهررا تماشا كرديم. روز تولد برادر بزرگم بود و آن روز ميهمانان آمده بودند. دوستان كامران هم تشریف آورده بودند. شب نشيني به خوبي گذشت.

- البته شما قوم و خویش هم زیاد دارید؟

- بلي خيلى زياد. من سه عمو دارم و هر کدام پسر و دختر دارند. پسر عموهايم بزرگند و متأهل هستند. دختر عموهايم شوهر کرده اند و فرزند دارند. ۲ عمه و سه خاله دارم که هر کدامشان فرزند دارند. يك دايي هم دارم راستي فراموش كردم بگويم که پدر بزرگم و مادر بزرگم نیز زنده اند.

- همدي قوم و خویش شما در تاشکند زندگي مي کنند؟

- نخیر، از قوم و خویشاتمان، فقط دايي و يك عمويم در تاشکند زندگي مي کنند. بقيه شان در شهرهاي مختلف زندگي مي کنند. مي شود گفت که ما در شهر هاي زيادي قوم و خویش داریم. مثلاً يك عمه و فرزندانش در شهر اورگنج زندگي مي کنند. يك خاله ام با اهل خانواده اش در بخارا ست و غيره.

- مادر بزرگ و پدر بزرگتان کجا زندگي مي کنند؟

- آنها با ما زندگي مي کنند. هر دوي آنها پير شده اند و ما آنها را خيلى

دوست داریم.

Leksik izoh

Vaqtning ifodalanishi

Vaqtни soat orqali ifodalsh uchun quyidagi usullar mavjud:

1. ساعت [sāat]- so'ziga miqdor son izofa orqali bog'lanadi:

دو ساعت [sāat-e do]- soat ikki, soat ikkida.

Vaqtning ma'lum paytini aniqlash uchun؟ ساعت چند است؟ [sāat čānd ast?] savoli qo'yiladi.

a) Soat to'liq miqdorni tashkil etsa درست [dorost] – “roppa-rosa” so'zi ishlatiladi.

درست يك است. [sāat dorost yek asf]- soat roppa- rosa bir.

b) Ma'lum bir soatdan ma'lum daqiqa o'tgan bo'lsa to'liq soatni ifodalovchi son va o'tgan daqiqani ifodalovchi son و [o] bog'lovchisi ishlatiladi. يك و ده دقیقه است. [sāat yek-o dah dayiye asf]- Soat birdan 10 daqiqa o'tdi.

O'n besh daqiqa o'tgan bo'lsa, o'zbek tilida “chorak” so'zi ishlatiladi, fors tilida esa ربع [rob] so'zi ishlatiladi.

ربع است يك و ربع است [sāat yek-o rob' asf]- Soat birdan chorak o'tdi.

30 daqiqa o'tgan bo'lsa, o'zbek tilida yarim, fors tilida نیم [nim] so'zi ishlatiladi. يك و نیم است. [sāat yek-o nim asf]- Soat bir yarim bo'ldi.

c) Ma'lum soatga ma'lum daqiqalar qolgan bo'lsa, o'zbek tilida “kam”, fors tilida ham کم [kam] so'zi ishlatiladi. Faqat o'zbek tilida avval yetishmayotgan daqiqalar, keyin soat kelsa, fors tilida, aksincha, avval soat miqdori, so'ng yetishmayotgan daqiqa, oxirida کم [kam] so'zi keladi. دو و ده دقیقه کم است. [sāat do-o dah dayiye kam asf]- Soat 10 daqiqa kam 2.

2. Kecha-kunduzning muayyan paytlarining nomlanishi:

ertalab – صبح [sobh]

erta tong – صبح زود [sobh-e zud]

peshin (tush) – ظهر [zohr]

peshindan oldin – قبل از [yabl az]

tushdan oldin - قبل از ظهر [yabl az zohr]

peshindan keyin – بعد از ظهر [ba'd az zohr]

asr – عصر [asr]

kechqurun – شام [šām]

kechasi – شب [šab]

yarim kecha - نصف شب [nesf-e šab]

Bir kecha-kunduz bo'lagini ko'rsatuvchi so'zlar o'zbek tilida soatni ifodalovchi birikmadan oldin, fors tilida esa keyin keladi va soatni ifodalovchi birikmaga izofa bilan bog'lanadi.

. Soat ertalab sakkiz. [sāat hašte sobh ast] ساعت، هشت صبح است.

3. Vaqtning ayni bir paytini ko'rsatish.

O'zbek tilida “soat nechada?” savoli beriladi va masalan “soat 4 da” deb javob beriladi. Fors tilida [sāat] ساعت va [čand] چند so'zlari izofa orqali bog'lanadi.

Masalan: [sāat-e čand miāyid] ساعت چند می آید؟- Soat nechada kelasiz?

[sāat-e panj ba'd az zohr miāyam] ساعت پنج بعد از ظهر می آیم.
Tushdan so'ng 5 da kelaman.

Eslatma: Ma'lum soatga ma'lum daqiqalar qolganligini quyidagicha ifodalash ham mumkin. Avval yetmayotgan daqiqalar, so'ng be old ko'makchisi ma'lum soat miqdoridan [māndan] ماندن fe'lining o'tgan zamon natijali fe'l shakli qo'yiladi. چند است؟ ساعت، [panj daqiqe] پنج دقیقه به سه مانده (است) – [sāat čand ast?]- soat necha?
[be se mānde (ast)]- Besh minut kam uch.

4. [šouhar kardan] شوهر کردن va [šouhar raftan] شوهر رفتن yoki [be šouhar raftan] شوهر رفتن fe'llari sinonim fe'llaridir va “turmushga chiqmoq” (er qilmoq, erga tegmoq) ma'nolarini anglatadi.

5. [har]- olmoshi sonlar oldidan ishlatiladi.

[har do]- har ikkovi

[har se]- uchovi, uchalovlari

Bunday birikmalarga izofa orqali kishilik olmoshlari bog'lanishi mumkin.

[har do-ye mā]- (bizning) har ikkimiz

[har se-ye ānhā]- (ularning) har uchovlari

22-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni tegishli zamonga qo'yib, gaplarni ko'chiring.

ديروز چه ساعتی از خانه (بيرون آمدن)؟ هر روز به شما (تلفن کردن) ولي
ظاهراً (خانه بودن). ديروز از ساعت پنج تا پنج و نيم (منتظر بودن) ولي
(آمدن). خواهش مي كنم مرا سر ساعت هفت (بیدار کردن). خواهر بزرگم
چند سال قبل (شوهر کردن). برادر كوچكم نيز اين روزها (زن گرفتن). هر
دوي آنها از خانه ي ما (رفتن) و خانه ي جداگانه (داشتن). من نمي خواهم از او
جدا (زندگي کردن). آن روزهاي عجيب را نمي شود (فراموش کردن). آیا این
سبب كرم خورده را مي شود (خوردن)؟ آیا این روزها مي توان هر دوي آنها را
(دیدن). همه ي قوم و خويشان او را نمي توان (نام بردن). زياد تلويزيون (تماشا
کردن) براي چشم ضرر (داشتن).

23-mashq. Quyidagi keltirilgan so'zlarning antonimini toping.

روشن - روزانه - سرد - سرما - مي شود - نزديك - نمي توان - دشمني -

عاقل - خوب.

24-mashq. Nuqtalar o'rnini chap qatordagi so'zlarning mosi bilan to'ldiring.

لازم نیست... منتظر ما باشید. دوستان ما	تا کسی گرفتن
نمی توانند... و مجبور.... مادر بزرگم... است، پدر	، جوان، همه، فردا
بزرگم نیز... نیست.... در خانه ی ما زندگی می	شب، هر کدام
کنند. در این کشور... مردم مجبور هستند مالیات	نمی شود، شام، پیر،
بدهند. اجازه می دهید ما... از این کتاب استفاده	جدا گانه
کنیم. برادرانم... دانشکده را تمام کرده اند. من... را	سوار اتوبوس شدن
فراموش کرده ام. اسم او را... فراموش کرد. آنها در	هر دوی آنها
خانه ی... زندگی نمی کنند.	

25-mashq. Tagiga chizilgan so'zlarga savol bering.

من هر روز ساعت ۷ صبح از خواب بیدار می شوم. پدرم سال ۱۹۲۴ متولد شده است. برادر تان جدا از شما زندگی می کند؟ خاله ام دو دختر دارد. خواهر بزرگم این روز ها شوهر می کند. من اسم او را فراموش کردم؟ دایی ام در شهر بخارا زندگی می کند. احوال من خوب نیست.

26-mashq. Quyidagi so'zlarning sinonimini toping.

سخن - عاقل - هر وقت - فضا - فرود کردن - افسانه - زمان -
گونگون - پیروزی - به سبب - مکان.

27-mashq. Eshiting va takrorlang.

من در سال ۱۹۵۲ متولد شده ام. تو در سال ۱۹۵۵ تولد یافته ای. او در سال ۱۹۶۱ دانشگاه را تمام کرده است. او ۱۹۹۳ شوهر کرده است. آنها ۵ سال پیش نامزد شده اند. شما سال ۱۹۷۴ به قران رفته اید. ۴ سال قبل دبیرستان را تمام کرده بود. شما سال ۱۹۰۵ متولد شده اید.

28-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Uning qayerdaligini Ahmadga aytib bo'lmaydi. Men o'z do'stlarimni hech esimdan chiqarmayman. Biz besh yil oldin tanishgan edik. Sizning mutaxassisligingiz nima? Uning ota-onalari toshkentlik emaslar. Biz ikkimiz fors, arab, ingliz tillarini o'rganayapmiz. Siz uchovingizni taklif qilganlar. Ularning hammalari mening qarindoshlarim. Bu yerga nima yozilganligini o'qib bo'lmaydi. Jiyanim ham men kabi tilshunos bo'lmoqchi. 1939 yil Ikkinchi jahon urushi boshlangan. Biz uchovimiz Eronga safar qilmoqchimiz. U och ham emas, to'q ham emas, deb aytish mumkin. 2000 yilda u uylanadi.

O‘NINCHI DARS

Birinchi mashg‘ulot

Tartib sonlar

Fors tilida tartib sonlar miqdor sonlarga **م** – *om* va **مِين** – *omin* qo‘shimchalarini qo‘shish yo‘li bilan yasaladi. Masalan: پنج – *panj*-*bash* → پنجم *panjom*; پنجمین – *panjomin*-*bashinchi*;

بیست – *bist*-yigirma → بیستم – *bistom*; بیستمین – *bistomin*-yigirmanchi.

Unli tovushlar bilan tugaydigan miqdor sonlardan tartib son yasalayotganda quyidagi tovush o‘zgarishlari vujudga keladi:

دو – *do* – ikki → دوّم – *dovvom*; دوّمین – *dovvomin* – ikkinchi

سه – *se* – uch → سوّم – *sevvom*; سوّمین – *sevvomin* – uchinchi

سی – *si* – o‘ttiz → سی ام – *siyom*; سی امین – *siyomin* – o‘ttizinchi

Yuqoridagi misollardan ko‘rinib turibdiki, **م** – *om* va **مِين** – *omin* qo‘shimchalari bilan yasalgan tartib sonlar ma‘no jihatidan bir-biridan farq qiladi:

1. **م** – *om* qo‘shimchasi bilan yasalgan tartib sonlar aniqlovchi vazifasini bajariganida aniqlanmish so‘zdan keyin turib, unga izofa orqali bog‘lanadi:

پنجم درس *dars-e panjom* – beshinchi dars

خانه ی ششم *xāne-ye šešom* – oltinchi uy va h.k.

2. **مِين** – *omin* qo‘shimchasi bilan yasalgan tartib sonlar esa aniqlovchi vazifasini bajarishda aniqlanmishdan oldin turadi va unga bitishuv yo‘li bilan (izofasiz) birikadi:

پنجمین درس *panjomin dars* – beshinchi dars

ششمین خانه *šešomin xāne* – oltinchi uy

Shuni ham qayd etish lozimki, fors tilida, asosan, م – om qo‘shimchasi bilan yasalgan tartib sonlar keng ishlatiladi. مین – omin qo‘shimchali tartib sonlar esa kitobiy tilda uchrab turadi.

Fors tilida yuqorida zikr etilgan ikki qo‘shimcha yordamida yasalgan tartib sonlar bilan bir qatorda arab tilidan o‘zlashib qolgan ba’zi so‘zlar ham ishlatiladi. Ular orasida اول *avval* – birinchi so‘zi, hatto, forscha یکم *yekom* – birinchi tartib soniga qaraganda ko‘proq ham ishlatiladi:

اول درس *dars-e avval* – birinchi dars

اول دانشجوي سال *dānešju-ye sāl-e avval* – birinchi kurs talabasi

حساب سال

يك سال چهار فصل دارد: بهار، تابستان، پاییز و زمستان. به تقویم میلادی، سال نو از یکم ماه ژانویه شروع می‌شود. آغاز سال نو را مردم جشن می‌گیرند. هر فصل سال از سه ماه عبارت است. ماه های سال طبق تقویم میلادی از این قرارند: ژانویه، فوریه، مارس، آوریل، مه، ژوئن، ژوئیه، اوت، سپتامبر، اکتبر، نوامبر و دسامبر. در ازبکستان از تقویم میلادی استفاده می‌شود. طی یک سال ما چندین جشن رسمی داریم. مثلاً:

یکم ماه ژانویه، جشن سال نو است.

هشتم ماه مارس، روز جهانی زن می‌باشد.

بیست و یکم ماه مارس، مردم عید نوروز را جشن می‌گیرند.

نهم ماه مه، روز یاد بود و احترام به جنگ دیدگان و قربانیان جنگهاست.

اول ماه سپتامبر، جشن استقلال ازبکستان می‌باشد.

اول ماه اکتبر، روز بزرگداشت معلمین و اساتید است.

هشتم ماه دسامبر، روز قانون اساسي ازبکستان مي‌باشد.

علاوه بر آن هر سال مردم ازبکستان عيد رمضان و عيد قربان را نيز جشن مي‌گيرند. روزهاي جشنهاي رسمي نامبرده، روزهاي تعطيل مي‌باشد و مردم کار نمي‌کنند. سال تحصيلي در ازبکستان، دوّم ماه سپتامبر شروع مي‌شود. نيمه ي اول سال تحصيلي تا اواسط ماه ژانويه ادامه دارد. بعد، دوره ي امتحانات است. دانشجويان آموزشگاه هاي عالي و متوسطه امتحان مي‌دهند. مثلاً: دانشجويان کلاس ما، زبان فارسي، زبان انگليسي، تاريخ ايران، جغرافياي ايران و غيره را امتحان مي‌دهند.

اول ماه فوريه، نيمه ي دوّم سال تحصيلي شروع مي‌شود که تا اواسط ماه ژوئن ادامه دارد. نيمه ي دوّم ماه ژوئن باز هم دوره ي امتحانات است. بعد از دوره ي امتحانات، تعطيلات تابستاني آغاز مي‌شود و آن موقع، يعني ماه هاي ژوئيه و اوت، دانشجويان و شاگردان درس نمي‌خوانند و استراحت مي‌کنند. در ايران، حساب سال به تقويم ايراني (شمسي) انجام مي‌گيرد. ماه هاي سال به تقويم ايراني (شمسي) عبارتند از: فروردين، ارديهشت، خرداد، تير، مرداد، شهريور، مهر، آبان، آذر، دي، بهمن و اسفند.

سال نو در ايران، اول ماه فروردين شروع مي‌شود. اول ماه فروردين، مصادف با بيست و يكم ماه مارس است، يعني عيد نوروز در ايران، جشن سال نو است. عيد نوروز در ايران سيزده روز ادامه دارد که هفت روز آن تعطيل است. مردم ايران، هفت روز اول عيد نوروز کار نمي‌کنند و استراحت مي‌کنند. در ايران، چند جشن رسمي ديگر نيز وجود دارد.

Leksik izohlar

1. *تقويم tayvim*-kalendar, yilnoma soʻzi fors tiliga arab tilidan kirgan soʻz. Bu soʻzning forsiy varianti *سالناما sālnamā* boʻlib, hozirgi fors tilida har ikkala variant ham keng ishlatiladi.

تقويم *betayvim-e* birikmasi "... kalendariga koʻra, ... yilnomasi boʻyicha" deb tarjima qilinadi. Mazkur birikma tegishli yil hisobi usuliga ishora qiladi:

تقويم ميلادي betayvim-e orupā –Yevropa kalendariga koʻra...

تقويم شمسي betayvim-e šamsi – Quyosh yilnomasi boʻyicha...

2. *رسمي rasmi* - rasmiy soʻzi, asosan, davlat organlari va xalqaro tashkilotlar tomonidan tasdiqlangan hujjat va tadbirlarga nisbatan qoʻllanadi. Masalan:

بازدید رسمی bāzdid-e rasmi – rasmiy tashrif

جشن رسمی jašn-e rasmi – rasmiy (davlat tomonidan belgilangan) bayram

3. *می باشد mibāšad* feʻli *بودن budan*-boʻlmoq, emoq felining hozirgi kelasi zamon III shaxs birlik shakli. Mazkur shakl jumla tarkibida *است ast* bogʻlamasiga ekvivalent boʻlishi mumkin, yaʼni ular doimo jumlaning umumiy mazmuniga taʼsir qilmagan holda bir-biri bilan oʻrin almasha oladi. Masalan:

این کتاب می باشد in ketābast = *این کتاب می باشد in ketāb mibāšad*-Bu kitob(dir).

Ikkinchi mashg'ulot

Yil, oy va hafta kunlari ifodasi

1. Fors tilida yilni ifodalash uchun سال *sāl*-yil va tegishli miqdor son ishlatiladi va ular bir-biri bilan izofa orqali bog'lanadi. Masalan:

هزار و نود و نه *sāl-e hezār-o nohsad-o navad-o noh* - bir ming to'qqiz yuz to'qson to'qqizinchi yil.

Bundan tashqari, yil hisobining qaysi taqvimga binoan ifodalanayotganini ko'rsatish uchun tegishli miqdor sondan so'ng izofa yordamida ميلادي *milādi-melodiy* yoki هجري *hejri-hijriy* so'zlari ham birlashtirilishi mumkin. Masalan:

هزار و نود و يك ميلادي *sāl-e hezār-o nohsad-o navad-o yek-e milādi* – melodiy 1991 yil.

هزار و سصد و شصت و نه هجري *sāl-e hezār-o sisad-o šast-o noh-e hejri* – hijriy 1369 yil.

Melodiy taqvim bo'yicha yil hisobi Muhammad payg'ambar (SAV) hazratlarining Makkai mukarraman Madinai munavvaraga hijrat qilgan yillaridan boshlanadi. Mazkur hijrat melodiy yil hisobi bo'yicha 622 yil 16 iyulida sodir bo'lgan.

Demak, melodiy va hijriy taqvimlar orasida 622 yil farq mavjud. Melodiy yil hisobini hijriy yil hisobiga aylantirish uchun melodiy yil hisobidan 621-622 soni ayiriladi: Melodiy yil-621-622 yil=Hijriy yil.

Aksincha, ya'ni hijriy yil qaysi melodiy yilga to'g'ri kelishini aniqlash uchun tegishli miqdor songa 621-622 soni qo'shiladi: Melodiy yil=Hijriy yil+622 yil

Masalan: Melodiy 1999 yil=Hijriy 1377-1378

Hijriy 1375=Melodiy 1996-1997

2. Oy kunini ifodalash uchun tegishli tartib son, ماه *māh*-oy so'zi va oy nomini ko'rsatuvchi so'zlar izofa orqali birlashtiriladi. Masalan:

بست و دوم ماه مارس - yigirma ikkinchi mart - *bist-o dovvom-e māh-e mārs*

o'n oltinchi sentabr – شانزدهم ماه سپتامبر *šānzdahom-e māh-e septāmbri*

Aksariyat hollarda ماه *māh*-oy so'zi bunday birikmadan tushib qolib, tartib son bevosita oy nomini bildiruvchi so'z bilan izofiy birikma hosil qiladi, masalan:

yigirma ikkinchi mart – دوّم مارس *bist-o dovvom-e mārs*

o'n oltinchi sentabr سپتامبر شانزدهم *šānzdahom-e septāmbri*

Bunday birikmalarga izofa yordamida yilni ifodalovchi birikmalar ham qo'shilishi mumkin:

1964 yil 10 avgust – چهار و شصت و نصد و هزار و نهدم اوت سال هزار و نصد و شصت و چهار – *dahom-e ut-e sāl-e hezār-o nohsad-o šast-o čahār*.

Tegishli oy kunini bilish uchun چند؟ *čand-necha?* so'roq olmoshiga م – *om* qo'shimchasini qo'shish orqali yasalgan چندم *čandom-nechanchi?* olmoshi ishlatilib, savol beriladi:

امروز چندم ماه است؟ *emruz čandom-e māh ast?* yoki امروز چندم ماه است؟ *emruz čandom ast?*-Bugun oying nechanchi kuni (qaysi sanasi)?

3. Hafta kunlari fors tilida quyidagicha nomlanadi:

دوشنبه *došambe*-dushanba

سه شنبه *sešambe*-seshanba

چهارشنبه *čahāršambe*-chorshanba

پنجشنبه *panjšambe*-payshanba

جمعه (آدینه) *jom'e (ādine)*-juma

شنبه *šambe*-shanba

يكشنبه *yekšambe*-yakshanba

Hafta kunini aniqlash uchun quyidagicha savol beriladi:

emruz ĉe ruzist?-Bugun hatfaning qaysi kuni?
kuni?

Bu savolga hafta kuni nomini ifodalab javob beriladi:

emruz ĉahāršambeast-Bugun chorshanba.

Qiyoslang:

diruz ĉe ruzi bud?-Kecha haftaning qaysi kuni edi?

diruz sešambe bud-Kecha seshanba edi.

Bundan tashqari, og'zaki so'zlashuv tilida ko'pincha quyidagi savol shakli qo'llanadi:

emruz ĉandšambeast?-Bugun nechanchi shanba?

Mazkur savolda šambe so'zi ko'chma ma'noda kun ma'nosida ishlatiladi, chunki u hafta kunlari nomida qo'llanadi.

I-mashq. Nuqtalar o'rniga tegishli tartib sonlarni qo'yib, yozing va yozma tarjima qiling.

... سپتامبر جشن استقلال ازبکستان است. سال تحصیلی در ازبکستان...
سپتامبر شروع می‌شود. روز معلمین و اساتید را... اکتبر جشن می‌گیریم. عید نوروز... ماه مارس شروع می‌شود. در ازبکستان... ژانویه آغاز سال نو می‌باشد. ... ماه مه، روز یاد بود و احترام به جنگ دیدگان و قربانیان جنگ‌ها است. ... ماه دسامبر، روز قانون اساسی ازبکستان است. روز بین‌المللی (جهانی) زنان را... ماه مارس جشن می‌گیرند. نیمه‌ی ... سال تحصیلی تا اواسط ژوئن ادامه دارد. تعطیلات تابستانی... اوت تمام می‌شود. روزهای ... عید رمضان و عید قربان در ازبکستان روزهای تعطیل است و مردم کار نمی‌کنند.

2-mashq. Nuqtalar o'rniga tegishli oy nomlarini qo'yib, ko'chiring va yozma tarjima qiling.

ماه ... ۲۸ يا ۲۹ روز است. ماه هاي ... ۳۱ روز است. ماههاي ...
۳۰ روز است. بعد از ماه ژانويه، ماه ... شروع مي شود. بعد از ماه ژوئن، ماه ...
شروع مي شود. دو ماه پيش، ماه اکتبر بود، پس حالا ... است. حالا ماه
نوامبر است، پس چهار ماه بعد، ماه ... مي شود. من در ماه ... متولد شده ام.
پدرم در ماه ... متولد شده است. مادرم در ماه ... متولد شده است. درس ما
در ماه ... تمام مي شود.

3-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Bugun oyning qaysi (nechanchi) kuni? Kecha oyning nechanchi kuni edi? Besh kun oldin oyning qaysi kuni edi? Do'stim Toshkentga 20 fevralda keldi va 16 martda uyiga qaytdi. Birinchi sentabr O'zbekiston mustaqilligi kuni bayrami. Birinchi farvardin, ya'ni 21 martda O'zbekiston va Eron xalqlari Navro'z bayramini nishonlaydilar. Institutimizda o'quv yili 2 sentabrda boshlanadi. Yozgi ta'til avgust oyining oxirlarigacha davom etadi. O'quv yilining birinchi yarmi yanvar oyida tugaydi. Men 1985 yil 15 aprelda tug'ilganman.

Uchinchi mashg'ulot

ياي مصدرى *yā-ye masdari*

ياي مصدرى *yā-ye masdari* so'z yasovchi -i qo'shimchasi bo'lib, asosan, asliy sifatlarga, ba'zan, ot va boshqa so'z turkumlariga oid so'zlarga qo'shilib mavhum ma'no anglatuvchi otlar yasaydi:

بزرگ *bozorg-katta* → بزرگی *bozorgi* – kattalik

درست *dorost-to'g'ri* → درستی *dorosti* – to'g'rilik

Oxiri –e (ه) tovushi bilan tugaydigan so‘zlarga ياي مصري گ “*gof*” harfi yordamida qo‘shiladi, yozuvda ه - harfi tushirib qoldiriladi:

بچه *baĉe*-bola → بچگی *baĉegi* –bolalik

هنده *zende*-tirik → زندگی *zendegi* – hayot

-u (و) va -ā (ا) unlilari bilan tugagan so‘zlarga ياي مصري yana bir ي “*yā*” harfi orttirish orqali qo‘shiladi:

راستگو *rāstgu*-to‘g‘riso‘z → راستگویی *rāstgui*-to‘g‘riso‘zlik

آشنا *āšnā*-tanish → آشنایی *āšnāyi*-tanishlik

Harakat nomi

Fors tilida harakat nomlari fe‘lning hozirgi zamon negiziga ش – *eš* qo‘shimchasini qo‘shish orqali yasaladi. Masalan: خواستن *xāstan*-xohlamoq, iltimos qilmoq → خواه *xāh* → خواهش *xāheš*-iltimos, xohish; گشتن *gaštan*-aylanmoq, sayr qilmoq → گرد *gard* → گردش *gardeš*-sayr, aylanish.

Harakat nomlari کردن *kardan* fe‘li bilan birikib qo‘shma fe‘l hosil qilishi ham mumkin. Bunday qo‘shma fe‘llar aksariyat hollarda harakat nomi uchun asos bo‘lgan sodda fe‘llar bilan ma‘nodosh bo‘ladi:

خواستن کردن *xāheš kardan* – iltimos qilmoq

گردش کردن *gardeš kardan* – sayr qilmoq

Old ko‘makchilarga egalik qo‘shimchalarining qo‘shilishi

Egalik qo‘shimchalari ba‘zi old ko‘makchilarga qo‘shilib ishlatilishi ham mumkin. Fors tilidagi bunday birikmalar “old

ko'makchi+kishilik olmoshi" birikmalari bilan ma'nodosh bo'ladi.
Masalan:

براي *barāye* old ko'makchisi:

من براي *barāye man* = برام *barāyam* – menga, men uchun

تو براي *barāye to* = برایت *barāyat* – senga, sen uchun

او براي *barāye u* = برایش *barāyaš* – unga, u uchun

ما براي *barāye mā* = بر ایمان *barāyemān* – bizga, biz uchun

شما براي *barāye šomā* = بر ایتان *barāyetān* – sizga, siz uchun

آنها براي *barāye ānhā* = بر ایشان *barāyešān* – ularga, ular uchun

Bundan tashqari, egalik qo'shimchalari از *az* va به *be* old ko'makchilariga ham qo'shilishi mumkin.

4-mashq. Quyidagi so'zlarga ياي مصدرى qo'shib mavhum ma'noli otlar yasang.

نزدیک – پیر – جدا – آسان – شیرین – دوست – سیاه – تنها – دور –
آشنا – زیبا – قشنگ – زود – برادر – سرد – سفید – کودک

5-mashq. Quyidagi fe'llardan harakat nomi yasang.

دانستن – آموختن – خواستن – رفتن – پرسیدن – خواندن – سوختن –
پذیرفتن – ساختن – فرمودن – آزمودن – نمودن – گشتن – خوردن – آراستن –
افزودن – بخشیدن – جستن – ستودن – سرودن – کاستن – گذاشتن – گشادن
– نواختن

6-mashq. از *az* va به *be* old ko'makchilariga egalik qo'shimchalarini qo'shib jummlalar tarkibida qo'llang.

7-mashq. Quyidagi jummlarni o'zbek tiliga yozma tarjima qiling.

پدوم برايم كتاب خويي خريد. استاد زبان فارسي ما، موضوع تازه ي درس را برايمان توضيح داد. اين كتاب لغت را از شان گرفتم. ديروز، نامه برايتم فرستادم. آنها آدرس خانه ي خود را برايتم مي نويسند. مگر برايتم اين خير را نگفتيد؟ دوستم از من پرسيد: چرا ديروز سر درس نيامدي؟ من همش گفتم: مريض بودم.

8-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Hasan senga nima dedi? O'tangiz bu ko'ylakni siz uchun xarid qildilarmi? O'qituvchimiz yil hisobi haqida bizga gapirib berdilar. 21 mart ular uchun yangi yilning birinchi kuni. Hasan mendan so'radi: O'zbekistonda yangi yil qachon boshlanadi? Men unga dedim: O'zbekistonda yangi yil birinchi yanvardan boshlanadi. Melodiy va hijriy yil hisobi haqida ulardan so'radim.

To'rtinchi mashg'ulot

آب و هواي ايران

کشور ايران در جنوب غربي آسيا واقع است. ايران از شمال با آذربايجان و ارمنستان و ترکمنستان، از مشرق با افغانستان و پاکستان، از مغرب با عراق و ترکیه هممرز مي باشد. در شمال ايران، درياي خزر و در جنوب ايران، خليج فارس و درياي عمان قرار دارد. آب و هواي ايران در تمام نواحي آن يکسان نيست. مثلاً در جنوب ايران هوا خيلي گرم است و تابستان گرماي هوا تا ۵۰ درجه بالاي صفر مي رسد. تابستان، مناطق صحراوي، مثلاً دشت کويز و دشت لوت نيز خيلي گرم است و در بعضي اوقات، گرماي هوا مانند آفريقا است. ولي هواي آذربايجان ايران روي هم رفته سرد است. زمستان، سرما گاهي به ۳۰ درجه زير صفر مي رسد. هواي نواحي مرکزي، نه خيلي سرد و نه خيلسي

گرم است. مثلاً ماه های بهار، هوای قرآن نه سرد و نه گرم است. ولی تابستان، هوای قرآن خیلی گرم می شود. البته گرمای قرآن به اندازه‌ی گرمای نواحی جنوبی نیست. فصل پاییز نیز هوای قرآن نه سرد و نه گرم است. فقط ماه های زمستان هوای آن شهر قدری سرد می شود. ولی باز هم سرمای زمستان قرآن، هیچوقت به اندازه‌ی سرمای زمستان شهرهای آذربایجان ایسران نمی رسد. در نواحی مرکزی، فصل های زمستان و تابستان زیاد طول نمی کشد. بر عکس در نواحی جنوبی، ماه های زمستان کمی سرد است و بقیه‌ی سال هوا گرم و تابستان بسیار گرم است و خیلی طول می کشد. آب و هوای نواحی شمالی، یعنی کناره‌ی دریای خزر نسبت به نواحی دیگر ایران ملایم تر است.

Leksik izohlar

1. Ob-havo haqidagi ma'lumot, asosan, ot kesimli gaplar yordamida beriladi. Bunday gaplar tarkibida *hava* ob-hava, *havo* so'zi ega vazifasini, *garm*-issiq yoki *sard*-sovuq so'zlari esa ko'pincha ot kesimning ot qismi vazifasini bajaradi:

emruz havā garmast – Bugun havo issiq.

diruz havā sard bud – Kecha havo sovuq edi.

pariruz havā xeyli sard bud – O'tgan kuni havo juda sovuq edi.

hava ob-hava, *havo* so'zi ba'zan tushib qolishi ham mumkin:

emruz garmast – Bugun issiq.

diruz sard bud – Kecha sovuq edi.

Ob-havoning bir holatdan ikkinchi, ya'ni farqli holatga o'tishi fors tilida *šodan*-bo'lmoq, *emoq* fe'li yordamida ifodalanadi:

هو گرم شده است. *havā garm šodeast* – Havo isib ketdi.

بهار هوا گرم می شود. *bahār havā garm mišavad* – Bahorda havo isiydi.

2. Havoning harorat darajasi quyidagi usullar bilan aniqlanadi:

a) miqdor songa bitishuv usuli yordamida *daraje-daraja* درجه so'zi biriktiriladi:

بیست درجه *bist daraje* – yigirma daraja (20°).

پنج درجه *panj daraje* – besh daraja (5°).

Shuningdek, haroratning issidiq yoki sovuq ekanligini aniqroq ifodalash uchun bunday birikma ichiga quyidagi birikmalarni ham qo'shish mumkin:

بالاي صفر *bālā-ye sefr* – nol darajadan yuqori (issiq).

زیر صفر *zir-e sefr* – nol darajadan past (sovuq).

Masalan:

بیست درجه بالای صفر *bist daraje bālā-ye sefr* – Yigirma daraja issiq.

بیست درجه زیر صفر *bist daraje zir-e sefr* – Yigirma daraja sovuq.

b) Haroratning issiq yoki sovuqligini, shuningdek, issiqlik ma'nosini ifodalovchi گرمی *garmi* yoki گرما *garmā* so'zlari va sovuqlik ma'nosini ifodalovchi سردی *sardi*, سرما *sarmā* yoki پرودت *borudat* so'zlari yordamida ham ifodalash mumkin:

گرمای هوا بیست درجه است. (*garmi-ye*) *garmā-ye havā bist daraje ast*-Havoning issiqligi yigirma daraja (yoki havoning harorati yigirma daraja issiq).

پرودت، سردی) سرمای هوا بیست درجه است. (*borudat-e, sardi-ye*) *sarmā-ye havā bist daraje ast*-Havoning sovuqligi yigirma daraja (yoki havoning harorati yigirma daraja sovuq).

9-mashq. Nuqtalar o‘rniga سرد yoki گرم sifatlarining oddiy yoki qiyosiy daraja shakllarini qo‘yib,ko‘chiring va o‘zbek tiliga tarjima qiling.

تابستان هوا ... است. زمستان هوا ... است. هوای مسکو از هوای تاشکند ... است. تابستان، هوای قران از هوای شهرهای شمال ایران ... است. بهار هر روز ... می‌شود. پاییز هوا هر روز ... می‌شود. ماه مارس در مسکو هنوز ... نیست. ماه اکتبر در تاشکند هنوز ... نیست. امروز نه ... و نه ... است.

10-mashq. Quyidagi gaplarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Bugun issiq. Kecha issiq edi. O‘tgan kuni havo sovuq emasdi. Ertaga havo issiqroq bo‘larmikan? Yanvar oyida havo sovuqmi? Aprel oyida havo juda isib ketadimi? Sentabr oyida havo issiq ham, sovuq ham emas (na issiq va na sovuq). Fevral oyida havo aprel oyi havosidan sovuqroq. Iyul oyida havo may oyi havosidan issiqroq bo‘ladi. Avgust oyi 31 kun. Fevral oyi 28 yoki 29 kun. May oyi 30 kun. Darslarimiz sentabr oyida boshlanadi. Akam noyabr oyida tug‘ilgan.

11-mashq. Nuqtalar o‘rniga chap ustunda berilgan so‘z yoki so‘z birikmalaridan keraklisini qo‘yib,ko‘chiring va o‘zbek tiliga tarjima qiling.

گرما	من از دوستم پرسیدم: آیا تو می‌دانی ... ایران چطور
خواهش کردن	است؟ دوستم از من ... که در باره‌ی آب و هوای
بالای صفر	ایران با او صحبت کنم. هوای جنوب ایران در
آب و هوا	تابستان، مانند ... است. آب و هوای ایران در تمام ...
ناحیه - آفریقا	یکسان نیست. در ... ایران، هوا بسیار گرم است.
زیر صفر	تابستان گرمی هوا در تاشکند به ۴۰-۴۵ درجه ...

هیچوقت	میرسد. ... قران هیچوقت به اندازه‌ی ... تاشکند
زمستانی	نیست. ... قران هیچوقت به اندازه‌ی ... آذربایجان
جنوب - سرما	ایران نمی‌رسد. ماه‌های ... در تاشکند هوا سرد است.
برودت هوا	زمستان، هوای آذربایجان ایران سرد است و ... به ۳۰
	درجه ... می‌رسد. من ... در جنوب ایران نبودم.

12-mashq. Nuqtalar oʻrniga havo haroratini ifodalovchi soʻz va soʻz birikmalarini qoʻyib, koʻchiring va yozma tarjima qiling.

امروز هوا ... است. دیروز هوا ... بود. سرمای آذربایجان ایران به ... نمی‌رسد. گرمای نواحی جنوبی ایران به ... می‌رسد. گرمای شمال ایران هیچوقت به ... نمی‌رسد. سرمای جنوب ایران هیچوقت به ... نمی‌رسد. ماه‌های تابستانی در تاشکند، گرمی هوا از ... تا ... است.

13-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Men jugʻrofiya oʻqituvchimizdan soʻradim: “Eronnig ob-havosi Afrikanikiga oʻxshaydimi?”. Ular menga javob berdilar: “Yoʻq, oʻxshamaydi. Masalan, aytish mumkinki, Eron Ozarboyjonining havosi sovuq. Qishda sovuq 30 darajagacha yetib boradi”. Men yana soʻradim: “Tehron shahrida yoz oylarida havo juda issiqmi?”. Ular javob berdilar: “Ha, yoz oylarida Tehronning havosi juda issiq, lekin havoning issiqligi Eron janubidagidek emas”. Keyin oʻqituvchimiz Ahmaddan soʻradilar: “Marhamat qilib, ayting, Eronnig marʼaziy tumanlarida yoz fasli uzoq davom etadimi?”. Ahmad javob berdi: “Yoʻq, Eronning markaziy tumanlarida yoz fasli uncha uzoq davom etmaydi. Aksincha, janubiy tumanlarida yoz fasli juda uzoq davom etadi”. Oʻqituvchimiz Hasandan soʻradilar: “Eronning qaysi tumanlarida yozda issiq 50 darajagacha yetib boradi?”. Hasan javob berdi: “Eronning janubiy tumanlarida yozda issiq 50 darajagacha yetib boradi”.

Beshinchi mashg'ulot

بايستن *bāyestan* – fe'li ishtirokida yasalgan shaxssiz iboralar

Oldingi mashg'ulotlarimizda shaxssiz gaplar kesimi qanday usullar orqali yasalishini ko'rib chiqib, uning tarkibida شدن *šodan* va توانستن *tavānestan* fe'llari ishtirok etishi va uning ma'no yo'nalishlari bilan tanishgan edik. Shaxssiz iboralar yasalishida, shuningdek, بايستن *bāyestan* fe'li ham ishtirok etadi. Bunday birikmalarni yasash uchun بايستن *bāyestan* fe'lining III shaxs birlik bo'lishli yoki bo'lishsiz shakllariga asosiy fe'lning qisqa infinitiv shakli qo'shiladi. Fe'lning qisqa infinitiv shakli noaniq shakldan ن – *an* qo'shimchasini olib tashlash yo'li bilan yasaladi:

رفتن *raftan* → رفت *raft*; گفتن *goftan* → گفت *goft* va h.k.

Masalan:

گفت باید *bāyad goft* – aytish kerak

گفت نباید *nabāyad goft* – aytish kerak emas

گفتگو

- احمد! ميعراني بگويي آب و هواي ايران چگونه است؟ آيا درست است که هواي ايران خيلي گرم و مانند آفريقا است؟
- بخير، هواي ايران در همه جا يکسان نيست، فقط جنوب ايران و مخصوصاً سواحل خليج فارس خيلي گرم است، ولي در بعضي نواحي شمال ايران و مخصوصاً در آذربايجان ايران، هوا روي هم رفته سرد و نواحي مرکزي ايران نه سرد و نه گرم است.
- هواي جنوب ايران در تابستان چطور است؟

- باید گفت هوای نواحی جنوبی ایران و مخصوصاً سواحل خلیج فارس بسیار گرم است. حرارت به ۵۰ درجه می‌رسد، فقط در ماه‌های ژانویه و فوریه کمی سرد است، ماه‌های دیگر، گرم و تابستان، بسیار گرم است.
- هوای نواحی مرکزی ایران چگونه است؟
- هوای نواحی مرکزی ایران مثل هوای نواحی جنوبی نیست، مثلاً ماه‌های بهار، مانند: مارس، آوریل، مه، نه سرد است و نه گرم، ولی ژوئن، گرم می‌شود، ماه‌های ژوئیه، اوت و سپتامبر خیلی گرم است.
- هوای نواحی شمالی چگونه است؟
- در بعضی نواحی شمالی، هوا روی هم رفته سرد است، مثلاً در آذربایجان ایران، سرما تا ۳۰ درجه می‌رسد.
- سال نو در ایران، مثل اروپا از اول ژانویه آغاز می‌شود؟
- نخیر، اول ماه فروردین، یعنی ۲۱ مارس - اول سال نو در ایران است.
- ایرانیان، سال نو را ۱۳ روز جشن می‌گیرند و آن را عید نوروز می‌نامند.
- فصل پاییز، هوای تهران چگونه است؟
- ماه‌های پاییزی اکتبر و نوامبر، هوای تهران نه سرد و نه گرم است.
- زمستان تهران، خیلی سرد است؟
- نمی‌شود گفت، زمستان تهران خیلی سرد است. از ماه دسامبر هوا سرد می‌شود و ماه‌های ژانویه و فوریه و قسمتی از ماه مارس سرد است.
- نقاط سرد ایران کجاست؟
- نقاط سرد ایران، شهرهای آذربایجان ایران است.
- فصل زمستان، سرما در این نقاط تا چند درجه می‌رسد؟

- در زمستان، برودت هوا در بعضی از شهرهای آذربایجان تا ۳۰ درجه می‌رسد.

- پس آنجا خیلی سرد است؟

- بله، در این نقاط هوا خیلی سرد است، تقریباً مثل بعضی نقاط روسیه است.

Leksik izohlar

ba'zi-ba'zi olmoshi o'zi aniqlayotgan otlardan oldin keladi va ular bilan ikki xil usulga ko'ra birikadi. Bunda aniqlanayotgan otlar doimo ko'plik shaklida turadi:

a) bitishuv usuliga ko'ra:

ba'zi dānešjuyān – *ba'zi talabalar* بعضی دانشجویان

ba'zi šahrhā – *ba'zi shaharlar va h.k.* بعضی شهرها

b) *az old ko'makchisi yordamida:*

ba'zi az dānešjuyān – *talabalarning ba'zilari.* بعضی از دانشجویان

ba'zi az šahrhā – *shaharlarning ba'zilari va h.k.* بعضی از شهرها

Mazkur birikmalarning tarjimalarida farqlar bo'lsa ham, ular ifodalayotgan ma'nolar bir xil, ya'ni ma'lum turkumdagi shaxs yoki predmetlar orasidan ba'zilari ajratib ko'rsatilmogda.

14-mashq. Chap ustundagi so'z va so'z birikmalarini tegishli shakllarga solib, quyidagi jummalarni to'ldiring.

مثل-شمانی		من همه‌ی کتابهای او را و ... این کتابش را دوست دارم.
دیگر-چگونه		هوای ... ایران و مخصوصاً سواحل خلیج فارس بسیار
مخصوصاً		گرم است. گرامر زبان ازبکی ... دستور زبان فارسی
جنوب		نیست. هوای نواحی ... ایران از نواحی ... سردتر است.
بعضی		در ... شمال ایران، زمستان هوا خیلی سرد است. هوای

آذربایجان ایران ... هوای بعضی نقاط روسیه است. احمد
جنوبی و دانشجویان ... هیچوقت در شمال ایران نبودند. قوم و
شمال خویش من نه فقط در تاشکند بلکه در ... شهرهای دیگر
نواحی هم زندگی می کنند. آب و هوای ایران ... است؟

15-mashq. Quyidagi soʻz va soʻz birikmalarining sinonimlarini toping va yozing.

تمام نواحی - گردش کردن - جشن - خیلی - مثل - چگونه - نامیدن -

پس از

16-mashq. Quyidagi soʻz va soʻz birikmalarining antonimlarini toping va yozing.

هیچوقت - زیر صفر - قبل - آخر - گرم

17-mashq. Eronning ob-havosi haqida soʻzlab bering.

18-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga tarjima qiling.

Fors tili va, ayniqsa, uning grammatikasi qiyin emas. Bahor faslining boshlarida Toshkent shahrining ob-havosi issiq ham, sovuq ham emas. Eronda yangi yil birinchi farvardin, ya'ni 21 martda boshlanishini bilish kerak. Eronning ba'zi shimoliy tumanlari, ayniqsa, Eron Ozarboyjonida, umuman olganda, havoning salqinligini esdan chiqarmaslik kerak. O'zbekistonning shimoliy mintaqalarida qishda havo ancha sovuq. Men va guruhimizning boshqa talabalari Eronning ob-havosi haqida soʻzlab bera olamiz. Otamning ba'zi do'stlari O'zbekiston shimolida tug'ilishgan. Fors tili o'zbek tiliga o'xshaydimi?

O‘N BIRINCHI DARS

Birinchi mashg‘ulot

Shart ergash gapli qo‘shma gaplar

Shart ergash gap bosh gap tarkibidagi ish-harakat bajarilishiga tegishli bo‘lgan ma‘lum shartni ifodalaydi. Shart ergash gap bosh gapga اگر - *agar-agar* ergashtiruvchi bog‘lovchisi bilan birikadi.

Shart ergash gap, asosan, bosh gapdan oldin joylashadi va talaffuzda undan kichik pauza bilan ajratiladi. Shart ergash gapning kesimi ifodalanayotgan shart turi va uning qaysi zamonga tegishli ekanligiga qarab turli fe‘l shakllariga ega bo‘lishi mumkin. Bosh gap tarkibidagi ish-harakat bajarilishiga qo‘yiladigan shartlar ikki xil bo‘ladi:

1. Noreal yoki amalga oshmaydigan shart. Agar bosh gapdagi ish-harakat bajarilishiga qo‘yiladigan shart noreal, ya‘ni amalga oshmaydigan shart bo‘lsa, bunday holatda shart ergash gap va bosh gaplarning kesimi, asosan, o‘tgan zamon davom fe‘li shakliga ega bo‘ladi: agar mening oldimga kelganingizda, men bu kitobni sizga bergan bo‘lardim.

اگر پیش من می آمدید، این کتاب را به شما می دادم.

agar piš-e man miyāmadid in ketāb-rā bešomā midādam

Eslatma: بودن *budan-bo‘lmoq*, emoq fe‘li noreal shart ifodalashda aniq o‘tgan zamon yoki o‘tgan zamon davom fe‘li shakllarida ishlatilishi mumkin: Agar shu yerda bo‘lganingizda, bu kitobni sizga bergan bo‘lardim.

اگر اینجا بودید (می بودید)، این کتاب را به شما می دادم.

budid (mibudid) in ketāb-rā bešomā midādam.

Noreal shartni ifodalash uchun shart ergash gap tarkibidagi kesim uzoq o‘tgan zamon fe‘li shaklida ham ishlatilishi mumkin. Bunday holatlarda shart ergash gap va bosh gaplar tarkibidagi ish-harakatlar zamonlarining bir-biridan aniq ajralib turishi ko‘rsatiladi:

Agar bu kitobni o‘qib bo‘lgan bo‘lganingizda, uni menga bergan bo‘lardingiz.

agar in ketāb-rā اگر این کتاب را خوانده بودید، آن را به من می دادید.
xānde budid ān-rā beman midādīd

2. Real, ya'ni amalga oshishi mumkin bo'lgan shart. Real shart o'z mohiyatiga ko'ra hozirgi yoki kelasi zamon yo'nalishiga ega bo'ladi. Kelasi zamon yo'nalishiga ega shartni ifodalash fors tilida quyidagi fe'l shakllari orqali amalga oshiriladi:

a) hozirgi-kelasi zamon shart-istak mayli shakli (aorist) yordamida:

Agar mening oldimga kelsangiz bu kitobni sizga beraman.

agar piš-e man biyāyid اگر پیش من بیاید، این کتاب را به شما می دهم.
in ketāb-rā bešomā mideham

b) aniq o'tgan zamon fe'li shakli yordamida:

Agar singlimni ko'rsang bu kitobni unga ber.

agar xāhar-e kučekam-rā didi اگر خواهر کوچکم را دیدی، این کتاب را به او بده

agar xāhar-e kučekam-rā didi in ketāb-rā be u bedeh

Aniq o'tgan zamon fe'li bunday holatlarda kelajakka yo'nalgan ish-harakatni ifodalaydi.

Demak, kelasi zamonga yo'nalgan real shart fe'lining aorist va aniq o'tgan zamon fe'li shakllari yordamida ifodalanadi.

Hozirgi zamon bilan bog'liq real shartlarni ifodalash uchun quyidagi fe'l shakllari ishlatiladi:

a) hozirgi kelasi zamon fe'li:

Boshing og'riyotgan bo'lsa, ozgina dam ol.

agar sarat dard mi کند، کمی استراحت کن!

agar sarat dard mikonad kami esterāhat kon

b) o'tgan zamon natijali fe'li:

Xatni yoziq bo'lgan bo'lsang, ukangga jo'nat

agar nāme-rā navešte-i، به برادرت بفرست

agar nāme-rā navešte-i be barādarat beferest

c) aniq o'tgan zamon fe'li:

Agar hali ham uni ko'rmagan bo'lsang, biznikiga kel.

agar hanuz u-rā nadidi، به خانهدی ما بیا!

agar hanuz u-rā nadidi be xāne-ye mā biyā

O'tgan zamon natijali va aniq o'tgan zamon fe'llari yordamida ifodalanuvchi real shartlar, yuqoridagi misollardan ko'rinib turganidek, ish-harakatning yoki holatning gapirib turilgan paytdagi vaziyati bilan bog'liq shartlardir, ya'ni ish-harakat bajarib bo'lingan, uning natijasi yoki oqibati hozirgi paytda aniq ma'lum.

Real shart ergash gapli qo'shma gaplar tarkibidagi bosh gaplar kesimi ham hozirgi yoki kelasi zamon yo'nalishlariga ega bo'ladi va tegishli fe'l shakllari (aorist, buyruq fe'li, hozirgi-kelasi zamon fe'li, aniq kelasi zamon fe'li) bilan ifodalanadi.

1-mashq. Quyidagi jummalarni o'qing va tarjima qiling:

اگر اورا مي دیدیم با او به زبان فارسي گفتگو مي کردیم. اگر امروز، روز تعطیل بود، کار نمي کردم، بلکه استراحت مي کردم. اگر با او رفيق نبودي، روز تولدش را به او تبريك نمي گفتي و به او هديه نمي دادی. اگر سرم درد نمي کرد پیش پزشك نمي رفتم. اگر هوا خوب بود به پارک مي رفتم و آنجا گردش مي کردم. اگر ديروز بیمار نمي شدم، حتماً پیش تو مي آمدم. اگر پایت درد نمي کرد، باهم گردش مي رفتم. اگر درس فردارا حاضر کرده بودیم، بتأثر مي رفتم. اگر درس تمام شده بود، دانشجويان به خانه مي رفتند.

اگر هوا گرم بشود، گردش مي رویم. اگر اورا دیدي، به او بگو که احمد هر دوي ما را به خانه ي خود دعوت مي کند. اگر نتوانيد اين جمله را ترجمه کنید، سه من بگويد. اگر فردا هوا خوب بشود، براي گردش، بیرون شهر مي رویم. اگر سرت درد مي کند، پیش دکتر بروا اگر اورا دیدي، روز تولدش را به او تبريك بگو! اگر اسمش را فراموش کردید، من به شما مي گویم. اگر زبان فارسي را ياد بگيري، مي تواني اين حکايت را بخواني و ترجمه کنی. اگر اورا مي شناسيد، مرا هم با او آشنا کنید. اگر مقاله ي اورا حتي يك بار بخوانيد، آن را فراموش نمي کنید. اگر اين جمله را ترجمه کرده ايد، جمله ديگر را ترجمه کنید. اگر ديروز به او تبريك نگفتيد، امروز بگويد!

اگر دو روز بعد، او را در دانشگاه ببینی، به او بگو که من خواهش می‌کنم، کتاب لغت فارسی به روسی را به من بدهد. اگر بخواهی، با هم به قرائت خانه می‌رویم. اگر می‌توانستم، بتأثیر میرفتم. اگر به مغازه بروم، برای زخم نخ و سوزن می‌خرم.

2-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni tegishli zamonning bo'lishli yoki bo'lishsiz shaklida ishlatib, jummalarni ko'chirib yozing va yozma tarjima qiling.

اگر فردا هوا گرم (بودن)، با هم به گردش می‌رویم. اگر شما دوست مرا پس فردا (دیدن)، او را به خانه‌ی خود دعوت بکنید. اگر دو ماه بعد، خانه‌ی ما (آمدن)، مادر مرا نمی‌بینید، زیرا او می‌خواهد به شهر سمرقند برود. اگر این کتاب را (خواندن)، به من بدهید. اگر زبان فارسی را نمی‌دانستم (توانستن) با او به فارسی گفتگو کنم. اگر هوا خوب می‌شد، ما بعد از درس (گردش کردن). اگر سرم (درد کردن)، پیش تو می‌آمدم و روز تولدت را به تو (تبریک گفتن). اگر دیروز درس فردارا (حاضر کردن)، امروز می‌توانید به تأثر بروید. اگر شما با این نویسنده آشنا (بودن)، من شمارا با او آشنا می‌کنم.

3-mashq. Quyidagi jumlar talaffuzini diqqat bilan tinglab baland ovoz bilan takrorlang.

اگر هوا خوب باشد، به گردش می‌رویم. اگر او را دیدید، این کتاب را به او بدهید. اگر سرت درد می‌کند، استراحت کن. اگر پایت درد نمی‌کرد، با هم می‌رقصیدیم. اگر این کتاب را می‌خواندید، به من می‌دادید. اگر او را نمی‌شناسید، شمارا با او آشنا می‌کنم. اگر درس فردارا تا شب حاضر بکنم، تأثر می‌روم.

4-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling:

Agar ertaga oldinga kela olmasangiz, indinga keling. Agar bu kitobni ertagacha o'qib bo'lsang, uni keyin menga ber. Oyog'ing og'riyotgan bo'lsa, shifokorning oldiga bor. Agar indinga havo yaxshi bo'lsa, parkka boraylik! Agar xohlaganingda, bu jumlaning tarjima qilgan bo'larding. Agar imkonim bo'lganida, bu kitobni o'qib chiqardim. Agar tushlik qilib bo'lganimda, ukam bilan shaxmat o'ynardim. Agar bu yozuvchi bilan tanishib olgan bo'lsang, meni ham u bilan tanishtirib qo'y. Agar sen bu hikoyani tarjima qilib bo'lgan bo'lsang, forscha-o'zbekcha lug'atingni menga berib tur. Agar ertangi darslarimizni tayyorlab qo'ygan bo'lganimizda, teatrga bora olardik. Agar kechasi havo yaxshi bo'lganida, parkka borardik. Agar u mening do'stim bo'lmaganida, uyga taklif qilmasdim. Agar talaba yaxshi javob bermasa, o'qituvchi undan qoniqmaydi (rozi bo'lmaydi). Agar hamma joyda fors tilida suhbatlashsak, fors tilini tezroq va yaxshiroq o'rganib olishimiz mumkinligini esdan chiqarmaslik kerak. Agar ertaga attorlik do'koniga borsang, menga igna va ip sotib ol. Agar akam kasal bo'lib qolmasa, parkka boramiz.

Ikkinchi mashg'ulot

نده –*ande* qo'shimchasi yordamida yasaluvchi hozirgi zamon sifatdoshi

Sifatdoshlarning bu turi fe'lning hozirgi zamon negiziga نده -
ande qo'shimchasini qo'shish orqali yasaladi: نواشتان *naveštan*-
yozmoq → نویسن *navis* → نویسنده *navisande*; فروختن *foruxtari*-sotmoq
→ فروش *foruš* → فروشنده *forušande* va h.k.

Mazkur sifatdoshlar hozirgi zamon fors tilida o'zlarining fe'llik va sifatlik xususiyatlarini deyarli to'liq yo'qotgan va ko'pincha ot sifatida ishlatiladi.

نویسنده *navisande* - yozuvchi

فروشنده *forušande* - sotuvchi

آنه -āne qo‘shimchasi yordamida yasalgan nisbiy sifatlar

Ot turkumiga oid so‘zlarga آنه - āne qo‘shimchasini qo‘shish yordamida nisbiy sifat yasash mumkin. Bunday sifatlar o‘sha predmet yoki shaxslarga xos yoki ular bilan bog‘liq belgi xususiyatlarni ifodalaydi:

مرد *mard* – erkak → مردانه *mardāne* – erkaklarga xos, tegishli

زن *zan* – ayol → زنانه *zanāne* – ayollarga xos, tegishli.

Agar ot o –e tovushi bilan tugasa, yozuvda so‘z oxiridagi o –e o‘rniga آنه - āne qo‘shimchasi oldidan گ harfi orttiriladi: بچه *bače* “bola” → بچهگانه *bačegāne* – bolalarga xos, tegishli.

5-mashq. Quyidagi fe’llardan نده -*ande* qo‘shimchasi yordamida hozirgi zamon sifatdoshlarini yasang.

جستن، آمدن، گفتن، برخاستن، فرورفتن، شرکت کردن، تشکیل دادن، انجام گرفتن، خواندن، بردن، خوردن، زدن، صادر کردن، وارد کردن، یافتن.

6-mashq. Quyidagi otlardan آنه -*āne* qo‘shimchasi yordamida nisbiy sifatlar yasang va ular yordamida so‘z birikmalari tuzing.

مرد، زن، بچه، برادر، دوست، ماه، ماهر، صادق، صبح، شب، خوشبخت، خواهر، جاوید، پسر، دختر.

7-mashq. Jumalardagi nuqtalar o‘rniga hafta kunlari nomini qo‘yib yozing va tarjima qiling.

امروز ... است، پس دیروز ... بود و فردا ... می‌شود. روز استراحت ایرانیان ... است، روز تعطیل ما ... است. دیروز ... بود، پس پریروز ... بود. امروز ... است، فردا ... و پس فردا ... می‌شود. دوستم روز ... به تاشکند

مي آيد و چهار روز بعد يعني ... مي رود. امتحان اول ... است، امتحان دوم، دو روز بعد، يعني ... است.

8-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Ba'zi Eron yozuvchilarining asarlari o'zbek tiliga tarjima qilingan. Majlis ishtirokchilari soat 10 da majlislar zaliga yig'ildilar. Qidirgan topadi. "Xalq so'zi" ro'znomasi muxbir va xodimlari o'z o'quvchilari bilan uchrashib, ularning savollariga javob berdilar. Magazinnig bu bo'limida besh nafar sotuvchi ishlaydi. Otam bir juft erkaklar qo'lqopi sotib oldi. Ayollar ko'ylaklari bo'limida xaridorlar ko'p edi. Bolalar poyabzali bo'limi uchinchi qavatda joylashgan. Tojikistonga qo'shni mamlakatlardan do'stona yordam yetib keldi. Uning akalarcha maslahati menga juda yordam berdi. Nonushtadan so'ng portfelimni olaman va maktabga jo'nayman.

Uchinchi mashg'ulot

در مغازه ي لباس فروشي

ديروز يکشنبه روز استراحت بود. صبح براي خريد لباس با مادرم به مغازه ي لباس فروشي رفتيم. اين مغازه، بسيار بزرگ و تازه باز شده است و در خيابان نوايي نزديک ايستگاه چارسو است. اين مغازه خيلي زيبا است و شعبات زياد، از جمله شعبه ي لباس مردانه، شعبه ي لباس زنانه و شعبه ي لباس بچگانه دارد.

وارد مغازه شديم. اول به شعبه ي مردانه رفتيم. آنجا لباسها زياد و در مدل هاي گوناگون بود. مادرم گفت: کت و شلوار ي براي خود انتخاب کن. کت و شلوار زياد بود. پس از آنکه رنگ و پارچه ي کت و شلوار ي را انتخاب کردم، از فروشنده خواهش کردم اجازه دهد تا آنها را بپوشم و اگر خوشم آمد بخرم. فروشنده اجازه داد. کت و شلوار را پوشيدم، شلوار کوچک

بود. فروشنده، کت و شلوار دیگری به همین رنگ آورد. آن را هم پوشیدم، ولی به اندازه‌ی من نبود، کت برایم بزرگ بود. چند کت و شلوار دیگر امتحان کردم، ولی از هیچ‌یک خوشم نیامد: یا بزرگ بود یا کوچک. مادرم از یک کت و شلوار، خیلی خوشش آمد، ولی من از رنگ پارچه اش بدم آمد و نخریدم. فقط یک شلوار تابستانی خریدم. از شعبه‌ی مردانه خارج شدم و به شعبه‌ی زنانه رفتم. مادرم می‌خواست برای خود بلوزی از ابریشم خالص و دامن یا پیراهن تابستانی بخرد. در شعبه‌ی زنانه، مانند شعبه‌ی مردانه لباس زیاد بود. فروشنده چند بلوز سفید به ما پیشنهاد کرد. مادرم از یک بلوز بسیار خوشش آمد و ما آن را خریدیم. بعد از آن، فروشنده چند دامن سیاه در مدل‌های گوناگون به ما پیشنهاد کرد. مادرم از رنگ و پارچه‌ی یک دامن خوشش آمد. از فروشنده خواهش کرد اجازه بدهد آن را بپوشد. فروشنده اجازه داد. مادرم دامن را پوشید، دهنده برایش بزرگ است. از فروشنده خواهش کرد، یک دامن دیگری به همان مدل و رنگ و از پشم خالص برایش بیاورد. فروشنده، دامن دیگری آورد. مادرم آن را پوشید و خوشش آمد. این دامن را خریدیم. از شعبه‌ی زنانه خارج شدم و به شعبه‌ی بچگانه رفتم. در آنجا ژاکت، بلوز و دامن و پیراهن بچگانه زیاد بود. من و مادرم از یک ژاکت آبی رنگ خوشمان آمد و برای خواهر کوچکم خریدیم. به منزل برگشتیم، ژاکت را به خواهر کوچکم دادیم و او پوشید. ژاکت به اندازه‌ی او بود. خواهرم از رنگ و مدتش خیلی خوشش آمد و از ما تشکر کرد. بعد از ناهار، مادرم بلوز و دامن تازه را پوشید و با هم به پارک رفتیم.

Leksik izohlar

خوش آمدن *xoš āmadan* va بد آمدن *bad āmadan* fe'llarining ishlatilishi.

خوش آمدن – *xoš āmadan* fe'li kishiga biror predmet yoki shaxs yoqqan holatlarni, بد آمدن – *bad āmadan* fe'li esa, aksincha, ya'ni yoqmagan holatlarni ifodalash uchun ishlatiladi. Mazkur fe'llarning tuslanishi boshqa murakkab fe'llardan farq qiladi. Ularni shaxs-sonda tuslash uchun egalik qo'shimchalaridan foydalaniladi. Egalik qo'shimchalari bu murakkab fe'llarning ismiy qismiga, ya'ni خوش – *xoš* va بد – *bad* so'zlariga qo'shiladi. Murakkab fe'lning fe'l qismi, ya'ni آمدن *āmadan* fe'li esa tegishli zamonning faqat III shaxs birlik shaklida ishlatiladi.

خوشم آمد *xoš-am āmad* – menga yoqdi

بدم آمد *bad-am āmad* – menga yoqmadi

خوشش می آمد *xoš-aš miyāmad* – unga yoqardi

بدش می آمد *bad-āš miyāmad* – unga yoqmasdi

خوشت می آید *xoš-at miyāyad* – senga yoqyapti

بدت می آید *bad-at miyāyad* – senga yoqmayapti va h.k.

Mazkur fe'llar kesim vazifasini bajargan gaplar tarkibidagi to'ldiruvchi, ya'ni yoqayotgan (yoqmayotgan) predmet yoki shaxs nomini ko'rsatuvchi so'z doimo از *az* old ko'makchisi bilan ishlatiladi.

از این کتاب، خوشم (خوشت، خوشش، خوشمان، خوشتان، خوششان) می آید.
az in ketāb xoš-am (xoš-at, xoš-aš, xoš-emān, xoš-etān, xoš-ešān) miyāyad.

Bu kitob menga (senga, unga, bizga, sizlarga, ularga) yoqadi.

از کتاب، بدم (بدت، بدش، بدمان، بدتان، بدشان) می آید!

az in ketāb bad-am (bad-at, bad-aš, bad-emān, bad-etān, bad-ešān) miyāyad.

Bu kitob menga (senga, unga, bizga, sizga, ularga) yoqmaydi.

Gap tarkibidagi ega murakkab fe'ning ismiy qismiga qo'shiluvchi egalik qo'shimchalari yordamida ifodalanadi. Ba'zan u gap tarkibida alohida mustaqil so'z yoki so'z birikmasi bilan ham berilishi mumkin. Bunday hollarda ega jumlaning boshida keladi va kichik pauza bilan ajratiladi:

dānešju az in ketāb xoš-aš āmad – دانشجو از این کتاب، خوشش آمد.
āmad – Talabaga bu kitob yoqdi.

ostād-e mā az javāb-e man xoš-aš nayāmad – استاد ما از جواب من خوشش نیامد.
o'qituvchimizga mening javobim yoqmadi.

Eslatma. Ko'rinib turganidek, bunday ma'nolarni ifodalovchi jumlar o'zbek va fors tillarida bir-biridan farqli usulda tuziladi. Fors tilidagi jumlada to'ldiruvchi vazifasini bajaruvchi so'z o'zbek tilida ega va, aksincha, o'zbek tilidagi gapda to'ldiruvchi vazifasini bajaruvchi so'z fors tilida ega vazifasida keladi. Qiyoslang:

Bu kitob menga yoqdi

Kitob – ega

Menga – vositali to'ldiruvchi

من از این کتاب خوشم آمد.

من – ega

کتاب – vositali to'ldiruvchi

وارد شدن *vāred šodan* – “kirmoq” va خارج شدن *xārej šodan* – “chiqmoq” fe'llarining ishlatilishi.

وارد شدن fe'li gap tarkibida o'rin holi ifodalangan holatlarda distant (ramkali) tuzilma ko'rinishida ishlatiladi.

Qiyoslang:

mā be otāq vāred šodim – Biz xonaga kirdik.

mā vāred-e otāq šodim – Biz xonaga kirdik.

az old ko'makchisining ishlatilishini talab qiladi: *fe'li esa* خارج شدن

mā az otāq xārej šodim – Biz xonadan chiqdik. ما از اتاق خارج شدم.

9-mashq. O'qing va tarjima qiling.

از این لباس، خوشم می آمد. از رنگ این لباس، خوشت می آید. از مدل این ژاکت خوشش نیامد. آیا از رنگ و مدل این بلوز خوششان می آید؟ چرا از این کت و شلوار خوشتان نیامد؟ من از این آرایشگاه بزرگ، خوشم می آید. مادرم از این رومیزی خیلی خوشش آمد. چرا از این پیراهن بدت می آید؟ مگر از این پیراهن آبی رنگ بدتان می آید؟ آیا از این مغازه خوشتان می آید؟ مادرم از این مغازه ی لباس فروشی خیلی خوشش آمد. خواهرم از پارچه ی پالتوی من بدش نیامد.

10-mashq. Savollarga javob bering.

آیا از پیراهن خواهرتان خوشتان می آید؟ مگر از رنگ این دامن خوشتان می آید؟ آیا از پارچه ی این پالتو بدتان می آید؟ مگر از زبان فارسی خوشتان می آید؟ آیا از کتاب های این نویسنده خوشتان می آید؟ مگر از مدل و رنگ این پیراهن بدتان می آید؟ آیا از این آرایشگاه خوشتان می آید؟ مگر از این رومیزی بدش آمد؟

11-mashq. Jumalarning talaffuzini diqqat bilan tinglab, baland ovoz bilan takrorlang.

الف - از این کتاب خوشم می آید. از پیراهن تو خوشم می آید. از این لباس خوشت می آید. از این حکایت بدمان می آید. از این کتاب بدتان آمد. از کت و شلوارش خوشتان آمد؟

ب - از این مقاله خوشم نمی آید. از این لباس خوشت نمیاید. از مدل ژاکت خوشت نمی آید. از این مغازه بدمان نیامد. از کت و شلوارش بدتان نمی آید؟ از رنگ بلوزش بدشان نیامد.

ج - آیا از این کتاب خوشتان می آید؟ مگر از بلوز او خوشت می آید؟ آیا از کت و شلوارش خوشتان آمد؟ آیا از زبان فارسی خوشتان می آید؟ مگر از این خیابان بدتان می آید؟ مگر از این مغازه بدتان آمد؟ آیا از آب و هوای ایران بدشان آمد؟

د - مگر از این حکایت خوشتان نمی آید؟ مگر از پیراهن این دختر، خوشش نمی آید؟ مگر از شهر مسکو خوشتان نیامد؟ آیا از کتاب این نویسنده خوشتان نمی آید؟ مگر از زبان فارسی خوشت نمی آید؟

12-mashq. Fors tiliga yozma tarjima qiling.

Menga Vatanimiz poytaxti Toshkent shahri juda yoqadi. Senga singlimning yangi ko'ylagi yoqdimi? Guruhimiz talabalariga fors tili juda yoqadi. Bizga bu yangi kiyim-kechak magazini juda yoqdi. Senga bu bluzka yoqmadi. Sizga bu gazlama yoqdimi? Akamga mening kostyum-shimim yoqmadi. Onamga bu dasturxon yoqdi.

13-mashq. Jumalardagi nuqtalar o'rni chap ustunda berilgan so'z va so'z birikmalari bilan to'ldirib, ko'chirib yozing va tarjima qiling.

گونگون	این مغازه ی لباس فروشی ... باز شده است. در این
خارج شدن	مغازه ی لباس فروشی چند شعبه هست، مثلاً شعبه ی ...
خریدن - پوشیدن	شعبه ی ... و چند شعبه دیگر. در شعبه ی لباس مردانه
لباس زنانه	... می فروشد. بعد از آنکه من این کت و شلوار را ...
امتحان کردن	و خوشم آمد، آن را استاد ... که دانشجویمان
تازه	وارد کلاس بشوند. من و زخم لباس تازه ... و به تازم

اجازه دادن	رفتیم. خواهرم چند بلوز سفید ... ولی از هیچیک
فروشنده - همین	خوشش نیامد. من از اطاق ... و او را در راهرو دیدم.
وارد اطاق شدن	دخترم ... و از من خواهش کرد که با او شطرنج بازی
مغازه ی	کنم. از ... خواهش کردم که کت و شلوار دیگری به
لباس فروشی	همین رنگ بیاورد. از او خواهش کردم که ... جمله را
بلوز - مدلش	تکرار کند. از این ... خوشم می آید. از ... آبی رنگش
کت و شلوار	بسیار خوشم می آید. خواهرم ... سیاه و ... سفید
پیراهن - دامن	می پوشد. پالتو، کت و شلوار، پیراهن، ژاکت، بلوز و
لباس مردانه	لباسهای دیگری در ... می فروشند. چرا از مدل و ...
لباس بچگانه	این کت و شلوار بدتان می آید؟ من از پارچه ی این
رومیزی - پارچه	پالتو خوشم می آید ولی از ... بدم می آید. خواهرم از
	این ... خیلی خوشش آمد.

14-mashq. Berilgan so'z va so'z birikmalaridan jumlarlar tuzing.

وارد شدن - دانشیار - کلاس مادرم - اطاق - خارج شدن
 يك اطاق - خارج شدن - من - وارد شدن - اطاق - دیگر
 برادر - انتخاب کردن - همین کت و شلوار دخترانه - خوش آمدن -
 پیراهن آبی رنگ
 من - دوستم - وقتی که - وارد شدن - اطاق - امتحان کردن - کت و
 شلوار تازه

15-mashq. Jumlarlar talaffuzini diqqat bilan tinglab, baland ovoz bilan takrorlang.

استاد وارد اطاق شد و درس را شروع کرد. وارد اطاق شدم و او را دیدم.
 من وارد مغازه شدم و به شعبه ی لباس مردانه رفتم. ما وارد قرائتخانه شدیم و

جلو ھدیگر نشستیم. استادتان کی وارد اتاق می شود؟ دانشجویان کی وارد
اتاق می شوند؟

16-mashq. Fors tiliga yozma tarjimə qiling.

Yaqinda Navoiy ko'chasida, "Paxtakor" metro bekati yonida yangi kiyim-kechak magazini ochildi. Bu katta magazinda juda ko'p bo'limlar, masalan: erkaklar kiyim-boshi, bolalar kiyim-kechaklari, ayollar ko'ylaklari va bir qancha boshqa bo'limlar bor.

Bolalar kiyim-kechaklari bo'limida turli xil kiyim-kechaklar, masalan: ko'ylaklar, yubkalar, bluzkalar, nimchalar sotiladi. Bu yerda qiz bolalar uchun arzon va chiroyli ko'ylaklar tanlash mumkin. Yakshanba kuni men va onam kiyim-kechaklar magaziniga bordik. Biz magazinga kirdik va oldin bolalar kiyim-kechaklari bo'limiga bordik. Singlim bizdan unga yubka va kofta sotib olishimizni iltimos qilgan edi. Bolalar kiyim-kechaklari bo'limida chiroyli kiyim-kechaklar juda ko'p edi. Onam oq kofta tanladilar. Bu kofta menga ham juda yoqdi va biz uni xarid qildik. Biz sotuvchidan so'radik: "Erkaklar kostyum-shimini qayerdan sotib olsa bo'ladi?" Sotuvchi javob berdi: "Erkaklar kiyim-boshi bo'limida". Biz erkaklar kiyim-boshi bo'limiga bordik. U yerda turli bichimdagi kostyum-shimlar ko'p edi. Menga bir qora kostyum-shim juda yoqdi. Men sotuvchidan iltimos qildim: "Menga bu kostyum-shimni kiyib ko'rishga ruxsat bersangiz. Agar u menga loyiq kelsa, sotib olaman". Sotuvchi o'sha kostyum-shimni olib keldi. Men uni kiyib ko'rdim. Kostyum menga kichik keldi. Sotuvchi xuddi shu rangdagi boshqa kostyum-shim keltirdi. Men uni ham kiyib ko'rdim. Shimi kattaroq keldi. Sotuvchi uchinchi kostyum-shimni olib keldi. U kostyum-shim menga loyiq keldi. Biz kostyum-shimni sotib oldik va magazindan chiqdik. Biz uyga qaytib kelgan vaqtimizda singlim bizni kutib turgan ekan. Biz koftani unga berdik. Singlim koftani kiyib ko'rdi. Kofta unga loyiq keldi va juda yoqdi.

17-mashq. Quyidagi maqollarni yodlab oling.

ضرب المثل ها

!جوينده، يابنده است - *juyande yābande ast* - Izlagan topadi.

zabān-e sorx sar-e sabz midehad - زبان سرخ، سر سبز می دهد بریادا!
bar bād - Til yugurigi boshga (aynan: qizil yugurik til yashil (xom)
boshni shamolga sovradi).

To'rtinchi mashg'ulot

گفتگو

- دیروز شما چه خریدید؟
- دیروز ما برای مادرم و خواهر کوچکم و من لباس خریدیم.
- لباسها را از کجا خریدید؟
- از مغازه ی لباس فروشی
- این مغازه ی لباس فروشی کجاست؟
- این مغازه ی لباس فروشی تازه باز شده و در خیابان نوایی نزدیک ایستگاه پنجه کار است.
- این مغازه، خیلی بزرگ و زیباست؟
- بله، این مغازه خیلی بزرگ و زیباست و چند شعبه (غرفه) دارد.
- مثلاً چه شعباتی (غرفه هایی)؟
- شعبه ی لباس مردانه، شعبه ی لباس زنانه، شعبه ی لباس بچه گانه، شعبه ی کلاه فروشی و غیره.
- در شعبه ی مردانه چه نوع لباسهایی بود؟
- در آنجا همه نوع لباس بود: لباسهای تابستانی و زمستانی مردانه، مانند: کت و شلوار نخی، کت و شلوار پشمی، شلوار جداگانه، کت و غیره.
- لباسهای زنانه چگونه؟

- لباسهاي زنانه هم از همه نوع بود: پيراهن پشمي، پيراهن تابستاني، زمستاني، پيراهن براي شب نشيني، كت و دامن، بلوز و غيره.
- لباسهاي زنانه چه رنگي داشت؟
- گوناگون بود: آبي رنگ، زرد، سبز، سفيد، پشت گلي و غيره.
- گفتي براي خواهر كوچكت هم لباس خريديد. برايش چه خريديد؟
- ديروز وقتي كه از خانه بيرون مي آمدم، خواهر كوچكم به من گفت: اگر ژاكت قرمز رنگ يا سبز ديديد، برايم بخريد و يا اگر پيراهن آبي رنگ هم ديديد، برايم بخريد. ما برايش ژاكت خريديم.
- ژاكت چه رنگي داشت؟
- ژاكت قرمز رنگ داشت.
- خواهر كوچكت از ژاكت خوشش آمد؟
- بله، ژاكت به اندازه ي او بود، خيلي خوشش آمد و از ما تشكر كرد.
- براي مادرت چه خريديد؟
- براي مادرم دو پيراهن خريدم، يك پيراهن ابريشمي تابستاني و يك پيراهن پشمي.
- پيراهنها چه رنگي بود؟
- پيراهن پشمي، خاكستري رنگ بود. مادرم از رنگ و دوختش خيلي خوشش آمد. ولي پيراهن ابريشمي تابستاني، سبز رنگ بود.
- براي خودت چه خريدي؟
- براي خودم شلوار نخي تابستاني خريدم.
- اين شلوار، چه رنگي است؟
- اين شلوار، خاكستري رنگ است.

- مادرت از این شلوار خوشش آمد؟
 - بله، بدش نیامد. گفت: برای تابستان مخصوصاً هوای گرم بد نیست، ولی اگر قهوه ای رنگ بود، بهتر بود.

Leksik izohlar

1. *nau* - "tur", "xil" so'zi quyidagi birikmalar tarkibida ishlatiladi va tegishli ma'nolarni ifodalaydi:

چه نوع *če-nau*' - qanday?

این نوع *in-nau*' - shunday, shu xildagi, shu turdagi

همه نوع *hame-nau*' - turli-tuman, xilma-xil

Agar bu birikmalarga aniqlovchi vazifasi yuklansa, ular aniqlanayotgan so'zlardan oldin keladi va ular bilan bitishuv usulida (izofasiz) birikadi. Masalan:

چه نوع لباسها *če-nau' lebāshā* - qanday ko'ylaklar?

این نوع لباسها *in nau' lebāshā* - shu turdagi ko'ylaklar

همه نوع لباسها *hame nau' lebāshā* - xilma-xil liboslar

2. یاد آمدن [به -be] *yād āmadan* - eslamoq, esga tushurmoq va [از] یاد رفتن *yād raftan* - esdan chiqarmoq, unutmok fe'llarining ishlatilishi.

Mazkur murakkab fe'llar jumla tarkibida quyidagicha ishlatiladi.

Bu fe'llar kesim vazifasida kelgan gaplarda ega vazifasi eslanayotgan yoki unitilayotgan predmet yoki shaxsni ifodalovchi so'z yoki so'z birikmasiga yuklanadi. Fe'lning ismiy qismi, ya'ni یاد *-yād* so'ziga egalik qo'shimchasi qo'shilib eslovchi yoki unituvchining shaxsi belgilanadi. Murakkab fe'llarning fe'liy qismlari, ya'ni آمدن *āmadan* va رفتن *raftan* fe'llari faqat tegishli fe'l

zamonining III shaxs birlik shaklida ishlatiladi. (خوش آمدن *xoš āmadan* – yoqmoq fe'lining tuslanishini eslang).

.مادم یادم اسم او [به] *esm-e u [be] yād-am āmad*-Men uning ismini esladim (aynan: uning ismi yodimga tushdi).

.مادم رفت اسم او [از] *esm-e u [az] yād-am raft*-Men uning ismini esdan chiqardim (aynan: uning ismi yodimdan chiqdi).

از va به old ko'makchilari jumla tarkibidan tushib qolishi ham mumkin.

Urg'u bo'lishli shakllarda یاد *yād* so'ziga, bo'lishsiz shakllarda inkor yuklamasiga tushadi.

مادم رفت va [به] یاد آمدن fe'llari ishlatilgan gaplarda ega o'rni da butun boshli ergash gaplar ham ishtirok etishi mumkin. Bunday ergash gaplar tegishli fe'ldan keyin kelib, که *ke* bog'lovchisi orqali birikadi va talaffuzda kichik pauza bilan ajratiladi.

.مادم آمد که دوستم امشب به خاله ی ما می آید. *yād-am āmad ke dustam emšab xāne-ye mā miyāyad* – Do'stim bugun kechqurun biznikiga kelishi esimga tushdi.

.مادم رفت که فردا روز تعطیل است. *yād-am raft ke fardā ruz-e ta'til ast* – Ertaga dam olish kuni ekanligi esimdan chiqibdi.

3. [از] یاد رفتن va فراموش کردن *farāmuš kardan* [az] *yād raftan* fe'llari bir xil tarjima qilinadi – “unutmoq”, “esdan chiqmoq”. Ammo ular ifodalayotgan ma'nolar har doim ham bir-biriga mos kelavermaydi.

فراموش کردن fe'li “kim yoki nimanidir unutmoq” ma'nosini ifodalaydi.

.مادم فراموش کرده ام. *man u-rā farāmuš karde-am*- Men uni unutganman ; .مادم فراموش کرده ام. *man esm-e u-rā farāmuš karde-am* – Men uning ismini unutganman; او من فراموش کردم که

. *man farāmuš kardam ke u emšab piš-e man miyāyad* – Uning bugun kechqurun mening oldimga kelishi esimdān chiqibdi.

فاد رفان [از] fe'li esa faqat “nimanidir unutmōq” ma'nosinagina ifodalay oladi.

esm-e u [az] yād-am raft – Uning ismini unutdim; *yādam raft ke u emšab piš-e man miyāyad* – Bugun kechqurun oldimga kelishini unutibman.

18-mashq. O'qing va tarjima qiling.

اسم این نویسنده یادم آمد. رنگ پیراهن او از یادم رفته است. مدل ژاکت آبی رنگش یادم نمی آید. یادش رفت که فردا یکشنبه، روز استراحت است. یادم رفت که مادرم به مغازه ی لباس فروشی رفته است و هیچ کس غیر از من در خانه نیست. یادم آمد که در کدام مغازه، لباس می فروشند. یادم رفته است، فرائتخانه به روسی یعنی چه.

19-mashq. [از] یاد رفتن fe'lidan foydalanib, quyidagi jummalarga sinonim bo'lgan jumlar tuzing.

شما اسم مرا فراموش کرده اید. او شماره ی خانه ی مرا فراموش کرده است. مگر فراموش کردی که امروز سه شنبه است؟ فراموش کردیم این نویسنده چه وقت متولد شده است. شما فراموش کردید که فردا روز تولدش است.

20-mashq. Mumkin bo'lgan o'rinlarda کردن فراموش کردن fe'lini [از] یاد رفتن

من دوستان خود را هیچوقت فراموش نمی کنم. روز تولدتان را فراموش کردم و تبریک نگفتم. فراموش کردم که ساختمان پست و تلگراف در کدام

خیابان است. مگر اسم این پزشک را فراموش کردی؟ مگر استاد خود را فراموش کرده اید؟

21-mashq. [از] یاد آمدن va [به] یاد رفتن 8 ta jumla tuzing va yozing.

22-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Bu yozuvchining qachon tug'ilganligi esimdan chiqdi. Ertaga uning tug'ilgan kuni ekanligi esimizga tushdi. Kiyim-kechaklar magazini metro bekati yaqinida joylashganligi esimga tushdi. Men do'stimni esimdan chiqarmadim va uni tug'ilgan kuni bilan tabrikladim. Men uning yangi ko'ylagi bichimini esladim. Ular لباس so'zi ma'nosini esdan chiqarib qo'ydilar va forscha jumlanı o'zbek tiliga tarjima qila olmadilar. Do'stlarnı unutish kerak emas.

23-mashq. Quyidagi asliy sifatlardan mavhum otlar yasang.

زرد - سیاه - سبز - سرخ - سفید - بزرگ - راست - فراوان

24-mashq. "Kiyim-kechaklar magazinida" mavzusi bo'yicha do'stingiz bilan suhbat tayyorlang.

25-mashq. Fors tiliga tarjima qiling:

Ayollar kiyimi bo'limida turli-tuman yozgi va qishki kiyimlar, masalan: ip gazlamali, jun matoli, shoyi kiyim va ko'ylaklar bor. Ip gazlamali ko'ylak shoyi ko'ylakdan, shoyi ko'ylak jun matoli ko'ylakdan arzonroq. Onam shoyi ko'ylakni kiyib ko'rdi va u unga juda yoqdi. Onamga bu jigarrang ayollar kostyumi yoqmadı va biz kulrang kostyum sotib oldik. Bosh kiyimlar bo'limida chiroyli shlyapalar juda ko'p. Men kichik qizimga pushti yoki yashil rangli ko'ylak sotib olmoqchiman. Sizga qaysi rangli shoyi ko'ylak yoqadi-sariq ranglisimi yoki qizili? Bolalar kiyim-kechagi bo'limida turli-tuman rangli yozgi kiyimlar - oq, havo rang, qizil, sariq, yashil, pushtirangli kiyimlar bor.

26-mashq. Quyidagi she'rlarni yodlab oling:

اگر غم را چو آتش دود بودي جهان تاريك بودي جاودانه
در اين گيتي سراسر گر بگردد خردمندي نيابي شادمانه

(ابو شکور بلخي)

اگر دردم يکي بودي چه بودي اگر غم، اندکي بودي چه بودي
به بالينم چيبي يا طبيبي از اين دو، گر يکي بودي چه بودي

(بابا طاهر عريان)

O'N IKKINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

Aniq kelasi zamon fe'li (مستقبل *mostaqbal*)

Aniq kelasi zamon fe'li ish-harakatning kelasi zamonda aniq bajarilishini bildiradi va fe'lining murakkab, ya'ni, semantik shakllari qatoriga kiradi. Bu fe'l shaklini hosil qilish uchun خواستن *xāstan* fe'li va tegishli fe'lining qisqa infinitiv shakli ishlatiladi. Aniq kelasi zamon fe'lining tuslanishi خواستن fe'lining hozirgi zamon negiziga tegishli shaxs-son qo'shimchalari qo'shish yo'li bilan amalga oshiriladi. Qisqa infinitiv shakli esa o'zgaraydi. Masalan: رفتن + خواستن

Birlik

I shaxs خواهم رفت *xāham raft* – boraman, ketaman

II shaxs خواهی رفت *xāhi raft* – borasan, ketasan

III shaxs خواهد رفت *xāhad raft* – boradi, ketadi

Ko'plik

I shaxs خواهیم رفت *xāhim raft* – boramiz, ketamiz

II shaxs خواهید رفت *xāhid raft* – borasiz, ketasiz

III shaxs خواهند رفت *xāhand raft* – boradilar, ketadilar

Aniq kelasi zamon fe'lining har ikkala qismi o'z urg'usiga ega bo'ladi: xāhām rāft.

Bu fe'lining bo'lishsiz shakli خواستن fe'liga inkor yuklamasini orttirish yo'li bilan yasaladi. Masalan: نخواهم رفت *naxāham raft* - "bormayman, ketmayman" va h.k.

Prefiksli (old qo'shimchali) va murakkab fe'llardan aniq kelasi zamon fe'li yasashda خواستن fe'lining shaxs-sondagi shakli prefiks

va fe'li qismi, ot qismi va fe'liy qismlari orasiga joylashtiriladi.
Masalan:

بر خواهم گشت *bar-xāham gašt* – qaytib kelaman

کار خواهی کرد *kār xāhi kard* – ishlaysan va h.k.

Fe'lning hozirgi zamon negizi ishitrokida yasalgan murakkab so'zlar

Fors tilining lug'at tarkibi qator mahsuldor so'z yasash usullari asosida yangi lug'at birliklari vujudga kelishi hisobiga doimo kengayib, to'lib boradi. "Ot+fe'lning hozirgi zamon negizi" qolipi asosida so'z yasash ana shunday mahsuldor usullardan hisoblanadi.
Masalan:

دانشجو *dānešju* – talaba (دانش *dāneš*-bilim va جو *jostan*-qidirmoq, izlamoq fe'lining hozirgi zamon negizi);

کارکن *kārkon* – xizmatchi (کار *kār*-ish va کن *kon* کردن *kardan* – qilmoq fe'lining hozirgi zamon negizi);

کتابفروش *ketābforuš* - kitob sotuvchi (کتاب *ketāb* – kitob va فروش *foruštān* – sotmoq fe'lining hozirgi zamon negizi).

Bunday usulga ko'ra yasalgan so'zlar aksariyat hollarda tegishli ish-harakatni ko'rsatilgan ob'ekt ustida yoki unga yo'naltirib bajaruvchi shaxs yoki predmet nomlarini bildiradi:

دانشجو – talaba (aynan: bilim izlovchi)

کارکن – xizmatchi (aynan: ish qiluvchi)

کتابفروش – kitob sotuvchi (aynan: kitob sotuvchi) ba h.k.

Bu turdagi yasama so'zlardan o'z navbatida *yā-ye maddari* yordamida otlar yasash mumkin:

کتابفروشی *ketābforuši* (کتابفروش + ی) – kitob savdosi

دانشجویی *dānešjui* (دانش + جو + ی) – talabalik

1-mashq. Quyidagi fe'llarni aniq kelasi zamon shaklida tuslang:
ساختن - فروختن - خریدن - برداشتن - فراگرفتن - فرورفتن - حکایت
کردن - حرف زدن - وارد شدن.

2-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni aniq kelasi zamon fe'li shaklida ishlatib, jummalarni to'ldiring va ko'chirib yozing.

نزدیک خانہی ما بہ زودی مغازہ ای بزرگ (ساختن). برادرم در خانہی چند طبقہ ای (زندگی کردن). در طبقہی اول این خانہ، مغازہی خسرازی (بودن). من بہ آئینہ (نگاہ کردن). تو کلاہ را (از سر برداشتن). فروشنده، کلاہ را در کاغذ (پیچیدن). مادرم از مغازہی کفش فروشی کفش (خریدن). این کلاہ بہ صورت (آمدن). من کلاہ را (بہ سر گذاشتن). من در شعبہی جوراب فروشی، جوراب زنانہ (خریدن). من ساعت 9 بہ خانہ (برگشتن). قیمت کتاب را خودم (پرداختن).

3-mashq. Quyidagi jummalarning talaffuziga diqqat qiling va baland ovoz bilan takrorlang.

فردا بہ شہر بخارا خواہم رفت. احمد و حبیب، امشب پیش من خواہند آمد. امروز بعد از درس در کتابخانہ خواہم بود. بعد از یکسال، تو بہ زبان فارسی حرف خواہی زد. استاد زبان فارسی ما از این در وارد اتاق خواہد شد. ما کمی استراحت خواہیم کرد. فردا شما چہ کار خواہید کرد. آیا آتما پس فردا شما را خواہند دید؟ بعد از سہ سال، فارغ التحصیل خواہم شد. من بہ دانشجویمان دیگر گروہ مان بہ ازبکی گفتگو نخواہم کرد. من روز تولد دوستم را فراموش نخواہم کرد و آن را بہ او تبریک خواہم گفت. خواہرم قبل از خرید کت و دامن قہوہ ای رنگ آن را امتحان خواہد کرد.

4-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Ertaga men akam bilan bozorga boraman. Do'stim bir yildan so'ng o'qishni tamomlaydi. Ertangi darslarni tayyorlab bo'lganimdan so'ng bir oz dam olaman. Kechqurun otam va onam bilan yangi filmni tomosha qilaman. Indinga dam olish kuni bo'ladi. Singlim bilan kerakli narsalarni xarid qilish uchun kiyim-kechaklar magaziniga boramiz. Biz u yerdan menga yozgi shim va singlimga havorang nimcha sotib olamiz. So'ngra kiyim-kechaklar magazini yonidagi kitob do'koniga kiramiz. Singlim kitob do'konidan kerakli darslik kitoblari va o'quv qurollarini tanlaydi. Kerakli narsalarni tanlab bo'lgandan so'ng ularning pulini to'laymiz va do'kondan chiqamiz. Trolleybusga chiqamiz va uyga qaytamiz. Uyda xarid qilgan narsalarimizni ota-onamizga ko'rsatamiz. Hafta oxirida sayr qilish uchun parkka boramiz. Bir oydan keyin "Paxtakor" metro bekati yonida katta 3 qavatli kiyim-kechak magazini ochiladi. Uning birinchi qavatida bolalar kiyim-kechaklari, ikkinchi qavatida ayollar ko'ylak va bosh kiyimlari va uchinchi qavatida erkaklar kiyim-boshlari sotiladi.

Ikkinchi mashg'ulot

فروشگاه بزرگ

من در بخش «سابر رحیم اف» زندگی می‌کنم. در این ناحیه، بعد از زلزله‌ی سال ۱۹۶۶ خیابان‌ها و کوچه‌های تازه‌ی زیادی ساختند و حالا هم می‌سازند. نیز در این خیابان و کوچه‌ها، ساختمان‌های زیادی می‌سازند. این ساختمان‌ها بسیار زیباست و دارای ۵ و یا ۹ طبقه می‌باشد. عمارات ۹ طبقه‌ای آسانسور دارد. هر چند وقت کار ساختمانی چند طبقه به اتمام می‌رسد. یکی از این عمارات را نزدیک خانه‌ی ما ساختند. طبقه‌ی اول این عمارت، مغازه‌ی ای خلیلی بزرگ است. این فروشگاه است و غرفه‌های زیادی دارد: شعبه‌ی لباس

فروشي، شعبه ي كفش فروي، شعبه ي پارچه فروي، شعبه ي كلاه فروي، شعبه ي جوراب فروي، شعبه ي خرازي، شعبه ي مواد غذايي و شعبات ديگر. ديروز به اين فروشگاه رفتم، خواستم كلاه و بعضي چيزهاي لازم ديگر بخرم. وارد شعبه ي كلاه فروي شدم. از فروشنده خواهش كردم كلاه نمره ي ۵۷ را به من نشان بدهد. او كلاهي به من داد. كلاه را به سر گذاشتم. ديدم كمى كوچك است. از فروشنده، دوباره خواهش كردم كه كلاه ديگري با يك نمره بزرگتر بدهد. او كلاه ديگري به من داد. اين كلاه به اندازه ي سرم بود. خودم را در آئينه نگاه كردم و ديدم كه كلاه به صورت من مي آيد. راضي شدم و كلاه را از سر خود بر داشتم. آن را به فروشنده دادم تا در كاغذ بپيچد. بعد، قيمت كلاه را از فروشنده پرسيدم و پول آن را پرداختم. كلاه را گرفتم و پس از آن، براي خريد جوراب و كفش به شعبات ديگر رفتم. شرح خريد چيزهاي ديگرا فردا حكايت خواهم كرد.

Leksik izohlar

1. آمدن *āmadan* fe'li o'zining asosiy "kelmoq" ma'nosidan tashqari "yarashmoq, yarashib turmoq" (kiyim-kechak, soch turmagi va h.k. haqida gapirganda) ma'nolarida ham ishlatiladi. Mazkur ma'noni ifodalashda bu fe'l *be-* old ko'makchisining ishlatilishini talab qiladi. Masalan:

in pālto bešomā miyāyad – Bu palto sizga yarashib turibdi.

in kolāh be man namiyāyad – Bu shlyapa menga yarashmaydi.

Bunday jumlar tarkibida, shuningdek, صورت *surat-yuz*, chehra, اندام *andām*-qaddi-qomat, gavda va shunga o'xshash boshqa so'zlar ham ishlatilishi mumkin.

– *in kolāh besurat-e šomā miyāyad* – این کلاه به صورت شما می آید.
Bu shlyapa sizga (chehrangizga) yarashib turibdi.

lebās-e tāze be andām-e šomā xeyli miyāyad – لباس تازه به اندام شما خیلی می آید.
Yangi ko‘ylak qaddi-qomatingizga juda yarashadi.

2. دوباره *dobāre* boshqatdan, yana, qaytadan so‘zi ma‘lum ish-harakatning takroran amalga oshirilishini bildiruvchi birikmalarda ishlatiladi. دوباره *dobāre goftan* – boshqatdan aytmoq; دوباره *dobāre porsidan* – qaytadan so‘ramoq va h.k. Mazkur ma‘noni ifodalash uchun, shuningdek, مگرراً *mojaddadan*, تکرراً *takrāran* so‘zlari ham ishlatiladi.

5-mashq. Nuqtalar o‘rniga chap ustundan tegishli so‘z va so‘z birikmalarini tanlab olib, kerakli shakllarda qo‘ying va jummalarni yozma tarjima qiling.

مغازه‌ی کفش فروشی	بعد از ... در ناحیه‌ی ما خیابانها و کوچه‌های تازه
کفش مردانه	می‌سازند. عمارات این خیابان، دارای چند
به صورت آمدن –	... می‌باشد. در ... اول خانه‌ی ما ... است. در
آئینه	این مغازه نه فقط ... بلکه ... هم می‌فروشند. من
خرآزی – کفش زنانه	در ... نگاه کردم، دیدم که کلاه دال‌شجو
به سر گذاشتن – زلزله	کلاه را ... و وارد کلاس شد. پدرم کلاه را ... و
از سر بر داشتن	از خانه بیرون آمد. من کتاب را از روی میز ... و
طبقه – پیچیدن	به برادرم دادم. بفرمایید این کتاب را در کاغذ
بر داشتن – جوراب در مغازه‌ی ... چه می‌فروشند؟ آیا از مغازه‌ی
	خرآزی می‌شود ... خرید؟

6-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Bu shlyapa sizga juda yarashib turibdi. Agar bu kostyum-shim menga yarashsa uni albatta sotib olaman. Agar bu nimcha senga yarashmayotgan bo'lsa uni sotib olma. Agar bu ko'ylak menga yarashganida, sotuvchidan boshqasini ko'rsatishini iltimos qilmasdim. Men oynaga qaradim va bu oq ko'ylakning menga yarashib turganini ko'rdim. Ahmad! Qara-chi, bu palto menga yarashadimi? Habib! Qara, havorang nimcha unga qanday yarashib turibdi! Opam sizga dedi: "Afsuski, bu kostyum-shim sizga yarashmayapti!". Xaridor sotuvchidan so'radi: "Bu ko'ylak qaddi-qomatimga yarashadimi?". Sotuvchi javob berdi: "Ha-ha! Bu ko'ylakning bichimi va rangi chehrangiz va qomatingizga juda yarashadi!"

7-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Uyimizning yonida yangi katta va chiroyli imorat qurib bitkazildi. Bu to'qqiz qavatli turar-joy imorati. Uning birinchi qavatida univermag joylashgan. Bu univermagda poyabzallar, kiyim-kechaklar, bosh kiyimlar, gazmollar, attorlik mollari kabi juda ko'p bo'limlar bor. Kecha onam menga dedilar: "Yur, univermagga boramiz! Men o'zimga ro'mol xarid qilmoqchiman". Bizning uyimiz oltinchi qavatda. Onam bilan liftga chiqib, birinchi qavatga tushdik. Univermagga kirdik va bosh kiyimlar bo'limiga bordik. Sotuvchi qiz bizga bir necha turli bichimdagi yozgi ro'mollarni ko'rsatdi. Onamga bir oq ro'mol juda yoqdi. Uni boshlariga o'radilar va oynaga qaradilar. Keyin mendan so'radilar: "Qara-chi, bu ro'mol menga yarashadimi?" Men javob berdim: "Ha-ha! Juda yarashib turibdi!" Biz sotuvchidan ro'molni o'rab berishini iltimos qildik. Onam menga dedilar: "Sen ham o'zingga shlyapa tanla!" Men bir kulrang shlyapani tanlab oldim va boshimga kiydim. Shlyapa menga katta keldi. Men shlyapani boshimdan yechdim va sotuvchidan xuddi shu rangdagi boshqa shlyapani keltirishini iltimos qildim. Uni ham kiyib ko'rdim. Bu shlyapa menga loyiq keldi. Men ham oynaga qaradim va shlyapaning menga yarashib turganini ko'rdim. Onam ham dedilar: "Bu shlyapa chehrangga juda yarashib turibdi!". Biz ro'mol va shlyapaning pulini to'ladik va univermagdan chiqdik. Uyimizga yaqinlashgan paytda qizim unga ham paypoq sotib olishimizni

iltimos qilgani esimga tushib qoldi. Onamdan soʻradim: “Qaytamizmi?” Onam javob berdilar: “Paypoqni, yaxshisi, ertaga sotib olarsan. Bugun paypoqlar boʻlimida odam juda koʻp edi”. Men yana soʻradim: “Ertaga odam kamroq boʻlishini qayerdan bilasiz?” Onam dedilar: “Bugun yakshanba – dam olish kuni. Shuning uchun odam koʻp. Ertaga, menimcha, odam kamroq boʻladi”. Men ulardan soʻradim: “Ertaga univermag ochiq boʻladimi?” Onam dedilar: “Afsuski, ertaga univermag ochiq boʻladimi yoki yoʻqmi, bilmayman”. Men dedim: “Unday boʻlsa, paypoqni bugun sotib olish kerak. Agar ishlaringiz boʻlsa siz uyga boravering. Men univermagga bir oʻzim borib kelaman”. Onam uyga ketdilar va men qaytadan univermagga kirdim. Hikoyamning qolganini ertaga aytib beraman.

8-mashq. Quyidagi sheʼrni tarjima qiling va yodlab oling.

شعر

دوستى با مردم دانا نکوست	دشمن دانا به از نادان دوست
دشمن دانا بلندت مي کند	بر زمينت ميزند نادان دوست

Uchinchi mashgʻulot

Majhul nisbat

Nisbat kategoriyasi feʼl turkumining asosiy grammatik xususiyatlaridan biri hisoblanadi. Fors tilida feʼllarning aniq, majhul va orttirma nisbatlari mavjud. Feʼlning orttirma nisbati, uning yasalishi va ishlatilishi haqida keyingi darslarimizning birida maʼlumot beramiz.

Ushbu darsimizda feʼlning aniq va majhul nisbatlari, ularning xususiyatlari, majhul nisbatning yasalishi va ishlatilishi haqida suhbatlashamiz. Aniq va majhul nisbatlarning bir-biridan farqini anglash uchun quyidagi ikki jumlaning bir-biriga taqqoslang:

1. Quruvchilar yaqinda bu imoratni qurib bitkazdilar.
2. Bu imorat yaqinda qurib bitkazildi.

Yuqoridagi gaplar bir-biridan gap tarkibidagi bevosita ish-harakat bajaruvchisining ifodalangan yoki ifodalanmagani bilan farq

qiladi. Birinchi gapda “qurmoq” ish-harakati “quruvchilar” tomonidan bajarilgani aniq ifodalangan, ya’ni gapning mantiqiy va grammatik egasi bir-biriga mos tushadi. Ikkinchi gapda esa ish-harakatning bevosita (mantiq jihatidan) bajaruvchisi ifodalanmagan. Lekin grammatik tahlil kesim “qurib bitkazildi” va ega “imorat” ekanligini ko’rsatadi, ya’ni gapning mantiqiy va grammatik egalari bir-biriga mos tushmaydi. Mantiqiy ega – quruvchilar, grammatik ega – imorat.

Birinchi gapda ifodalangan holat, ya’ni ish-harakatning bevosita bajaruvchisi aniq ko’rinib turgan holat fe’lning aniq nisbati deb ataladi.

Ikkinchi gapdagi holatda esa, ish-harakatning bajaruvchisi egani ifodalamay, mazkur ish-harakatning ob’yekti gapda ega vazifasini bajarsa, gapning kesimi fe’lning majhul nisbatida q o’yiladi.

Fors tilida fe’lning aniq nisbati maxsus usul orqali yasalmaydi. Aksariyat fe’llar o’z lug’at ko’rinishida aniq nisbatga ega bo’ladi.

Fe’lning majhul nisbati esa maxsus usul yordamida yasaladi. Avval shuni qayd etish lozimki, majhul nisbat shakli faqat o’timli fe’llardan yasalishi mumkin. Buning uchun o’timli fe’lning o’tgan zamon sifatdoshi shakliga شدن - bo’lmoq, emoq, aylanmoq (bir holatdan ikkinchi holatga o’tmoq) yordamchi fe’li qo’shiladi:

نوشتن *naveštan* - yozmoq → نوشته شدن *navešte šodan* - yozilmoq

ساختن *sāxtan* - qurmoq → ساخته شدن *sāxte šodan* - qurilmoq va h.k.

Fe’lning majhul nisbati buyruq maylidan tashqari barcha mayl va zamon shakllarida tuslanishi mumkin. Majhul nisbat shaklini tuslashda tegishli old qo’shimcha va shaxs-son qo’shimchalari شدن *šodan* fe’liga qo’shiladi, o’tgan zamon sifatdoshi shakli esa o’zgarmaydi. Masalan, دیدن *didan* - ko’rmoq fe’lining majhul nisbat shaklining turli mayl va zamonlarda tuslanishini ko’rib chiqamiz:

دیدن *didan* - “ko’rmoq” → دیده شدن *dide šodan* - “ko’rinmoq”

Hozirgi kelasi zamon

Bo'lishli shakl

Birlik

- I shaxs دیدہ می شوم *dide mišavam* – ko'rinyapman, ko'rinaman
II shaxs دیدہ می شوی *dide mišavi* – ko'rinyapsan, ko'rinasan
III shaxs دیدہ می شود *dide mišavad* – ko'rinyapti, ko'rinadi

Ko'plik

- I shaxs دیدہ می شوم *dide mišavim* – ko'rinyapmiz, ko'rinamiz
II shaxs دیدہ می شوید *dide mišavid* – ko'rinyapsiz, ko'rinasiz
III shaxs دیدہ می شوند *dide mišavand* – ko'rinyaptilar, ko'rinadilar

Bo'lishsiz shakl نه – *na* inkor yuklamasini شدن *šodan* fe'liga qo'shish orqali yasaladi.

Hozirgi-kelasi zamon shart-istak mayli (aorist)

Bo'lishli shakl

Birlik

- I shaxs دیدہ بشوم *dide bešavam* – ko'rinsam, ko'rinay
II shaxs دیدہ بشوی *dide bešavi* – ko'rinsang
III shaxs دیدہ بشود *dide bešavad* – ko'rinsa, ko'rinsin

Ko'plik

- I shaxs دیدہ بشوم *dide bešavim* – ko'rinsak, ko'rinaylik
II shaxs دیدہ بشوید *dide bešavid* – ko'rinsangiz
III shaxs دیدہ بشوند *dide bešavand* – ko'rinsalar, ko'rinsinlar

Bo'lishsiz shakl به – *be* old qo'shimchasi o'rniga نه *na* inkor yuklamasini qo'shish orqali yasaladi.

Aniq o'tgan zamon

Bo'lishli shakl

Birlik

I shaxs دیدم *dide šodam* – ko'rindim

II shaxs دیدی شدی *dide šodi* – ko'rinding

III shaxs دید شد *dide šod* – ko'rindi

Ko'plik

I shaxs دیدیم *dide šodim* – ko'rindik

II shaxs دیدید شدید *dide šodid* – ko'rindingiz

III shaxs دیدند شدند *dide šodand* – ko'rindilar

Bo'lishsiz shakl *نه na* inkor yuklamasini *شدن šodan* fe'liga qo'shish orqali yasaladi.

O'tgan zamon davom fe'li

Bo'lishli shakl

Birlik

I shaxs دیدم می *dide mišodam* – ko'rinardim

II shaxs دیدی می شدی *dide mišodi* – ko'rinarding

III shaxs دید می شد *dide mišod* – ko'rinardi

Ko'plik

I shaxs دیدیم می *dide mišodim* – ko'rinardik

II shaxs دیدید می شدید *dide mišodid* – ko'rinardingiz

III shaxs دیدند می شدند *dide mišodand* – ko'rinardilar

نه na inkor yuklamasi *می mi* old qo'shimchasiga orttiriladi.

O'tgan zamon natijali fe'li

Bo'lishli shakl

Birlik

- I shaxs دیده شده ام *dide šode-am* – ko'ringanman
II shaxs دیده شده ای *dide šode-i* – ko'ringansan
III shaxs دیده شده است *dide šode ast* – ko'ringan

Ko'plik

- I shaxs دیده شده ایم *dide šode-im* – ko'ringanmiz
II shaxs دیده شده اید *dide šode-id* – ko'ringansiz
III shaxs دیده شده اند *dide šode-and* – ko'ringanlar

نه *na* inkor yuklamasi دیده شده *šode* shakliga orttiriladi.

Uzoq o'tgan zamon fe'li

Bo'lishli shakl

Birlik

- I shaxs دیده شده بودم *dide šode budam* – ko'ringan edim
II shaxs دیده شده بودی *dide šode budi* – ko'ringan eding
III shaxs دیده شده بود *dide šode bud* – ko'ringan edi

Ko'plik

- I shaxs دیده شده بودیم *dide šode budim* – ko'ringan edik
II shaxs دیده شده بودید *dide šode budid* – ko'ringan edingiz
III shaxs دیده شده بودند *dide šode budand* – ko'ringan edilar

نه *na* inkor yuklamasi bu fe'lda ham دیده شده *šode* shakliga orttiriladi.

Aniq kelasi zamon

Bo'lishli shakl

Birlik

I shaxs **دیده خواهم شد** *dide xāham šcd* – ko'rinaman

II shaxs **دیده خواهی شد** *dide xāhi šod* – ko'rinasan

III shaxs **دیده خواهد شد** *dide xāhad šod* – ko'rinadi

Ko'plik

I shaxs **دیده خواهیم شد** *dide xāhim šod* – ko'rinamiz

II shaxs **دیده خواهید شد** *dide xāhid šod* – ko'rinasiz

III shaxs **دیده خواهند شد** *dide xāhand šod* – ko'rinadilar

Bo'lishsiz shaklda **نه** *na* inkor yuklamasi **خواستن** *xāstan* fe'liga orttiriladi.

Yuqorida aytib o'tilganidek, majhul nisbat faqat o'timli fe'llardan yasaladi. Lekin shuni ham qayd etish lozimki, o'timli fe'llarning barchasidan ham ko'rsatilgan usul yordamida majhul nisbat yasalavermaydi. Masalan, murakkab o'timli fe'llardan, ayniqsa, fe'liy qism **کردن** *kardan* fe'li bilan ifodalangan murakkab fe'llarning majhul nisbat ma'nosini ifodalovchi tegishli murakkab fe'llar bor. Ularning aksariyati **شدن** *šodan* ko'makchi fe'li yordamida yasalgan:

تمام شدن *tamām šodan* – tamom bo'lmoq; **تمام کردن** *tamām kardan* – tugatmoq.

شروع شدن *šoru' šodan* – boshlanmoq; **شروع کردن** *šoru' kardan* – boshlamoq.

وارد شدن *vāred šodan* – kirmoq; **وارد کردن** *vāred kardan* – kiritmoq.

Majhul nisbat shakli kesim vazifasini bajargan gaplarda mantiqiy ega, ya ni ish-harakatning bevosita bajaruvchisi qo‘shimcha vositalar yordamida ifodalanishi ham mumkin. Buning uchun *bedast-e* - qo‘li bilan, tomonidan; *az taraf-e* - tomonidan; *tavassot-e* - yordamida, orqali va h.k. kabi birikma va so‘zlar ishlatiladi. Masalan:

in xāne bedast-e kārgarān - in xāne bedast-e kārgarān ساخته می شود. *sāxte mišavad* – Bu uy ishchilar tomonidan qurilyapti.

mayāle az taraf-e pedaram مقاله از طرف پدرم نوشته شده است. *navešte šode ast* – Maqola otam tomonidan yozilgan.

Umuman olganda, jumla tarkibida ish-harakatning bevosita bajaruvchisini ifodalash mumkin bo‘lgan holatlarda forslar majhul nisbat ishlatishdan o‘zlarini tiyib, ko‘proq aniq nisbatdan foydalanishga harakat qiladilar. Masalan:

in ketāb az taraf-e man xaride این کتاب از طرف من خرید شد. *šod* – “Bu kitob men tarafimdan sotib olindi” jumlasini o‘rniga

man in ketāb-rā xaridam – “Men bu kitobni sotib oldim” jumlasidan ko‘proq foydalaniladi.

Eslatma. Ba‘zan, fe‘lning aniq darajasi shakli III shaxs ko‘plik ko‘rinishida majhul daraja ma‘nosini ifodalashi mumkin:

zang mizanand – “qo‘ng‘iroq chalinyapti ↔ qo‘ng‘iroq chaladilar” va h.k.

گفتگو

- تو در کدام بخش زندگی می کنی؟
- من در بخش «صابر رحیم اف» زندگی می کنم.
- این بخش، خیابان ها و کوچه های نوساز زیاد دارد؟

- بله، بعد از زلزله‌ی شدید سال ۱۹۶۶ در آن بخش، خیابان‌ها و کوچه‌های زیادی ساختند.

- عمارات (ساختمان‌های) این خیابان‌ها، همه نو و تازه‌ساز است؟

- بله، عمارات این خیابان‌ها و کوچه‌ها همه تازه ساخته شده و همه‌ی آنها زیبا و پنج و یا نه طبقه‌اند.

- حالا هم در آن بخش، عمارت مسکونی می‌سازند؟

- بله، خیلی هم می‌سازند، در هر خیابان و در هر کوچه، عمارات جدید می‌سازند و هر چند وقت، عمارت بزرگی با آپارتمان‌های بسیار زیاد برای زندگی و استفاده‌ی مردم حاضر می‌شود. مثلاً همین چند روز، نزدیک خانهدی ما ساختمانی بزرگ ساخته شد. طبقه‌ی اول این عمارت، مغازه‌ی بسیار بزرگی است.

- این مغازه‌ی بزرگ، چه مغازه‌ی ایست؟

- این فروشگاه است و شعبات مختلفی دارد، آنجا کالاهای گوناگون به فروش می‌رسد. مثلاً آن فروشگاه، شعبات کلاه فروشی، لباس فروشی، پارچه فروشی، خمرآزی، جوراب فروشی، کفش فروشی و شعبات دیگر دارد.

- تو به این فروشگاه رفته‌ای؟

- بله، امروز به این فروشگاه رفتم.

- چه چیز خریدی؟

- کلاه خریدم.

- همین کلاه است که به سر داری؟

- بله، همین شاپوست که به سر دارم. خوب است؟

- بله، قشنگ است. به صورتت می‌آید. خیلی گران است؟

- نه، گران نیست.

- دیگر چه خریدی؟

- من دیروز تمام غرفه های این مغازه را گشتم و هر چه لازم داشتم، خریدم. مثلاً کفش و جوراب خریدم، ولی چون حالا وقت ندارم، بعداً برایتان تعریف می کنم.

- بسیار خوب.

Leksik izohlar

1. خریدن *xaridan* – sotib olmoq va فروختن *foruxtan* – sotmoq fe'llari ishlatilgan birikma va jumalar tarkibidan narxni ifodalovchi yordamchi so'zlar tushib qolishi ham mumkin:

این کلاه را چند خریدی? *in kolāhrā čand xaridi?* - Bu shlyapani qanchaga (necha so'mga) sotib olding?

این کلاه را پنجاه صوم خریدم. *in kolāhrā panjāh som xaridam* – Bu shlyapani ellik so'mga sotib oldim.

2. نوع *nau* – "tur, xil" so'zidan yasalgan انواع *anvā'* siniq ko'plik shakli o'zining asosiy ma'nosidan tashqari, qo'shimcha ma'nolarni ham ifodalashi mumkin. Bu qo'shimcha ma'nolar so'zi izofiy birikmada aniqlanmish vazifasini bajargan holatlarida yuzaga keladi:

انواع کالاه *anvā'-e kālāhā* – turli-tuman (xilma-xil) mollar.

مختلف انواع *so'zi* Ko'rinib turganidek, bunday holatlarda مختلف *so'zi* *moxtalef*, گوناگون *gunāgun*, همه نوع *hame-nau'* so'z va so'z birikmalari bilan sinonim qatorini tashkil etadi.

3. دیگر *digar* so'zi mustaqil ishlatilgan holatida yoki izofiy birikmada aniqlovchi vazifasini bajarganida o'zining asosiy ma'nosidan tashqari, "yana" ma'nosini ham ifodalashi mumkin:

دو روز دیگر *do ruz-e digar* – yana ikki kun.

digar če mixāhi bexari – Yana nima sotib olmoqchisan?
می خواهی بخوئی؟

9-mashq. Quyidagi fe'llarni majhul darajada turli mayl va zamonlarda tuslang.

فرستادن – گفستن – خواندن – برداشتن – گرفتن – شکستن – آویختن –
بریدن – سپردن – مالیدن

10-mashq. Aniq darajadagi fe'l-kesimlarni majhul darajaga aylantirib, jummalarga tegishli o'zgartirishlar kiriting.

روبروي خانه‌ي ما عمارت مسکوني بزرگي مي سازند. اين کارخانه را
نزدیک خانه‌ي ما ساختند. پارچه را در مغازه‌ي پارچه فروشي مي فروشند.
نزدیک مغازه‌ي کفش فروشي، خانه‌ي بزرگي مي سازند. کتاب را در کاغذ
خواهند پيچيد. اين مقاله را ديروز نوشتند. اين نامه را کي خواهند فرستاد؟
همه‌ي کارگران مي خواهند که اين خانه را زودتر و بهتر بسازند. اين عمارت
زيبا را کي مي سازند؟

11-mashq. Nuqtalar o'miga chap ustundagi tegishli so'z va birikmalarni qo'yib, jummalarni to'ldiring va yozma tarjima qiling.

چند – مختلف	شهر تاشکند، خيابان ها و کوچه هاي ... زياد دارد.
لازم داشتن	خوانواده‌ي ما ... در ساختمان پنج طبقه اي زندگي
پارچه فروشي	مي کند. در محله ما، عمارات ... با آپارتمان هاي زياد
جدید – مسکوني	مي سازند. اين عمارت ... بسيار زيباست. در
کالاهاي مختلف	فروشگاه، کالاهاي ... مي فروشند. اين مغازه‌ي
اکنون – ديگر	بزرگ، ... دارد. برادرم شاپوي تازه اي ديروز
به سر داشتن	در اين مغازه هر چه ... خريدم. ... چه مي خواهي

بخري؟ اين شاپورا ... خريدي؟ در شعبه ي ... پارچه | نوساز
خریدم.

12-mashq. Quyidagi so'zlarning sinonimlarini toping va juft-juft yoki qator qilib yozib chiqing.

صورت - جديد - اكون - مختلف - دو باره

13-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Uyimiz yaqinida katta turar-joy binosi qurilgan. Bu to'qqiz qavatli chiroyli imorat. Uning birinchi qavatida univermag joylashgan. Bu univermagda turli-tuman (xilma-xil) mollar sotiladi. Kecha bu univermagga bordim. Men barcha bo'limlarni aylanib ko'rib chiqdim va o'zimga kerakli narsalarning hammasini, masalan, paypoq, shlyapa, poyabzal, sovun va boshqa narsalarni xarid qildim. Shlyapani boshimga kiydim va univermagdan chiqdim. Univermagdan chiqayotgan paytimda Ahmadni ko'rdim. U mendan so'radi: "Sen univermagga kirdingmi? Nima sotib olding?". Men javob berdim: "Paypoq, poyabzal va sovun". U so'radi: "Tufolini qanchaga olding?". Men dedim: "1000 so'mga". Ahmad dedi: "Men ham o'zimga tufli sotib olmoqchiman. Lekin hozir vaqtim yo'q". Men undan so'radim: "Hozir qayerga ketyapsan?" Ahmad javob berdi: "Universitetga". Men dedim: "Unda birga ketaylik".

14-mashq. Quyidagi baytni tarjima qiling va yodlab oling.

ستمکاری بود بر گوسفندان

ترحم بر پلنگ تيز دندان

tarahhom bar palang-e tizdandān
setamkārī buvad bar gusfandān

To'rtinchi mashg'ulot

بايستن *bāyestan* - "kerak, shart bo'lmoq" modal fe'lining xususiyatlari

Oldingi darslarimizning birida fe'ning hozirgi-kelasi zamon shart-istak mayli, ya'ni aorist shakli va uning ishaltilish xususiyatlari haqida to'xtalgan edik.

Ma'lumki, aorist erkin ishlatiluvchi shakl emas, balki uning jumla tarkibida ishtirok etishi uchun muayyan sharoitlar mavjud bo'lishi kerak. Ana shu shartlardan biri gap tarkibida modal fe'llar qatnashuvi bilan bog'liqdir. بايستن *bāyestan*-kerak, shart bo'lmoq fe'li ham modal fe'llar guruhiga kirib, ma'lum ish-harakat bajarilishining shart yoki zarur ekanligini ifodalashga yordam beradi. Faqat mazkur fe'l boshqa modal fe'llardan farq qilgan holda barcha shaxs-sonlarda tuslanmaydi. بايستن fe'li faqatgina III shaxs birlik shaklida ishlatiladi.

Uning boshqa modal fe'llardan yana bir farqli tomoni shundaki, hozirgi-kelasi zamon shaklida مي *mi*- old qo'shimchasini qabul qilmaydi:

. حالا بايد اين كتاب را بخوانم . *hālā bāyad in ketābrā bexānam* –

Hozir bu kitobni o'qishim kerak.

Agar ma'lum ish-harakat bajarilishi zarurati yoki majburiyati o'tgan zamonga tegishli bo'lsa بايستن modal fe'li ikki xil usulda qo'llanishi mumkin:

1. بايستن fe'li hozirgi-kelasi zamon (بايد va نيايد) shaklida qo'llanadi va yetakchi (asosiy) fe'l o'tgan zamon davom fe'li shaklida ishlatiladi:

. ديروز بايد اين كتاب را مي خواندم . *diruz bāyad in ketābrā mixāndam*– Kecha bu kitobni o'qishim kerak edi.

šomā nabāyad doruy migoftid – Siz شما نباید دروغ می گفتید.
yolg'on gapirishingiz kerak emas edi.

2. بايستن fe'li aniq o'tgan zamon yoki o'tgan zamon davom fe'li shakllariga solinib بايست *bāyest*, بايستی *bāyesti*, مي بايست *mibāyest*, مي بايستی *mibāyesti* ko'rinishlarida ishlatiladi. Asosiy fe'l esa aorist shaklida qo'llaniladi:

diruz ديروز بايست (بايستی، مي بايست، مي بايستی) اين كتاب را بخوانم.
bāyest (bāyesti, mibāyest, mibāyesti) in ketābrā bexānam – Kecha bu kitobni o'qishim kerak edi.

šomā nabāyest (nabāyesti, namibāyest, namibāyesti) doruy beguid – Siz شما نبايست (نبايستی، نمي بايست، نمي بايستی) دروغ بگويد
nabāyest (nabāyesti, namibāyest, namibāyesti) doruy beguid – Siz yolg'on gapirishingiz kerak emasdi.

فروشگاه بزرگ

(ادامه)

دفعه ي پيش، صحبتمان ناتمام مانده بود. حالا بيايد به آن ادامه بدهيم. پس از آنکه از شعبه ي کلاه فروشي خارج شدم، به شعبه ي خرازي رفتم. يادم آمد که بايد براي خواهر کوچکم، صابون عطري و کرم و براي خودم خمير دندان و شانه بخرم. اينهارا خريدم. در همان شعبه، عينک آفتابي هم مي فروختند. چون من عينک آفتابي نداشتم، يکي از عينک هارا انتخاب کردم و در همانجا به چشم زدم. پول آن را پرداختم و بعد به شعبه ي لباس فروشي رفتم. خواستم پالتو بخرم. از رنگ يك پالتوي زمستاني خوشم آمد. آن را از چوب لباسي در آوردم و پوشيدم. اين پالتو براي من، قدرتي بزرگ بود. آن را در آوردم و از فروشنده خواهش کردم که پالتوي ديگري بياورد. فروشنده، پالتوي ديگري آورد. من

آن را امتحان کردم، ولی آن هم برایم گشاد بود. پالتورا در آوردم و خریدم. به شعبه‌ی کفش فروشی رفتم تا کفش تابستانی بخرم. کفش تابستانی زیبایی را انتخاب کردم و از فروشنده خواش کردم که اجازه بدهد آن را بپوشم. کفش را گرفتم و پوشیدم، ولی برایم تنگ بود. اندازه‌ی پای من، چهل و یک است ولی این کفش، نمره‌ی چهل بود. کفش را از پا در آوردم و از فروشنده خواش کردم که کفش یک نمره بزرگتر به من بدهد. ولی از این نوع کفش، فقط همین نمره‌ی چهل مانده بود و چون به اندازه‌ی پام نبود، نتوانستم کفش بخرم. از شعبه‌ی کفش فروشی به شعبه‌ی (قسمت) جوراب فروشی رفتم. آنجا برای خودم و دخترم جوراب خریدم. بعد به شعبه‌ی پارچه فروشی رفتم. در آنجا پارچه‌های گوناگون بود: پارچه‌ی پشمی، پارچه‌ی هانی از ابریشم طبیعی و مصنوعی، پارچه‌ی پالتویی، پارچه برای کت و شلوار مردانه، پارچه‌ی نخ‌سی، چیت و غیره. من نمی‌خواستم پارچه بخرم، فقط به تماشای آنها قناعت کردم. ولی در آخر، لحاف و ملافه خریدم و از مغازه خارج شدم. آنگاه به مرل برگشتم و در خانه برای افراد خانواده ام تعریف کردم که در فروشگاه بزرگ نزدیک مرل ما چه چیزهایی می‌فروشند.

Leksik izohlar

1. O'zbek tilidagi "kiymoq", "kiyib yurmoq" va "yechmoq" fe'llarini fors tiliga tarjima qilish usullari.

Kiyim-bosh turi \ Fe'l	Kiymoq	Kiyib yurmoq	Yechmoq
لباس			
بلوز - ژاکت - پالتو	پوشیدن	پوشیدن	در آوردن

پيراهن			
جوراب-كفش	پوشيدن	پوشيدن	از پا در آوردن
كلاه	به سر گذاشتن	به سر گذاشتن پوشيدن	از سر برداشتن

2. O‘zbek tilidagi “taqmoq”; “taqib yurmoq”; “yechmoq” (masalan: ko‘zoynak haqida gapirganda) fe‘llari fors tiliga quyidagicha tarjima qilinadi:

Ko‘zoynak taqmoq - زدن [به چشم] عینک *eynak [bečešm] zadan*

Ko‘zoynak taqib yurmoq - زدن [به چشم] عینک *eynak [bečešm] zadan.*

Ko‘zoynak yechmoq - برداشتن [از چشم] عینک *eynak [az češm] bar-dāštan.*

3. O‘zbek tilidagi “o‘ramoq”; “bog‘lamoq”; “o‘rab yurmoq”; “yechmoq” (masalan: ro‘mol haqida gapirganda) fe‘llari fors tiliga quyidagicha tarjima qilinadi.

Ro‘mol o‘ramoq,

ro‘mol bog‘lamoq بستن روسري [برسر] *rusari [bar sar] bastan.*

Ro‘mol o‘rab yurmoq,

ro‘mol bog‘lab yurmoq داشتن روسري [برسر] *rusari [bar sar] dāštan.*

Ro‘mol yechmoq برداشتن روسري [ازسر] *rusari [az sar] bar-dāštan.*

15-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni tegishli shaklda ishlatib jummalarni to'ldiring va ko'chirib yozing.

من فردا باید صابون (خریدن). او همیشه باید عینک (زدن). لباس نباید تنگ یا گشاد (بودن). دیروز ما باید اورا (دیدن). آما باید دیر یا زود با او آشنا (شدن). ما نباید به دوستان خود (دروغ گفتن). امروز هوا گرم است و تو نباید پالتو (پوشیدن). مادرم چشمش درد می کند و باید عینک دودی (زدن). دندانم درد میکند پس باید پیش دندانپزشک (رفتن). دوستم باید دیروز به خانه ی ما (آمدن). من، دفعه ی پیش باید صابون (خریدن).

16-mashq. Chap ustunda berilgan so'z va birikmalardan tegishlisini tanlab oling, jummalarni to'ldiring va ko'chirib yozing.

کرم - خاف	باید دستم را با ... بشویم. در شعبه ی خرازی نه فقط
فناعت کردن	صابون بلکه ... هم می فروشند. اگر دندانت درد
جیت - مصنوعی	می کند، باید پیش ... بروی. آیا در مغازه ی پارچه
دروغ گفتن	فروشی ... هم می فروشند؟ من چند ... به مغازه ی
صابون - شانه	پارچه فروشی رفتم، ولی به نماشای پارچه ها ...
دندانپزشک - دفعه	دخترم از من خواهش کرد که برایش ... بخرم. من
خمیر دندان	مدتی است که آیا از ابریشم ... خوشتر
عینک زدن - ملافه	می آید؟ دوستم هیچوقت

17-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

O'tgan gal o'zimga kerakli hamma narsalarni sotib ola olmadim. Shuning uchun bugun yana magazinga boraman. Men bugun sovun, ukamga tish pastasi, qora ko'zoynak, tufli, taroq, bir nechta choyshab va ko'rpa jildi sotib olishim kerak.

Qora ko'zoynak attorlik bo'limida sotiladi. Men avval o'sha bo'limga boraman. Sotuvchidan qora ko'zoynak keltirishni iltimos qilaman. Agar ko'zoynak menga yoqsa uni sotib olaman va o'sha yerda ko'zimga taqaman. Keyin poyabzal bo'limiga boraman. Men yozgi tufli sotib olishim kerak. Men 41-o'lchovli tufli kiyaman. Agar bu bo'limda chiroyli tufli bo'lsa va u menga yoqsa, sotuvchidan uni kiyib ko'rishga ruxsat berishini iltimos qilaman. Agar tufli menga loyiq kelsa, uni sotib olaman. Agar tufli oyog'imga tor kelsa, uni sotib olmayman.

Keyin gazlamalar bo'limiga boraman. Men u yerda turli-tuman gazlamalar, masalan: jun matolar, tabiiy va sun'iy shoyilar, kostyunga mo'ljallangan matolar, paltoga mo'ljallangan matolar, chit va boshqa turdagi gazmollar bor, deb eshitganman. Onam mendan singlimga yozgi ko'ylak uchun chit gazlama xarid qilishimni iltimos qilgani esimdan chiqishi kerak emas. Ularning o'zi magazinga bora olmaydilar, chunki onamning tishi og'riyapti va tish doktori oldiga borishlari kerak.

Beshinchi mashg'ulot

گفتگو

- دىروز غىر از كلاه چه خريدي؟
- پس از خريد كلاه، به شعبه‌ي كفش فروشي رفتم، خواستم كفش بخرم، ولي به اندازه‌ي پايمن نبود.
- چه نوع كفش مي‌خواستى بخري؟
- كفش تابستاني.
- نمره‌ي پايمن چند است؟
- من كفش نمره‌ي چهل و يك مي‌پوشم.
- مگر كفش به اين نمره نداشتند؟
- داشتند، ولي برايمن تنگ بود.

- هابت را خيلي فشار مي‌داد؟
- بله هابم را فشار مي‌داد.
- كفش بزرگتر به اندازه‌ي هابي تو نبود؟
- كفش به اندازه‌ي هابم زياد بود، ولي آن مدل نبود و من از آن مدل مي‌خواستم، خيلي زيبا بود و از آن خيلي خوشم مي‌آيد.
- بعد چه كردي؟
- چون از شعبه‌ي خرازي گذشتم، يادم آمد كه بايد كرم براي خواهرم بخرم. همچنين بايد صابون دستشويي، صابون حمام و صابون رختشويي بخرم.
- براي خود نيز، خمير دندان مي‌خواستم، اينهارا خريدم.
- در اين شعبه ديگر چه خريدي؟
- يادم رفت بگويم كه در اين شعبه، عينك هم خريدم.
- مگر تو عينك مي‌زني؟
- بله، تابهستان براي جلوگيري از نور آفتاب عينك مي‌زنم.
- چه رنگ عينك خريدي؟
- عينك دودي خريدم.
- در اين مغازه، شعبه‌ي پارچه فروشي ندارند؟
- چرا دارند، حقي اين شعبه، خيلي بزرگ هم است و داراي انواع و اقسام پارچه هاي مختلف مي‌باشد.
- مثلاً چه پارچه هايي آنجا مي‌فروشند؟
- مثلاً پارچه هاي پشمي، پارچه هايي از ابريشم طبيعي و مصنوعي و پارچه براي كت و شلوار مردانه، پارچه‌ي نخي و چيت به رنگ هاي مختلف.
- چه نوع پارچه اي خريدي؟

- پارچه بخریدم، رفتم لباس دوخته و آماده بخرم، ولی به اندازه‌ی من نبود.
- پوشیدم، کت برایم گشاد و شلوار بلند بود.
- از رنگ لباس، دوخت آن و جنس پارچه خوش آمد؟
- بله، ولی متأسفانه به اندازه‌ی من نبود.
- چرا لباس دیگری را امتحان نکردی؟
- یک لباس دیگر پوشیدم، ولی شلوار برایم کوتاه بود.
- دیگر چه خریدی؟
- دیگر قالی خریدم و پس از آن، از مغازه خارج شدم و به منزل رفتم.

Leksik izohlar

Biror narsaning (masalan: matolar, mollar) turli-tuman va xilma-xilligi quyidagi usullar bilan ifodalanishi mumkin:

1. Tegishli sifatlar yordamida:

a) گوناگون *gunāgun*, مختلف *moxtalef*. Bu sifatlar bir-biriga sinonim bo‘lib “turli xil”, “turli tuman”, “har xil” ma’nolarini anglatadi va tegishli otga izofa orqali birikadi:

(گوناگون) مختلف *kālāhā-ye moxtalef (gunāgun)* – har xil tovarlar.

b) *hame-nau’-turli-tuman* sifati o‘zi aniqlayotgan so‘zdan oldin qo‘yiladi:

(ها) *hame-nau’ kālā(hā)* – turli-timan tovar(lar).

2. *nau’* va قسم *qesm* otlarning arabcha siniq ko‘plik shakli

anvā’ va اقسام *aqsām* yordamida yasaladi. Bu otlar bir-biriga sinonim bo‘lib, “tur”, “nav”, “xil” ma’nolarini ifodalaydi. Mazkur otlarning ko‘plik shakli izofiy birikmadagi aniqlanmish o‘rnida joylashadi:

کالاها *anvā'-e kālāhā* – turli xil tovarlar.

انواع و اقسام کالاها *anvā'-o aqsām-e kālāhā* – turli-tuman tovarlar.

3. Yuqorida zikr etilgan har ikki usuldan birgalikda foydalanish orqali:

(گونگون) *anvā' [-o aqsām-e] kālāhā-ye moxtalef (gunāgun)* – turli-tuman, rang-barang tovarlar, ifodalanadi.

18-mashq. Nuqtalar o'rniga chap ustundagi tegishli so'z va birikmalarni qo'ying va jumalarni ko'chirib yozing.

لباسشویی – بلند	با صابون ... دست می شویند. با صابون ... لباس
دوخته و حاضر	می شویند. عینک دودی را برای ... به چشم
جلوگیری از آفتاب	می زند. شعبه‌ی پارچه فروشی ... دارد. در
انواع و اقسام	مغازه‌ی لباس فروشی، لباس ... می فروشند. این
پارچه های مختلف	پالتو به اندازه‌ی من نیست، کمی برایم ... است.
دستشویی – متأسفانه	... نمی توانم پیش شما بیایم زیرا که دندانم درد
کوتاه – حمام	می کند. اگر شما ... می روید صابون ... لازم
	دارید. این شلوار به اندازه‌ی من نیست، برایم ...
	است.

19-mashq. Quyidagi so'zlarning antonimlarini topib, juft-juft qilib yozing.

طبیعی – گشاد – بلند – کوتاه – پوشیدن – به سر گذاشتن

20-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Men do'konga borishim va u yerdan atir sovun, hammom sovuni, kir sovun va boshqa narsalar sotib olishim kerak. Bu magazinda turli-tuman tayyor ko'ylaklar bor. Bu kostyum-shim menga loyiq emas: shim kalta, kostyum tor. Afsuski, bu gazlamaning sifati menga

yoqmayapti. Bu ko'ylak menga uzun, senga esa kalta. Menga bu gilam juda yoqyapti va uni sotib olmoqchiman.

سەن ئەڭ كۆپ ئۇنىڭغا ئىگەسىز، مەن ئۇنىڭغا ئىگە ئەمەسمەن.

بۇ يەردە ئىككى ئادەم ئارىسىدا بىر نەرسە توغرىدا مۇنازىرە قىلىنىۋاتىدۇ.

(ئادەم ئىككىسى) ئۇنىڭغا ئىگەسىز، مەن ئۇنىڭغا ئىگە ئەمەسمەن. (ئادەم ئىككىسى) ئۇنىڭغا ئىگەسىز، مەن ئۇنىڭغا ئىگە ئەمەسمەن.

بۇ يەردە ئىككى ئادەم ئارىسىدا بىر نەرسە توغرىدا مۇنازىرە قىلىنىۋاتىدۇ.

ئادەم ئىككىسى	ئۇنىڭغا ئىگەسىز، مەن ئۇنىڭغا ئىگە ئەمەسمەن.
ئادەم ئىككىسى	ئۇنىڭغا ئىگەسىز، مەن ئۇنىڭغا ئىگە ئەمەسمەن.
ئادەم ئىككىسى	ئۇنىڭغا ئىگەسىز، مەن ئۇنىڭغا ئىگە ئەمەسمەن.
ئادەم ئىككىسى	ئۇنىڭغا ئىگەسىز، مەن ئۇنىڭغا ئىگە ئەمەسمەن.
ئادەم ئىككىسى	ئۇنىڭغا ئىگەسىز، مەن ئۇنىڭغا ئىگە ئەمەسمەن.
ئادەم ئىككىسى	ئۇنىڭغا ئىگەسىز، مەن ئۇنىڭغا ئىگە ئەمەسمەن.
ئادەم ئىككىسى	ئۇنىڭغا ئىگەسىز، مەن ئۇنىڭغا ئىگە ئەمەسمەن.
ئادەم ئىككىسى	ئۇنىڭغا ئىگەسىز، مەن ئۇنىڭغا ئىگە ئەمەسمەن.
ئادەم ئىككىسى	ئۇنىڭغا ئىگەسىز، مەن ئۇنىڭغا ئىگە ئەمەسمەن.
ئادەم ئىككىسى	ئۇنىڭغا ئىگەسىز، مەن ئۇنىڭغا ئىگە ئەمەسمەن.

بۇ يەردە ئىككى ئادەم ئارىسىدا بىر نەرسە توغرىدا مۇنازىرە قىلىنىۋاتىدۇ.

30-مەسىلە. بۇ يەردە ئىككى ئادەم ئارىسىدا بىر نەرسە توغرىدا مۇنازىرە قىلىنىۋاتىدۇ.

بۇ يەردە ئىككى ئادەم ئارىسىدا بىر نەرسە توغرىدا مۇنازىرە قىلىنىۋاتىدۇ.

O'N UCHINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

Aniqlovchi ergash gapli qo'shma gaplar

Aniqlovchi ergash gap bosh gap tarkibidagi biror-bir (fe'l-kesimdan tashqari) bo'lakni aniqlab, uning ma'nosini kengroq ifodalab beradi. U bosh gap bilan *که ke* ergashtiruvchi bog'lovchi yordamida birikadi.

Aniqlovchi ergash gaplar bosh gapga nisbatan ikki xil joylashishi mumkin:

1. Bosh gapning ichida.
2. Bosh gapdan so'ng.

Aniqlovchi ergash gapning bosh gap ichida joylashishi

Aniqlovchi ergash gap, asosan, bosh gap tarkibidagi o'zi aniqlayotgan gap bo'lagidan so'ng joylashadi va undan pauza yordamida ajratiladi. Aniqlovchi ergash gapning oxiri kuchliroq talaffuz qilinib, yana bir bor pauza orqali bosh gapning qolgan qismidan ajratiladi. Bosh gap tarkibidagi aniqlanayotgan gap bo'lagi aniqlovchi ergash gap tarkibidagi tegishli olmosh yoki ravish yordamida eslatib o'tiladi:

barādar-e برادرمن که با او صحبت می کنید، دانشجوی دانشگاه است. *man ke bā u sohbat mikonid dānešju-ye dānešgāh ast* – Siz bilan suhbatlashayotgan mening akam universitet talabasi.

ketāb-e to ke az ān کتاب تو که از آن خوشم می آید خیلی جالب است. *xošam miyāyad xeyli jāleb ast* – Menga yoqadigan sening kitobing juda qiziqarli.

ān šahr-e kuček ke to dar ānjā motavalled šodei xeyli xošam miyāyad – Sen tug'ilgan o'sha kichik shahar menga juda yoqadi.

Eslatma. Ba'zi hollarda, ya'ni bosh gap tarkibidagi aniqlanayotgan bo'lakni eslatib, unga ishora qilayotgan olmosh

ergash gapda ega vazifasini bajarsa, mazkur olmosh jumla tarkibida ishlatilmaydi. Masalan:

barādar-e man برادر من که او اینجا آمده، دانشجوی دانشگاه است.

ke u injā āmade dānešju-ye dānešgāh ast – jumlasidagi *ke u injā āmade dānešju-ye dānešgāh ast* – jumlasidagi *ke u injā āmade dānešju-ye dānešgāh ast* kishilik olmoshi tushirib qoldiriladi:

barādar-e man ke برادر من که اینجا آمده، دانشجوی دانشگاه است.

injā āmade dānešju-ye dānešgāh ast – Bu yerga kelgan mening akam universitet talabasidir.

ketāb-e to ke ān ru-ye کتاب تو که آن روی میز است، جالب است.

miz ast jāleb ast – jumlasidagi *miz ast jāleb ast* – jumlasidagi *miz ast jāleb ast* *ketāb-e to ke ān ru-ye* ko'rsatish olmoshi ham ishlatilmaydi:

ketāb-e to ke ru-ye miz ast کتاب تو که روی میز است، جالب است.

jāleb ast – Stol ustidagi sening kitobing qiziqarlidir.

1-mashq. Quyidagi jummalarni o'zbek tiliga yozma tarjima qiling.

تاشکند که شهر بسیار قشنگی است، منظره‌ی طبیعی زیبایی دارد. دوستم که دیروز با او آشنا شدی، در حومه‌ی تاشکند زندگی می‌کند. دانشگاه دولتی خاورشناسی تاشکند که در آنجا درس می‌خوانی، دارای چند دانشکده است؟ من کوشش می‌کنم با حسن که زبان فارسی را خوب می‌داند و خوب تلفظ می‌کند، فارسی گفتگو کنم. هر خارجی که به تاشکند می‌آید از بزرگی و زیبایی آن تعجب می‌کند. ایستگاه تراموای شماره‌ی ۲ که هر روز پدرم با آن به کارخانه می‌رود، نزدیک خانه‌ی ما است. منظره‌ی تاشکند که شهر بسیار بزرگ و قشنگی است، زود به زود تغییر می‌کند. سرتاسر بخش «یونساباد» که من در آنجا زندگی می‌کنم، عمارات تازه ساخته می‌شود. این مغازه‌ی بزرگ که لباسم را از آنجا خریدم، تازه باز شده است. دوستم که او را به خانه‌ی خود

دعوت کرده ام، باید با تاکسی یا اتوبوس بروی بیاید. این پل بزرگ که هر روز از آن می‌گذریم تازه ساخته شده است. در شهر تاشکند که پایتخت ازبکستان است، بیش از دو میلیون نفر زندگی می‌کنند. زبان فارسی ای که یاد می‌گیرم، خیلی شیرین است. این بخش جدید که تازه به وجود آمده است، دارای چندین مغازه‌ی بزرگ است. به این مغازه‌ها که تازه باز شده، حتماً باید رفت.

2-mashq. Chap ustundagi jummalarni aniqlovchi ergash gaplar holatiga keltiring va o'ng ustundagi tegishli bosh gaplar tarkibiga kiritib, ajratib ko'rsatilgan so'z va so'z birikmalarini aniqlang.

برادر من دانشجوی دانشگاه است.	برادر من هر روز ساعت هفت صبح از خواب بیدار می‌شود.
پدر او چهل سال دارد.	من دیروز با پدرش آشنا شدم.
خواهر تو دختر بسیار زیبایی است.	خواهر تو را دیشب در تئاتر دیدم.
این عمارت بزرگ، تازه ساخته شده است.	در طبقه‌ی اول این عمارت بزرگ، مغازه‌ی پارچه فروشی است.
در حومه‌ی تاشکند، چندین صد هزار نفر زندگی می‌کنند.	حومه‌ی تاشکند، منظره‌ی طبیعی زیبایی دارد.
منظره‌ی تاشکند زود به زود تغییر می‌کند.	تاشکند، پایتخت جمهوری ازبکستان است.
ما کوشش می‌کنیم، زبان فارسی را زود یاد بگیریم.	ما از زبان فارسی، خیلی خوشمان می‌آید.
پدرش از بزرگی و زیبایی شهر تاشکند تعجب می‌کند.	پدرش تازه به شهر تاشکند آمده است.

از کتاب او خیلی خوشم می آید.	کتابش را تازه خوانده ام.
از بزرگی این پل تعجب می کنم.	این پل را تازه ساخته اند.
سر تا سر این بخش بزرگ،	ما در این بخش بزرگ، زندگی
عمارت تازه ساخته می شود.	می کنیم.
این کارخانه ی بزرگ، تازه ساخته	برادرم در این کارخانه ی بزرگ، کار
شده است.	می کند.

3-mashq. Jumalarni eshitib, takrorlang.

برادر من که دانشجوی دانشگاه دولتی تاشکند است، سه سال از من بزرگتر است. همسایه ات که دیروز با او آشنا شدم، دختر زیبایی است. منظره ی تاشکند که خانواده ی من در آنجا زندگی می کند زود به زود تغییر می کند. دانشگاه دولتی خاورشناسی تاشکند که در آنجا درس می خوانم، چند دانشکده دارد. هر خارجی که به تاشکند می آید، از بزرگی و زیبایی شهر تعجب می کند. سر تا سر این بخش بزرگ که ما در آنجا زندگی می کنیم، عمارات تازه ساخته می شود. ایستگاه اتوبوس شماره ی سه که من هر روز با آن به دانشگاه می روم، نزدیک خانه ی ماست.

4-mashq. Jumlar tarkibidagi nuqtalar o'rniga chap ustundagi so'z va so'z birikmalarini tegishli shaklda qo'ying va ko'chirib yozing.

منظره ی تاشکند، زود به زود ... هر خارجی که به	حتماً - تراموای
تاشکند می آید، از بزرگی پایتخت ازبکستان و زیبایی	- کوشش کردن -
شهر دانشجویان کلاس ما ... همیشه به زبان	تعجب کردن - پل
فارسی گفتگو بکنند. پدرم با ... به کارخانه می رود.	- بیش از دو
در شهر تاشکند ... زندگی می کنند. این ... بزرگ	میلیون نفر -

تازه ساخته شده است. به این مغازه‌ی بزرگ که تازه
ساخته شده است، ... باید رفت.

5-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Sen bir necha kun oldin tanishgan mening opam Toshkentga yaqinda kelganlar. Sen kattaligi va go'zalligidan hayratlanayotgan bu ko'prik o'tgan yili qurilgan. Sen tug'ilgan Samarqand shahrida bir necha yuz ming kishi yashaydi. Men sening Toshkent Davlat sharqshunoslik institutida o'qiyotgan opang bilan tanishib olishga harakat qilaman. Sen tanishib olmoqchi bo'lgan o'qituvchimiz biz bilan har doim fors tilida so'zlashadi. Akam har kuni institutgacha boradigan beshinchi trolleybus bekati uyimiz yaqinida joylashgan. Senga kitobi juda yoqqan yozuvchining ismi mening esimdan chiqibdi. Akam ishlaydigan bu katta korxonada yaqinda qurilgan. Do'stim yashaydigan Yunusobod tumanida juda ko'plab yangi binolar qurilyapti. Tarkibida bir necha fakultet bo'lgan O'zbekiston Milliy universitetida bir necha ming talaba tahsil oladi.

Ikkinchi mashg'ulot

Aniqlovchi ergash gapli qo'shma gaplar tarkibida

ياي *yā-ye ešāre* ishlatilishi

Aniqlovchi ergash gapli qo'shma gaplar tarkibida bosh gapning aniqlanayotgan bo'lagidan so'ng *urg'u* olmaydigan *ī-ī, ya'ni* ياي *yā-ye ešāre* ishlatilishi mumkin. Umumlashtirilgan holda ياي *yā-ye ešāre* ning ishlatilish holatlarini quyidagicha ajratish mumkin:

ياي *yā-ye ešāre* ishlatilishining asosiy holatlari.

1. Bosh gap tarkibidagi aniqlanayotgan bo'lak ot turkumiga oid bo'lib, boshqa biror-bir aniqlovchiga ega bo'lmasa ياي *yā-ye ešāre* qabul qilishi mumkin:

mard-i ke piš-e to āmade ast barādar-e man ast – Sening oldingga kelgan kishi mening akamdır.

ketāb-i ke az ān xošat miyāyad xeyli jāleb ast – Senga yoqayotgan kitob juda qiziqarli.

دانشجویانی که این کتاب را می خوانند، در دانشگاه تحصیل می کنند.
dānešjuyān-i ke in ketābrā mixānand dar dānešgāh tahsil mikonand – Bu kitobni o'qiyotgan talabalar universitetda tahsil oladilar.

2. Bosh gap tarkibidagi aniqlanayotgan bo'lak bir yoki bir necha asliy sifatlar yordamida aniqlanib, izofiy birikma yoki izofiy zanjir hosil qilgan holatlarda ham **ياي اشاره** qabul qilishi mumkin. Bunday holatlarda **ياي اشاره** izofiy birikma yoki zanjirning oxiriga orttiriladi:

doxtar-e zibāi ke ba au āšna šedi, hamklas men ast.
bā u āšnā šodi hamkelās-e man ast – Sen tanishgan chiroyli qiz mening sinfdoshim.

این پلی بزرگ قشنگی که به زیبایي مرکز شهر افزوده است، تازه ساخته
in pol-e bozorg-e qašang-i ke be zibāi-ye markaz-e šahr afzude ast tāze sāxte šode ast – Shahar markazi husnini ochib yuborgan bu katta chiroyli ko'prik yaqinda qurilgan.

ياي اشاره Agar bosh gap tarkibidagi aniqlanayotgan bo'lakka **ياي اشاره** orttirilgan bo'lsa, mazkur aniqlovchi ergash gapli qo'shma gap ohangi bir oz o'zgaradi: **که -ke ergashtiruvchi bog'lovchisi** **ياي اشاره** orttirilgan bo'lakka qo'shib talaffuz etiladi va bosh gap va aniqlovchi ergash gap orasidagi kichik pauza **که -ke bog'lovchisidan keyin** qo'yiladi.

yā-ye ešāre ishlatilmaydigan holatlar

1. Bosh gap tarkibidagi aniqlanayotgan bo'lak atoqli ism (ism-shariflar, mamlakatlar, shaharlar va boshqalarning nomlari) bilan ifodalangan bo'lsa ishlatilmaydi:

Ahmad ke Ahmad که همکلاس من است، زبان فارسی را خوب می داند.
hamkelās-e man ast zabān-e fārsirā xub midānad – Mening sinfdoshim bo'lgan Ahmad fors tilini yaxshi biladi.

شهر تاشکند که پایتخت ازبکستان است، شهر بسیار بزرگ و گشنگی
šahr-e Tāškand ke pāytaxt-e O'zbekestān ast šahr-e besyār bozorg-o yašang ast – O'zbekistonning poytaxti bo'lgan Toshkent shahri juda katta va chiroyli shahardir.

2. Bosh gap tarkibidagi aniqlanayotgan bo'lak kishilik olmoshidan iborat bo'lsa yoki unga egalik qo'shimchasi qo'shilgan bo'lsa u holda ishlatilmaydi. فارسی یاد می
šomā ke tū-ye deh sal، فارسی یاد می باید گنید *šomā ke tey-ye dah sāl fārsi yād migirid bāyad az ozbeki be fārsi xub tarjome konid* – O'n yildan beri fors tilini o'rganayotgan sizlar o'zbek tilidan fors tiliga yaxshi tarjima qilishingiz kerak.

کتابم که از آن خیلی خوششان آمد، پیش فرخ است.
xeyli xošetān āmad piš-e Farrox ast – Sizga juda yoqqan kitobim Farruxda.

3. Bosh gap tarkibidagi aniqlanayotgan bo'lak o'z qaratqichiga ega bo'lsa, ya'ni tegishlilik ma'nosiga ega izofiy birikma yoki zanjir hosil qilsa ishlatilmaydi:

دانشجویان دانشگاه که پیش من آمده اند، زبان فارسی یاد می گنند.
dānešjuyān-e dānešgāh ke piš-e man āmadeand zabān-e fārsi yād migirand – Mening oldimga kelgan universitet talabalari fors tili o'rganadilar.

barādar-e xodrā ke dar dānešgāh dars mixānad emruz nadidam – Universitetda o'qiydigan o'z akamni bugun ko'rmadim.
امروز ندیدم. امروز ندیدم.

6-mashq. Chap ustundagi gaplarni o'ng ustundagi bosh gaplar bilan bitrga aniqlovchi ergash gap holatiga keltiring.

دانشجو به زبان فارسی، خوب حرف می زند.	دانشجو پیش من آمده است.
این دختر زیبا، دانشجوی سال اول دانشگاه دولتی خاورشناسی تاشکند است.	من با دختری زیبا آشنا شدم.
من از بزرگی عمارت تعجب می کنم.	در طبقه ی اول عمارت، مغازه ی پارچه فروشی است.
از زبان شیرین، خوشم می آید.	ما زبان شیرینی را یاد می گیریم.
کتاب بد نبود.	من اسم کتاب را فراموش کرده ام.
دانشجویان دانشگاه از زبان فارسی خوششان می آید.	دانشجویان دانشگاه پیش من آمده اند.
من کتاب های خود را روی میز گذاختم.	تو کتابهای مرا می خواهی بخوانی.
حسن، خوب فارسی حرف می زند.	ما با حسن رفیق هستیم.
کوه بلند پراز جنگل است.	ما هر روز بالای کوه بلند می رویم.
شهر تاشکند دارای بلوارها و باغچه های زیادی است.	شهر تاشکند مناظر طبیعی زیبایی دارد.
تو خوب فارسی حرف می زنی.	تو دانشجوی سال پنجم دانشگاه هستی.

7-mashq. Quyidagi gaplarni o'qituvchi orqasidan takrorlang va tarjima qiling.

دانشجویی که اینجا آمده است، خوب فارسی حرف می‌زند. دانشجویانی که زبان فارسی یاد می‌گیرند، باید بیشتر به زبان فارسی گفتگو کنند. دختری زیبایی که با او آشنا شدم، دانشجوی دانشگاه است. کسانی که در تاشکند زندگی می‌کنند، می‌دانند که در سر تا سر تاشکند، به سرعت عمارات و بناهای زیاد ساخته می‌شود. عمارات بزرگی که در طبقه‌ی اول آن، مغازه‌ی پارچه‌فروشی است، تازه ساخته شده است. رودخانه‌هایی که از شهر تاشکند می‌گذرد، به زیبایی آن می‌افزاید.

8-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga tarjima qiling.

O'zbekiston poytaxti bo'lgan Toshkent shahrining atrofida bog'-rog'lar, ekinzor dalalar, uzumzorlar juda ko'p. Shaharning shimoliy-sharqiy tarafida joylashgan baland tog'lar yozda ham qor bilan qoplanib yotadi. Oxirgi yillarda jadal sur'atlar bilan ta'mirlanayotgan markaziy ko'chalar, parklar va imoratlar shahar husnini ochib yubormoqda. Bir necha sun'iy ko'l, yam-yashil o'tloqlar va ko'm-ko'k daraxtlari bo'lgan Alisher Navoiy nomli milliy bog' shahar markazida joylashgan. Yoz faslining oxirlari va kuz faslining boshlarida pishib yetiladigan paxta O'zbekistonimizning milliy iftixoridir. Shaharning ichidan oqib o'tadigan bir necha kichik daryolar uning go'zalligini oshiradi. Siz ko'rib turgan bu bozor majmuasi ikki yil oldin umuman yo'q edi. Shahar markazida joylashgan Temuriylar tarixi davlat muzeyi va Toshkent shahar hokimligi kabi juda chiroyli va mahobatli binolar yaqinda qurib bitkazilgan. Biz siz bilan chiqqan avtobus temir yo'l shohbekatigacha boradi. Ular tushib qolgan metro bekatining nomi "Mustaqillik maydoni" edi.

Uchinchi mashg'ulot

Sifatning orttirma darajasi

Ma'lumki, sifatning orttirma darajasi asliy sifatlarga *ترین* *tarin* qo'shimchasini qo'shish orqali yasaladi va ma'lum tur yoki turkumdagi predmet va shaxslar orasidan eng kuchli sifat, xususiyatga ega bo'lganini ajratib ko'rsatish uchun ishlatiladi:

بزرگ *bozorg* – katta → بزرگترین *bozorgtarin* – eng katta.

زیبا *zibā* – chiroyli → زیباترین *zibātarin* – eng chiroyli.

Sifatning orttirma darajasi shaklini alohida holatda ishlatish mumkin emas, u doimo so'z birikmasi tarkibida ishlatiladi va ham aniqlovchi, ham aniqlanmish vazifalarini bajara oladi.

1. Aniqlovchi vazifasini bajarayotgan sifatning orttirma darajasi shakli o'zi aniqlayotgan so'zdan oldin keladi va u bilan bitishuv yo'li orqali birikadi (izofiy birikmaga teskari). Aniqlanayotgan so'z birlik shakliga ham, ko'plik shakliga ham ega bo'lishi mumkin.

کتاب بزرگترین *bozorgtarin ketāb* – eng katta kitob.

ها بزرگترین کتاب *bozorgtarin ketābhā* – eng katta kitoblar.

Bu holatda sifatning orttirma darajasi predmet va hodisaga tegishli sifat yoki xususiyatning eng oliy, eng kuchli darajasiga ishora qiladi.

2. Aniqlanmish vazifasini bajarayotgan sifatning orttirma darajasi shakli o'z aniqlovchisi bilan izofa orqali bog'lanadi. Shuni ham esdan chiqarmaslik kerakki, mazkur aniqlovchi doimo ko'plik shaklida ishlatilishi lozim.

کتابها بزرگترین *bozorgtarin-e ketābhā* – Kitoblarning eng kattasi.

دختران زیباترین *zibātarin-e doxtarān* – Qizlarning eng chiroylisi.

این از بزرگترین کتاب های اوست. *in az bozorgtarin-e ketābhā-ye ust* – Bu uning kitoblarining eng kattasi.

بهترین آنها اینجاست. *behtarin-e ānhā injāst* – Ularning eng yaxshisi shu yerda.

Yuqorida keltirilgan misollardan ko‘rinib turibdiki, sifatning orttirma darajasi shakli o‘zidan keyin turgan aniqlovchi bilan izofa orqali bog‘langanida ana shu aniqlovchi ifodalayotgan predmet yoki hodisalar orasidan bir yoki bir nechtasini ajratib, taqqoslaganda qo‘llanadi. O‘zbek tiliga bunday birikmalar “...dan (ning) eng...” birikmasiga tegishli ot va sifatlarni qo‘yish orqali tarjima qilinadi. Kitoblarning eng kattasi, qizlardan eng chiroylisi va h.k.

Mazkur holatlardan ayrimlari alohida diqqatga sazovor. Ko‘rib turganimizdek, sifatning orttirma darajasi shakli o‘zidan keyin turgan so‘zlar bilan ham izofa yordamida, ham izofasiz, ya‘ni bitishuv yo‘li bilan birikishi mumkin. Bunday holatlar izofa yozuvda ko‘rsatilmaganligi sababli matnni o‘qiyotgan paytda ma‘lum qiyinchiliklar keltirib chiqaradi. Shuning uchun quyidagi eslatmalarga diqqat qiling:

1. Orttirma darajadagi sifatdan so‘ng kelgan so‘z birlik shaklida bo‘lsa, ular izofasiz, ya‘ni bitishuv yo‘li bilan birikadi:

خیابان زیباترین *zibātarin xiyābān* – Eng chiroyli ko‘cha.

2. Orttirma darajadagi sifatdan so‘ng ko‘plik shaklidagi ot kelsa ular o‘zaro ham izofa yordamida, ham izofasiz birikishi mumkin. Izofa orqali bog‘langanida o‘zi aniqlab kelayotgan narsa va hodisani boshqalaridan ajratish ma‘nosini ifodalaydi:

خیابان ها زیباترین *zibātarin xiyābānhā* – Eng chiroyli ko‘chalar.

خیابان ها زیباترین *zibātarin-e xiyābānhā* – Ko‘chalarning eng chiroylisi.

3. Sifatning orttirma darajasi ko‘pincha از یکی *yeki az*–“...dan biri” birikmasidan so‘ng ishlatiladi. Bunday holatlarda orttirma darajadagi sifatdan keyin keladigan ot, albatta, ko‘plik shakliga ega bo‘lishi lozim. Ular o‘zaro bitishuv yo‘li bilan, ya‘ni izofasiz birikadi:

شهر تاشکند یکی از بزرگترین شهرهای آسیا است.
az bozorgtarin šahrhā-ye āsiyāst – Toshkent shahri Osiyoning eng katta shaharlaridan biridir.

شهر تاشکند

شهر تاشکند یکی از بزرگترین شهرهای آسیا است. تاشکند، منظره‌ی طبیعی زیبایی دارد. شهر تاشکند، پارکهای بسیار بزرگ و سبز و خرم، مانند: پارک علیشیر نوایی، الفیک، بابر و بلوارها و باغچه‌های زیبا دارد. چند رود کوچک از شهر تاشکند می‌گذرد و به زیبایی آن می‌افزاید. شهر تاشکند، دارای خیابان‌های وسیع، عمارات بلند و زیبا، پلهای قشنگ و میدان‌های وسیع می‌باشد. منظره‌ی تاشکند زود به زود تغییر می‌کند. محله‌های جدید به وجود می‌آید. خیابانها و ساختمانهای زیبا در تاشکند زیاد است. در این اواخر، شهر چنان با سرعت ساخته می‌شود که باعث تعجب مردم دنیا است. هر خارجی که به تاشکند می‌آید از بزرگی و زیبایی آن تعجب می‌کند و مخصوصاً وقتی که آنها می‌بینند که در هر کوچه و خیابانی و یا در سرتاسر ولایات بزرگ و وسیع با سرعت خانه می‌سازند تعجب آنها بیشتر می‌شود. اشخاصی که چند سال پیش به قسمت کهنه‌ی شهر رفته اند، می‌دانند که در آنجا کوچه‌های باریک و بُن‌بست، خانه‌های کاه‌گلی کهنه زیاد بود. ولی امروز این قسمت از شهر تاشکند، کاملاً قیافه‌ی خود را عوض کرده است. طی این مدت کوتاه، صدها عمارت و ده‌ها خیابان و کوچه‌ی جدید و وسیع و صاف ساخته شده است. این تغییرات، نه تنها در این بخش، بلکه در بخش‌های زیادی از شهر تاشکند انجام می‌گیرد. اگر به بخش‌های «یونس آباد»، «سیرگلی»، «صابر رحیم اف»، «میرآباد» و «چیلان زار» بروید، همین منظره را خواهید دید. مخصوصاً مرکز شهر خیلی زیبا شده است. میدان استقلال، میدان امیر تیمور، فواره‌های قشنگ آن، عمارات مدرن اطراف میدان‌های مذکور، سالهای اخیر کاملاً بازسازی و ترمیم شده که به زیبایی شهر تاشکند خیلی افزوده است. اینرا هم باید گفت که در تاشکند، بیش از دو و نیم میلیون نفر زندگی می‌کنند. برای اهالی همه نوع وسایل نقلیه هست.

يکي از مهمترين وسايل نقلیه ي شهر، مترو است. متروي تاشکند، يکي از زيباترين متروهاي دنياست. و زيبايي و طراحي ويژه ي ايستگاه هاي متروي تاشکند، هميشه باعث تعجب و تحسین اهالي تاشکند و مهمانان شهر مي گردد. در تاشکند، تاکسي شبانه روز کار مي کند. دولت نيز کوشش مي کند تعداد اتوبوس ها و اتوبوس هاي برقي و تراموا هاي مدرن و راحت را زياد کند. در باره ي تاشکند، خيلي چيزها مي شود گفت و بايد هم گفت ولي همه را نمي شود يك دفعه تعريف کرد. ما بعداً در اين باره، باز هم صحبت خواهيم کرد.

9-mashq. Nuqtalar o'rniga chap ustundagi tegishli sifatlarining orttirma daraja shaklini qo'yib, jumalarni ko'chirib yozing va yozma tarjima qiling. Orttirma darajadagi sifatlarining o'zidan keyingi so'zlar bilan birikish usullariga e'tibor bering.

مهم - خوب	شهر تاشکند، يکي از ... شهرهاي آسيا است. زبان
وسيع - بزرگ	فارس ي يکي از ... زبانهاي دنيا است. حسن يکي از ...
بلند - کوچک	دانشجويان کلاس ما است. اين رودخانه يکي از ...
شيرين	رودخانه هاي ازبکستان است. اين عمارت ... عمارات
زيبا	بخش ما است. من چند برادر دارم، ... آنها فقط هفت
	سال دارد. در تاشکند انواع وسايل نقلیه وجود دارد، ...
	آنها مترو است. شهر تاشکند، داراي ميدان هاي زيادي
	است، ... آنها ميدان استقلال است.

10-mashq. Nuqtalar o'rniga chap ustundagi tegishli so'z va so'z birikmalarining kerakli shaklini qo'yib, jumalarni ko'chirib yozing va yozma tarjima qiling.

الزودن	شهر تاشکند، يکي از بزرگترين شهرهاي ... است. شهر
شبهانه روز	تاشکند داراي چند ... است. چند رود کوچک از شهر

رود كوچك- مهم	تاشكند مي گذرد و به زيباني آن ... اين كارخانه ي
آسيا- هوايي	بزرگ ... كار مي كند. اين بخش نوساز، داراي ... است.
انواع وسايل نقليه	دولت، ... را در دسترس جمعيت تاشكند گذاشته است و
جمعيت	مترو يكي از ... وسايل نقليه ي شهر تاشكند است. براي
بلوارها و	... تاشكند همه نوع وسايل نقليه هست.
باغچه هاي زيادي	

11-mashq. Quyidagi jummalarni diktora orqasidan takrorlang va tarjima qiling.

تاشكند، يكي از بزرگترين شهرهاي آسيا است. رود «آمودريا»، يكي از بزرگترين رودهاي آسيايي مركزي است. مترو، يكي از مهمترين وسايل نقليه ي شهر تاشكند است. احمد، يكي از بهترين دوستان من است. زبان فارسي، يكي از شيرين ترين زبان هاي دنيا است. شهر سمرقند، يكي از زيباترين شهرهاي دنيا است.

12-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Toshkent shahri Osiyoning eng katta shaharlaridan biridir. Toshkent Osiyodagi eng chiroyli shaharlardan biridir. Bu shaharda parklar, bog'lar, bulvarlar juda ko'p. Toshkentdan bir necha kichik daryolar oqib o'tadi va ular shaharning go'zalligini oshiradi. Toshkentning markazida keng xiyobonlar, baland va chiroyli imoratlar, keng maydonlar ko'p. Shaharning qiyofasi tez sur'atlar bilan o'zgarimoqda. Yangi turar-joy mavzolari paydo bo'lyapti, chiroyli imoratlar va ko'priklar qurilmoqda. Shaharning barcha yerlarida, ayniqsa, uning chetlarida qurilishlar bo'lyapti. Toshkentning eski shahar qismiga bir necha yil oldin kelgan kishilar bilishadiki, u yerda loydan qurilgan eski uylar, tor va boshi berk ko'chalar juda ko'p edi. Agar siz shu kunlarda eski shaharga borsangiz, uning qiyofasi bu qisqa muddat ichida butunlay

o'z gorganini ko'rasiz. Bu yerda oxirgi yillarda yuzlab yangi imoratlar, o'nlab yangi va keng xiyobonlar qurildi va qurilyapti.

Toshkentda ikki yarim milliondan oshiq aholi yashaydi. Shuni ham aytilish kerakki, transport vositalarining barcha turlari shahar aholisining xizmatidir. Transport vositalari ichida eng muhimi metrodir. Toshkent metrosi dunyodagi eng chiroyli metrolardan biri. Har kuni zamonaviy va qulay avtobuslar, trolleybuslar va tramvaylar odamlarni manziliga yetkazadi. Toshkentda taksi kechayu kunduz ishlaydi.

To'rtinchi mashg'ulot

Aniqlovchi ergash gapning bosh gapdan keyin joylashishi

Yuqorida qayd etilganidek, aniqlovchi ergash gap, asosan, bosh gap tarkibidagi aniqlanayotgan bo'lakdan keyin, ya'ni bosh gap ichida joylashadi. Lekin ba'zi hollarda aniqlovchi ergash gap bosh gapdan keyin ham joylashishi mumkin:

bā ba dāneshjui sohbat mi kerdam ke dar dāneshgāh-e mā dars mixānad –
dāneshjui sohbat mikardam ke dar dāneshgāh-e mā dars mixānad –
Men universitetimizda o'qiydigan talaba bilan suhbatlashardim.

Aniqlovchi ergash gapning bosh gapdan keyin joylashish holatlari juda kam uchraydi, chunki e'tibor bergan bo'lsangiz, aniqlanayotgan bo'lak aniqlovchi ergash gapdan uzoqlashib ularni bir-biriga bog'lash mushkullashadi. Bu, ayniqsa, og'zaki nutq jarayonida ancha sezilarli bo'ladi. Agar aniqlovchi ergash gap bosh gap tarkibidagi ot kesimning ot qismi ma'nosini aniqlash, kengaytirish uchun xizmat qilsa, u faqat mana shunday tizimda, ya'ni bosh gapning orqasida turadi:

in hamān ketābist ke diruz in hamān ketābist ke diruz
xaridam – Bu men kecha xarid qilgan o'sha kitob.

Aniqlovchi ergash gap bosh gapdan keyin joylashgan holatlarida alohida talaffuz ohangi hamroh bo'ladi: aniqlovchi ergash gapga tegishli bo'lgan bo'lak ovoznı bir oz ko'tarish yordamida butun jumla tarkibidan ajratiladi va bosh gapdan so'ng kichik pauza beriladi.

Shart-istak mayli shakllarining aniqlovchi ergash gapli qo'shma gaplar tarkibida ishlatilishi

Aniqlovchi ergash gapning kesimi shart-istak mayli shaklida ham kelishi mumkin. Shart-istak mayli shaklining ishlatilganligi aniqlovchi ergash gapdagi ish-harakatning bajarilishi mumkinligi, ehtimolligini ifodalaydi:

در این شهر زیبا، کمتر خیابانی هست که دارای درختان سبز و خرّم نباشد.
dar in šahr-e zibā kamtar xiyābāni hast ke dārāye deraxtān-e sabz-o xorram nabāšad – Bu chiroyli shaharda bulvari bo'lmagan ko'chani deyarli uchratmaysan.

گفتگو

- احمد! تو تاشکند رفته ای؟
- بله، من تا کنون دو دفعه به تاشکند رفته ام. یکی در سال گذشته و یکی هم امسال، دو سه ماه پیش.
- می گویند تاشکند شهر خیلی زیبا و بزرگی است؟
- بله، تاشکند یکی از بزرگترین و زیباترین شهرهای آسیا است.
- مناظر طبیعی تاشکند چگونه است؟
- تاشکند، مناظر طبیعی بسیار زیبایی دارد. شهر تاشکند، پارکهای زیادی دارد. من فقط به پارکهای علی شیر نوایی، الفییک و بابر رفته ام. پارکهای دیگر هم هست که من ندیده ام. همچنین، کمتر خیابانی هست که دارای درختان سبز و خرّم نباشد. تقریباً در هر کوچه و خیابان، باغ و یا باغچه هست.
- در باره ی ساختمان منازل و عمارات چه می توانی بگویی؟
- منازل، دبیرستانها، بیمارستانها و عمارات مختلف چنان با سرعت ساخته می شود که باعث تعجب است. مثلاً من دفعه ی اول، سال گذشته به

تاشکند رفتیم. از قسمت کهنه‌ی شهر دیدن کردم. در آن زمان، این قسمت شهر تاشکند، دارای خانه‌های کاهگلی و کوچه‌های باریک نسبتاً زیاد بود. اما این دفعه که رفتیم، آنقدر عمارات و بناهای مدرن و چند طبقه و خیابان‌های وسیع و صاف ساخته‌اند که من نتوانستم تشخیص بدهم، اینجا همانجایی است که سابق دیده بودم. یک محله‌ی بسیار وسیع و جدید به وجود آمده که دارای بازار بزرگ و قشنگ و خیابان‌ها و کوچه‌های وسیع است.

- فقط در همین محله، عمارات زیاد می‌سازند؟

- خیر، در همه‌ی محلات شهر تاشکند، امور ساختمانی ادامه دارد. مثلاً، در بخش‌های یونس آباد، سیرگلی، چیلان زار و سایر قسمت‌های شهر تاشکند، عمارات به همین ترتیب و سرعت ساخته می‌شود.

- این همه عمارات برای چه ساخته می‌شود؟

- برای اینکه در شهر تاشکند، بیش از دو و نیم میلیون نفر زندگی می‌کنند و همه می‌خواهند در خانه‌های نوساز و مدرن زندگی کنند.

- در باره‌ی وسایل نقلیه‌ی شهر تاشکند چه می‌توانی بگویی؟

- در تاشکند انواع وسایل نقلیه وجود دارد. اتوبوسها و اتوبوسهای

برقی و ترامواها و تاکسی‌ها و مترو در خدمت مردم است.

- مهمترین وسایل نقلیه‌ی شهر کدام است؟

- مهمترین وسایل نقلیه‌ی آن مترو- یعنی راه آهن زیرزمینی است.

- می‌گویند ایستگاه‌های متروی تاشکند خیلی زیباست؟

- بله، ایستگاه‌های متروی تاشکند خیلی زیبا است. طراحی و زیبایی

آنها، همیشه باعث تعجب و حیرت اهالی تاشکند و مهمانان شهر می‌گردد.

علاوه بر آن در تاشکند، تاکسی شبانه روز کار می‌کند.

- دیگر از زیبایی های تاشکند تعریف کن.
- می دانی حسن، در باره ی زیبایی های تاشکند، خیلی می شود گفت، ولی همی آمارا نمی شود یکدفعه گفت، بقیه را دفعه ی دیگر برای تو تعریف خواهم کرد.

Leksik izohlar

1. چندين *čandin* gumon olmoshlari bir xil tarjima qilinadi. Lekin ular anglatayotgan ma'nolar bir-biridan farq qiladi: چندين *čandin*-“bir necha” (ancha, ko'p).

Masalan:

čand hezār – Bir necha ming (masalan, ikki, uch, besh ming va h.k.),

čandin hezār – Bir necha ming (masalan, yigirma, o'ttiz, yuz ming va h.k.).

2. “Boshqa” ma'nosini ifodalovchi *digar* va *sāyer* so'zlari ko'plik shaklidagi otlar bilan turli usullarda birikadi: *digar* so'zi otdan so'ng kelib u bilan izofa orqali bog'lanadi; *sāyer* so'zi ham ot bilan izofa yordamida birikadi, ammo undan oldin joylashadi:

dānešjuyān-e digar دانشجویانِ دیگر

sāyer-e dānešjuyān – boshqa talabalar

13-mashq. Chap ustundagi jummalarni aniqlovchi ergash gaplar holatiga keltirib, o'ng ustundagi bosh gaplarning ajratib ko'rsatilgan bo'laklarini aniqlang. Aniqlovchi ergash gaplarni bosh gapdan so'ng joylashtiring.

ما در باره ی این دانشجو، دیشب صحبت کردیم.	این پسر <u>دانشجو</u> است.
این استاد به ما درس دستور زبان فارسی می دهد.	این مرد، <u>دانشیار</u> است.
ما در این خانه زندگی می کنیم.	این <u>خانه</u> است.

استاد با دانشجو صحبت می‌کند. اینجا يك محله‌ي جديد به وجود آمده است.	دانشجو خوب حرف می‌زند. این محله جدید، دارای ده ها خیابان و کوچه است.
--	---

14-mashq. Nuqtalar oʻrniga chap ustundagi tegishli soʻz va soʻz birikmalarini kerakli shaklga solib qoʻying va koʻchirib yozib, tarjima qiling.

برادر کوچکم که ۵ سال دارد... می‌رود. شما نمی‌خواهید امشب... بروید؟ در... جنگ، برادر بزرگم در کارخانه‌ي ماشین‌سازي کار می‌کرد. خانواده‌ي ما آپارتمان جداگانه و... دارد. این... تازه ساخته شده است.	مستقل - سینما - زمان راه آهن - کردکستان
---	--

15-mashq. Oʻqituvchi ketidan takrorlab, tarjima qiling.

این همان کلاهی است که دیروز خریدم. اینجا سینمایی است که تازه ساخته شده است. او در خانه‌ي زندگی می‌کند که تازه ساخته شده است. ما زبانی یاد می‌گیریم که از زیبایی آن، همه تعجب می‌کنند. در تاشکند، کمتر خیابانی هست که دارای درختان سبز و خرم نباشد. این همان راه آهنی است که برایت تعریف کرده‌ام.

16-mashq. Quyidagi soʻz va soʻz birikmalarining sinonimlarini topib qator qilib yozing.

زمان، سایر دانشجویان، راه آهن زیر زمینی

17-mashq. Quyidagi jumlar tarkibidagi **diğer** va **sair** so'zlari ishtirok etgan izofiy birikmalarni tegishli tartibda bir-biri bilan almashtiring.

نه تنها در این محله، بلکه در سایر محلات تاشکند هم ساختمان سازی می کنند. از دانشجویان کلاس ما، فقط حسن هیجده سال دارد، سایر دانشجویان از بیست تا بیست و پنج سال دارند. نه تنها این عمارت، بلکه عمارت دیگر این خیابان تازه هم، بیش از ۴ طبقه دارند. پسر عموم که چند ماه است در تاشکند زندگی می کند، فقط پارك علي شیر نوایی را دیده و به پارك هاي دیگر هنوز نرفته است. تو باید نه تنها از این ایستگاه، بلکه از سایر ایستگاه هاي مترو هم دیدن کنی.

18-mashq. Jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Men yaqinda qurilgan uyda yashayman. 8-10 yil oldin bu yerda atigi 5-6 yangi bino bor edi, hozir esa bu tumanda o'nlab katta va kichik ko'chalar, yuzlab yangi binolar qurilgan va qurilyapti. Ayniqsa, turar joy binolari, maktablar, kasalxonalar, bolalar bog'chalari juda tez sur'atda qurilyapti (aynan: shunchalik tez qurilyaptiki, u taajjub va hayratga sabab bo'lmoqda). Bizning uyimiz ro'parasiga yaqinda katta magazin qurildi. Bizning uyimiz tumanimizning eng katta va chiroyli imoratlaridan biri bo'lgan ko'p qavatli binoda joylashgan. Bu uy to'qqiz qavatdan iborat. Toshkentda, shuningdek, to'rt, besh, o'n ikki va o'n olti qavatli turar joy binolari ham juda ko'p. Shaharning markaziy qismida park va bog'lar ham juda ko'p. Toshkentda yam-yashil daraxtlari bo'lmagan ko'cha deyarli yo'q. Turar joy binolari va ko'p qavatli imoratlarning atroflarida ham daraxtlar va bog'chalar juda ko'p.

Kecha dam olish kuni edi. Men o'zinning eng yaxshi do'stlarimni uyimizga taklif qildim. Hasan anchadan beri biznikiga kelmagan edi. Oldingi safar bundan uch yil oldin kelgan edi. Mana shu uch yil ichida ko'chamiz shunchalik o'zgarib ketdiki, Hasan hatto uni taniy olmadi.

Uyimiz to'qqiz qavatli binoning to'rtinchi qavatida joylashgan. Derazamizdan katta magazin, avtobus bekati, metro bekati, katta ko'm-ko'k park ko'rinib turadi. Menga o'zim yashaydigan mahalla juda yoqadi.

O'N TO'RTINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

Gap tarkibida ega va kesimning moslashuvi

Jumla tarkibida kesim ega bilan shaxs-sonda moslashadi. Bunday moslashuv ega jonli predmetlar, ayniqsa, inson nomlarini bildiruvchi otlar bilan ifodalangan bo'lsa, albatta, amalga oshirilishi shart. Ega birlikda bo'lsa – kesim ham birlikda, ega ko'plikda bo'lsa – kesim ham ko'plik shakliga ega bo'lishi lozim. Masalan:

دانشجو کتاب می خواند *dānešju ketāb mixānad* – Talaba kitob o'qiyapti.

دانشجویان کتاب می خوانند *dānešjuyān ketāb mixānand* – Talabalar kitob o'qiyaptilar.

Gapning egasi shaklan birlikda, ammo ma'no jihatidan ko'plikni ifodalovchi jamlanma otdan iborat bo'lgan holatlarda ham kesim ko'plik shaklida qo'llaniladi. Masalan: مردم *mardom* – “xalq” so'zi doimo ko'plik shaklidagi kesim bilan moslashadi:

در خیابان مردم زیاد بودند *dar xiyābān mardom ziyād budand* – Ko'chada odam(lar) ko'p edi.

Agar gapning egasi jonsiz predmetlar, hatto, insondan boshqa jonlilarning nomlarini bildiruvchi otlarning ko'plik shakli bilan ifodalangan bo'lsa, shaxs-sondagi moslashuv ko'pincha amalga oshmaydi – kesim birlik shaklida ishlatiladi:

در کشور ما کارخانه های بزرگ، زیاد ساخته می شود *dar kešvar-e ma kārkhānehā-ye bozorg ziyād sāxte mišavad* – Bizning mamlakatimizda katta korxonalar ko'plab qurilyapti.

فواره ها در مرکز پارك قرار دارد *fāvvhārehā dar markaz-e pārk yarār dārad* – Fontanlar park markazida joylashgan.

Mazkur holatlarda kesim ko'plik shaklida ham qo'llanishi mumkin, lekin bu juda kam uchraydi.

Eslatma. “Bir necha”, “bir qancha” ma’nolarini ifodalovchi چند

čand va چندین *čandin* gumon olmoshlari yoki miqdor sonlar bilan birikma tashkil qilgan soʻzlar shaklan birlikda boʻlsa ham ma’no jihatidan koʻplik shaklidagi otlarga teng turadi va ega vazifasini bajarganda kesim bilan tegishli usulda moslashadi:

چند دانشجو وارد اطاق شدند. *čand dānešju vāred-e otāy šodand* –

Bir necha talaba xonaga kirdi.

do ketāb-e loyat māl-e man ast – Ikkita

lugʻat meniki.

1-mashq. Nuqtalar oʻrniga chap ustundagi tegishli soʻzlarning kerakli shaklini qoʻyib, koʻchirib yozing va tarjima qiling.

بین- موزه	امشب به سینما می‌رویم تا... تازہ ای بینیم. ...
میدان ورزش	دانشجویان کلاس ما دو نفر هستند که بہتر از
غایشگاه کشاورزی	دیگران، فارسی حرف می‌زنند. بین عماراتی کہ تازہ
بچشم خوردن	ساختہ شدہ است، عمارت بزرگ دانشگاه در
تماشاچی	سالن این سینما بیش از ہزار نفر تماشاچی....
وقت کردن	“ہنچہ کار” چندین ہزار نفر تماشاچی را در خود جا
جا گرفتن	می‌دہد. ہمہ... از این فیلم بسیار خوششان آمد. در
فیلم - جهان	تاشکند... بسیار است و من وقت نکرده ام ہمہی
	آمارا بینم. متأسفانہ من... ہنوز مرکز غایشگاه های
	بین المللی تاشکند را بینم. فردا می‌خواہم بہ... بروم.

2-mashq. Quyidagi soʻzlarning sinonimlarini topib, qator qilib yozing.

جهان، بین، مختلف، اکنون، برنامه، وقت

3-mashq. Qavs ichidagi fe'llarni tegishli zamon va shaxs-son shaklida ishlatib jummalarni ko'chiring va yozma tarjima qiling.

ديروز، برادران و خواهرانم به خانه ي من (آمدن). گلّه ي گوسفندان از ييلاق (بر گشتن). نزديك خانه ي ما چند مغازه ي جديد (ساخته شد). كتابهاي درسي و تمام لوازم درسي را روي ميز (گذاشتن). دو نفر كارگر، مشغول تعمير اطاق (شدن). فصل زمستان، موسم انواع ورزشهاي زمستاني (رسيدن). شاگردان ديگر در باره ي فصل بهار چه مي توانند (گفتن)? اطاق هاي هتل به انواع و اقسام ميل مدرن (مجهّز شدن). از تاشكنند، چند رود كوچك (گذشتن) و به زيبايي شهر (افزودن). اعضاي گروه ما، ديروز به سينما (رفتن) و فيلم تازه (ديدن).

4-mashq. Jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Bahor yilning eng go'zal fasli. Tabiat qishki uyqudan uyg'onadi. Yerdagi qorlar, daryolar, ko'llardagi muzlar eriydi. Qushlar issiq o'lkalardan qaytib kelishadi. Daraxtlar va gullarning kurtaklari bo'rtib, ochiladi. Atrof yam-yashil barg va rango-rang gullarga to'ladi. Dehqonlar dalalarda bahorgi ishlarga kirishadilar: yer haydaydilar, ariqlarni tozalaydilar, sekin-asta bahorgi ekinlarni ekadilar. Bahor faslining oxirlarida turli sabzavotlar va mevalar pishib yetiladi. Odamlar yozgi kiyimlarni kiyadilar. O'zbekistonda bahor faslini "fasllar kelinchagi" deb atashadi.

Ikkinchi mashg'ulot

Masdar

Masdar bir vaqtning o'zida ham fe'llik, ham ismiy so'z turkumlariga xos bo'lgan belgilarga ega fe'l shaklidir. Grammatik qo'llanmalarda masdar, asosan, fe'lining noaniq shakli yoki infinitiv atamaları bilan nomlanadi. Masdar muayyan ish-harakatni nomlaydi xolos. Uning bajarilayotgan zamonı yoki mayli, bajaruvchisining shaxs-soni haqida ma'lumot bera olmaydi. Shu

sababli ham uni ham fe'ning noaniq shakli, ham harakat nomi shaklida ishlatish mumkin: آمدن *āmadan* – kelmoq yoki kelish.

خواندن *xāndan* – o'qimoq yoki o'qish va h.k.

Demak, masdar gap tarkibida fe'lga va ismiy so'z turkumlariga xos bo'lgan vazifalarni bajarishi mumkin va shunga ko'ra uning xususiyatlarini quyidagi guruhlarga ajratamiz:

1. Masdarning ismiy xususiyatlari.
2. Masdarning fe'liy xususiyatlari.

Masdarning ismiy xususiyatlari

1. Masdar gap tarkibida ega, vositali va vositasiz to'ldiruvchi, hol, ot-kesimning ot qismi vazifalarini bajarishi mumkin. Masalan:

خواندن براي من آسان است. *xāndan barāye man āsān ast* – O'qish menga oson. (*ega*)

خواندن را یاد گرفتم. *xāndanrā yād gereftam* – O'qishni o'rganib oldim. (*vositasiz to'ldiruvchi*)

او به خواندن مشغول شد. *u be xāndan mašyul šod* – U o'qish bilan mashg'ul bo'ldi. (*vositali to'ldiruvchi*)

کار من خواندن است. *kār-e man xāndan ast* – Mening ishim o'qish. (*ot kesimning ot qismi*).

من براي خواندن اینجا آمدم. *man barāye xāndan injā āmadam* – Men bu yerga o'qish uchun keldim (*maqsad holi*) va h.k.

2. Masdar jumla tarkibida ismiy so'z turkumlari, masalan, ot va sifatarga xos bo'lgan xususiyatlarni namoyon qilib, izofiy birikma yoki zanjirlarning ham aniqlanmishi, ham aniqlovchisi bo'lib kela oladi, egalik qo'shimchalarini qabul qila oladi, ko'rsatish olmoshlari va ba'zi boshqa olmoshlar bilan birikma hosil qila oladi. Masalan:

آمدن شما خیلی بجا است. *āmadan-e šomā xeyli bejāst* – Kelganingiz juda soz bo'ldi. (*izofiy birikmaning aniqlanmishi*)

وقت رفتن هنوز نرسیده است. *vaqt-e raftan hanuz naraside ast* – Hali ketish vaqti bo'lgani yo'q. (*izofiy birikmaning aniqlovchisi*)

از خواندندش خیلی خوشم می آید. *az xādanaš xeyli xošam miyāyad*
O'qishi menga juda yoqadi. (*egalik qo'shimchasi*)

این آمدن او خیلی بجااست. *in āmadan-e u xeyli bejāst* – Uning bu kelishi juda o'rinli bo'ldi. (*ko'rsatish olmoshi bilan birikma*)

Masdarning fe'liy xususiyatlari

Masdarning fe'liy xususiyatlari masdarli birikmalar tarkibida namoyon bo'lishi mumkin. Masdarli birikmalar quyidagi tartibda tuziladi:

Masdar birikmaning eng oxirida, ya'ni xuddi gapning kesimi kabi joylashadi, birikmaning boshqa a'zolari masdarga tobe bo'ladi. Bu tobelik grammatik jihatdan old va ort ko'makchilar bilan ifodalanishi mumkin hamda masdar va tobe so'zlar orasida boshqaruv munosabatlari vujudga keladi. Bunday masdarli birikmalarni bemalol gap kesimining ikkinchi darajali bo'laklarni boshqarish holatlari bilan tenglashtirish mumkin. Demak, masdar masdarli birikmalar tarkibida fe'liy xususiyat namoyon qilib, fe'lning zamon, mayl va shaxs-soni ma'lum shakllari bajaradigan sintaktik vazifaga o'xshash vazifani bajaradi:

چه بدتر در کرم تأخیر کردن چه بهتر گرسنه را سیر کردن

(ناصر خسرو)

če badtar dar karam tā'xir kardan,
če behtar gorosnerā sir kardan

Xayrli ishni qilishda kech qolishdan yomonroq nima bor,

Qorni och odamni to'ydirishdan xayrliroq nima bor.

(Nosir Xusrav)

یای لیاقت *yā-ye leyāyat*

Masdarlarga *-i*, ya'ni *یای لیاقت* *yā-ye leyāyat* qo'shimchasi qo'shish orqali kelasi zamon sifatdoshlari yasash mumkin. Sifatdoshlarning bu turi ba'zi grammatik qo'llanma va darsliklarda *یای لیاقت* muqarrarlik sifatdoshlari atamasi bilan ham nomlanadi.

yordamida yasalgan mazkur sifatdoshlar tegishli ish-harakatning bajarilishi lozimligi, shartligi va, umuman, uning bajarilishi kelasi zamonga qaratilganiga ishora qiladi:

ديدني *didani* – ko'rsa bo'ladigan, ko'rishlik (ديدن *didan* – "ko'rmoq" masdaridan)

خوردني *xordani* – yesa bo'ladigan, yeyishlik (خوردن *xordan* – "yemoq", "ichmoq" masdaridan) va h.k.

Sifatdoshlarning bu ma'nolari ular gap tarkibida ot kesimning ot qismi vazifasini bajarayotganida yaqqol namoyon bo'ladi:

این فیلم خیلی دیدنی است. *in film xeyli didanist* – Bu film juda ko'rishlik (ko'rishga arziydi).

دیدی شما را در این فیلم دیدنی بود. *harfihā-ye u xeyli šenidani bud* – Uning so'zlariga quloq solsa bo'lardi (eshitishlik edi).

ما رفتنی هستیم. *mā raftani hastim* – Biz ketishimiz kerak (ketadiganmiz).

Kelasi zamon muqarrarlik sifatdoshlari, sifatdoshlarning boshqa turlari kabi, ismiy so'z turkumlariga xos vazifalarni hech qanday cheklanishsiz bajaraveradi. Ularning bunday imkoniyatlari fe'llik xususiyatlarining susayib, ismiy so'z turkumlari qatoridan o'rin olishlariga sabab bo'ladi. Kelasi zamon muqarrarlik sifatdoshlari:

a) asliy va nisbiy sifatlar kabi aniqlovchi vazifasini bajaradi: او در باره ی این فیلم دیدنی، خیلی تعریف کرد. *u dar bāre ye in film-e didani xeyli ta'rif kard* – U ko'rishga arzigulik film haqida juda ko'p gapirdi.

b) دیدنی های شهر تاشکند، جلب توجه می کند. *didanihā-ye šahr-e tāškand jalb-e tavajjoh mikonad* – Toshkent shahrining diqqatga sazovor joylari e'tiborni o'ziga jalb qiladi.

Quyidagi sifatlar, asosan, ot turkumiga oid so'zlar sifatida ishlatiladi:

نویدنی *nušidani* – ichimlik (نویدن *nušidan* – ichmoq)

پوشیدنی *pušidani* – kiyimlik (پوشیدن *pušidan* – kiymoq)

xordani – yegulik (خوردن) – yemoq (خوردن)

rostan – o'smoq (رستن) – rostani – o'simlik (رستنی)

شهر تاشکند

(ادامه)

دفعه‌ی پیش به شما قول داده بودم که تعریف شهر تاشکند را ادامه خواهم داد. باید گفت، بین ساختمانهایی که در تاشکند ساخته می‌شود، ساختمانهای فرهنگی خیلی به چشم می‌خورد. در هر محله، ساختمانهای چند طبقه‌ای برای دبستان و دبیرستان ساخته شده و می‌شود. علاوه بر آن در تاشکند، سینما و سالن‌های تاترا هم خیلی زیاد است. در سالن‌های سینماها، مخصوصاً سینمای «علی شیر نوایی» بیش از هزار نفر جا می‌گیرند. کاخ‌های هنر در هر ناحیه‌ی تاشکند وجود دارد و آنجا بیشتر برنامه‌های کنسرت انجام می‌گیرد. مثلاً در کاخ‌های هنر "خلقلر دوستلیگی" و "ترکستان"، دسته‌های هنری و آوازخوانان معروف برنامه‌های خود را نمایش می‌دهند. البته نباید از نظر دور داشت که به موازات ساختن منازل مسکونی، بهداشت عمومی را فراموش نمی‌کنند. بیمارستان‌های مخصوص امراض مختلف، درمانگاه‌های مدرن و داروخانه‌ها برای حفاظت و تحکیم تندرستی مردم خدمت می‌کنند.

تعداد میدانهای ورزشی تاشکند در سال‌های اخیر خیلی افزایش یافته است. میدان‌های ورزشی تازه، زیاد ساخته شده است و میدان‌ها و سالن‌های ورزشی موجود، تعمیر و ترمیم شده است. مثلاً طی دو سال اخیر در تاشکند، چند میدان تنیس بازی روباز و سرپوشیده ساخته شده که در آنها مسابقات بین المللی برگزار می‌شود.

در تاشکند، موزه هم خیلی زیاد است. من فقط چند موزه دیده ام که برایت نام می برم. موزه های تاریخ تیموریان، تاریخ ازبکستان، آثار هنرهای زیبا و آثار هنرهای سنتی خیلی دیدنی است. ولی تعداد موزه ها در تاشکند، خیلی بیش از اینهاست و من وقت نکرده ام همه را ببینم. دیدنی ها و زیباییهای شهر تاشکند زیاد است. مثلاً میدان های استقلال و امیر تیمور و غیره، خیلی چیزهای جالب دارد. با چنین جاهای دیدنی تاشکند، در صحبت های آینده آشنا خواهیم شد.

Leksik izohlar

1. “Biror-bir ishni qilishga ulgurmaslik” ma’nosini ifodalash uchun fors tilida *vaqt nakardan* fe’li ishlatiladi. Asosiy fe’l mazkur fe’ldan so’ng aorist shaklida ishlatiladi:

man hanuz vaqt nakardeam be in muze beravam – Men hali bu muzeyga borishga ulgurmadim.

2. *namudan* va *gardidan* fe’llarining ko’makchi fe’l o’rnida ishlatilishi.

Murakkab fe’llar tarkibidagi *kardan* کردن va *šodan* شدن ko’makchi fe’llari o’zlariga sinonim bo’lgan *namudan* نمودن va *gardidan* گردیدن fe’llari bilan almashtirilishi mumkin. Bunday o’zgarish murakkab fe’lning ma’nosiga ta’sir qilmaydi:

āyāz kardan آغاز کردن – boshlamoq

āyāz nemudan آغاز نمودن – boshlamoq

āyāz šodan آغاز شدن – boshlanmoq

āyāz gardidan آغاز گردیدن – boshlanmoq

Murakkab fe'llar tarkibidagi کردن va شدن ko'makchi fe'llarining
 نمودن va گردیدن fe'llari bilan almashtirilishi kitobiy uslubda ko'proq
uchraydi.

5-mashq. Quyidagi obrazli va ibratli maqollarni yod oling.

. پیراهن دریدن نیست. *čāre-ye joz pirāhan daridan nist* –
Iloji yo'q, hech narsa qilib bo'lmaydi (aynan: ko'ylak yirtishdan
boshqa chora yo'q).

. از زمین تا آسمان فرق دارد. *az zamin tā āsmān farq dārad* – Yer bilan
osmoncha farq bor.

ضرب المثل

شنیدن کی بود مانند دیدن! *šenidan key bud mānand-e didan* – Yuz
marta eshitgandan bir marta ko'rgan yaxshi (aynan: Eshitish qachon
ko'rishga o'xshagan).

6-mashq. Qavs ichida berilgan masdarlarni tegishli shaklda
ishlatib, jummalarni ko'chirib yozing va tarjima qiling.

دوستم چند ماه است که خانه گرفته است و من هنوز وقت نکرده ام پیش
او (رفتن). چطور شد که تو هنوز وقت نکرده ای به موزه ی تاریخ (رفتن)؟ ما
هنوز وقت نکرده ایم به پارک «بابر» (رفتن). من هنوز وقت نکرده ام این کتاب
را (خواندن). متأسفانه تو هنوز وقت نکرده ای به نامه ی دوست (جواب
دادن).

7-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Biz ham yangi filmni ko'rishga ulguranimiz yo'q. Uyimiz
yaqinida katta stadion qurib bitkazildi, lekin men va oilamizning
boshqa vakillari ham u yerga borishga ulgurmadik. Afsuski, biz
haligacha siznikiga borishga va yangi uyingizni ko'rishga vaqt topa

olmadik. Qanday qilib haligacha bu ko'rgazmani tomosha qilishga ulgurmadim?

8-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga tarjima qiling.

Yaqinda ko'chamizda qurib bitkazilgan imoratlar orasida Madaniyat saroyining katta chiroyli binosi ko'zga tashlanib turibdi. Bu Toshkent shahridagi eng katta madaniyat saroylaridan biridir. Uning zaliga mingdan oshiq tomoshabin sig'adi. Bugun kechqurun biz u yerga yangi konsertni tomosha qilgani boramiz. Madaniyat saroyidan tashqari bizning tumanimizda yaqinda yangi stadion ham qurildi. Men hali u yerga borishga ulgurmadim, lekin bu stadiona borgan o'rtoqlarim uning haqida juda ko'p so'zlab berdilar. Men bu stadion Markaziy Osiyodagi eng zamonaviy sport majmuasi va unga 50 ming tomoshabin sig'adi deb eshitdim.

Davlatimiz madaniyat muassasalari bilan bir qatorda sog'liqni saqlashni ham unutmaydi. Shahrimizning har bir tumanida turli kasalliklarga mo'ljallangan kasalxonalar, poliklinikalar, dorixonalar mavjud. Oxirgi yillarda ko'plab yangi zamonaviy kasalxonalar qurilyapti, mavjud davolash muassasalari ta'mirlanyapti va zamonaviy dastgoh va uskunalar bilan jihozlanyapti. Masalan, akam yaqinda qurilgan yangi kasalxonada ishlaydi. Bu Toshkentdagi eng katta kasalxonalardan biri.

Toshkentda muzeylar juda ko'p. Afsuski, men hali ularning hammasini ko'rib chiqishga ulgurmadim. Lekin men ko'rib, tomosha qilgan muzeylarning hammasi menga yoqdi.

Toshkent shahrida diqqatga sazovor joylar juda ko'p. Ularning hammasini qisqa muddat ichida ko'rib chiqib bo'lmaydi. Masalan, Xalqaro ko'rgazmalar markazini ko'rib chiqishga kamida bir kun kerak. Men u yerga ikki marta bo'rganman va shu kunlarda o'rtoqlarim bilan yana boraman.

Uchinchi mashg'ulot

گفتگو

— تو دیروز قول دادی بقیه‌ی چیزهای دیدنی تاشکند را برایم تعریف کنی.

آیا به قول خود وفا می‌کنی؟

- بله، من دیروز قول دادم و اینک حاضریم به قول خود وفا کنیم.

- در تاشکند، دیگر چه چیزهای نوي می‌سازند؟

- بین ساختمانهای نوساز، بناهای دبستان و دبیرستان خیلی به چشم می‌خورد. در هر خیابانی به يك یا چند بنای دو طبقه ای بر می‌خورد که برای دبستان و دبیرستان ساخته شده است.

- مگر بناهای دبستان و دبیرستان با منازل مسکونی فرق دارد؟

- بله، فرق دارد. بناهای دبستان و دبیرستان نوساز، طبقات بیشتری دارد و حال آنکه بناهای مسکونی معمولاً چهار طبقه است. مهم این است که شکل ساختمان آنها نیز با هم فرق دارد.

- راستی، بگو بینم تو ورزشگاه جدید را دیدی؟ می‌گویند خیلی زیبا و مدرن است؟

- بله، درست می‌گویند. این ورزشگاه، تازه ساخته شده و خیلی زیبا و مدرن است و برای هر نوع ورزش، وسائل و امکانات فراوان دارد، مثلاً برای فوتبال، بسکتبال، تنیس و غیره.

- کدامیک از موزه‌های تاشکند را دیدی؟

- تاشکند، موزه‌های زیاد دارد. من فقط توانستم موزه‌های تاریخ

تیموریان، آثار هنرهای زیبا و موزه‌ی تاریخ ازبکستان را ببینم.

- مرکز نمایشگاه‌های بین‌المللی را دیدی؟

- مگر می‌شود به تاشکند رفت و آنجا را ندید؟

- از این نمایشگاه برایم تعریف کن.

- براي تعريف مركز نمايشگاه هاي بين المللي تاشكند كه از بزرگترين و بهترين نمايشگاه هاي آسياي مركزي است، وقت زيادي لازم است. يکروز ديگر براي تعريف مي كنم.
- بسيار خوب.

9-mashq. Nuqtalar o'miga chap ustundagi tegishli so'z va so'z birikmalarini tegishli shaklda qo'ying va jummalarni ko'chirib yozib, tarjima qiling.

من ... از مركز نمايشگاه هاي بين المللي تاشكند	بر خوردن - به شكل
براي شما تعريف كنم. امروز بايد به موزه ي... يا	فوتبال
موزه ي... بروم. شكل بناهاي كارخانهجات با	حاضر بودن - بنا
منازل مسكوني... درهر محله ي تازه ساز، به چند	فرق داشتن - بسكتبال
خانه ... طبقه اي ... كه براي دبirstان ساخته	تاريخ
شده است... اين دو عمارت با هم... برادرم	از زمين تا آسمان
از... خوشش نمي آيد، از... خوشش مي آيد.	فرق داشتن
اين... تازه ساخته شده است. ترجمه ي ما با	آثار هنرهاي زيبا
ترجمه ي شما....	

10-mashq. O'zingiz tug'ilib o'sgan shahar haqida yozma hikoya tayyorlang.

11-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Toshkentning yangi qurilgan imoratlari orasida o'rta maktablar binolari ko'zga tashlanib turadi. Har bir mahallada maktab uchun qurilgan binolarni uchratasiz. Bu binolar turar-joy binolaridan shakli bilan farq qiladi. Maktab binolari asosan 3-4 qavatli, turar-joy binolari esa besh va undan ko'proq qavatli bo'ladi.

Men bugun O'zbekiston tarixi muzeyiga borishga tayyorman. Men bu muzeyda juda ko'p qiziqarli narsalar (ko'rishga arziydigan narsalar) bor deb eshitganman. Hasan bu muzeyni ko'rgan. U menga bu muzeyni ko'rib chiqib, xalqimiz tarixi juda boy va qiziqarli ekaniga yana bir bor ishonдим, deb aytdi.

O‘N BESHINCHI DARS

Birinchi mashg‘ulot

O‘tgan zamon shart-istak mayli

(ماضي الترامي *māzi-ye eltezāmi*)

Shart-istak mayli ikkita zamon shakliga ega: hozirgi-kelasi zamon (aorist) va o‘tgan zamon. Aorist haqida oldingi mashg‘ulotlarda ma’lumot berilgan edi. Shart-istak maylining o‘tgan zamon shaklini yasash uchun tegishli fe‘lning o‘tgan zamon sifatoshiga بودن *budan* ko‘makchi fe‘lning aorist shakli biriktiriladi. Masalan رفتن *raftan*-bormoq, ketmoq fe‘lidan o‘tgan zamon shart-istak mayli shakli quyidagicha yasaladi:

Birlik

رفته باشم *rafte bāšam* – borgan bo‘lsam

رفته باشي *rafte bāši* – borgan bo‘lsang

رفته باشد *rafte bāšad* – borgan bo‘lsa

Ko‘pplik

رفته باشيم *rafte bāšim* – borgan bo‘lsak

رفته باشيد *rafte bāšid* – borgan bo‘lsangiz

رفته باشند *rafte bāšand* – borgan bo‘lsalar

O‘tgan zamon shart-istak maylining bo‘lishli shaklida urg‘u har ikkala qismning oxirgi bo‘g‘iniga tushadi: رفته باشم *rafte bāšám*.

O‘tgan zamon shart-istak maylining bo‘lishsiz shakli asosiy fe‘l, ya’ni sifatoshiga نه inkor yuklamasini qo‘shish orqali yasaladi:

Birlik

نرفته باشم *naraftē bāšam* – bormagan bo‘lsam

نرفته باشي *naraftē bāši* – bormagan bo‘lsang

نرفته باشد *naraftē bāšad* – bormagan bo‘lsa

Ko‘plik

نرفته باشيم *naraftē bāšim* – bormagan bo‘lsak

نرفته باشيد *naraftē bāšid* – bormagan bo‘lsangiz

نرفته باشند *naraftē bāšand* – bormagan bo‘lsalar

Bo‘lishsiz shaklda asosiy urg‘u نه *na* inkor yuklamasiga tushadi:

نرفته باشم *nāraftē bāšam* va h.k.

O‘tgan zamon shart-istak mayli ish-harakatning o‘tgan zamonda bajarilganligining ehtimolligi, gumonligi va mumkinligiga ishora qiladi. Mazkur ma‘nolarni ifodalash uchun o‘tgan zamon shart-istak mayli shakli

شاید *šāyad*-ehtimol, shoyad, bo‘lsa kerak

ممکن است *momken ast*-mumkin

ممکن نیست *momken nist*-mumkin emas

احتمال می رود. *ehtimāl miravad*-ehtimol

احتمال نمی رود. *ehtimāl nemiravad*-bo‘lmasa kerak kabi modal so‘z va birikmalardan so‘ng ishlatiladi. Masalan:

شاید آنها پیش تو آمده باشند. *šāyad ānhā piš-e to āmade bāšand* –

Ular sening oldingga kelgan bo‘lsalar kerak.

ممکن است او این کتاب را خوانده باشد. *momken ast u in ketābrā xānde bāšad* – U bu kitobni o‘qigan bo‘lsa kerak (bo‘lishi mumkin).
ممکن نیست ما این فیلم را دیده باشیم. *momken nist mā in filmrā dide*

bāšim – Biz bu filmni ko‘rgan bo‘lishimiz mumkin emas (bo‘lmasak kerak).

احتمال می رود استاد ما آمده باشد. *ehthemāl miravad ostād-e mā āmade bāšad* – Ehtimol o‘qituvchimiz kelgan bo‘lsa kerak.

احتمال نمی رود دوستم به خانه رفته باشد. *ehthemāl nemiravad dustam xāne rafte bāšad* – Do‘stim uyiga ketgan bo‘lmasa kerak.

Agar ish-harakat kelasi zamonga oid bo‘lsa bu modal so‘z va birikmalardan so‘ng aorist ishlatiladi:

Ular sening oldingga ketsalar kerak. *šāyad ānhā piš-e to biyāyand* – Ular sening oldingiga ketsalar kerak.

ممکن است او این کتاب را بخواند. *momken ast u in ketābrā bexānad* – U bu kitobni o‘qisa kerak.

ممکن نیست ما این فیلم را ببینیم. *momken nist mā in filmrā bebinim* – Biz bu filmni ko‘rishimiz mumkin emas (ko‘rmasak kerak).

احتمال می رود استاد ما بیاید. *ehthemāl miravad ostād-e mā biyāyad* – O‘qituvchimiz kelsa kerak (kelishi mumkin).

احتمال نمی رود دوستم به خانه برود. *ehthemāl nemiravad dustam be xāne beravad* – Do‘stim uyiga ketmasa kerak.

Eslatma. داشتن *dāštan* – “ega bo‘lmoq” fe‘lining o‘tgan zamon shart-istak mayli shakli aorist o‘rnida ham ishlatiladi. Masalan:

a) maqsad ergash gaplarda: این کتاب را امروز خواندم تا فردا، *in ketābrā emruz xāndam to fardā vaqt-e āzād dāšte bāšam* – Ertaga bo‘sh vaqtim bo‘lishi uchun bu kitobni bugun o‘qidim.

b) kelasi zamonga yo‘nalgan shart ergash gaplarda: اگر پول داشته باشید، این کتاب را بخرید! *agar pul dāšte bāšid in ketābrā bexarid* – Agar pulingiz bo‘lsa bu kitobni sotib oling.

c) modal fe‘l va modal so‘zlardan so‘ng:

mixāham in ketābrā dāšte bāšam– Bu kitob menda bo‘lishini istayman. *bāšam*– Bu kitob menda bo‘lishini istayman.

mitavāni fe‘lan in ketābrā dāšte bāši– Hozircha bu kitob senda bo‘la tursin.

u bāyad in ketābrā dāšte bāšad– Unda bu kitob bo‘lishi kerak (shart).

1-mashq. O‘qing va o‘zbek tiliga yozma tarjima qiling.

اورا كجا ديدى؟ ممكن است در دانشگاه ملاقات کرده باشى؟ اورا كجا مي بينى؟ ممكن است در دانشگاه ملاقات بكنى؟ من نمي دانم چرا دوستم نتوانست امشب پيش من بيايد، شايد به كسي وعده ي ملاقات داده باشد. كتاب كجاست؟ ممكن است روي ميز گذاشته باشم. ممكن است او گوجه فرنگي را در بازار خريده باشد. ممكن است او گوجه فرنگي را از مغازه بخرد. احتمال مي رود كه برادرم چند سال پيش با او آشنا شده باشد. احتمال مي رود دوستم فردا يا پس فردا با او آشنا بشود. مگر ممكن است كه او پيشنهادت را قبول نكرده باشد؟ مگر ممكن است كه او پيشنهادت را قبول نكند؟ شايد مادرت از اين خبر خوشحال بشود. شايد مادرت از اين خبر خوشحال شده باشد. ممكن است قهوه دوست نداشته باشي، پس چايي بخور. ممكن نيست كه او با شما خدا حافظي نكرده باشد. ممكن نيست كه او با شما خدا حافظي نكند. اگر پول داشته باشم، اين ئنگ قشنگ را براي مادرم مي خرم. اگر اين كتاب را لازم داشتي، به من بگو، من براي تو از كتابخانه مي گيرم.

2-mashq. Qavs ichida berilgan fe‘llarni tegishli zamon shart-istak mayli shaklida (bo‘lishli yoki bo‘lishsiz) ishlatish va jumalarni ko‘chirib yozib, tarjima qiling.

شاید تو اورا دیروز (ملاقات کردن). ممکن است، من فردا اورا (ملاقات کردن). ممکن است او دیشب به کسی وعده‌ی ملاقات (دادن) و (توانستن) پیش من بیاید. شاید او پول (داشتن) و (توانستن) این کتاب را بخرد. ممکن نیست که حسن دو سال در ایران زندگی کرده باشد ولی پلو (خوردن). احتمال نمی‌رود که تو از این خیر خوشحال (شدن). برای اینکه آدم اشتها (داشتن)، باید بیشتر گردش بکند. ممکن است، دوستم این کتاب را (داشتن)، آن وقت من از او می‌گیرم و به تو می‌دهم. شاید تو گوجه‌فرنگی (دوست داشتن). احتمال نمی‌رود استاد دیروز از جواب شما (راضی شدن). شاید آنها پیشنهادت را بعد ها (قبول کردن). شاید آنها مدتی پیش، پیشنهادش را (قبول کردن). من اگر فردا پول (داشتن)، به مغازه می‌روم و این کنگ را می‌خرم. شما می‌توانید گوجه‌فرنگی از مغازه (خریدن). اگر شما پس فردا کتاب لغت را (لازم داشتن)، من می‌توانم به شما بدهم. ممکن است او دیشب قهوه (خوردن). ممکن است او دیشب با دوستش (ملاقات کردن).

3-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Uni ertaga universitetda uchratsam kerak. U seni bugun ko'rgan bo'lsa kerak. Hozir uning puli bo'lmasa kerak. Do'stim uni kecha oshxonada ko'rgan bo'lsa kerak. U biz bilan uchrashishga va'da bera olmasa kerak. U siz bilan xayrlashmagan bo'lishi mumkin emas. Agar puling bo'lsa, singlingga bu guldonni sotib ol. Ular bu xabardan xursand bo'lgan bo'lsalar kerak. Uning qahva ichishi yoki ichmasligi ma'lum emas. Agar ishtahangiz bo'lmasa, avval ozgina sayr qiling va keyin oshxonaga boring. Men pomidorni juda yaxshi ko'raman. Unga bu chiroyli grafin yoqqan bo'lsa kerak. Senga palov yoqqan bo'lsa kerak. Sen bu uchrashuvdan xursand bo'lmasang kerak.

4-mashq. Quyidagi maqol va she'rni yodlang.

ضرب المثل

فلفل مبین که ریز است، بشکن بین چه تیز است!

felfel mabin ke riz ast beşkan bebin çe tiz ast – Kichkina demang bizni, ko'tarib uramiz sizni (aynan: garimdorini mayda deb qarama, sindirib tatib ko'r, qanchalik o'tkir(achchiq)).

شعر

نخواهد تا سحر بیچاره مادر	برای اینکه شب راحت بخوابی
شود از خود بدر بیچاره مادر	اگر یک ربع ساعت دیر آبی
ز مادر بیشتر بیچاره مادر	نبیند هیچ کس زحمت به دنیا

(ایرج میرزا)

Ikkinchi mashg'ulot

neşastan, نشستن *istādan* ایستادن va *xābīdan* خوابیدن

fe'llarining xususiyatlari

neşastan (نشین *neşin*) ایستادن *istādan* (ایست *ist*) va *xābīdan* (خواب *xāb*) fe'llari ikki xil yo'nalishli ma'nolarga ega: birinchisi ish-harakat, jarayonni ko'rsatadi, ikkinchisi holat, vaziyatga ishora qiladi:

neşastan – o'tirmoq (joyga); o'tirmoq (joyda).

istādan – to'xtamoq; turmoq (joyda).

xābīdan – yotmoq (joyga); uxlamoq, yotmoq (joyda).

Bu fe'llar anglatayotgan ma'no ularning zamon shakli va matn bo'lagining umumiy ma'nosiga bog'liq bo'ladi:

1. Agar bu fe'llar o'tgan zamon natijali va uzoq o'tgan zamon shakllarida ishlatilsa, faqat holatni ifodalaydi. Qizig'i shundaki, o'tgan zamon natijali fe'li shakli hozirgi, ayni paytdagi holatni, uzoq o'tgan zamon fe'li shakli esa o'tgan zamonga oid holatni ifodalaydi:

من نشسته ام *man nešasteam* – Men o‘tiribman.

من نشسته بودم *man nešaste budam* – Men o‘tirgan edim.

2. Qolgan zamon va mayl shakllari matn mazmuniga qarab ham ish-harakat, ham holatni ifodalashi mumkin:

من هر روز اینجا می نشینم. *man har ruz injā minešinam* – Men har kuni shu yerda o‘tiranman.

من معمولاً پهلوی من می نشستی. *to ma‘mulan pahluy-e man minešasti* – Sen odatda mening yonimda o‘tirarding.

اینجا بایستید. *injā beistid* – Shu yerda to‘xtang; Shu yerda turing va h.k.

Demak:

1. Ish-harakat, jarayon ma‘nolarini ifodalash uchun نشست *nešastan*, ایستادن *istādan* va خوابیدن *xābīdan* fe‘llarini o‘tgan zamon natijali va uzoq o‘tgan zamon shakllaridan boshqa zamon va mayl shakllarida ishlatish lozim: Men har kuni sening yoningda o‘tiranman *man har ruz pahluy-e to minešinam*, Ertaga sening yoningda o‘tiranman (خواهم نشست). فردا پهلوی تو می نشینم *fardā pahluy-e to minešinam (xāham nešast)*; Men sening yoningda o‘tirdim *man pahluy-e to nešastam*, Men odatda sening yoningda o‘tirardim *man ma‘mulan pahluy-e to minešastam*, Mening yonimda o‘tir *pahluy-e man benešir*, U mening yonimda o‘tirs *šāyad u pahluy-e man benešinad* kerak. شاید او پهلوی من بنشیند.

2. Holatni yoki vaziyatni ifodalash uchun zikr etilgan fe‘llarning istalgan zamon va mayl shakllarini ishlatish mumkin. Ammo shuni ham unutmaslik lozimki:

a) bu fe‘llarning o‘tgan zamon natijali va uzoq o‘tgan zamon shakllari ma‘lum paytdagi holatni ifodalaydi:

.من نشسته ام. *man nešasteam* – Men o'tiribman. (*hozir, ayni paytda*).

.من پشت میز نشسته بودم. *vaqtike šomā* وقتی که شما وارد اطاق شدید، من پشت میز نشسته بودم. *vāred-e otāq šodid man pošt-e miz nešaste budam* – Siz xonaga kirganningizda men stol ortida o'tirgan edim. (*o'tgan zamondagi ma'lum paytda*).

b) aniq mayldagi zamon shakllarining qolganlarida ishlatilgan mazkur fe'llar ma'lum paytga bog'lanmagan yo, umuman, bo'lib o'tgan, yoki vaqti-vaqti bilan qaytarilib turuvchi holat yoxud vaziyatni ifodalaydi:

.من هر روز اینجا می نشینم. *man har ruz injā minešinam* – Men har kuni shu yerda o'tiraman.

.من معمولاً پهلوی تو می نشستم. *man ma'mulan pahlū-ye to minešastam* – Men odatda sening yoningda o'tirardim va h.k.

5-mashq. Quyidagi jumalarni o'qing va o'zbek tiliga yozma tarjima qiling.

دانشجو روبروي استاد نشسته است و به او جواب مي دهد. معمولاً حسن در کلاس پهلوي من مي نشيند، ولي امروز جايش خالي است. ما دور ميز نشسته ايم و ناهار مي خوريم. پزشك روبروي بيمار نشست و پرسيد: احوال شما چطور است؟ بچه ها دور ميز نشسته بودند و كتاب مي خواندند. اگر مادران خوابيده است، او را بيدار نكنيد. پدرم ديشب خيلي دير خوابيد و اينك هنوز از خواب بيدار نشده است. دانشجويان در راهرو ايستاده اند و ميگاز مي كشند. اتوبوس شماره ي يك، جلو عمارت دانشگاه مي ايستد. وقتي كه من وارد اطاق شدم، شما جلو پنجره ايستاده بوديد و به بيرون نگاه مي كرديد.

6-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni tegishli shaklga soling va jumalarni ko'chirib yozib, o'zbek tiliga tarjima qiling.

پلرم سر ميز (نشستن) و ناهار مي خورد. دوستم جلوي پنجره (ايستادن) و سيگار مي کشد. من هر روز در کتابخانه، هَلوِي حسن (نشستن) و با هم درس زبان فارسي را حاضر مي کنيم. وقتي که من وارد اطاق شدم، تمام افراد خانواده دور ميز (نشستن) و شام مي خوردند. وقتي که تو به دانشگاه آمدي، همه ي دانشجويان کلاس ما در راهرو (ايستادن) و سيگار مي کشيند. وقتي که مادر وارد اطاق شد، بچه ها (خوابيدن). اين اتوبوس، نزديک دانشگاه (ايستادن). تو هرروز چه ساعتی (خوابيدن)؟ خواهرت ديشب کي (خوابيدن)؟

7-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Hozir sizning ro'parangizda kim o'tiribdi? Nega nonushta stoliga o'tirmayapsiz? U yo'lakda turibdi va chekyapti. Bu avtobus universitet yonida to'xtaydi. Biz do'stlarimiz bilan o'tiribmiz va suhbatlashyapmiz. Akam mening yonimda turibdi va menga qarayapti. Sening oldingga kelganimda uxlayotgan eding. Kecha biz juda kech yotdik va bugun ertalab soat 8 da uyg'ondik. Sen xonaga kirganningda oilamiz a'zolarining hammasi stol atrofida o'tirgan va tushlik qilayotgan edi. U odatda mening yonimda o'tiradi, ammo bugun uning joyi bo'sh. Singlim odatda soat 8 gacha uxlaydi. Tanaffus paytida biz ko'pincha yo'lakda turib sigaret chekamiz.

Uchinchi mashg'ulot

عيادت از دوست مريض

ديروز به دانشگاه رفتم. ديدم دانشجويان کلاس ما در راهرو ايستاده اند و صحبت مي کنند، ولي حبيب در ميان آنها نيست. پس از آنکه زنگ کلاس را زدند و ما وارد کلاس شدم و سر جاي خود نشستيم، باز هم حبيب نبود. او معمولاً هَلوِي من مي نشيند، ولي ديروز جايش خالي بود. نگران شدم، از رفقا پرسيدم، کي (چه کسي) مي داند، چرا امروز حبيب به دانشگاه نيامده است؟

ممكن است ناخوش شده باشد؟ حسن گفت: او بیمار است و اینک در بیمارستان خوابیده است. تعجب کردم. چند روز پیش او را سالم دیده بودم و هیچ اظهار ناخوشی نمی کرد. از حسن پرسیدم: چه مریضی ای دارد؟ حسن جواب داد: دیشب به خانگی او تلفن کردم، برادرش به من گفت: حبیب را به بیمارستان برده اند. به طوری که پزشک می گوید: «آپاندیسیت» دارد و باید عمل بشود. به رفقا گفتم: کی (چه وقت) به عیادت حبیب برویم؟ پس از مشورت قرار گذاشتیم روز چهارشنبه، ساعت چهار و نیم با هم به دیدن او به بیمارستان برویم.

اتفاقاً همان روز چهارشنبه، کمک هزینه ی تحصیلی گرفته بودم و پول همراهم بود و می توانستم هر قدر که بخواهم خرج کنیم. برای حبیب، شیرینی و شوکولات و دسته گل خریده و به بیمارستان رفتیم. پس از آنکه دانستیم حبیب در کدام بخش و اطاق خوابیده است، پیش او رفتیم.

8-mashq. Quyidagi ruboiyni yod oling.

رباعی

آبادی ملک عالم از رنجبر است
 آسایش نوع آدم از رنجبر است
 آن علم که عالمان به آن فخر کنند
 بر مردم دیگر، آن هم از رنجبر است
 (لاهوری)

9-mashq. Nuqtalar o'rniga chap ustundagi tegishli so'z va so'z birikmalarining kerakli shaklini qo'yib, jummalarni ko'chirib yozing va o'zbek tiliga tarjima qiling.

دیشب به دوستم حسن... و دانستم که او مریض شده
 است. من تعجب کردم، زیرا چند روز پیش که او را دیده
 بودم، کاملاً... بود. من از این خبر... پرسیدم چه...
 دارد. جواب داد: پزشک می گوید که «آپاندیسیت» دارد
 و باید او را به... برد و عمل کرد. من به هادی تلفن
 کردم و به او خبر دادم که حسن... ما... و... که به
 عیادت حسن برویم... چند روز پیش... گرفته بودم و
 پول داشتیم. من پیشنهاد کردم که برای حسن... بخرم.
 هادی گفت: بهتر است یک دسته گل بخرم، زیرا ممکن
 است که... به حسن اجازه ندهد که شریفی بخورد.
 ناراحت شدن
 شریفی

10-mashq. Quyidagi so'zlarning sinonimlarini toping va alohida qatorga yozing.

بیمارستان - ناخوشی - مریض - خوشحال

11-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga tarjima qiling.

Kecha kechqurun do'stim Hasan kasal bo'lib qolganini bildim.
 Men Ahmadga telefon qildim va unga do'stimiz Hasanning kasal
 bo'lib qolganini aytdim. U juda hayron bo'ldi, chunki bir necha kun
 oldin Hasanni ko'rgan va u soppa-sog' edi. Biz Hasanning ota-
 onasiga telefon qildik. Ular bizga Hasanni kasalxonaga olib
 ketishganini aytishdi. Biz: "Hasanning kasali qanday?", deb so'radik
 (qanday kasali bor). Ular javob berishdi: "Doktor Hasan ko'richak
 bo'libdi (ko'richagi bor) dedi. Ertaga ko'richakni kesishsa
 (operatsiya qilishsa) kerak".

Biz Ahmad bilan maslahatlashdik va payshanba kuni Hasanni
 ko'rishga borishga kelishib oldik. Chorshanba kuni biz stipendiya
 olamiz va pulimiz bo'ladi. Biz Hasanga shokolat va bir dasta gul
 sotib olamiz deb kelishdik.

گفتگو

- احمد! تو نهي داني چرا حسن امروز سر درس نيامده است؟
- مگر تو اطلاع نداري؟ حسن مريض شده و در بيمارستان بستري است.
- چطور؟ چه شد؟ من اورا دو روز پيش، يعني روز شنبه ديده بودم که کاملاً سالم بود.؟!
- بله، روز شنبه حسن سالم بود، ولي ديروز يکشنبه ناگهان حالش بد شد و آمبولانس اورا به بيمارستان برد. احتمال مي رود «آپانديسيت» داشته باشد و عمل شود.
- اين خبر را از چه کسي گرفته اي؟
- ديشب به خانه ي حسن تلفن کردم که مادرش اين خبر را به من داد.
- پس ما بايد به عيادت حسن برويم. تو چه مي گويي؟
- بله، حتماً بايد برويم. ولي به نظرم بهتر است که فردا برويم.
- چرا؟ مگر امروز وقت نداري؟
- نه، چرا؟ وقت دارم، ولي فردا کمک هزينه ي تحصيلي مي گيريم و پول زيادي خواهيم داشت. مي توانيم شيريني يا شکولات يا دسته گل بخريم که دست خالي نباشيم.
- درست است، ولي اول بايد بدانيم که پزشک اجازه مي دهد حسن شيريني بخورد.
- من امشب دو باره به مادر حسن تلفن مي کنم و از ايشان در باره ي شيريني مي پرسم.

- خیلی خوب. پس قرار می‌گذاریم که فردا بعد از ظهر برای عیادت
حسن برویم.

- باشد، خدا حافظ!

- خدا نگهدار!

Leksik izohlar

1. *hāl-e kasi bad šodan* birikmasi biror kishining ahvoli yomon, ya'ni kasal bo'lib qolganini ifodalash uchun ishlatiladi:

hālaš bad šod – Ahvoli yomon (og'ir) bo'lib qoldi.

2. “Biror narsadan xabar topmoq, xabardor bo'lmoq” ma'nolarini ifodalash uchun fors tilida خبر گرفتن *xabar gereftan*, اطلاع یافتن *ettelā' yāftan* va دانستن *dānestan* fe'llarini ishlatish mumkin; اطلاع داشتن *ettelā' dāstan* fe'li “biror narsani bilmoq” ma'nosini ifodalaydi:

اطلاع داری او کجا است؟ – *ettelā' dāri u kojāst?* – Xabaring bormi (bilasanmi), u qayerda?

Beshinchi mashg'ulot

عیادت از دوست مریض

(ادامه)

حبیب در یکی از اتاقهای طبقه‌ی دوم بیمارستان بستری بود. وارد اتاق شدیم. اتاقی بود روشن و تمیز. این اتاق دو تختخواب داشت. رختخوابِ حبیب از دو پتوی پشمی با ملالهی سفید و دو بالش با روبالشهای سفید و تمیز تشک عبارت بود. حوله‌ی تمیزی از گوشه‌ی تختخواب آویزان بود. وقتی که

حیب مارا دید، خوشحال شد. دیدم می خواهد از جای خود برخیزد. مانع شدم. گفتیم: مگر جای عمل تو درد نمی کند و به تو اجازه می دهند که بعد از عمل، برخیزی و حرکت کنی؟ گفت: بله، عمل «آپاندیسیت» خیلی آسان است و پزشک اجازه می دهد حرکت نمایم. من، بعد از شش ساعت، توانستم حرکت کنم و راه بروم و به مرل خود تلفن کنم و حالا جای عملم درد نمی کند. ما هلوی او در کنار تختخواب نشستم و صحبت کردیم و به او پیشنهاد کردیم، اگر دوا یا چیزی لازم داشته باشد، ما می توانیم بخریم و برایش بیاوریم. او تشکر کرد و در جواب گفت: این بیمارستان، داروخانه ی بزرگی دارد که هر نوع دارو در آن پیدا می شود. علاوه بر این، هر بخش هم دارای داروخانه ی کوچکی است که داروهای لازم را دارد و هیچ نیازی به خرید دارو از بیرون نیست. تقریباً نیم ساعت نزد حیب بودم، پس خدا حافظی کرده، بلند شدم. در این وقت، حیب هم از تختخواب برخاست و پالتوی مخصوص بیماران را به دوش خود انداخت و مارا تا انتهای راهروی بخش خود مشایعت کرد. در آنجا، یکبار دیگر با او خداحافظی نمودم و آرزو کردم که هر چه زودتر خوب بشود.

Leksik izohlar

Erkin og'zaki suhbat chog'ida سالم بودن *sālem budan-sog'lom bo'Imoq*, خوب behbudi *yāftan-tuzalmoq fe'llari o'rniga* یافتن *bo'Imoq*, خوب شدن *xub budan va xub šodan fe'llari ishlatilishi mumkin*:

— مرسی خویم. *hālat četour ast?-mersi, xubam - Ahvoling qalay?-Rahmat, yaxshiman (sog'man)*.

u saxt mariz او سخت مریض بود و حالا هم هنوز خوب نشده است.
bud va hālā ham hanuz xub našode ast – U qattiq kasal edi va hozir ham tuzalgani yo‘q.

12-mashq. Nuqtalar o‘rniga chap ustundagi tegishli so‘z va so‘z birikmalarining kerakli shaklini qo‘yib, jummalarni ko‘chirib yozing va o‘zbek tiliga tarjima qiling.

مشورت کردن	... از رفقا شنیدم که حیب بیمار شده است و در
بستری بودن	بیمارستان... ما... و قرار گذاشتیم به عیادت حیب
ملاحظه – دیشب	برویم. یکشنبه با هم به... رفتیم. دانستیم حیب در کدام
تختخواب	اطاق... وارد اطاق شدیم، دیدم اطاقی... و روشن است.
حواله – بالش	دو... دارد. رختخواب حیب از پتوی پشمی با... سفید
خواهیدن	و دو... با روبالش های تمیز عبارت است... تمیزی از
تمیز – عمل	گوشه‌ی تختخواب آویزان است. همسایه‌ی حیب، مانند او
بلند شدن	«آپاندیسیت» داشت و هر دوی آنها، باید بعد از... ده
حرکت کردن	روز بستری بشوند. وقتی که حیب مارا دید... و
خوشحال شدن	خواست... ولی ما... و گفتیم که بهتر است حرکت
مانع شدن	نکند. حیب گفت: پزشك به من اجازه می دهد که... و
تلفن کردن	راه بروم. من حتی شش ساعت بعد از عمل، توانستم به
دارو – داروخانه	مرل... ما به حیب گفتیم اگر تو... لازم داشته باشی،
بیمارستان	بگو ما می خوریم و برای تو می آوریم. جواب داد: هیچ...
دوا (دارو)	لازم نیست، زیرا که بیمارستان دارای چند... می باشد و
خوب شدن	هیچ احتیاج به خرید دارو از بیرون نیست. ما تقریباً يك
	ساعت نزد حیب بودم و بعد آرزو کردم که هر چه

13-mashq. Quyidagi so‘zlarning sinonimlarini topib yozing.

داروخانه - دوا - تلفن کردن - دانستن - مشايعت کردن

14-mashq. Quyidagi jummalarni o‘zbek tiliga yozma tarjima qiling.

Kecha biz kasal bo‘lib qolgan va kasalxonada yotgan o‘rtog‘imiz Hasanni ko‘rishga bordik. Biz palataga kirdik. Xona top-toza va yorug‘ edi. U yerda ikkita krovat bor edi. Hasanning krovatida jun odeyal, top-toza oq choyshab va oppoq jildli ikkita yostiq bor edi. Krovatning bosh tarafiga top-toza oq sochiq ilib qo‘yilgan edi.

Hasan bizni ko‘rib xursand bo‘ldi. U o‘rmdan turmoqchi bo‘lgan edi, biz turgani qo‘ymadik (to‘sqinlik qildik) va Hasanga yaxshisi harakat qilmagani ma‘qulligini aytdik. Hasan javob berdi: “Doktor menga turishga va yurishga ruxsat beradi. Men uyga telefon qilaman va bir oz yuraman”.

Biz Hasanga taklif qildik: “Agar senga dorilar kerak bo‘lsa, biz xarid qilib, keltirib bera olamiz”. Hasan bizga tashakkur aytib dedi: “Kasalxonada dorixona bor va bu dorixonada har xil dorilar bor”.

Biz Hasanning oldida bir soat bo‘ldik. Keyin unga tezroq sog‘ayib ketishini tilab xayrlashdik.

Oltinchi mashg‘ulot

گفتگو

- احمد! سلام! شنيتم كه حسن مريض شده و در بیمارستان بستري است. تو به عيادت او رفتي؟
- بله، فرخ. ما ديروز براي عيادت حسن به بیمارستان رفتيم.
- چند نفر بوديد؟ چيزي براي حسن برديد؟

- من با عادل رفتم. دیروز ما کمک هزینه‌ی تحصیلی گرفته بودیم و توانستیم قدری شیرینی و دسته گل بخریم.
- حسن در کدام قسمت بیمارستان بستری است؟
- حسن در بخش جراحی بیمارستان مرکزی خوابیده است!
- حسن، عمل شده است یا نه؟
- بله، حسن را همان روز یکشنبه عمل کرده اند. دیروز حالش خوب بود و از دیدن ما خیلی خوشحال شد. می‌خواست به استقبال ما برآید، ولی ما مانع شدیم.
- مگر حسن آنقدر خوب شده است که می‌تواند از جای خود برخیزد؟ جای عمل او درد نمی‌کند؟
- خیر، حسن گفت که عمل «آپاندیسیت» خیلی آسان است و پزشک همان فردای عمل به او اجازه داد که حرکت کند.
- رختخواب حسن چطور بود؟
- رختخواب از دو پوئی پشمی، ملافه‌ی سفید، دو بالش با روبالشیهای سفید و تمیز و تشک عبارت بود. بالای تختخوابش، حوله‌ی سفیدی آویزان بود.
- حسن، دارو یا کمکی لازم نداشت؟
- نه، ما به او پیشنهاد کردیم، دارو بخریم و برایش بیاوریم، ولی حسن گفت که بیمارستان، داروخانه دارد و آنجا انواع و اقسام دارو هست.
- چقدر پیش حسن بودید؟
- ما تقریباً نیم ساعت پیش او بودیم. بعد خدا حافظی کرده بلند شدیم. در این وقت حسن هم از تختخواب برخواست و پالتوی مخصوص بیمارستان را

به دوش انداخته مارا تا آخر راهرو بدرقه کرد. آنجا يك بار ديگر با او
خدا حافظي كردم و آرزو كردم كه هر چه زودتر خوب بشود.

Leksik izohlar

مانع شدن *māne' šodan* fe'li ma'lum bir ish-harakatni bajarishga halaqit berish, to'sqinlik qilishni ifodalash uchun ishlatiladi. Ana shu ish-harakatni ifodalovchi fe'lidan so'ng aorist shaklida ishlatiladi.

بدرقه کردن *badraye kardan* va مشایعت کردن *mošāye'at kardan* fe'llari bir-biriga sinonim bo'lib, "kuzatib qo'yimoq" ma'nosini anglatadi.

آرزو کردن *ārzu kardan*, آرزو داشتن *ārzu dāštan* fe'llari "kimgadir nimanidir tilamoq" ma'nosini ifodalash uchun ishlatiladi va undan keyin keladigan fe'l aorist shaklida qo'yilishi lozim.

O'N OLTINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

Arabiy o'zlashmalar

Fors tilining lug'at tarkibida kelib chiqishi jihatidan eroniy bo'lgan so'zlar bilan bir qatorda chet tillaridan o'zlashgan so'zlar ham salmoqli miqdorni tashkil etadi. Mazkur o'zlashmalarning katta qismi arabiy so'zlardan iborat bo'lib, asosan, ular ismiy so'z turkumlariga oid birliklardir. Arabiy o'zlashmalarni sof eroniy so'zlardan ajratib olish ancha oson, chunki arab tilidagi so'zlar, asosan, o'ziga xos morfologik shakllar-boblar ko'rinishiga ega bo'ladi.

Arabiy o'zlashmalarning tuzilishi va shakllarini tushunib olish uchun, avval, arab tilining ba'zi o'ziga xosliklari bilan tanishish zarur. Quyida arab tilining ana shu jihatlari yoritiladi.

Arab tilida so'z o'zagi va uning xususiyatlari

O'zak so'zning lig'aviy ma'noga ega bo'lgan eng kichik va bo'linmas qismidir. Arab tilidagi ko'pchilik so'zlarning o'zagi undosh tovushli birikmadan iborat bo'ladi. Mazkur undosh tovushlar so'z o'zagi qaysi shakl, ya'ni bobga solinishidan qat'iy nazar, doimo saqlanadi. Boshqacha qilib aytganda ular so'z poydevorini tashkil etadi.

Lekin shuni ham hisobga olish kerakki, hech qaysi so'z faqat o'zak undoshlarining o'zidagina iborat bo'lmaydi. Har bir so'z o'zakdagi uch undoshdan tashqari u yoki bu unli tovushlarni, ba'zan esa qo'shimcha undoshlarni ham o'z ichiga oladi. Unli tovushlar va qo'shimcha undoshlar tarkibi so'zning qaysi bobga tegishli ekani bilan belgilanadi. Masalan, کتاب o'zagidan quyidagi so'zlar yasalishi mumkin:

کتاب *ketāb* – kitob, کاتب *kāteb* – kotib, مکتوب *maktub* – xat,
مکتابه *mokātebe* – yozishma va h.k. علم o'zagidan: علم *'elm* – ilm,

علم 'ālem – olim, معلوم ma'lum – ma'lum, تعليم ta'lim – ta'lim, معلم mo'allem – muallim, اعلام e'lām – e'lon va h.k.

Bunday arabiy o'zlashmalar o'zbek tilida ham juda ko'plab uchraydi.

Demak, so'z o'zaginging u yoki bu o'zgarishi arab tilining fe'l boblari qoliplari bilan tartibga solib boriladi. Quyida ana shu boblar bilan tanishishni boshlaymiz.

Fe'l boblari

Arab tilidagi so'zlarning aksariyati fe'liy o'zaklardan yasalgan bo'ladi, ya'ni fe'l turli ismiy so'z turkumlariga, ravishlarga oid so'zlarning yasalishi uchun asos bo'ladi. Masalan, yuqorida keltirilgan so'zlar كَتَبَ *kataba* – yozmoq va عَلِمَ *'alama* – bilmoq, o'rganmoq fe'llaridan yasalgan.

Arab tilidagi fe'llar kerakli ma'nolarni ifodalashi uchun o'ziga xos qoliplar-fe'l boblariga solib ishlatiladi. Hammasi bo'lib arab tilida 15ta fe'l bobi mavjud, lekin ular ichida 9 tasi, ya'ni I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, X boblar ko'proq qo'llaniladi. Har bir bob o'zining maxsus qoliplariga (paradigmalari) va tegishli ma'no yo'nalishlariga ega.

Fors tiliga aynan ana shu fe'llar emas, balki fe'liy o'zaklardan yasalgan ismlar (otlar, sifatlar), harakat nomlari (masdarlar), aniq va majhul darajadagi sifatdoshlar o'zlashgan. Sifatdoshlarning aksariyati otlashib yoki sifatlashib bo'lgan.

Arab fe'l boblari qoliplarining shartli belgilari

Arablarning o'zi fe'l boblari qoliplarini ifodalash uchun فعل *fa'ala*-qilmoq fe'li o'zagidan foydalanishadi: ف – o'zakdagi birinchi undoshni, ع – ikkinchi undoshni va ل – uchinchi undoshni ifodalaydi. O'zak tarkibiga kiritiladigan unli yoki qo'shimcha undosh tovushlar tegishli harflar yoki harakatlar (diakritik belgilar) bilan ifodalanadi. Masalan, I bob aniq nisbat sifatdoshi qolipi فاعل *fā'el*,

majhul nisbat sifatdoshi esa مفعول *maf'ul* ko'rinishiga ega bo'ladi (transkripsiya fors tilidagi talaffuzni ifodalayapti, arab tilida mazkur qoliplar talaffuzi bir oz farq qiladi).

Yevropa arabshunoslari fe'l boblari qoliplarini shartli ravishda rim raqamlari bilan belgilaydilar: I-o'zak undosh, II-ikkinchi o'zak undosh, III-uchinchi o'zak undoshni bildiradi. Masalan, birinchi bob aniq nisbat sifatdoshi I ā II e III, majhul nisbat sifatdoshi ma I, II u III ko'rinishlarida belgilanadi. Arab fe'l boblari qoliplari bilan tanishtirish davomida biz birinchi usul, ya'ni ف، ع، ل harflaridan foydalanamiz.

Fe'l bobi	Masdar qolipi مصدر	Aniq nisbat sifatdoshi qolipi	Majhul nisbat sifatdoshi qolipi
I bob	Masdar uchun aniq qolip yo'q	فاعل - <i>fā'el</i>	مفعول - <i>maf'ul</i>
II bob	تفعل - <i>taf'il</i>	مفعول - <i>mofa'el</i>	مفعول - <i>mofa'al</i>
III bob	مفاعِل - <i>mofā'el</i> مفاعِلات - <i>mofā'elat</i>	مفاعِل - <i>mofā'el</i>	-
IV bob	الفعال - <i>ef'al</i>	مفعول - <i>mof'el</i>	-
V bob	تفعل - <i>tafa'ol</i>	مفعول - <i>motafa'el</i>	-
VI bob	تفاعِل - <i>tafā'ol</i>	مفاعِل - <i>motafā'el</i>	-
VII bob	انفعال - <i>enfe'al</i>	مفعول - <i>monfa'el</i>	-
VIII bob	الفعال - <i>efte'al</i>	مفعول - <i>mofta'el</i>	-
X bob	استفعال - <i>estef'al</i>	مستفعل - <i>mostaf'el</i>	مستفعل - <i>mastaf'al</i>

Eslatma. III, IV, V, VI, VII, VIII boblarining majhul nisbat sifatdoshlari uchun maxsus qoliplar mavjud, lekin ular asosida yasalgan sifatdoshlar fors tili tarkibida uchramaydi.

Bundan tashqari, o'rin-joy ma'nolarini ifodalaovchi so'zlar qoliplari ham mavjud. Ular haqida tegishli darslarimizda ma'lumot beramiz.

1-mashq. Yuqorida berilgan jadvaldan foydalanib quyidagi so'zlarning qoliplarini aniqlang va tarjima qiling.

تحصيل - انتخاب - احتمال - احترام - اتمام - ابراز - استقبال -
مراجعة - معالجه - تلفظ - تنفس - تفریح - تشریف - مستقبل - مسافرت
- مسابقه - مختلف - مبدل - مشهور - لازم - مناسب

2-mashq. Darslik oxirida berilgan lug'atdan foydalanib, I, II, III va IV bob qoliplari asosida yasalgan so'zlarga misollar toping.

3-mashq. Quyidagi so'zlarni fors tiliga tarjima qiling va qaysi fe'l bobi qolipida yasalganini aniqlang.

Nashr qilingan, ma'lum, mushkul, yo'lovchi, joylashgan, lozim, olim, qiziq, diqqat, rahmdillik, inqilob, kutish, tanlash, imtihon, e'lon, ishonch, xabar, tuzatish, ehtirom, ehtimol.

Ikkinchi mashg'ulot

Birinchi bob (باب اول)

Fors tilida birinchi bobga oid bo'lgan arabiy masdar, aniq va majhul darajadagi sifatdoshlar juda ko'p uchraydi. Birinchi bobning masdari uchun aniq bir qolip yo'q. Masalan: خبر *xabar-xabar*, صف *saf* - saf, طبقه *tabaqe* - qavat va h.k.

Aniq nisbat sifatdoshi فاعل *fa'el* qolipida yasalib, ish-harakat bajaruvchisi, ya'ni sub'yektning umumiy ma'nosiga ega bo'ladi: خارج *xārej* - chiquvchi, وارد *vāred* - kiruvchi va h.k.

Majhul nisbat sifatdoshi esa maf'ul qolipi asosida yasaladi, ish-harakat ob'yekti umumiy ma'nosiga ega bo'ladi: ma'ruf-taniqli; mazkur-mazkur, eslatib o'tilgan va h.k.

در رستوران دانشگاه

مدتی بود که حسن را ندیده بودم. دیروز او را نزدیک دانشکده‌ی ما ملاقات کردم. از دیدارش خوشحال شدم. از صورتش معلوم بود که او هم از دیدنم خوشحال است. از او پرسیدم: کجا تشریف می‌برید؟ گفت: ساعت تنفس برای ناهار است، می‌روم ناهار بخورم. از او خواهش کردم با من ناهار بخورد، او قبول کرد. با هم به رستوران دانشکده رفتم. وارد سالن بزرگی شدیم و دور میز ناهارخوری نشستیم. در رستوران دانشکده‌ی ما، برای دانشجویان و استادان، غذاهای گوناگون و خوشمزه و ارزان تهیه می‌کنند. صورت غذاها را نگاه کردم تا برای خود غذایی انتخاب نمایم. حسن برای خود سوپ، چلومرغ و چایی سفارش داد. من هم آبگوشت، کباب کوبیده و قهوه سفارش دادم. پیشخدمت رستوران، برای هر یک از ما کارد، چنگال، قاشق و استکان گذاشت. نمکدان روی میز بود و یک طرف آن نمک و طرف دیگر آن فلفل داشت. دیگر روی میز، ننگ آب بود که آب جوشیده داشت، بشقاب و نان بود. از پیشخدمت پرسیدم: سالاد دارید؟ جواب داد: امروز سالاد خیار تازه و گوجه فرنگی داریم. اگر می‌خواهید می‌آورم. از او خواهش کردم برای هر یک از ما سالاد بیاورد. پس از چند دقیقه، پیشخدمت برای ما دو تا سالاد آورد و بعد برای حسن سوپ و برای من آبگوشت آورد. حسن از سوپ تعریف کرد و گفت خیلی خوشمزه است. آبگوشت من هم خیلی خوشمزه

بود، نخود و لوبیا و گوشت آن کاملاً پخته شده بود. بعد از خوردن غذای اول، پیشخدمت غذای دوم را آورد. حسن از چلو مرغ تعریف کرد که خوب پخته شده است و من هم از کباب کوبیده که از گوشت گوسفند تهیه شده بود، خوشم آمد. نهار را با اشتها خوردیم. بعد، پیشخدمت چایی و قهوه آورد. شیرینی چایی کم بود. حسن از پیشخدمت خواهش کرد، کمی شکر بیاورد. چایی و قهوه را نوشیدیم. به پیشخدمت گفتم: شما آشپز ماهری دارید، غذاها را خیلی خوب می‌پزد. از او و شما تشکر می‌کنم. پس از آن از رستوران خارج شدیم. حسن از رستوران ما تعریف کرد و خوشش آمد. آنگاه قرار گذاشتیم که با هم ملاقات کنیم و خدا حافظی نمودیم.

Leksik izohlar

Fors tilida suhbatlashayotgan kishilar bir-birlariga hurmat-ehtimolari baland ekanligini ko'rsatish uchun so'z va so'z birikmalarining, ayniqsa, fe'llarning yuqori, kitobiy uslub qatlamlariga oid variantlarini ishlatadilar. Masalan:

رفتن *raftan* – bormoq, ketmoq; آمدن *āmadan* – kelmoq fe'llari

o'miga بردن تشریف *tašrif bordan* va آوردن تشریف *tašrif āvardan* fe'llari ishlatilishi mumkin:

کجا تشریف می‌برید؟ *kojā miravid* = کجا می‌روید؟
mibarid – Qayerga ketyapsiz (yo'l oldingiz)?

بفرمایید به خانه ما بیایید. *befarmāyid be xāne-ye mā biyāyid*

بفرمایید به خانه‌ی ما تشریف بیاورید.
befarmāyid be xāne-ye mā tašrif biyāvarid – Marhamat, bizning uyimizga keling (tašrif buyuring).

Shuningdek, هستن *hastan* – bor bo'lmoq, mavjud bo'lmoq fe'li

ham ko'pincha داشتن تشریف *tašrif dāštan* fe'li bilan almashtiriladi:

آي دڪٽر هستند؟ = *āyā-ye doktor hastand?*

آي دڪٽر تشریف دارند؟ – Janob doktor bormilar?

Yuqorida aytilganidek, bunday almashtirishlar suhbatdoshlar tomonidan bir-biriga yuksak hurmat-ehtirom izhori uchun qo‘llanadi. Tabiiyki, mazkur fe‘llar hech qachon birinchi shaxs shakllarida ishlatilmaydi.

4-mashq. Nuqtalar o‘rniga chap ustundagi tegishli so‘z va so‘z birikmalarining kerakli shaklini qo‘yib, jummalarni ko‘chirib yozing va tarjima qiling.

سوپ – آبگوشت	دیروز من دوستم را نزدیک کتابخانه.... از او خواش
قبول کردن	کردم که با من ناهار بخورد و او.... من هر روز در
چلو مرغ – غذا	رستوران دانشکده ناهار می خورم. امروز برای خودم...
ملاقات کردن	و... برای حسن... و... سفارش می دهم. من از... شرقی
کباب کوبیده	مخصوصاً... خیلی خوشم می آید. آبگوشت را با... و
سفارش دادن	کباب کوبیده را با... می خورند. هر روز که در رستوران
نخود – نان	ناهار می خورم، برای خودم چلو مرغ یا کباب کوبیده....
چنگال – نمکدان	ایرانیان... و... دوست دارند و زیاد می خورند. روی میز
خیارتازه – لوبیا	غذاخوری..... و تنگ آب خوری بود. آیا تو می دانی
قاشق – شکر	چلو مرغ را چطور...؟ امروز مادرم برای من سالاد... تهیه
بشقاب – پنجن	کرد. من از سالاد خیارتازه و همچنین از سالاد... خیلی
نمک	خوشم می آید و با اشتهاي کامل می خورم. شما... لازم
آشپز – شریفی	ندارید؟ اگر شما... لازم داشته باشید، نمکدان روی میز
گوجه لرنگی	است، هر قدر بخواید بگیریید. در رستوران ما... غذاها را
	خیلی خوب می پزند. خواهر کوچکم زیاد... می خورد.

5-mashq. رستوران دانشگاه matnida birinchi bob aniq va majhul daraja sifatdoshlarini topib, ko'chirib yozing.

6-mashq. va تشریف بردن fe'llarini tegishli tarzda رفتن و آمدن va تشریف آوردن fe'llari bilan almashtiring.

من از استاد پرسیدم: شما کجا می روید؟ دیشب پدرش به خانه‌ی ما آمد.
آیا شما فردا پیش ما می آید؟ مادرت کی می رود؟ پدرتان کجا رفته است؟ آیا
امروز مادر بزرگتان می آید؟

7-mashq. O'zingiz o'qiydigan o'quv yurtidagi oshxona haqida so'zlab bering.

8-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga tarjima qiling:

Guruhimizdagi hamma talabalar institutimiz oshxonasida tushlik qiladilar. Bu oshxonada ovqatlarni yaxshi tayyorlashadi va ular unchalik qimmat emas. Biz ko'pincha Hasan bilan oshxonaga birga boramiz. Menga ham, Hasanga ham ko'proq milliy o'zbek taomlari yoqadi. Ko'pincha biz sho'rva, palov yoki lag'mon va qovurilgan jo'ja olamiz. Tushlikdan so'ng choy yoki qahva ichamiz.

Bugun biz oshxonaga soat uch yarimda keldik. Oshxonada odam (xo'randalar) ko'p emasdi. Biz deraza yonidagi stol atrofida o'tirdik. Ofitsiant o'sha zahotiy oq qoshiq, sanchqi, pichoq, tarelka va piyola keltirib, har birimizning oldimizga qo'ydi. Tuzdon va qaynagan suvli grafin stolda turgan edi.

Avval biz yangi sabzavotlardan tayyorlangan salat yedik. Hasan o'ziga pomidorli salatdan yana bitta oldi. Keyin ofitsiant bizga ovqat keltirdi. Bugun sho'rva buyurgan edik. Sho'rva qo'y go'shti, yangi kartoshka va sabzidan tayyorlangan hamda juda xushmaza ekan. Sho'rvadan keyin ofitsiant menga palov, Hasanga qovurilgan jo'ja keltirdi. Palov juda chiroqli va mazali tayyorlangandi. Hasan ham qovurilgan jo'ja unga juda yoqqani va yaxshi pishirilganini aytdi. U mendan so'radi: "Palovga qanaqa go'sht solishibdi?". Men javob berdim: "Qo'y go'shti".

Biz ishtaha bilan tushlik qildik. Tushlikdan so'ng choy buyurdik. Choy unchalik shirin bo'lmagani uchun yana ikki choy qoshig'ida shakar soldik. Tushlik bizga juda yoqdi. Ofitsiant va oshpazlarga rahmat aytib, oshxonadan chiqdik.

Uchinchi mashg'ulot

Arabiy so'zlardan ravish yasalishi

Arab tilida masdar va sifatdoshlarning oxiriga **أ** – *an* qo'shimchasini orttirib, turli ravishlar yasash mumkin. Masalan:

كامل *kāmel* – yetuk (I bob aniq nisbat sifatdoshi) **كاملًا** *kāmelan* – butunlay, to'liq;

ممول *ma'mul* – oddiy, odatiy (I bob majhul nisbat sifatdoshi)

ممولًا *ma'mulan* – odatda, ko'pincha va h.k.

Mazkur ravishlarning oxiridagi zabarli tanvin ularning arab tilidan o'zlashganiga ishora qilib turadi.

9-mashq. Quyidagi arabiy ravishlarning ma'nosi va qaysi bobga tegishli shakllardan yasalganini aniqlang.

تصادفًا، تخمينًا، تقريبًا، احتمالًا، احترامًا، باطنًا، ظاهراً، قبلاً، واقماً، مخصوصاً

10-mashq. Chap ustundagi ravishlardan tegishlisini nuqtalar o'rniga qo'yib, jummalarni ko'chirib yozing va tarjima qiling.

واقماً – كاملاً	... به اطلاع شما می رساند که دانشجویان گروه ما از
تصادفاً – احتراماً	تعطیلات تابستانی بر گشتند. احمد آن روز... سر کلاس
تقریباً – معمولاً	آمده و حتی نمره ی خوب هم گرفته بود. چلو مرغ...
	پخته شده بود.... فردا بعد از پایان درسه در رستوران
	دانشکده نهار بخورم. از دانشگاه تا منزل ما... نیم
	ساعت راه است.... ما هر روز در رستوران دانشکده

11-mashq. *ان* – *an* qo‘shimchali matni tarkibidan در رستوران mashq. arabiy ravishdoshlar ishtirok etgan jummalarni toping.

To‘rtinchi mashg‘ulot

Miqdor sonlarning aniqlovchi vazifasini bajarishi

Miqdor sonlar predmet yoki hodisalarning miqdori, nechtaligini bildiradi, ya‘ni ularni miqdor jihatidan aniqlaydi. Predmet yoki hodisalarning miqdorini aniqlash uchun miqdor sonlarning o‘zi yoki ular qatnashgan birikmalar ishlatiladi. Miqdor sonlar yoki ular qatnashgan birikmalar o‘zlari aniqlayotgan so‘zlardan oldin qo‘yilib, bitishuv usulida, ya‘ni izofasiz birikadi va quyidagi ko‘rinishlarga ega bo‘ladi:

a) miqdor sonning yolgi‘iz o‘zi aniqlovchi vazifasini bajaradi va undan keyin turgan so‘z doimo birlik shaklida ishlatiladi:

پنج دانشجو *panj dānešju* – besh talaba

چهار کتاب *čahār ketāb* – to‘rt kitob

دو روز *do ruz* – ikki kun va h.k.

b) predmet yoki hodisalarning miqdori chamalab aniqlangan holatda miqdor sonlar o‘rniga چند *čand* “bir necha” gumon olmoshi ishlatiladi va bu holatda ham keyingi so‘z birlikda ishlatiladi:

چند دانشجو *čand dānešju* – bir necha talaba

چند کتاب *čand ketāb* – bir necha kitob

چند روز *čand ruz* – bir necha kun va h.k.

c) miqdor sonlar yoki gumon olmoshidan so‘ng hisob so‘zlari ham ishlatilishi mumkin. Hisob so‘zlari ham bitishuv usuli orqali birikadi. Hisob so‘zlari shaxs, predmet va hodisalarga nisbatan ishlatilishiga qarab, quyidagi ko‘rinishlarga ega bo‘ladi:

1) تا – *tā*. Bu hisob soʻzi oʻzbek tilidagi –*ta* qoʻshimchasiga toʻgʻri keladi va jonli va jonsiz predmetlarga nisbatan bimalol ishlatilaveradi:

پنج تا ميز *panj tā miz* – beshta stol

دو تا بچه *do tā bače* – ikkita bola va h.k.

2) دانه – *dāne* – dona. Mazkur hisob soʻzi donalab sanalishi mumkin boʻlgan barcha predmetlarga nisbatan ishlatiladi:

پنج دانه سيب *panj dāne sib* – besh dona olma

سه دانه مداد *se dāne medād* – uch dona qalam va h.k.

3) نفر *nafar* – nafar va تن *tan* – nafar hisob soʻzlari insonlarga nisbatan ishlatiladi:

پنج نفر دانشجو *panj nafar dānešju* – besh nafar talaba

سه تن دختر *se tan doxtar* – uch nafar qiz va h.k.

4) رأس *raʼs* – bosh hisob soʻzi uy hayvonlariga nisbatan ishlatiladi:

دو رأس گاو *do raʼs gov* – ikki bosh sigir

ده رأس گوسفند *dah raʼs gusfand* – oʻn bosh qoʻy va h.k.

5) دست *dast* hisob soʻzi kiyim-kechak yoki toʻplam koʻrinishiga ega boʻlgan predmetlar uchun (masalan, mebel) ishlatiladi:

يك دست كت و شلوار *yek dast kot-o šalvār* – bitta kostyum-shim;

سه دست مبل آشپزخانه *se dast mobil-e āšpazxāne* – uch toʻplam oshxona mebeli va h.k.

6) جلد *jeld* – jild, tom hisob soʻzi kitoblarga nisbatan qoʻllaniladi:

دو جلد كتاب *do jeld ketāb* – ikki jild kitob va h.k.

7) فروند *farvand* hisob soʻzi kemalar, samolyotlarga nisbatan qoʻllaniladi:

دو فروند کشتی *do farvand kešti* – ikkita kema.

سه فروند هواپیما *se farvand havāpeymā* – uchta samolyot va h.k.

8) دستگاه *dastgāh* hisob soʻzi avtomobillar, dastgoh va shu kabilarga nisbatan qoʻllaniladi:

دو دستگاه اتومبیل سواری *do dastgāh otomobil-e savāri* – ikkita yengil avtomobil va h.k.

9) باب *bāb* sanoq soʻzi uy-joy va imoratlarga nisbatan qoʻllanadi:

دو باب خانه *do bāb xāne* – ikkita uy va h.k.

10) جفت *joft* – juft sanoq soʻzi juft predmetlarga nisbatan qoʻllaniladi:

یک جفت کفش *yek joft kafš* – bir juft oyoq kiyim va h.k.

Yuqorida qayd etilganidek, تā sanoq soʻzi universal xarakterga ega boʻlib sonlarni bildiruvchi soʻzlardan tashqari, barcha predmet, hodisalarga nisbatan ishlatilishi mumkin:

دو تا سیب *do tā sib* – ikkita olma

سه تا پیراهن *se tā pirāhan* – uchta koʻylak

پنج تا بز *panj tā boz* – beshta echki

شش تا کتاب *šeš tā ketāb* – oltita kitob

ده تا کشتی *dah tā kešti* – oʻnta kema

هفت تا اتومبیل *haft tā otomobil* – yettita avtomobil

چهار تا عمارت *čahār tā ʻemārat* – toʻrtta imorat

Sanoq sonlar yoki gumon olmoshidan so'ng predmetlarning turiga qarab uzunlik, og'irlik, vaqt, maydon, hajm o'lchovlarini ifodalovchi so'zlar yoki so'z birikmalari ham ishlatilishi mumkin:

چاي ياك استكان يک *yek estekān čāi* – bir stakan choy

دو کيلو گوشت *do kilu gušt* – ikki kilo go'sht

سه ماه تعطيل *se māh ta'til* – uch oy ta'til

چهار متر پارچه *čahār metr pārcē* – to'rt metr gazlama va h.k.

12-mashq. Quyidagi so'zlarga nisbatan qaysi sanoq so'zlarni qo'llash mumkinligini aniqlang va sanoq sonli birikmalar tuzing.

پنجره - کره - ليمو - کشور - روز - خانه ي مسکوني - کاميون -
لباس - كيف - تمرين - درس - دانشجو - شکر - قهوه - فاشق - گروه -
فيلم - اتوبوس - شير - زمين.

13-mashq. Chap ustundagi so'z va so'z birikmalaridan keraklisini nuqtalar o'rniga qo'ying va jumalarni ko'chirib yozib, tarjima qiling.

تن-نفر	برادر بزرگ من، امسال دو... تعطیل داشت. پدرت دیروز از
کیلو-دانه	بازار چند... انگور خرید. تو می دانی در گروه ما چند...
تا-باب	دانشجو است. این دو... تمرین کتبی را برای فردا آماده
رأس-جفت	کنید. سراسر بخش «یونس آباد» چندین... خانه ی مسکونی
متر-دستگاه	تازه ساخته شده است. این بنگاه کشاورزی، خیلی توانمند
فروند-جلد	است و دارای پانصد... گاو، بیش از ده هزار... گوسفند و
دست-لیتر	بُز، نزدیک پنجاه... اتومبیل سواری و باری و حتی دو... کشاورزی می باشد. روز تعطیل در فروشگاه بزرگ بودیم و آلجا یک... کت و شلوار مشکی، دو... جوراب مردانه و

سه... سرویس قهوه خوري خریدم. چند... دانشجوي
دانشگاه ما، امسال به ايران مي روند. خواهر بزرگم سه...
دختر دارد.

14-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga tarjima qiling va sanoq so‘zlarning qo‘llanishiga e‘tibor bering.

Ukamning bir nechta o‘rtog‘i bor. O‘tgan kuni oyim bilan oziq-ovqat do‘koniga bordik va ikkita non, uch kilogramm shakar, yarim litr qaymoq, ikki kilogramm go‘sht xarid qildik. Har kuni Toshkentdan Moskvaga uchta samolyot parvoz qiladi. Stolning ustida har birimizga bitta qoshiq, ikkita sanchqi, bitta pichoq, bitta tarelka va bitta piyola qo‘yilgan edi. Shahrimizda har yili bir necha ming uy quriladi. Menga bir juft qo‘lqop bering. O‘rtog‘imning otasi uyida ikkita ot, bitta sigir va bir nechta qo‘y boqadi. Har kuni shaharda yuzdan oshiq avtobus yo‘lovchilarga xizmat qiladi. Kutubxonamizda bir necha ming kitob bor. Bugun men olti soat ishladim.

Beshinchi mashg‘ulot

Ikkinchi bob (باب دوم)

Fors tilining lug‘at tarkibida arab fe‘l boblarining ikkinchisiga oid masdarlar va aniq va majhul nisbat sifatdoshlari ham ko‘plab uchraydi. Ikkinchi bobda masdarlar “biror ish-harakatni bajarishga undash, majburlash” ma‘nosiga ega bo‘ladi. Masalan: II bob masdari *taf‘il* ta‘fiil qolipida yasaladi:

taqsim taqsim – bo‘lish, qismlarga ajratish (قسمت *qesmat* – qism, bo‘lak); *ta‘lim* ta‘lim – o‘qitish, o‘rgatish (علم *‘elm* – ilm; عالم *‘ālem* – olim, bilimli).

II bob aniq nisbat sifatdoshi *mofa‘el* mofa‘el qolipida yasaladi:

معلم *mo'allem* – muallim (o'qituvchi, bilim o'rgatuvchi); مقسم *moqassem* – taqsimlovchi, bo'luvchi, tarqatuvchi; مؤلف *mo'allef* – muallif, tuzuvchi va h.k.

II bob majhul daraja sifatdoshi مفاعل *mofa'al* qolipida yasaladi:

مرتب *morattab* – tartibga solingan, tartibli, معلق *mo'allaq* – osib qo'yilgan, muallaq, مؤلف *mo'allaf* – tuzilgan, yozilgan va h.k.

II bob masdarlaridan ham ا – *an* qo'shimchali ravishlar yasalishi mumkin:

تقریباً *taqriban* – deyarli; تخمیناً *taxminan* – taxminan, deyarli va h.k.

15-mashq. Quyidagi o'zaklardan I bob aniq nisbat sifatdoshlari yasang va tarjima qiling.

ش ع ر - ل ز م - ر خ ل - ورد - ح ض ر - م ه ر - وق ع - ع دل
- ظل م - ن ص ر - صل ح - س ل م - ج ه ل - ج ل ب - ح ص ل

16-mashq. Quyidagi o'zaklardan I bob majhul nisbat sifatdoshlari yasang va tarjima qiling.

خ ص ص - ع ر ف - ع ل م - ش ه ر - ن ص ر - ج ه ل - ج ب ر
- ق ب ل - ح ص ل - ذ ك ر - غ ر ر - ج ذ ب - ج ر ح - ح ب ب -
ر س م - ط ل ب - ج ن ن - ح ب س - ح م د - س ر ر .

17-mashq. Quyidagi o'zaklardan II bob masdarlarini yasang va tarjima qiling.

ح ص ل - ف ر ح - ق س م - ع ط ل - ر ت ب - ص د ق - ع ر
ف - ب ر ك - ش ر ف - ش ك ل - س ك ن - ف س ر - ق د م - ق د ل
- ف ت ش - ح ل ل - ط ب ق - ض م ن - ش د د - س ل م

18-mashq. Quyidagi o'zaklardan II bob aniq va majhul nisbat sifatlarini yasang va tarjima qiling.

ب د ل - ب ي ن - ج و ز - ح ر ر - ح ل ل - خ ف ف - د ب ر -
ذ ه ب - س خ ر - س ك ن - ش ر ف - س ل ح - ص م م - ظ ف ر - د
ب - ق د م - ق ر ر - ك ر ر - ل ب س - ن ج م .

19-mashq. در رستوران دانشگاه matnidan II bobga oid shakllarni toping va ko'chirib yozing.

Oltinchi mashg'ulot

در رستوران دانشگاه

(ادامه)

زنگ زدند. درسهایی ما تمام شد. دانشجویان می‌توانند یکی دو ساعت استراحت و تفریح بکنند. من و حبیب با هم وارد حیاط دانشگاه شدیم. از حبیب پرسیدم: گرسنه نیستی؟ گفت: چرا، گرسنه‌ام. گفتم: میل نداری با هم ناهار بخوریم؟ گفت: باشد، بفرمایید! با هم به رستوران رفتیم. اول داخل بوفه شدیم. در آنجا کره، پنیر، کالباس، تخم مرغ، شیر، ماست و شیرینی بود. به حبیب گفتم: من از اینها نمی‌خواهم. میل دارم آبگوشت و لوله کباب بخورم. حبیب هم می‌خواست آش و پلو بخورد. با هم به سالن رستوران رفتیم. در سالن رستوران، چند نفر دانشجوی پشت میز غذاخوری نشسته بودند و ناهار

می خوردند. پیشخدمت پیش ما آمد و بعد از سلام و علیک از ما پرسید: چه میل داری؟ من، آبگوشت و کباب کوبیده و چایی با لیمو و کیک سفارش دادم. از حبیب پرسیدم: تو چه میل داری؟ گفت: من آش و پلو و شیربرنج و یک استکان شیر قهوه می خورم. از حبیب پرسیدم: تو هر روز اینجا نهار می خوری؟ جواب داد: بله، هر روز. گفتم: به نظرم در رستوران دانشگاه ما غذاها را خوب می پزند. به نظر تو اینطور نیست؟ جواب داد: چرا، همینطور است. غذاهای رستوران دانشگاه ما، خیلی خوب و ارزان است. پرسیدم: کدام غذا را بیشتر دوست داری؟ حبیب جواب داد: من برنج دوست دارم. اینجا پلو خوب می پزند و بیشتر اوقات پلو و شیربرنج می خورم.

پرسیدم: اینجا هیچ کباب کوبیده خورده ای؟

گفت: بله، چند بار اینجا لوله کباب خورده ام. اینجا کباب کوبیده را هم خوب تهیه می کنند.

پرسیدم: آبگوشت دوست نداری؟

جواب داد: چرا، گاهی آبگوشت می خورم، ولی بیشتر آش دوست دارم.

این است که بیشتر روزها آش سفارش می دهم.

گفتم: اینجا قیمت غذاها از نهارخوری های دیگر ارزان تر است.

تصدیق کرد و گفت: بله، ارزان تر است. تو در اینجا می توانی با پولی نه

چندان زیادی، غذای کامل که عبارت از غذای اول، دوم و شیرقهوه است

بخوری، و حال آنکه در رستورانهای دیگر گران تر است.

حبیب از من پرسید: تو چطور، هر روز اینجا نهار می خوری؟

جواب دادم: بله، من بیشتر اوقات اینجا نهار می خورم. من دیگر به

غذاهای اینجا عادت کرده ام، این است که تقریباً هر روز اینجا نهار

می خورم. در این وقت حسن وارد سالن شد. ما را دید. پشت میز ما نشست و از ما پرسید: امروز ناهار چه داریم؟

گفتم: می گویند آش، آبگوشت و پلو خیلی خوشمزه است.

حسن پرسید: کباب کوبیده چطور؟

گفتم: مثل اینکه کباب کوبیده هم بد نیست.

پیشنخلمت از حسن پرسید: شما چه میل دارید؟

حسن جواب داد: آش و پلو. بعد از پیشنهادت پرسید: جناب! اینجا میوه

هم می فروشند؟

پیشنخلمت گفت: بله، در بوفه میوه هم می فروشند. دیروز سیب داشتیم،

امروز سیب و گلابی داریم آقا!

من گفتم: بله، حبیب دیروز خیلی خوب بود، من چند تا خریدم و خوردم،

خیلی خوشمزه بود.

حبیب پرسید: قیمت میوه ها در اینجا گران تر از بازار است؟

جواب دادم: نه، بر عکس ارزان تر است.

در این موقع، پیشنهادت غذا را روی میز گذاشت و پرسید: چه کسی

آبگوشت سفارش داده است؟

جواب دادم: من.

بشقاب آبگوشت را جلوی من گذاشت و بشقاب های آش را جلوی

حبیب و حسن. آبگوشت، خوشمزه و خوب پخته شده بود، فقط نمک کم

داشت. کمی نمک و لعل اضافه کردم و آبگوشت را با اشتهای تمام خوردم و

خیلی تعریف کردم. بعد برای ما غذای دوّم، چایی و شیرقهوه آوردند. پس از

صرف ناهار از پیشنهادت تشکر کردم و از رستوران خارج شدیم.

Leksik izohlar

1. نظر *nazar*–“nazar, fikr, qarash” so‘zi fors tilida quyidagi birikmalar tarkibida ko‘p ishlatiladi:

من نظر به *benazar-e man* – menimcha, nazarimda, mening fikrimcha, تو نظر به *benazar-e to* – seningcha, nazaringda, sening fikringcha va h.k.

Bunday birikmalar tarkibidagi kishilik olmoshlari bemaol egalik qo‘shimchalariga almashtirilishi ham mumkin: ۵

من نظر به *benazaram* = نظر من *benazar-e man*

تو نظر به *benazarat* = نظر تو *benazar-e to* va h.k.

Undan tashqari, kishilik olmoshlari va egalik qo‘shimchalari o‘rniga turli otlar ham ishlatilishi mumkin:

نظر دانشجویمان *benazar-e dānešjuyān* – talabalarning fikricha.

نظر مؤسسین *benazar-e mo‘assasin* – ta‘sischilarning fikricha va h.k.

2. هیچ *hič*–“hech” inkor so‘zi fors tilida mustaqil holda ham, turli birikmalar tarkibida ham ishlatilishi mumkin:

a) هیچ *hič* inkor so‘zi کی *ki*?–“kim?”, چىسى *čisi*?–“nima?” so‘roq olmoshlari, كس *kas*–“kishi, kimsa”, چىز *čiz*–“narsa”, جا *jā*–“joy” kabi otlar bilan birikma hosil qilib ishlatiladi. Jumlar tarkibidagi kesim doimo bo‘lishsiz shaklga ega bo‘ladi:

هیچ کی اینجا نیامد؟ *hič ki injā nayāmad?* – Bu yerga hech kim kelmadimi?

امروز هیچ جا نمی روم. *emruz hič jā namiravam* – Bugun hech qayerga bormayman.

b) هیچ *hič* inkor so‘zi so‘roq gaplar tarkibida mustaqil holda ishlatilib, “hech qachon”, “biror marta” ma’nolarini ham ifodalashi

mumkin. So'roq gapning kesimi bu holatda bo'lishli yoki bo'lishsiz shakllarda bema'lol qo'llanaveradi:

to hič be in pārk raftei? – Sen bu parkka hech borganmisan?
to hič be in pārk naraftei? – Sen bu parkka hech bormaganmisan?

20-mashq. Nuqtalar o'rniga chap ustundagi tegishli so'z va so'z birikmalarining kerakli shaklini qo'ying va jummalarni ko'chirib yozib, o'zbek tiliga tarjima qiling.

داخل كلاس شدن تخم مرغ - شیر میل داشتن گران - کره - بوفه ماست لیمو - عبارت بودن - عادت کردن - اضافه کردن - برنج - به نظرم - بیشتر اوقات - سینی	از دوستم پرسیدم... با هم به رستوران برویم؟ زنگ زدند و دانشجویان.... در رستوران ما تخم مرغ، پنیر، کره، شیر، ماست و شیری می فروشند. من هر روز صبح... و شب... یا شیر می خورم. من باید به مغازه بروم و... ،... و... بخرم. شیر برنج را از... و... تهیه می کنند. برای پختن پلو... لازم است.... شیرقهوه از چایی خوشمزه تر است. من به رستوران دانشکده‌ی ما... و بیشتر اوقات آنجا ناهار می خورم. بعد از ناهار، من... میوه می خورم یا چایی با... می نوشم. صبحانه‌ی من از دو عدد تخم مرغ، شیر یا ماست، نان، پنیر و کره... امسال میوه... نیست. از پارسال خیلی ارزان تر است. اگر شیری شیر قهوه، کم است، تو خودت شکر... پیشخدمت، بشقاب و قاشق و چنگال و کارد را روی... گذاشت و رفت.
--	---

21-mashq. نظر *nazar* soʻzi qatnashadigan birikmalardan foydalanib, jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Menimcha, oshxonamizda ovqatlarni juda yaxshi tayyorlashadi, seningcha qanday? Bizning nazarimizda, fors tili dunyodagi eng shirin (yoqimli) tillardan biridir. Oʻqituvchimizning fikricha, biz yaxshi oʻqiyapmiz va imtihonlardan qoʻrqmasligimiz kerak. Ularning fikricha, Toshkent Osiyodagi eng chiroyli shahrlardan biridir. Doʻstimning fikricha, bu yil mevalar juda arzon. Sizningcha, bu oshxonaning ovqatlari mazalimi? Seningcha, bu kostyum-shim menga yarashadimi?

22-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Institutimizda bufet bor. U yerda pishirilgan tuxum, kolbasa, sut, qatiq, meva-cheva, shirinliklar sotishadi. Oshxonaga borgim kelmagan kunlari men bufetga kiraman. Odatda men bu yerda kolbasa, qatiq, pishloq va non xarid qilaman. Shuningdek, sutli qahva yoki limonli choy ichaman. Baʼzan shirinliklar ham sotib olaman va oʻsha yerda yeyman.

Doʻstim Hasan hech qachon bufetda ovqatlanmaydi. U har doim oshxonaga boradi va u yerda ovqatlanadi. Tushlik payitida u shoʻrva yoki ugra, palov yoki qiymali kabob yeydi. Hasan guruchli ovqatlarni juda yaxshi koʻradi. Shuning uchun u koʻpincha shirguruch ham buyurtma qiladi.

Menga guruch unchalik yoqmaydi. Bir kuni Hasanga dedim: “Menimcha, qiymali kabob palovdan koʻra ancha mazaliroq”. Hasan juda taajjubga tushdi. U menga dedi: “Palov senga hech yoqmaydimi?”. Men javob berdim: “Menga palov yoqmaydi deganim yoʻq. lekin qiymali kabob menga palovga qaraganda koʻproq yoqadi”. Hasan eʼtiroz bildirdi: “Menimcha, palovdan mazaliroq ovqat yoʻq”.

Men va Hasan oshxonamizda ovqatlanishga oʻrganib qolganmiz. Bizningcha, bu yerda ovqatlarni juda yaxshi tayyorlashadi va ovqatlar qimmat emas. Uncha koʻp boʻlmagan pulga oshxonamizda birinchi va ikkinchi taomlar, limonli choy yoki sutli qahvalardan iborat tushlik qilishingiz mumkin. Bundan tashqari bufetda apelsin, mandarin, uzum, olma, nok kabi mevalarni xarid qilsa boʻladi.

Men boshqa oshxonalar, ayniqsa, shahar markazidagi oshxonalarda ovqatlar ancha qimmat deb eshitganman.

Men boshqa oshxonalar, ayniqsa, shahar markazidagi oshxonalarda ovqatlar ancha qimmat deb eshitganman.

Men boshqa oshxonalar, ayniqsa, shahar markazidagi oshxonalarda ovqatlar ancha qimmat deb eshitganman.

Men boshqa oshxonalar, ayniqsa, shahar markazidagi oshxonalarda ovqatlar ancha qimmat deb eshitganman.

Men boshqa oshxonalar, ayniqsa, shahar markazidagi oshxonalarda ovqatlar ancha qimmat deb eshitganman.

Men boshqa oshxonalar, ayniqsa, shahar markazidagi oshxonalarda ovqatlar ancha qimmat deb eshitganman.

O'N YETTINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

Uchinchi bob (باب سوم)

Fors tiliga mazkur bobga oid masdarlar va sifatdosh shakllari ham o'zlashgan, lekin ular uncha keng ishlatilmaydi. Bu bobga tegishli masdar مفاعله *mofā'ele* yoki مفاعلت *mofā'elat* qoliplarida yasaladi:

مراجعة *morāje'e* – murojaat qilmoq, مراجعة *morāje'at* – qaytib kelish, مصاحبه *mosāhebe* – suhbat, intervyu, مصاحبت *mosāhebat* – suhbatlashish, muloqot va h.k.

III bobning aniq nisbat sifatdoshi مفاعل *mofā'el* qolipida yasaladi:

مقابل *moyābel* – qarama-qarshi, teng, مصادف *mosādef* - vaqt jihatidan mos tushuvchi, to'g'ri keluvchi va h.k.

1-mashq. Quyidagi o'zaklardan III bob masdari shaklini yasang va tarjima qiling.

ك ت ب - خ ر ب - ل ح ض - خ ب ر - ك ل م - ن ظ ر - ب ح
ث - ص در - ذك ر - ح و ر .

2-mashq. Quyidagi o'zaklardan III bob aniq nisbat sifatdoshi yasang va tarjima qiling.

ل ز م - ن ف ق - خ ل ف - ن س ب - خ ط ب - د ف ع - د و م
- د ه ن - ر ف ق - ر ق ب - ز ح م - و ح م - س ف ر - س ع د - س
ل م - ش ب ه - ش ه د - ش و ر - ص ح ب - ط ب ق .

3-mashq. Nuqtalar o'rniga chap ustundagi tegishli masdar va sifatdoshlarining kerakli shaklini qo'yib, jumlamani ko'chirib yozing va yozma tarjima qiling.

مکاتبه - مکالمه	... مي توانند با انواع و اقسام وسايل نقلیه از يك جا
مزامح - مزاحم	به جاي ديگر بروند... ما خيلي طول کشيد... اين
مذاکره ي - مذاکره	موافقت نامه، طرفین وظايف زير را به عهده مي گيرند.
مخالف - مناسب	من چند کتاب... کتاب هاي درسي شما دارم. امروز
مسافران - مشابه	جلسه... تشکيل شد. نخير من... به پيشنهاد شما نيستم.
مشاور - مطابق	دانشگاه ما داراي شرايط و امکانات خيلي... براي
	آموزش و تدريس زبان هاي خاور ي (شرقي) مي باشد.
	آنها در باره ي بهبودي کيفيت غذاها چند ساعت...
	کردند. من نمي خواهم هيگر... شما بشوم... دوستان
	طي سه سال ادامه داشته

Ikkinchi mashg'ulot

To'rtinchi bob (باب چهارم)

Arabiy fe'l boblarining to'rtinchisiga oid shakllar umumiy "biror harakatni bajarish" ma'nosiga ega. Biz bunday umumiy ma'noni II bob shakllarida ham kuzatgan edik. Lekin II-IV boblarning umumiy ma'no yo'nalishlari ifodalananayotgan ish-harakat davomiyligi jihatidan farqlanadi. II bob shakllari ma'nosi doimiy yoki uzoq davom etadigan ish-harakat bilan bog'liq bo'lsa, II bob masdar va sifatdoshlarda, asosan, bir martalik yoki qisqa muddatli ish-harakat ifodalanadi. Qiyoslang:

IV bob masdari **الفعال** *ef'āl* qolipida yasaladi. ع ل م o'zagidan اعلام *e'lām* – e'lon qilish, bildirish (bir martalik qisqa muddatli ish-harakat).

Shu o'zakdan yasalgan II bob masdari **تعليم** *ta'lim* – o'qitish, bilim berish (uzoq muddatli doimiy ish-harakat); IV bobning aniq nisbat sifatdoshi **مفعل** *mof'el* qolipida yasaladi. ش ك ل o'zagidan **مشكل** *moškel* – qiyin, mushkil; ب ص ر o'zagidan **مبصر** *mobser* – kuzatuvchi, tekshiruvchi, sinfboshi (maktabda) va h.k.

بازار میوه و تره بار

من در شهر تاشکند زندگی می کنم. شهر تاشکند و بطور کلی سراسر کشور ما، معروف به داشتن میوه ها و سبزی های گوناگون بسیار شیرین و خوشمزه است. انواع و اقسام میوه و تره بار و خشکبار، تقریباً در تمام سال فراوان است. مخصوصاً فصل های تابستان و پاییز، بازارهای ما پر از میوه و سبزی ها می شود. باید گفت که اهالی شهر ما عادت کرده اند که میوه و تره بار را از بازار خرید کنند. به این خاطر، هر ناحیه و بخش شهر تاشکند، بازارهای میوه و سبزی فروشی دارد. بویژه سال های اخیر در تاشکند تعداد این بازارها زیاد شد. بازارهای تازه ای ساختند و بازارهای موجود را تعمیر و بازسازی کردند. بیشتر این بازارها، سرپوشیده است و مردم در تمام سال می توانند میوه و تره بار و خشکبار لازم را از آنجا بخرند. علاوه بر آن، در تاشکند مغازه های میوه و سبزی فروشی هم زیاد است. فصل های تابستان و پاییز، گوشه های خیابان های بزرگ و نزدیک ایستگاه های مرکزی مترو، مبدل به بازار و بازارچه های موقتی میوه و تره بار می شود. در این بازارها، دهقانان

ولایات مختلف ازبکستان، محصولات کشاورزی و باغداری خود را برای مردم عرضه می کنند. این بازارهای موقتی، اهالی نواحی مذکور را از ضرورت رفتن به بازارهای بزرگ بی نیاز می سازد و مردم اینجا می توانند همه نوع میوه: انگور، سیب، گلابی، هلو، زردآلو و آلو و آلوبالو، گیلاس بخرند. همچنین در این بازارها، سبزی ها و تره بار مختلف، مانند: خیار، خربزه، هندوانه، گوجه فرنگی، کلم، هویج، پیاز، سیر، سیب زمینی، بادمجان، چغندر، لوبو و غیره بفروش می رسد. بازارهای شهر تاشکند، خیلی مرتب و مدرن، یعنی خیلی دیدنی است. خانه های ما نزدیک بازار "چارسو" واقع است. این بازار، بزرگترین بازار میوه و تره بار و خشکبار شهر تاشکند می باشد. اینجا از صبح زود تا پایان روز، انواع و اقسام میوه ها و سبزی ها و خشکبار گوناگون به فروش می رسد. برای هر نوع محصولات کشاورزی و باغداری، رسته ها و تیمچه های ویژه ای ترتیب داده اند. در آن قسمت بازار که زیر گنبد آبی بزرگ قرار دارد، رسته های خشکبار، مانند: پسته و گردو و بادام و برنج و باقلا و ادویه جات قرار دارد. رسته های لبنیات، ترشی فروشی، عسل فروشی هم در آنجا واقع است. بیرون از قسمت گنبدی، رسته های میوه و تره بار فروشی به چشم می خورد. آنجا میوه و تره بار را خیلی جالب می بینند که همیشه توجه خریداران را جلب می کند. برای گوشت فروشی هم، تیمچه های جداگانه ساخته شده است و آنجا مشتریان می توانند گوشت تازه ای بخرند، گاو و گوساله و اسب و همچنین کله و پاچه و روده های حیوانات را بخرند. در همان اواسط پاییز، بازارهای تاشکند پر از مرکبات، مانند: پرتقال، نارنگی، خرما، لیمو و کیوی و موز و غیره می شود و تا اواخر فصل بهار به غنا و تنوع میوه ها و تره بار می افزاید. خلاصه، خرید میوه و تره بار و خشکبار برای

مردم تاشکند، مشکل نیست و آنها از بازارهای مذکور هر چه بخواهند، هم ارزان و هم خوب خرید می‌کند.

Leksik izohlar

خریدن *xaridan* – sotib olmoq fe’li jumla tarkibida nima? nimani? so’roqlariga javob beruvchi vositasiz to’ldiruvchi yoki qayerdan? so’rog’iga javob bo’luvchi o’rin holining ishlatilishini talab qiladi. O’rin holi jumla tarkibida در *dar*; از *az* old ko’makchilari qatnashgan yoki tushurib qoldirilgan birikmalar bilan ifodalanadi:

شما این کتاب را [از] کجا خریدید. *šomā in ketābrā [az] kojā xaridid?* – Siz bu kitobni qayerdan sotib oldingiz?

من این کتاب را [از] مغازه‌ی کتابفروشی خریدم. *man in ketābrā [az] mayāze-ye ketābforuši xaridam* – Men bu kitobni kitob do’konidan sotib oldim.

شما این سیب را کجا خریدید؟ *šomā in sibrā kojā xaridid?* – Siz bu olmani qayerda xarid qildingiz?

من این سیب را [در] بازار خریدم. *man in sibrā [dar] bāzār xaridam* – Men bu olmani bozorda xarid qildim.

خریدن *xaridan* sodda fe’li کردن *xarid kardan* murakkab fe’li bilan sinonim hisoblanadi:

مردم، میوه و تره بار لازم را از بازار می‌خرند. *mardom mive va tarrebār-e lāzemrā az bāzār mixarand* – Odamlar kerakli meva-chevani bozordan sotib oladilar (xarid qiladilar).

4-mashq. Quyidagi o’zaklardan IV bob masdari yasang va tarjima qiling.

خ ر ج - ش ك ل - ن ص ف - ج ب د - ح س س - ح ر ق - ح س
ن - ت ل ف - ب ل غ - س ر ف - س ك ت - ع ر ص - ق ب ل - ق
د م - ق ر ر .

5-mashq. Quyidagi o'zaklardan IV bob aniq nisbat sifatdoshi yasang va tarjima qiling.

خ ب ر - م ل م - ب ر م - ت ل ف - ث م ر - ح د ث - ح ر ق
 - ح س ن - خ ل س - د ر ك - ر ش د - ز م ن - س ر ع - س ك ت -
 س ر ف .

6-mashq. Nuqtalar o'rniga chap ustundagi tegishli so'z va so'z birikmalarining kerakli shaklini qo'yib, ko'chiring va tarjima qiling.

تره بار - سيب گيلاس - ميوه گلابي - آلو مغازه ي ميوه و تره بار فروشي انگور به فروش رسيدن سبزيجات سيب زميني علاوه بر اين مسافرت آلبالو	در مقابل خانه ي ما، مغازه ي ميوه فروشي است كه در آنجا انواع ... مي فروشند مثلاً: انگور، آلو، آلبالو، سيب، گلابي و غيره. در مغازه ي ديگر، انواع و اقسام ... را مي فروشند، مثلاً: سيب زميني، كلم، گوجه فرنگي، پياز و غيره. امسال ... و ... فراوان است. نه فقط در ... بلكه در هر گوشه اي از خيابان، ميوه و تره بار مي فروشند. درست در مقابل خانه ي ما، مغازه ي ميوه فروشي است، آنجا ...،، ...، ... و ميوجات ديگر به فروش مي رسد. در مغازه هاي ميوه و تره بار فروشي ... هم به فروش مي رسد. آيا شما مي دانيد ميوه جات در کدام مغازه ...؟ تابستان و پاييز ... هر گوشه اي از خيابان ما ميوه و تره بار مي فروشند، ... در نزديك خانه ي ما، دو مغازه ي ميوه فروشي است كه من هر روز از آنها، هر نوع ميوه كه بخواهم مي خرم. شما ... را از
---	---

کجا می خرید؟ از بازار یا از مغازه؟ شما از ... کی
می گیرید؟

Uchinchi mashg'ulot

Zamon va makon ma'nolarini ifodalovchi arabiy so'zlar

Arab tilida zamon va makon ma'nolarini ifodalovchi so'zlar ham maxsus qoliplar asosida yasaladi. Mazkur so'zlarning ko'pchiligi fors tili lug'at tarkibidan ham o'rin olgan. Zamon va makon ma'nosini ifodalovchi so'zlar quyidagi qoliplar asosida yasaladi:

1. مفعول *maf'el*: منزل *manzel* – uy, manzil; محفل *mahfel* – to'garak, guruh; مسجد *masjed* – masjid va h.k.

2. مفعول *maf'al*: مرکز *markaz* – markaz; مسکن *maskan* – maskan, uy-joy; مقصد *maqsad* – ko'zlangan joy va h.k.

3. مفعلة *maf'ele*: مدرسه *madrese* – madrasa, maktab va h.k.

4. مفعلة *maf'ale*: محکمه *mahkame* – sud, tribunal; منظره *manzare* – manzara; مرحله *marhale* – bosqich, davr va h.k.

Arab tilidan o'zlashgan sifatlar

Arab tilidan fors tiliga juda ko'plab sifatlar ham o'zlashgan. Mazkur sifatlar فعل *fa'il* qolipi asosida yasaladi:

جدید *jadid* – yangi; صحیح *sahih* – tog'ri; وسیع *vasi'* – keng va h.k.

Bunday qolip asosida yasalgan sifatdoshlarning ko'pchiligi fors tilida ot sifatida ham ishlatiladi:

رفیق *rafiq* – o'rtoq; طبیب *tabib* – shifokor, tabib; مریض *mariz* – bemor, kasal va h.k.

7-mashq. Quyidagi o'zaklardan zamon va makon ma'nolarini ifodalovchi so'zlar yasang va tarjima qiling.

ب ح ث - ح م ل - ر ص د - ع د ن - ع ر ض - ف ر ش - ق ب ر
- خ ل ص - د خ ل - د ف ن - ذ ب خ - س ن د - ش ر ق - غ د ب -
ك ت ب - ن ط ق - ط ب ع.

8-mashq. Quyidagi o'zaklardan tegishli qolip asosida sifatlar yasang va tarjima qiling.

ا خ ر - ا د ب - ا س ر - ا ص ل - ب خ ل - ب ش ر - ب ص ر -
ت م ز - س ق ل - ج ل ل - ح ب ب - ح ج م - ح ر ص - ح ر ف -
ح ف ظ - ح ق ر - ح ك م - ح ل م - ح م د - خ س س - ح ظ ب - خ
ل ل - د ب ر - د ق ق - د ل ر - د م ر - ر ج م - ر ح م - ر د ف - ر
ش د - ر ق ب.

9-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga tarjima qiling.

Bu yil Toshkentda meva-cheva juda ko'p. Sabzavot va mevalarni nafaqat bozorlar va do'konlarda, balki metro bekatlari yaqinidagi maydonlarda va katta ko'chalarning burchaklarida ham sotishyapti. Masalan: universitetimiz qarshisida har kuni olxo'ri, o'rik, shaftoli, uzum, nok va boshqa mevalar sotiladi. Uyimiz oldida bodring, pomidor, qovoq, karam, sabzi, piyoz, kartoshka, sarimsoq piyoz, turli-tuman osh ko'klari va boshqa sabzavotlar xarid qilishingiz mumkin. Sabzavot va mevalar do'koni deyarli har bir mahallada bor. Bu do'konlarda bahorda va yoz faslining boshlarida gilos, yozda qulupnay, olcha, olma, nok, qishda limon, mandarin va apelsin sotiladi. O'zbekistonda yil bo'yi meva-cheva va sabzavotlar juda ko'p bo'ladi. Ayniqsa, yoz va kuz oylarida tarvuz, qovun, olma, shaftoli, pomidor, olxo'ri, bodring, kartoshka va boshqa meva-chevalar juda arzon bo'ladi.

Qish oylari va bahorning o'rtalarigacha meva-chevalar bir oz kamayadi, lekin mandarin, xurmo, limon va apelsinlar deyarli yoz faslining boshlarigacha bozor va do'konlarda sotiladi.

Oilamizning barcha a'zolari meva-chevalarni juda yaxshi ko'rishadi. Yozda va kuzda ishdan qaytayotgan paytimda men har kuni turli-tuman mevalar xarid qilaman va uyga olib kelaman. Rafiqam ulardan turli xil murabbolar pishiradi. Men, ayniqsa, olcha murabbosini yaxshi ko'raman, rafiqamga esa qulupnay murabbosi yoqadi.

To'rtinchi mashg'ulot

گفتگو

- حبيب، مي بيني امسال ميوه چقدر فراوان است؟
- بله، من هم ديروز به حسن گفتم: امسال خيلي ميوه فراوان است.
- مي داني نزديك ايستگاه متروي «استقلال» ميدان بزرگي هست؟
- بله مي دانم.
- هر سال اين ميدان را بازار ميوه فروشي مي کنند.
- از آنجا ميوه خريدي؟
- بله، هر روز از همانجا ميوه مي خرم.
- مگر تو در آن محله زندگي مي کنی؟
- بله، در محله ي نزديك ايستگاه مترو زندگي مي کنم.
- اين بازار ميوه فروشي به خانه ي شما نزديك است؟
- بله، اين بازار نزديك خانه ي ماست.
- چه ميوه هايي در اين بازار مي فروشند؟
- همه نوع و البته هر کدام در فصل خود، مثلاً ديروز زردآلو، هلو، سيب و گلابي داشتند؛ چندي پيش توت فرنگي، آلو، آلبالو و گيلاس داشتند.
- امسال، آلبالو و گيلاس کم ديديم.

- چرا، در مغازه های میوه فروشی خیابان ما در همین بازار، آلبالو و گیلاس زیاد بود.
- چه وقت؟
- چندی پیش، حتی يك روز من چند كيلو آلبالو خریدم که در مول از آن مرتبا پنختند.
- من مرتباي آلبالورا خیلی دوست دارم.
- تشریف بیاورید مول ما، میل کنید.
- مرحمت زیاد، متشکرم. من همیشه مرتباي آلبالوي آماده مي خرم. در بازار تره بار هم مي فروشند؟
- بله، در این بازار خیار، خربزه، هندوانه و گوجه فرنگي هم مي فروشند، همچنین سیب زمینی، پیاز، سیر، کدو و کلم هم دارند.
- در این صورت احتیاج ندارید به بازارهاي مركزي بروید؟
- بله، همین طور است. من هیچوقت براي خرید میوه و تره بار به بازار مركزي نمی روم، تا وقتی که این بازار هست، از اینجا و بعد از آن از مغازه ي نزدیک خانه ي ما میوه و تره بار مي خرم.
- این بازار تا کي و چند ماه خواهد بود؟
- این بازار، فقط ماه های ژوئیه، اوت و سپتامبر خواهد بود.
- چرا در ماه های بعد نخواهد بود؟
- برای اینکه این بازار در فضای باز است. هوا که بارانی و کم سرد می شود، کسی به آنجا نخواهد رفت.
- در محله شما مغازه های میوه فروشی زیاد است؟

- بله، در محله‌ی ما، در چند مغازه میوه می‌فروشند و يك مغازه‌ی بزرگ میوه فروشی هم است.

- در این مغازه‌ها همیشه میوه هست؟

- بله، در تمام مدت سال، مطابق فصل در این مغازه‌ها، میوه و تره بار می‌فروشند.

- مثلاً حالا آنجا چه میوه‌ای دارند؟

- دیروز زردآلو، هلو و آلو داشتند و مدت دو ماه است که هر روز خیار، خربزه، هندوانه و گوجه فرنگی می‌فروشند. خربزه هم تا آخر سال دارند.

- خربزه‌ها را از کجا می‌آورند؟

- از اطراف شهرها و ولایات دیگر از پاکستان که این خربزه‌ها خیلی خوشمزه و شیرین است.

- در این مغازه، همه وقت کلم تازه و کدو هست؟

- باید گفت که از ماه‌های آخر تابستان، تا آخر پاییز، کلم تازه و کدو می‌فروشند.

- در این مغازه، دیگر چه نوع تره‌باری می‌فروشند؟

- در این مغازه‌ی همه نوع میوه و تره‌بار و همچنین نخود و لوبیا و سبزیجات می‌فروشند. من از این مغازه، امسال چند بار خرما خریدم. مثل اینکه خرماي عراق بود.

- باید راضی باشی که این مغازه، نزدیک خانه‌ی شما است.

- بله، این مغازه، نزدیک خانه‌ی ما و کارم آسان است و لازم نیست که به جای دور بروم.

Leksik izohlar

1. فراوان *farāvān* – “mo‘l-ko‘l, ko‘p” so‘zi زیاد *ziyād* – “ko‘p” so‘zi bilan sinonim hisoblanadi. Ammo shuni qayd etib o‘tish lozimki, bu so‘zlarning ishlatilish darajalari bir-biridan bir oz farq qiladi:

1) زیاد so‘zi turli predmet yoki shaxslar miqdorining ko‘pligini ifodalab, hech qanday cheklanishsiz ishlatilaveradi:

زیاد کتاب های زیاد *ketābhāye ziyād* – ko‘p kitoblar.

زیاد دانشجویان *dānešjuyān-e ziyād* – ko‘p talabalar.

امروز کارم زیاد است. *emruz kāram ziyād ast* – Bugun ishim ko‘p va h.k.

2) فراوان so‘zi esa ko‘proq oziq-ovqat, yegulik narsalarga nisbatan ishlatilib, ularning mo‘l-ko‘lligini ifodalaydi. محصول فراوان *mahsul-e farāvān* – mo‘l-ko‘l hosil.

امروز میوه فراوان است. *emruz mive farāvān ast* – Bugun meva-cheva juda ko‘p va h.k.

فراوان so‘zidan yasalgan فراوانی *farāvāni* so‘zi bevosita “farovonlik”, “mo‘l-ko‘lchilik” ma’nolariga ega.

2. مطابق *motābeq* so‘zi ikki xil ishlatilishi mumkin.

1) asliy sifat tarzida, “o‘xshash”, “mos”, “mos keluvchi” kabi ma’nolarni ifodalagan holda;

2) izofali old ko‘makchi tarzida “...ga mos holda”, “...ga muvofiq” ma’nolarini ifodalagan holda. Qiyoslang;

آنها نظرات موافق داشتند. *ānhā nazarāt-e motābeq dāštand* –

Ularning fikrlari bir-biriga o‘xshardi.

انواع میوجات، مطابق فصل خود می رسد. *anvā‘-e mivejāt motābey-e fasl-e xod mirasad* – Turli mevalar o‘z fasliga muvofiq pishib yetiladi.

10-mashq. Quyidagi soʻzlarning qaysi bobga oidligini aniqlang.
صادر، مغلوب، اخبار، منظور، تقليد، ملاحظه، مناسب، كامل، تكميل،
مطابق، مكرم، معروف، مراجعت، مسافر، احساس، مخبر، وارد، تسليم، مخلص،
مُشْرِف.

11-mashq. Quyidagi soʻzlar orasidan faqat I bob shakllarni
ajrating.

تَخْلَص - لازم - مبدل - مكاتبه - قابل - اخراج - مظفر - ساكن -
معلوم - مقدم - تشریف - سالم - تعطيل - مسلح - مجروح - مقدم - مخالف
- محسن - مرسوم - منجم.

12-mashq. Quyidagi soʻzlar orasidan faqat II bobga oid
shakllarni ajrating.

حاضر - مجبور - تعريف - مكالمه - مناسب - مُشْرِف - منصور - داخل
- تحليل - ملاحظه - مخالف - ماهر - محصول - مطابق - مشكل - تشكيل
- محرر - اعلام - معلوم.

13-mashq. Quyidagi soʻzlar orasidan faqat III bobga tegishli
shakllarini ajrating.

خالص - مخلوط - مناظره - تقديم - مقدم - مناسب - جديد - مسافر -
وارد - مصادرہ - مقبول - تصوير - مخالف - سالم - اخير - مغلوب - اخبار
- مذاکره - تشديد - مباحثه.

14-mashq. Quyidagi soʻzlar orasidan faqat IV bobga oid
shakllarni ajrating.

مبدل - تفسير - انصاف - مخصوص - حاصل - مكاتبه - اسراف -
ملازم - مثمر - مسرور - تفتيش - احسان - تحمين - مراجعه - جالب -
مسلم - دقيق - اديب.

15-mashq. Quyidagi soʻzlar orasidan tegishli qoliplar asosida yasalgan zamon va makon maʼnolarini ifodalovchi soʻzlarni ajrating.

ماهر - محبوب - مقبره - تقسيم - مقرر - مشرق - مصادرہ - مكتب -
مزاحم - منطقه - واقع - مجروح - مركز - رفيق - محاربه - احسان - منظره
- مُنَجِّم - مشكل - مدرسه.

16-mashq. Quyidagi soʻzlar orasidan tegishli qolip asosida yasalgan arabiy sifatlarni ajrating.

ظاهر - منظور - نجيب - تبديل - وارد - تميز - تركيب - حكيم -
حاكم - اديب - عادل - دلير - مريض - مذکور - مناسب - مَشَقَّت -
رقيب - مطابق - مكتب - اسير.

O'N SAKKIZINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

To'siqsiz ergash gapli qo'shma gap

To'siqsiz ergash gapli qo'shma gaplarda ergash gaplar, asosan, bosh gaplardan oldin keladi. To'siqsiz ergash gaplar bosh gaplarga quyidagi ergashtiruvchi bog'lovchilar yordamida bog'lanadi:

با آنکه *bā ān ke*

با اینکه *bā in ke*

با وجود آنکه *bā vujud-e ān ke* ...ga qaramay (qaramasdan)

با وجود اینکه *bā vujud-e in ke*

اگرچه *agar če*

گرچه *gar če*

} garchi

Mazkur ergashtiruvchi bog'lovchilar to'siqsiz ergash gaplarning oldiga qo'yilib ishlatiladi, ya'ni bog'lovchi ergash gapli qo'shma gaplarning bu turida jumlani boshlab beradi.

To'siqsiz ergash gap bosh gap tarkibida ifodalangan ish-harakatning bajarilishiga ma'lum to'siq yoki monelik mavjudligini ifodalaydi. Lekin qo'shma gapdagi umumiy mazmun shundan iboratki, bosh gapdagi ish-harakat ana shu to'siq yoki monelik mavjudligiga qaramay amalga oshaveradi:

با آنکه (با اینکه، با وجود آنکه، با وجود اینکه) هوای ایران روی هم رفته

گرم است، در بعضی نقاط شمالی ایران، در زمستان - سرمای هوا تا سی درجه

زیر صفر می رسد.

bā ān ke (bā in ke, bā vujud-e ānke, bā vujud-e inke) havā-ye irān ruy hamrafte garm ast, dar ba'zi noyāt-e šomāli-ye irān dar zemestān sarmā-ye havā tā si daraje-ye zir-e sefr mirasad - Umuman olganda, Eron ob-havosi issiq bo'lishiga qaramasdan,

Eronning ba'zi shimoliy nohiyalarida qishda "sovuqlik" -30 darjagacha boradi.

اگر چه هوا ابري بود و باد شديد مي وزيد هوايما پرواز کرد.
agar če havā abri bud va bād-e šadid mivazid havāpeymā parvāz kard – Garchi havo bulutli bo'lib, qattiq shamol esayotgan bo'lsa ham, samolyot uchdi.

Yuqoridagi misollardan ko'rinib turganidek to'siqsiz ergash gap va bosh gaplarning ma'nolari bir-biriga zidlanadi, ya'ni qarama-qarshi turadi. Shuning uchun bunday qo'shma gaplarda bosh gap *vali* "lekin", baz *bāz*, baz ham *bāz ham* "bari bir" kabi so'zlar bilan ajratilishi mumkin.

اگر چه هوا خوب است، باز غمي توانم به گردش بروم.
agar če havā xub ast bāz nemitavānam gardeš beravam – Havo yaxshi bo'lishiga qaramay, bari bir sayr qilishga bora olmayman.

با وجود اینکه او دانشجوي خوبی است و زیاد کار مي کند و استاد از او *bā vujud-e in ke u hamiše rāzist* همیشه راضي است، ولي او هم از امتحان مي ترسد.
dānešju-ye xubist ziyād kār mikonad va ostād az u hamiše rāzist, vali u ham az emtehān mītarsad – Yaxshi talaba ekanligiga, ko'p ishlashiga va o'qituvchi undan hamisha roziligiga qaramay u ham imtihondan qo'rqadi.

1-mashq. Quyidagi jummalarni o'zbek tiliga tarjima qiling.

گرچه رفیقم سالم به نظر می آید، ولی حالش خوب نیست و خود را خسته حس می کند و روزبه روز ناخوش تر می شود. با وجود اینکه زیاد کار می کنم و بیشتر اوقات مشغول درس و تحصیل می باشم، برای ورزش هم وقت پیدا می کنم. با وجود آنکه تصمیم گرفته بودم، دیگر سیگار نکشم، باز هم سیگار کشیدم. با آنکه فقط دو سال است که برادرم شنا می کند، در مسابقه ی شناي دانشگاه شرکت کرد و به مقام چهارم رسید. با وجود اینکه ده سال است که

سیگار می کشم و به آن عادت کرده ام، تصمیم گرفته ام که دیگر سیگار نکشم. اگر چه برادر بزرگم، فوتبالیست خوبی است، ولی برادر کوچکم خیلی بهتر از او بازی می کند. اگر چه هنوز به ورزش عادت نکرده ام و بعضی اوقات خسته می شوم، هر روز ورزش می کنم و تصمیم دارم این کار را ادامه بدهم. با وجود اینکه آهسته زنگ زد، فوراً در را باز کردند.

2-mashq. Nuqtalar o'miga to'siqsiz ergash gaplarga tegishli bo'lgan ergashtiruvchi bo'g'lovchilardan birini qo'ying va o'zbek tiliga tarjima qiling.

... پدرم جوان نیست، ولی هر روز ورزش می کند و دوش آب سرد می گیرد.... خودم را خسته حس می کنم، تصمیم دارم کارم را ادامه بدهم.... زیاد کار می کنی، برای استراحت و تفریح هم وقت پیدا می کنی.... دوستم، دو سال است که در مسابقه ی شنا شرکت نکرده است، ولی تصمیم گرفته است امسال شرکت بکند.

... مادرم سالم به نظر می آید، حالش بد است و حتماً باید پیش پزشک برود.... دو ساعت تمام، مشغول خواندن درسم، ولی درس فردا را هنوز حاضر نکرده ام.... فوتبال ورزش خوبی است، ولی از بسکتبال بیشتر خوشم می آید.... فقط سه سال است که شنا می کنم، تصمیم گرفته ام امسال در مسابقه ی شناي دانشکده شرکت کنم.... خواهرم خیلی آهسته در زد، ولی در هر حال مرا از خواب بیدار نمود.

3-mashq. Quyidagi jumalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Men sportni juda yaxshi ko'raman. Juda ko'p ishlashimga qaramay, bari bir sport uchun doim vaqt topaman. Menga ko'proq futbol, basketbol, suzish va tennis yoqadi. Men suzish bilan 4 yildan beri shug'ullanaman. O'tgan yili men universitetimizning suzish musobaqalarida qatnashdim va 5-o'rinni oldim. Men bu yil ham

suzish musobaqalarida qatnashishga qaror qildim. Akalarim futbolni juda sevishadi. Akalarimning hammasi juda yaxshi futbolchilardir. Ukam ham sportni yaxshi ko'radi. U ko'proq basketbolni yoqtiradi.

Biz ko'pincha birga stadiongga boramiz. Otamiz ham sport bilan shug'ullanadilar. Ular endi yosh emasliklariga va juda ko'p ishlashlariga qaramay, doimo sog'-salomat ko'rinadilar va o'zlarini yaxshi his qiladilar.

4-mashq. Quyidagi maqolni yodlab oling.

ضرب المثل

آهسته رو همیشه روا *āheste rou hamiše rou* – Sekin yuruvchi har doim yuruvchidir.

Ikkinchi mashg'ulot

بشینچی بوب (باب پنجم)

Fors tili lug'at tarkibida arabiy so'zlarning beshinchi bob masdari va aniq nisbat sifatdoshiga oid shakllari ham ko'p uchraydi.

Beshinchi bob masdari تَفَعَّلُ *tafa''o* qolipi asosida yasaladi:

تَشَكَّرُ *tašakkor* – tashakkur, تَفَكَّرُ *tafakkor* – tafakkur, تَرَانِمُ *tarannom* – kuylash va h.k.

Beshinchi bobning aniq nisbat sifatdoshi esa مَتَفَاعَلٌ *motafa'el* qolipi asosida yasaladi:

مَتَشَكَّرٌ *motašakker* – tashakkur bildiruvchi, minnatdor, مَتَفَكَّرٌ *motafakker* – fikrlovchi, mutafakkir, مَتَرَانِمٌ *motarannem* – tarannum qiluvchi, kuylovchi va h.k.

Beshinchi bobning aniq nisbat sifatdoshi esa مَتَفَاعَلٌ *motafa'el* qolipi asosida yasaladi:

مَتَشَكَّرٌ *motašakker* – tashakkur bildiruvchi, minnatdor, مَتَرَانِمٌ *motarannem* – tarannum qiluvchi, kuylovchi va h.k.

5-mashq. Quyidagi o'zaklardan beshinchi bob masdariga oid shakllarni yasang va tarjima qiling.

ب د ل - ج د د - ج س م - ح ر ك - خ ص ص - ذ ك ر - ر ح م -
ر د د - س ل ط - ص د ق - ص ر ف - ع ج ب - ع ل ق - ع ه د - ق د
م - ك ل ف - م ل ك - ن ف س - و ل د - و س ط .

6-mashq. Quyidagi o'zaklardan beshinchi bob aniq nisbat sifatdoshiga oid shakllarni yasang va tarjima qiling.

ب س م - ج س س - ج ه ز - ح س ر - ح ي ر - خ ص ص - خ ل
ف - د ل ل - ر ص د - ر ق ب - ش ب ث - ش ك ك - ش ك ل - ص ر
ف - ص و ر - ض ر ر - ع د د - ع ص ب - ع ل ق - ع ه د - ف ر ق
- ق ل ب - ق ل د - ك ب ر - ك ل م - م ن د - و ج ه - و ق ف .

7-mashq. Quyidagi jimmlarni fors tiliga tarjima qiling.

Garchi havo yaxshi bo'lsa ham, bari bir sayr qilishga bormadim. Dam olish kuni bo'lishiga qaramay, akam bilan ertalabdan kechgacha ishladik. Uy vazifasi oson bo'lsa ham, Ahmad uni tayyorlay olmadi. U sport bilan jiddiy shug'ullanishiga qaramay, hali musobaqalarda ishtirok etgani yo'q. Garchi uyqudan kech tursam ham, albatta, 15 daqiqa badantarbiya qilaman. Futbol komandamiz bu musobaqalarda yaxshi o'ynagan bo'lishiga qaramay, 1-o'rinni egallay olmadi. Men seni uyimizga taklif qilganimga qaramay, sen kecha biznikiga kelmading. Akam vaqtli uxlashga yotishiga qaramay, bari bir ertalab uyqudan kech turadi.

Uchinchi mashg'ulot

Oltinchi bob (باب ششم)

Arab tilidagi oltinchi bob masdar va aniq nisbat sifatdoshlari ham fors tiliga o'zlashgan, lekin shuni ham qayd etish lozimki, mazkur

bobga oid shakllar boshqa bob ashakllariga nisbatan fors tilida kamroq uchraydi.

Oltinchi bob masdari تفاعل *tafa'ol* qolipi asosida yasaladi:

تجاوز *tajāvvoz* – tajovuz, agressiv, تداخل *tadāxol* – aralashish va h.k.

Mazkur bobga oid aniq nisbat sifatdoshlari esa متفاعل *motafā'el* qolipida yasaladi:

متبادل *motabādel* – almashuvchi, navbat bilan keluvchi, متجاوز *motajāvez* – agressiv, tajovuz qiluvchi va h.k.

8-mashq. Quyidagi o'zaklardan oltinchi bob masdarini yasang va tarjima qiling.

ج ن س - خ ص م - ح ل م - د ر ك - ذ ز ل - ر د ف - ر ك ب - ش
ب ه - ص د ف - ع ر ف - ع و ن - ف و ت - ف ه م - ق ب ل - ق ت
ع - ل ط م - م ر ص - م ي ل - ن و ب - ن و ل - و ف ق - ه ح و .

9-mashq. Quyidagi o'zaklardan oltinchi bob aniq nisbat sifatdoshlarini yasang va tarjima qiling.

ج و ز - ح د ب - خ ل ف - د و ل - ر ك م - ر د ف - ش ب ه -
ع د ل - ف و ت - ق ب ل - ق ع د - ك ث ف - ل ط م - م ر ص - م
ي ل - ن ص ب - و ز ن - و ف ق - و ر د - و ر ث .

10-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling:

Havo sovuq bo'lsa ham, biz stadionga bordik. Hamma yig'ilganiga qaramay, majlis o'z vaqtida boshlanmadi. Bu filmni ilgari tomosha qilganimga qaramay, bari bir sen bilan bugun kinoteatrda boraman. Garchi uni taklif qilmagan bo'lsam ham, u kecha do'stlarim bilan biznikiga keldi. Qahva issiq bo'lishiga qaramay, Habib uni tez-tez ichib, o'rnidan turdi. Guruchli ovqatlarni juda yaxshi ko'rishimga qaramay, bugun palov yemadim. Qornim juda och bo'lishiga qaramay, universitet oshxonasida tushlik qilmadim.

To‘rtinchi mashg‘ulot

Arab tilida otlarning ikkilik shakli

Arab tilida otlar fors tilidagidan farqli ravishda birlik va ko‘plik shakllaridan tashqari ikkilik shakliga ham ega bo‘la oladi. Ikkilik shakli **بىن** -*eyn* qo‘shimchasi yordamida yasalib, o‘sha predmet yoki shaxsning soni ikkita ekanligiga ishora qiladi:

طرف *taraf* – taraf, tomon → **طرفين** *tarafeyn* – ikki taraf, ikki tomon.

دولت *doulat* – davlat → **دولتين** *doulateyn* – ikki davlat va h.k.

Bunday ikkilik shakllarining ba‘zilari shu turishicha fors tiliga ham o‘rnashib qolgan va keng ishlatiladi.

به *be* old ko‘makchisining unli tovushdan boshlanuvchi so‘zlarga qo‘shilishi

به *be* old ko‘makchisini unli tovushdan boshlanuvchi so‘zlarga qo‘shishda uch xil usuldan foydalanish mumkin:

a) **به** *be* old ko‘makchisini alohida yozib, talaffuzda keyingi so‘z bilan bir butunlikda o‘qish mumkin. Masalan, **به او** *be+u* – unga.

b) **به آن** *be+ān* – unga; **به اين** *be+in* – bunga va h.k.

v) **به** old ko‘makchisini unli tovushdan boshlanadigan so‘zlarga qo‘shishda **د** *dāl* harfi orttiriladi. Masalan:

به او *be+u* = **بدو** *bedu*

به آن *be+ān* = **بدان** *bedān*

به اين *be+in* = **بدين** *bedin* va h.k.

پای وحدت

yā-ye vahdatning izofiy birikmalar tarkibida ishlatilishi

izofiy birikmalarning, asosan, oxiriga qo'shiladi.

Masalan:

دانشجوی خوبی *dānešju-ye xubi* – Bir yaxshi talaba va h.k.

Ammo ba'zida nutqning ifodalanishini va ta'sirchanligini oshirish uchun پای وحدت bevosita aniqlanmishdan keyin ham qo'yilishi mumkin. Masalan:

خوب دانشجویی *dānešju-i xub* – Yaxshi bir talaba.

ورزش

رہقم اکبر ہر روز صبح ورزش می کند، ساعت هفت بر می خیزد، پس از چند دقیقه خود را برای ورزش بدنی حاضر می نماید. وقتی که برای ورزش حاضر شد، او پاهای خود را به طرفین باز کرده و دست ها را از آرنج به شانه خم می نماید. بدین ترتیب، چند بار به چپ و به راست خم می شود. بعد به پشت می خوابد و پاهای خود را آهسته باز نموده و آنها را از سر زانو به روی شکم خم می کند. هر دفعه با حرکتی، نفس عمیق می کشد و با حرکت دیگر، نفس را از سینه خارج می کند.

او برای هر عضوی از اعضای بدن، یعنی از انگشتان دستها و پاها گرفته، تا سینه و گردن، حرکت مناسبی می نماید. هر روز صبح بیش از بیست دقیقه ورزش می کند و پس از آن دوش آب سرد می گیرد. اکبر، جوان سالمی است، بدن زیبایی دارد و نیرومند است. ورزش هم به او کمک می نماید و به نیرویش میافزاید. او چنان به ورزش روزانه عادت کرده است که اگر یک روز صبح

ورزش نکند، تمام آن روز خود را خسته حس می کند و اوقاتش تلخ است. اکبر، دانشجویی جدی است و خوب درس می خواند. تمام استادان همیشه از او راضی هستند. اگرچه بیشتر اوقات، مشغول حاضر کردن درس های خود می باشد، برای ورزش هم وقت پیدا می کند. او علاوه بر ورزش بدنی، فوتبال و شنا را خیلی دوست دارد و هر هفته چند بار بدین ورزش ها مشغول می شود. مثلاً دیروز او در مسابقه ی شناي دانشگاه شرکت کرد. وقتی که از مسابقه بر می گشت، من او را دیدم. تبسمی بر لب داشت و خیلی خوشحال بود. به او گفتم: مثل اینکه در مسابقه پیروز شده ای و شاد و خوشحالی. خندید و جواب داد: چرا تعجب می کنی؟ تو که می دانستی من تصمیم داشتم در این مسابقه پیروز شوم. من به او تبریک گفتم و قلم خودنویس خود را به او هدیه کردم. اکبر از من تشکر کرد و ما با هم به خانه برگشتیم.

Leksik izohlar

1. نمودن *nemudan*-ko'rsatmoq; ko'rinmoq va ساختن *sāxtan*-qurmoq, tayyorlamoq fe'llari کردن *kardan*-qilmoq fe'li ishtirokida murakkab fe'llar tarkibida fe'lining umumiy ma'nosiga hech qanday ta'sir qilmagan holda کردن *kardan* fe'li bilan o'rin almashishi mumkin. Boshqacha qilib aytganda, نمودن va کردن fe'llari murakkab fe'llarning fe'l qismi vazifasini bajarayotganida bir-biriga sinonim hisoblanadi.

حاضر = *hāzer nemudan* حاضر نمودن = *hāzer kardan* حاضر کردن
 ساختن *hāzer sāxtan* – tayyorlamoq.

xam kardan – bukmoq, egmoq خم کردن = *xam nemudan* خم نمودن
 va h.k.

2. اوقات *ouyāt* so‘zi وقت *vayt* “vaqt” so‘zining arabcha siniq ko‘plik shaklidir. اوقات so‘zi bundan tashqari “hol, holat” ma’nolarini ham ifodalashi mumkin:

اوقات در بسياري [از] *dar besyāri [az] ouyāt* – ko‘pincha, ko‘pgina hollarda.

اوقات *ouyāt* so‘zi frazeologik birikmalar tarkibida “kayfiyat” ma’nosida ham qo‘llaniladi:

ouyātam talx ast – a) kayfiyatim yomon; b) jahlim chiqib turibdi.

Yuqoridagilardan tashqari اوقات *ouyāt* so‘zi تلخ *ouyāt-e talx*-kayfiyati buzuq; jahli chiqqan so‘zi tarkibida ham ishlatiladi.

11-mashq. Quyidagi so‘zlarning sinonimlarini aniqlang va qator qilib yozing.

بدین ترتیب – برخاستن – برگشتن – حاضر کردن – شنا – نرومند –
پیروز شدن – هدیه کردن – تشکر کردن – تعجب کردن.

12-mashq. ورزش matnidan I, II, III, IV, V, VI boblar va joy hamda vaqt ma’nolarini beruvchi arabiy shakllarga oid so‘zlarni toping va ko‘chirib yozing.

13-mashq. “Mening ertalabki kun tartibim” mavzusida hikoya tayyorlang.

14-mashq. Nuqtalar o‘rniga chap ustundagi tegishli so‘z va so‘z birikmalarini kerakli shaklda qo‘yib, ko‘chirib yozing va yozma tarjima qiling.

من چنان به... عادت کرده ام که اگر يك روز صبح	از بچه هاي كوچك
ورزش نکنم، تمام آن روز خود را خسته حس	گرفته
می کنم. همهي افراد خانواده ي ما.... تا پدربزرگ و	نفس عمیق کشیدن

<p>آرنج- ورزش بدني پشت- بدین ترتیب خم شدن نفس را از سینه خارج کردن کمک کردن - نیرومند گردن - خوشحال - شاد تبسم کردن جاي اول را گرفته پروزشدن تعجب کردن جدی</p>	<p>مادر بزرگ صبح ورزش می کنند، من ورزش بدني را... شروع می کنم. اول پاهای خود را باز کرده و دستها را از... به شانه خم می نمایم. بعد چند بار به چپ و راست... با يك حرکت... با حرکت دیگر... بعد از آن من به... می خوابم و پاهارا از زانو به روی شکم خم می کنم. علاوه بر آن، چند حرکت برای... و سینه می کنم. من زیاد ورزش می کنم و ورزش در کار و تحصیل به من... و به نیروم می افزاید. برادرم اکبر هم ورزش را دوست دارد. با آنکه او دانشجوي... است و زیاد کار می کند، برای ورزش هم همیشه وقت پیدا می کند. او پسری... است و همیشه قوی به نظر می آید و... چند ماه پیش، برادرم در مسابقه ي شنا شرکت کرد و... اگرچه او فقط چند سال است که شنا می کند، ولي در این مسابقه... من چنان از پیروزي او... که حتی فراموش کردم به او تبریک بگویم. همدي دوستان و رفقا از پیروزي اکبر خیلی... شدند.</p>
--	---

15-mashq. Quyidagi jumalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Jismoniy tarbiya menga ish va o'qishimda juda yordam beradi. Guruhimizning barcha talabalari ertalab badantarbiya qiladilar. Biz badanimizning har bir a'zosi, ya'ni oyoq va qo'llarimiz barmoqlaridan boshlab to bo'yin va boshimizgacha mos harakat va mashq qilamiz. Har bir harakat bilan chuqur nafas olamiz va keyingi harakat bilan uni chiqaramiz. Biz chapga va o'ngga egilamiz,

qo'llarimizni tirsakdan bukamiz, orqaga yotamiz, oyoqlarimizni tizzadan bukamiz va boshqa harakatlarni bajaramiz. Badantariyadan so'ng sovuq suvli dushga tushish kerak.

Do'stim nafaqat badantariya qiladi, balki sport bilan jiddiy shug'ullanadi va musobaqalarda ishtirok etadi. O'tgan yili u suzish musobaqalariga qatnashib, birinchi o'rinni olgan edi.

Beshinchi mashg'ulot

گفتگو

- احمد تو هر روز ورزش مي كني؟
- بله، من هر روز صبح، ده دقيقه ورزش بدني مي كنم.
- تو به اتفاق دانشجويان ديگر ورزش مي كني؟
- بخير، من تنها در اطاق خود ورزش مي كنم.
- مگر احتياج به دستور استاد ورزش نداري؟
- من تمرين هاي زيادي را مي دانم و خودم آنها را به كار مي برم.
- براي هر يك از اعضاي بدن، تمرين معيني لازم است؟
- بله، تقريباً همين طور است، هر تمريني براي عضو معيني انجام مي شود كه فايده ي بيشتري دارد، بعضي ديگر هم براي سينه و شكم بيشتر مفيد هستند.
- آيا به ورزش هاي ديگر هم علاقه اي داري؟
- من شنا مي كنم، بسكتبال بازي مي كنم و الان مدتي است كه مشغول كشتي هستم.
- تا كتون در مسابقات كشتي شركت كرده اي؟
- بله، دو مرتبه است كه در مسابقه ي كشتي دانشگاه شركت كرده ام.
- دفعه ي اول، موفقيتي نداشتم، ولي دفعه ي دوم پيروز شدم و اينك خود را براي

مسابقه با کشتی گیران باشگاه های دیگر تاشکند آماده می کنم. امیدوارم این دفعه هم پیروز بشوم.

- فوتبال هم بازی می کنی؟

- دو سه سال پیش، کمی فوتبال بازی می کردم، ولی بعداً آن را ادامه ندادم.

- از میان رفقای ما، کسی خوب فوتبال بازی می کند؟

- از رفقای کلاس، ما کسی را نمی شناسم که فوتبالیست باشد. ولی از سال

ششمی دانشکده ی ما، حسن فوتبالیست خوبی است. او عضو باشگاه

«پخته کار» می باشد و در چند مسابقه ی فوتبال با تیم های شهرهای مختلف

شرکت کرد. تیم باشگاه «پخته کار» در این مسابقات پیروز شد. مرتی تیم آنها از

حسن خیلی راضی است و امیدواری زیادی به موفقیت آینده ی او دارد.

- آیا بکس بازی هم می کنی؟

- نه، من بکس بازی نمی کنم.

- یعنی، هیچ وقت بکس بازی نکردی؟

- نه، هیچ وقت به بکس علاقه ای نداشتم. حالا حسن تو بگو ببینم، چه نوع

ورزش را دوست داری؟

- من همیشه تنیس بازی می کنم و این ورزش را دوست دارم.

- موفقیتی هم داری؟

- بله، یکشنبه ی پیش در مسابقه ی تنیس رومیز دانشگاه شرکت کردم و نفر

چهارم شدم.

- پس موفقیت بزرگی کسب کردی. زیرا دانشجویان دانشگاه ما تنیس بازان

خوب و معروفی هستند. در بین آنها نفر چهارم شدن مهم است، موفقیت بیشتر

تو را آرزو می کنم.

Leksik izohlar

1. اتفاق *ettefāy* soz'i:

1) hodisa, tasodif; 2) o'zaro rozilik; 3) ittifoq, birlashma kabi mustaqil ma'nolarni ifodalash bilan bir qatorda murakkab izofali old ko'makchilar tarkibida ham ishlatilishi ham mumkin: به اتفاق *be ettefāy-e* – birgalikda, bilan, birga. Masalan:

استاد به اتفاق *be ettefāy-e ostād* – Ustoz bilan birgalikda va h.k.

2. دستور *dastur* so'zi umumiy "ko'rsatma, ruxsat, qoida" ma'nosiga ega bo'lib, tegishli birikmalarda o'ziga xos ma'no yo'nalishlarini ifodalaydi:

دستور العمل *dastur ul-'amal* – ko'rsatma

دستور جلسه *dastur-e jalase* – majlis kun tartibi

دستور خوراك *dastur-e xorāk* – ovqatlanish tartibi

دستور روز *dastur-e ruz* – kun tartibi

دستور زبان *dastur-e zabān* – grammatika

16-mashq. Quyidagi she'ni tarjima qilinig va yod oling.

بني آدم اعضاي يكدیگرند	که در آفرینش ز يك گوهرند
چو عضوي به درد آورد روزگار	دگر عضوهارا نماند قرار
تو کز محنت دیگران بیغمی	نشاید که نامت نمد آدمی

17-mashq. گفتگو *matnidan arab fe'l boblariga oid shakllarni* toping va ko'chirib yozing.

18-mashq. O'zingiz yoki do'stlaringiz shug'ullanadigan va sevadigan sport turlari haqida so'zlab bering.

19-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga tarjima qiling.

Biz Hasan bilan talabalar yotoqxonasida yashaymiz. Men Hasan bilan turishga roziman. Biz sportni juda yaxshi ko'ramiz. Menga ko'proq kurash, Hasanga esa boks yoqadi. Hasan bilan turli musobaqalarga qatnashamiz. Masalan, men ikki oy oldin kurash bo'yicha universitet birinchiligida ishtirok etdim. Hasan va boshqa do'stlarim menga muvaffaqiyat tilaganiga qaramay, men g'olib chiqa olmadim. Hasan boksdan tashqari suzish bilan ham shug'ullanadi. U juda yaxshi suzuvchidir. Yaqinda u suzish bo'yicha Toshkent shahar birinchiligida qatnashishi kerak. Umid qilamanki, u g'alaba qozonadi. Nafaqat mening o'zim, balki barcha do'stlarimiz Hasanga mazkur musobaqalarda muvaffaqiyatlar tilaydilar.

Qo'shni xonada guruhimizning boshqa ikki talabasi yashaydi. Ularning har ikkisi yaxshi futbolchilardir va universitet futbol jamoasida o'ynaydilar.

در باغ وحش تاشکند

روز یکشنبه، وقتی که با دخترم لیلی می خواستم برای تماشای باغ وحش تاشکند بروم، دختر کوچکم مریم خواهش کرد او را هم با خود ببرم. به او گفتم عزیزم! باغ وحش تاشکند خیلی بزرگ است. تو زود خسته می شوی. مریم در جواب گفت: باباجان، مگر تو نمی دانی در باغ وحش تاشکند، تمام وسایل تفریح و استراحت، مخصوصاً برای کودکان فراهم است. همیشه شاگردان کلاس ما با پدران و مادران خود به آنجا می روند و هیچ خسته نمی شوند و خیلی راضی بر می گردند و می آیند برای دیگران تعریف می کنند. به او گفتم: اگر اینطور است بیا برویم. مریم خوشحال شد و زود لباس پوشید و حاضر شد. با هم از خانه بیرون آمدیم و سوار اتوبوس شدیم. تا نزدیک باغ وحش رفیم و در آنجا از اتوبوس پیاده شدیم آنگاه بلیت ورودی خریدیم و وارد باغ وحش شدیم. واقعاً باغ وحش تاشکند خیلی وسیع و بزرگ است و یکی از بزرگترین باغ وحش های آسیای مرکزی است. بزرگی باغ وحش تاشکند به حدیست که در یک دفعه نمی توان تمام بخش های آن را تماشا کرد. برای این که مردم خسته نشوند، در باغ وحش تاشکند، مغازه ها و کیوسک های روزنامه و کتاب فروشی و کافه های زیادی است تا مردم با استفاده از آنها، استراحت نموده و بعد به تماشای خود ادامه دهند. برای کودکان، وسایل استراحت و تفریحات گوناگون مهیا است، اسباب بازی های زیادی وجود دارد و کودکان با آنها مشغول می شوند و خستگی را فراموش می کنند. مثلاً

درشکه هايي است که به آنها به جاي اسب، الاغ بسته اند و کودکان با ميل زياد، بدون ترس سوار آنها شده و ميداني را چند بار دور مي زنند و شادي مي کنند. علاوه بر اين، چون هر بخشي از باغ وحش، مخصوص يکي از انواع حيوانات است و حيوانات باغ وحش تاشکند، گوناگون و فراوان هستند، انسان از ديدن آنها لذت مي برد، و مخصوصاً هر بخشي را چنان ترتيب داده اند که از کارمندان آن بخش در باره ي حيوانات، مي توان معلومات کسب نمود و اين نه تنها براي کودکان، بلکه براي همه جالب و مفيد است.

Leksik izohlar

1. سوار شدن *savār šodan* “(biror-bir transport turiga) minmoq, o‘tirmoq”, asosan, distant holatda ishlatiladi. Bunda سوار شدن fe’lining ismiy qismi سوار va fe’liy qismi شدن bir-biridan ajralib, tegishli to‘ldiruvchi (transport vositasini ifodalovchi so‘z) سوار bilan izofa orqali biriktiriladi:

man savār-e otobus šodam – Men avtobusga chiqdim.

bāyad savār-e metro šod – Metroga o‘tirish kerak.

2. سوار شدن *piyāde šodan* “(biror-bir transport vositasidan) tushmoq, chiqmoq” fe’li doimo kontakt holatda ishlatiladi va vositali to‘ldiruvchining (ya’ni transport vositasini ifodalovchi so‘z) az old ko‘makchisi bilan ishlatilishni talab qiladi:

az otobus piyāde šodam – Men avtobusdan tushdim (chiqdim) va h.k.

3. لذت بردن *lazzat bo'rdan*—“lazzat olmoq, maza qilmoq” fe’li ham to’ldiruvchining از *az* old ko’makchisi bilan ishlatilishini talab qiladi:

من از این فیلم لذت بردم. *man az in film lazzat bordam* – Men bu filmdan lazzat oldim (Men bu filmni maza qilib tomosha qildim).

1-mashq. Matn tarkibida ushlatilgan ياي مصدري *yā-ye masdari* yordamida yasalgan mavhum otlarni toping va ko’chirib yozing.

2-mashq. Matn tarkibida ishlatilgan arab fe’l boblariga oid shakllar, *ān* qo’shimchasi yordamida yasalgan ravishlarni toping va ko’chirib yozing. Tegishli o’zaklardan yasalgan boshqa so’zlarni aniqlang.

3-mashq. Quyidagi so’z va so’z birikmalari ishtirokida jumlar tuzing.

۱ – من – اتوبوس – سوار شدن

۲ – تو – اتوبوس برقي – سوار شدن

۳ – او – مترو – سوار شدن

۴ – ما – اتوبوس – پیاده شدن

۵ – شما – اتوبوس برقي – پیاده شدن

۶ – آنها – مترو – پیاده شدن

۷ – من – این فیلم نو – لذت بردن

۸ – تو – دیدن حیوانات باغ وحش – لذت بردن

۹ – دانش آموزان – تماشا باغ وحش – لذت بردن

4-mashq. Quyidagi jumalarni fors tiliga tarjima qiling.

Toshkent hayvonot bog'i shaharning shimoliy-g'arbiy qismida, botanika bog'ining yonida joylashgan. Men va ikki o'g'lim tez-tez hayvonot bog'iga borib turamiz. Biz avtobusga o'tiramiz va yarim soatlik yo'ldan so'ng hayvonot bog'i eshigi oldida avtobusdan tushamiz. Eshik oldida kirish biletleri sotib olamiz va hayvonot bog'iga kiramiz. Toshkent hayvonot bog'i juda katta. Toshkent hayvonot bog'i Markaziy Osiyodagi eng katta hayvonot bog'i bo'lib, uni bir marta boshdan oyoq ko'rib chiqish va hayvonlarini tomosha qilish juda qiyin. Lekin hayvonot bog'idagi turli yovvoyi hayvonlarni tomosha qilish shunchalik qiziqarli-ki, odam charchaganini ham esidan chiqaradi. Bundan tashqari hayvonot bog'ida dam olish va ko'ngil ochish uchun turli xil vositalar bor. Ayniqsa, bolalar uchun turli xil attraksionlar va o'yin maydonchalari bor. Ot o'rniga eshak qo'shilgan aravalar bolalarni hayvonot bo'g'ining u boshidan bu boshiga olib boradi va olib keladi. Bolalar aravalarga chiqib, hayvonot bog'ining turli bo'limlarini tomosha qiladilar.

Men o'g'illarim bilan Toshkent hayvonot bog'iga tez-tez borib turishimga qaramay, har gal borganimda uni tomosha qilishdan zavqlanaman.

Ikkinchi mashg'ulot

Yettinchi bob (باب هفتم)

Arab fe'l boblarining yettinchisiga oid masdar va aniq nisbat sifatoshlari ham fors tilida keng ishlatiladi.

Yettinchi bobning masdari *الفعال enfe'āl* qolipida yasaladi:

انقلاب enqelāb - inqilob, *انعكاس en'ekās* - in'ikos, akslantirish va h.k.

Mazkur bobning aniq nisbat sifatoshlari *منفعل monfā'el* qolipida yasaladi:

منعكس mon'akes - aks ettirilgan, aylantirilgan va h.k.

5-mashq. Quyidagi o'zaklardan yettinchi bob masdarini yasang va tarjima qiling.

ب س ط - ج م د - ح ر ف - خ ص ر - ح ر س د د - ض ب ط
- ط ب ع - ط ب ق - ع ط ف - ع ق د - ف ج ر - ف ر د - ف ص
ل - ق ر ض - ق س م - ق ي د - ك ه ف - ه د م - ه ز م .

6-mashq. Quyidagi o'zaklardan yettinchi bob aniq nisbat sifatoshlarini yasang va tarjima qiling.

ب س ط - ج م د - درج - درس - ص ر ف - ط ب ق - ع ق د
- ف ج ر - ف ر د - ف ص ل - ف ه م - ق ر ض - ق س م - ق ط ع - ق ل
ب - ك س ر - ك ه ف - ه د م - ق ب ض - ف ع ل

7-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Biz kecha guruhimiz talabalari bilan Toshkent hayvonot bog'iga borishga kelishib olgan edik. Bugun ertalab soat 10 da universitet hovlisida uchrashdik va hammamiz 115-avtobusga o'tirib, hayvonot bog'iga jo'nadik. Hayvonot bog'igacha yarim soat yo'l yurdik. Avtobusda Habib dedi: "Men hayvonot bog'iga tez-tez borib turaman. Hayvonot bog'i shunchalik chiroyli va qiziqarli-ki, har gal yangi-yangi narsalarni ko'raman". Ahmad undan so'radi: "Hayvonot bog'i qaysi faslda chiroyli bo'ladi?". Habib javob berdi: "Toshkent hayvonot bog'i botanika bog'ining yonida joylashgan. U Markaziy Osiyodagi eng katta hayvonot bog'i bo'lib, boshidan-oxirigacha daraxtlar va o'simliklar bilan qoplangan. Shuning uchun yilning har fasli uning chiroyini oshiradi". Men Habibdan so'radim: "Toshkent hayvonot bog'ining yer maydoni qancha?". Habib javob berdi: "Toshkent hayvonot bog'ining yer maydoni qanchaligini bilmayman. Lekin hayvonot bog'i shunchalik katta-ki, uning hamma bo'limglari va hayvonlarini bir kunda ko'rib chiqib bo'lmaydi".

Bu orada avtobus hayvonot bog'i eshigi oldidagi bekatda to'xtadi. Biz hammamiz avtobusdan tushdik va kirish biletlarini xarid qilib, hayvonot bog'iga kirdik. Hayvonot bog'i haqidagi hikoyamning qolganini ertaga davom ettiraman.

Uchineni mashg'ulot

باغ وحش

(ادامه)

پس از آنکه وارد باغ وحش شدیم از بخش حیوانات درنده، مانند شیر، ببر، پلنگ و گرگ شروع به تماشا کردیم، سپس بخش پرندگان را دیدیم. انواع و اقسام پرندگان در آنجا بود که تا حال مثل آن را ندیده بودم و برای من تازگی داشت. من فقط پرندگانی، مانند: گنجشک، بلبل، کبوتر، عقاب، طوطی، طاروس و بعضی دیگر را دیده بودم، ولی در باغ وحش تاشکند، انواع پرندگان به قدری است که همهی آنها را نمی شود نام برد.

لیلی و مریم از تماشای دو بخش، خیلی لذت بردند. یکی بخش میمونها بود که انواع میمون و میمونهای کوچک و بزرگ در آنجا بودند، بازی می کردند، می جهیدند، می خندیدند و ادا در می آوردند و باعث خنده و تفریح تماشاچیان بودند. بخش دیگر هم بخش سگهای آبی و خرس سفید بود که در آب، بازی می کردند و کودکان از دیدن بازی ها و حرکات آنها لذت می بردند. آن روز ما چند ساعت در باغ وحش بودیم و قسمت های مختلف آن را تماشا کردیم و حیوانات زیادی، مانند: فیل، شتر، آهو، گوزن، فنگ، بز، خر، مار و جانوران دیگر را دیدیم. وقتی که به مرول برمی گشتیم، از مریم پرسیدم: خسته نشدی؟ گفت: نه، تماشای باغ وحش، آنقدر جالب بود که حاضرم هفته ی دیگر هم به تماشای آن بروم.

Leksik izohlar

1. به قدری *beyadri* va به حدی *behadidi* birikmalari o'zbek tilidagi "shunchalik" so'zi ma'nosini ifodalaydi va biror predmet va hodisaning miqdor va sifat jihatidan belgi xususiyatlarini bo'rttirib ko'rsatish uchun ishlatiladi.

2. ادا در آوردن *adā dar-āvardan* fe'li o'zbek tiliga "kulgili qiliq va harakatlar qilmoq" birikmasi orqali tarjima qilinadi. Bu fe'l kim yoki nima g'ayritabiiy harakat va qiliq qilayotganini ifodalash uchun ishlatiladi.

3. باعث *bā'es*—"sabab, bois" so'zi بودن *budan* va شدن *šodan* fe'llari bilan birikib, murakkab fe'l tashkil etadi. Bu murakkab fe'llar, asosan, distant holatda ishlatiladi.

باعث چیزی بودن *bā'es-e čizi budan* biror narsaga.

باعث چیزی شدن *bā'es-e čizi šodan* sabab bo'lmoq.

Masalan: حرکت آنها باعث خنده بود. *harakat-e ānhā bā'es-e xande bud* – Ularning harakatlari kulishga sabab bo'ldi (kulgu uyg'otdi).

8-mashq. Matndan arab fe'l boblari, sifat va ravishlar, joy va vaqt ma'nosidagi so'zlar qolipi asosida yasalgan so'zlarni toping.

9-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga tarjima qiling.

Toshkent hayvonot bog'ida turli-tuman hayvonlar juda ko'p. Biz u yerda nafaqat sher, bo'ri, yo'lbars, qoplon kabi hayvonlarni, balki fil, ayiqlar, kiyiklar, tuyalar, begemotlar va maymunlarni ham ko'rdik. Hayvonot bog'ining maxsus bo'limlarida, shuningdek, burgutlar, tovsular, to'tilar, g'ozlar, o'rdaklar kabi va men hali ko'rmagan turli xil parrandalar bor. Katta o'g'lim, ayniqsa, ikki bo'lim – maymunlar va ayiqlar bo'limlarini tomosha qilishdan lazzat oldi. Maymunlar bo'limi oldida har doim odam ko'p, ayniqsa, bolalar ko'p to'planadi. Turli xildagi katta va kichik maymunlar xilma-xil o'yinlar o'ynaydilar va tomoshabinlarda kulgu uyg'otadilar. Kichik o'g'limga ko'proq timsoh va begemotlar yoqdi.

Begemotlar suvda suzib, turli o'yinlar o'ynaydilar va tomoshabinlar ularni tomosha qilishdan lazzat oladilar. Biz hayvonot bog'ida taxminan 3-4 soat bo'ldik va keyin uyga qaytdik. Uyda o'g'illarim onasiga hayvonot bog'i haqida so'zlab berishdi.

10-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga tarjima qiling.

Biz hayvonot bog'iga kirib hayvonlarni tomosha qilishni boshladik. Aytish kerakki, Toshkent hayvonot bog'i shaharning go'zal va serdaraxt qismida joylashgan. Biz avval baliqlar va dengiz hayvonlari bo'limini tomosha qildik. Bu bo'limdagi katta-kichik akvariumlar hamda hovuzlardagi baliqlar va dengiz hayvonlarining turlari shunchalik ko'pki, ularning nomini sanash juda ko'p vaqtni talab qiladi. Biz bu bo'limda yarim soatdan ko'proq bo'ldik. Baliqlar va dengiz hayvonlari bo'limini tomosha qilib bo'lganimizdan so'ng qushlar bo'limiga bordik. Bu bo'limda guruhimiz talabalarining ba'zilar haligacha ko'rmagan qushlarning turlari juda ko'p edi.

Maymunlar bo'limi o'sha kuni tomoshabinlarga, ayniqsa, bolalarga to'la edi. Bolalar maymunlarning o'yinlarini tomosha qilishar va juda quvonishardi. Qafasdagi maymunlar daraxtdan daraxtga sakrashar, turli o'yinlar ko'rsatishardi.

Biz hayvonot bog'ida 4-5 soatcha bo'ldik. Lekin uning barcha bo'limlarini tomosha qilishga ulgurmadik. O'rtoqlarim bilan kelasi dam olish kuni ham hayvonot bog'iga kelishga qaror qildik va avtobusga o'tirib, uyga qaytdik.

To'rtinchi mashg'ulot

گفتگو

- شما هیچ به باغ وحش تاشکند رفته اید؟
- بله، یکشنبه‌ی گذشته با دخترانم به باغ وحش تاشکند رفتیم.
- می‌گویند باغ وحش تاشکند خیلی بزرگ است؟
- بله، درست می‌گویند، باغ وحش تاشکند بسیار بزرگ است.

- می گویند در باغ وحش تاشکند، همه نوع حیوان هست؟
- بله، صحیح است، شما در باغ وحش تاشکند، حیواناتی می بینید که متعلق به کشورهای مختلف دنیا است، مثلاً حیوانات درنده، مانند: شیر، ببر، پلنگ از صحاری و جنگلهای آسیا و آفریقا، پرندگانی مانند طاووس و غیره متعلق به هندوستان و خرسه‌های سفید از قطب شمال و غیره.
- آیا شما توانستید همه‌ی بخشها و قسمت‌های باغ وحش و تمام حیوانات را ببینید؟
- بیشتر بخشها و قسمت‌های آن را دیدم.
- خسته نشدید؟
- برای آنکه مردم خسته نشوند و بتوانند تمام یا بیشتر قسمت‌های باغ وحش را ببینند، در باغ وحش برای همه و مخصوصاً برای کودکان وسایل استراحت و تفریح فراهم کرده‌اند.
- مثلاً چه وسایلی برای استراحت و تفریح هست؟
- برای استراحت، مغازه‌های مختلف، کیوسک‌های روزنامه و مطبوعات و کافه‌ها است. شما می‌توانید به کافه رفته، چای و شیرقهوه و کاکائو بنوشید یا شیرینی و بستنی بخورید یا روی نیمکت‌های اطراف غرفه مطبوعاتی نشسته، روزنامه یا مجله بخوانید و بدین ترتیب کمی استراحت کنید.
- برای کودکان چه وسایل تفریحی هست؟
- برای کودکان، وسایل تفریح گوناگون است. یکی از وسایل تفریح کودکان، آن است که در یک میدانی به درشکه، به جای اسب الاغ بسته‌اند، کودکان سوار درشکه می‌شوند و چند بار دور میدان می‌گردند و از آن لذت می‌برند و در عین حال استراحت هم می‌کنند.

- در باغ وحش، حیوانات را تربیت هم می‌کنند یا فقط آنها را در آنجا نگاه داشته اند؟

- باغ وحش، فقط جای نگهداری حیوانات نیست، بلکه در آنجا حیوانات را تربیت هم می‌کنند. مثلاً در قفس حیوان درنده ای چون شیر، سگ کوچکی هم زندگی می‌کند و با هم بازی می‌کنند. اینها با هم بزرگ شده اند و چنان به همدیگر عادت کرده اند که شیر سگ را نمی‌خورد و سگ از شیر نمی‌ترسد.

- دیگر چه چیز جالب توجهی دیدید؟

- چیزهای جالب توجه زیاد داشت. مثلاً فیل هست تربیت شده و باهوش که خیلی با پرستار خود مهربان است، مردم پول می‌اندازند و او با خرطوم خود پول را بر می‌دارد و به پرستار می‌دهد و در مقابل، پرستار به او قند یا خوراکی دیگر می‌دهد. این منظره برای همه و بویژه برای کودکان جالب توجه است. یا اینکه میمون‌ها بازی می‌کنند و ادا در می‌آورند و باعث خنده‌ی مردم می‌شوند، خرس‌های سفید در آب بازی می‌کنند و نظر مردم را به خود جلب می‌نمایند.

- پس باغ وحش تاشکند، خیلی جالب است، باید حتماً آن را دید؟

- بله، خیلی جالب و دیدنی است، دخترم آنقدر از دیدن باغ وحش، راضی و خوشحال شد که از من خواهش می‌کرد هفته‌ی دیگر هم به تماشای آن برویم.

Leksik izohlar

1. چون *çun* so'zi omonim so'zlar qatorini tashkil etadi:

چون *čun* – paytda, vaqtda

چون *čun* – uchun

چون *čun* – o‘xshash, kabi.

2. تربیت کردن *tarbiyat kardan* fe‘li “tarbiyalamoq, yo‘l-yo‘riq ko‘rsatmoq” ma‘nolarida ishlatiladi. Matnda bu fe‘l hayvonlarni turli xil o‘yin va mashqlarni bajarishga o‘rgatish ma‘nosida qo‘llangan.

11-mashq. Quyidagi maqollarni yod oling.

ضرب المثل

مویی از خرس، مویی از xers mui – Tegirmondan chiqqani qarzdordan ungani (aynan: ayiqdan bir tuk).

مارگزیده از ریسمان سیاه و سفید می ترسد. *mār gazide az rismān-e siyāh-o sefid mitarsad* – Qo‘rqqanga qo‘sh ko‘rinar, Sut ichib kuygan qatiqni ham puflab ichadi.

12-mashq. Matn tarkibidagi I-VII boblarga va boshqa tegishli qoliplarga oid arabiy so‘zlarni toping va ko‘chirib yozing.

13-mashq. “Toshkent hayvonot bog‘i” mavzusida fors tilida so‘zlab bering.

14-mashq. Quyidagi so‘zlarning sinonimlarini toping va qator qilib yozing.

گوناگون – جالب – بزرگ – توجه کردن – فهمیدن – خواستن

15-Mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Toshkent hayvonot bog‘ida dunyoning turli mamlakatlariga oid, ya‘ni Afrikadan tortib Shimoliy qutbgacha tegishli bo‘lgan hayvonlar bor. Hayvonlarning aksariyati qafaslarda yashaydi. Toshkent hayvonot bog‘ida hayvonlarni turli o‘yin va mashqlarga o‘rgatadilar. Masalan, men sher kabi yirtqich hayvonning kichkina it bilan bir qafasda yashayotganini ko‘rdim. Ular birga katta bo‘lishgan, bir-

biriga shunchalik o'rganib qolganki, sher itga tegmaydi (aynan itni yeb qo'ymaydi), it esa sherdan qo'rqmaydi.

Men yana hayvonot bog'ida o'rgatilgan filni ko'rdim. U juda aqlli va o'z boquvchisiga mehribon. Filning qafasi atrofida doim odamlar to'planishadi. Odamlar unga tanga tashlashadi, fil uni xartumi bilan yerdan olib, o'z boquvchisiga beradi. U filga tashakkur aytadi va unga non yoki qand beradi. Bu tomosha, ayniqsa, bolalar uchun qiziqarli.

Kecha hayvonot bog'ining bir necha bo'limini tomosha qilgach, men va og'illarim charchab qoldik. Biz ro'znomalar do'koni yonidagi o'rindiqqa o'tirib, bir oz dam oldik. Chorak soat dam olgach, hayvonot bog'ini tomosha qilishni davom ettirdik.

YIGIRMANCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

Sakkizinchi bob (باب هشتم)

Fors tili lug'at tarkibiga arab fe'l boblarining sakkizinchisiga oid masdar va aniq nisbat sifatdoshlari ham kirgan.

Sakkizinchi bob masdari *المعال* *este'āl* qolipida yasaladi:

انتظار *entezār* – kutish, umid, اشتباه *eštebāh* - xato va h.k.

Mazkur bobning aniq nisbat sifatdoshi *مفعل* *mofīa'el* qolipida yasaladi:

منتظر *montazer* – kutuvchi, umid qiluvchi, منتشر *montašer* – nashr qilingan; hammaga ma'lum va h.k.

1-mashq. Quyidagi o'zaklardan sakkizinchi bob masdarlarini yasang va lug'at yordamida tarjima qiling.

ب ك ر - ج م ع - ج ه د - ح ب س - ح ض ر - ح ر س - ح ر م -
ح س ب - ح م ل - خ ت م - خ ر ع - خ ص ص - خ ل ف - ر ب ط
- ر ف ع - س ر ق - س ن د - ش ر ك - ش ع ل - ش غ ل - ع ب ر
- ع ر ض - غ س ل - ف ت ح - ف خ ر - ق ب س - ق د ر - ق ص
- د ك ش ف - ل ز م - ل ت ف - ل م س - م ح ن - م د د - م ي ز - ن
خ ب - ن ش ر - ن ظ ر - ن ظ م - ن ق ل - ن ق م .

2-mashq. Quyidagi o'zaklardan sakkizinchi bob aniq nisbat sifatdoshini yasang va lug'at yordamida tarjima qiling.

ج م ع - ج ن ب - ح ر ق - خ ل س - خ ل ط - خ ل ف - ر ب ط -
ر ك ب - س ب د - س ت ر - س ق ر - س ق ل - س م ر - س ن د - ش
ب ه - ش ر ك - ش ع ل - ش م ع - ع د ل - ع ذ ر - ع ر ض - ع ق د -

ف خ ر - ف ب س - ق د ر - ق ص د - ك س ب - ك ش ف - ل ز م - ل
ف ت - م ح ن - ن ح ب - ن س ب - ن ظ ر - ن ق ل - ن ق م .

Ikkinchi mashg'ulot

O'ninchi bob (باب دهم)

Fors tili lug'at tarkibiga, asosan, o'ninchi bobga oid masdarlar o'zlashtirilgan. O'ninchi bobning masdari استفعال *estef'āl* qolipida yasaladi:

استعمار *estesmār* – ekspluatatsiya; استقبال *esteybāl* – kutib olish va h.k.

O'ninchi bobning aniq va majhul nisbat sifatdoshlari fors tilida nisbatan kam uchraydi.

a) aniq nisbat sifatdoshi مستفعل *mostaf'el* qolipiga ega:

مستثمر *mostasmer* – ekspluatatsiya qiluvchi, ezuvchi, مستقبل *mostaqbel* – kutib oluvchi va h.k.

b) majhul nisbat sifatdoshi esa مستفعل *mostaf'al* qolipi asosida yasaladi:

مستثمر *mostasmar* – ekspluatatsiya qiliniuvchi, مستقبل *mostaybal* – kutiluvchi va h.k.

O'ninchi bob shakllarining umumiy ma'nosi biror narsani egallab olish, o'ziniki qilishga intilish kabi yo'nalishga ega bo'ladi.

استقبال

ديروز شنيديم كه احمد از بخارا مي آيد. او روزهاي تعطيل تابستان را به بخارا پيش پسر و مادر خود رفته بود. او يك ماه و نيم در آنجا بود. حالا به تاشكند مي گشت تا اول سپتامبر را كه روز آغاز سال تحصيلي است، در دانشگاه حاضر

باشد. رفقا قرار گذاشتند به استقبالش بروند. این بود که امروز صبح، ساعت یازده به ایستگاه راه آهن رفتیم. بین راه يك دسته گل خریده با خود بردیم تا به او هدیه نماییم. قطار راه آهن، ساعت یازده و نیم به ایستگاه وارد شد. احمد در واگن ششم بود. از پشت پنجره‌ي واگن مارا دید و با سرعت به طرف ما آمد. احمد را هم‌ي ما دوست داریم. او پسر خوبی است، زرنگ و با استعداد است، به دوستانش احترام می‌گذارد و در تحصیل کوشش می‌کند. به این خاطر، همه او را با آغوش باز پذیرفتند و بوسیدند و او به همه دست داد و از همه احوالپرسی نمود. حسن از طرف ما به او خوشامد گفت و مراتب شادي رفقا را از مراجعت او به تاشکند در چند کلمه بیان داشت. بعد از آن، همه دور او را گرفتیم، هر کس ستوای می‌کرد و از حالش می‌پرسید و او به پرسشها پاسخ می‌داد. یکی عنبر می‌خواست که نتوانست به او نامه بنویسد. احمد عنبر او را می‌پذیرفت. دیگری سخن از ملاقاتي بعد به میان می‌آورد. احمد به او وعده‌ي ملاقات می‌داد. هر کس به نوبه‌ي خود چند کلمه با او سخن می‌گفت و شادي و خوشحالي خود را از دیدار او بیان می‌داشت و او به سخنان همه با دقت گوش می‌داد و از اظهار دوستي رفقا شاد می‌شد و لذت می‌برد. او را تا منزلش مشایعت نمودیم و وقتی که به منزل او رسیدیم از هم‌ي ما تشکر کرد و با همه از نو دست داد و خدا حافظي نمود. آن وقت، قرار شد که فردا ساعت پنج بعد از ظهر در حیاط دانشگاه ملاقات کنیم و ما خوشحال از دیدار با احمد، هر يك به خوابگاه عمومي و یا منزل خود برگشتیم.

Leksik izohlar

1. گذاشتن *yarār gozāstan* fe'li o'zbek tiliga "kelishib olmoq", "shartlashmoq" fe'llari orqali tarjima qilinadi. Bu fe'l ham kontakt va ham distant holatlarda ishlatilishi mumkin:

رُفقا برَای ملاقات قرار گذاشتند. *rofayā barāye molāyāt yarār gozāštand* yoki:

رُفقا قرار ملاقات گذاشتند. *rofayā yarār-e molāyāt gozāštand* – O'rtoqlar uchrashuvga kelishib oldilar.

2. قرار *yarār* soʻzi, shuningdek, quyidagi birikmalar tarkibida ishlatiladi:

از این قرار بودن *az in yarār budan* – Quyidagilardan iborat boʻlmoq.

نام های ماهها از این قرار بود. *nāmhā-ye māhhā az in yarār bud* – Oylarning nomlari quyidagilardan iborat edi.

بایستن *yarār budan* va قرار شد *yarār šod* birikmalari *bāyestan* modal feʼli kabi biror ish-harakat bajarilishi zaruriyati yoki majburiyati maʼnolarini ifodalaydi va umumiy tarzda oʻzbek tiliga “(biror ishni qilishga) kelishib olingan edi” yoki “(biror ish) boʻlishi kerak edi” birikmalari bilan tarjima qilinadi. Tegishli ish-harakatni ifodalovchi feʼl aorist shaklida turadi.

3-mashq. Quyidagi oʻzaklardan II bob masdarlarini yasang va lugʻat yordamida tarjima qiling.

ب د د - ب د ل - ب ش ر - ح ص ل - ح ض ر - ح ف ظ - ح ك م
- خ د م - خ ر ج - خ ل ض - د ر ك - د ل ل - ر د د - ش ه د - ظ ه ر
- ع د د - ع م ل - غ ر ف - ق ر ر - ق ر ض - ق ل ل - م د د - م ر ر -
م ل ك - ن ب ط - ن ت ج - ن س خ - ن ط ق - ه د ك - ه ل ل.

4-mashq. Quyidagi oʻzaklardan X bob aniq nisbat sifatdoshi yasang va lugʻat yordamida tarjima qiling.

ب ضرر - خ بر - خ دم - ش ع ر - ش ر ق - ع ر ب - ع ص م
- ع ل م - غ ر ب - غ ر ق - ف ه م - ك ب ر - د ز م - م ل ك -
ن س خ - ن ك ف .

5-mashq. Quyidagi o‘zaklardan X bob majhul nisbat sifatdoshi yasang va lug‘at yordamida tarjima qiling.

ح د ث - ح س ن - ح ضر ر - ح ك م - خ ر ج - خ ل ص - ع م ل
- ق ب ل - ه ل ك .

6-mashq. Matn tarkibidagi I-X boblar shakllariga oid so‘zlarini toping va ko‘chirib yozing.

7-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga tarjima qiling.

Kecha biz Hasan bilan Ahmadni kutib olishga kelishib oldik. Ahmad yozgi ta‘til kunlari Xorazmga ota-onasining yoniga ketgan edi. Biz uni deyarli 2 oy ko‘rmagan edik.

Guruhimizning boshqa talabalari biz bilan bormoqchi ekanliklarini aytishdi. Biz ertalab soat 10 da uchrashishga kelishib oldik.

Ertalab vokzalga kelganimda o‘rtoqlarim meni kutib turishgan ekan. Men bir oz kech qolganim uchun ulardan uzr so‘radim.

Biz hammamiz Ahmadni yaxshi ko‘ramiz. U juda yaxshi va iste‘dodli bola, o‘qishda hammamizdan oldinroqda. Bundan tashqari, Ahmad barcha o‘rtoqlarimni hurmat qiladi.

Biz Ahmadni quchoq ochib kutib oldik. U ham bizni ko‘rganidan xursand bo‘ldi. Har birimiz bilan qo‘l berib ko‘rishdi va hol-ahvol so‘radi. Hasan bizning nomimizdan Ahmadni yetib kelgani bilan tabrikladi. Shundan so‘ng biz Ahmadni o‘rab oldik. Har birimiz unga savol berardik, u esa navbat bilan savollarga javob berardi.

Ahmad mendan xat yoza olmaganini uchun uzr so‘radi. Men uning uzrini qabul qildim va u bilan uchrashishga kelishib oldim. Ahmad yo‘lda bizga o‘z safari haqida so‘zlab berdi. Hammamiz diqqat bilan uning hikoyasini eshitdik.

Ahmadni to uyigacha kuzatib bordik. U bizga yana bir bor tashakkur aytdi va har birimizga boshqatdan qo‘l berib xayrlashdi.

Uchinchi mashg'ulot

ا -ā va ان -ān qo'shimchali hozirgi zamon sifatdoshlari

Sifatdosh fe'l negizidan yasaluvchi shakl bo'lib, o'zida ham fe'llik, ham sifatlik xususiyatlarini mujassam qiladi. Lekin shuni ham qayd etish lozimki, sifatdoshlarning ayrim turlari, ayniqsa, hozirgi zamon sifatdoshlari o'zlarining fe'llik xususiyatlarini deyarli to'liq yo'qotib, ko'proq sifat yoki ot turkumlariga oid ma'no va vazifalarga ega bo'ladi.

Fors tilida hozirgi zamon sifatdoshlarining uch turi mavjud:

a) نده – *ande* qo'shimchali hozirgi zamon sifatdoshlari;

b) ا - ā qo'shimchali hozirgi zamon sifatdoshlari;

v) ان - ān qo'shimchali hozirgi zamon sifatdoshlari.

Yuqorida zikr etilgan sifatdoshlarning barchasi fe'lning hozirgi zamon negiziga ko'rsatib o'tilgan qo'shimchalarni qo'shish orqali yasaladi. Biz oldingi daralarimizda نده – *ande* qo'shimchali hozirgi zamon sifatdoshi haqida so'z yuritgan, uning yasalishi va ishlatilishi bilan tanishgan edik. Shuning uchun, asosan, hozirgi zamon sifatdoshlarining qolgan ikki turiga diqqatimizni qaratamiz.

ا - ā qo'shimchali hozirgi zamon sifatdoshlari fe'lda ifodalangan ish-harakat bilan bog'liq bo'lgan xususiyat, belgilarni ifodalaydi. Sifatdoshlarning bu turi o'zida asliy sifatlarga xos bo'lgan barcha xususiyat va vazifalarni namoyon qila oladi:

دانا *dānā* (دانستن *dānestan* – bilmoq fe'lidan) – biluvchi, dono.

گویا *guyā* (گفتن *goftan* – gapirmoq fe'lidan) – ovozli (film haqida); gapiruvchi.

کوشا *kušā* (کوشیدن *kušidan* – harakat qilmoq, intilmoq fe'lidan) – harakatchan, intiluvchan va h.k.

ان - ān qo'shimchasi yordamida yasaluvchi hozirgi zamon sifatdoshlari murakkab va ziddiyatli mohiyatga ega. Ular morfologik jihatdan hech qanday o'zgarishsiz ham ravishdoshlik vazifasini

bajara oladi, ham sifat turkumiga xos belgilarni namoyon qila oladi.
Masalan:

آویزان *āvīzān* (آویختن *āvixtan* – osmoq, osilmoq fe’lidan) – osib,
osilib.

بویان *buyān* (بوییدن *buyidan* – hidlamoq fe’lidan) – hidlab,
hidlovchi.

روان *ravān* (رفتن *raftan* – bormoq, ketmoq fe’lidan) – ravon, oqar
(daryo) va h.k.

8-mashq. Quyidagi baytni yod oling.

توانا بود هر که دانا بود ز دانش دل پیر برنا بود
Tavānā bovad har ke dānā bovad
ze dāneš del-e pir bornā bovad

9-mashq. Quyidagi fe’llardan ۱ – ā qo’shimchasi yordamida
hozirgi zamon sifatdoshlarini yasang va tarjima qiling.

گفتن – کوشیدن – خواندن – دیدن – دانستن – داشتن – گرفتن –
توانستن – رسیدن – شنیدن.

10-mashq. Quyidagi fe’llardan ان –ān qo’shimchali hozirgi
zamon sifatdoshlari yasang va tarjima qiling.

رفتن – گفتن – پرسیدن – کردن – رسیدن – خواندن – آویختن –
درخشیدن – جوشیدن – التماس کردن – اشک ریختن – شایستن.

11-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Ahmad eng yaqin o’rtoqlarimdan biri. Biz u bilan birga katta bo’lganmiz, birga boshlang’ich, o’rta maktablarda o’qiganmiz va hozir ham bir institutda o’qiyimiz: men fors bo’limida, Ahmad – arab bo’limida. Ahmad arab tilini o’rganyapti. Garchi bu til fors tiliga qaraganda ancha qiyinroq bo’lsa ham, Ahmadga yoqadi. Ahmad jiddiy va iste’dodli talaba. U darslarda juda harakat qiladi va ko’proq

narsa bilishga intiladi. Arab bo'limidagi hamma o'qituvchilar undan rozilar. O'rtoqlari ham uni juda yaxshi ko'rishadi. U juda yaxshi bola, samimiy va mehribon o'rtoq. Ahmad doimo do'stlariga yordam berishga tayyor.

Yozgi ta'til kunlarida Ahmad Xivaga, ota-onasining oldiga ketgan edi. Men yozgi ta'tilda chet el safarida bo'ldim. Bu muddat ichida Ahmadga birorta ham xat yoza olmaganimdan juda afsuslanaman. Yoz davomida guruhimiz talabalari unga 3-4 marta xat yozishibdi va Ahmad ularning hech qaysinisini javobsiz qoldirmabdi.

Ahmad Xivadan Toshkentga qaytayotganida men uning guruhidagi talabalar bilan uni kutib olgani chiqdim. Uni kutib olib, salom-alik va hol-ahvol so'rashdan so'ng, men Ahmaddan xat yozmaganim uchun uzr so'radim. Baxtinga, Ahmad mening uzrimni qabul qildi. Men undan yana uchrashishga va'da oldim. Men unga Xivaning qadimiy va boy madaniyati haqida suhbatlashmoqchi ekanligimni aytdim. Umid qilamanki, u mening barcha savollarimga javob beradi.

To'rtinchi mashg'ulot

تعطیلات تابستانی

ماہ ژوئیه، بعد از پایان درس و امتحانات، تعطیلات تابستانی ما آغاز می گردد. دانشجویان در روزهای تعطیل تابستانی درس نمی خوانند و به مدت دو ماه استراحت می کنند. بعضی ها به شهرها و روستاهای خود پیش مادر و پدرشان می روند و برخی به استراحتگاه ها و آسایشگاه ها و یا به مسافرت می روند. باید گفت که در ازبکستان و بویژه در مناطق کوهستانی آن، استراحتگاه و آسایشگاه ها خیلی زیاد است. مردم در این مناطق می توانند هم استراحت کنند و هم امراض مختلف خود را معالجه نمایند.

در حدود هشتاد - نود کیلومتری شهر تاشکند، در منطقه ی کوهستانی "چاتقال"، مخزن آب بسیار بزرگ به نام "چارواق" قرار دارد. "چارواق" یکی

از بزرگترین مخازن آب آسیای مرکزی است که ظرفیت آن بیش از دو میلیارد متر مکعب می باشد. عرض مخزن آب مذکور در بعضی جاها تا پنج - شش کیلومتر می رسد و طول آن حدوداً سی کیلومتر می باشد.

اطراف مخزن آب "چارواق"، پر از استراحتگاه های شاگردان دبیرستان ها و دانشجویان دانشگاه های مختلف است. زیرا در فصلهای گرم سال، این منطقه آب و هوای مطبوع و دلچسبی دارد. در بهار و تابستان، بچن ها سبز و خرم می شود و کوهپایه ها، چشم اندازهای قشنگی به خود می گیرد. دانشگاه ما هم در کناره های یکی از رودخانه های "چارواق" استراحتگاهی برای دانشجویان و اساتید دارد.

امسال ما، یعنی چند نفر دانشجوی همکلاسی بعد از پایان دوره ای امتحانات به این استراحتگاه رفتیم. از تاشکند تا منطقه ای "چارواق" يك ساعت و نیم تا دو ساعت راه است و ما تا آنجا با اتوبوس رفتیم. در استراحتگاه، هم اطاق های دو نفری و سه نفری و هم چادرهای پنج نفری و شش نفری هست. ما پنج نفر بودیم و چون می خواستیم همه با هم باشیم، در یکی از چادرهای پنج نفری مستقر شدیم. چادر ما زیر درختان پوسایه ای واقع بود. ما بعد از آنکه مستقر شدیم، جدول کشیک تهیه نمودیم که هر روز به نوبت، نظافت و پاکسازی چادر و اطراف آن را انجام دهیم.

استراحتگاه دانشگاه ما در زمین به وسعت سه هکتار قرار دارد و آنجا تمام وسایل و محل های تفریح و استراحت، مانند: میادین ورزشی مختلف سالن های شطرنج و بیلیارد و چند قایق برای قایقرانی در مخزن آب، پلاژ شنی تمیز و مرتب و غیره دارد. در استراحتگاه مذکور، همزمان، نزدیک صد نفر می توانند استراحت کنند و مردم برای صرف صبحانه و نهار و شام به سالن غذاخوری

می‌روند. این سالن غذاخوری آشپزهای خوبی دارد که همیشه غذاهای خوشمزه می‌پزند.

باید گفت که استراحتگاه، برنامه‌های معینی در معین روز دارد. مثلاً هر روز، همه در ساعت هفت صبح از خواب بیدار می‌شوند و در میدان ورزش جمع شده، پانزده تا بیست دقیقه به زیر نظر استاد، ورزش می‌کنند. بعد از ورزش، دست و روی خود را می‌شویند و دندان‌هایشان را با خمیر دندان مسواک می‌زنند، بعضی‌ها دوش آب سرد می‌گیرند و رأس ساعت هشت، در سالن غذاخوری جمع می‌شوند و صبحانه می‌خورند. پس از صرف صبحانه تا ساعت یک بعد از ظهر، وقت آزاد داریم. بعضی فوتبال و با والیبال بازی می‌کنند، دیگران به سالن شطرنج و بیلارد و یا برای گردش به کوهپایه‌های اطراف می‌روند. ولی می‌توانم بگویم که بیشتر دانشجویان در این موقع، برای آبهازی و آبتنی و قایق‌رانی به پلاژ می‌روند. آفتاب دلچسپ و آب صاف و خنک و پلاژ تمیز و مرتب، آن قدر باعث سرگرمی مردم می‌شوند که آنها حتی گذشت وقت و زمان را احساس نمی‌کنند.

ساعت یک، مجدداً در محل غذاخوری جمع شده، ناهار میل می‌کنند. بعد از صرف ناهار، از ساعت دو تا ساعت پنج عصر، وقت خواب و استراحت است. ساعت پنج، مردم به استراحت و تفریح و مشغولیات خود ادامه می‌دهند. بعد از خوردن شام، معمولاً برنامه‌های کنسرت و یا کنکورهای خبرنگاران رشته‌های گوناگون و غیره برگزار می‌شود. آنگاه در ساعت ده و نیم تا یازده شب، همه به خواب می‌روند.

طی بیست و پنج روز، ما استراحت و تفریح خیلی خوب و جالبی داشتیم و بعد از آنکه به تاشکند برگشتیم، خاطرات خود را برای پدر و مادر و نزدیکان خود تعریف کردیم. این تعطیلات تابستانی، به من و رفقایم خیلی خوش گذشت.

Leksik izohlar

1. كيلومتر *kilometr* so'zi yo'l va oraliq masofalari uzunligini o'lchash uchun ishlatiladi:

پنج كيلومتر *panj kilometr* – besh kilometr va h.k.

Fors tilida ... كيلومتری... در... *dar... kilometri-ye...* birikmasi ma'lum punktdan qanchadir kilometr uzoqlikda joylashganligini bildiradi:

تاشکند در پنج كيلومتری تاشکند – *dar panj kilometri-ye tashkand* – Toshkentdan besh kilometr uzoqlikda (Toshkentga besh kilometr yetmasdan) va h.k.

2. خوش گذشتن *xoş gozaştan* fe'li o'zbek tiliga "yaxshi, yoqimli o'tmoq" fe'li bilan tarjima qilinadi va, asosan, dam olish, sayr qilish va sayohatlarning juda ko'ngilli o'tishini ifodalash uchun ishlatiladi:

این گردش به من خوش گذشت. *in gardeş be man xoş gozaşt* – Bu sayr men uchun yaxshi o'tdi.

خوش میگذرد؟ *xoş migozarad* – Yaxshi dam olyapsizmi (sayohat qilyapsizmi)?

12-mashq. Quyidagi savollarga javob bering.

تعطیلات تابستانی شما چه وقت آغاز می شود؟ دانشجویان در تعطیلات تابستانی، مشغول چه کارهایی می شوند؟ تعطیلات تابستانی تا چه مدت ادامه دارد؟ آیا در ازبکستان، جاها و محل های استراحت زیاد است؟ استراحتگاه و آسایشگاه ها بیشتر در کدام مناطق قرار دارد؟ آیا در اطراف شهر تاشکند استراحتگاهی هست؟ منطقه ی "چارواق" چه منطقه ای است؟ ظرفیت مخزن آب "چارواق" چه مقدار است و آب آن از کدام رودخانه است؟ آیا شما امسال در تابستان برای استراحت جایی رفتید؟ استراحتگاه دانشگاه در کجا واقع است؟ در این استراحتگاه، همزمان چند نفر می توانند استراحت کنند؟ آیا شما تنها به

استراحتگاه رفتید؟ در استراحتگاه، اطاق گرفتید یا در چادر مستقر شدید؟
استراحتگاه دانشگاه، چه وسایل استراحت و تفریح دارد؟ آیا استراحتگاه از
مخزن آب دور است؟ مردم در استراحتگاه، چگونه استراحت می کنند، یا وقت
می گذرانند؟ آیا استراحت به شما خوش گذشت؟

13-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Men va akam bu yil yozgi imtihonlardan so'ng "Chorvoq" suv ombori bo'yida dam olishga qaror qildik. "Chorvoq" suv ombori Toshkentdan 80-90 kilometr uzoqlikda. Aytish kerakki, bu suv ombori Markaziy Osiyodagi eng katta suv omborlaridan biridir. U tog'li mintaqada joylashgan bo'lib, atrofida ko'm-ko'k yaylovlar va chiroyli manzarali tog' yon bag'irlari ko'zga tashlanib turadi. Bu suv ombori joylashgan mintaqa ob-havosi, ayniqsa, yilning issiq fasllarida juda yoqimli bo'ladi. Muloyim oltob va salqin suv, top-toza, tartibli, musaffo plyajlar dam olish uchun juda qulay sharoitlarni yaratadi.

"Chorvoq" suv ombori bir nechta tog' daryolarining suvini o'zida to'playdi va to'plangan suv yoz oylarida sug'orish ishlariga ishlatiladi.

Biz akam bilan ana shu daryolarning biri bo'yida joylashgan dam olish uyiga bordik. Ertalab soat to'qqizda avtobusga o'tirdik va taxminan ikki soatlik yo'ldan so'ng dam olish uyiga yetdik. Dam olish uyida ikki-uch kishilik xonalar va besh-olti kishilik chodirlar bor. Biz ochiq havoda ko'proq bo'lish uchun tengdoshlarimiz bilan besh kishilik chodirda joylashdik. Har kuni navbat bilan chodirimiz va uning atrofini o'zimiz tozalab, yig'ishtirib turdik.

Dam olish uyida turli sport o'yinlari maydoni, shaxmat, stol tennisi, bilyard kabi o'yinlar saloni va maydonchasi, usti ochiq kinoteatr, katta oshxona, cho'milish uchun toza qumli plyaj, sayr qilish uchun bir nechta qayiq va boshqa turli vositalar bor. Har kuni mohir oshpazlar nonushta, tushlik va kechki ovqatlarga turli mazali taomlar pishiradilar. Dam olish uyida aniq kun tartibi bor va hamma ana shu tartibga amal qiladi. Biz dam olish uyida har kuni turli o'yinlar o'ynadik, tog' yon bag'irlariga sayohat qildik. Lekin

aytishim kerakki, dam olishimizning aksariyati suv bo'yida, plyajda o'tdi.

Musaffo va salqin suvda cho'milish va suzish, qayiqlarda sayr qilish, top-toza qumli plyajda turli o'yinlar o'ynash va oftobda qorayish bizni o'ziga shunchalik jalb qilardiki, hatto vaqtning o'tishini ham sezmasdik.

Biz dam olish uyida yigirma besh kun bo'ldik va bu muddat biz uchun juda ko'ngilli o'tdi. Toshkentga qaytib kelgach, o'z taassurotlarimizni ota-onamiz va yaqinlarimizga so'zlab berdik.

14-mashq. "Yozgi ta'til" mavzusida hikoya tayyorlang va so'zlab bering.

O'ZBEKCHA - FORSCHA LUG'AT

A

- a'lo hazrat - اعلیٰحضرت [a'la' hazrat]
- a'mol - اعمال [a'mal]
- adliya - دادگستری [dadgostari]
- afsuslanmoq - تأسف خوردن [ta'assof xordan]
- agar - اگر [agar]
- agressiya - تجاوز [tajavoz]
- ahvol so'ramoq - احوالپرسی کردن [ahval porsî kardan]
- ajralib - جدا شده [joda' šode]
- ajramoq - جدا شدن [joda' šodan]
- ajratib ko'rsatmoq - جدا کردن [joda' kardan]; مشخص کردن
[mošaxxas kardan]
- aka (uka) - برادر [baradar]
- akalarcha - برادرانه [baradarane]
- aks ettirilgan - انعکاس یافته [en'ekās yāfte]; منعکس شده [mon'akes šode]
- aksariyat hollarda - در اکثر مواقع [dar aksar-e mavāye]; بیشتر [bištar]
- aksincha - برعکس [bar'aks]
- aks ettirish - انعکاس دادن [en'ekās dādan]
- akvarium - مخزن شیشه ای [maxzan-e šīše-yi]
- almashtirish - تبدیل کردن [tabdil kardan]
- almashuvchi - مورد تبدیل [moured-e tabdil]
- alohida - جداگانه [jodāgāne]

- alomat - نشانه [nesāne]
- aloqa - رابطه [rābete]
- amal qilmoq - عمل کردن [amal kardan]; مراعات کردن [morāāt kardan]
- amalga oshmoq - عملی شدن [amali šodan]
- ammo - امانا [ammā]
- ana - اینست [inas]
- ancha - خیلی [xeili]
- anglatmoq - معنی دادن [ma'ni dādan]
- aniq - دقیق [dayiq]; مشخص [mošaxxas]
- aniq daraja sifatdoshi - فاعل [fā'e]
- aniq mayl - وجه اخباری [vajh-e axbāri]
- aniqlamoq - تشخیص دادن [tašxis dādan]; تدقیق کردن [tadyiq kardan]
- aniqlovchi - صفت [sefat]; مضاف الیه [mozāf-e elayh]
- aniqlovchi ergash gap - جمله‌ی فرعی وصفی [jomle-ye far'i-ye vasfi]
- anor - انار [anār]
- antonim - متضاد [motazād]
- aorist - وجه شرطی [vajh-e šarti]
- apelsin - پرتقال [portoyāl]
- arab - عرب [arab]
- arabiy - عربی [arabi]
- arabshunos - عرب شناس [arabšenās]
- aralashish - مداخله کردن [modāxele kardan]
- arava - گاری [gāri]; درشکه [doroške]
- ariq, anhor - رود [rud]; جوی [juy]

arzon - ارزان [arzān]
 asar - اثر [asar]
 asliy sifat - صفت اصلي [sefat-e asli]
 asos - اساس [asās]; نهاد [nehād]; پایه [pāye]
 asr (kechki payt) - عصر [asr]
 asr - قرن [yarn]; سده [sade]
 atama - اصطلاح [estelāh]
 atamoq - نامیدن [nāmidan]
 attraksion - اتراکسیون [atrāksiun]
 atrof - اطراف [atrāf]
 attorlik - عطاری [attāri]
 avgust - اوت [ut]; اوگوست [ougust]
 avrat - عورت [ourat]
 avtobus - اتوبوس [otubus]
 avtomobil - خودرو [xodrou]; اتومبیل سواری [otumobil-e savāri]
 avval - اول [avval]
 ayirmoq - جدا کردن [jodā kardan]
 aylanish - دور خوردن (زدن) [dour xordan (zadan)]
 aylanmoq - چرخیدن [čarxidan]; مبدل شدن [mobaddel šodan]
 aylantirilgan - مبدل شده [mobaddel šode]
 aynan - دقیق [dayiy]
 ayni payt - اکنون [aknun]; همین حالا [hamin hālā]
 ayniqsa - به ویژه [beviže]
 ayol - زن [zan]

ayrim - برخی [barxi]; بعضی [ba'zi]

aytmoq - گفتن [goftan]

aziz - عزیز [aziz]

B

ba'zan - بعضاً [ba'zan]

badantarbiya - تربیت جسمانی [tarbiyat-e jesmani]; ورزش [varzeš]

bajarmoq - انجام دادن [anjām dādan]

bajaruvchi - انجام دهنده [anjām dehande]

baland - بلند [boland]

baliq - ماهی [māhi]

balki - بلکه [balke]

barcha - همه [hame]; تمام [tamām(e)]

barg - برگ [barg]

bari bir - یکسان [yekšan]

barmoq - انگشت [angošt]

basketbol - بسکتبال [basketbol]

baxt - خوشبختی [xušbaxti]; سعادت [saādat]

bayram - جشن [jašn]; عید [eyd]

bayt - بیت [beyt]

begemot - اسب آبی [asb-e ābi]

bekat - ایستگاه [istgāh]

belgi - علامت [alāmat]; نشانه [nešāne]

belgilamoq - علامت گذاری [alāmat gozāri]

bernalol - آزادانه [āzādāne]
 berilgan - داده شده [dāde šode]
 bermoq - دادن [dādan]
 bevosita - مستقیماً [mostayiman]
 bilan - باهم [bā ham]; با [bā]
 bildirmoq, anglatmoq - معنی داشتن [ma'ni dāštan]
 bilim bermoq - یاد دادن; آموختن [yād dādan]; [āmuxtan]
 bilim - دانش [dāneš]
 bilmoq - دانستن [dānestan]
 biluvchi - داننده [dānande]; دانا [dānā]
 bilyard - میلیارد [bilyārd]
 bino - ساختمان; بنا [bānā]; عمارت [emārat]; [sāxtemān]
 binoan - بناپر [benābar]; مطابق [motābey]
 birga - با [bā]; باهم [bā ham]
 bir butunlik - يك پارچگی [yek pārčegī]
 bir necha - چندین [čandīn]; چند [čand]
 bir oz - کمی [kami]
 bir qancha - يك تعداد [yek te'dād]
 bir qatorda - در ردیف آن [dar radif-e ān]
 bir vaqtning o'zida - همزمان [hamzamān]
 bir-biri bilan - بین هم [beyn-e ham]; باهم [bā ham]
 biri - یکی [yeki]
 birikma - ترکیب [tarkib]
 birikmoq - پیوند زدن [peyvand zadan]

- çiriktirmoq - پیوند دادن [peyvand dādan]
 birinchilik - اولویت [avvaliyat]
 birlik - وحدت [vahdat]; یگانگی [yegānegi]
 biror - یگان [yegān]
 biror-bir - هر کدام [har kodām]; هر يك [har yek]
 biroz - کمی [kami]
 bitishuv - اتصالی [ettesālī]
 bitkazmoq - تمام کردن [tamām kardan]; فارغ شدن [fārey šodan];
 به اتمام رسیدن [be etmām rasidan]
 bluzka - بلوز [boluz]
 bo'lak - قسمت [yesmat]
 bo'lim - شعبه [šo'be]
 bo'lmoq, emoq - بودن [budan]
 bo'rttirib ko'satmoq - بروز دادن [boruz dādan]
 bo'yicha - طبق [teby-e]
 bo'yida - در لب [dar lab-e]; در دم [dar dam-e]
 bo'yin - گردن [gardan]
 bob - فصل [fasl]
 bodring - خیار [xiyār]
 bog'-rog' - باغ و بوستان [bāy-o bustān]
 bog'liq bo'lmoq - ارتباط داشتن [ertebāt dāstan]
 bog'lama - فعل ربط [fe'l-e rabi]
 bog'lamoq - بستن [bastan]; پیوند دادن [peyvand dādan]
 bog'lanmoq - وصل شدن [vasl šodan]; اتصال یافتن [ettesāl yāftan]

bog'liq - مربوط [marbut]
 bog'lovchi - حرف ربط [harf-e rabt]
 boks - بُكس [boks]
 bola - كودك [kudak]; بچه [bačče]
 bolalar bog'chasi - كودكستان [kudakestān]
 bolalik - كودكچي [kudaki]
 boquvchi, tarbiyachi - پرورنده [parvarande]; پرستنده [parastande]
 bor bo'lmoq - داشتن [dāštan]
 borgan - رفته [rafte]
 bormagan - نرفته [narafte]
 bosh - سر [sar]
 bosh kiyim - كلاه [kolāh]
 boshdan oyoq - سر تا پا [sar tā pā]; از سر تا پايين [az sar tā pāyin]
 boshi berk - بن بست [bonbast]
 boshlab to - از ... گرفته تا [az ... gerefte tā]
 boshlamoq - شروع کردن [šoru' kardan]; آغاز کردن [āyāz kardan]
 boshlang'ich - اوليه [avvaliye]
 boshlanish - شروع [šoru]
 boshlanmoq - شروع شدن [šoru' sodan]; آغاز شدن [āyāz sodan]
 boshlari (oy) - اوایل [avāyel-e]; boshlarida - در اوایل [dar avāyel-e]
 boshqa - ديگر [digar]
 boshqatdan - دوباره [do bāre]; از سر [az sar]
 botanika - گیاه شناسي [giyāhšenāsi]
 boy - غني [yan]

bozor - بازار [bāzār]
 bu - این [in]
 bu yerda - اینجا [injā]
 bufet - بوفه [bufe]
 bugun - امروز [emruz]
 bukmoq - خم کردن [xam kardan]
 bulut - ابر [abr];
 bulutli - ابری [abri]; ابر آلوده [abr ālude]
 bulvar - خیابان [xiyābān]
 bunda - در این [dar in]
 bundan tashqari - علاوه بر این [‘alāve bar in]; غیر از این [yeyr az in]
 bunday - اینگونه [ingune]
 burgut - عقاب [‘oyāb]
 butun - تمام [tamām-e]; کامل [kāme/]; کل [kol/]
 butunlay - کاملاً [kāmelan]
 buyruq - امر [amr]
 buyruq mayli - وجه امری [vajh-e amr]
 buyurmoq - سفارش دادن [sefāreš dādan]; فرمودن [farmudan]

Ch

chamalamoq - حلس زدن [hads zadan]
 chap - چپ [čap]
 charchamoq - خسته شدن [xaste šodan]
 chehra - چهره [čehre]

cheklanish - محدود [mahdud]
 chekmoq - سیگار کشیدن [sigār kešidan]
 chet - خارج [xārej]
 chet el - کشور خارجی [kešvar-e xāreji]
 chiqarmoq - خارج کردن [xārej kardan]
 chiqmoq - خارج شدن [xārej šodan]
 chiroyli - فشنگ [yašang]; زیبا [zibā]
 cho'milmoq - آبتنی کردن [ābtani kardan]
 chodir - چادر [čāder]; خیمه [xeyme]
 chog'ida - موقعی که [zamāni ke]; زمانی که [hengāmi ke]; هنگامی که [mouyei ke]
 chorsanba - چهارشنبه [č(ah)āršanbe]
 choy - چایی [čāyi]
 choyshab - ملاله [mallāfe]
 chunki - چون [čun]; چونکه [čunke]; زیرا [zirā]

D

da'vat - دعوت [da'vat]
 dala - کشتزار [keštzār]; مزرعه [mazra'e]
 dam olish kuni - روز استراحت [ruz-e esterāhat]; روز تعطیل [ruz-e ta'til]
 dam olmoq - استراحت کردن [esterāhat kardan]
 daqiqa - دقیقه [dayiye]
 daraja - درجه [daraje]
 daraxt - درخت [deraxt]

- dars - درس - [dars]; کلاس [kelās]
- darslik kitobi - کتابِ درسی - [ketāb-e darsi]
- daryo - رودخانه [rudxāne]
- dastgoh - دستگاه - [dastgāh]
- dasturxon - سفره - [sofre]
- dastyor - پادو - [pādo]
- davlat - دولت - [doulat]
- davlat organlari - ادارات دولتی - [edārāt-e doulati]
- javolash muassaasi - درمانگاه - [darmāngāh]
- davom - ادامه - [edāme]
- davom etmoq - ادامه داشتن - [edāme dāstan]
- davom ettirmoq - ادامه دادن - [edāme dādan]
- davomida - طی - [te-ye]
- dehqon - دهقان - [dehyān]
- demak - پس - [pas]
- demoq - گفتن - [goftan]
- dengiz hayvoni - حیوانات دریایی - [heyvānāt-e daryā-yi]
- deraza - پنجره - [panjare]
- deyarli - تقریباً - [tayriban]
- didaktik - تربیتی - [tarbiyati]
- diktor - گوینده - [guyande]
- diqqat - توجه - [tavajjoh]
- diqqat qaratmoq - توجه کردن - [motavajjeh šodan]; توجه کردن
[tavajjoh kardan]

diqqatga sazovor joy - دیدنی [didani]

do'kon - دۇكان [dokkän]

do'st - دوست [dust]

do'stlik - دوستی [dusti]

do'stona - دوستانه [dustäne]

doimo - همیشه [hamiše]

doktor - دكتور [doktor]; پزشك [pezešk]

donalab sanamoq - شماریدن [šomāridan]

dono - دانا [dānā]

dori - دارو [dāru]

dorixonona - داروخانه [dāruḫāne]

dunyo - دنیا [donyā]

dush - دوش [duš]

dushanba - دوشنبه [došambe]

E

e'lon - اطلاعیه [ettelā'iyē]; اعلام [e'lām]

e'tibor bermoq - متوجه بودن [motavajjeh budan]

e'tiqod - اعتقاد [e'teyād];

ega - داراي [dārā-ye]; خواجه [xāje]; صاحب [sāheb]

ega bo'lmoq - داشتن [dāštan]

egalik - دارا بودن [dārā budan]

egalik qo'shimchasi - ضمایر متصل [zāmāyer-e mottasel]

egallamoq - اشغال کردن [ešyāl kardan]

- egilmoq - خم شدن [xam šodan]
 zhtimol - احتمالاً [extemālan]
 ekin - کشت [kešt]
 ekinzor - کشتزار [keštzār]
 ekmoq - کاشتن [kāštan]
 ekspluatatsiya - استثمار [estesmār]
 ekspluatator - استثمار کننده [estesmār konande]; استثمار گر [estesmārgar]
 ekvivalent - همانند [hamānand]
 emoq - شدن [šodan]
 eng - خیلی [xeyli]
 ergash gap - جمله‌ی فرعی [jomle-ye far'ī]
 erimoq - آب شدن [āb šodan]
 erkak - مرد [mard]
 erkin - آزاد [āzād]
 Eron - ایران [irān]
 eroniy - ایرانی [irāni]
 ertaga - فردا [fardā]
 ertalab - صبح [sobh]
 esdan chiqarmoq - فراموش کردن [farāmuš kardan]
 esdan chiqmoq - فراموش شدن [farāmuš šodan]; از یاد رفتن [az yād raftan]
 eshik - در [dar]; دروازه [darvāze]
 eshitmoq - شنیدن [šenidan]
 eski - کهنه [kohne]; قدیم [yadim]
 eslamoq - به یاد آوردن [beyād āvardan]

eslatib o'tmoq - یاد آوری کردن [yād āvari kardan]

eslatma - یاد آوری [yād āvari]

etik - موزه [muze]

F

fakultet - دانشکده [dāneškade]

faqat - تنها [tanhā]; فقط [faqat]

farq - تفاوت [tafāvot]; فرق [fary]

farq qilmoq - تفاوت داشتن [tafāvot dāštan]; فرق داشتن [fary dāštan]

farqli - متفاوت [motafāvet]

farqli ravishda - از متفاوت [motafāvet az ...]

farvardin - فروردین [farvardin] (Eron yil hisobining 1-oyi)

fasl - فصل [fasl]

fe'l - فعل [fe'l]

fe'liy - فعلی [fe'li]

fevral - فوریه [fevriye]

fikr - فکر [fekt]; عقیده [ayide]

film - فیلم [film]

fors - فارس [fārs]

forscha - فارسی [fārsi]

foydalanmoq - استفاده کردن [estefāde kardan]

fozil - فاضل [fāzel]

frazeologik birikma - عبارت [ebārat]

futbol - فوتبال [futbāl]

futbol jamoasi - تیم فوتبال [tim-e futbāl]

futbolchi - فوتبالیست [futbālist]

G'

g'arb - غرب [yarb]

g'ayritabiyy - غیر طبیعی [yeyre tabi'i]

g'oz - غاز [yāz]

g'olib bo'lmoq - پیروز شدن [piruz šodan]; فایق آمدن [fāyey āmadan]

G

...ga qaraganda - نسبت به [nesbat be]

...ga qaramay - با وجود آنکه [bā vojūd-e ānke]

gap - جمله [jomle]

gapirib bermoq - باز گو کردن [bāz gu kardan]

gaplashmoq - گفتگو کردن [goftogu kardan]

gapiruvchi - گوینده [guyande]

garchi - اگر چه [agar če]; هر چند [har čand]

gazlama - پارچه [pārče]

gilam - قالی [yāli]

go'dak - کودک [kudak]

go'sht - گوشت [gušt]

go'zal - زیبا [zibā]; قشنگ [yašang]

go'zallik - زیبایی [zibāyi]

grafin - تنگ [tong]

grammatik - دستوري [dasturi]
grammatika - دستور زبان [dastur-e zabān]
granit - سنگ خارا [sang-e xāre]
gul - گل [gol]
guldon - گلدان [goldān]
guliston - گلستان [golestān]
gumon - گمان [gomān]
guruch - برنج [berenj]
guruh - گروه [goruh]; دسته [daste]

H

hafta - هفته [hafte]
hafta oxiri - آخر هفته [āxer-e hafte]
hajm - حجم [hojm]
haligacha - تا به حال [tā behāl]
ham - هم [ham]; نیز [niz]
hamma - همه [hame]
hamroh - همراه [hamrāh]
haqida - در باره ی [dar bāre-ye]; راجع به [rāje'be]
har - هر [har]
har bir - هر يك [har yek]
har doim - همیشه [hamiše]
har xil - مختلف [moxtalef]; گوناگون [gunāgun]

- harakat nomi - مصدر [masdar]
- harakat qilmoq - کوشش کردن [kušeš kardan]; سعی کردن [say' kardan]
- harakatchan - کوشا [kušā]
- harbiy - نظامی [nezāmi]
- harf - حرف [harf]
- harorat - حرارت [harārat]
- hatto - حتی [hattā]
- havo rang - آبی [ābi]
- hayit - عید [eyd]
- nayratlanmoq - منحرف شدن [motahayyer šodan]
- hayvon - حیوان [heyvān]
- hazrat - حضرت [hazrat]
- hech - هیچ [hič]
- hech qachon - هیچوقت [hičvayt]; هیچگاه [hičgāh]
- hech qanday - هیچکدام [hičkodām]
- hijrat qilmoq - هجرت کردن [hejrat kardan]
- hijriy - هجری [hejri]
- hikmat - حکمت [hekmat]
- hikoya - داستان [dāstān]; حکایت [hekāyat]
- hikoya qilmoq - نقل کردن [nayl kardan]; بازگو کردن [bāzgu kardan]
- hisob - حساب [hesāb]
- hisobida - به حساب [be hesāb-e]
- hodisa - حادثه [hādese]; اتفاق [ettefāy]
- hokimiyat - فرمانروایی [farmānravāyi]; حاکمیت [hākemiyat]

nol - حال - [hāl]

holat - حالت - [hālat]

hosil qilmoq - حاصل کردن - [hāsel kardan]

hovli - حیاط - [heyāt]

hovuz - استخر - [estaxr]

hozir - اکتون [aknun]; حالا - [hālā];

hozirgi - کنونی - [konuni]

hozirgi kelasi zamon - مضارع اخباری - [mozāre'-ye axbāri]

hujjat - سند - [sanad]

hush - هوش - [huš]

I

ibora - عبارت - [ebārat]; ترکیب - [tarkib];

iborat (...dan) - عبارت از - [ebārat az]

iborat bo'lmog - عبارت بودن ... از [az ... ebārat budan]

ibratli - عبرت انگیز - [ebratangiz]

ichi - درون - [darun-e]; توی - [tu-ye]

ichida - در داخل - [dar dāxel-e]

ichimlik - نوشابه - [nušābe]

ichmoq - نوشیدن - [nušidan]

ifodalamoq - معنی داشتن - [ma'ni dāštan]

ifodalash - معنی دادن - [ma'ni dādan]

iftixor - الصغار - [eftexār]

igna - سوزن - [suzan]

ikki tomon - دو جانب [do jāneb]; دو طرف [do taraf]
 ikki tomonlama - دو جانبه [do jānebe]; دو طرفه [do tarafē]
 ikkilik - دو گانه [dogāne]
 ilgari - پیش [piš]
 ilm - علم [‘elm]; دانش [dāneš]
 iloj - علاج [‘elā]
 iltimos qilmoq - خواهش کردن [xāheš kardan]; خواستن [xāstan]
 imkon - امکان [emkān]
 imorat - بنا [banā]
 imtihon - امتحان [emtehān]
 indin - پس فردا [pas fardā]
 infinitiv - مصدر [masdar]
 inkor - انکار [enkār]
 in’om - انعام [en’ām]
 inqilob - انقلاب [enyelāb]
 inson - انسان [ensān]
 institut - دانشکده [dāneškade]
 instruksiya - دستور العمل [dastur-ol amal]
 intilish - سعی [say]
 intilmoq - سعی کردن [say’ kardan]
 intonatsiya - آهنگ [āhang]; لحن [lahn]
 ip - نخ [nax]
 Iroq - عراق [‘arāq]

ish - کار [kār]
 ish-harakat - فعالیت [faāliyat]
 ishlamoq - کار کردن [kār kardan]
 ishlatilmaydigan - عدم کار برد [adam-e kārbord]
 ishlatmoq - استفاده کردن [estefāde kardan]; بکار بردن [bekār bordan]
 ishonch - اعتماد [e'temād]
 ishonmoq - باور کردن [bāvar kardan]
 ishora - اشاره [ešāre]
 ishora qilmoq - اشاره کردن [ešāre kardan]
 ishtaha - اشتها [eštehā]
 ishtirok - شرکت [šerkat]
 ishtirok etmoq - شرکت کردن [šerkat kardan]
 ishtirokchi - شرکت کننده [šerkat konande]
 ishtirokida - با شرکت [bā šerkat-e]
 ismiy - اسمی [esmi]
 ism-shariflari - اسم خانوادگی [esm-e xānevādegī]
 issiq - گرم [garm]
 issiqlik - گرمی [garmi]
 istak - خواست [xāsā]
 iste'dodli - با استعداد [bā este'dād]
 ittifoq - اتحاد [ettehād]
 iyul - ژوئیه [juiye]
 izhor - اظهار [ezhār]
 izofa - اضافه [ezāfe]

izofiy birikma - ترکیب اضافی [tarkib-e ezāfi]

izofiy zanjir - سلسله ی (زنجیر) اضافی [selsele-ye (zanjir-e) ezāfi]

izoh - توضیح [touzih]

J

jadal - سریع [sari]

jadal suratlar - با سرعت [bā sor'at]

jadval - جدول [jadval]

jahl(i) chiqmoq - خشمگین شدن [xašmgin šodan]

jalb qilmoq - جلب کردن [jalb kardan]; متوجه ساختن [motavajjeh sāxtan]

jam - جمع [jam]

jamlanma ot - اسم جمع [esm-e jam]

jarayon - جریان [jereyān]

javob bermoq - پاسخ دادن [pāsox dādan]

jiddiy - جدی [jedi]

jigar rang - قهوه ای [yahve-i]

jihāt - جهت [jehat]

jihātidan - از نگاه [az negāh-e]

jihozlamoq - مجهز کردن [mojahhaz kardan]

jihozlanmoq - مجهز شدن [mojahhaz šodan]

jild - جلد [jeld]

jismoniy tarbiya - تربیت جسمانی [tarbiyat-e jesmāni]

jug'rofiya - جغرافیا [jojrāfiyā]

jo'ja - جوچه [juje]

jo'namoq - راه رفتن [raħ raftan]; رفتن [raftan]

jo'natmoq - فرستادن [ferestādan]

jonli - جاندار [jāndār]

jonsiz - بی جان [bijān]

joy - جای [jāy]

joylashgan - جایگزین شده [jāygozin šode]

juda - خیلی [xeyli]

juda yaxshi - خوب خیلی [xeyli xub]

juda, o'ta - بسیار [bisyr]

juma - جمعه [jom 'e]

jumla - جمله [jomle]

jumla tuzmoq - تنظیم کردن جمله [tanzim kardan-e jomle]

jun - پشم [pašm]; پارچه ی پشمی [pārče-ye pašmi]

K

kabi - مانند [mānand-e]; مثل [mesl-e]

kabob - کباب [kabāb]

kalendar - سالنامه [sālnāme]; تقویم [tayvim]

kalit - کلید [kelid]

kam - کم [kam]

kamroq - کمتر [kamtar]

kartoshka - سیب زمینی [sib(e)zamini]

kasal - بیمار [bimār]; مریض [mariz]

kasal bo'lmoq - بیمار شدن [bimār šodan]; مریض شدن [mariz šodan]

kasallik - بيماري [*bimāri*]; مرض [*maraz*]
 kasalxona - بيمارستان [*bimārestān*]
 katta - بزرگ [*bozorg*]
 katta bo'lmoq - رشد کردن [*rošd kardan*]; بزرگ شدن [*bozorg šodan*]
 kattalik - بزرگي [*bozorgi*]
 kayfiyat - حالتِ روحي [*hālat-e ruhi*]; روحيه [*ruhiye*]
 kech - دير [*dir*]
 kech qolmoq - دير کردن [*dir kardan*]
 kecha - ديروز [*diruz*]
 kechayu kunduz - شب و روز [*šab o ruz*]; شبانه روز [*šabāne ruz*]
 kechgacha - تا شب [*tā šab*]
 kechirasiz - ببخشيد [*bebaxšid*]
 kechki - شبانه [*šabāne*]
 kechqurun - طرفِ شام [*taraf-e šām*]
 kelajak - آتیه [*ātiyeh*]; آینده [*āyande*]
 kelasi zamon sifatdoshi - اسمِ فاعل [*esm-e fā'el*]
 kelib chiqmoq - ریشه گرفتن [*riše gereftan*]
 kelinchak - عروس [*arus*]
 kelishib olmoq - به توافق رسیدن [*betavāvoy rasidan*]
 kelmoq - آمدن [*āmadan*]; تشریف آوردن [*tašrif āvardan*]
 keltirmoq - آوردن [*āva(o)rdan*]
 kema - کشتي [*kešt*]
 keng - گشاد [*gošād*]; وسیع [*vasi*]
 kengaymoq - گسترش یافتن [*gostareš yāftan*]

kerak - لازم [lāzem]

kesim - مُسند [mosnad]

kesmoq - بریدن [boridan]

ketmoq - رفتن [raftan]; تشریف بردن [tašrif bordan]

keyin - پس [pas]

kichkina - کوچک [kuča(e)k]

kilometr - کیلومتر [kilometr]

kim - چه کسی؟ [ki]

kimsa - شخص [šaxs]

kinoteatr - سینما تئاتر [sinemā tātr]

kirishmoq - گماشتن [gomāštan]

kirit(il)moq - وارد کردن [vāred kardan]

kirmoq - داخل شدن [dāxel šodan]

kirsam maylimi? - اجازه است داخل شوم؟ [ejāze ast dāxel šavam?]

kiruvchi - داخل شونده [dāxel šavande]

kishilik - بشر [bašar]

kitob - کتاب [ketāb]

kitobiy - کتابی [ketābi]

kitobiy til - نوشتاری [neveštāri]

kiyim - پوشاک [pušāk]; لباس [lebās]

kiymoq - پوشیدن [pušidan]

ko'rmoq - دیدن [didan]

ko'cha - خیابان [xiyābān]

ko'chirib yozmoq - رونویسی کردن [runavisi kardan]

- ko'chirish - رونویسی [runavisi]
- ko'chma - سیار [sayyār]
- ko'l - دریاچه [daryāče]
- ko'makchi - حرف اضافه [horuf-e izāfe]
- ko'm-ko'k - سبزو خرم [sabz o xorram]
- ko'ngil ochmoq - تفریح کردن [tafrih kardan]
- ko'ngilli - دارطلب [dāvtalab]
- ko'p - زیاد [ziyād]
- ko'pik - حباب [hobāb]
- ko'pincha - اغلب [aylab]
- ko'proq - بیشتر [bištar]
- ko'r - کور [kur]; نابینا [nābinā]
- ko'ra - طبق [teby-e]
- ko'rgazma - نمایشگاه [namāyešgāh]
- ko'rib chiqmoq - بررسی کردن [barrasi kardan]
- ko'richak - آپاندیسیت [āpāndisit]
- ko'rik - معاینه [moā'yene]
- ko'rinib turmoq - به چشم خوردن [bečeshm xordan]; دیده شدن [dide
šodan]
- ko'rinish - نما [namā]
- ko'rinmoq - ظاهر شدن [zāher šodan]
- ko'rishlik - دیدنی [didani]
- ko'rmoq - دیدن [didan]
- ko'rsatma - دستور [dastur]

- ko'rsatmoq - نشان دادن [*nešān dādan*]
- ko'rsatuvchi - نشان دهنده [*nešān dehande*]
- korxonā - کارخانه [*kārxāne*]
- ko'tarib urmoq - بر انداختن [*bar andāxtan*]
- ko'ylak - پیراهن [*pirāhan*]
- ko'z - چشم [*češm*]; دیده [*dide*]
- ko'zoynak - عینک دودی - عینک [*'eynak*]; qora ko'zoynak - عینک دودی
[*dudi*]
- kofta - بلوز [*boluz*]
- kolbasa - کالباس [*kālbās*]
- komanda - تیم [*tim*]
- konsert - کنسرت [*konsert*]
- kontakt - تماس [*tamās*]; رابطه [*rābete*]
- kopchilik - اکثر [*aksar*]
- kosa - کاسه [*kāse*]
- kostyum-shim - کت وشلوار [*kot o šalvār*]
- kotib - کتاب [*kāteb*]
- krovat - تختخواب [*taxtxāb*]
- kuchliroq - قویتر [*yavitar*]; تواناگر [*tavānātar*]
- kulgili qiliq va harakat qilmoq - ادا در آوردن [*adā dar āvardan*]
- kul rang - خاکستری رنگ [*xākestari rang*]
- kun - روز [*ruz*]
- kun tartibi - برنامه ی روزانه [*barnāme-ye ruzāne*]
- kurash - مبارزه [*mobāreze*]; کشتی [*košti*]

kurtak - جوانه [javāne]; شکوله [šokufe]
kutmoq - منتظر بودن (از) [montazer budan]
kutubxona - کتابخانه [ketabxāne]
kuylash - آواز خوانی [āvāz xāni]
kuylovchi - آواز خوان [āvāz xān]
kuymoq - سوختن [suxtan]
kuz - پاییز [pāyız]
kuzatmoq - مراقبت کردن [morāyebat kardan]

L

lavlagi - چغندر [čoyondar]
likopcha - نعلبکی [nā'lbeki]
limon - لیمو [limu]
lojuvard - لاجورد [lāj(e)vard]

M

ma'lum payt - وقت معین [vayt-e moyayyan]
ma'lumot - اطلاعات [ettelā'āi]
ma'no - معنی [ma'nā]
magazin- فروشگاه [forušgāh]; مغازه [mayāze]
mahsuldor - حاصلخیز [hāselxiz]
majlis - جلسه [jalase]
mamlakat - کشور [kešvar]
man - منع [man']

mandarin - نارنگي [nārengi]
mantiq - منطق [mantey]
maqol - ضرب المثل [zarb ol-masal]
maqola - مقاله [mayāle]
maqsad - مقصد [maysad]
mashq - تمرين [tamrin]
matn - متن [matn]
mavhum - موهوم [mouhum]
mavjud bo'lmoq - وجود داشتن [vojud dāstan]
maydon - ميدان [meydān]; مساحت [masāhat]
mazkur - مزبور [mazbur]
minmoq, o'tirmoq - سوار شدن [savār šodan]
misol - مثال [mesāl]
muayyan - معین [moayyan]
muhojir - مهاجر [mohājer]
mumkin emas - اجازه نیست [ejāze nist]
murakkab fe' - فعل مرکب [fe 'l-e morakkab]
muzey - موزه [muze]

N

nafaqat - نه فقط [nafayat]
nafar - نفر [nafar]
nafas olmoq - نفس کشیدن [nafas kešidan]
namoyon qilmoq - نشان دادن [nešān dādan]
nargiz - نرگس [narges]

narsa - چیز [čiz]
nashr qilmoq - منتشر ساختن [montašer sāxtan]
natija - نتیجه [natije]
navbat - نوبت [noubat]
navro'z - نوروز [nouruz]
nazar - نظر [nazar]
necha - چند [čand]
nechanchi - چندم [čandom]
negiz - ریشه [riše]
nima - چه [če]
nimcha - نیمته [nimtane]
nisbatan - نسبت به [nesbat be]
nisbiy - نسبی [nesbi]
nishonlamoq - جشن گرفتن [jašn gereftan]
noaniq - مبهم [mobham]
nok - گلابی [golābi]
nom - نام [nām]
noma, xat - نامه [nāme]
nonushta stoli - میز ناهار خوری [miz-e nāhār xori]
nuqta - نقطه [noyte]
nuqtalar - نقاط [noyāf]

O'

o'g'il - پسر [pesar]

- o'g'irlik - دزدی [dozdi]
- o'lchamoq - سنجش کردن [sanješ kardan]
- o'lka - سرزمین [sarzamin]
- o'lmoq - درگذشتن [češm az jahān foru bastan];
[dar gozaštan]; مُردن [mordan]
- o'ynamoq - بازی کردن [bāzi kardan]
- o'ng - راست [rāst]
- o'qimoq - مطالعه کردن [motālee kardan]; خواندن [xāndan]
- o'qish - تحصیل [tahsil]
- o'qitish - آموختن [āmuxtan]
- o'qituvchi - استاد [ostād]
- o'quv quroli - لوازمِ درسی [lavāzem-e darsi]
- o'quv yili - سالِ تحصیلی [sāl-e tahsili]
- o'rganish - آموزش [āmuzeš]
- o'rganmoq - آموختن [āmuxtan]; فرا گرفتن [farā gereftan]
- o'rgatmoq - یاد دادن [yād dādan]
- o'rin - مقام [maqām]
- o'rin almashmoq - جا بجا شدن [jā bejā šodan]
- o'rin-joy - رختخواب [raxtxāb]
- o'mashib qolmoq - بر قرار شدن [baryarār šodan]
- o'mida - به جای [bejā-ye]
- o'rnidan turmoq - بر خواستن [bar xāstan]
- o'rniga - به جای آن [bejāye ān]
- o'rta - میانه [miyāne]; متوسطه [motavassete]

- o'rtoq - رفيق [rafīy]
- o'sha - همان [hamān]
- o'simlik - نبات [nabāt]
- o'tgan - گذشته [gozašte]
- o'tgan kuni - پروروز [pariruz]
- o'tgan yil - سال گذشته [sāl-e gozašte]; پارسال [pārsāl]
- o'tgan zamon - ماضی [māzi] زمان گذشته [zamān-e gozašte]
- o'tirmoq - نشستن [nešastan]
- o'tmoq - گذشتن [gozaštan]
- o'xshamoq - شباهت داشتن [šabāhat dāštan]
- o'xshash - شبیه [šabih]
- o'yin - بازی [bāzi]
- o'ynamoq - بازی کردن [bāzi kardan]
- o'z - خود [xod]
- o'z vaqti - به موقع [bemouye]
- o'zak - ستاک [setāk]
- o'zaro - مقابل [motayābel]
- o'zaro rozilik - توافق مقابل [tavāfoq-e motayābel]
- o'zbek - ازبک [ozbek]
- O'zbekiston - ازبکستان [ozbekestān]
- O'zbekiston Milliy universiteti - دانشگاه ملی ازبکستان [dānešgāh-e melli-ye ozbekestān]
- o'zgarish - تغییر [tayyir]
- o'zgarish kiritmoq - تغییر دادن [tayyir dādan]

- o'zgarmoq - تغییر ماهیت دادن [tayıyir-e māhiyat dādan]
o'z ichiga olmoq - در بر گرفتن [dar bar gereftan]
o'ziga xos - مُختصّاً به خود [maxtas be xod]
o'zlashma - اقتباس شده [eytebās šode]
o'zlashmoq; o'zlashtirilmoq - اقتباس کردن [eytebās kardan]

O

- ob-havo - آب و هوا [āb o havā]
ob'yekt - منبع [mambe]
och - گرسنه [gorosne]
ochib yubormoq - باز کردن [bāz kardan]
ochilmoq - باز شدن [bāz šodan]
ochiq - روباز [rubāz]
odam - آدم [ādam]
odat - عادت [ā'dat]
odatda - عادتاً [ādatan]; معمولاً [ma'mulan]
oddiy - عادی [ādi]
odil - عادل [ā'del]
oftob - آفتاب [āftāb]
og'rimoq - درد کردن [dard kardan]
ohang - آهنگ [āhang]
oid - مربوط [marbut]
oila - خانواده [xānevāde]
oila a'zolari - اهل خانواده [ahl-e xānevāde]

- old ko'makchi - پیشوند [pišvand]
- oldin - پیش [piš]
- oldingi - پیشین [pišin]
- olib ketmoq - بردن [bordan]
- olib tashlash - حذف کردن [hazf kardan]
- olim - عالم [‘ālem]; دانشمند [dānešmand]
- oliy - عالی [‘āli]
- olmosh - ضمیر [zampir]
- ona - مادر [mādar]
- opa-singil - خواهر [xāhar]
- oqibat - نتیجه [natije]
- oqmoq - جاری بودن [jāri budan]
- oralıq - میان [miyān]
- orasida - میان [miyān-e]; بین [beyn-e]
- orqaga yotmoq - به پشت خوابیدن [be pošt xābidan]
- orqali - توسط [tavassot-e]; بوسیله ی [bevasile-ye]
- oshiq - عاشق [‘āšey]
- oshiqmoq - عجله کردن [‘ajale kardan]
- oshirmoq(chiroyni) - افزودن [afzudan]
- oshxona - آشپزخانه [āšpazxāne]
- Osiyo - آسیا [āsiyā]
- osmon - آسمان [ās(e)mān]
- oson - آسان [āsān]; ساده [sāde]
- ota-ona - والدین [vāledeyn]; پدر و مادر [pedar o mādar]

ovozli - با صدا [bā sedā]
ovqat - غذا [yazā]; خوراك [xurāk]
ovqatlanish tartibi - شیوهی غذاخوری [šive-ye yazāxuri]
oxir- آخر [āxer]
oxirgi - نمایی [nehāyi]
oy - ماه [māh]
oyna - آینه [āyine]
oyoq - پا [pā]
oyoq kiyim - کفش [kaḫš]; پاپوش [pāpuš]
Ozarboyjon - آذربایجان [āzarbāijān]
ozgina - قدری [yadri]; کمی [kami]
oziq-ovqat - اغذیه [ayziye]; خوراکباب [xorākabāb]
ozod - آزاد [āzād]

P

palata - اطاق [otāy]
palov - پلو [polou]
park - پارک [pārk]
parvoz qilmoq - پرواز کردن [parvāz kardan]
pauza - مکث [maks]; وقفه [vayfe]
paxta - پنبه [pambe]
paydo bo'lmoq - پیدا شدن [peydā šodan]
payg'ambar - پیغامبر [peyyāambar]
payshanba - پنجشنبه [panjšanbe]

payt - وقت [vayt]
 pichoq - چافو [čāyu]; کارد [kārd]
 pishib yetilmoq - رسیدن [rasidan]
 pishirilmoq - پخته شدن [poxte šodan]
 pishirmoq - پختن [poxtan]
 pishloq - پنیر [panir]
 piyola - پیاله [piyāle]
 piyoz - پیاز [piyāz]
 plyaj - پلاژ [plāz]
 poliklinika - مطب [matab(b)] (xususiy); پلی کلینیک [poliklinik]
 pomidor - گوجه فرنگی [gujefarang]
 portfel - کیف [kiʃ]
 poyabzal - پاپوش [pāpuš]; کفش [kaʃš]
 poydevor - هُداب [tahdāb]; اساس [asās]
 poytaxt - پایتخت [pāytaxt]
 predmet - جنس [jens]; اشیاء [ašyā]
 prefiks - پیشوند [pišvand]
 puflamoq - پُف کردن [pof kardan]
 pul to'lamoq - پرداختن [pardāxtan]
 punkt - نقطه [noyte]
 pushti - پشت گلی [pošt-e goli]

Q

qadah - جام [jām]; قدح [yadah]

qalam - مداد [medād]; كلك [kelk]
qayerda? ...ga - كجا [kojā]
qaytadan - دوباره [do bāre]; از نو [az nou]
qish - زمستان [zemestān]
qiz - دختر [doxtar]
qog'oz; xat - کاغذ [kāyaz]
qonun - قانون [qānun]
qovun - خربزه [xarbuze]
qozi - قاضي [qāzi]
qudrat - قدرت [qudrat]
qurbon - قربان [qorbān]

R

rassom - نقاش [nāyāš]
risola - رساله [resāle]
ro'zg'or - لوازم خانه [lavāzem-e xāne]
ruxsat bermoq - اجازه دادن [ejāze dādan]

S

sabzavot - تره بار [tarrebār]
sabzi - هویج [havij]
salat - سالاد [sālād]
salmoqli - وزین [vazin]
samolyot - هواپیما [havāpeymā]

- sanchqi- جنگال [čangāl]
sanoq- شمارش [šomāreš]
saqlamoq - نگه داشتن [negah dāštan]
saqlanmoq- نگاهداری کردن [negāhdāri kardan]
sariq- زرد [zard]
savol bermoq- سوال دادن [suāl dādan]; پرسیدن [porsidan]
sayi harakat - کوشش [kušeš]; سعی [sa'y]
sayr qilmoq - گردش کردن [gardeš kardan]
sazovor - سزاوار [sazāvār]
sevmoq - دوست داشتن [dust dāštan]; دل بستن [del bastan]
sifatdosh - صفت [sefat]
sigir- گاو [gāv]
siqmoq - فشار دادن [fošordan]; فشردن [fešār dādan]
so'ramoq- پرسیدن [porsidan]
so'z - واژه [vāže]; کلمه [kalame]; سخن [soxan]
so'z birikmasi- ترکیب [tarkib]
so'zlab bermoq- نقل کردن [ta'rif kardan]; تعریف کردن [nayl kardan]
so'lmoq - پژمردن [pažmordan]
soat - ساعت [sā'at]
sog'liqni saqlash- بهداری [behdāri]
solmoq- فرو گذاشتن [foru gozāštan];
sotib olmoq- خریدن [xaridan]
sport majmuasi - ورزشگاه [majmu'e-ye varzeš]; ورزشی
[varzešgāh]

stanok- دستگاه [dastgāh]
stol- میز [miz]
suhat - صحبت [sohbat]; گفتگو [goft-o-gu]
sut- شیر [šir]
suv - آب [āb]
suzmoq - شنا کردن [šenā kardan];
suzish- شنا [šenā]
suzuvchi- شناگر [šenāgar]

Sh

shakar- شکر [šakar]
shamol - باد [bād]; نسیم [nasim]
sharq - مشرق [mašrey]; خاور [xāvar]
shartlashmoq - شرط بستن [šart bastan]; قرار گذاشتن [yarār gozāštan]
she'r - شعر [še'r]
sher - شیر [šer]
sherdor - شردار [šerdār]
shifokor- پزشک [pezešk]
shirurguruch- شربرج [širberen]
shirin- شیرین [širin]
shirinlik- شیرینی [širini]
shlyapa - کلاه [kolāh]; شاپو [šāpu]
sho'ba - شعبه [šo'be]
shoir - شاعر [šāer]

sho'ruva – سوپ [sup]; شوربا [šorbā], آب گوشت [ābgušt]
 showqin qilmang – سرو صدا نكنيد [sar-o sedā nakonid]
 shoyi – ابريشم [abrišom]
 shug'ullanmoq-(ه) مشغول بودن [mašyul budan]
 shunday qilib – بدین ترتیب [bedin jehat]; پس [pas];
 [bedin tartib]
 shuningdek- همچنين [hamčenin]

T

ta'lim- آموزش و پرورش [āmuzeš-o-parvareš]
 ta'rif - تعريف [ta'rif]
 ta'riflamoq – تشریح کردن [tašrih kardan]
 ta'til – تعطیل [ta'til]
 ta'zim qilmoq- تعظیم کردن [ta'zim kardan]
 taajjub - تعجب [ta'ajjob]
 taassurot – مشهودات [mašhudāt]; خاطرات [xāterāt]
 tab – طبع [tab]
 tabiat- طبیعت [tabi'at]
 tabiiy- طبیعی [tabi'i]
 tahsil olmoq- تحصیل کردن، [tahsil kardan]; درس خواندن [dars xāndan]
 taklif qilmoq (kimnidir qayergadir) - دعوت کردن [da'vat kardan];
 [pišnehād kardan] پیشنهاد کردن
 takrorlamoq تکرار کردن [tekrār kardan]
 talab qilmoq-- تقاضا کردن [tayāzā kardan]; خواستن [xāstan]

talaba- طالب [tāleb]; دانشجو [dānešju]

talaffuz- تلفظ [talaffoz]

tamirlanayotgan - در حال ترمیم [dar hāl-e tarmim]

tomosha qilmoq- تماشا کردن [tamāšā kardan]; دیدن نمودن [didan namudan]

taniqli- مشهور [mašhur]; معروف [ma'ruf]

tanish- آشنا [āšena]

tanishlik- آشنایی [āšenāyi]

tanishmoq- آشنا شدن [āšenā šodan]; آشنایی یافتن [āšenāyi yāftan]

tanishtirmoq- معرفی کردن [moarrefi kardan]

tanlamoq- انتخاب کردن [entexāb kardan]

taom- غذا [yazā]

taqqoslamq - مقایسه کردن [moyāyese kardan]

taqsim- تقسیم [taysim]

taqsimlamq - تقسیم کردن [taysim kardan]; توزیع کردن [touzi' kardan]

taqsimlovchi- تقسیم کننده [taysim konande]

taraf- طرف [taraf]

tarbiyalamoq- پروریدن [parvaridan]; تربیت کردن [tarbiyat kardan]

tarix- تاریخ [tārix]

tarjima qilmoq- ترجمه کردن [tarjome kardan]

tarkib- ترکیب [tarkib]

taroq - شانه [šāne]

tarqatuvchi - توزیع کننده [touzi' konande]

tartibga solmoq- مرتب کردن [morattab kardan]; تنظیم کردن [tanzim kardan];

- tartibli - منظم [monazzam]
- tarvuz - هندوانه [hendovāne]
- tasdiqlamoq - به تصویب رساندن [be tasvib rasāndan]
- tasdiqlanmoq - به تصویب رسیدن [be tasvib rasidan]
- tashakkur aytmoq - تشکر کردن [tašakkor kardan], متشکر بودن [motašakker budan];
- tashkil etmoq - تشکیل دادن [taškil dādan]; سازمان دادن [sāzemān dādan]
- tashkilot - سازمان [sāzemān]
- tashlanmoq - حمله کردن [hamle kardan]
- tashqari - علاوه بر [alāve bar]; خارج از [xārej az]
- tashrif buyurmoq - تشریف آوردن [tašrif āvardan]
- tasischi - مؤسس [muasses]; سازمان دهنده [sāzemān dehande]
- tasodif - اتفاق [ettefāy]; روی داد [ruydād]
- taxminan - تقریباً [taqrībā]; حدود [hodud-e]
- taxta - تخته [taxte]; چوب [čub]
- tayyor bo'lmoq - حاضر بودن [hāzer budan]; آماده بودن [āmāde budan]
- tayyor kiyim - لباس دوخته شده [lebās-e duxte šode];
- tegishli - مربوط به [marbut be]; وابسته به [vābaste be]
- tegishli bo'lmoq - مربوط بودن [marbut budan]; وابسته بودن [vābaste budan];
- Tehron - تهران [tehrān]
- telefon qilmoq - تلفن کردن [telefon kardan]; زنگ زدن [zang zadan]
- temir - آهن [āhan]
- temirdan yasalgan - آهنی [āhani]
- teskari - برعکس [bar 'aks]; معکوس [ma 'kus]

tez suratda- سریعاً [sari'an]; به زودي [be zudi]
 tez-tez- زود زود [zud zud]; غالباً [yāleban]
 tilamoq- خواهان بودن [ārezu dāštan]; خواستن [xāstan]
 [xāhān budan]
 timsoh- تمساح [temsāh]
 tinglamoq- گوش دادن (کردن) [guš dādan]; شنیدن [šenidan]
 tirik- زنده [zende]
 tirsak- آرنج [āran]
 tiymoq- پرهیز کردن [parhiz kardan]; پرهیزختن [parhixtan]
 tizim- نظام [nezām]; سیستم [sistem]; رژیم [režim]
 tizza- زانو [zānu]
 to- ت [tā]
 tom - بام [bām]
 to'm- جلد [jeld]
 tog'- کوه [kuh]
 to'g'ri kelmoq- مطابقت داشتن [motābeyat]; مصادف بودن [mosādef budan]
 [dāštan]
 to'g'ri- مستقیم [mostayim]; درست [dorost]
 to'g'riso'z- راستگو [rāstgu]
 to'g'riso'zlik- راستگویی [rāstguyi]
 to'lov - پرداخت [pardāxt]
 to'ldirmoq- پر کردن [por kardan]
 to'ldiruvchi- متمم [motammem]
 to'liq - کامل [kāmel]
 to'sqinlik qilmoq- مانع شدن [māne' šodan]; ممانعت کردن [mamāne'at]

kardan

- to'lamoq - پرداختن [*pardāxtan*]
to'xtamoq - نگه داشتن [*negah dāštan*]; ایستادن [*istādan*]
to'ydirmoq - سیر کردن [*sir kardan*]
to'be - وابسته [*vābaste*]
tog' yon bag'ri - دامنه‌ی کوه [*dāman-e kuh*]
Tojikiston - تاجیکستان [*tājikestān*]
tomonidan - از طرف... [*az taraf-e*]; از جانب [*az jāneb-e*]
toplamoq - جمع کردن [*jam' kardan*]
topmoq - یافتن [*yāftan*]
top-toza - پاک [*pāk*]; صاف [*sāf*]; تمیز [*tamiz*]
tor - تنگ [*tang*]
tor kelmoq - کوچک بودن [*kuček budan*]
tor ko'cha - کوچه [*kuče*]
Toshkent - تاشکند [*tāškand*]
tovuq; qush - مرغ [*mory*]
tovush - صدا [*sedā*]
tozalamoq - پاک کردن [*pāk kardan*]; تمیز کردن [*tamiz kardan*]
tramvay - تراموای [*trāmvey*]
transport - وسایل نقلیه [*vasāel-e nayliye*]
trolleybus - اتوبوس برقی [*otubus-e baryi*]
tugamoq - خاتمه یافتن [*xāteme yāftan*]; تمام شدن [*tamām šodan*]
tug'ilmoq - به دنیا آمدن [*be donyā āmadan*]; تولد یافتن [*tavallod yāftan*]
tuman - بخش [*baxš*]; شهرستان [*šahrestān*]

tur- نوع [nau]
 turar joy - منزل [manzel]
 turkum- مجموعه [majmu'e]
 turli- مختلف [moxtalef]; گوناگون [gunāgun]
 turmoq (o'rnidan) - برخاستن [barxāstan]
 tushib qolmoq - حذف شدن [hazf šodan]
 tushirib qoldirmoq - حذف کردن [hazf kardan]
 tushlik- ناهار [nāhār]
 tushlik qilmoq- ناهار خوردن [nāhār xordan]
 tushunmoq - فهمیدن [fahmidan]
 tuxum- تخم مرغ [toxm-e mory]
 tuz- نمک [namak]
 tuzdon- نمکدان [namakdān]
 tuzilmoq - مرکب بودن [morakkab budan]
 tuzlamoq - نمک زدن، نمک ریختن [namak rixtan (zadan)]
 tuzmoq - ترتیب دادن [tartib dādan]
 tuzilish - ترکیب [tarkib]; ساختمان [sāxtemān]
 tuzuvchi - ترتیب دهنده [tartib dchande]

U

u- آن [ān]
 u boshidan bu boshigacha- سر تا سر [sartā sar]
 u yerda- آنجا [ānjā]
 uchmoq- بریدن [paridan]

uchrab turmoq- اتفاق افتادن [ettefāy oftādan]
 uchramoq- برخورد کردن [barxord kardan]
 uchrashmoq- ملاقات کردن [molāyāt kardan]
 uchrashuv- ملاقات [molāyāt]
 ud - عود [ʻud]
 uka- برادر کوچک [barādar-e kuček]
 ular- آنها [ānhā]
 ulgurmaslik- نرسیدن [narasidan]; وقت نکردن [vaqt nakardan]
 ulgurmoq- رسیدن [rasidan]
 umid- امید [omid]
 umid qilmoq- چشم داشتن [češm dāštan]; امیدوار بودن [omidvār budan]
 umr- عمر [ʻomr]
 umuman – اصلاً [aslan]; بکلی [bekolli]
 umumiy – عمومی [ʻomumi]
 umumlashtirmoq- جمع بندی کردن [jamʻ bandi kardan]
 un- آرد [ārd]
 uncha- آن قدر [ān yadr]
 undamoq- دعوت کردن [daʻvat kardan]
 undosh- حرفِ صامت [harf-e sāmet]
 universal - همه جانبه [hame jānebe]
 universitet- دانشگاه [dānešgāh]
 unli- حرفِ صدا دار [harf-e sedādār]
 unutmog- فراموش کردن [farāmuš kardan]
 urgʻu- ضرب [zarb]

uskuna- دستگاه [dastgāh]; آلات [ālāt]
 uslub- شیوه [šive]; طرز [tarz], سبک [sabb]
 ust- رو [ru]
 ustida- ... روی [ru-ye ...]
 ustun- رکن [rokn]; ستون [sotun]
 uxlamoq- خواب رفتن [be xāb raftan]; خوابیدن [xābīdan]
 uy vazifasi- تکلیف خانه [taklif-e xāne]
 uygʻonmoq- بیدار شدن [bidār šodan]
 uyqu- خواب [xāb]
 uyqudan turmoq- از خواب بیدار شدن [az xāb bidār šodan]
 uy - خانه [xāne]
 uzoq - دور [dur]
 uzoq oʻtgʻan zamon - ماضی بعید [māzi-ye baʻid]
 uzr - عُذر [oʻzr]
 uzr soʻramoq - عُذر خواستن - [oʻzr xāstan]
 uzum - انگور [angur]
 uzumzor - تاکستان [tākestān]
 uzunlik - طول [tul]

V

va hokazo - و غیره [va yeyre]
 vaʻda bermoq - وعده دادن [vaʻde dādan]
 vaʻda olmoq - وعده گرفتن [vaʻde gereftan]
 vakil - نماینده [namāyande]

vaqt – وقت [vayt]
vaqti-vaqti bilan – گاه گاه [gāh-gāh]
vatan – وطن [vatan]; ميهن [nihan]
vazifa – تکليف [taklif]
vaziyat – موقعيت [mouyiyat]; وضع [vaz']
vokzal – ایستگاه راه آهن [istgāh-e rāh āhan]
vositali – با واسطه [bā vāsete]
vositasiz – بي واسطه [bi vāsete]
vujudga kelmoq – به وجود آمدن [be vojud āmadan]; پدید آمدن [padid āmadan]

X

xabar – خبر [xabar]; اطلاع [ettelā]; گزارش [gozāreš]
xodim – کارمند [kārmand]
xalq – مردم [mardom]
xalqaro – بین المللی [beyn ol-mellali]
xarakter – خو (اخلاق) [xu (axlāq)]
xarid qilmoq – خریدن [xaridan]
xaridor – مشتری [moštari]
xat - نامه [nāme]
xato – اشتباه [eštebāh]
xayrlashmoq – خدا حافظی کردن [xodā hāfezi kardan]
xayrli – به خیر [bexeyr]
xil – نوع [nau]

Xiva – خيوه [xive]
 xiyobon – خيابان [xiyābān]
 xizmat qilmoq – خدمت کردن [xedmat kardan]
 xizmatchi – پیشخدمت [pišxedmat]; گارسون [gārsun]; خدمتکار [xedmatkār]
 xo‘randa – مشتری [moštan]; مراجع [morāje]
 xo‘roz- خروس [xorus]
 xohlamoq – خواستن [meyl dāštan]; میل داشتن
 xolos – بس [bas]
 xonish – آواز خوانی [āvāz xāni]
 Xorazm – خوارزم [xārazm]
 xos – خاص [xās]
 xos bo‘lmoq – ویژه‌ی چیزی بودن [viže-ye čizi budan]
 xuddi – مانند [mānand-e]; مثل [mesl-e]
 xurjun – خرچین [xorjin]
 xursand bo‘lmoq – خوشحال شدن [xušhāl šodan]
 xushmaza – خوشمزه [xošmazze]
 xususiyat – خصوصیات [xosusiyāt]

Y

yaksanba – یکشنبه [yekšanbe]
 yam-yashil – سرسبز [sar sabz]
 yana – باز [bāz]; دیگر [digar]
 yangi – تازه [tāze]; نو [nou]
 yaqin – نزدیک [nazdik]

- yaqinda – این روزها [*in ruzhā*]
- yaqinlar – نزدیکان [*nazdikān*]
- yaqqol – واضح [*vāzeh*]; صریح [*sarih*]
- yarashmoq (kiyim) – به صورت آمدن [*be surat āmadan*]; آمدن [*āmadan*]
- yaratilmoq – ایجاد شدن [*ijād šodan*]; برپا شدن [*barpā šodan*]
- yarim – نصف [*nesf*]; نیم [*nim*]
- yasalmoq – ساخته شدن [*sāxte šodan*]
- yasamoq – ساختن [*sāxtan*]
- yasama – ساخته [*sāxte*]
- yashamoq – زندگی کردن [*zendegi kardan*]; زیستن [*zistan*]
- yashash – زندگی [*zendegi*]
- yashil – سبز [*sabz*]
- yashin - رعد [*ra'd*]
- yaxshi ko'rmoq – دوست داشتن [*az ... xuš āmadan*]; از ... خوش آمدن –
[*dust dāštan*]
- yaxshisi – بهتر [*behtar*]
- yaxshi – به [*beh*]; خوب [*xub*]
- yaylov – چراگاه [*čarāgāh*]
- Yevropa – اروپا [*orupā*]
- yelka - شانه [*šāne*]
- yemoq – خوردن [*xordan*]
- yengil – سبک [*sobok*]
- yer haydamoq – شخم زدن [*šoxm zadan*]
- yer maydoni – مساحت [*masāhat*]

yetib bormoq – رسیدن [*rasidan*]
 yetkazmoq – رساندن [*rasāndan*]
 yeyishlik – خوردنی [*xordani*]
 yig‘ilmoq – جمع شدن [*jam’ šodan*]; گرد آمدن [*gerd āmadan*]
 yig‘ishtirmoq – جمع و جور کردن [*jam’o jur kardan*]
 yil – سال [*sāl*]
 yilnoma – سالنامه [*sāl nāme*]
 yirtmoq – پاره کردن [*pāre kardan*]
 yo‘l – راه [*rāh*]
 yo‘l olmoq – حرکت کردن [*harakat kardan*]; به راه افتادن [*be rāh
oftādan*]
 yo‘lak – راهرو [*rāh rou*]
 yo‘lovchi – عابر (عابرین) [*‘āber (‘āberin)*]
 yo‘l-yo‘riq ko‘rsatmoq – راهنمایی کردن [*rahnemāyi kardan*]
 yo‘nalish – سمت [*samt*]; سو [*su*]
 yo‘nalmoq – راهی ... بودن [*rahi ... budan*]
 yo‘q – نخیر [*naxeyr*]
 yo‘qotmoq – باختن [*bāxtan*]; گم کردن [*gom kardan*]
 yodlamoq – از بر کردن [*az bar kardan*]; حفظ کردن [*hefz kardan*]
 yoki – یا [*yā*]
 yolg‘iz – تنها [*tanhā*]; تک [*tak*]
 yolg‘on gapirmoq – دروغ گفتن [*doruy goftan*]
 yomon – بد [*bad*]
 yon – دست [*dast*]; طرف [*taraf*]

yoqimli – مطبوع [matbuʻ]; خوش [xuʃ]
 yoqmoq – خوش آمدن ... از [az ... xuʃ āmadan]
 yordam – کمک [komak]
 yordam bermoq – کمک کردن [komiak kardan]
 yordamida – به کمک [be komak-e]
 yoritilmoq – چراغانی شدن [čarāyāni šodan]
 yorugʻ – روشن [roušan]
 yosh – جوان [javān]
 yostiq – بالش [bāleʃ]
 yotmoq – خوابیدن [xābidan]
 yotoqxonā – خوابگاه [xābgāh]
 yovvoyi – درنده [darrande]
 yoz - تابستان [tābestān]
 yozgi – تابستانی [tābestāni]
 yozgi taʻtil – تعطیل تابستانی [taʻtil-e tābestāni]
 yozishma (yozishuv) – مکاتبه [mokātebe]
 yozma – کتبی [katbi]; نوشتاری [neveštāri]
 yozmoq – نوشتن [neveštan]
 yozuvchi – نویسنده [na(e)visande]
 yozuv – کتابت [ketābat]; خط [xatt]
 yubka – دامن [dāman]
 yubormoq – فرستادن [ferestādan]
 yuqori – بالا [bālā]
 yuqori(si)da – بالای [bālā-ye]

yurmoq – رفتن [*raftan*]

yuz – رو [*ru*]

yuz - صد [*sad*]

Z

zahoti - همینکه [*haminke*]; همانکه [*hamānke*]

zal – تالار [*tālār*]

zamon – زمان [*zamān*]; روزگار [*ruzgār*]

zamonaviy – کنونی [*konuni*]; معاصر [*ma'āser*]; مدرن [*modern*]

zarur – ضرور [*zarur*]; لازم [*lāzem*]

zavqlanmoq – لذت بردن [*lezzat bordan*]

ziddiyatli – متضاد [*motazzād*]

zizr etilgan – یاد آوری شده [*yād āvarde šode*]; ذکر شده [*zokr šode*]

zog', qarg'a - زاغ [*zāy*]

FORSCHA – O‘ZBEKCHA
LUG‘AT

آ

آب [*āb*] – *suvi*; سرد گرفتن [*āb-e sard gereftan*] – sovuq vanna qabul qilmoq; آب گرم گرفتن [*āb-e garm gereftan*] – issiq vanna qabul qilmoq;

آبان [*ābān*] – obon (eron yil taqvimining 8 – oy nomi)

آبیاری [*ābyāri*]-sug‘orish; آبیاری کردن [*ābyāri kardan*]- sug‘ormoq

آبنی [*ābtani*] cho‘milish; آبنی کردن [*ābtani kardan*] – cho‘milmoq

آبرومند [*ābrumand*] – obro‘li

آب و هوا [*āb-o havā*] - ob-havo, iqlim

آبی [*ābi*] – havo rang (och)

آبی رنگ [*ābi rang*]-havo rang

آپارتمان [*āpārtemān*] – kvartira, ko‘p qavatli bino, xona

آتش [*ātas*]-olov, alanga; آتش زدن [*ātas zadan*] – olov yoqmoq

آثار [*āsār*]-asarlar

آداب [*ādāb*] – odob

آدرس [*ādres*] – adres, manzilgoh

آدم [*ādam*]-odam

آذر [*āzar*]-ozar (Eron yil taqvimidagi 9 - oy)

آذربایجان [*āzarbāyjān*] - Ozarboyjon

آراستن [*ārāstan*]- bezamoq

آرام [*ārām*]- orom, tinch, osuda
 آرایشگاه [*ārāyeshgāh*] – sartaroshxona
 آرزو [*ārzū*] – tilak
 آرزو کردن [*ārzū kardan*]-tilamoq, tilak bildirmoq
 آزاد [*āzād*] – ozod, erkin, sof; هوای آزاد [*havā-ye āzād*] – sof havo
 آزمایشگاه [*āzmāyeshgāh*] – laboratoriya
 آزمودن [*āzmudan*] - sinamoq, sinab ko'rmoq
 اسمی [*asāmi*] –(اسم ning ko'pligi) – ismlar
 آسان [*āsān*] – oson, yengil
 آسایش [*āsāyesh*] – osudalik, tinchlik
 استقلال [*esteylāl*]- istiqlol, mustaqillik
 آسمان [*āsemān*] – osmon
 آسیا [*āsiyā*] - Osiyo
 آسیای مرکزی [*āsiyāye markazi*]-Markaziy Osiyo
 آشپز [*āšpaz*]-oshpaz
 آشپزخانه [*āšpazxāne*] – oshxona
 آشتی کردن [*āшти kardan*] – yarashmoq (o'zaro)
 آشنا شدن [*āš(e)nā šodan*]-tanishmoq
 آشنایی [*āš(e)nāyi*] - tanishuv, tanishish
 آغاز [*āyāz*] - boshlash, boshi
 آغاز گردیدن [*āyāz gardidan*]-boshlamoq

آغوش [āyush] – og‘ush, quchoqlash; گرفتن [dar āyush
 gereftan] – quchoqlamoq, bag‘riga bosmoq
 آفتاب [āftāb] – oftob, quyosh
 آفرینش [āfarinesh] – yaratilish
 آقا [āyā] – janob
 آماده [āmāde] – tayyor; آماده کردن [āmāde kardan] - tayyorlamoq;
 آماده شدن [āmāde šodan] - tayyorlanmoq
 آمبولانس [āmbulāns] – tibbiy yordam mashinasi
 آمدن [āmadan] - kelmoq
 آموختن [āmuxtan] – o‘rganmoq; o‘rgatmoq
 آموزش [āmuzeš] – ta‘lim, o‘qish; آموزشگاه عالی و متوسطه
 [āmuzešgāh-e ‘āli va motavassete] - oliy va o‘rta maxsus
 o‘quv yurti
 آن [ān] – u (ko‘rsatish olmoshi)
 آنجا [ānjā] – u yer, u yerda
 آنقدر [ānyadr] – unchalik, u qadar
 انگلیسی [englisi]-ingliz; زبان انگلیسی [zabān-e englisi] – ingliz tili
 آنها [ānhā] – ular
 آنوقت [ānvayt] - o‘sha vaqt(da), u payt(da)
 آهسته [āheste] - sekin, asta, ohista
 آهن [āhan] – temir
 آهو [āhu] - kiyik
 آواز خواندن [āvāz xāndan] – qo‘shiq kuylamoq, ashula aytmoq

آوازخون [āvāz xān]-ashulachi, qo'shiqchi
آوردن [āva[o]rdan] – keltirmoq, olib kelmoq
آوریل [āvri]l]-aprel
آویختن [āvixtan]-osmoq, osilmoq
آویزان [āvizān] – osig'liq, osilgan
آیا [āyā] - ...mi? (so'roq yuklamasi)
آینده [āyande]-kelajak
آینه [āyine] – oyna

۱

ابد [abad] – abadul-abad, butunlay
ابراز کردن [ebrāz kardan] – izhor
qilmoq, bildirmoq
ابرو [abru] – qosh
ابریشم [abrišom] – ipak
اتاق (اطاق) [otāq] – xona; auditoriya
اتفاقاً [ettefāqan]- bir kuni; to'satdan
اتوبوس [otubus] – avtobus
اتوبوس برقی [otubus-e baryi] – trolleybus
اتومبیل [otumobil] – avtomobil, yengil avtomashina
اثر [asar] – 1) asar; 2) iz.
اجازه دادن [ejāze dādan] – ruxsat bermoq
احترام گذاشتن [ehterām gozāštan] – hurmat qilmoq

احتمال [ehtemāl]- ehtimol
 احتمال مي رود [ehtemāl miravad] – balki, ehtimol
 احتياج [ehtiyāj]- ehtiyoj, zarurat; احتياج داشتن [ehtiyāj dāštan]-ehtiyoj,
 zarurat sezmoq
 احوالپرسي [ahvālporsi]- hol-ahvol so‘rash; احوالپرسي کردن
 [ahvālporsi kardan] – hol-ahvol so‘ramoq
 اخير [axir] - oxirgi
 ادا در آوردن [adā dar āvardan]– qiyshanglamoq, aftini bujmaytirmoq
 اداره [edāre]- idora; muassasa
 اداري [edāri] – ma‘muriy
 ادامه [edāme]-davom; ادامه دادن [edāme dādan] – davom ettirmoq;
 ادامه داشتن [edāme dāštan] – davom etmoq
 ادبي [adabi] – adabiy
 ادبيات [adabiyāt] – adabiyot
 ارزان [arzān] – arzon
 اروپا [orupā] – Yevropa
 از [az] - ... dan (ko‘makchi); از اين قرار بودن [az in qarār budan]-
 quyidagilardan iborat bo‘lmoq; از نظر دور داشتن [az nazar
 dur dāštan] - nazardan uzoqlashtirmoq
 از همدیگر پرسیدن [az hamdigar porsidan]- bir-biridan so‘ramoq
 ازبکستان [ozbekestān] - O‘zbekiston
 ازبکي [ozbeki] – o‘zbekcha
 ازدواج کردن [ezdevāj kardan] – uylanmoq, turmush qurmoq

از طرف [az taraf-e]-...tomonidan

استاد (استاد) [āsātid] [ostād] –ustozlar,ustoz

آسانسور [āsānsur] - lift

اسب [asb] – ot (hayvon)

اسباب بازی [asbāb bāzi] - o'yinchoq

استاد [ostād] – ustoz

استثمار [estesmār] – ekspluatatsiya; استثمار کردن [estesmār kardan] – ekspluatatsiya qilmoq

استراحت [esterāhat] - dam (ot);

استراحت کردن [esterāhat kardan] – dam olmoq

استراحت کننده [esterāhat konande]-dam oluvchi

استراحتگاه [esterāhatgāh]-dam olish joyi

استعداد [este'dād] – iste'dod

استفاده [estefāde]-foydalanish; استفاده شدن - [estefāde šodan]- foydalanilmoq; استفاده کردن [estefāde kardan] – foydalanmoq

استقبال [esteybāl] – istiqbol, kutib olish

استقلال [esteylāl] – istiqlol, mustaqillik

اسد [asad] – Asad (erk.ismi); sher

اسفند [esfand] - esfand (eron yil taqvimining 12 oyi)

اسم [esm] – ot (gram.)

اشتباه [eštebāh]-xato

اشخاص [ašxās] (شخص ning ko'pligi) - kishilar, shaxslar

اشعار [aš'ār] (شعر ning ko'pligi) - sherlar
 اشك ريختن [ašk rixtan]-ko'z yoshi to'kmoq
 اصل [asl] - asosiy
 اصیل [asil] – asl
 اضافه [ezāfe] – izofa; کردن اضافه [ezāfe kardan] – qo'shmoq
 اطراف [atrāf] طرف ning ko'pligi – taraf, atrof
 اطلاع [ettelā']- xabar; اطلاع دادن [ettelā' dādan] – xabar bermoq
 اطلاع یافتن [ettelā' yāftan] - xabar topmoq
 اتو [otu] – dazmol
 اظهار کردن [ezhār kardan]-izhor qilmoq
 اعتصاب [etesāb] – ish tashlash
 اعضا [a'zā]-a'zo
 اتانان [oftādan] – tushmoq, yiqilmoq
 افراد [afrād] فرد ning ko'pligi – a'zolar
 آفریقا [āfriyā]-Afrika
 افزودن [afzudan]-ko'paytirmoq
 افشین [afšin] – Afshin (qizlar ismi)
 افغانستان [afyānestān] – Afg'oniston
 افکندن [afkandan] – tashlamoq, irg'itmoq
 اقتصاد [eytesād] – iqtisod
 اقسام [aysām] – (قسم ning ko'pligi) – qismlar, bo'laklar
 اکتبر [oktobr] - oktabr

اكثريّت [aksariyat] – aksariyat, ko‘pchilik
 اكرم [akram] – Akram (qizlar ismi)
 اكنون [aknun] – hozir, hozirgi paytda
 اگّر [agar] – agar
 اگّرچه [agarče] – garchi; ...bo‘lsa ham
 امتحان [emtehān] – imtihon, sinov; امتحان کردن [emtehān kardan] –
 sinab ko‘rmoq, imtihon qilmoq
 امراض [amrāz] مرض ning ko‘pligi – kasalliklar
 امروز [emruz] – bugun
 امروز صبح [emruz sobh]-bugun ertalab
 امروز عصر [emruz asr]-bugun asrda
 آمريکا [āmrikā] – Amerika
 امسال [emsāl] – bu yil
 امشب [emšab] – bugun kechqurun
 امکانات [emkānāt] - imkoniyatlar
 امیدوار [omidvār] – umidvor; امیدوار بودن [omidvār budan] – umid
 qilmoq, umidvor bo‘lmoq
 الآن [alān] – hozir, endi
 انار [anār] – anor
 انتخاب کردن [entexāb kardan] – tanlamoq; saylamoq
 انتظار [entezār] – muntazir; kutayotgan; انتظار رفتن [entezār raftan] –
 kutilmoq
 انجام دادن [anjām dādan] – bajarmoq, tugatmoq

- انداختن [andāxtan] – otmoq, irg‘itmoq, tashlamoq
 اندازه [andāze] – andoza, o‘lcham
 اندك [andak] – andak, ozgina
 انسان [ensān] - inson
 انستيتو [anstitu] – institut; ماشين سازي [anstitu-ye māšinsāzi] –
 mashinasozlik instituti
 انشاء [enšā] – insho
 ان شاء الله [enšāāllāh] – Xudo xohlasa
 انعكاس [en‘ekās] – aks, in‘ikos
 انقلاب [enyelāb] – inqilob
 انقلابي [enyelābi] – inqilobchi
 انگشت [angošt] - barmoq
 انگليسي [englisi] – inglizcha
 زبان انگليسي [zabān-e englisi] – ingliz tili
 انگور [angur] – uzum
 انواع [anvā] – navlar, turlar
 انواع و اقسام [anvā‘-o aysām] – turli-tuman
 او [u] – u (ko‘rsatish olmoshi)
 اواسط [avāset] (وسط) ning ko‘pligi) – o‘rtalar(i)
 اوت [ut] - avgust
 اوقات [ouyāt] (وقت) ning ko‘pligi) – hodisa; holat; kayfiyat
 اوقات تلخ [ouyāt-e talx] – noxush kayfiyat

أول [avval] – avval, birinchi

أولاً [avvalan] – birinchidan

إيطاليا [itāliyā] – Italiya

إيجاد [ijād] – ijod, yaratish

إيراني [irāni] – eronlik; Eronga oid

إيرج [iraj] – Iraj (erkak ismi)

إستادن [istādan] → turmoq, to'xtamoq → ایست [ist].

إستگاه [istgāh] – bekat

إیشان [išān] – ular

إیمان [imān] – iymon

این [in] – bu (ko'rsatish olmoshi)

اینطور [intour] - shunday

اینقدر [inyadr] - shuncha

اینک [inak] – endi, hozir

این نوع [in nou] – bunday, bunaqa

اینها [inhā] - bular

ایوان [eyvān] – ayvon, terrasa

ب

بأ [bā] – bilan

بأنکه [bā ānke] - ...-ga qaramasdan, ...-sa ham

بأستعداد [bā este'dād] – iste'dodli

بأعلاقه [bā alāye] – qiziqish bilan

باب [*bāb*] – bob; qism

بابا [*bābā*] – dada; ota (og‘zaki tilda)

باباجان [*bābājān*] – dadajon; otajon (og‘zaki)

باد [*bād*] - shamol

باراني [*bārāni*] – 1) plash; 2) yomg‘irli

باريك [*bārik*] – ingichka, tor

باز [*bāz*] – 1) ochiq; 2) yana; باز بودن [*bāz budan*] – ochiq bo‘lmoq;

باز شدن [*bāz šodan*] – ochilmoq; باز کردن [*bāz kardan*] –
ochmoq

باز هم [*bāz ham*] – shunday bo‘lsa ham

بازار [*bāzār*] - bozor

بازدید [*bāzdid*] – tashrif, vizit

بازرگانی [*bāzargāni*] – savdo-sotiq, tijorat

بازو [*bāzu*] – bilak

بازي کردن [*bāzi kardan*] – o‘ynamoq

بسکتبال [*basketbāl*] - basketbol

باشگاه [*bāšgāh*] - klub

باعث شدن [*bā‘es šodan*] – biror narsaga(ning) sabab(i) bo‘lmoq

باغ [*bāy*] – bog‘; وحش باغ [*bāy-e vahsh*] – hayvonot bog‘i,

باغچه [*bayče*] – bog‘cha

بافنده [*bāfande*] – to‘quvchi

باکو [*bāku*] –Boku

- بال [bāl] – qanot, pat
- بالا [bālā] – yuqori, tepa;
- بالاي [bālā-ye] - tepasida, tepasiga, yuqorisida, yuqorisiga, ustiga
- بالش [bāleš] – yostiq, bolish
- بالين [bālin] – boshi, tepasi
- باد [bām] – tom
- بانك [bānk] – bank
- بانو [bānu] – ayol, bonu
- باهم [bā ham] – birga, birgalikda
- باور [bāvar] – ishonch, ishonish; باور کردن [bāvar kardan] –
ishonmoq
- بايد [bāyad] – kerak, lozim
- بايستن [bāyestan] – kerak bo‘lmoq
- ببخشيد [bebaxšid] – kechiring
- ببر [babr] – yo‘lbars
- به تقويم اروپايي [betayvim-e ouropāyi] – Yevropa kalendari bo‘yicha
- بجا [bejā] – mos, munosib, o‘z vaqtida
- بچگانه [bačegāne] – bolalarga xos, tegishli
- بچگي [bačegi] – bolalik
- بچه [bačče] – bola
- بحران [bohrān] – bo‘hron, krizis
- بخارا [boxārā] – Buxoro

بخش [*baxš*] – bo‘lim, qism

بخشیدان [*baxšidan*] – 1) sovg‘a qilmoq; 2) kechirmoq

بد [*bad*] – yomon

بدبختانه [*badbaxtāne*] – baxtga qarshi

بدرقه کردن [*badraye kardan*] – kuzatmoq, kuzatib qo‘ymoq

بدن [*badan*] – badan, tana

بدون [*bedun-e*] - ... siz

بدین ترتیب [*bedin tartib*] – shu tartibda

بر [*bar*] - -ga, -da (old ko‘makchi)

بر آمدن [*bar āmadan*] - chiqmoq, ko‘tarilmoq

بر گشتن [*bar gaštan*] – qaytmoq, qaytib kelmoq

برابر – [*barābar-e*] – qarshisiga(ga)

برادر [*barādar*] – aka; uka

برادر بزرگ [*barādar-e bozorg*] – aka

برادر کوچک [*barādar-e kuček*] – uka

برادرزاده [*barādarzāde*] – jiyani (aka yoki ukaning bolasi)

برای [*barāye*] – uchun

بر باد دادن [*barbād dādan*] – sovurmoq, isrof qilmoq, yo‘qotmoq

برخاستن [*bar xāstan*] – turmoq (o‘rnidan)

بر خوردن [*bar xordan*] – uchrashmoq (to‘satdan), to‘qnash kelmoq

برخی [*barxi*] – ba‘zi

برداشتن [*bar dāštan*] – 1) ko‘tarmoq; 2) yechmoq (bosh kiyim)

بردن [*bordan*] – olib bormoq, olib ketmoq
 برعكس [*bar'aks*] – aksincha
 برف [*barf*] - qor
 برق [*barq*] – chaqmoq; elektr
 برگ [*barg*] – barg
 بر گزار شدن [*bar gozār šodan*] – o'tkazilmoq
 برگشتن [*bar gaštan*] – qaytmoq
 بُرنا [*bornā*] – yigit; yosh
 بر نامه [*barnāme*] – dastur, reja
 برنج [*berenj*] – guruch
 آوردن ... به رو [*be ru ... āvardan*] – o'ziga olmoq
 برودت [*borudat*] – sovuq; salqin; sovish; salqin tushishi
 بریدن [*boridan*] - kesmoq
 بُز [*boz*] - echki
 بزرگ [*bozorg*] – katta; بزرگی [*bozorgi*] – kattalik
 بستری [*bastari*] – kasal; بودن بستری [*bastari budan*] – kasal bo'lib
 yotmoq
 بستان [*bastan*] – yopmoq, bog'lamoq, berkitmoq
 بستنی [*bastani*] – muzqaymoq
 به سر گذاشتن [*besar gozāštan*] – boshga kiymoq
 به سلامت [*besalāmat*] – ko'rishguncha xayr, salomat bo'ling
 بسیار [*besyār*] – ko'p

به صورت کسی آمدن [besurat-e kasi āmadan] – yarashmoq (kiyim)
بعد [ba'd]- so'ng, keyin;
بعد از [ba'd az] - ... dan so'ng, keyin
بعد از ظهر [ba'd az zohr] – tushdan so'ng
بعداً [ba'dan] – keyin, keyinroq
بعضی [ba'zi] – ba'zi; بعضی ها [ba'zihā] - ayrimlar
بغدادی [baydādi] – bag'dodlik
بقیه [bahiye] - qolgani
بکس بازی کردن [boksbāzi] – boks tushish; بکس بازی کردن
kardan] – boks tushmoq
بالأخره [belāxare] – va nihoyat, natijada
بلبل [bolbol] - bulbul
بلد بودن [balad budan] – bilmoq, tanish bo'lmoq
بلکه [balke] – balki
بلند [boland] – baland
بله [bale] – ha, shunday
بلوار [bolvār] – bulvar, xiyobon
بلوز [boluz] – bluzka, nimcha
بلی [bali] – ha (tasdiq)
بلیت ورودی [belit-e vorudi]- kirish bileti
به موازات [bemovāzāt] - bir paytda, parallel ravishda
بنا [banā] – bino, imorat

بَنَّا [bannā] – quruvchi
 بني آدم [bani ādam] – odami zot, odam avlodi
 به [be] - ...ga (old ko‘makchi)
 به اتفاق [be ettefāy] - birgalikda, birga, kelishib
 به اتمام رسیدن [be etmām rasidan] - tugamoq
 به حدی است [be haddist] - shu darajadaki
 به درد آوردن [be dard āvardan] - og‘ritmoq, dard bermoq
 به شوهر دادن [be šouhar dādan] - turmushga chiqmoq (er qilmoq,
 erga tegmoq)
 به عنوان [be onvān-e] – unvonida, sifatida
 به کار بردن [be kār bordan] - ishlatmoq, qollamoq
 به گردش رفتن [be gardeš raftan] - sayr qilishga bormoq
 به نوبت [be noubat] - navbat bilan
 به همدیگر گفتن [be hamdigar goftan] - bir-biriga aytmoq (gapirmoq)
 بهار [bahār] - bahor
 بهتر است [behtar ast] - yaxshisi..., ...yaxshi bo‘lardi
 بهترین [behtarin] – eng yaxshi
 بهداشت [behdāšt] - sanitariya, gigiyena
 بهزاد [behzād] – Behzod (ism)
 بهش [beheš] = به او – unga (og‘zaki nutqda)
 بهمن [bahman] - Eron yil taqvimining 11-oyi
 بو [bu] – hid

- بودن [*budan*] – bo'lmoq, emoq
- بوسیدن [*busidan*] - o'pmoq, bo'sa olmoq
- بومي [*bumi*] – mahalliy, yerlik aholi
- بي خبر [*bi xabar*] – bexabar, xabarsiz
- بي صدا [*bi sedā*] – jarangsiz (tovush)
- بيان [*beyān*] – bayon; بیان داشتن [*beyān dāštan*]- bayon qilmoq
- بيت [*beyt*] – bayt, ikkilik
- بیدار [*bidār*] – uyg'oq, bedor; بیدار شدن [*bidār šodan*] – uyg'onmoq,
 بيدار ماندن [*bidār kardan*] – uyg'otmoq; بيدار ماندن
 [*bidār māndan*] – uyg'oq bo'lmoq;
- بیرق [*beyrāy*] – bayroq
- بیرون [*birun*] – tashqari; بیرون [*birun-e*] - tashqarisiga, tashqarisida;
- بیرون آمدن [*birun āmadan*] - (tashqariga) chiqmoq; بیرون رفتن [*birun
 raftan*] – chiqmoq (tashqariga)
- بیژن [*bijan*] – Bijan (erk. ismi)
- بیش [*biš*]- ko'p
- از بیش [*biš az*] – ...dan ko'proq
- بیشتر [*bištar*] – ko'proq
- بیلیارد بازی [*bilyārdbāzī*] - bilyard o'yini
- بیمارستان [*bimārestān*] – kasalxona
- بین [*beyn*] – o'rta, oraliq; بین [*beyn-e*] – orasida, o'rtasida
- بینی [*bini*] – burun
- بي نیاز [*biniyāz*] – ta'minlangan, ehtijojsiz

پا [pā] – oyoq

پاییز [pāyīz] – kuz

پایین [pāyin] – past, quyi

پارچه فروشی [pārĉe foruší] – gazmol do'koni

پارسال [pārsāl] – o'tgan yili

پارك [pārk] – park, bog'

پاسخ دادن [pāsox dādan] - javob bermoq

پاكسازي [pāksāzi] - tozalash

پاكستان [pākestān] - Pokiston

پایان [pāyān] - oxiri, tugash

پایتخت [pāytaxt] – poytaxt

پایین [pāyin-e] - pastida, pastiga

په [patu] – ko'rpa

پختان [poxtan] – pishirmoq

پاخته کار [paxtekār] - Paxtakor (futbol komandasi nomi)

پدر [pedar] – ota; پدر بزرگ [pedar bozorg] – buva

پذیرفتن [paziroftan] – qabul qilmoq, kutib olmoq

پُر [por] – to'la; پُر از چیزی بودن [por az ĉizi budan] - biror narsaga

to'la bo'lmoq; پُر سایه [por sāye] – sersoya; پُر کار [por kār] –
ishchan

پرداختن [pardāxtan] - to'lamoq, topshirmoq

پرستار [*parastār*] - hamshira
 پرشش [*porseš*] - savol, sorash
 پرسیدن [*porsidan*] – so‘ramoq
 پرنده [*parande*] - parranda
 پروین [*parvin*] – Parvin (ayol ismi)
 پرویز [*pariruz*] – o‘tgan kuni
 پزشك [*pezešk*] – doktor, shifokor
 پس [*pas*]- xo‘sh, demak
 پس آمدن [*pas āmadan*] – qaytib kelmoq
 پس از آنکه [*pas az ānke*] - ...dan keyin, ...dan so‘ng
 پس انداز کردن [*pas andāz kardan*] – (pul) yig‘moq, to‘plamoq
 پس دادن [*pas dādan*] – qaytarib bermoq
 پس فردا [*pas fardā*] – indin
 پس فردا شب [*pas fardā šab*] - indin kechasi, (...tunda)
 پس گرفتن [*pas gereftan*] – qaytarib olmoq
 پست [*post*]- pochta
 پسر [*pesar*] – o‘g‘il bola, bola
 پشت [*pošt*]-orqa
 پشت [*pošt-e*] – orqasida
 پشم [*pašm*]- jun, yung
 پشیمان [*pašimān*] – pushaymon
 پل [*pol*] – ko‘prik

پلنگ [palang] - yo'lbars
 پلو [polou] - palov, pishirilgan guruch
 پنجره [panjare] – deraza
 پنیر [panir] – pishloq
 پهلو [pahlu] – yon (taraf)
 پهلوئي [pahlu-ye]- yonida, yoniga; همديگر نشستن [pahlu-ye
 hamdigar neshastan]- bir-birining yonida o'tirmoq
 پوش [puš] – kiyinish, kiyim
 پوشاندن [pušāndan] – kiygizmoq; kiyintirmoq
 پوشيدن [pušidan] – kiymoq
 پول [pul] – pul; پوله سياه [pul-e siyāh]- chaqa, tanga; پولدار بودن
 [puldār budan]- puldor bo'lmoq, boy bo'lmoq
 پياده [piyāde] – piyoda, yayov; پياده رفتن [piyāde raftan] – piyoda
 yurmoq, yayov yurmoq; پياده رو [piyade rou] – trotuar;
 پيودالار يولكاسي شدن [piyode šodan]-tushmoq
 (transport vositasidan)
 پياز [piyāz] – piyoz
 پيانو [piyāno] – pianino
 پيچيدن [pičidan]-burilmoq
 پيدا [peydā] – ko'rinarli, bilinarli
 پيدا كردن [peydā kardan]-topmoq
 پير [pir] – qari
 پيرامون [pirāmun] – tevarak-atrof

پراهن [pirāhan] – ko‘ylak

پرو [peyrou] – birovning ketidan ketayotgan; birovga ergashayotgan

پش [piš-e] - oldida, oldiga

رفتن ... پیش - [piš-e ...raftan]-...oldiga bormoq

پیش [piš] - oldin, ilgari

پیشنهاد [pišnehād] – taklif; پیشنهاد کردن [pišnehād kardan] – taklif qilmoq

پیشین [pišin] – birinchi, birinchi qatordagi, avvalgi

پیغمبر [peyyambar] – payg‘ambar

پیمان [peymān] – shartnoma, kelishuv

ت

تا [tā] - ... gacha (old ko‘makchi)

تا به حال [tā behāl] – hozirgi paytgacha, hali ham

تابستان [tābestān] – yoz (fasli)

تابستانی [tābestāni] – yozgi

تئاتر [tātr] - teatr

تاجر [tājer] – savdogar, tijoratchi

تأخیر کردن [ta‘xir kardan]- kech qolmoq

تاریخ [tārix] – tarix

تاریک [tārik] – qorong‘i

تازگی داشتن [tāzegi daštan]- yangi bo‘lmoq

تازه [tāze] – yangi, sof

تازه ساز [tāzesāz] - yangi qurilgan
 تاشکند [tāškand]- Toshkent
 تاکسي [tāksi] – taksi
 تاقون [tā konun] - shu paytgacha
 تالار [tālār] - zal
 تبدیل شدن [tabdil šodan] – almashmoq, o'zgarmaq
 تبرک [tabarroq] – tabarruk, e'zozli
 تبریک گفتن [tabrik goftan] – tabrikلامoq
 تبسم بر لب داشتن [tabassom bar lab dāštan]-kulib turmoq
 تپه [tappe] – tepalik
 تجاوز [tajāvoz] - tajovuz,hujum
 تحصیل [tahsil] - tahsil, o'qish کردن تحصیل [tahsil kardan]- tahsil
 olmoq, o'qimoq
 تحصیلي [tahsili] – o'quv; سال تحصیلي - o'quv yili
 تحکیم [tahkim]-mustahkamlash
 تختخواب [taxt-e xāb] – krovat
 تخته [taxte] – taxta
 تخفیف [taxfif] – kamaytirish, pasaytirish, chegirma (skidka)
 تخم [toxm] – tuxum
 تداخل [tadāxol]- aralashish
 تدریس [tadris]- dars berish; کردن تدریس [tadris kardan] – o'qitmoq,
 dars bermoq (biror yerda)
 تراشیدن [tarāšidan] – olmoq (soqol), qirtishlamoq

تراموای [trāmvāy]-tramvay
 تربیت شدن [tarbiyat šodan] – tarbiyalamoq
 ترجمه کردن [tarjome kardan] – tarjima qilmoq
 ترسو [tarsu] – qo‘rqqoq
 ترکمنستان [torkmanestān]-Turkmaniston
 ترکی [torki] – turkcha, turkiy, turk tili
 ترکیه [torkiye]-Turkiya
 ترحم [tarahhom] - rahm qilish, ayash
 تشخیص دادن [tašxis dādan]-aniqlamoq, tashxis qoymoq
 تشریف آوردن [tašrif āvardan] – tashrif buyurmoq, kelmoq
 تشك [tošak] – to‘shak, o‘rin
 تشکر [tasakkor] - tashakkur, rahmat; تشکر کردن [tašakkor kardan]-
 rahmat aytmoq, tashakkur bildirmoq
 تشکیل دادن [taškil dādan]- tashkil qilmoq
 تشنه [tešne] – tashna, chanqoq
 تصمیم داشتن [tasmim dāštan] – qaror qilmoq
 تعادل [taādol] – muvozanat, hamvazn
 تعجب کردن [ta‘ajjob kardan]- taajjublanmoq
 تعداد [te‘dād]- miqdor, son
 تعریف کردن [ta‘rif kardan]- ta‘riflamoq, hikoya qilmoq
 تعطیل [ta‘til] – dam olish, ta‘til
 تعلق به [ta‘alloy be..]-...ga taalluqli, tegishli

تعلیم [ta'lim]- ta'lim

تعمیر [ta'mir]- ta'mir, tuzatish; تعمیر کردن [ta'mir kardan] –
tuzatmoq, ta'mirlamoq

تغییر [tayyir] – o'zgarish, o'zgartirish

تغییر کردن [tayyir kardan] - o'zgartirmoq

تغییر ماهیت دادن [tayyir-e māhiyat dādan] – o'zgarmoq

تغییر یافتن [tayyir yāftan]- o'zgarmoq

تغییراتی [tayyirāti] – o'zgarishlar, yangiliklar

تفاوت [tafāvot] – farq, tafovut; تفاوت داشتن [tafāvot dāštan] – farq
qilmoq

تفریح [tafrih] – sayr, dam olish, tanaffus

تفکّر [tafakkor]- tafakkur, fikr qilish, o'ylash

تقریباً [tayriban] – taxminan

تقسیم شدن [taysim šodan] – taqsimlanmoq

تقسیم کردن [taysim kardan] – taqsimlamoq, bo'lmoq, ajratmoq

تقویم [tayvim] - taqvim

تکرار کردن [tekrār kardan] – takrorlamoq, qaytarmoq

تکراراً [tekrāran]- takroran, boshqatdan

تلخ [talx] – achchiq

تلف [talaf] – yo'qotish; تلف کردن [talaf kardan] – boy bermoq
(vaqtni bekor o'tkazmoq)

تلفظ کردن [talaffoz kardan]- talaffuz qilmoq

تلفن [telefon] – telefon; تلفن کردن [telefon kardan] – telefon qilmoq

تلگراف [telegrāf] yoki [telgerāf] – telegramma
تلویزیون [telviziyun] – televizor
تماشا کردن [tamāšā kardan] – tomosha qilmoq
تماشاجی [tamāšāčī] – tomoshabin
تمام [tamām] – hamma, butun; تمام شدن [tamām šodan] – tugamoq,
tamom bo‘lmoq; تمام کردن [tamām kardan] – tugatmoq,
tamom qilmoq
تمرین [tamrin] – mashq
تمیز [tamiz] – toza
تندرسی [tandorostī] – sog‘liq
تنفس [tanaffös] – tanaffus
تنگ [tang]- tor, kichik; تنگ بودن [tang budan]- tor kelmoq, kichik
kelmoq
تنها [tanhā] – tanho, yakka
تهران [tehrān]-Tehron
تهرانی [tehrāni] – tehronlik, Tehronga oid
تهیه [tahiye] – tayyorlash; تهیه نمودن [tahiye namudan]-tayyorlamoq
تو [to] – sen (kishilik olm.)
توانا [tavānā]-qodir, kuchli
توانستان [tavānestan] (h.z.n. توان) - qodir bo‘lmoq
توتون [tutun] – tamaki
توجه [tavajjoh] – diqqat, e’tibor; توجه کردن [tavajjoh kardan] – diqqat
qilmoq, e’tibor qaratmoq

توسط [tavassot-e]- vositasida (izofali old ko'makchi)

توضیح [touzih] – tushuntirish; توضیح دادن [touzih dādan]-
tushuntirmoq

تولد [tavalloḍ] – tug'ilish

تومان [tumān] – tuman (Eron pul birligi)

توی [tu-ye] ... ichida (izofali old ko'makchi)

تیر [tir] – o'q

تیم [tim]- komanda, jamoa

تیموریان [timuriyān]-Temuriylar

ج

جا [jā] – joy; جا گذاشتن [jā gozāshṭan] – joyiga qo'ymoq; جا گرفتن [jā
gereftan] - joy egallamoq, joylashmoq

جالب [jāleb] – qiziqarli

جاودانه [javedāne]- abadiy

جاوید [jāvid]- abadiy

جای [jāy]- joy; جایگزین شدن [jāygozin šodan]-o'miga tayinlanmoq

جدا [jodā] – judo, yolg'iz, yakka

جداگانه [jodāgāne]- alohida

جدول [jadval] - jadval

جدید [jadid] – yangi

جراح [jarrāh] – jarroh, xirurg

جراحی کردن [jarrāhi kardan] –
operatsiya qilmoq

جز [joz']-...dan boshqa
 جست [jostan] - qidirmoq
 جشن [jašn] – bayram; گرفتن جشن [jašn gereftan] - bayram qilmoq,
 nishonlamoq
 جغرافیا [juyrāfiyā] – jug'rofiya
 جفت [jof?] - juft
 جلب توجه کردن [jalb-e tavajjoh kardan]- diqqatni jalb qilmoq
 جلب نمودن [jalb nemudan] - jalb etmoq
 جلد [jeld] – jild; tom
 جلوی [jelov-e] – oldida, old tomonida
 جلو [jelou] – old, old tomon
 جمع شدن [jam' šodan] – yig'ilmoq, to'planmoq, jamlanmoq
 جمع کردن [jam' kardan] – to'plamoq, yig'ishtirmoq
 جمعه (آدینه) [jom'e (ādine)] - juma
 جمله [jomle] – gap
 جمهوری [jomhuri] – jumhuriyat, respublika
 جنس [jens] – mato
 جنگ دیدگان [jang didegan] - urush qatnashchilari
 جنگل [janga] - o'rmon
 جنوب [jonub] – janub
 جنوبی [jonubi] - janubiy
 جهان [jahān] – jahon, dunyo

جهت [jehat] - tomon, taraf, sabab, uchun

جهیدن [jahidan] - sakramoq

جواب [javāb] - javob

جوان [javān] – yosh, yigit, o'spirin

جوراب [jurāb] – paypoq

جوشیدن [jušidan] - qaynamoq

جوینده - [juyande] - izlovchi, qidiruvchi

ج

چادر - [čādor] - chodir

چارخانه [čār-xāne] – katak (kletka)

چارسو [čarsu] - Chorsu (shaharning markaziy maydoni)

چاره [čāre]- chora, iloj

چاي [čāy] – choy

چاپ [čap] – chap

چرا [čerā] – nimaga? nima uchun?

چراغ [čerāy] – chiroq; چراغانی کردن [čerāyāni kardan] – bezatish,
bezash

چرکین [čerkin] – chirigan, irigan, sasigan

چشم [češm] – ko'z; جهان فرو بستن [češm az jahān foru
bastan] – vafot etmoq; چشم خوردن (به) [be češm xordan]-
ko'zga tashlanmoq

چشیدن [češidan] – tatib ko'rmoq

چطور [četour] – qanday, qanaqa

چمن [čaman]- o'tloq, chimzor

چنان [čenān]- shunday, shunga o'xshash

چند [čand] – necha, bir necha (so'roq olmoshi)

چندي بعد [čandi ba'd]- bir qancha vaqt keyin, ancha keyin

چندي پيش [čandi piš]- bir qancha vaqt ilgari, qancha ilgari

چندين [čandin] - bir necha

چه [če] – nima (so'roq olmoshi)

چه جور [če jur] – qanday, qanaqa

چهار نفری [č(ah)ār nafarī] –to'rt kishilik

چهارشنبه [čahār šambe]-chorshanba

چوب [čub] – taxta, yog'och

چون [čun] [čon]- chunki, vaqtida (bog'lovchi)

چیز [čiz] – narsa

چیستان [čistān] – topishmoq

چین [čin] - Xitoy

چینی [čini] – xitoylik, Xitoyga oid; chinni

ح

حاضر [hāzer] – tayyor; ishtirok etuvchi; حاضر کردن [hāzer kardan] –
tayyorlamoq, pishirmoq

حاضر بودن [hāzer budan] - ishtirok etmoq

حاضرین [hāzerin]- yig'ilganlar

حال (احوال) [hāl] ko'p.(ahvāl) – hol, holat, hol-ahvol

حالا [hālā] – hozir, ayni paytda

حتماً [hatman] - albatta

حدود [hodud]- [had]- 1) chegara, chegaralar; 2) qariyb, taxminan

حدوداً [hodudan] - taxminan, qariyb

حرف [harf](horuf) – so‘z; حرف زدن [harf zadan] – gapirmoq

حس کردن [hes kardan] - sezmoq, his qilmoq

حقوق [hoquq] – ish haqi, moyana; haq, huquq

حکایت [hekāyat] – hikoya, hikoyat

حکمت [hekmat] – oqillik, bilim, hikmat

حمام گرفتن [hammām gereftan] – cho‘milmoq

حوصله [housale] – sabr, bardosh, toqat; حوصله داشتن [housale dāstan]

– sabrli bo‘lmoq; حوصله سر رفتن [housale sar raftan] –

hafsalasi pir bo‘lmoq

حوض [houz] – havza, basseyn, ombor (suv)

حوله [houle] – sochiq (qo‘l artadigan)

حومه [houme] – atrof; حومه‌ی شهر [houme-ye šahr] – shahar atrofi

حیاط [hayāt] – hovli, bog‘

حیف [heyf] – afsus

حیوان [heyvān] – hayvon; حیوان اهلی [heyvān-e ahli] – uy hayvoni

خ

خارج کردن - [xārej kardan] - (chetga, tashqariga) chiqarmoq

خارجی [xāreji] - xorijiy, xorijlik

خاصي [xāssi] – xos, o'ziga xos
 خاطرات [xāterāt] - taassurotlar
 خاکستري [xākestari] – kul rang
 خالص [xāles] – haqiqiy, toza
 خاله [xāle] – xola
 خاموش کردن [xāmuš kardan] – o'chirmoq
 خانگي [xānegi] – uyda qilingan, xonaki
 خانم [xānom] – xonim, ayol
 خانه [xāne] – uy, xona
 خانوادگي [xānevādegī] – oilaviy
 خانواده [xānevāde] – oila
 خاور [xāvar] – sharq
 خاورشناسي [xāvaršenāsi] - sharqshunoslik
 خبر [xabar] - xabar, yangilik; خبر گرفتن [xabar gereftan]- xabar
 olmoq, bilmoq
 خبرگان [xebregān]- ekspertlar, bilimdonlar
 خدا حافظي کردن [xodā hāfezi kardan]- xayrlashmoq
 خدا حافظ [xodā hāfez] – xayr
 خدا نگهدار [xoda negahdār]-xayr
 خراب [xarāb] – buzuc, ishdan chiqqan
 خرازي [xarrāzi] - attorlik
 خرج کردن [xarj kardan] – xarjlamoq, sarflamoq

خرداد [xordād] - Eron yil taqvimining 3-oyi
 خردمند [xeradmand]- oqil, dono, aqlli
 خرمس سفید [xers-e sefid]- oq ayiq
 خرطوم - [xartum]- xartum
 خریدان [xaridan] – sotib olmoq خر [xar]
 خرید و فروش [xarid-o foruš] – savdo-sotiq
 خزر [xazar] – Xazar (Kaspiy dengizining forscha nomi)
 خسته [xaste] – charchagan, toliqqan; خسته شدن [xaste šodan] –
 charchamoq, toliqmoq
 خشک [xošk] – quruq, bo'sh
 خصوصي [xosusi] – xususiy, shaxsiy
 خليج فارس [xalij-e fārs] - Fors ko'rfazi
 خم نمودن (کردن) [xam namudan (kardan)] - bukmoq, egmoq
 خمير دندان [xamir-e dandān] - tish tozalash pastasi
 خنده [xande] – kulgu
 خندیدن [xandidan] - kulmoq
 خنک [xonak] – salqin; yoqimsiz
 خواب [xāb] – uyqu; خواب رفتن (به) [be xāb raftan] – uxlamok,
 uyquga ketmoq
 خوابگاه عمومي [xābgāh-e o'mumi] - yotoqxona
 خوابیدن [xābidan] – uxlamok
 خواستن [xāstan] (خواه) (h.z.n.) – xohlamoq, istamoq
 خواندن [xāndan] – o'qimoq; chaqirmoq

خواهر [xāhar] – opa-singil

بزرگ خواهر [xāhar(-e) bozorg] - opa

کوچک خواهر [xāhar-e kuchek] - singil

خواهرزاده [xāharzāde] – jiyān (opa yoki singilning bolasi)

خواهش [xāheš] – xohish, istak; خواهش کردن [xāheš kardan] – iltimos qilmoq

خوب [xub] – yaxshi

خود [xod]- o‘z

خودرو [xodrrou] – yengil mashina, transport

خوراك [xurāk] – ovqat, yemish

خوردن [xordan] – yemoq, ichmoq; خور [xor]

خوردنی [xordani] – yegulik, ovqat

خوش [xoš] – quvnoq

خوش آمدن [xoš āmadan]- yoqmoq

خوش گذشتن [xoš gozāštan] – yaxshi o‘tmoq, yaxshi kechmoq

خوشمزه [xoš mazze] – mazali, shirin

خوشبخت [xošbaxt] - baxtli

خوشحال [xošhāl] - xursand, vaqti chog‘

خویش [xiš] – o‘z (خود ning sinonimi)

خیابان [xiyābān] – ko‘cha, xiyobon

خیار [xiyār] – bodring

خیاط [xiyyāt] – tikuvchi

دایی [dāyi] – tog'a

داخل [dāxel] – kiruvchi; taalluqli; داخل شدن [dāxel šodan] – kirmoq

دادن [dādan]-bermoq

دارا بودن [dārā budan] – ega bo'lmoq; qamrab olmoq

داستان [dāstān] – hikoya

داستن [dāštan] – ega bo'lmoq, bor bo'lmoq

دامن [dāman] – etak; yubka

دانا [dānā] – dono, oqil

دانستن [dānestan] – bilmoq

دانش [dāneš] – bilim; دانش آموز [dāneš āmuz] – o'quvchi; دانشجو

[dānešju] – tolib, toliba; دانشکده [dāneškade] – institut;

fakultet; دانشگاه [dānešgāh] – universitet; دانشیار [dānešyār]

– o'qituvchi (assistent)

دبستان [dabestān]-boshlang'ich maktab

دبیرستان [dabirestān] – o'rta maktab

دچار شدن [dočār šodan] – duch kelmoq, duchor bo'lmoq

دختر [doxtar] – qiz bola; دختر بزرگ [doxtar-e bozorg] – katta

(to'ng'ich) qiz; دختر کوچک [doxtar-e kuchek] – kichik

(kenja) qiz

در [dar] – ... da (ko'makchi)

در [dar] - eshik

در آمدن [dar āmadan]- kirmoq

در آوردن [*dar āvardan*]- chiqarmoq, olmoq
 در باره‌ی [*dar bāre-ye*]- haqida, to'g'risida
 در عین حال [*dar eyn-e hāl*]- bir vaqtning o'zida, shu bilan birga
 در میهمانی [*dar mihmāni*] – mehmondorchilikda
 در نظر داشتن [*dar nazar dāštan*] – hisobga olmoq, nazarda tutmoq
 در هر حال [*dar har hāl*]-har holda
 دراز [*derāz*] – uzun; دراز کشیدن [*derāz kešidan*] – cho'zilmoq,
 cho'zilib ketmoq
 درجه [*daraje*] - daraja
 درخت [*deraxt*] – daraxt
 درخشیدن [*deraxšidan*] - yaltiramoq, yarqiramoq
 درد [*dard*] – dard, og'riq; درد کردن [*dard kardan*] – og'rinoq
 درس [*dars*] – dars
 درس خواندن [*dars xāndan*]- dars tayyorlamoq, biror yerda tahsil
 olmoq (o'qimoq)
 درست [*dorost*] – to'g'ri; roppa-rosa (soat)
 درست کردن [*dorost kardan*] – tayyorlamoq, pishirmoq
 درشکه [*doroške*] – foytun, arava
 درمانگاه [*darmāngāh*] - kasalxona
 دَرَنده [*darrande*] - yirtqich hayvon
 دروغ گفتن [*doruy goftan*] - yolg'on gapirmoq
 درون [*darun-e*] – ichiga, ichida
 دري [*dari*] - ... dariycha

- دریا [*daryā*] – dengiz
- دریدن [*daridan*] – yirtmoq, tilka-pora qilmoq
- دسامبر [*desāmbir*] - dekabr
- دست [*dast*] – qo‘l; taraf, yo‘nalish ...
- دست دادن [*dast dādan*] – qo‘l bermoq, ko‘rishmoq
- دستکش [*dastkes*] – qo‘lqop
- دسته [*daste*] - dasta, dastak
- گل دسته [*daste gol*] – guldasta
- دستور [*dastur*] – ko‘rsatma, dastur; grammatika; tartib; دستور جلسه [*dastur-e jalase*] - majlis kun tartibi; دستور خوراك [*dastur-e xurāk*] - ovqatlanish tartibi; دستور روز [*dastur-e ruz*] - kun tartibi; دستور العمل [*dastur-e zabān*] – grammatika; دستور العمل [*dastur-ol a ‘ma*] - dasturulamal, ko‘rsatma
- دشت کویر [*dašt-e kevir*] - Kavir dashti (Erondagi sahro)
- دشت لوت [*dašt-e lut*] - Lut dashti (Erondagi sahro)
- دشمن [*došman*] – dushman, yov
- دعوت کردن [*da‘vat kardān*] – chaqirmoq, taklif qilmoq
- دفتر [*daftar*] – daftar; idora, ishxona
- دفعه [*daf‘e*] - marta, bor
- دقت [*deyyat*] - diqqat
- دقیقه [*dayiye*] – minut, daqiqa
- دکتر امراض [*doktor*] – doktor (ilmiy daraja); shifokor, vrach;

- داخلي [doktor-e amrāz-e dāxeli] – terapevt (ichki kasalliklar shifokori)
- دل [del] – yurak, ko'ngil
- دلار [dolār] – dollar \$ (AQSh pul birligi)
- دلچسب [del'časb] - yoqimli
- دم [dam] - nafas
- دندان [dandān] – tish; دندانپزشك [dandān pezešk]- tish doktori, stomatolog
- دنیا [donyā] – dunyo
- ده [deh]- qishloq
- دە [dah]- o'n
- دهقان [dehyān] – dehqon
- دوا [davā] - dori-darmon; دواخانه [davāxāne] - apteka
- دوخت [duxt] – tikish; bichim (fason); دوخت ایتالیا [duxt-e itāliyā] – Italiyada tikilgan
- دوختن [duxtan] - tikmoq
- دور [dur] - uzoq, uzoqda
- دور زدن [dour zadan] - aylanmoq
- دوره [doure] – davr; era; asr
- دوست [dust] – do'st, o'rtoq; دوست داشتن [dust dāštan] – sevmok, yoqtirmok
- دوش [duš] – dush (hammom)
- دوش [duš] - yelka
- دوشك [dušak] – to'shak, matras

دوشیزه [dušize] – qiz bola (bo'yi yetgan)
 دولت [doulai] – davlat, hukumat
 دولتي [doulati] – davlatga oid, hukumatga oid
 دي [dey] - Eron yil taqvimining 10-oyi
 دیدار [didār] - vazit, uchrashuv
 دیدن [didan] ko'rmoq [bin] بین
 دیدنی [didani] – ko'rishga arzigulik joylar, chiroyli joylar
 دیر [dir] – kech; دیر آمدن [dir āmadan] – kech kelmoq
 دیروز [diruz]- kecha; دیروز صبح [diruz sobh] - kecha ertalab
 دیکته [dikte] – diktant
 دیگر [digar] – boshqa
 دیگری [digari]- boshqasi
 دیوار [divār]-devor

ر

را [rā] – ko'makchi, o'zbek tilida –ni qo'shimchasiga to'g'ri keladi
 راحت [rāhat] – orom, tinchlik, dam olish
 راست [rāst] – to'g'ri; o'ng; راستگو [rāstgu] – to'griso'z; راستگویي
 [rāstguyi] – to'g'riso'lik
 راستی [rāsti] – to'g'rilik, samimiyat
 راضی بودن [rāzi budan] – rozi bo'lmoq, qoniqmoq
 راه [rāh] – yo'l; راه افشان (ه) [rāh ofshādan] – yo'lga tushmoq; راه راه

- [*rāh-tāh*] – yo‘l-yo‘l; راه رفتن [*rāh raftan*] – yurmoq; راهرو
 [*rāhrou*] – koridor, yo‘lak; راهنمائی (به) [*rāhnamāyi*] –
 rahbarlik(gida); راهنمائی کردن [*rāhnamāyi kardan*] – yo‘l
 ko‘rsatmoq
- رباعی [*robāiy*] – ruboiy
- رَجُل [*rajol*] – kishi; davlat arbobi
- رختخواب [*raxtxāb*] – o‘rin-ko‘rpa
- رساله [*resāle*] – risola, maqola
- رستوران [*restorān*] – restoran
- رسم [*rasm*] – rasm, urf-odat
- رسمی [*rasmi*] – rasmiy
- رسیدن [*rasidan*] – yetmoq, yetib kelmoq
- رشته [*rešte*] – ip; aloqa; tarmoq, soha
- رشد [*rošd*] – rivojlanish, taraqqiyot; رشد یافتن [*rošd yāftan*] –
 rivojlanmoq
- رفتن [*raftan*] bormoq [rou];
- رفتنی [*raftani*] – ketishga shaylangan
- رلیف [*rafiy*] – o‘rtoq
- رقص [*ravs*] – raqs, o‘yin; رقصیدن [*ravsidan*] – raqs tushmoq,
 o‘ynamoq
- رمضان [*ramazān*] – ramazon (oy nomi)
- رنجبر [*ranjbar*] – mehnatkash
- رنگ [*rang*] – rang; رنگارنگ [*rangārang*] – turli-tuman, har xil

رو [ru] – yuz, aft

روبروي [ruberu-ye] – ro‘parasida(ga)

روحاني [ruhāni] – ruhoniy

رود [rud] – daryo; رودخانه [rudxāne] – daryo

روده [rude] – ichak

روز [ruz] – kun; روز بروز [ruz beruz] – kundan kunga, kun sayin,

bora-bora; روز بين المللي زنان [ruz-e beynolmelali-ye zanān] –

xalqaro xotin-qizlar kuni; روز تولد [ruz-e tavallo] –

tug‘ilgan kun; روزانه [ruzāne] – kundalik; روزگار [ruzgār] –

vaqt, davr; qismat, taqdir; روزنامه [ruznāme] – ro‘znoma,
gazeta

روستا [rustā] – qishloq

روسري [rusari] – ro‘mol (boshga o‘raladigan)

روسي [rusi] – ruscha; زبان روسي [zabān-e rusi] – rus tili

روسيه [rusiye] – Rossiya

روشن [roušan] – yorug‘; روشن کردن [roušan kardan] – yoqmoq
(chiroqni); yoritmoq

روغن [rouyan] – yog‘, moy

رومزي [rumizi] – dasturxon

روي [ru-ye] – ustida, yuzida, ustiga, yuziga

روه هم [ruyehamrafte] – umuman, hammasi bo‘lib

ريحان [reyhān] – rayhon

ريختن [rixtan] – to‘kmoq; to‘kilmoq; quymoq; solmoq.

ريسمان [rismān] - arqon

ريش [riš] - soqol

ز

زانو [zānu] - tizza; زانو زدن [zānu zadan] - tiz cho'kmoq;
mag'lubiyatga uchramoq

زبان [zabān] - til; زبان فارسي [zabān-e fārsi] - fors tili; زبان دري [zābān-e dari] - dariy tili; زبان عربي [zabān-e arabi] - arab tili

زدن [zadan] - urmoq, taqillatmoq

زرد [zard] - sariq

زرنگ [zerang] - chaqqon, uchar

زلزله [zelzele] - yer silkinishi, zilzila

زمرستان [zemestān] - qish; زمستاني [zemestāni] - qishki

زمين [zamin] - yer

زمينه [zamine] - asos, poydevor, zamin

زن [zan] - ayol; زنانه [zanāne] - ayollarga xos, ayollarniki

زندگي [zendegi] - hayot

زنده [zende] - hayot, tirik, jonli

زندگي زدن [zang zadan] - bong urmoq; qo'ng'iroq chalmoq

زود [zud] - tez

زور [zur] - kuch, quvvat

زورق [zouray] - qayiq

زياد [ziyād] - ko'p

زيبا [zibā] – chiroyli, go‘zal; زيبايي [zibāyi] – chiroy, go‘zallik

زيتون [zeytun] – zaytun

زير [zir-e] - ostida, ostiga, tagida, tagiga

زير زميني [zirzaminī] – yer osti; yerto‘la

زيرا [zirā] – zero, chunki

ژ

ژاپني [žāponī] – yapon, yaponcha

ژاكت [žāket] – jaket, nimcha

ژانويه [žānviye] - yanvar

ژولن [žū'en] - iyun

ژولييه [žuiye] - iyul

س

سابق [sābey] – o‘tmish, ilgari

ساختمان [sāxtemān] – bino

ساختن [sāxtan] – qurmoq; tayyorlamoq; ishlab chiqarmoq

ساخته شدن [sāxte šodan] – qurilmoq; ساخته شده [sāxte šode] –
qurilgan

سارا [sārā] – Sora (qiz. ismi)

ساعت [sāat] – soat

ساعت شش [sāat-e šeš] - soat 6 da

سال [sāl] – yil; سال تحصيلي [sāl-e tahsili] – o‘quv yili; سال نو [sāl-e
nou] – yangi yil

- سالاد [sālād] – salat
- سالار [sālār] – boshliq, oqsoqol; qariya
- سالم [sālem] – sog'lom; سالم بودن [sālem budan] – sog'-salomat bo'lmoq
- سالن [sālon] – salon, zal
- سالي [sāli] – bir yilda
- ساماني [sāmāni] – somoniy (sulola nomi)
- سايير [sāyer] - boshqa
- سبز [sabz] – yashil
- سبزي فروشي [sabzi foruši] – sabzavot do'koni
- سپتامبر [septāmbri] - sentabr
- سپردن [sepordan] - topshirmoq
- ستاره [setāre] - yulduz
- ستودن [sotudan] – maqtamoq, ko'klarga ko'tarmoq
- سخت [saxi] – qattiq
- سر [sar] – bosh, avval
- سر [sar-e] – ...da, davomida, atrofida (izofali old ko'makchi); به سر [be sar pušidan] – boshga kiymoq; سر تا سر [sar tā sar] – boshdan-oyoq, butunlay; سر درس [sar-e dars] – darsda, dars paytida; سر سبز [sar sabz] – yam-yashil; سر و صدا [sar-o sedā] – shovqin, to'polon
- سران [sarān]-boshliqlar

- سراینده [sarāyande] – 1) shoir; 2) qo‘shiqchi
- سرپرستی [sarparasti] - rahbarlik
- سرخ [sorx] – qizil; سرخ شدن [sorx šodan] – qizarmoq
- سرد [sard] – sovuq
- سرعت [sor‘at] - tezlik
- سرما خوردن [sarmā xordan] – sovqotmoq
- سرودن [sorudan] – kuylamoq
- سزاوار [sazāvār] – loyiq, arzigulik
- سعادت [sa‘ādat] – Saodat (qiz. ismi)
- سفر کردن [safar kardan] – safar qilmoq
- سفید [sefid] – oq
- سگه [sekke] – tanga
- سگ [sag] – kuchuk, it; سگِ آبی [sag-e ābi] – qunduz (suv hayvoni)
- سلام [salām] – salom; سلام دادن [salām dādan] – salom bermoq,
salomlashmoq
- سلامتی [salāmati] – salomatlik, sog‘liq
- سلیقه [saliye] – did
- خوش سلیقه [xoš saliye]- didli
- سمرقند [samarqand] – Samarqand
- سنّتی [sonnati] – an‘anaviy, qadimiy
- سنگ [sang] – tosh
- سه [se] – uch (son)

- سه شنبه [sešanbe] - seshanba
- سو [su] – taraf, tomon
- سواحل [savāhel] - sohillar
- سوار شلذ [savār šodan] – chiqmoq, minmoq (avtomobilga)
- سؤال كردن [su'āl kardan] – soramoq, savol bermoq
- سوپ [sup] – sho'rva
- سوختن [suxtan] – kuymoq; kuydirmoq; yonmoq; yondirmoq
- سوزن [suzan] – igna, nina
- صوم [som] – so'm (pul birligi)
- سوي [su-ye] – tomoniga, tarafga
- سياسي [siyāsi] – siyosiy
- سياه [siyāh] – qora
- سيب [sib] – olma
- سير [sir] – to'q (qorin); سير كردن [sir kardan] – to'ydirmoq (qornini)
- سير [sir] – sarimsoq piyoz
- سير كردن [seyr kardan] – sayr qilmoq
- سيگار [sigār] – sigareta; سيگار كشيدين [sigār kešidan] – sigareta
chekmoq
- سيم [sim] – kumush; سيمين [simin] – kumushdan qilingan
- سيما [simā] – Simo (qiz. ismi)
- سينما [sinemā] - kinoteatr
- سینه [sine] – ko'krak; ko'krak qafasi

سینی [sini] – barkash (patnus)

ش

شاپو [šāpu] – shlyapa

شاد [šād] – shod-xurram, xursand; شاد شدن [šād šodan] – xursand

bo‘lmoq; شادمان [šādmān] – xursand, quvnoq; شادی [šādi] –
xursandchilik, shodlik

شاگرد [šāgerd] – o‘quvchi; shogird

شام [šām] – 1) kechqurun; 2) kechki ovqat; shom(da), shom vaqti;

شام خوردن [šām xordan] – kechki ovqatni yemoq

شانه [šāne] – yelka

شانه [šāne] - taroq; شانه زدن [šāne zadan] – soch taramoq

شاید [šāyad] – shoyad, balki, ehtimol

شایسته [šāyestan] – munosib bo‘lmoq

شب [šab] – tun, kecha, kechqurun; شب نشینی [šabnešini] –
mehmondorchilik

شبهانه روزی [šabāne ruzi] – surunkali

شعر [šotor] - tuya

شدن [šodan] – aylanmoq, bo‘lmoq

شدید [šadid] – kuchli, qattiq

شرکت [šerkat] – shirkat, firma, kompaniya; شرکت کردن [šerkat
kardan] – qatnashmoq, ishtirok etmoq

شروع [šoru] – boshlanish; شروع کردن [šoru‘ kardan] – boshlamoq;

شروع شدن [šoru‘ šodan] – boshlanmoq

شاستان [šostan] yuvmoq → h.z.n. شور، شو [šu, šhor]

شش نفری [šeš nafari] – olti kishilik

شطرنج [šatranj] – shaxmat; شطرنج بازی [šatranjbāzi] – shaxmat

o'yini; شطرنج بازی کردن [šatranjbāzi kardan] – shaxmat

o'ynamoq

شعبه [šo'be] – bo'lim

شعر [še'r] – she'r

شغل [šoyl] – kasb, hunar

شکستن [šekastan] (h.z.n. شکن) – sinmoq; sindirmoq

شکل [šekl] – shakl

شکم [šekam] – qorin

شما [šomā] – siz

شماره [šomāre] – raqam, son

شمال [šemāl] – shimol

شن [šenn] – qum

شنا کردن [šenā kardan] – suzmoq

شناختن [šenāxtan] (h.z.n. شناس) – tanimoq, bilmoq;

شنیدن [šenidan] (h.z.n. شنو) – eshitmoq;

شنیدنی [šenidani] – eshitishlik

شهر [šahr] – shahar

شهرت [šohrat] – shon-shuhrat; شهرت داشتن [šohrat dāštan] – ma'lum

bo'lmoq, shuhrat qozonmoq

شهرداری [šahrdāri] – shahar hokimiyati

شهرنشین [šahrnešin] – shaharlik

شهریور [šahrivar] – Eron yil taqvimining 6-oyi

شوکولات [šokolāt] - shokolad

شوهر [šouhar] – turmush o'rtog'i, er; (رفتن) شوهر کردن [šouhar kardan] - turmushga chiqmoq

شیر [šer] – sher (hayvon)

شیرخوار [širxār] - sut emizuvchi

شیراز [širāz] – Sheroz (Erondagi shahar nomi)

شیردار [širdār] – Sherdor madrasasi

شیرقهوه [širyahve] – sutli qahva

شیرین [širin] – shirin

شیرینی [širini] – shirinlik, konfet

شیمی [šimi] – kimyo (ximiya); kimyoviy

ص

صابون [sābun] – sovun; صابون عطري [sābun-e 'atri] – xushbo'y
sovun

صادر [sāder] – chiquvchi; yuz beruvchi; eksport qiluvchi

صادر کردن [sāder kardan] – eksport qilmoq

صادرات [sāderāt] – eksport

صادق [sādey] – rostgo'y, samimiy

صاف [sāf] – sof, toza

صبح [sobh] – tong, ertalab

صبحانه [sobhāne] – nonushta

صحبت [sohbat] – suhbat; صحبت کردن [sohbat kardan] –
suhbatlashmoq
صحرا [sahrā] – cho'l, sahro; صحرايي [sahrā-yi] – sahroyi, sahroga
xos (tegishli)
صحیح [sahih] – to'g'ri
صدا [sedā] – ovoz, tovush; صدا کردن [sedā kardan] – chaqirmoq
صدا دار [sedādār] – jarangli (tovush)
صرف [sarf] – 1) sarf, xarajat; 2) iste'mol
صفحه [safhe] – sahifa, bet
صفر [sefr] – nol (0)
صندلي [sandali] – stul; صندلي راحتي [sandali-ye rāhati] – kreslo
صنعتي [san'ati] – sanoatga oid
صورت [surat] – yuz, chehra

ض

ضرب المثل [zardolmasal] – maqol, matal
ضرر [zarar] – zarar; ضرر داشتن [zarar dāštan] – zarar yetkazmoq
ضمير [zamid] – olmosh

ط

طاهر [tāher] – toza; benuqson; Tohir
طاووس [tāvus] – tovus
طبقه [tabaye] – tabaqa, qavat; طبقه ي اول [tabaye-ye avval] – birinchi
qavat
طبيب [tabib] – tabib

طبيعي [tabi'i] - tabiiy

طلا [talā] – oltin

طوطي [tuti] – to'ti

طوفان [tufān] – bo'ron; to'fon; طوفاني [tufāni] – bo'ronli

طول [tul] – uzunlik; طول كشيدين [tul kešidan] – cho'zilmoq, davom etmoq

طول [tul-e] – davomida (izofali old ko'makchi)

طي [tey] – o'tish, tugatish;

طوي [te-ye] – davomida (izofali old ko'makchi)

ظ

ظاهراً [zāheran] – tashqaridan, ko'rinishidan

ظرف [zarf] – idish

ظرفيت [zarfiyat] – hajm, sig'im, ishlab chiqarish quvvati

ظهر [zohr] - peshin

ع

عادت [ādat] – odat; عادت كردن [ādat kardan] – odatlanmoq,

o'rganib qolmoq; عادتهاً [ā'datan] – odatda, ko'pincha

عاقل [āyel] – oqil, donishmand

عالي [āli] – oliy, yuqori sifati, eng yaxshi

عبارت بودن [ebārat budan] – iborat bo'lmoq, tashkil topmoq

عجله كردن [ajale kardan] – shoshilmoq

عجيب [ajib] – ajib, ajoyib

- عدد [adad] – son
- عدليه [adliyye] – adliya organlari
- عذرخواهي [ozrxāhi] – kechirim so‘rash
- عراق [arāy] – Iroq
- عرب [arab] – arab
- عربي [arabi] – arabcha
- عرض [arz] – arz; iltimos; عرض کردن [arz kardan] – ma‘lum qilmoq
- عربان [oryān] – yalong‘och
- عزيز [aziz] – Aziz (ism)
- عسكري [askari] – Askariy (er. ismi)
- عصباني شدن [asabāni šodan] – asabiylashmoq, g‘azablanmoq
- عصر [asr] – 1) asr; 2) asr payti
- عضو [ozv] – a‘zo
- عقاب [oyāb] – burgut
- عقب [ayab-e] – orqasiga
- علاقه [alāye] – qiziqish; علاقه داشتن [alāye dāštan] – qiziqmoq;
- علاقمند بودن [alāyemand budan] – qiziqmoq
- علاوه بر آن [alāve bar ān] – (un) dan tashqari
- علي [ali] – Ali (er. ismi)
- عمارت [emārat] – imorat, bino
- عُمان [ommān] – Ummon dengizi
- عمر [omr] – umr

- عمل [amal] – 1) xatti-harakat; amal; operatsiya; عمل شدن [amal šodan] – operatsiya bo‘lmoq
- عمّة [amme] – amma
- عمو [amu] – amaki
- عمومي [omumi] – umumiy, hammabop
- عميق [amiy] – chuqur
- عوض کردن [avaz kardan] – almashtirmoq, o‘zgartirmoq; عوض شدن [avaz šodan] – almashmoq; o‘zgararmoq
- عيادت [eyādat] – bemorni borib ko‘rish
- عيد [eyd] – bayram; عيد قربان [eyd-e yorbān] – Qurbon hayiti bayrami
- عينك آفتابي [eynak-e āftābi] – qora ko‘zoynak; عينك دودي [eynak-e dudi] – qora ko‘zoynak

غ

- غالباً [yāleban] – ko‘pincha
- غذا [yazā] – ovqat, yemish; غذا خوردن [yazā xordan] – ovqatlanmoq
- غرب [yarb] – g‘arb
- غروب [yorub] – kun botishi
- غصه [yosse] – g‘am, g‘ussa; غصه خوردن [yosse xordan] – g‘am chekmoq; غصه خوري کردن [yosse xori kardan] – g‘amga sherik bo‘lmoq; mehribonchilik qilmoq
- غم [yam] – g‘am
- غیر از [yeyr az] – ...dan tashqari

غيره [yeyre] - boshqa

ف

فارسي [fārsi] – forscha

فارغ التحصيل [fārey-ottahsil] – bitiruvchi (o‘quv yurtini)

فاضل [fāzel] – olim, ilmli

فخر کردن [faxr kardan] - faxrlanmoq

فرا گرفتن [farā gereftan] – 1) qamrab olmoq; 2) o‘rganmoq

فرار کردن [farār kardan] – qochmoq

فراموش کردن [farāmuš kardan] – esdan chiqarmoq

فرانسه [farānse] – Fransiya

فرانسوي [farānsavi]- fransuz, fransuzcha

فراهم کردن [farāham kardan] – yaratmoq, tayyorlamoq

فراوان [farāvān] – farovon, ko‘p

فَرّوخ [farrox] – Farrux (er.ismi)

فردا [fardā] – ertaga

فردا شب [fardā šab]-ertaga kechasi,(tunda); فردا صبح [fardā sobh]-

ertaga ertalab; فردا عصر [fardā asr]-ertaga asrda

فرزند [farzand] – farzand

فرستادن [ferestādan] (h.z.h. فرست) – yubormoq, yo‘llamoq

فروست کردن [forsat kardan] – vaqt topmoq

فرق داشتن [farq dāštan] – farqi bo‘lmoq

فرمودن [farmudan] (h.z.n. فرما) – buyurmoq

فروردین [*farvardin*] – farvardin (Eron yil taqvimining 1-oyi)
فروختن [*foruxtān*] (h.z.n. فروش) – sotmoq
فرهاد [*farhād*] – Farhod (er.ismi)
فرو رفتن [*foru raftān*] – cho'kmoq; cho'mmoq
فروشگاه [*forušgāh*] – univermag, magazin
فروهنگ [*farhang*] – 1) madaniyat; 2) lug'at
فروهنگستان [*farhangestān*] – akademiya
فصل [*fasl*] – fasl
فضا [*fazā*] – fazo, osmon
فعل [*fe'l*] – fe'l
فعلاً [*fe'lan*] – hozir, amalda; xayr (og'zaki nutqda)
فقط [*fayaf*] – faqat
فکر کردن [*fekr kardan*] – o'ylamoq, fikrlamoq
فلز [*felez*] – metall
فلفل [*felfel*] – qalampir, murch;
فنجان [*fenjān*] – chashka
فهمیدن [*fahmidan*] (h.z.n. فهم) – tushunmoq
فواره [*favvāre*] – favvora, fontan
فوت [*fout*] – o'lim, vafot etish; yo'qotish
فوتبال [*futbāl*] - futbol
فوتبالیست [*futbālist*] - futbolchi
فوریه [*fevriye*] - fevral

فيزيك [fizik] – fizika

فيل [fil] – fil

فيلم [film] – film

ق

قابلي ندارد [yābeli nadārad] – arzimaydi

قاشق [yāshoq] – qoshiq

قاضي [yāzi] – qozi, sudya

قالی [yāli] – gilam; قالیباي [yāli bāfi] – gilam to‘qish

قانون [yānun] – qonun; قانون اساسی [yānur-e asāsi] – konstitutsiya

قایق [yāyey] – qayiq; قایقرانی [yāyeyrāni] – qayiqda suzish;

قایقرانی کردن [yāyeyrāni kardan] – qayiqda suzmoq

قبل [yabl] – oldin, ilgari

قَدَح [yadah] – qadah

قدرت [yodrat] – kuch-qudrat

قراغتخانه [yerāatxāne] – o‘quv xonasi, o‘quv zali

قوار داشت [yarār dāštan] – joylashmoq; قوار شد که [yarār šod ke] –

...deb qaror qilindi

قرمز [yermez] – qizil, qirmizi (rang)

قُرْمه [yorme] – qovurma

قريب [yarib] – yaqin; taxminan

قسمت [yesmaf] – qism, bo‘lak

قشنگ [yašang] – chiroyli, ko‘rkam

قصابي [yassābi] – go'sht do'koni
 قصه [yesse] – qissa, hikoya
 قطار [yatār] - poyezd
 قطب [yotb] - qutb
 قفس [yafas] – qafas
 قفسه [yafase] – javon, shkaf; قفسه ي كتاب [yafase-ye ketāb] – kitob
 javoni
 قلم [yalam] - ruchka; قلم خودكار [yalam-e xodkār] – sharikli ruchka;
 قلم خودنويس [yalam-e xodnavis] – avtoruchka
 قناعت کردن [yanā'at kardan] - qanoatlanmoq
 قند [yand] – qand, shakar
 قهوه [yahve] – qahva, kofe; قهوه خانه [yahvexāne] – qahvaxona
 قواعد [yavāed] قاعده [yāede] ning ko'pligi – qoidalar
 قول دادن [youl dadan] – so'z bermoq, va'da bermoq
 قوم و خویش [youm-o xiš] – qarindosh-urug'
 قوي [yavi] – kuchli
 قیافه [yiyāfe] – qiyofa, ko'rinish
 قیچی [yeyçi] – qaychi
 قیماقی [yeymāy] – qaymoq
 قیمت [yeymat] – qiymat, baho

ک

کاخ هنر [kāx-e honar] - san'at saroyi

کار [kār] – ish; کار کردن [kār kardan] – ishlamoq;

کارآموزی [kārāmuzi] – amaliyot, praktika; کارخانه [kārkhāne]

– korxonona, ishxona, zavod; کارکنان [kār konān] -

xizmatchilar, xodimlar; کارگر [kārgar] – ishchi; کارمند

[kārmand] – ishchi, xodim

کاستن [kāstan] - kamaytirmoq

کاسه [kāse] – kosa

کاش [kāš] – koshki

کاغذ [kāyaz] – qog‘oz

کافه [kāfe] - kafe

کافی [kāfi] – yetarli

کاکائو [kākāo] - kakao

کالا [kālā] – tovar, mahsulot

کاملأ [kāmelan] – butunlay, to‘la

کبوتر [kabutar] – kabutar

کبود [kabud] – ko‘k rang

کبیر [kabir] – ulug‘, katta

کت و دامن [kot-o dāman] - kostyum-yubka;

کت و شلوار [kot-o šalvār] – kostyum-shim

کتاب لغت [ketāb-e darsi] – darslik; کتاب درسی [ketāb] – kitob;

[ketāb-e loyat] – lug‘at kitobi; کتابخانه [ketābxāne] –

kutubxona; کتابفروشی [ketābforuši] – kitob do‘koni

كُتُب [kotob]- kitoblar
 كَثِيف [kasif] – kir, iflos
 كَج [ka] – qiyshiq, egri
 كَجَا [kojā] – qayerda? qayerga?
 كَدَام [kodām] – qaysi
 كَرَاوَات [krāvāf] – galstuk
 كَرَايَه [kerāye] – ijara, arenda; كَرَايَه كَرْدَن [kerāye kardan] – ijaraga
 olmoq
 كَرْدَن [kardan] - qilmoq (sodda fe'l) [kardan]
 كَرَم [kerm] - qurt
 كَرِه [kare] – sariyog‘
 كَس [kas] - odam, shaxs
 كَسْب كَرْدَن [kasb kardan] – olmoq; qo‘lga kiritmoq
 كَشَاوَرَزِي [kešāvarzi] - qishloq xo‘jaligi
 كَشْتِي [keštī] - kema
 كَشْتِي گِير [koštigir] - kurashuvchi, polvon
 كَشُور [kešvar] – mamlakat
 كَشِيك [kešik] - navbatchilik, qorovullik; كَشِيكچِي [kešikči] –
 navbatchi
 كَف زَدَن [kaf zadan] – qarsak chalmoq
 كَفَش [kafš]-poyabzal
 كَلَاس [kelās] – sinf, auditoriya, guruh; dars
 كَلَاه [kolāh] – qalpoq, telpak

کلمه [kalame] - so'z

کم خرج [kam xarj] – kam xarj

کم کم [kam kam] – oz-oz, biroz

کمک [komak] – yordam, ko'mak; کمک کردن [komak kardan] –

yordamlashmoq; کمک هزینه ی تحصیلی [komak-e hazine-e tahsili] – stipendiya

کمی [kami] – bir oz, ozroq, salkam

کنار [kenār-e] –yoqasida, yoqasiga;

کنار گذاشتن [kenār gozāshstan] – chetga chiqarib qo'ymoq, biror yerda unutib qoldirmoq

کنسرت [konsert] – konsert; کنسرت دادن [konsert dādan] – konsert bermoq

کنکور [konkur] - tanlov, musobaqa

که [ke] – kim

کهنه [kohne] – eski, qadimiy

کوتاه [kutāh] – kalta

کوچک [kučak] [kuček] – kichik, kichkina

کودک [kudak] – go'dak, chaqaloq

کودکستان [kudakestān] - bolalar bog'chasi

کوه [kuh] – tog'

کوهپایه [kuhpāye] – tog' yonbag'ri

کوهستانی [kuhestāni] – tog'li

کمی [key] – qachon (چه وقت)

کیمی [ki] – kim (چه کسی)

کیلو [kilu] – kilogramm

کیلومتر [kilometr] - kilometr

گی

گاهی [gāhi] – gohi-gohida, ba'zan

گار [gāv] – sigir

گذاشتن [gozāštan] (h.z.n. گذار) – qo'ymoq

گذشتن [gozaštan] (h.z.n. گزر) – o'tmoq

گذشته [gozašte] – o'tgan

گرامی [gerāmi]-qadrli; داشتن گرامی [gerāmi dāštan] - qadrlamoq

گران [gerān] – qimmat

گرچه [garče] – garchi, ... bo'lsa ham

گردش [gardeš] – sayr

گردش رفتن [gardeš raftan]- sayr qilishga bormoq

گردش کردن [gardeš kardan] – sayr qilmoq

گردن [gardan] - bo'yin

گردیدن [gardidan] - aylanmoq, bo'lmoq, mashg'ul bo'lmoq

گرسنه [gorosne] – och (qorni)

گرفتار بودن [gereftār budan] – band bo'lmoq, mashg'ul bo'lmoq

گرفتن [gereftan] (h.z.n. گیر) – olmoq

گورگی [gorg] – bo'ri

گرم [garm] – issiq; گرم شدن [garm šodan] – isimoq; گرما [garmā] –

issiqlik

گريختن [gorixtan] (h.z.n. گريز) – qochmoq, qochib qutulmoq

گريه [gerye] – yig'i; گريه كردن [gerye kardan] – yig'lamoq

گشاد [gošād] – keng

گشادن [gošādan] – ochmoq, yechmoq, boshlamoq

گشتن [gaštan] – aylanmoq, sayr qilmoq

گفتگو [goftogu] – so'zlashuv, suhbat

گفتگو كردن [goftogu kardan] – gaplashmoq

گفتن [goftan] (h.z.n. گو [gu]) – demoq, aytmoq;

گل [gol] – gul

گلدان [goldān] – guldon, vaza

گيله [gele] – shikoyat; گيله كردن [gele kardan] – shikoyat qilmoq

گم كردن [gom kardan] – yo'qotmoq, yashirmoq, berkitmoq

گنجشك [gonješk] – chumchuq

گوجه لونيگي [goujefarangī] – pomidor

گوزن [gavazn] – kiyik, bug'u

گوساله [gousāle] – buzoqcha

گوسفند [gusfand] – qo'y

گوش [guš] – quloq; گوش دادن [guš dādan] – quloq solmoq,
tinglamoq

گوشت [gušt] – go'sht

گونه [gune] – yanoq

گوهر [gouhar] – gavhar, qimmatbaho tosh

گوینده [guyande] – suxandon, diktor

گیتار [gitār] - gitara

ل

لازم داشتن [lāzem dāštan] – zarur bo‘lmoq, kerak bo‘lmoq

لازم نیست [lāzem nist] – shart emas

لاغر [lāyar] - ozg‘in

لب [lab] – lab

لباس [lebās] – libos, kiyim

لحاف [Jehāf] - paxtali ko‘rpa

لذت بردن [lezzat bordan] - lazzatlanmoq

لذیذ [laziz] – lazzatli, shirin, mazali

لطفاً [lotfan] – marhamat qilib

لوازم [lavāzem] - kerakli narsalar

لیلی [Leylā] – Laylo (qiz.ismi)

لیمو [limu] – limon

لیوان [livān] – stakan

م

ما [mā] – biz

مات [māf] – mot, hangu-mang, hayratda qolmoq

مادر [mādar] – ona; مادر بزرگ [mādar bozorg] – buvi

مادری [mādari] – onalik

مار [mār] – ilon

مارس [mārs] - mart
ماشاء الله [māšā'illāh] – ofarin, barakalla
ماشين [māšīn] – mashina
ماشين سازي [mašīnsāzi]-mashinasozlik
مال [māl(e)] - ...niki
مالك [mālek] – mulkdor
ماليات [māliyyat] – soliq
ماليدن [mālidan] (مال h.z.n.) - surtmoq, surkamoq; silamoq
مامان [māmān] – oyi (og'zaki)
ماندن [māndan] (مان h.z.n.) – qolmoq
مانع شدن [māne' šodan]-xalaqit bermoq, to'sqinlik qilmoq
مأنوس [mānus] – 1) odatiy; 2) do'st, suhbatdosh
ماه [māh] – oy
ماهتاب [māhtāb] – oy nuri, oy yog'dusi
ماهي [māhi] – 1) baliq; 2) bir oyda
ماهين [māhin] – Mohin (qiz.ismi)
مايل بودن [māyel budan] – xohlamoq, istamoq
میل [mobl] - mebel
متبادل [motabādel]-o'zgaruvchan, almashuvchi
متجاوز [matajāvez]- tajovuzkor, tajovuz qiluvchi
مترجم [motarjem] - tarjimon
مترو [metro] – metro

- متشکر بودن [*motašakker budan*]- minnatdor bo'lmoq
- متن [*matn*] – matn, tekst
- معرفه شدن [*motavalled šodan*] – tug'ilmoq, dunyoga kelmoq
- مثال [*mesāl*] – misol
- مثلاً [*mesl-e*] - ... kabi, ... dek
- مثلاً [*masalan*] – misol uchun, masalan
- مجبور بودن [*majbur budan*] – majbur bo'lmoq
- مجدداً [*mojaddedan*] - yana, boshqatdan, yangitdan
- مجسمه [*mojasseme*] – haykal, yodgorlik
- مجلس [*majles*] – majlis
- مجله [*majalle*] – jurnal
- مجهز [*mojahhaz*] – jihozlangan; مجهز شدن [*mojahhez šodan*] – jihozlanmoq
- محلی [*mahalli*] – mahalliy
- مخالف بودن [*moxālef budan*] – qarshi bo'lmoq
- مختلف [*moxtalef*] – turli xil
- مخزن آب [*maxzan-e āb*] - suv havzasi
- مخصوصاً [*maxsusan*] – ayniqsa, xususan
- مداد [*medād*] – qalam
- مدت [*moddat*] – muddat, vaqt; ... مدت‌ها است که... [*moddathā ast ke*] - ... ancha bo'ldi, anchadan beri
- مدت‌ها پیش [*moddathā piš*]- ancha ilgari, ancha muddat ilgari
- مدرسه [*madrase*] – maktab, madrasa

- مدرن [modern] - zamonaviy
- مذکور [mazkur] – zikr etilgan
- مراتب [marāteb]; به مراتب [be marāteb] – bir necha marta
- مراجعت [morāje'at] - qaytish
- مرّبی [morabbi] - murabbiy, tarbiyachi
- مرتب [morattab] – tartibli; مرتب کردن [morattab kardan] – tartibga solmoq (keltirmoq)
- مَرخَصِي [moraxxasi] – mehnat ta'tili
- مَرْد [mard] – kishi
- مرداد [mordād] - mo'rdod (Eron yil taqvimining 5-oyi)
- مردانه [mardāne] - erkaklarga xos
- مردم [mardom] – xalq
- مرغ [mory] – 1) qush; 2) tovuq
- مرکزي [markazi] – markaziy
- مريض [mariz] – kasal, betob; مريض شدن [mariz šodan] – kasal bo'lmoq; مريضی داشتن [marizi dāštan] - kasal bo'lmoq
- مس [mes] – mis (metall)
- مسافرت رفتن [mosāferat raftan] - safarga ketmoq
- مستقبل [mostaybal] - gram. kelasi zamon
- مستقر شدن [mostayar šodan] - joylashmoq, o'rnashmoq
- مسکوني [maskuni] - turar joy
- مساواک زدن [mesvāk zadan] – tish tozalamoq

مشتري [moštari] – xaridor, mijoz
 مشغول بودن [mašyul budan] – shug‘ullanmoq, band bo‘lmoq
 مشکل [moškeš] – qiyin
 مشکل پسند [moškešpesand] – injiq
 مشورت [mašvarat] – maslahat; مشورت کردن [mašvarat kardan] –
 maslahatlashmoq
 مصادف [mosādef] – mos keluvchi; hamzamon; مصادف بودن [mosādef
 budan] – mos kelmoq; hamzamon bo‘lmoq
 مطالعه کردن [motālee kardan] – o‘qimoq, o‘rganib chiqmoq
 مطب [matab] – poliklinika, xususiy klinika
 مطبوع [matbu] - yoqimli
 مطبوعات [matbu‘āf] - matbuot
 معاصر [mo‘āser] – zamonaviy; hozirgi
 معالجه شدن [mo‘āleje šodan] - davolanmoq
 معروف [ma‘ruf] - taniqli
 معلم [moallem] – o‘qituvchi, muallim
 معلومات [ma‘lumāt] – bilim; ma‘lumot
 معمولاً [ma‘mulan] – odatda
 معنوي [ma‘navi] - ma‘naviy
 معني [ma‘ni] – ma‘no
 معين [mo‘ayyan] – muayyan, aniq
 مغازه [mayāze] – do‘kon, magazin
 مفيد [mofid] – foydali

- مقاله [mayāle] – maqola
- مكعب [moka 'ab] – kub; متر مكعب [metr moka 'ab] – kub metr
- مگر [magar] – 1) nahotki; 2) so'roq yuklamasi vazifasida keladi
- ملايه [mallāfe] - choyshab
- ملاقات کردن [molāyāt kardan] - uchrashmoq
- ملايم [molāyem] – muloyim, yumshoq; tinch, osuda
- ملي [melli] – milliy
- مليون [melyun]// مليون [milyun]- million
- ممکن است [momken ast] – balki, ehtimol
- من [man] – men
- مناطق [manātey] - mintaqalar
- مناظر [manāzer] - manzaralar
- منتشر [montašer] – chop qilingan; tarqatilgan; منتشر ساختن [montašer sāxtan] – chop etmoq;
- منتظر بودن [montazer budan] – kutmoq
- مزل [manzel] – uy, hovli
- منظره [manzare] – manzara, ko'rinish
- منعكس [mon 'akes] – aks etgan, aksi tushgan;
- منفصل [monfasel] – ajratilgan, bo'lingan
- مُنَقِّد [monayyed] – tanqidchi
- مو [mu] – soch
- مواد غذایی [mavād-e yazāyi] – oziq-ovqat mahsulotlari

موجود بودن [moujud budan] – mavjud bo'lmoq

موزه [muze] – muzey

موزيك [muzik] – musiqa; موزيك زدن [muzik zadan] – musiqa chalmoq

موسم [mousem] – mavsum; davr

موسیقی [musiyi] – musiqa

موضوع [mouzu] – mavzu

موفق شدن [movaffay šodan] – muvaffaq bo'lmoq

موفقیت یافتن [movaffayiyyat yāftan] – muvaffaqiyatga erishmoq

مهاجر [mohājer] – muhojir

مهربان [mehrebān] – mehribon, ko'ngilchan

مهم [mohem] – muhim

مهندس [mohandes] – injener, muhandis

میان [miyān-e] - o'rtasida, o'rtasiga, oraga, orada

میان آوردن (به) [be miyān āvardan] – ko'tarmoq; kiritmoq (masalani)

می توان گفت [mitavān goft] - aytsa bo'ladi

میدان [meydān] – maydon; میدانِ دوستی ملل [meydāne dusti-ye melal]

– xalqlar do'stligi maydoni; میدانِ ورزش [meydān-e varzeš] – sport maydoni

میز [miz] – stoli; میز تحریر [miz-e tahrir] – yozuv stoli; میز غذاخوری

[miz-e yazāxuri] - ovqatlanish stoli

می شود [mišavad] – mumkin, bo'ladi; می شود گفت [mišavad goft] –

aytish mumkin

میل داشتن [meyl dāštan] – xohlamoq, istamoq

میل کردن [meyl kardan] – tanovul qilmoq

میلادی [milādi] – melodiy (yil taqvimi)

میلیارد [milyārd]- milliard

میمون [meymun] - maymun

میهمانخانه [mihmānxāne] – mehmonxona

میهن [mihan] – vatan, yurt

میوه [mive] – meva

ن

ناچار [nācār] – nochor, chorasiz

ناخوش شدن [nāxuš šodan] – kasal bo‘lib qolmoq

نادر [nāder] – nodir

ناراحت بودن [nārāhat budan] ناراحت بودن (1) bezovta; 2) kasal; ناراحت
– bezovtalanmoq

نافهمیدنی [nāfahmidani] – tushunarsiz

ناگهان [nāgehān] – nogahon, birdan, to‘satdan

نام [nām] – nom; نام بردن [nām bordan] – eslamoq, yodga olmoq;

aytib o‘tmoq; نام نهادن [nām nehādan] – ism qo‘ymoq,

nomlamoq; نامبرده [nāmborde] – aytib, eslab o‘tilgan

نامزد [nāmzad] – qalliq

نامه [nāme] – noma, xat

نامیدن [nāmidan] – nomlamoq, atamoq

نان [nān] – non

- 'نانو [nānvā] – nonvoy
- ناهار [nāhār] – tushlik
- ناهيد [nāhid] – Nohid (ism)
- نباتات [nabātāt] – o'simliklar
- نخیر [naxeyr] – yo'q
- نرگس [narges] – nargis (gul)
- نرم [narm] – yumshoq
- نزد [nazd-e] - oldida, oldiga, yaqinida, yaqiniga
- نزدیک [nazdik] – yaqin; [nazdik-e] - ... yaqinida, yaqin (izofiy old
ko'makchi); نزدیکان [nazdikān] – yaqinlar, qarindosh-
urug'lar
- نسبت [nesbat] – aloqa; nisbat
- نشان دادن [nešān dādan] – ko'rsatmoq
- نشستن [nešastan] o'tirmoq [nešin]
- نصف [nesf] – yarim; نصف شب [nesfe šab]-yarim kecha(da)
- نظامی [nezāmi] – harbiy
- نظافت [nezāfat] – tozalik, ozodalik
- نظر [nazar] – nazar; به نظر آمدن [be nazar āmadan] – ko'rinmoq;
از نظر دور داشتن [az nazar dur dāstan] – nazardan
qochirmoq; به نظر رسیدن [be nazar rasidan] – ko'rinmoq
- نفت [nafī] - neft
- نفر [nafar] – nafar (numerativ)

- نفس کشیدن [*nafas kešidan*] – nafas olmoq
- نه فقط [*nafayat*] - nafaqat
- نقاش [*nayyās*] – rassom, naqqosh
- نقره [*noyre*] – kumush
- نقشه [*nayše*] – xarita
- نقل کردن [*nayl kardan*] – so‘zlamoq, aytib bermoq, naql qilmoq
- نقلیه [*nayliye*] – transport
- در نگاه داشتن [*dar ...negāh dāštan*] - ...da ushlab turmoq
- نگاه کردن [*negāh kardan*] – qaramoq; tikilmoq
- نگریستن [*negaristan*] - - qaramoq; tikilmoq
- نمایش دادن [*namāyesh dādan*] – namoyish qilmoq
- نمایشگاه [*namāyeshgāh*] - namoyishgoh
- نمره [*nomre*] – baho (maktabdagi)
- نمودن [*namudan*] (h.z.n. نما) – ko‘rsatmoq
- نمی توان گفت [*namitavān goft*] aytish mumkin emas
- نمی شود گفت [*namišavad goft*] - aytib bo‘lmaydi
- نه تنها ... بلکه [*na tanhā ... balke*] – nafaqat ..., balki
- نهادن [*nehādan*] (h.z.n. نه) – qo‘ymoq
- ناهار خوردن [*nāhār خوردن*] – tushlik qilmoq
- ننگ [*nahang*] – kit
- نو [*nou*] – yangi
- نواحی [*navāhi*] – tumanlar, chor-atrof, mintaqalar

نواختن [navāxtan] (h.z.n. نواز) – chalmoq (musiqa asbobini)

نوامبر [novāmbur] - noyabr

نوبت [noubat] - navbat

نور [nur] - nur

نوساز [nūsāz] – yangi qurilgan, yangi bunyod etilgan

نوشتن [navēstan] (h.z.n. نویس [navis]) – yozmoq

نوشیدن [nušidan] (h.z.n. نوش) – ichmoq, iste'mol qilmoq

نوشیدانی [nušidani] - ichimlik

نویسنده [navisande] – yozuvchi

نیا [neyā] - dada, buva; نیاکان [neyākān] – ajdodlar (نیا [neyā] ning ko'pligi)

نیرو [niru] – kuch; نیرومند [nirumand] - kuchli

نیم [nim] – yarim

نیمکت [nimkat] – skameyka; parta

نیمه [nime] – yarmi; yarim; نیمه شب [nime-ye šab] – yarim tun

و

واعظ [vāyez] – voiz; va'az qiluvchi

وارد [vāred] – ichkari; وارد شدن [vāred šodan] – kirmoq (ichkariga)

والعیا [vāye'an] – haqiqatda; haqiqatan

واگن [vāgon] - vagon

والدین [vāledeyn] – ota-ona

والیبال بازی [vāleybālbāzi] – voleybol (o'yini)

وجود داشتن [vojud dāštan] – mavjud bo‘lmoq
 ورزش [varzeš] – sport; ورزش کردن [varzeš kardan] – badantarbiya
 qilmoq; ورزشگاه [varzešgāh] – stadion
 وزیر [vazir] – vazir, ministr
 ورزیدن [varzidan] – mashq qilmoq
 وسایل [vasāyel] – vositalar; وسیله [vasile] ning ko‘pligi; وسایل نقلیه
 [vasāyel-e nayliye] – transport vositalari
 وسیع [vasi‘] – keng
 وعده دادن [va‘de dādan] – va‘da bermoq; va‘da qilmoq
 وفا کردن [vafā kardan] – vafo qilmoq
 وفات کردن [vafāt kardan] – vafot etmoq
 وقت [vaqt] – vaqt
 ولایات [velāyāt] – viloyat
 ولی [vali] – lekin
 وی [vey] – u
 ویژه [viže] – maxsus, alohida; به ویژه [beviže] – ayniqsa

•

هادی [hādī] – Hodi (erk. ismi)
 هتل [hotel] – mehmonxona
 هجری [hejri] – hijriy (yil hisobi)
 هدیه [hadiye] – sovg‘a; هدیه نمودن [hadiye namudan] – sovg‘a qilmoq
 هر [har] – har (bir); هر روز [har ruz] – har kuni

هرگز [hargez] – hech qachon, hech ham
 هزار [hezār] – ming
 هستان [hastan] – 1) emoq, bo‘lmoq; 2) bor bo‘lmoq
 هفته [hafte] – hafta; هفته اي [haftei] – bir haftada
 هكتار [hektār] – gektar (yer o‘lchovi)
 هم [ham] – ham; همخانه [hamxāne] – hamxona;
 همزبان [hamzabān] – hamzabon; bir tilda so‘zlashuvchi
 همزمان [hamzamān] – bir vaqtda; bir vaqtning o‘zida
 همدیگر [hamdigar]- bir-biri; همدیگر را دیدن [hamdigar-rā didan]- bir-
 birini ko‘rmoq.
 همسایه [hamsāye] – qo‘shni
 همکلاس [hamkelās] – sinfdosh
 هم مرز [hammarz] - chegaradosh
 همه [hame] – hamma (ko‘plik olmoshi); همه جا [hame jā] – hamma
 joy(da)
 همیشه [hamiše]-hamisha, doim
 هندوستان [hendustān] - Hindiston
 هندي [hendi] – hindcha; hind
 هنرپیشه [honarpiše] – san’atkor, xonanda; artist
 هنرستان [honarestān] – bilim yurti
 هنرمند [honarmand] – hunarmand
 هنگام [hengām-e] - ... paytida, ... vaqtda (izofali old ko‘makchi)
 هوا [havā] – havo

هوایما [havāpeymā] – uchoq, samolyot

هو اخوري [havāxurī] – dam olish

آزاد هوای [havā-ye āzād] – toza havo

هیچ [hič] – hech; هیچوقت [hičvayt] – hech qachon, hech ham

ي

یابنده [yābande] - topuvchi

یاد [yād] – yod, es, xotira; یاد آمدن (به) [be yād āmadan] – esga

tushmoq; یاد دادن [yād dādan] – tushuntirmoq; یاد رفتن (از)

[az yād raftan] – esdan chiqmoq; یاد گرفتن [yād gereftan] –

yod olmoq, o‘rganmoq

یعنی [ya‘ni] – ya‘ni

یکشنبه [yekšambe] – yakshanba (dam olish kuni)

یکبار [yekbār] – bir marta

یکدیگر [yekdigar] – bir-biri

یکسان [yeksan] – bir xil

یکی [yeki] - biri; از یکی [yeki az] - ...dan biri

یونان [yunān] – Yunoniston

بیلاق [yeylāy] - dala; yaylov; dala hovli

MUNDARIJA

Soʻz boshi	5
------------------	---

Birinchi qism

Birinchi dars	8
Ikkinchi dars	23
Uchinchi dars	34
Toʻrtinchi dars	39
Beshinchi dars	41

Ikkinchi qism

Birinchi dars	43
Ikkinchi dars	67
Uchinchi dars	105
Toʻrtinchi dars	129
Beshinchi dars	149
Oltinchi dars	167
Yettinchi dars	180
Sakkizinchi dars	202
Toʻqqizinchi dars	218
Oʻninchi dars	243
Oʻn birinchi dars	262
Oʻn ikkinchi dars	283
Oʻn uchinchi dars	311
Oʻn toʻrtinchi dars	332

O'n beshinchi dars	345
O'n oltinchi dars	363
O'n yettinchi dars	385
O'n sakkizinchi dars	399
O'n to'qqizinchi dars	414
Yigirmanchi dars	426
O'zbekcha-forscha lug'at	439
Forscha-o'zbekcha lug'at	490

**Ahmadjon Quronbekov,
Avazbek Vohidov, To'xtaxon Ziyayeva**

FORS TILI

Oliy o'quv yurtlari uchun darslik

Fors va o'zbek tillarida

Nashr uchun mas'ul *M.Po'latov*

Muharrir *J.Xolmo'minov*

Texnik muharrir *V.N.Barsukova*

Rassom *B.Ashurov*

Musahhih *Sh.Olimov*

AB № 29

“Musiqā” nashriyoti. Toshkent, B.Zokirov, 1.

**Bosishga ruxsat etildi 26.07.2006 y. Bichimi 84x108 1/32. Times garnitura.
Ofset qog'oz. Shartli b.t. 29,82. Nashr b.t. 35,0. 500 nusxa.
Shartnoma № 24. Buyurtma №1017. Bahosi shartnoma asosida.**

**«REN-Poligraf» bosmaxonasida chop etildi.
Toshkent. Muqimiy ko'chasi, 178.**